

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

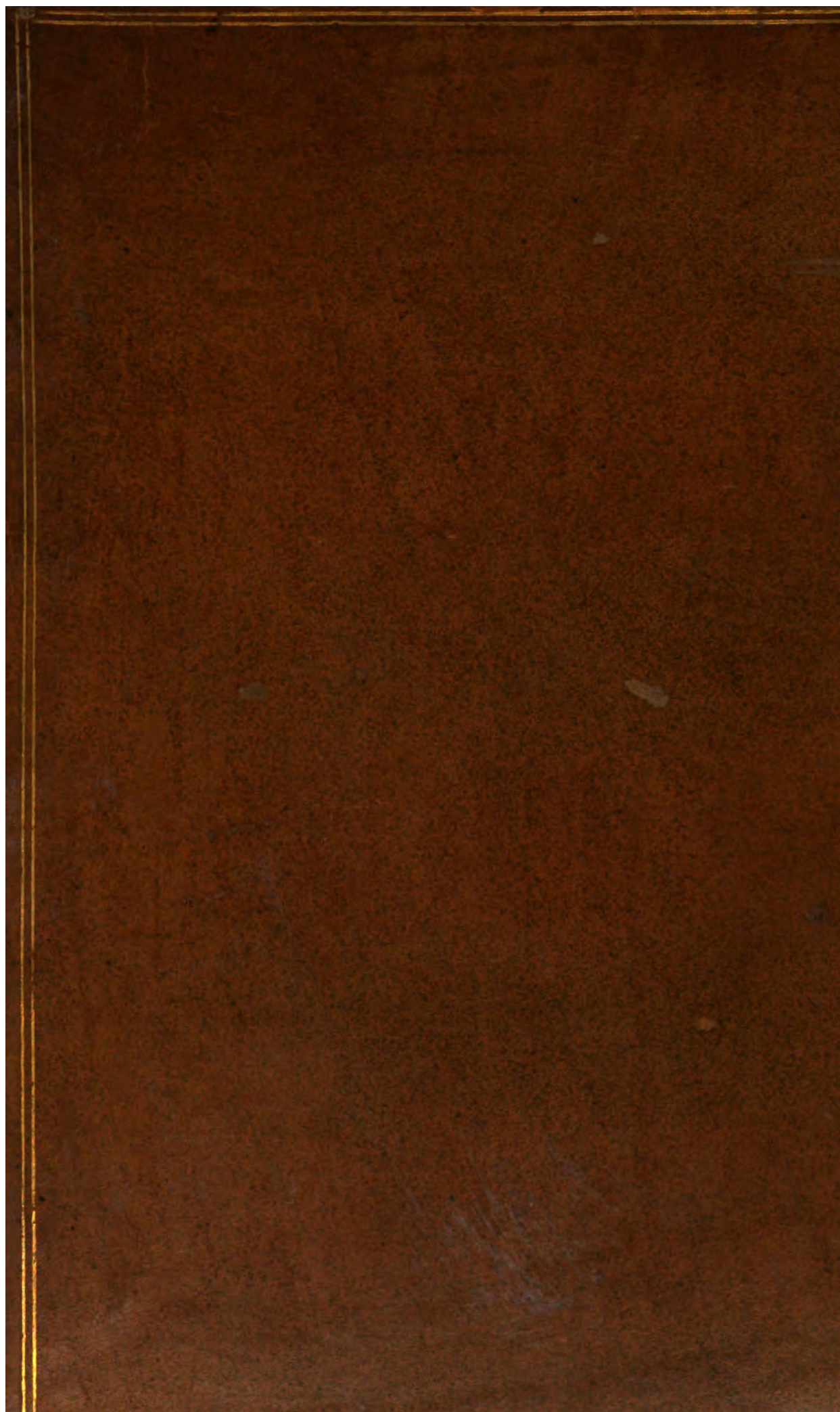
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

800
B S.
£ 150.

P. VIRGILIUS

MARCO

VARIETATE LECTIONIS

ET

PERPETVA ADNOTATIONE

ILLVSTRATVS

A

CHR. GOTTL. HEYNE

EDITIO TERTIA

NOVIS CVRIS EMENDATA ET AVCTA

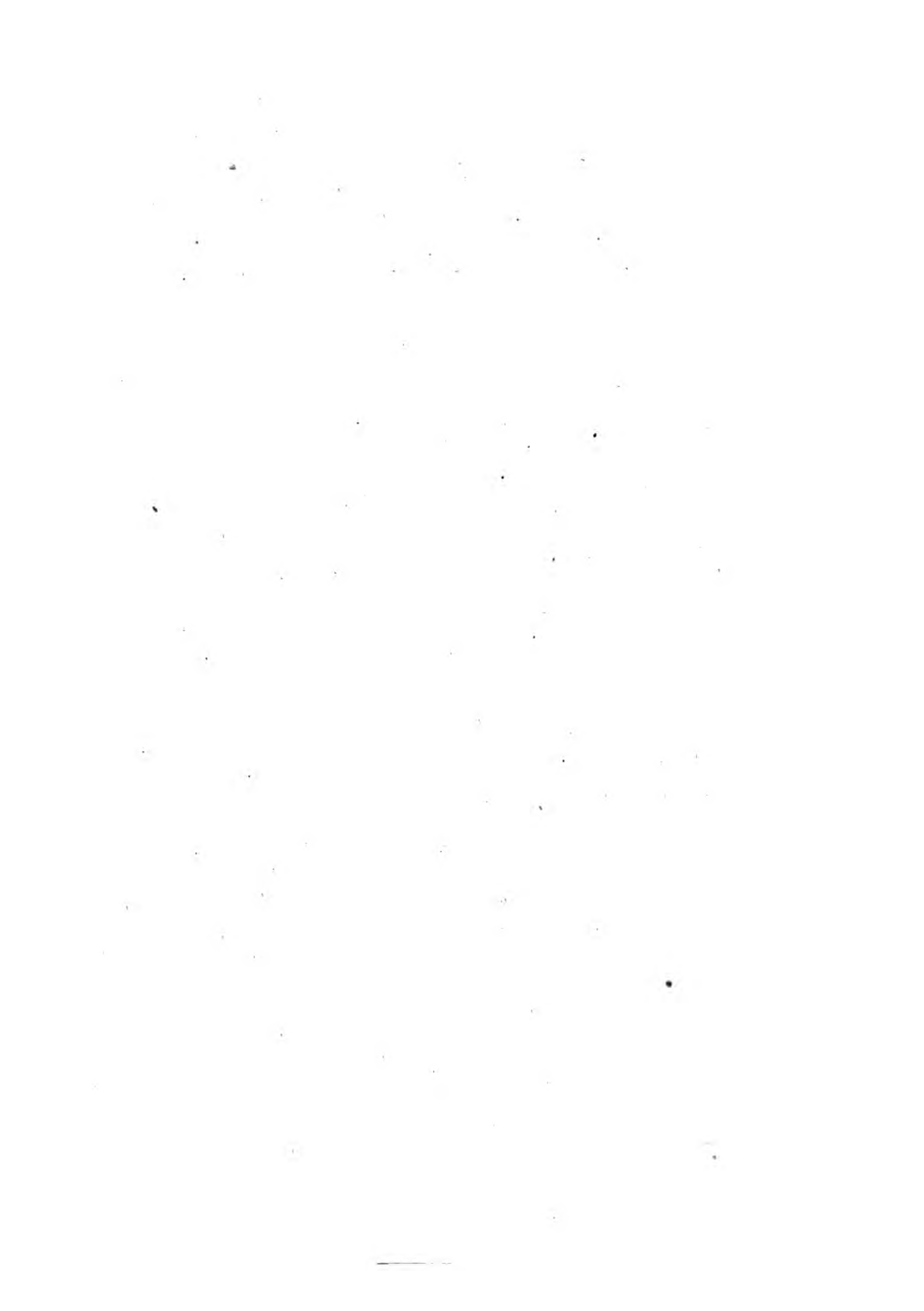

VOLV MEN QVINTVM

CARMINA MINORA

LIPSIÆ

SVMTIBVS CASPARI FRITSCH

P R A E F A T I O

Minora haec carmina a Virgilio recensione bene habere poterant; etiam eo respectu, quod iuuenili ingenio seu capiendo ac detinendo seu ornando vel locupletando exigua in iis proposita est materies; et memineram Burmannum Sec. (in praef. Anthol. Lat. pag. XXXV) selectis iis, quae ad Anthologiam Latinam facerent, reliquae Virgilianae appendicis in separato volumine edendae spem fecisse. Cum tamen in alterum Anthologiae volumen *Diras*, quod vnum ex iis maioribus carminibus est, inseruisset: spes illa aut incisa aut in incertum euentum producta videbatur.

Mox audieram, prelo subiectos esse Io. Schraderi libros Emendationum, quorum capita plura in *Culice* et *Ciri* corrigenda occupata essent. Cum tamen in fronte nostrae editionis promissa essent Virgilio opera et carmina haec Virgilianis plerumque subiungi soleant, etiam in Heiniana editione, quam in nostra hac repetere constitutum erat; accinxi me ad eadem carmina iterum recensenda, imprimis cum seu critica seu interpretatione ea omnium maxime indigere viderem. Adiunxi *Copam* et *Moretum*; causam in praefatione ad ea carmina dixi; vti et de ceteris carminibus satis dictum est in Prooemiis, quae singulis praemissa sunt. Vniuerse autem de poematiis his haec monuisse sufficiat; ex pluribus ea codicibus, in quibus modo vnum et alterum modo plura seorsum extabant, aut Aeneidi vel Bucolicis ac Georgicis erant subiecta, in vnum esse collecta, nec tamen statim omnia. In ed. pr. 1467 *Culex*, *Dirae*, *Copa*, *Est et Non*, *Vir bonus*, *Rosae*, *Moretum*, *Priapeia*, *Epitaphia* et alia erant descripta; in altera autem recensione accesserant *Aetna*, *Ciris*, et *Catalecta* (vid. de Edd. Virgil. h. a.) In ed. 1471 f. l. et typogr. (vid. ibid.) tantum

prior Romana episcopi Aleriensis repetita esse videtur; auctus carminum numerus, adiecto quoque libro Aeneidis XIII in edd. Ven. 1472 cum per Barthol. Cremonensem, tum per Ant. Zarottum (conf. ibid. h. a.) Ab eo inde tempore pleraeque huius saeculi editiones minora illa carmina repetiuerunt, diuerso tamen ordine et loco, vt in hanc vel illam recensio- nem ii, qui eas curabant, inciderant; nec multum utilitatis ex earum comparatione ex- spectari posse intellexi. Interpretari quoque nonnulla aggressus est Domitius Calderinus et Pomponius Sabinus, omnia Badius Ascensius. Sed noua horum carminum recensio non facta est, nisi in Aldina editione 1517, de qua in Recensu edd. dictum est, et dicitur mox ad Culicem. Nihil inde seu opis seu studii accessit, etsi saepius recufis carminibus, et, quod mi- reris, haud raro ad antiquiorem lectionem, vt in Iunt. 1520 ab Ant. Francino Varchienfi cu- rata, et Lucae Ant. Iuntae Ven. 1533, Rob. Stephani 1533, vsque dum Scaliger Appen- dicem Virgilianam adornauit 1573, repetitam a Guellio 1575 et auctis nonnullis emenda- tisque a Scaligero, cura Lindenbrogii, apud Franc. Raphelengium 1595, tum sub Cata-

lectorum nomine nouoque titulo praefixo 1617 apud Io. Maire; nam ab Appendice separata sunt Catalecta libris duobus. Repetita sunt quoque eadem in Pithoeana Epigrammatum et Poematorum veterum collectione 1590 et 1596, nulla tamen, nisi in paucis locis, quae tacite emendata sunt, opera collocata; in Emendationibus ad Poematia monetur: haec opuscula, inprimis vero Culicem, Cirin et Aetnam, ampliores notas aut potius iustos commentarios desiderare; itaque ea seponi ad meliora otia. Inde in Heinſianis editionibus ſeruata tantum ſunt ea, quae aliqua ſaltem cum ratione probabili ad Virgilium referri poterant. *)

Cum interpretationis omnis ſeuerior ratio a lectionis veritate proficiſcatur: in his, quae a me curanda erant, criticae ſubtilitati coniec-tandique licentiae tribuendum erat plus, quam aut mos meus, aut otium, aut ingenium for-taſſe ferebat; nec vnquam ad emendandi hoc genus, quod non in ſententiis per emendatio-nem conſtituendis, aut in orationis caſſitate et integritate vindicanda verſatur, verum in

*) De Scaligeri et Pithoei opera in his Catalectis collo-cata vid. Burmann. Sec. praef. Anthol. p. XXXI ſqq.

P R A E F A T I O v

librariorum erroribus congerendis, et in verbis litterarumque apicibus variandis verius quam corrigendis, haeret, satis magna me propensione animi ferri memini; etsi inter ingenui-
 lus ingeniosi genera nunquam non illud retuli, nec detrectavi aut refugi, quoties res ita ferebat, ut nouandum aliquid esse viderem: hoc tamen iudicio adhibito, ut in eo, quod, circumspicis iis, quae ipsa res et verba et sententia posceret, sese offerret, acquiescerem; si primo statim occurfu nihil, quod satis probarem, se offerret, otium in vano conatu haud consumerem, sed, appposito seu monito seu iudicio, ad utiliora pergerem. Maiorem omnino ex idonea interpretatione eorum, quae sana sunt, et ex eleganti subtilique iudicio rerum ac sententiarum, proficisci utilitatem, et olim arbitratus sum et nunc, cur ab ea existimatione recedam, multo minus habeo; imprimis si inventorum fontem, tractationem et exornationem totiusque operis summam et colorem, si omnia haec, inquam, docte et sagaciter perspecta et explorata habeas, et de iis dilucide ac perspicue aliis praecipere possis. Monui itaque etiam in his carminibus, quae interdum, nam pauca in iis nitere fatendum est,

prae ceteris probanda et bono poeta digna videri deberent.

Quod si his a me curatis ad litterarum harum, quae ad humanitatem ingenia fingunt, utilitatem quicquam profectum intellexero, in sinu gaudebo. Ad inanem doctrinae ostentationem multa moliri meum non est; quippe qui illam Phaedri sententiam meam faciam: *Nisi utile est, quod fecimus, stulta est gloria nostra.* Scribebam xxiii Sept. MDCCLXXV, refingebam d. iv Martii MDCCLXXXVIII et iterum mense Iunio xcviij.

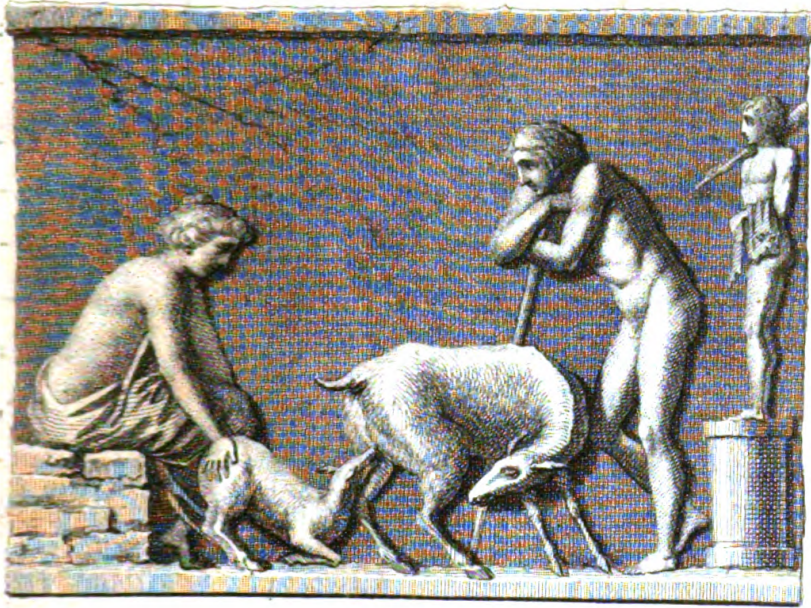
P. VIRGILII MARONIS

C V L E X

Tom. V

A

P R O O E M I V M IN CVLICEM

Fuisse aliquando Culicem inscriptum carmen, vulgo pro Maroniani ingenii iuuenili fetu habitum, dubitari nequit. Docent id loca T. I ad Vitam Virgilii §. 28 excitata Martialis XIV, ep. 185, et VIII, ep. 56, 19. 20, Suetonii in Vita Lucani, Statii Silu. II, 7, 14 *). Quibus adde eundem

*) Martial. XIV, ep. 185 *ore rudi.* Sueton. in Vita *Accipe facundi Culicem,* Lucani: *Quin tantae leui- studiose, Maronis.* VIII, *tatis, et tam immoderatae 56 Protinus Italiam conce- linguae fuit, vt in prae- pit et Arma virumque, Qui fatione quadam, aetatem et initia sua cum Virgilio*

praef. Silu. lib. I, ubi veretur de Thebaide edenda: *Sed et Culicem legimus et Batrachomyomachiam etiam cognoscimus. Nec quisquam est illustrium poetarum, qui non aliquid operibus suis stilo remissiore proluserit.* Nonius quoque Marcellus p. 211 versum laudat in *labrusca* — „Neutro Virgilius in Culice: *Densaque virgultis auide labrusca petuntur.*“ An tamen is ipse, quem nunc manibus terimus, pro Maroniano Culice habendus sit, non modo inde confectum non est*), verum etiam dubitari potest: quandoquidem istud alterum carmen non inuentum fuisse necesse est; memoratur enim passim cum laude, et Lucanus non sine superbiae nota dixisse existimatus est: *et quantum mihi restat ad Culicem?* hoc autem, quod nunc habemus, splendet utique vno et altero loco, et habet laudes nonnullas; sed et tota illud summa peccat et plurima habet, quae vel parum subtili iudicio vix satis se probare possint. Quae ne temere pronuntiasse videamur, age de carminis argumento et habitu dispiciamus paullo accuratius.

Inter lusus refertur hoc carmen merito argumenti sui vi et natura. Culex, cum pastorem in-

comparans, ausus sit dicere: et quantum mihi restat ad Culicem? Statii Silu. Ante annos Culicis Maroniani.

II, 7, 73. 74 *Haec primo iuuenis canes sub aevo* *) Virgilio Culicem Io. Schraderus quoque vindicare voluit Emendat. 1. 2.

fixo aculeo e somno excitatum praesenti morte liberasset, quam subrepens ei serpens inflicturus erat, inflicta manu obtritus, sequente nocte pastori per somnum oblatus, de male relata gratia conqueritur, hominemque adeo miseratione mouet, ut tumulum culici exstruat. Nec tamen omnino poeta carmen epicum ioculare, cuiusmodi nostra aetas plura vidit, componere voluisse putandus est. Narratio est serio instituta, nec tamen epica, sed ad pastoritium seu bucolicum carmen propior, et delectare voluisse poeta videri debet, partim rerum narratione et descriptione, partim culicis de iniuria sibi facta conquerentis miseratione.

Argumentum, si intentiore animo contempleris, per se satis tenue ac ieiunum esse vixque magnum ornatum capere posse videtur. Cumulauit tamen ornamenta quisquis haec scripsit, et in ornamentis his maiorem operae partem consumsit; quod per se non erat improbandum, si ornamenta sagacitas aliqua ingenii ex ipsa re elicuerat; verum auctor ad locos poeticos communes fere omnia reuocauit, quibus ita immoratus est, ut orationis ordinem et seriem penitus interrumpi et mentem a carminis summa abduci necesse esset, quod v. c. factum videas in loco de laudibus vitae rusticae, de arboribus ad fontem natis v. 122 sqq., in locis inferis, in Tartaro, in Elyfio, in tumulo plantis conferendo. Nimium adeo in parergis haeret poeta; nec prauum hoc studium exemplo non mi-

nus prauo Catulli, in Pelei et Thetidos epithalamio, aut Panegyrici in Messalam Tibulli Elegis subiecti, defendi aut potest aut debet.

Est vero interdum puerilis prorsus in cumulandis et variandis rebus similibus copiae affectatio; quae, si vel maxime eum iuuenili aetate haec luisse dixeris (Scaligerum, qui iam grandiore natu Maronem scripsisse Culicem contendebat, nemo facile audiet aequo animo), vix tamen ab eo poeta proficisci potuit, qui Georgica et Aeneidem scripsit; vt adeo aliquando in eam opinionem pronior essem, quam etiam Franc. Oudinum tuitum esse video (disp. de Culice Virgiliano in Misc. Obs. crit. nou. T. IV, p. 307), qua persuasum mihi esset, nos veterem illum Maronis Culicem omnino non habere. Occurrunt tamen altera ex parte loci carminis praeclari poeta bono haud indigni; video itaque haud paullo probabilius esse alterum: habere quidem nos carminis fundum aliquem Virgilianum, interpolatum tamen et oneratum infinitis aliorum laciniis intextis et interpositis. Ducit etiam eo diuersitas illa locorum ac versuum in eodem carmine et variata per plures diuersae notae versus eadem sententia. Quod si teneatur: facile et virtutum et vitiorum in hoc carmine caussae explicari totaque eius ratio constitui potest.

Scilicet, litterarum bonarum studiis, iam per rhetoricas scholas et *μελέτας* corruptis, fuit doctorum hominum male sedulorum mos, vt cum

Ovidianis, tum Virgilianis, his tamen maxime, quandoquidem intra Virgilianam orationem omne fere poetices studium eorum temporum se continebat, versibus variandis, ornandis vel amplificandis, ingenium suum experirentur. Multa sunt sub Scholasticorum nomine in Anthologia Latina carmina, quibus, interdum decies vel duodecies, eadem sententia vel idem versus variatur. Alii thema, quod vocabant, seu argumentum fabulae alicuius ex Virgilio vel aliunde desumptum versibus modo ex Virgilio confarcinatis in Centonis morem, modo ad Virgilio exemplum formatis, pertractarunt: utriusque generis exempla in Aufonio profiant. Sunt vero in his multa non malae notae carmina; sunt singula loca, singuli versus docte et ornate facti. Comparet v. c. aliquis narrationem de adulterio Martis et Veneris Anthol. Lat. P. I, Ep. 72. Non defuit homini, qui id carmen scripsit, ingenium nec poetica oratio: defuit iudicium ad summam carminis constituendam et ad eliminandam copiam otiosam et inanem. Adde ibid. lib. I, ep. 89 et al. Lecto itaque Virgilio carmine adscripserunt in margine codicis sui hi homines ea, quae ipsi tentauerant, ad variandam vel amplificandam sententiam; idque imprimis in minoribus his Virgilio carminibus factum apparet; multo autem maxime in Cūlice, cuius, si recte iudico, plus quam dimidia pars eiusmodi

Scholasticorum versibus confarcinata est. Versus hos aut inter lineas aut in margine adscriptos librarii indocti, qui codicem describebant, forte etiam ut pleniorum codicem venditare possent, in ipsum carmen infererant; atque sic euenit, ut illud interpolatum et, modo versibus satis bonis, modo incitis et indoctis, aut hiulcis, et scabris, foedatum ad nos perueniret. Quod non animaduersum fraudi fuit viris doctis, quos, tam diuersae notae monetam eodem loco habentes, in multis trepidare necesse fuit. Facile adeo ex his potest intelligi, fundum quidem carminis esse posse Cullicem illum Maronianum, sed attextas esse a Scholasticis et Grammaticis lacinias plurimas, quibus priscus carminis nitor plerisque in locis admodum attritus ut sit necesse est.

Atque haec ipsa faciunt, ut vix cum delectatione, nec nisi ab eo, qui iam aliquantum in poetarum lectione versatus sit, legi possit hoc carmen*). Male enim cohaerent tot panni a diuersis hominibus affuti, et natae sunt ex eo ipso corrup-

*) Patrio sermone, octonis versibus in strophas coeuntibus, redditum est hoc carmen a Spensero, poeta nobili Britanno (*Virgil's Gnat*), in eius Opp. Nec sine voluptate illud facile perlegas. Adeo mihi vel hoc exemplo patuit, quanto

expeditius esset poetam carmine vernaculo reddere, quam verba subtiliter interpretari. Nihil enim vetabat sententias integras summatim efferre eiusque partes in quemcunque placeret sensum deflectere, aut verba corrupta aptis et idoneis permutare.

telae dictionis et sententiae plurimae; ut adeo in his carminibus res aliter procedat, quam in superioribus voluminibus, cum in interpretationis subtilitate maior studii nostri pars versaretur. Nunc enim nostra opera fere tota ad criticas animadversiones, lectionemque constituendam vel emendandam, transferenda erat. Propositum itaque velim hoc volumen adolescentibus, qui in critico studio exercere ingenia volunt, tamquam campum, in quo lusus huius ingenui periculum aliquod faciant aut gustum saltem sibi comparent.

Ceterum, antequam lectionis originem et progressum ad emendationem satis accurate cognoscere liceret, molestiae mihi in hoc et sequentibus carminibus enarrandis deorandae fuere plurimae eaeque maximae. Nunc satis mihi liquet Culicem statim in editione principe vulgatum, inde in multis aliis editionibus repetitum, vix tamen criticam manum esse expertum ante P. Bembum. Nam in Domitii Calderini, Pomponii Sabini, et Badii Ascensii commentariis praeter vulgarem varietatem nihil occurrit, quod ad emendationem poetae faciat. Bembus autem praeter alterum illum codicem, qui totum Virgilium complectebatur, codicem perantiquum adhibuit, truncum tamen et mutilatum, quippe cui, praeter *iuuenilis ludi* libellum et Bucolica ac Georgicorum primi libri partem, nihil supererat (conf.

De Virgilio codd. Mss. f. VIII). Liber autem ille iuuenilis ludi continebat *Culicem, Diras, Copam, Est et Non, Vir bonus, Moretum, Rosas*. Haec ipse Bembus exposuit in Dialogo *de Culice et Terentii fabulis*, in quo ex codice illo *Culicem* recensuit. Exiit ille liber primum a. 1530 apud fratres Sabbios Venetiis: cum ex eo codice recensio minorum carminum Virgilio dudum facta esset ab Asulano. Aldus enim, in epistola ad P. Bembum editioni 1514 Naugerii auxilio emendatae praefixa, *Virgilio lusum, quos Bembus correctissimos habeat, tunc se editurum esse promittit, cum ab eo acceperit, quod futurum putabat breui; verum morte praeuentus fidem non exsoluit Aldus; perfecit tamen Asulanus, qui 1517 Diuersorum poetarum in Priapum lusum, P. V. M. Catalecta, Copam, Rosas, Culicem, Diras, Moretum, Cirin etc. edidit, emendata a se, ut ait, collatis pluribus exemplaribus. In hac Culicis recensione Bembini codicis lectio in multis locis recepta est, nec tamen in omnibus, quae Bembus mox ex codice suo constituisse videri voluit. Repetita illa est in aedibus heredum Aldi et Andreae soceri 1534, mutatis tamen passim lectionibus, imprimis in Ciri. Ut adeo trina sit Aldina recensio; primo antiquior nec emendata ed. Ald. 1505, altera 1517 et tertia 1534. Quae passim a me excitatur tam-*

quam melioris lectionis fundus, media est anni 1517. Aldinam non vidi qui ante oculos haberet, praeter Ge. Fabricium, qui alia et ipse emendasse aut aliorum emendationem admisisse videtur. Heinsius tractavit tertiam. Sed Bembina castigatio a multis recepta est, imprimis Venetis et Antwerpensibus. Comparavit mox veterem membranam, seu excerpta P. Pithoei, et aliam Ant. Contii Icti membranam, etiam editiones veteres, Iosephus Scaliger, idemque emendationes adiecit plurimas, doctas utique, sed raro vlla ingenii vel dictionis ac numeri facilitate se probantes. P. Pithoeus, qui haud multo post Scaligerum Epigrammata et Poemata vetera edidit, hactenus non nihil in Culicem et Cirin contulisse videri debet, quod in eo lectiones occurrunt nonnullae, quas apud alios non observavi. Scaligeranas emendationes sine delectu recepit omnes Taubmannus, qui Culicem commentario instruxit, sed qui totus ex Scaligeri opibus aliisque eruditis copiis, imprimis Barthii, qui Aduers. lib. XX, 13 et 19. XXI, 3 et 9 et 18. 20 et 23 Culicem emaculare voluit, confarcinatus est; qui enim ingenio suo in iocis lusibusque adeo indulgere narratus est, Taubmannus, in re critica et perspicendo sensu nec ingenio nec iudicio suo ipse aliquid tribuisse videtur; adeo totus ex aliorum acumine pendet. Bembina hinc lectio e Scaligerana emendatione passim interpo-

lari coepit; idque diuerforum virorum doctorum opera. Nam et in Heinſianis ac Burmannianis editionibus fatiſ inconſtanter multa expreſſa eſſe vidi. Cum in priore editione, quoniam per totum Maronem hoc ſecutus eram, lectionem editionis Burmannianae maioris, quam in nonnullis ab Heinſiana, etiam a minore Burmanni 1704, diſcrepare vidi, retinuiſſem: in noua hac recenſione paullo licentius verſatus ſum in lectione mutanda, quoties ratione fatiſ idonea id me facere arbitrarer. Iſ enim inſtructus eram copiis, vt aliquid mihi hac in opera ſumere poſſem. Nam praeterquam quod lectionis origineſ inueſtigaueram, ad manus erant cum edd. veteres, quae antiquam lectionem habebant*), tum Bembinae lectionis auctoritas cum reliquis edd., in quibus emendatus eſt Culex vel tentatus. Habueram iam in priore editione variam lectionem, quam e codice ſuo excerptam miſerat ad me Io. Ge. Gu. Koehler V. C., alteram codicis Helmſtadienſis a. 1450 exarati mihi obtulerat Wernsdorfii, viri doctiſſimi et humaniſſimi, beneuolentia. In noua hac recenſione ad manum fuere ſchedae Io. Schraderi cum deſcriptis ab eo ſchedis Nic. Heinſii, cuius ſagacitatem in poetis emendandis nemo alius

*) Excuiſſi edd. Vicentim. 1492, Ven. 1495, Ed. nam 1479 et Ven. 1486, f. l. et a. Culicis et alior. minorum Carminum. Ven. 1482, Ven. 1484, No-

aequavit*). Nolui tamen ea, quae elegantius ille refinxerat, obtrudere indoctis grammaticis interpolatoribus; quorum fraudes hunc eundem virum acutissimum tam parum odoratum esse saepius miratus sum. Omnino valde diuersa inter se habenda sunt: restituere veteris poetae lectionem etiam haud bonam, si haud bonus est; et, poetam refingere, minusque probis substituere meliora. Hoc non critici est, sed iudicis.

Extant adhuc passim in bibliothecis, imprimis in Regia Parisiensi, codices, qui poemata illa minora, quae sub Virgilii nomine venire solent, modo plura, modo pauciora, interdum Moretum tantum aut aliud carmen, exhibent. Quos codices si excussos, saltem inspectos a viris doctis, qui ea loca adeunt, audiuerō; multo magis laetabor, quam si tot vulgares libros, qui Aeneidem, Georgica, et Eclogas habent, quorumque comparatione nullus prorsus fructus ad illa carmina expectari potest, in medium proferri

*) Edidit nuper (1766) *H. Frisemannus* V. C. *Collectanea critica*, in quibus Cirin et Culicem exprimi curauit cum coniecturis nonnullis Io. Schraderi magistri sui, quas ad marginem libri adnotatas ab obliuione vindicare voluit; adiecit quo-

que ex eodem libro lectiones variantes in Cirin codicis Basileensis, in Culicem Petauiani et Vossiani. Cum mihi pleniores Schraderi schedae obtigissent: multa licuit diligentius constituere, et, quae Heinsii essent, se iungere ac discernere.

14 PROOEMIUM IN CVLICEM

videam. Nisi enim, in codicum inspectione et usu, iudicio sano et recto utaris: nullum facile esse potest aliud studium tam ieunum, futile et liberali homine vix dignum, quam hoc, quod in excutiendis librariae inertiae quisquiliis collocari solet.

P. VIRGILII MARONIS
 C V L E X
 AD OCTAVIVM *)

—◆◆◆◆◆—
 ARGVMENTVM

*P*astor gregem mane in pascua eductum sub medium diem ad fontem in agro Thebano sub Cithaerone (cf. ad v. 108) compulerat, qui erat in valle siluosa; ipse iuxta fontem recubuit et obdormiuit—160. Ecce magnus serpens, ex hydrorum genere, in locis, quae circa fontem erant, paludosis aestum leuare solitus aduolui-

*) Petauiano codici praescripta erant haec: „Poetarum sapientissimi, P. V. M. condiscipuli Octauiani Caesaris Augusti mundi Imperatoris, iuuenalis ludi libellus. Incipit Culex.“

tur et pastori iratus imminet — 180; cum forte fortuna Culicis aculeo in oculi angulo infixo expergefactus ex somno pastor manu quidem ad vulnus delata miserum Culicem attritu interimit, vigilantibus tamen oculis prospiciens serpentem sibi minantem adspicit. Itaque exilit et arrepto trunco serpentem trucidat — 200. Nocte sequente Culicis umbra pastori se per somnum offert, graviterque cum eo expostulat, quod se, qui ei salutis auctor fuisset, manus afflictu vita privasset — 230. Tum exponit errores suos per loca infera, sede certa nondum assignata — 383. Pastor altero die, ut Culicis officium persolveret, tumulum ei exstruit variis floribus fruticibusque confutum et titulo ornatum — ad fin. Videtur autem hoc, etsi diserte poeta non exposuit, eo consilio fecisse, ut ad sedem certam in locis inferis admitteretur umbra Culicis: ad eum morem, quo sine tumuli honore nec aliae umbrae Stygem tranare posse creditae sunt.

Cum difficultates, quae in hoc carmine occurrunt, lectionis fere deprauatae sribligini debeantur: plerorumque locorum enodatio ex Var. Lect. expositione erit petenda.

Exordium vsque ad v. 40 continuatur. Exposito argumento, Phoebum, Musas, et Palem, tum Octavium inuocat: quem puerum appellat, cuiusque nondum res vllas gestas, quas commemorare posset, habuisse videtur. Octavianum Caesarem vulgo intelligi video; perperam vtique. Cum ei

primum commendatus est Maro a Maecenate, non iam Octavius erat, sed Caesar Octavianus; nec puer, sed iuuenis, ut in Ecl. I. Nec huc faciunt, quae de vsu vocis *pueri* disputari solent. Videtur esse Octavius, cuius in Catalectis n. XIV mentio fit; nec tamen constat, sitne idem, qui ap. Horat. *Octavius optimus*. Nisi Staius cum Martiale et Suetonio Culicis Virgiliani iam meminissent, Octavii nomen fraudem fecisse grammaticis dicerem, ut ad Maronem auctorem carmen referrent.

Lufimus, Octaui, gracili modulante Thalia;
 Atque, vt araneoli, tenuem formauimus orsum.
 Lufimus: haec propter Culicis sint carmina dicta.
 Omnis vt historiae per ludum consonet ordo
 Notitiae, ducam voces: licet inuidus adsit. 5

2 f. *vsu* Mf. Helmsf., et *vsu* scripti Petau. et Voff. ap. Heinfl., *struere orsus* ap. Plin. XI, 10, in nonnullis codd. 3 *haec propter* Scaliger malebat; nil refert. *sint* a Bembo est; antea *sunt*. Nic. Heinfl. con. *Lufimus haec proptere; Culici sic c. d.* Voff. et Petau. *docta.* 4. 5. partim ex Scaligeri emendatione partim aliunde constituta lectio. Vulgata, quam Badius et Taubmanni cum Barthio frustra conantur interpretari, in vet. edd. erat: *Omnis et h. — c. o, Notitiaeque ducum voces;* nec Bembo quicquam mutauit, nisi quod *Omnis vt* correxit. Legebatur quidem in nonnullis *Nutritae*: etiam *Nutrices*: sed hoc interpolatum ex vitiosa lectione: *Notitiaeque* pro *Notitiaeque*. In quibus cum sententia idonea non occurreret, Scaliger emendabat: *Omnis vt historiae proludens consonet ordo Notitiae, ducam vocem licet; inuidus absit.* Emendatio dura et coacta, et cuius sensum ipse vix satis habet quomodo exponat: *vt omnis ordo historiae notitiae consonet; ducam vocem. Deducam vocem in re tam tenui et humili, vt stilus conueniat materiae.* Et *proludens* quidem mf. Pithoei habebat, sed quo sensu? an pro, *ludens*? Quanto vero melius *per ludum*: cui adscriptum forte glossema (*pro ludens*) arripuit librarius Pithoeani exemplaris. *Notitiae historiae* iungit Scaliger, vt sit pro *historicae*, vt tot alia apud poetas occurrunt. *ducere vocem vt, ducere situm.* Barthius Aduers. XXX, 24, et XIX, 13 miro acumine *Notitiae pecudum voces* legere suadebat. Sed nec hic nec in ceteris quicquam proficit. Heinfl. *adducam vocem licet;* vt sit *adducere vocem*, contrarium *remittere*. Mihi quidem de hoc loco ita videtur. Cum totum hoc exordium satis ieiunum sit, interpolatum quoque illud est a v. 3 ad 7, in quibus nihil est, quod non ineptum versificatorem redoleat. Nec tamen interpolatio profecta ab vna manu: nam vl. 5 ab homine, incito prolus, insertus videtur; a doctiore vll. 3. 4 *Lufimus: haec propter*

1. *gracili Thalia* prava araneae texturam ordientis imitatione dictum ex illo: conatu petita, suavis.
gracili auena, tenui carmine. At comparatio, ab *titiae historiae*, pro histori-

Quisquis erit culpae iocos Musamque paratus:
 Pondere vel Culicis leuior famaue feretur.
 Posterius grauiore sono tibi Musa loquetur
 Nostra: dabunt cum securos mihi tempora fruc-
 tus:

Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu. 10
 Latonae magnique decus Iouis aurea proles,

Culicis sint carmina dicta, Omnis ut historiae per ludum consonet ordo; h. e. Cum iusus hoc esse debeat carmen, nomen quoque imposui ludicrum Culicis, ut omnis historiae ordo, h. tota narratio, consonet per ludum, h. ludicra sit, ipso quoque titulo. His adscripsit indoctus homo barbare versu 5 prorsus eiciendo: Notitiam ducunt voces: pro: dant voces, nomina, tituli, notitiam, scil. rei, quae tractatur. Haec prae scripta ab aliis: Notitiā ducū voces; unde vulgaris lectio enata; hinc ex seqq. expletus versus: licet inuidus adsit. Dubito vero omnino, an ante versum 41 quicquam sit, quod a Marone profectum esse dixeris. 7 feratur mauult Scalig. et Heinl. 8 Post erit, ut grau. — loquatur emendat Heinsius. Posterius tamen apud Lucret. quoque occurrit. g. sono Musaque m. Helmst. 9 Dicta Voss. dabunt cum securos mihi tempora fructus. Inuita Minerva scriptus versus. Significare voluit fructus ingenii, studii, otii; quibus conueniret maturos; quod et Heinl. coni. dabunt cum maturos mihi (vel sua) tempora fructus. Nisi forte scriptum fuit: securos — portus; sic secessus et otia Musarum contubernio exacta appellant poetae. 10 Vt te d. suo Voss. Vt mihi cod. Koeleri; sed tibi in margine. digna tuo a Bembo emendatum. Vulgo: dignato. digna nato spoliantur Petau. d. suos poliant ut Voss., unde Et tibi digna suos poliant ut carmina census em. Heinl., ut census sit ut Quintil. Decl. XIII, 9 vagari tu nolles apes, in opus exire, et ad quotidianum census laboris assidui non detrectare militiam? Verum nihil in his est, quod sponte fluere dixeris. 11 Scabra verborum iunctura: cui succurri poterat: Latonae decus, et magni Iouis aurea proles; vel Latonae magnum decus, et Iouis aurea proles. Heinl. em. L. magnique adeo Iouis. Idem: „Iouis decus scripti. Lege Iouis genus.“ Pompon. Sabin. laudat: Latonae et Iouis a. p.

cae, consonet per ludum, canam. Sed vide Var. Leducam voces, h. deducam, tionis.

Phoebus, erit nostri princeps et carminis auctor,
 Et recinente lyra fautor: siue educat illum
 Alma Chimaereo Xanthus perfusa liquore,
 Seu nemus Asteriae, seu qua Parnassia rupes 15

12. 13 Languent haec, sed poetae forte culpa. *Phoebus erit;* quidni *Phoebus adest. recanente* Scaliger e libb. reponi vult. *Atque canente* Koel. mfl., sed et *recinente* in marg. *educet* mfl. Helmstad. *educat* Pompon. Sab. „puto, intelligi colat; quod „enim colimus, fama, obseruatione, et veneratione nutrimus.“ Commodior poetae ad manum erat ratio: *seu detinet illum.* Jacobs V. C. coni. *siue occupat i.* Heinf. coni. *Te recinente lyra: siue alitrix e.;* haud dubie tersius, an vere, non dicam. 14 *Xanthus* e Bembi emendatione; antea: *Xanthi.* Sic *alma* de Latona accipiebant. At Scaliger hoc idem *Xanthi* reuocabat, et *vrbs* subintelligebat, scilicet, ne vllus facile versus in hoc poematio scabritie sua careret. Lectum quoque *Luna* Badius testatur. Heinf. videtur coniecisse *cruore:* vt adeo cogitaret de Chimaera caesa in istis locis a Bellerophonte. Etiam in Voss. est *Xanthi,* et inf. 304 *Et Simois Xanthique liquor* (ibi tamen de Scamandro). Vnde Io. Schrader. emendabat: *Alma Chimaera sui Xanthi perfusa liquore.* Vix tamen Apollinem ad Chimaeram montem referas. Poterant advocare Antonin. Lib. 35, vbi Apollinem et Dianam amne Xantho abluit Latona: ἀφίσκτο εις Λυκίαν, ἐπιφερομένη τοὺς παῖδας ἐπὶ τῷ λουτρῷ τοῦ Ξάνθου. 15 *Seu nemus Asteriae.* Etiam hoc a Bembo. Vulgo: *decus astrigeri,* quod de Sole accipiebant; alii, et in his

13. *educat,* debet esse *liquore Chimaereo:* h. vrbs, pro tenet, habet; vt *nutrire, τρέφειν, Φέρβειν.* Sane is quidem in monte Chimaera, quae pars Cragi fuisse et ad mare pertinuisse videtur, ortum habere vix potuit. Itaque ad geographicam subtilitatem poeta h. l. non reuocandus. 15. *nemus Asteriae.* Delus, vetere nomine. v. Calliclimach. in Del. 36. 37. Plin. IV, f. 23.

Hinc atque hinc patula praepandit cornua fronte,
 Castaliaeque sonans liquido pede labitur vnda.
 Quare, Pierii laticis decus, ite, sorores
 Naides, et celebrate deum plaudente chorea.
 Et tibi, sancta Pales, ad quam ventura recurrit 20
 Agrestum bona cura, sequi sit cura tenentis

Voss. cum Petau., *decus astrigeri* vel *astrigerum*: quod Pompon. Sab. interpretatur. Scaliger ait, *omnes antiquitus excusos habere astriferum*; quod verum non est: quinque enim, quas in manibus habemus, vet. edd. *astrigeri* exhibent: quod eidem in Contii libro occurrebat, et Petau. *astriferum* vel *astrigeri*. Idem conii. *Seu specus oestriferum*, vt intelligatur specus Delphicum; sed mox tuetur *decus astriferum*; perperam vtique: agitur enim de locis, quae Phoebus frequentat: Xantho, Delo, Parnasso. Delum autem per Asteriam declarari, obuia res est. Heinf. tentabat: *Seu specus Asteriae*; vel *Seu tesqua A.* 16 *praetendit* mauult Scalig. e mf. Pithoei. Sed *praepandere* est Lucretianum. v. Wakefield ad Lucret. I, 145. 17 *Ante Bembum: liquido praelabatur.* Tum Scaliger e mf. Pithoei mauult: *Castalia et resonans.* 18. 19 *Supposititios versus esse arbitror: alienos vtique a sententia. P. nemoris* Voss. *ite* pro *venite*. *Naiades* pars vet. edd. Sic saltem deb. *Vos quoque, P. — ite — Naiades celebrare deum. ludente* ante Bemb. etiam in Ald. 20 — 23 *Foede haec corrupta; nisi forte, quod suspicor, totus locus ab interpolatore, haud vno, profectus est. Expressa est lectio Bembina. Antea vno versu extruso lectum: Et tu f. P. ad quam ventura recurrunt Agrestum bona, secura sit cura canentis. Acrios nemorum saltus feror inter et*

15. 16. Parnassus mons longe procurrit versus septentrionem, donec cum Oetaeis iugis continuatur. v. Strab. IX, pag. 638 B. Sed auctor partem montis versus meridiem in theatri modum patientem describere voluit. Ib. p. 640 A. τὸ δὲ νότιον (αὐτοῦ μέρος κατέχουσιν) οἱ Δελ-

φαὶ πετρῶδες χωρίον, θεατραεῖδες, κατὰ κορυφὴν ἔχον τὸ μαντεῖον καὶ τὴν πάλιν. Subiecta erat camporum planities versus mare decliuis, qua ludi Pythici habebantur.

18. *sorores Naides, h. l. Musae.* Ad 20. 21. v. Var. Lect.

Aereos nemorum tractus silvasque virentes.

Te cultrice vagus saltus feror inter et astra.

astra. Primum video in Aldina vett. poet. luf. 1517 — *se cura sit cura tenentum Aereos nemorum cultus silvasque virentis, Te cultrice vagus saltus feror inter et astra*. Nec aliter in seqq. Ven. vt lunt. 1532, nisi quod correctum est: *secure sit cura canentis*. Petau. et Voss. *A. bona cura sequi secura tenentes*. Videbimus de singulis: *Et tu, s. praefero*: quod et Voss. habet. *ad quam ventura recurrunt Agrestum bona*: quandoquidem pecudum et frugum eius cura prouenientium primitiae ei libantur. *venturas herbae, ventura lana*, apud poetas occurrunt. v. Barth. Aduers. XIX, 13. Praestat tamen sic: *ad quam ventura recurrit Agrestum fetura*, quo alii libri ducunt, etiam Voss. Sequentia possunt forte sic constitui: *tibi sit cura canentis Aereos nemorum tractus* (pro altis, editis, non damno) *silvasque virentes Te cultrice* (o Pales, vt iuncta illa sint: *virentes Te c.*), *vagus saltus feror inter et antra*. Nam *astra* sensum idoneum non habent; sed poeta, per nemorum recessus vagatus, fertur *inter saltus et antra*. Scaliger e membrana Pithoei probabat:

*Et tu, sancta Pales, ad quam ventura recurrit
Agrestum bona fors cura secura, tenes quae
Herbiferos saltus nemorum silvasque virentes,
Te iurice vagus s. f.*

Aliam item membranam eandem lectionem habere, quamquam paullo deprauatorem, testatur. *tenes quom* antiquitus fuit exaratum in Pith. Omnia in his dura sunt. *bona fors* debet esse copia lactis, prouentus lactis, quia est pastoralis dea; ea fors *secura ab omni cura* dicta, quia sine omni cura ac labore illam percipiunt pastores. Probat haec Barthius Aduers. XIX, 13, nisi quod v. 21 *curae secura* scribi iubet. 20 *ventura*. Koeler. mf. in marg. *veritura*, et v. 21 *fetura sit cura tenentum*, v. 22 *A. n. saltus*, et in marg. *cultus*, quod et Voss. mf. habet; et v. 23 *inter et arua*. In mf. Helmst. corruptiora erant: *Et tuscam palem ad quam: ventura recurrunt agrestum dona vobis sit cura retentum*. In v. 21 Heinl. coni. *bona turba*; et v. 22 *saltus feror inter et arua* vel *antra*, hoc bene, etiam *vagos saltus*, quod non probo. In alteris schedis varie tentat: *ad quam votura recurrit agrestum bona turba, sequi sit cura canentem*. Item: *ad quam votiua recurrit agrestum fetura*. Nalo III Am. 13 *Accipit ara preces votiuaque tura piorum: sic votiua chori* Stat. Theb. IV, 209. Iterum: *sequi cui cura tenes quae Herbiferos tractus nemorum*. Io. Schrader. ap. Frisem. *Et tu, s. P. ad quam votiua recurrit*

At tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
 Octauī venerande, meis adlabere coeptis, 25
 Sancte puer: tibi namque canit non pagina bellum,
 Phlegra Giganteo sparſa eſt quo ſanguine tellus;

agrestum, bona diua, frequens fetura, tenetque. 24 *At* Bomb. *Et* Aldina et al. *castris* mſ. Contii et Petau., ex vitio ſcripturae ortum, vt in Helmſt. *caſtis*. Eadem varietas, *caſtris* et *chartis*, eſt ap. Tibull. IV, 1, 39. Attamen; recte, ait Scaliger: *Tu qui, vt veteres loquebantur, belli clues*. Hoc et durum per ſe et a loco alienum. Octauium inuocat, cui iam laudum meritarum copia fiduciam facere poteſt, vt poetae tutelam ſuſcipiat. *chartae* pro carminibus, vt apud Tibull. IV, 1 aliquoties. *cui m. teritur fiducia* emendabat Barthius Aduerſ. XIX, 13, parum venuſte. *meritis f. tantis* Aldina 1517 et hinc Ge. Fabric., quod malim poetam dediſſe, tamquam luculentius. Et poteſt ex praua ſcriptura certae aetatis ex *tātis* factum eſſe *cartis*. 26 *Sancte puer*; nemo reprehendat dictum ex vſu Romanorum. *tibi*: praeflabat *mihi*: quod et Io. Schrader. malebat. Mirum lectionis monſtrum mſ. Contii, idem Koeler. mſ. cum Petau. et Thuan., habebat: *Trifte Iouis ponitque canit non p. b.*; vnde Scaliger non dubitanter legebat: *Trifte Iouis Poenique canit non pagina bellum*. Sed ipſe dubitat, *Iouis bellum* ſitne Capitolium a bello obſeſſum, an Giganteum. *Punicum bellum* autem prorsus a loco alienum; iungitur enim: *Poeni bellum, Phlegra G.* Barthius Aduerſ. XIX, 13 emendabat *T. Iouis Otique* ex v. 233, vnde felicior ſubnata Taubmanni coniectura: *Trifte Iouis Rhoecique canit non p. b.* Nomen Rhoeci Gigantis notum. cf. ſup. Var. Lect. ad Ge. II, 456. *Trifte Iouis Coeique* Io. Schrader. conij., laudato Lucan. IV, 596, et Propert. III, 7, 47, Heinſ. *Trifte Iouis mihi namque canit non p. b.*, aut *f. canet* et *compellet*, et *vret*. Idem mox conij. *compellit in Offan*: quod alienum. Porro v. 27 *Phlegra tellus* offendiſt Io. Schraderum, qui emendabat, *Feta G.* cf. Not.

26. Namque nec Gigantomachiam nec pugnam Lapitharum cum Centauris nec bellum Perſicum cantare aggreſſior: verum argumentum leue ac humile: in quo, ne auſis excidam, minor metus eſſe debet. Nec obſcura autem illa ratio, vt, quae poeta canit, ea in actum producat verbis: *nec compellit. nec Oriens vrit* etc. conf. Eclog. VI, 62.

27. *Phlegra, tellus*, ap-

Nec Centaureos Lapithas compellit in ensis;
 Vrit Erichthonias Oriens non ignibus arces;
 Non perfossus Athos, nec magno vincula Ponto 30
 Iacta, meo quaerent iam fera volumine famam;
 Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
 Graecia cum timuit venientis vndique Persas:
 Mollia sed tenui percurrere carmina versu,
 Viribus apta suis, Phoebo duce, ludere gaudet. 35
 Et tu, sancte puer, venerabilis, et tibi certet

31 *Iacta* emendatum a Bembo. Vulgo *Lecta*. Pinciana 1505 *Lacta*. Petau. mſ. *Laeta*; vnde Heinſ. coni. *Lata*, a ferendo. 33 *non timuit* Pompon. Sab. habuit in suo: ſicque mſ. Koeler. 34 *Mollia ſed tenui pede currere carmina verſu* legebatur. *verſum* Voſſ. Imbecillus verſus, quem fruſtra Barthius recreare volebat interpunctione Aduerſ. XX, 19; Heinſ. *decurrere*, ſ. *decurrens* emendabat; vel cum Scaligero, *percurrere carmina*, vt *percurrere telas pectine*; idque verum eſſe cenſeo. Niſi totus verſus v. 34 obelo tranſfigendus, et in antec. verſu *currunt* ſcribendum eſt. *gaudet*, ſcil. pagina ex vſ. 26. 35 *V. acta ſuis* mſ. Koeler. *Phoebo duce*; interſerit *et*, Heinſius, cui antea adſtipulabar. Nec tamen neceſſe eſſe video. 36 *Et tu, ſancte puer, venerabilis, et t.* Bembina lectio. Vulgo: *Hoc tibi* (Pompon. Sab. *Et tibi*), *ſancte puer, mortalibus*, et amplectebatur fere hoc Barthius Aduerſ. XX, 19, vt eſſet *Sancte mortalibus puer ſemper manebis*. Satis ieiuue! Alii, etiam Ald., *Hoc tibi ſ. p. memorabile, ſic t.* Mſ. Pithoei cum Contii libro: *Et tibi ſ. p. memorabitur: et t. c.* Mireris Scaligerum haec referre ad morem apprecandi inter pocula.

poſita; pro vulgari: Phlegraea tellus, quae etiam Palene. Sic flumen Metaurum, terra Gallia. conf. Scalig. et Taubm., it. Barth. Aduerſ. XIX, 13.

29 ſq. Nouum hoc, quod poeta extra fabulas veteres

Том. V

argumentum carminis quaerit, et ex hiftoriis petit, h. l. belli Medici. Primum in Propertio talia ex hiftoriis, heroum vita ſerioribus, occurrere memini. Athenas a Perſis crematas quis neſcit? item vincula a Xerxe Hellesponto iniecta?

G

Gloria perpetuum lucis mansura per aeuum;
 Et tibi sede pia maneat locus, et tibi sospes
 Debita felicitis memoretur vita per annos,
 Grata bonis lucens. Sed nos ad coepta feramur. 40
 Igneus aethereas iam Sol penetrarat in arcis,
 Candidaque aurato quatiebat lumina curru;

En tibi f. p. memorabitur amplectebatur Heinfl. *memorabilis* mf. Koeler. cum Petau. et Voff. Suspicio fuisse: *Et tu, sancte puer, memorabere: sic tibi certet Gloria*, h. Etiam tu olim memoraberis carminibus etc., sequente poetica asseueratione: *Sic*. Saltem haec elegantior est ratio aliis, in quas facile quisque incidat. Nunc video Io. Schraderum quoque con. *Et tu, f. p. memoraberis; et*. Vossium autem olim: *Huc tu, f. p. memor adsis; et*. 37 *certet* — *mansura* puto dictum ornate ad Graecam formam, pro *permaneant*, perseveranter maneat. Malim tamen vel sic: *Sic tibi cedat Gloria* h. veniat, contingat. Mox *mansura* sequente statim *maneat* parum mitet. Melius forte *victura*. Sed talia quis praestat a verificatore hoc esse profecta? *aeuum lucis* vix bene dictum pro *lucis*, *vitalis*, *fatali termino*; an *dulcis* fuit? sc. gloria. *perpetuum lucens* ante Bembum lectum: quod iam praelatum est a Scaligero. In *lucis* quaerebat vocem *culicis* Barth. Aduers. XX, 19. Heinfl. con. *et sibi perstet Gloria*; et v. 37 *faecli* pro *lucis*. At apponitur fama post mortem v. 38. 39 *Didita* con. Heinfl. *memoretur* molestum est, etiam ad sensum. Lego: *numeretur*. Vita sospes tibi debita numeretur per annos felices; eleganter. 40 *lucens* etiam codd. Petau. et Voff. Ante Bembum *liceat* legebatur. *bonis lucens* ex Aeschyleo: ἀγαθῶν φλέγουσα, illustrat Scaliger. Ergo copulandum erit: — *vita — Grata, bonis lucens*, h. affluens; vel *grata* erit pro aduerbio, vt *gratum lucens*. Heinfl. con. *bonis Musis*; vel *Grata bonis: Ludi sed nos ad coepta feramur*. Sed totus versus interpolatrici manus debetur cum reliquis antecedentibus. 41 Pro *aethereas* Mf. Pithoei: *etneae*, vnde Scaliger finxit: *Oeteae*; docte vtique: v. ad Ecl. VIII, 30. conf. inf. 201 et Cirin v. 350 et Intpp. ad Senec. Herc. fur. 132, nisi Pithoeanam lectionem ex compendio vocis ortam probabile fieret. *Aetnaeae* etiam mf. Koeler. 42 *limina* in edd. Fabric., praue. *quater lumina*, h. l. radios

36—40. Etiam Octavianum sed versibus corruptis et in aliquando celebratum iri ait: interpolatis.

Crinibus et roseis tenebras Aurora fugarat:
 Propulit vt stabulis ad pabula laeta capellas
 Pastor, et excelſi montis iuga ſumma petiuit, 45
 Lurida qua patulos velabant gramina collis.
 Iam ſiluis dumisque, vagae iam vallibus abdunt
 Corpora; iamque omni celeres e parte vagantes
 Scrupea defertae perrepunt ad caua rupis.

emittere, ſpargere, eſſe videtur: eſſi haec ipſa malim. Verum etiam in Ciri 350 *lux ubi diem quatebat*. Contra *quater equos, currum*; vt infra quoque 201. Wakef. ad Lucret. IV, 406 elegantiorē poeticāe dictionis formulam, ab aliis non intellectam, eſſe pronuntiat; eſſe enim ac ſi lampada „concuſeretur.“ Heinf. conſ. *culmina* vel *limina*: ſi tamen iam in altum Sol euectus erat: *limina* aliena ſunt. 43 *fugabat* edd. ante Bemb. Sed totus verſus tamquam inſiſtitius delendus. Eſt appicta in margine variatio ſuperioris. Inepte quoque aurorae mentio ſubiicitur, ſole iam in altum euecto; et, an eius *crines*, iique *roſei*, ad poeticum morem ſpectent, non teneo. Praeſtaret vtique *Ignibus*. 44 *Protulit* edd. vet. *Propulit vt ſt.* Heinf. emendauit recte. Vulgo *et*; tum *ad pascua* Mf. Koeler. 46 *Luridum* etiam de pallore dici bene memini: nec tamen in re grata et iucunda. Exc. Pithoei: *Humida*, quod verum eſſe arbitror, ex *Vmida*. Heinf. conſ. *Vmida*, etiam bene. Io. Schrader. *Herbida*. Mf. Cont. *Lucida*, quod probabat Scaliger, ſcil. propter rorem. Laudat Heinf. Lucret. II, 319 *Nam ſaepe in colli — Inuitant herbae gemmanes rore recenti*, et Calpurn. V, 54 *Frigida nocturno tinguuntur pascua rore, Et matutinae lucent in gramine guttae*. Pro *tinguntur* mauult *tanguntur*; vt apud Ouid. in Faſt. *tactae rore queruntur aues*. Et paullo ante v. 52 *Humida dulces Sufficit herba cibos*. Lindenbruch conſ. *Plurima qua*. In fine verſus in membranis Pithoei erat quoque *ſtores* pro *colles*, perperam. 47 Heinf. conſ. *cauis iam vallibus*. 48 *celerēs*. Heinf. conſ. *iamque alacres omni de p.*; alteris ſchedis *certatim e p.*; feliciter Io. Schrader. *omni nenoris de p.* 49 *Scrupea defertae perrepunt ad caua*

47 ſqq. Luxuries ornamentorum in capellis pascendis facile offendat etiam minus moroſum. Laudat Taubmann. locum e Colum. VII, 6, vnde haec omnia expreſſa videri poſſint. Sed in ſimilibus facile phantasmata quibus facile poeta incidit, etiam Columella non lecto.

Tondentur tenero viridantia gramina morfu, 50
 Pendula proiectis carpuntur et arbuta ramis,
 Denfaque virgultis auide labrusca petuntur.
 Haec suspenſa rapit carpente cacumina morſu
 Vel ſalicis lentae, vel quae noua naſcitur alnus:
 Haec teneras fruticum ſentes rimatur: at illa 55
 Inminet in riui praefſtantis imaginis vndam.

rupis. Eſt haec Bembina lectio. Edd. vett. ante Bembum cum Voſſ. habebant: *deſertas haerebant ad caua rupes.* Mſ. Koeler. *deſertis haerebat,* et in marg. *errabant.* Scaliger e mſ. Contii probabat: *deſertis haerebant ad caua rups.* Haerere enim et pendere capras. Nec aliter Barth. XX, 19. Sed et *reperere*, ac *perreperere* propria caprarum ſunt. cf. inf. 103. *p. auia rupis* conſ. Heinſ., etiam in Aduerſar. p. 51. Io. Schrader. *ardua, deuia.* 50 *Tondentur* edd. vett. Eaedem cum codd. Voſſ. et Petau. hunc verſum ante v. 49 collocabant: minus ſcite. Mox *tenero* — *morſu.* Offendit, quod verſus abhinc tertius iterum in *morſu* exit. Promptum erat *tenero dente* ſubſtituere. Erythraeus apud Taubmann. *manſu* legit, quod a *mandendo* finxit. 52 *labrusca.* Mire corrupta fuit haec vox in Iulii Pomponii libris: *vel bruſta.* Addit ille: „Bruſtum „arbor eſt, quae ad ornamentum menſarum ſecatur: meminit Plin. „lib. 16. Alibi inuenio *bruſcum* eſſe genus arboris.“ Sed et apud Plin. XVI, 16. ſ. 27 *bruſcum* eſt tuber aceris: alienum ab h. l. Iam *labrusca petita eſt:* mſ. Helmſt. ad vocis communiorem formam: vt Ecl. V, 7. At vulgata defenditur a Nonio, qui hunc verſum laudauit. vid. ſup. p. 4 Prooemii. 53 *Haec ſuſpenſa* recte iungit Taubm. ipſa erigens ſe capella. Olim male: *Nec ſ.* Sed displicet *carpente* poſt *carpuntur* et *morſu* poſt v. 50. Io. Schrader conſ. *rodente m.* Wakef. Silu. crit. P. III, p. 119 *cupiente.* quod non praeferam. 54 Heinſ. malebat: *vel qua;* aut: *vel, quae n. paſcitur, alni.* Voſſ. *Haec ſ.* et *paſcitur a.* 55 *ſentes;* quidni *frondes?* Heinſ. conſ. *tenerae fruticem ſentis.* vid. Calpurn. Ecl. V (verſum quem reſpiciat, non reperio). *ſentes ruminatur* mſ. Koeler. 56 Nimis horret verſus, ſi *vnda riui praefſtantis imaginis* dicta eſſe debet: itaque eum corruptum eſſe nullus dubito. Ita quoque Scaligero viſum, qui legebat: *Inminet irrigui praefſtanti,* vel *proporanti marginis vndae:* in quo facilitatem ingenii et verſus non minus deſideres. Reſingerem ſaltem ſic: *praetenti* vel *praetexti marginis.* Sed ſuauior multo eſt vulgaris lectio, modo ſi *imaginis vmbra* legas poetice pro imagine in riuo viſa: in hanc illa deſuper e

O bona pastoris, si quis non pauperis vsum
 Mente prius docta fastidiat, et probet illis
 Omnia luxuriae pretiis incognita curis,
 Quae lacerant auidas inimico pectore mentes. 60

ripa imminet, prospectando. In *praestantis* videtur latere *proftans* aut ipsa aut ripa. Nam *proftans* prominens, vt *proftans angulus* apud Lucretium, *proftans rupes*. Iam *ex riui vnda* m. Helmst. Possit sic refingi: *Imminet e ripa prostante in imaginis vmbra*: nisi malis *proftans in i.* Heinl. coni. *in viui*, vel *irrigui*, *praestantes marginis*, vel *graminis*, *vndas*. In altera scheda: „*Imminet „irrigui praestantis (vel properantis) imaginis vmbra*. In Catalectis Epigr. de Narcisso: — *Cernis ab irriguo repetentem gramine ripas, Vt per quas perit crescera possit aquas;*“ memorat quoque Pontan. ad Macrob. II, 9. Wakef. l. l. em. *Imminet in riuum praestringens marginis vmbra*. quae non satis assequor. 57 Cum nobili loco Ge. II, 458 sqq. ea, quae sequuntur, conuenire, vix monere opus est. *si qui* vet. edd. *pauperis* non habet, quo referatur; nam *pastoris pauperis* iungere vix licet, et *vsum* quo retrahas, nisi ante ad *bona*, non habeas. Coniicio *rei* olim, non *prius*, fuisse, *vsum pauperis rei. pauper res* non insolens poetis. Compendium scripturae errorem peperit. Heinl. coni. *si quis non paupere ab vsum Mente minus docta fastidiat*; contra poetae mentem. Nec minus Io. Schrader. *pauperis vsum*. 58 *et probet illi* pars edd. vet. cum commento Ascensii. *et probet illic*, apud pastores, Scaliger emendabat. Ex vetere lectione verba sic procedunt: *O bona pastoris, si quis non pauperis vsum Mente rei docta fastidiat et probet illi Omnia* (scil. sunt) *lux. pr.* Verum etiam haec *et probet* ex interpretatione irrepsisse videntur; quale tamen verbum antea exciderit, nemo facile diuinando assequatur. Expleri locus potest, v. c. sic: *si quis non pauperis vsum Mente prius docta raris* (l. *tuguri*), *fastidiat: illi etc.* 59 Versum non satis sincerum esse arguit structura et ordo verborum impeditior: *si quis probet Omnia incognita curis illis*, h. a curis vacua, *pretiis luxuriae, quae* (curae) *lacerant etc.* *Curae* adeo, quae luxuriam comitantur, *luxuriae pretia* dicuntur, quibus illa emitur et paratur. Heinl. comparat *Victum luxuriae* ap. Petron. ex sua lectione. *spretis i. curis* legebat m. Koeler. et Voss.; ita *curis luxuriae* *spretis* omnia illi sunt incognita, quae etc. Omitto ea, quae inuita Minerva ad h. l. protulit Barth. Aduers. XX, 19. Scaliger pro *pretiis* emendabat *prauis*, idque vetere membrana confirmari testatur; mox tamen Pithoeanae membranae lectionem praefert: *et probet illis*

Si non Assyrio fuerint bis lauta colore,
 Attalicis opibus data vellera; si nitor auri
 Sub laqueare domus animum non tangit auarum;
 Picturaeque decus, lapidum nec fulgor in vlla
 Cognitus vtilitate manet; nec pocula gratum 65

(aut potius *illic*) *Omnia luxuriae pretiis incognita, vitans Quae lacerant auidas i. p. curas.* Interpolationem tam ieiunam viro docto probari potuisse miror. Heinf. coni. *et probet vllis O. luxuriae pr. i. carae*; et in alteris schedis: *ruri*; Io. Schrader. *caris*. Equidem praefero veterem scripturam *illi*, et ante eam interpungo: *illi Omnia luxuriae pretiis incognita curis Quae*, h. e. illi omnia sunt incognita, quae lacerant mentes curis, luxuriae pretiis. 60 *inimico foenore l. foedere l. pignore* coni. Io. Schrader. 61 *fuerunt* coni. Io. Schrader. et *fulgent*. 62 *Attalicis ouibus* coni. Heinf., vt alias, *Milefiis*, puto. 63 *Sublaqueare* vna voce male scriptum ante Ge. Fabric. et Scalig. cf. Aen. I, 726. *domos* vet. edd. constanter, cum Voss. et Petau., quod et defendit Iul. Pompon., vt antiqua forma sit, quam Augustus quoque probauit; tum *tangit*, h. mouet, delectat, est lectio Bembina: vet. edd., etiam Ald., *angit*; malim vero interpungere: *si nitor auri — auarum Picturaeque decus: lapidum nec f.* Alia ratione Iul. Pompon. *picturae lapidum*, inquit, propter imagines marmoreas. 64 *in vlla V. cognitus. f. ab vlla.* 65 *Igneus* pro *Cognitus* emendat Heinf. Aduers. IV, 8, quod improbabat Io. Schrader. ad Musaeum p. 250. In schedis Heinsius aliud proponit: *Conditus*: ita *Conditata vestis* et *supellex* Columellae XII, 3. Ouidius: *Conditus vt tineae carpitur ore liber*. Ita et h. l. de gemmis absconditis.

61 sqq. Locus ornatissimus et Virgiliana dictione dignus. Color orationis: *Si non — At* passim et alibi occurrit, et in ipso loco, quocum haec conueniunt, Ge. II, 461 sqq. Lucret. II, 24 sqq. *Si* (ei) *non fuerint vellera, bis lauta colore Assyrio* (dibapha. v. Plin. IX, 39, s. 63) *data* (comparata, emta) *At-*

talicis opibus (ingenti pretio: quippe cum ea purpura in libras denariis mille non posset emi *ib.*). Nam *data* vetat, quominus ad ipsam texturam locus reuocetur: etsi non exciderit animo Plinii locus: *Aurum intexere inuenit Attalus rex; vnde nomen Attalicis*. 64. *lapidum fulgorem*, h. lapides

Alconis referent Boetique toreuma; nec Indi
Conchea bacca maris pretio est: at pectore
puro

Saepe super tenero prosternit gramine corpus;
Florida cum tellus gemmantis picta per herbas
Vere notat dulci distincta coloribus arua; 70

Improbat autem *Cognitus*, quia *incognita* praecesserat. Pro *manet* probabile fit fuisse *mouet*. Etiam lo. Schrader. lic conii. *nec poc. grata* m. Koeler. et Helmst. *nec poc. Graium toreuma* conii. Heinl. et Markland. ad Stat. p. 92. 66 *referent*; quidni *referant*? At *Boeti* si verum est, ignauum poetam ferioris aevi prodiit. *Boethus* est, Βοηθός, qui binis syllabis efferri bene nequit. 67 *praesto est* Heinl., ingeniose. *pretio est a pectore puro*: ante Bembum; et mox: *Saepe f. t. procumbunt g. c.* Alterum hoc *prosternit* ex emendatione legi ait Ascensius. 69 *gemmantis* Voss. 70 *dulci* ex P. Bembii codice profectum est. Nam *dulcis* edd. vett., vt Ven. 1484. 1486. Ascensianae: *pulchris*. Scaliger in vet. Ichedis inuenerat mire interpolatum: *Vere notat duris distincta ligoibus arua*; et *dulcis*, in marg. *dubiis* m. Koeler. *Vere nouo dubiis* Voss. Tum *notat distincta* est pro simplici, *distinguit arua coloribus*, h. floribus, *per herbas gemmantis*, scil. rore. Heinl. conii. *nouat*, vt v. 409 *Et quoscunque nouant vernantia tempora flores*; et ap. Ouid. de P. II, 4, 4 *Oblectat cultu terra nouata suo*.

fulgentes, ad marmorum polituram et picturam musuarium referre iubet cum Barth. XX, 19 Taubmann., quia de gemmis mox demum v. 67 agatur. Ibi tamen vniones commemorantur, non gemmae. Porro *manet cognitus* debet esse dictum pro, *cognitus est*, vt sit: *si nec fulgor lapidum*, gemmarum, inter res utiles ab ipso refertur, *cognitus* ipsi est vl-

lius vtilitatis esse; sed v. Var. Lect. Variat autem id, quod simpliciter erat: si non habet purpuram, aurum, gemmas etc. 66. *Alcon* Myleus, statuarius et caelator apud Ouid. Met. XIII, 683. 684 (etsi hic ad fabulosa Annii, qui Deli rex et sacerdos erat, retrahitur) et Plin. XXXIV, 41, s. 40 occurrit. *Boethus* paullo notior est inter caelatores. vid. XXXIII, 12.

Atque illum, calamo laetum recinente palustri,
 Otiaque invidia degentem ac fraude remota,
 Pollentemque sibi, viridi cum palmite ludens
 Tmolia pampineo subter coma velat amictu.
 Illi sunt gratae rorantes lacte capellae, 75
 Et nemus, et fecunda Pales, et vallibus imis

71 *thalamo* — *palustri*; qf. ex arundinibus, ante Bembum vett. edd., etiam Ascenf. In iisdem *retinente*. Vtrumque praestare iudicabat Barth. XX, 16. Scaliger e membrana Contii emendat: *recanente*, vt iam fecerat v. 13. Sic et Voff. 72 *Otiaque in vita d. fraude remota* vett. edd. apud Barth. Aduers. XX, 19. 73. 74 Expectabam cum Heinfl. et Io. Schrader.: *Pollentemque sui*. Vt *potens* sui, qui in potestate sua est, nec a rebus externis fortunaequae casibus pendet. Mox vulgo *lucens*. At *ludens* Scalig. ex vet. mf.; *ludens*, a flatu venti scilicet. Heinfl. coni. *nubens* *Vlmea p.*, vt, *vlmus marita*, nimis ingeniole. *Vitea* a Bembo illatum: antea vulgo lectum: *Mollia*, quod Ascensius explicat, molliter. Emendatum *Tmolia* a Scalig. e libro. Ita tamen iam ante Scaligerum lectum est. Nam extat *Tmolia* in Iulii Pomponii interpretatione, tum in ed. Aldina minor. carm., hinc in edd. Ven. 1541. 1558. edd. Fabric. etc., idque haud dubie verum: quis Tmolium nescit? v. Ge. II, 98. Sententiam autem nolim ad corollam pampineam, sed ad vmbraculum viteum, referre, sub quo sedens agricola frigus captat. Scilicet coma Tmolia, cum palmite pampineo, velat eum subter amictu purpureo, ludens. Heinfl. pro *velat* coni. *celat*. 75 *grauidae roranti l. c.* coni. Heinfl. 76 *Et Venus* ant. edd. ante Bemb., sed illa dea aliena est ab h. l. *Et pecus* coni. Io. Schrader., sed id latet in *nemore*. et *f. palus* mf. apud Scalig., praue: et miror Taubmannum illud recepisse. Tandem in fine versus *et vallibus intus* bini codd. Scaligeri, qui, vt solet, archaismum amplectitur: idem e Icheda Pithoei laudat: *et mollis Iacchus*; haud dubie ex interpolatione, etsi Barthius id amplectitur Aduers. XXI, 3. *et valle sub ima* malit Heinfl., quod sane politius. Mox 77 *Semper nouis* iungit Taubm. Malim quod in promptu est: *Semper opaca antra*. Sunt enim *noui fontes*, viui, perennes.

f. 55. *toreuma* proprie de opere extante, anaglypho, est accipiendum. 71—74. Ille sub vmbraculis viteis otium fallit cantu.

Semper opaca nouis manantia fontibus antra.
 Quis magis optato queat esse beator aeuo,
 Quam qui mente procul pura sensuque probando
 Non auidas agnouit opes; non tristia bella, 80
 Nec funesta timet validae certamina classis;
 Non, spoliis dum sancta deum fulgentibus ornet
 Tempa, vel euectus finem transcendat habendi,
 Aduersum saeuis vltro caput hostibus offert.
 Illi falce deus colitur, non arte, politus; 85
 Ille colit lucos; illi, Panchaia tura,

78 *Qui* Scaliger ex vno cod. et vett. edd. profert. *magis beator* pro alterutro, *beator*, vel *magis beatus*: parum accurate. Sed exempla congerunt plura Scalig. et Taubm., etiam ex Aristophane: *τίς γάρ γένοιτο μάλλον ὀλιβιώτερος*. Quidni tamen iungas: *aeuo magis optato*, vita feliciore. Heinf. emend. *optando*. 79 *puras* et *sensus* vett. edd. *mente potens* con. Heinf., item: *ensuque probando*. Sed omnino versus est mali commatis. Voluit, qui lusit, dicere: dum procul se continet, mentemque puram et sensum probandum, animi propositum rectum seruat, non *agnouit opes*, non appetit. 80 *nec tr.* Voss. cum vett. edd. *agnoscit* Voss. *non auidas inhiavit opes* Heinf. praeclare con., laudatque ex Prudentio in Plychom. *pretiosi ponderis axem Defixis inhians obtutibus* cum al. ex. 81 *Nec f. tenet* vett. edd., et *valida*. 82 — 84 *Non sp.* a Bembo esse videtur. Vett. edd. *Quo*; nec male: *Quo*, quorsum, *dum — vltro caput hostibus offert?* Male eadem v. 83 *nec* pro *vel*, et *transcendit*: et v. 84 *Auersum* et *facils* pro *saeuis*. At *ornet* refixi, vt conueniat cum *transcendat*: pro *ornat*. 85 *fuste* pro *falce* ed. Fabric., nescio vnde. Sane *falx* omnino pro quocunque *γλυφεῖω* scalpello, accipienda, nec *res* exemplo caret. Laudat Taubm. Martial. VI, 73 *rudis indocta fecit me falce colonus*. 86 *Panchaica* legebatur. *Panchaia* exquisitior forma in vett. edd., etiam

82 — 84. Qui non caput modicas opes e praeda sibi discrimini pugnae obicit, eo paret. Respicit militiam, consilio, vt hostium spoliis, quae illa aetate inter artes et manubiis, templa deorum vias diuitiarum parandarum ornet, vel magnas et im-

erat. vid. Tibull. I, 1 pr.

Floribus agrestes herbae variantibus, adsunt;
 Illi dulcis adest requies, et pura voluptas,
 Libera, simplicibus curis: huc inminet, omnis
 Dirigit huc sensus, haec cura est subdita cordi, 90
 Quolibet vt requie victu contentus abundet,
 Iucundoque liget languentia corpora somno.
 O pecudes, o Panes, et o gratissima Tempe
 Fontis Hamadryadum: quarum non diuite cultu
 Aemulus Ascraeo pastor sibi quisque poetae 95

in Ald. et in Petau. De re v. Georg. II, 139. IV, 379. 87 *viridantibus* em. Wakef. e Lucret. II, 33. Mihi videbantur *variantes flores* colore esse *ποικίλοι. αἰόλοι. herbis* vett. edd. *herbas* edd. Ascens. Sensus autem: agricolis sunt herbae florentes, quae turis pretiosi vicem sustineant. Sed vsq. 86. 87 et plerosque e seqq. vsque ad v. 105 ab alia, etsi non indocta, manu assutos esse suspicor. 89 Distinxi post *Libera*, vt iam Barthius Aduersar. XXI, 3 factu opus esse monuerat: tum *voluptas* simplicium curarum, seu *curis simplicibus*, quales vita simplex affert, non impeditas, graues, aerumnosas. *supplicibus curis* Behot. Apoph. II, 4. *Liberaque, implicitus c. huc i.* Pontan. ad Macrob. VII, 4, et Heinf. *Libera ab implicitis c., vt inf. Hoc minus implicuit dira formidine mentem.* Io. Schraderus: *sollicitis curis*, vel *Liberat implacidis c. l. implicitum curis.* Porro *huic i.* Aldina et edd. Ascens. et Fabric. *huc mittit et o. Dirigit huc f.* Scalig. mf., et sic Casaub. ad Perf. p. 269. 91 *Quolibet vt requie victu contentus abundet* Bembina est lectio: cum Aldina *Qualibet vt requie* dedisset. Ordo verborum est in duriore hac iunctura: *Vt, quolibet victu contentus abundet requie.* Vett. edd. *Qualibet vt requie motus contemptor abundet. Qualibet requie* probauit quoque Scaliger: quod parum placet. *requiem* Petau. Voss. *victus contentus* Fabric. edd. Tandem Scaliger coni. *Quolibet vt requies* (pro *requietus*) *victu contentus abundet.* Heinf. in *Quolibet* quaerebat *vili*, vnde factum *quili*: mox inde commiscitur *tenui victu*, hocque multis exemplis illustrat. Enimuero, *tenuem victum* frugalitatis notam habere posse nemo dubitet; de versu quaeritur; voluitne; *Quolibet vt tenui victu c. a.* Mox idem tentat: *Qualibet vt specie vultus* (f. *cultus*) *c. a.* 92 *Hirundoque liget* et in marg. *domet* mf. Koeler. *liget* etiam Thuan. et Petau. et Voss., in hoc superscriptum *licet.* Heinsius coni. *leuet.* Antea vulgatum *locet.* 95 — 96 *quarum cultu*, quas colendo,

Securam placido traducit pectore vitam.
 Talibus in studiis baculo dum nixus apricas
 Pastor agit curas, et dum non arte canora
 Compacta solitum modulatur arundine carmen:

non diuite, sine impensa et sumtu, adeoque sine opibus et diuitiis, *pastor quisque traducit vitam* etc. *aemulus Ascræo poetae*, h. exemplo vatis Hesiodi, cf. Theogon. v. 22. 23. *O pecus o* vett. edd. *Fontis Hamadryadum* ab indocto poeta esset: quid enim Hamadryas cum fonte? Heinf. coni. *Frondis H.*, sed et hoc ieiunum. Idem emendat *quorum*. At Io. Schrader. inter plura alia: *gr. Tempe Fontibus, ac Dryades, vel Naifin ac Dryasin.* cf. v. 115. Comparat quoque Ouid. Met. VI, 451 sq. de Philomela. Porro Voss. et Petau. *poeta, traducis*. In sine v. 96 vett. edd. fere *curam*, perperam. *vitam* recte Bemus dedit. Forte simili exemplo emendes Tibulli illud: *At mea paupertas vitam traducat inextem*. Verum vix digni versus, in quibus vnguem arrodas; sunt haud dubie interpolatoris. 97 sqq. Superiores interpretes ea, quae sequuntur, ad pastorem, de quo carmen hoc agit, retulerant. Vidit et monuit Scaliger annectenda haec esse laudibus, quae praecefferant, vitae rusticae, et accipienda vniuersè de pastore, qualem illa vita habet. Vir doctissimus tamen in hoc non substitit, sed resinxit quoque locum sic: *O pecudes — pastor — Securam placido traduxit pectore vitam Dulcibus in studiis; baculo dum nixus apricas Laetus agit curas.* Bene et hoc. Nec tamen vulgata displicet: Dum Pastor agit curas, occupatus est, talibus in studiis, quae modo descriperat et iterum describit vsq. 98. 99. Curas an putes dictas *apricas*, quatenus sub dio agit, in campo, gregem pascendo? quia ipse *apricus* (quod et in Voss. legitur). Io. Schrader. in schedis coni. *baculo — agresti*, vt Ouid. Met. XV, 655 *baculumque tenens agreste sinistra*. Heinf. tentabat *P. agit choreas*, l. *pecudes* l. *capras*; hoc saltem ferri potest. Etiam Io. Schrader. in hoc inciderat. 99 *solidum carmen*; integrum explicat Alciensis, nullis modulis contum, adeo rusticum, Barthius Aduers. XXI, 3, nulla aegritudine contaminatum Scaliger; scilicet, vt *gaudium solidum*. Sed ista dura, hoc longe petitum, dum nihil adfit, quod ad aerumnas reuocet animum. Saltem debet esse carmen, quod ab exordio ad finem ab otioso homine decantatur. Dubito nullus a poeta profectum esse *solitum* carmen:

97 — 105. Inter delicias ad meridiem sole progressas vitae rusticae dum passo, in umbram compellit pastor tempus canendo fallit, gregem.

Tendit ineuctus radios Hyperionis ardor, 100.
 Lucidaque aethereo ponit discrimina mundo,
 Qua iacit Oceanum flammam in vtrumque rapaces.

et nunc ita video in edd. Fabric. esse excusum. Id modulatur pastor non arte canora, h. e. inconditum, vt Ascens. At Heinfl. malit canorus cum Petau. et nulla arte. 100 Hic magnam versuum transpositionem Scaliger induxit, multum adiutus, inquit, scheda vetere. Collocat post v. 99 versus, qui infra sequuntur, 152. 146. 147. 144. 145. 148. 149. 150. 151. 155. 153. 154. 156. Tum 100. 101. 102. 103 sqq., sed hos ipsos versus admodum immutatos exhibet, vt apponere eos necesse sit:

98 — — — et dum non arte canora

Compacta solidum modulatur arundine carmen,
 100 Quem circa fessae passim cubuere capellae.
 His superat gelidis manans e fontibus vnda,
 Quae leuibus placidum riuis sonet orta liquorem.
 At volucres patulis residentes dulcia ramis
 Carmina per varios edunt resonantia cantus.

105 Hinc illi geminas auium vox obstreperit aures.
 Hinc querulas referunt voces, quae nantia limo
 Corpora linfa fouet. Sonitus alit aeris Echo.
 Argutis et culta fremunt ardore cicadis.
 Seu libet ad fontem densa requiescere in umbra

110 Excelsis supra dumis: quos leniter afflans
 Aura susurrantis possit confundere venti:
 Anxius insidiis nullis, et lentus in herbis
 Concipit hic mitem proiectus membra soporem,

114 Tendit vt euctus radios H.

Si tali transpositione lucidior ordo sententiarum et lenior verborum iunctura inferretur: minus haberem, quod conatum similem retundendum putarem. Sed vulgarem, fateor, ordinem multo minus, meo sensu, esse molestum. 100 Tendit ineuctus Aldinae deberi videtur; nam Bembus e cod. suo proferebat Tendit in euctos; sed recte alterum reuocarunt sequentes editores. Tendit et euctus edd. vett. Tendit vt Scaliger emendabat. T. humo euctus Heinfl. coni. Redit idem voc. ineuctus pro simplici, euctus, infra v. 340 Iret ineuctus caelum super. Tum alius poeta forte maluisset ineucti Hyperionis. 101 ponit. Io. Schrader. ap. Frisemann. promit vix bene. 102 Dum iacit vett. edd., et capaces, quod Domitius quoque et Ascens. interpretantur. Coniiciebam rapaces, quod probat Wakef. ad Lucret. V, 398, vbi rapax vis Solis equorum. Accipienda verba de Sole in medio caeli conuexo constituto: solis ar-

Et iam compellente vagae pastore capellae
 Ima susurrantis repebant ad vada lymphae,
 Quae subter viridem residebant caerula mus-
 cum. 105

Iam medias operum partis euectus erat Sol:

dor tendit, intendit, radios, et ponit mundo discrimina lucida, h. discrimen lucis, caelum in duas partes discriminat, quatenus vēr-
 sus Orientem et Occidentem radios aequa lance dispergit. Laudat
 Taubmannus post Barthium illud Statii Theb. V, 85 *Sol operum*
medius summo librabat Olympo Lucentes, ceu staret, equos, et
 Lucani notum versum: *cum cardine summo Stat librata dies.* Du-
 rior est Barthii interpretatio, qui *ponit*, perdit, discrimina accipit,
 cum pari spatio ab utroque sine distet. 103 Interpolatio in seqq.
 est manifesta: bis eadem memorantur. Probabilius tamen sit 106.
 107. 108 a superiore manu accessisse. 104 *Lene susurrantis* con-
 i. Schrader. *repetebant ad vada* legebatur ubique: per archais-
 mum dictum videri posse, Scaliger iudicabat. Sed idem mox melius
 subiicit: *repebant ad vada.* Nec de eo dubitandum censeo. Nam
 ineptus homo v. 49 *perrepunt ad caua*, ante oculos habuit. Miro
 conatu Barth. Aduers. XXX, 24 con. *repedabant* Noniana voce.
 Melius Heinf. *reptabant.* (Nunc Wakefield ad Lucret. VI, 278, ubi
 ei voc. *repedauit* restituit, eandemque Horatio obtrudit Carm. I, 37,
 24 *Classe cita repedauit oras*, et adstruxit vocis antiquatae vsum
 pro *recedere*, ex Pacuio, Iuueno, S. Damaso, Fortunato, per-
 git: „Nec dubito quin Barthius verissime restituerit — *repedabant*
ad vada lymphae; quamuis incitissime sannis excipiat emendatio-
 nem Heynius, ipse vicissim deridendus, nisi sit nulla seges Noniana-
 rum dictionum in Virgilio.“) 105 *residebant* Pro hoc facile est
 conicere *resonabant*, aut potius *resonabat*, sc. lympa. Heinf.
 scribit: *Quae subter viridem saliebat garrula muscum.* Inf. 389
Riuum propter aquae viridi sub fronde latentem. Ouid. II
 Fast. *Garrulus in primo limite riuus erat.* Sen. Hippol. 511
Garruli gramen secuere riuu. Calpurn. IV, 2 *Quidue sub hac*
platano, quam garrulus adstrepit humor. Prudent. Psychom.
Fons patribus de rupe datus, quem mystica virga Elicuit scissi
salientem vertice saxi. Lucret. II, 30 *Propter aquae riuum sub*
ramis arboris altae. Quorsum has opes allatas esse dicemus?
 aquam *garrulam* et *salientem* bene dici, nemo sanus dubitet; fa-
 tearis quoque versum factum esse meliorem; enimvero an vetus poe-
 ta ita scripserit, nullo modo probatum hinc est. 106 *operum*:
 pro, operis: vt modo ex Statio vidimus ad v. 102, quasi opus diur-

Cum densas pastor pecudes cogebat in vmbras;
 Et procul adspexit luco residere virenti,
 Delia diua, tuo: quo quondam victa furore
 Venit Nyctelium fugiens Cadmeis Agaue 110

num Sol expleret. Heinf. coni. *aethrae in partes*. At Io. Schrader. *oper. part. emensus*. 107 *densas — in vmbras: f. densis in vmbris*. Heinf. *densa in umbra*. 108 Satis turbata haec. *Vt* nihil habet, quod sequatur. Vett. edd. *Et procul adspexit*, hoc itaque reuocauit; non tamen ac si locum sic sanatum putarem; quis enim adspexit? et quid adspexit? Solne pastorem? an pastor gregem? hoc praefero: *adspexit pastor*, prospexit, *pecudes residere*, cubare, *in luco tuo*, o Diana. Suspicio tamen insertos esse vll. 106. 107. 108 et fuisse: *Et iam — muscum, Luco, Diua, tuo, quo*. Barthius XXI, 9 emendabat: *Et procul accessit*. Iam vll. 108 sqq. locum, quo Culicis argumentum actum est, accuratius describit: est is lucus Boeotiae, Dianae sacer, idem ille, quo Penthei caede peracta mater Agaue bacchata peruenerat; adeoque sub Cithaerone. cf. Ouid. Met. III, 702. Hic multa desiderari, et forte cantum pastoris recenseri putabat Heinsius. Immo vero multorum laciniae in vnum locum congestae sunt, quae inter se parum sunt conglutinatae. 110 *Nyctileum fugiens*. Immo vero *Nyctelium f.*, h. Bacchum. Verum hoc esse negat Scaliger; non enim fugiebat Bacchum Agaue, quem non offenderat, cum eius ministra esset: sed hoc, inquit, poeta vult: in eum lucum, in quem Agaue, victa furore Bacchi, metuens poenam, hoc est, *αγος*, quod imminebat eius posteritati propter interfectum Pentheum, confugerat, compulisse pastorem pecudes suas. Itaque sic legit: — *quo quondam victa furore Venit Nyctilei, fugiens Cadmeis Agaue Posterius poenam natis e morte futuram*; versum itaque, vt vides, 113 retraxit. Mihi nec haec, nec alia Scaligeri traiectio versuum placet. *Fugere deum, fugere Bacchum*, commode satis dictum est de *ἑολήπτοις*, quos premit, *urget*, deus, vt vates, quae *bacchatur*, *magnum si pectore possit Excussisse deum*; inprimis de Bacchis, quae furore actae discurrunt, ac si liberare se a furore velint. In hanc sententiam iam Barthium inclinasse ex Taubm. disco: etsi nec eo confugere necesse videtur. Cognito enim scelere interemti materna manu nati *abhorrens sacra Bacchica* Agaue Nyctelium fugiens in solitudinem secessit, vt moerori indulgeret. *furorem Nyctelium* coni. Heinf.

108. Lucum sub Cithaerone sacrum. vid. Variet. Lectorum monte describit Dictionis.

Infandas scelerata manus e caede cruenta:
 Quae gelidis bacchata iugis requieuit in antro.
 Posterius poenam gnati se morte futuram.
 Hic etiam viridi ludentes Panes in herba,
 Et Satyri Dryadesque choros egere puellae 115
 Naiadum coetu. Tantum non Orpheus Hebrum
 Restantem tenuit ripis siluasque canendo,
 Quantum te, Peneu, remorantem dia chorea,

111 *et caede c.* vet. edd. et codd., quasi esset *et cruenta ex caede*. 112 *Quo g.* em. Heinl. *Ogygiis b. i.* Io. Schrader., doct. 113 Versus in edd. Fabric. sic est emendatus: *Postertus poenam gnati de morte datura.* Heinl. con. *Post verita et poenas nati se morte daturam.* Sed totum versum vna cum antecedente eiiciendum arbitror tamquam supposititium. In ms. Helmst. subiectus erat versui 110. 116 *coetus* vulgg., nonnullae etiam Ald. cum ms. Helmst. Puto fuisse: *Naiadum et coetus.* Nam paullo durius *cum* suppletur. *horridus* pro *Orpheus* Aldina et edd. Fabric. cum ms. Helmst. et Petau. cum Voff. Heinl. con. *Non tantum Oeagrius H.* vel, *tantum haud Rhodopeius H.* Idem iungit *Naiadum coetu non tanto.* Sane *Orpheus* trisyllabum esse, vt *Pentheus*, et in Catalectis Pith. p. 31 *Theseus*; verum Virgilio vix licuisse esse tam audaci. *siluasque sonantes* Io. Schrader. em. 117 *riuis* ms. Contian. perpetua variatione: vnde tamen Scaliger refingit: *riuis siluisque canendo.* Mihi vulgata suauior procedit: *non Orpheus canendo tantum tenuit Hebrum, ripis restantem* (cursum intra ripas sustinentem), *siluasque*: h. delectauit Hebrum siluasque. Et si totus hic locus, et is qui sequitur, ex variorum versificatorum symbolis coaluisse videri debet. 118 Hic versus contaminatus (a Πηπειός esset Πηπειέ), quod et vidit elegans carminum iudex Io. Schraderus Emendatt. Praef. pag. XXI. XXII. conf. ad Georg. IV, 355. At idem hic versus alienus prorsus est a tota sen-

114 seqq. Iterum luxuria- Lect. Comparari potest si-
 tur seu poetae seu interpo- milis arborum enumeratio
 latoris ingenium in descri- ap. Ouid. Met. X, 86 sq.
 bendo luco et antro, quo in cantu Orphei: quem lo-
 pastor confedit. Alia alio- cum auctor huius emblematis ante oculos habuisse vi-
 rum poetarum lusibus assu- ta. De singulis vid. Var. deri potest.

Multa tibi laeto fundentes gaudia vultu,
 Ipsa loci natura domum resonante susurro 120
 Quis dabat, et dulci fessas refouebat in vmbra.
 Nam primum prona surgebant valle patentes

tentia. Si in Boeotia res geritur, non Peneus delectari potuit chorea Nympharum. Sin in Thessaliam reiicias carminis argumentum, aliena sunt quae v. 108 sqq. de Agaue narrantur, etiam si cum Iano Parrhasio in Quaesitis per Epist. pag. 51 Lucani locum (lib. VI, 355 — 359) huc aduoces: nam ex eo nihil constitui potest, cum poeta ipse parum docte loquatur. Afferre voluit medicinam huic versui Scaliger. Apponam verba: „Quia paullo ante, inquit, dixerat, *tantum non Orpheus*, putarunt hic ἀντραποδοτικὸν deesse; „ita hic *Quantum* posuerunt. Atqui legendum: *Non tam te, Peneu, remorata est dia chorea.*“ Altera versus parte carere possumus medicina, nam suppleri potest ex sup. *tenuit te* remorantem. Suspiciatur autem sagacissimus vir, auctorem carminis instituisse vestigiis Catulli in Pelei et Thetidis nuptiis (vll. 285 — 293). Tamen sic quidem versus tres sequentes commodam orationem subiiciunt. *Quantum te, Pentheu*, con. Heinf., nullo cum fructu. In vett. edd. pro *dia* inuenio *Diua* et *Diue*, in aliis *choreae*, et in margine pro *Peneu*, *pastor*, ex viri cuiusdam docti emendatione, puto. Etiam *penu* pro *Peneu* plures edd. Venetae seruant; Aldina autem, et hinc Ge. Fabric., *Quantum te pernix remorantem diua chorea*. Atque haec lectio tenenda, tamquam vera, et ex cuius corruptela importunus ille Peneus versus inualit; tantum non Orpheus cantu Hebrum siluasque tenuit, quantum te, o Luna (v. 109), tenuit chorea Nympharum: *Quantum te pernix remorantem, Diua, chorea*. Eandem fere lectionem mf. Koeler. quoque habebat: mf. Helmst. autem, *Qua te perpigra morantem diua corea*. Petau. *Quam te nigremorantem*. Voss. *Quam te per nigrae morantem*, meri librariorum stupores. *remorantur* em. Heinf. Nodell Not. crit. p. 80 con. *pernox* chorea; vt παυόχοι χοροὶ ap. Sophoclem. 119 *Multa tuo laete* f. vett. edd. *tuo laetae* (scil. choreae) Ascenf. et aliae, quod et Heinf. probat. *tuo latae* Ald. Quam nunc habemus, Bembina est lectio: *chorea — fundentes* nota synthesis. *tibi* int. Dianae, Lunae desuper adspicienti. *Multa tuo late* f. ed. Fabric. *tuae laetae* f. g. *luctu* Petau. Heinf. con. *fluctu*. Interpositi sunt ab alio vll. 116. 117. 118, et iuncti erant: *puellae Multa*. 121 Haec adhuc ad Naidas referenda. Importunum tamen *Quis*: ferrem saltem *His dabat*. Mox in antro Ald. 122 *Nam primae in p.* con. Heinf. *prona vallis*, vt ap. Catull.

Aeræe platanus: inter quas inopia lotos,
 Inopia, quæ socios Ithaci maerentis abegit,
 Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos. 125
 At, quibus insigni curru proiectus equorum
 Ambustus Phaethon luctu mutauerat artus,
 Heliades teneris amplexæ brachia truncis
 Candida fundebant tentis velamina ramis.

123 Recte hoc (Heinsium non probare miror) reuocatum, Scaligero monente, et prisca edd. Ita quoque Bembus correxerat. Sed iterum illatum erat ex vet. edd., etiam Aldina: *Aeræe* platani: *inter quas erat inopia lotos*. Sic et Petau. Saltem esse deb. *quas inter et i. l.* In marg. ed. Ven. Scoti notatum: alios legere: *Lotis*, quæ nympha fuit. Perperam. 126 *Amalut* Heins., et *ignipedum c. p. equorum*. 127 *Ambustus Ph.* legendum, pro *Ambustos*, quod in oculos incurrit et Scaliger monuit. Et hoc idem e mf. Helmst. notatum video. 128 *amplexæ* passiuè accipit Taubm. Nec tamen vel sic expedit: *amplexæ brachia truncis*. Nonnus Dionys. II, 167 Εἶην Ἡλιάδων καὶ ἐγὼ μία — φιλοθρήνης τε κορύμβοις Γείτονος αἰγείροιο περίπλοκα φύλλα πελώσσα. Suspicor: *implexæ brachia*, h. habentes ramos truncis (vicinarum inuicem populorum) implexos. Nec aliter Heins. coni. *teneris*, et in marg. *tentis* mf. Koeler. 129 *pandebant* coni. Io. Schrader., feliciter. *tentis* pro *extentis*. Sed facile incidit animus in *lentis*. Coniecit quoque Scaliger, et extat in edd. Fabric. Sed

124. *inopia lotos, Inopia*, Odyss. I, 94 sqq.). Ceterum confudit poeta diuersi generis lotos. Lotus illa Vlyssis in Africa reperta non erat Boeotiae domestica. 126 — 129. Populi arbores, vel alni (nam vtrasque Virgilius agnoscit Ecl. VI, 62 et Aen. X, 190), in quas mutatae Phaethontis sorores, Heliades, tamquam Solis ex Clymene filiae. Factum ex luctu de fratris casu suscep-

Posterius, cui Demophoon aeterna reliquit 130
 Perfidiam lamentandi mala, perfida multis.

idem malebat: *lentis sudamina ramis*, ingeniose; nam electrum stillare populus dicta. vid. Ouid. Met. II, 364 sq., verum sic *candida* parum commode appositum esset. Heins. coni. *concita* f. *lentis vlvulamina r.*, parum feliciter: nam de umbra arborum quaeritur. 130. 131 Misere corrupti versus nec sine libris facile sanandi, etsi vnum et alterum coniectare licet: *Perfidiae lamenta*, et latere *inultis* in *multis*; ita vt expleri possint reliqua: *dolis quum lusst inultis*, vel propius ad corruptam scripturam: *malis quae fleuit inultis*. Agi de amygdala, in quam Phyllis mutata fertur, seu quaecunque alia illa arbor fuit, obuium est. Sed primo loco monendum, in vett. edd. et codd. post v. 131 subiici alium: *perfide, multis*,

Perfide Demophoon, et nunc defende puellam, vel puellis. Tum varietas lectionis haec fere est: in vett. edd. *Perfidia* legitur. Bembo reposuit *Perfidiam*: idem versus modo adscriptum eiecit. Probarem, si sententia integra sic absolueretur: quae omnino sic nulla est, quantum video. Scaliger e vett. edd. laudat *Perfida lamentandi mala*, et corrigit modo: *Perfida lamentandi diu mala*, vt sit *malum perfidum* pro perfidia; modo: *Perfidiae lamentandi mala*: Neutrum feliciter. Reliqua, versu a Bembo eiecto iterum admissio, sic constituit: *perfide multis, Perfide Demophoon et nunc defende puellis*. Sed vnde de Demophoontis amoribus, iisque adhuc a puellis defendendis, constat, Scaliger vix habuit dicere; et tota sententia ieiuna est; versus autem inepti versificatoris commentum, etsi etiam Barthius Aduers. XXI, 9 sensum exculpere eumque defendere maluit. *et nunc defuncte puellis* ms. Helmst. *Post etiam*, vel, *Post vero, cui D.* em. Heins.; tum iterum: *Post, meritis cui Demophoon aeterna reliquit Perfidiam lamentandi mala. Perfide, inultis, Perfide Demophoon et nunc defende puellis*. Io. Schrader. *Perfidiae monumenta suae mala*. Omnino suspi-

to; vnde poeta: *Phaëthon* (vt v. 74 *Tmolia pampineo luctu iis mutauerat artus. subter coma velat amictu)*
 Mox v. 128. 129 hoc velle *candida*; scilicet populus
 videtur poeta: populos illas alba est intelligenda. *am-*
 fororias ita inter se conden- *plexae br.* vid. Var. Lect.
 satas situ fuisse, vt implica- 130. 131. Postea stabat ar-
 rent mutuo nexu ramos et bos amygdala, in quam muta-
 vmbacula facerent: *funde-* ta fuit Phyllis Demophoon-
bant tentis ramis velamina tis perfidiam lamentata.

Quam comitabantur fatalia carmina quercus:
 Quercus ante datae, Cereris quam femina, vitae:
 Illas Triptolemi mutavit fulcus ariftis.
 Hic, magnum Argoae nauis decus, edita pi-
 nus 135

Proceras decorat filuas hirsuta per artus;
 Adpetit aereis contingere montibus astra
 Illicis et nigrae species, et laeta cupressus;

cor primo vnum tantum versum adscriptum fuisse: *Posterius, cui Demophaon lamenta reliquit. Quam c.* 132 *fatali carmina* malit Heinſ. 133 *quam femina, victu, vel quam femina, adultae* coni. Heinſ. 135. 136 Alter versus pro fulcro additus ab alio. *pinus edita*, h. excelsa (cf. inf. 170), *hirsuta per artus, magnum decus Argoae nauis*, h. e. e qua Argo confecta et exornata fuit, *decorat filuas proceras*; nisi quod elegantius putem *Proceros — hirsuta per artus*: hoc et Heinſio video probari. Scaligerum itaque mireris primum legere: *Proceras decorans f.*; tum mutata sententia: *Hic — decorat filuas; hic suberis arboris Appetit a.* Male habuit virum optimum hiulea in seqq. oratio, sed ei medela in promptu est interpunctione: *Appetit a. — astra Illicis et nigrae — cupressus.* De voc. *edita* adhuc monendum, falsam eius acceptionem videri peperisse lectionem ed. Fabric. *addita*. Ita tamen etiam Heinſ. coni. et Io. Schrader. Emendat. p. 23. 136 *hirsutaque taxus* mſ. Koeler., sed non consentit vs. sequens. 137 *Ac petit em.* Heinſius. *motibus* pro *montibus* emendat Scaliger; docte quidem, ut sit quod poetae *βλαστρόν* appellant (secundum illud Virgillii: *Quantum vere nouo viridis se subiicit alnus*). Sed quis non praeferrat illud multo lenius et comitius: *aeriis frondibus*, quod et Heinſ. coni., vel *frontibus* vel *motibus*. Aldina et Fabric. edd. quoque: *coniungere*, 138 *Illicis species* pro periphraſi habendum, pro

132 — 134. De quercu vaticinium pro vate. cf. Dodonaea fatidica nota est Taubm. *fatale* igitur, quia fabula. *quercus carmina*, de oraculo. Glandes ante frugum sationem a Triptolemo monstratam meministi ex appposito, h. e. quae carmen reddunt, vel e quibus carmen redditur; canorae. vel ex Ge. I, 7. 8. *mutavit*, *Carmen* adeo pro canente, permutavit.

Vmbrosaeque manent fagus, ederaeque ligantes
 Brachia, fraternos plangat ne populus ictus; 140
 Ipsaeque excedunt ad summa cacumina lentae,
 Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos.

ilice simpliciter dicta. *feres* tamen coni. Heinf.; expectabam *vertex*, *laeta cupressus* aduersatur arboris naturae et poetarum vsui; nec Barthii defensio Aduers. XXI, 9 bona est, ex eo petita, quod apud Aristtaenetum inter amoenas arbores ea recensetur. Gifanius apud Scaliger. coniecerat *Lethaea c.*, non male; modo non desiderarentur copula. An fuit: *Illicis et nigrae, et species Lethaea cupressus* (h. cupressi). Verum simpliciore modo vulgatae lectioni succurrere licet: *nec laeta cupressus*. Venit, et hoc Heinfio in mentem. Idem vel, *et lenta c.* Io. Schrader. *et lacua c.* coni. Frisemann., nescio quo sensu. 139 *Atque umbrosa manet f.* Frisem. e Io. Schrader., nescio quo fructu. *manent*. Vim vocis h. l. non satis assequor; an *virent?* vel *patent?* vt Iacobs coni. In Voss. erat *monent*; tum *ligantes ederae* scripsi pro, *ligantis*. Sequentia sic interpungo: — *fagus; ederaeque ligantes — ictus, Ipsaeque — Pinguntque* etc. Causas deprehendere in promptu est. 140 *fraternus* Voss. et Petau. *p. ne p. artus* vet. edd. Sane fulmine percussi Phaethontis artus laceros conquiescere Heliades, donec in populos mutarentur. Sed quomodo hoc facit ad ceteram sententiam? Rembus dedit: *ictus*; ita reseram ad Phaethontem fulmine percussum, ictum. Phaethontis sorores in populos mutatas supra vidimus: eae fratris mortem lacrimis humectatae aeterno luctu prosequuntur. Melius sic me interpretari arbitror, quam Taubm. *ne plangat et percutiat ob fratrem fulmine ictum*; modo tum legas: *fraternos plangit quae populus ictus*; aut, vt copula adsit, *plangens et p.* pro vulgari: *brachia populi, quae plangit*. Sed totum v. 140 inepti versificatoris commentum esse arbitror ex vss. 128. 129 confictum, in quibus iam eadem res exposita fuit. Et series versuum fuit haec: *ederaeque ligantes Brachia, succedunt ad f.* 141 *excedunt*; suspicor fuisse *escendunt*. Nam

141. 142. Hederae fagos foliis albis; ergo *viridi pallor* complexae bene descriptae *lore* distinguitur corymborum sunt. Earum racemi cum *rum* flauor. Est aliquid si- acinis, *corymbi* dicti, *an-* mile in loco Ecl. III, 39 *reoli* sunt; est ergo de gene- *vitae Diffusos edera vestit* *pallente corymbos*: vbi ceo intelligendum hoc; sed vid. Not. et II, 50. *Mollia*

Quis aderat veteris myrtus non nescia fati.
 At volucres patulis residentes dulcia ramis
 Carmina per varios edunt resonantia cantus. 145
 His suberat gelidis manans e fontibus vnda:
 Quae leuibus placidum riuis sonat orta liquorem.
 Et, quamquam geminas auium vox obstrepit auris,
 Hanc querulae referunt voces, quis nantia limo
 Corpora lympha fouet; sonitus alit aeris Echo; 150

excedere ad an dicatur, non memini, sed *escendere ad*. Nisi, vt copula importuna eiiciatur, malis: *Ipsae succedunt*. Porro *passu-que erepunt* — *lento conii*. Heinl., quod *flexipedes* hederæ dictæ occurrunt apud poetas. Plin. XXIV, 10, l. 49 *Similem huic* (similaci) *aliqui clemasida appellauerunt, repentem per arbores*. 143 Versus et hic insititius. Iam versus, qui hunc sequuntur, 144 — 154, Scaliger, vt supra vidimus, retraxit post v. 100. 144 *Et* Voss. 145 *Carmina per varios cantus*; vt alias, per sonos varios. Io. Schrader. conii. *per varios campos; per vacuos saltus*. Saltem bonus poeta sic scribere debebat. 146 *superat* Voss. Petau. et Scalig. e vet. libro: ipse malit *superet*. 147 *placido liquore* melius dici monet Scaliger: recte, sed homini, qui hæc scripsit, videtur placuisse: *sonare liquorem*, vt, *sonare carmina*, et alia similia. Scaliger quoque *sonet* substituit. *omittit conii*. Io. Schrader. *sonet ore* ed. Antwerp., forte et aliae. Certe *orta* otiosum est, Barth. XX, 23 emendat *aucta*. In ms. Voss. *acta*. Sed totus versus damnandus, non emendandus est. Est enim insititius cum seqq., in quibus eadem repetuntur, quæ iam supra dicta erant v. 104. v. 46 sq. 148 *Et quamquam*. Corruptum hoc. Scaliger *Hinc illi gem.* Barthius ibid. conii. *Et quaqua.* 149 *Ac querulae feriunt voces* refingit Heinl., vt suppleantur *ures* ex antec. *hanc q. referant fauces* Io. Schrader. *Hac* var. lect. in vett. edd. *Hinc querulas referunt v.* bene Scaliger e vet. scheda: item *quæ nantia*: vt sint *λιμναῖα κρηῶν τέσσα*, vt is cum Aristophane loquitur, h. *ranae*. Ge. I, 378 *Et veterem in limo ranae cecinere querulam*. cf. Taubm. Sed iam lul. Sabin. de ranis accepit.

luteola pingit vaccinia caltha. ta femina Myrsine v. Sern. ad Aen. III, 25. Geopon.

143. In myrtum muta- XI, 6.

Argutis et cuncta fremunt ardore cicadis.
 At circa passim fessae cubuere capellae,
 Excelsisque super dumis: quos leniter adflans
 Aura susurrantis possit confundere venti.

Pastor, vt ad fontem densa requieuit in vm-
 bra, 155

Mitem concepit proiectus membra soporem,
 Anxius infidiis nullis: sed lentus in herbis
 Securo pressos somno mandauerat artus:

151 *et culta* vetus scriptura apud Scaliger., eaque elegantior. *ardore*, per aestum. Barth. l. c. coni. *fremunt ardero*; quod ipsi remittam. *fremunt arbuta* Heinf., elegantius; idem in mentem venerat Iacobfio ex Ecl. II, 13. add. Ge. III, 328, et van Kooten Spicileg. ad Io. Schraderi Emendatt. pag. 8. 152 *fessae*. Io. Schrader. coni. *fusae*. 153 *supra* Scalig. Puto fuisse: *cubuere capellae Excelsis subter dumis*. Sic in Peruig. Ven. *subter genestis explicant tauri latus*. Io. Schrader. *Excelsos subter dumos* Emendatt. p. 20. Desidero quidem commodius epitheton dumorum: videntur tamen *excelsi* dicti, qui in excelsis rupibus crescunt. *et amantes ardua dumi* etiam in Georg. Omnino *dumos* amant poetae commemorare, vt et *dumeta*. Et eo spectat, quod adiicitur, a ventis eos perflari: *ἠνεμόεντας*. Heinf. coni. *excisis* l. *exesis*; et comparat illa: *Dum tenera attondent simae virgulta capellae*. Barthius XXI, 24 emendabat: *Excelsique super dumi, quae* vet. edd. et codd. *quos* a Bembo profectum est. Barthius non male coni. *qua. qua* vel *quo* etiam Heinf. 154 *possit* friget; sed est genus circumlocutionis pro *confundit* aura *dumos*. *poscit* Contianus liber Scalig., qui explicat *πειράται*, quasi: poscit sibi, aggreditur. Sic et mf. Helmsl. 155 *ad fontes* vet. edd. mutauit Bembo. *requietus* coni. Heinf., et mox *porrectus* Lindenbruch. Scaliger, qui hunc locum transpositione sanare voluit (vid. ad v. 100 et 143), reiectis ad superiora versibus 156. 157 sic interpolauit haec:

*Pastor vt ad fontes densa requietis in umbra
 Securo pressos somno mandauerat artus:
 Stratus humi dulcem capiebat corde quietem,
 Ni fors incertos iussisset dicere casus* etc.

Nihil est ex omnibus, quod placeat. Mihi omnes vsq. 157 ad 160 vsque Scholastici operam redolent. 158 *fessor* em. Nodell. Obfl. crit. p. 38, atqui non minus illud bene dicitur.

Stratus humi dulcem capiebat corde quietem:
 Ni Fors incertos iussisset ducere casus. 160
 Nam solitum voluens ad tempus tractibus isdem
 Inmanis vario maculatus corpore serpens,
 Mersus vt in limo magno subsideret aestu,
 Obuia vibranti carpens grauis aera lingua,
 Squamosos late torquebat motibus orbis. 165
 Tollebant aerae venientis ad omnia visus.

159. 160 Vterque versus laciniae sunt inepti versificatoris: qui variavit et obscuravit sententiam, quae iis sublatis bene procedit, modo v. 161 pro *Nam* restituatur *Cum* hoc modo: *Pastor—mandauerat artus: Cum solitum voluens ad t. t.* 161 *tractibus hydrae* m. Helmst., et haec erat Aldina lectio ex interpolatione ducta. Vett. edd. *idem*. m. Koeler. *idem*, et in marg. al. *Idra*; sic et Thuan. *Idae* Petau. *Ide* Voff. *Bembus* autem *iisdem*: hocque reuocatum ab Scaligero: non enim *tractus* esse serpentis (subiiciuntur illi vs. 165); sed *loca eadem*. *voluens* autem vel *se*, vel *voluens torquebat*. In edd. Fabric. *sonitum voluens*. Barthius XXI, 23 emendabat *f. voluens — varie maculatus, corpora f.* Heinf. *inuolvens — tractibus vndam vel umbras*: parum feliciter; idem mox *maculatus tergore*. 163 *subsideret* Bembina emendatio, nescio an satis probanda, recepta a Scaligero. Vett. edd. *subsideris aestu*. Serpens in limo, quem fons in propinquo effusus fecerat, a solis aestu recreare se volebat. conf. Ge. III, 432. *magnum subsideret aestus* iam Heinf. emendauit ad Aen. XI, 268, vbi alia exempla quarti casus cumulauit. 164 *Obuia vibranti* graece dictum puto pro aduerbio; obuiam, aduersum vibrat lingua. Non expediebat se bonus Taubmannus. *gravis* de graui anima. Ge. III, 415 *graves nidore chelydros. carpens aera lingua vibranti*, exlerta. Miror vero placuisse poetae *carpens*, non *lambens*, quod solenne est. Heinf. coni. *Obuia vibranti decerpens*, vel, *detergens gramina lingua*. Io. Schrader. *carpens grauis ore trilingui*. 165 *latis* ed. vet., nec male; at Aldina: *montibus*. Solenne esset *noxibus*. 166 *Tollebant aerae venientis ad omnia*

166 sqq. Iterum ingenii in- lusus. Tandem v. 172 videt
 temperantis exspatiatio in tor- pastorem ad fontem recuban-
 tibus et gyris hydri; aut pot- tem. Ab aditu fontis ita se
 tius hominum scholasticorum exclusum sentiens exasperatur

Iam magis atque magis corpus reuolubile voluens
 Adtollit nitidis pectus fulgoribus, et se
 Sublimi ceruice rapit: cui crista superne
 Edita purpureo lucens maculatur amictu, 170
 Adspectuque micant flammantia lumina toruo.
 Metabat late circum loca: cum videt ingens

visus. Est haec Bemina et cod. Petau. lectio: quae sensu idoneo caret; etsi Barthius XXI, 23 aliquem inesse putabat. In ceteris magna varietas. Vett. edd. *Tollebant auras iuuentis* l. *iuuentis ad omnia nixus* l. *nissus*; Domit. Calder. et edd. Ascens. *vehementis ad omnia nissus*. Hinc in Aldina vir doctus castigauit: *Pallebant auras liuentis ad omnia visus*. Corrigit ad omnia Scaliger: sic saltem tolerabilis sensus exit: *palluisse auras ad omnia visus liuentis*, h. oculorum obtutu e longinquo propius admoto. Etsi vel sic *aurae visus* fuissent opportuniore; et bene procudi posset versus sic: *Omnia pallebant visus liuentis ad auras*. Scaliger etiam coniecit: *Squallebant auras vehementis ad omnia visus*. *Pallebant herbae* Heinl., vel *Squalebant auras vitiantis ad omnia visum* vel *virus*. Ouidius: *quique halitus exit Ore niger Stygio vitiatas conficit auras*. Enimvero ludimus operam; totus enim versus ex ingenio inepti hominis irrepit. 167 *corpus resolutibile* malit Heinl. 168 Ordo elegantior ex Aldina et a Bembo est. Edd. vett. *pectus nitidis*. 168. 169 *et se sublimi ceruice caput*. Ita edd. vett., quod Ascens. interpretatur: et se attollit caput. At Aldina et hinc edd. Fabric. emendarant: *et fert S. c. caput*. Quod nunc habemus, *et se S. c. rapit* ex Bemino codice fluxit: sic et Petau. Io. Schrader. em. *exit S. c. caput*. Frisemann. *effert*. 170 *Addita* malebat et hic Heinl., etsi non video, quid in *crista edita*, alta, iure reprehendas. Supr. 135 *edita pinus*. In reliqua versus parte varia tentabat Io. Schrader., sed *maculatur* ausus est poeta dicere pro *distinguitur*, variatur, *purpureo amictu*, pro externa specie et colore. 171 *micat flammaram lumine toruo* Petau. et Voss.; in hoc quoque *flammatum*. 172 *Metabat late circum loca*: de hydri capite quaquaerfusus se mouente et circumferente, tamquam si loca circa se recognosceret et signaret. *Metari* ergo (de quo v. Taubm.) etiam *Metare* olim fuit. Et sane Horatio *Metatae porticus* dictae.

serpens et adoritur. Tum v. tatus pastor, trunco arrepto
 180 culicis morsu somno exci- serpente necat. 185—200.

Aduersum recubare ducem gregis. Acrior instat
Lumina diffundens intendere, et obuia toruo
Saepius adripiens infringere, quod sua quis-
quam 175

Ad vada venisset: naturae comparat arma;
Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore;
Flexibus euerfis torquetur corporis orbis;

Alioquin euitari poterat insolens forma — *micant flammantia lumina* Metantis late circum loca. Georg. II, 273 *sin pinguis agros metabere campi*. Et sic saepe *metari* in poetis. Pro *sepe*, quod vulgo legebatur, m. Voss. *late*, bene. Mox *tum* vett. edd. Sed in fine *ingens* nullum habet sensum: an fuit *anguis*? vt reuocetur in animum subiectum. Et sic nunc diserte scriptum video in var. lect. m. Koeler. et Helmst. Sentio tamen, quam molle et flaccum hoc sit. Praestat dicere, esse positum pro simplici *ille*. 174. 175. 176 Etiam hos tres versus pessime culos ex margine irrepsisse suspicor. *instat intendere diffundens* (pro simplici intendit) *lumina*, et, *saepius arripiens obuia toruo* (quae ipsi obuia, ante eum toruum serpentem posita, erant) *infringere* (vt infringeret, propterea quod etc.), *comparat arma naturae*. Non tanti est locus, vt coniecturis in eo indulgeas. Forte tamen fuit: *Acrior instat, Lumina diffundens intenta, ore obuia toruo Saepius arripiens i. — mature comparat arma*. Et sane Voss. *matura*; vnde Io. Schrader. *matura et c.* In Aldina et hinc in edd. Fabric. *Lumina d. intentus, et o. t.* excusum video. *instat intendere* defendit Heinl. et accipit: intendere cursum, properare, et remittit ad Georg. I, 51. Inf. 320 *instat depellere*. Caes. B. G. III *fuga salutem petere intenderunt* Mll., vulgo *contenderunt*. Propert. I, 20 *Oscula suspensis instabant carpere pennis*. Idem pro *obuia* coni. *sibila*. Forte hoc voluit substituere paullo ante pro *lumina*. Io. Schrader. coni. *contendens diffundere*. Tum v. 175 *infrendere* vett. edd. expulsum ab Alulano et a Bembo, at defensum a Scaligero, Barthio et Taubmanno: est antiquior vox eodem sensu. Scaliger etiam emendabat: *arrepens*. Alcenius *abripiens* legerat; nam sic interpretatur: lumina intendere (coepit) et abripiens saepius obuia toruo adspectu infrendere. 177 Etiam hic cum tribus seqq. versis inter infortios referendus. Prior quidem 177 tam infictus est, vt etiam Barthio Aduers. XXI, 18 suspectus fuerit. Io. Schrader. tamen tentat: *Stridet vel Frenidet dente et insonat*. 178 *Flexibus euerfis* ex Aldina et a Bembo est; nec capio satis.

Manant sanguineae per tractus vndique guttae;
 Spiritus et rumpit fauces. Cui cuncta pa-
 ranti 180
 Paruulus hunc prior humoris conterret alumnius,
 Et mortem vitare monet per acumina. Namque,
 Qua diducta genas pandebant lumina gemmis,

Debebat *inuerfis* aut aliud quid legi. Vett. edd. *Flexibus et versis*, h. seu circumactis seu variatis; hoc tenebimus. *et versi* em. Io. Schrader. *orbis* pro orbis accipere praestat, vt magis poetica sit oratio: *Serpens torquetur (κατά) c. orbis fl. v.* Heinf. coni. *Flexibus et spiffis torquetur corpora* (saltem deb. corpus) in orbis. Mox 179 *per tractus*, vt Georg. II, 154. 180 *Spiritus et rumpit fauces* reuocauit e vett., h. anhelitus. Nam Bemb. *Spiritibus rumpit fauces*. Heinf. em. *Spiritus erumpit f.* Quo cuncta parante legendum monet et illustrat Scaliger. Sic iam edd. Ascens. Quo c. paranti. Hic vero in grauissimo narrationis momento nimis breuis, tenuis et exilis, est poeta. De Culice aduolante et pastori consulente locus ornandus erat vel maxime. Sensit forte et Heinf., cui versus vnus et alter abesse videbatur. Saltem comatius foret: Quo cuncta parante *Paruulus humoris pastorem exterret alumnius*. 181 Ed. ant. vitiose: *propior humeros*, vel *prior humeros*. Omnino seqq. valde turbata in vett. edd. *humoris alumnius* est culex. *conterret* vix satis commodum h. l. vocabulum. 182 Bembina est lectio; *acumina*, pro punctione, ictu aculei. Vetus lectio erat: *per culmina namque, Qua*. Praefert hanc Scaliger, vt sint *κρόταφοι*, *tempora*, et secundum eum Barth. Aduers. XXI, 18. Ascensius sic reddebat: qua parte oculi aperti per summities aperiebant sinus oculorum pupillis in morem gemmarum relucens. Heinf. iungenda monet: *per acumina namque*, vt in vett. edd. erat. Recte, sed quid tum de reliquis? *per culmina* f. *per spicula*. 183. 184 Bembina lectio, quam equidem quomodo interpreter non habeo. *pendebant* in textu Heinf. esse relictum miror: scriptum enim haud dubie vitiose, pro *pandebant*, vt sit, *qua lumina diducta pandebant genas gemmis*, h. in ipso oculi sinu. *deducta* vett. edd., ex more. Laudat Io. Schrader. e Statio: *diducta putares Lumina consumtumque genis rediisse nitorem*. Scaliger *genas* pro palpebris accipit et legit *obdebant*; nam vett. edd. habere *ponebant*; nisi hoc ipsum sit pro *abdebant*. Io. Schrader. tentabat varie: *gemmans Hac f. e. n. pupula telo Icta leui*.

Hac senioris erat naturae pupula telo
 Icta leui. Tum profiluit furibundus, et illum 185
 Obtritum morti misit: cui disfitus omnis
 Spiritus excessit sensus. Tum torua tenentem
 Lumina respexit serpentem comminus; inde
 Impiger, exanimis, vix compos mente, refugit,
 Et validum dextra truncum detraxit ab orno: 190
 Qui casus lociaret opem, numenue deorum.
 Namque illi dederitne viam casusue, deusue,
 Prodere fit dubium: voluit sed vincere tales.

184 *Hac senioris erat* — *Icta leui*. Etiam haec est Bembina lectio, cum Petau., et h. in ipsis Bembi edd. corrupta: *Hac senioris* et *Hac facuioris*. Vetus lectio erat: *Ac senioris erat naturae pupula, telo Icta leui*; quam Scaliger praetulit, ad stipulante Barthio Aduers. XXI, 18; *senioris naturae*, vt araneo- sam cutem et senilem, hoc est rugosam, intelligat. Senex enim pastor cf. v. 387. In Aldina excusum video: *Ac leuioris erat naturae*: h. mollioris, quod mihi magis arridet. Forte enim olim scriptum fuit: *telo Icta grau*. Io. Schrader. *tacta*. Vitiose aliae edd. *Hoc et pupula*. At in Fabric. non male emendatum: *Vt leuioris e. n. p.* Totus versus est ab interpolatione profectus. Fuerat primo: *Qua diducta genas pandebant lumina, telo Icta leui*: scil. sunt. 185 *Cum prof.* Petau. Mox malim: *sic disf.*, vel *tum d.* 186 In *disfitus* nil mutandum: quae disiecta sunt, ea sunt *disfita*: h. dispersa; *disferere*, dispergere. Vocabulum Lucretianum. *disfitus excessit* est ornate pro simpl. Omnis spiritus excessit, reliquit sensus. Nam *Spiritus sensus* non capio. *Sp. e. sensum* Aldina dedit; hoc et Heinfl. cum Io. Schradero probat; et praestare ipse arbitror. Dignius poeta esset *membris*, quod et Iacobus coni. 187 Fortasse, ait Scaliger, *Tum torua tuentem Lumina*: nec improbat Heinfl.; sed nihil mutandum. *Tenentem lumina est*, immotis luminibus stantem. *tremetem* Heinfl. coni., quod vix accommodatum. 189 *compos mente* antiquae, pro *mentis*. *exanimi vix mente* Heinfl. maluit. In Petau. *exanimus. refugit* reponi iubet ex vett., quibus m. Koeler. ad stipulatur, Scaliger; non parebo. Iam surrexerat pastor vl. 186 *Tum profiluit*. 190 *ab orno* praeclare Bembus. Ant. edd. et codd. *ab orno*. 191. 192. 193 Interpolatio in his manifesta. In vett. edd., etiam

Horrida squamosi voluentia membra draconis,
 Atque reluctantis, crebris foedeque petentis 195
 Ictibus, ossa ferit, cingunt qua tempora cristae:
 Et quod erat tardus, somni languore remoto,
 Nescius adspiciens; timor obcaecauerat artus:

in Aldina, nec non in mf. Helmst., medius versus *Namque illi* etc. abest; etiam in Petau. Natus videtur versus ex reuocatis huc in margine e Ciri 279 *Nam nisi te nobis malus, o malus, optima Carme, Ante hunc conspectum casusue deusue tulisset.* Equidem omnes tres versus 191. 192. 193 a mala manu irreplisse arbitror. Tentarat aliquis supplere: *Qui casus (vel Num casus) sociarit opem numenue deorum, Prodere sit dubium.* Subscripsit alius: *Namque (f. Hancce) illi dederitne viam casusue deusue, Prodere sit dubium;* vtrumque inepte; nec minus inepte suppluit versus alius: *voluit sed vincere talis* (sc. casus) vel *talem.* non enim dicam vtrum; hoc tamen alterum sic accipies; *voluit deus vincere talem,* hominem sic armatum. At quam ieiune! *tali* Voss. *voluit sedere tales* Voss. et Petau. Mf. Helmst. habebat: *vincere callens.* Scaliger tantum duo versus *Namque illi* — *Prodere f.* iugulat, et legit: *Qui (casus sociarit opem numenue deorum) Horrida sq.,* vt qui sit pro quo trunco. Barthii conatum parum prosperum in emendendo loco videat qui volet Aduers. XXI, 18. Heinf. coni. *sociarit* cum Aldo; et vidit *casusue deusue* Virgilianum esse; sic Aen. XII, 321. Idem laudat ex Aldo *viuere talis,* quod non reperio. Io. Schrader. *Quem* vel *Quam,* *casus sociarat opem;* et mox *dederit vitam* et *vincere fata* vel *clades.* 194 *voluentia* vel *voluentis* Ascenf., alterum hoc etiam Heinf. malebat. *crebro* mf. Helmst. 195 *foedaeque* vett. edd. *petentis,* scil. ore, morsu. Sed Scaliger non male: *foedeque patentis Ictibus;* patet ictibus, vulneribus, qui recipit. Nec aliter mf. Koeler. *creber* coni. Heinf. Idem varie tentat: *auideque petenti,* vel *petentis,* vel *patientis Rictibus ora ferit.* 196 Heinf. refingit: *Ictibus usque ferit* vel *Ictibus ossa terit. feris* vett. edd. *feris* vel *feri* Ascenf. *ferit, c. q. t. cristam* Bembina est lectio. *cristae* vetus erat lectio, vt video, ante Bembum, itaque recte emendavit Scaliger, cum Heinfio; vt sit, *qua cristae cingunt tempora.* Itaque reuocaui. 197 *somni* pro *omni* haud dubie cum Scaligero emendandum; sicque edd. Fabric., etiam ante Aldina. Sed totam sententiam vellem vt viri docti exposuissent. Scilicet et hi tres versus 197. 198. 199 infortiti et spurii sunt. Voluit ineptus versificator in margine explicationem subiungere: *pastorem tanto minus metu ob-*

Hoc minus implicuit dira formidine mentem.

Quem postquam vidit caesum languescere, se-
dit. 200

Iam quatit et biuges oriens Erebo cit equos
Nox,

Et piger aurato procedit Vesper ab Oeta:

Cum, grege conpulso pastor, duplicantibus um-
bris,

Vadit et in fessos requiem dare comparat artus.

Cuius ut intrauit leuior per corpora somnus, 205

Languidaque effuso requierunt membra sopore:

Effigies ad eum Culicis deuenit, et illi

torpuisse, quod e somno repente expergefactus tempus non haberet de periculo cogitandi. Hoc binis versibus extulerat: *Et quod erat tardus somni languore remoto: Hoc minus implicuit dira formidine mentem.* Adscripsit alius: *Nescius adspiciens*; tum tertius misere expleuit versum: *timor occaecauerat artus.* Barthius XXI, 20 frustra operam ludit in loco emaculando. Heinf. *Vtque erat haud tardus, somni languore remoto, Nec suus, adspiciens, ut Ouid. Vix meus;* vbi vid. Not. Io. Schraderus em. *Nescius, ad speciem t.* In Voss. *excaecauerat.* 199 *Non minus — mortem* m. Koeler. *impleuit* Voss. ap. Frisemann. 200 *caesum, languescere coepit* m. Helmst. Heinf. em. *Quae, — sedit,* scil. formido, vel *Quae — languescere. desit,* sc. mens. 201 *bitugis* vett. edd. ante Bemb. *quatit equos,* non flagrum, ut supplebat Scaliger. Idem: *Iam quatiens biuges.* Mox *crebo* vett. edd., et hinc, quis crederet? edd. Fabric. *crebro.* Feliciter Heinf. *Iamque atro b.* 202 *aurata* Petau. et Voss. *Vesper procedit* vett. edd. *ab Oeta* conf. ad v. 41 supra. *ab ora* m. Helmst. Mox v. 203 *duplicantibus* est pro duplicatis. 204 *Noluit, puto, in requiem dicere,* ne confunderentur voces et fieret *irrequiem.* Ascens. et Taubm. iungunt: *dare requiem in artus.* 206 *effuso requierunt membra sopore.* Magis accommodatum foret *infuso.* vid. Obsl. ad Tibull. III, 4, 81.

207. Sequitur locus, in riatum, sed adeo ineptit, dum quo poeta non modo luxu- fabulas de rebus inferis non

Tristis ab euentu cecinit conuicia mortis.
 Inquit: Quid meritis, ad quae delatus acerbas
 Cogor adire vices? tua dum mihi carior ipsa 210
 Vita fuit vita, rapior per inania ventis.
 Tu lentus refoues iucunda membra quiete,
 Ereptus tetrus e cladibus: at mea Manes
 Viscera Lethaeas cogunt transnare per vndas;
 Praeda Charontis agor. Viden' vt flagrantia tae-
 dis 215

208 *ab euentu c. e. amaro* con. Heinf. 209 *Quis meritis* vett. edd., etiam Aldina; vnde Scaliger emendat: *Quis meritis, inquit*, h. quibus meritis. Nisi forte praelat: *Quis, inquit, meritis*. Licentius, adeoque felicius, Heinf. *En, quid, ait, meritis; aut quo delatus*. Sed Scaliger pergit: *aut quae delatus*, antique, deferor aliquid. Alias, *ad quae delatus*, est: in quam culpam incidi? *dilatus* vett., ex more. Ascens. ad quae mala referuatus. 210 *me carior ipso Vita fuit, vita rapior* vett. edd., Fertur autem anima per aerem ad loca infera. Sic mos poetis. Eorundem more mox *Manes* sunt dii inferi, vt Ge. IV, 489. Notabile quoque, quod vsq. 214. 215 trans Lethen Charon vmbas vehit, non trans Stygem. 211 *rapior p. i. vectus* m. Helmst. *per inania Auerni* ingeniose Heinf. con. 215 *Videt, Videt et,*

tantum molesta copia retexit; Culicis, vt bene Scaliger mon-
 nam, etsi maior earum pars nuit. Mox v. 214 pro ea
 ex interpolatione irrepsisse *viscera* dixit miro modo;
 videri debet, tamen aliquas dum corpus et corporis um-
 saltem, at vel illas a re alie- bram cogitaret. *cecinit* con-
 nas, a poeta profectas esse vicia doctius quam fecit, ex
 necesse est; verum etiam antiquo sermone; vt in XII
 partes narrantis vmbrae Cu- Tab. *occentare*. Sed *ab*
 licis tribuit, qui iustis sibi *euentu* v. 208 quorsum refe-
 nondum persolutis nec dum remus? an, cecinit c. propter
 loca ea adierat, sed e lon- id, quod euenerat. Nisi ma-
 ginq. prospexerat. *Effi- gis placet ad effigiem referre,*
 gies, h. l. εἰδωλον, vmbra vt ea sit *tristis ab euentu*.

Lumina conlucent infestis omnia templis;
 Obuia Tisiphone, serpentibus vndique comta,
 Et flammam et saeva quatit mihi verbera poenae;
 Cerberus et diris flagrat latratibus ora,
 Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla re-
 flexis, 220

Sanguineique micant ardorem luminis orbis.

Videt ut vett. edd. *Vidit ut* mss. vterque et edd. Ascens. *agar* et *Vide ut* Petau. et Voss. *Video ut* Aldina. Et si verum dicendum, alterutrum probandum est. Narrat enim Culex sibi adeunda fuisse loca infera: adeoque *Vidi ut. Viden' ut* alienum ab h. l. est. *Vidi et* Heinfl., ut Aen. VI *Vidi et crudeles dantem Salmonaea poenas telis* quoque ed. Ven. 1486. 216 *Lumina cum lucent* Petau. et Voss. *infectis* m. Koeler. *infernis* Domit. Calder., quod miror desertum esse a sequioribus edd. *inferna templa* sunt *Acherusia templa* Ennii. Manet tamen vel sic *omnia* otiosa vox. Heinfl. pro *templis* coni. *palms*, quod non capio. Iacobs *Limina*, ut omnia infernorum templorum limina colluceant taedis. Sulpiciorum versus dilatatos esse insertis ex margine laciniis diuersis, et poetam tantum haec scripsisse: *video flagrantia taedis Lumina; Tisiphone, serpentibus vndique cincta, Et flammam et saeva quatit mihi verbera Poena*, h. Furia, quatit flagrantia taedis lumina (faces), et flammam et verbera (flagella). 218 *poenae*, praue, ut facile in oculos incurrit. *Poena* est Πονη, Furia. conf. Scalig., et sic vett. edd. Male mutauit Bembus: *poenae Cerberus*. Heinfl. coni. *poenam*, non video quam bene, vel *poenas*. 219 Vulgo *flagrant*. Haud dubie *flagrat* fuit: Cerberus flagrat ora latratibus. Dicitur autem flagrare, calere, ardere, de repetito alicuius rei actu et intentione operae. Notatum quoque *flagrat* video e m. Koeler. et Helmst. Scaliger emendat *flagrans*; supplendum erit: obuius fit. Io. Schrader. tentat: *pandens, aperit*. Barthius XXI, 20 non nisi dura et contorta affert. At Heinfl. eleganter: *Cerberus et d. flagrant l. ora*. Ita tamen et alteri versui medendum. Idem coni. *Cerberus et diris acuens latratibus iram*: sed tum deficit verbum. 220 *arent* cui colla vett. edd., quod cum Scaligero explicari possit, squalent *repexis* em. Heinfl., nam et supra 217 *serpentibus vndique comta*. 221 *orbis* per se sunt oculi, et ii *micant ardorem luminis sanguinei*. Sed vett. edd. *Sanguineumque*: quod melius. Sic *orbis luminis micant sanguineum ardorem*. M. Helmst. *Sanguineique ardore micant iam luminis orbis*. Petau.

Heu! quid ab officio digressa est gratia, cum te
 Restitui superis leti iam limine ab ipso?
 Praemia sunt pietatis vbi? pietatis honores
 In vanas abiere vices; et rure recessit 225
 Iustitiae prior illa fides; instantia vidi
 Alterius, sine respectu mea fata relinquens;
 Ad pariles agor euentus; fit poena merenti;
 Poena fit exitium; modo fit dum grata voluntas!

Sanguineaque et orbos. Heinl. coni. *micant infandum.* Io. Schrader. *ardentis luminis.* 222 Sententiam non satis exploratam habeo. *gratia* tamen aut beneficium vel benevolentia, aut gratus beneficii accepti sensus est. Si prius, tum sententia est nimis forte arguta pro hoc poeta: Heu quare *gratia*, beneficentia et benevolentia mea, *digressa est ab officio*, scil. eo, quod mihi ipsi debebam. Cur mihi ipsi defui, dum alium seruare studui. Sin alterum tenemus, queritur Culex de pietate et grata memoria, quae officio et beneficio accepto non respondet. Alterum hoc melius poni arbitror; *quantopere tu ab officio animi grati digressus es!* discessisti. Taubmannus *officium* de beneficio accipit; quo sensu reliqua, ignoro. Ascensius reddit: heu quid est gratitudo, digressa ab officio grati animi. 223 *lumine ab ipso* Voss. et Petau. 224 Scaliger recte concinnius putat: *Praemia vbi pietatis? vbi pietatis honores? In vanas abiere vices.* Manifesta imitatio Virgiliani versus ex pr. Aeneid. *Hic pietatis honos?* etc. *in vanas vices* eleganter pro, in vanum. Vices fuissent in retribuendo. *et rure*, h. e. heu etiam inter ruricolos abiit, recessit, *Iustitiae fides*, ornate pro iustitia: sed in reddendo, quod debetur, fides cernitur. cf. Ge. II, 473. 474. Male Aldina *et iure* cum Petau. et Voss. *iterumque recessit* coni. Heinl. 226 Bene cum Io. Schrader. Iacobs em. *Iustitia et prior illa Fides.* Mox *i. vici* vel *adiui* Heinl. 228 iam ab his inde versl., quae sequuntur, meri sunt lusus versificatorum: in quibus tamen docti homines fuere. *fit — fit.* Scaliger haec corrupta arbitratus emendat: *fit poena merenti: Poena fit exitium; modo, si cui grata voluntas, Existat par officium.* Retineo saltem illud: *modo fit dum;* nisi malis: *modo dum fit,* pro dum modo sit *grata voluntas et par officium*, sc. vt memoriam Culicis gratus colat. Poterat tamen et ferri; *fit poena merenti*, h. mihi bene merenti; *Poena fit exitium;* h. e. et pro poena, mercede, exitium infligitur. Quae sequuntur putida sunt. Taceri hic nonnulla

Existat par officium! Feror auia carpens, 230
 Auia Cimmerios inter distantia lucos:
 Quem circa tristes densentur in omnia poenae.
 Nam vinctus sedet inmanis serpentibus Otos,
 Deuinctum maestus procul adspiciens Ephialten,

puta: tum pergit: sit ita: modo sit dum etc. (cum g. v. vett. edd.) dum modo sit grata voluntas! dum modo officium par beneficio meo existat! habebō hoc pro solatio. Paulo ante male interpungebatur plene post *relinquens*. Nam hoc significat: *vidi alterius fata instantia*: tum ego mea fata, vitae meae periculum, *relinquens*, negligens, sine respectu agor ad p. e., ad eandem mortem praesentem propero. Interpolatoris tamen manum etiam in toto loco agnoscere facile est. Forte a poeta profecta sunt tantum illa: *Iustitia et prior illa Fides! feror auia carpens*. 231 Parum suaviter haec: *auia distantia inter lucos*. Vnde inf. 258 *magis distantia limina*. 252 *Quem circa*. Etiam hunc versum eiiciendum censeo. Alienum esse arguit importuna iunctura et structura. Nam *quem* de Culice accipiendum. Feror carpens (cursu, volatu) auia (loca), auia distantia, inter Cimmerios lucos, dum circa me poenae tristes densentur *in omnia*, h. quaquauerfum, vndique. Sic enim videtur posuisse. cf. inf. 241. Iacobs noster, *densentur in agmina*; Saltem Quos (lucos) *circa* legendum arbitrer. *densentur* recte reuocatum. Alii *densantur* et *paene*. Describit autem Tartarum. Ceterum Scaliger hic iterum plures versus transponit, nullo ad poetam et sententiam cum fructu, me quidem arbitro. Scilicet post 232 *Quem circa*, inserit v. 247 *Atque alias alio densent super a. t.*; tum 238 *Terreor* etc. 233 *vicius* al. *moestus* Petau. Mox *Othon* pessime dederant. Est ὄτρος satis notus vel ex Od. Λ, 307. 254 *Deuinctum* lego, h. pariter vinctum. Id quoque Afulanus et Bembus edi-

230. Ad loca infera delatus vagatur per auia locorum Cimmeriorum, quos hic in remotis Orci partibus versus Tartari limina collocat. In Tartaro enim sceleratorum supplicia prospicere debuit Culex: Oti, Ephialtae, Tityi, Tantalii, Danaidum, Medaeae, Philomelae et Procnes, Eteoclis et Polynicis: vsque ad v. 259. Inde ad Sedes Piorum (ad quas vs. 295 sq. peruenit) desertur: sed in limine Campos Lugentium prospicit: inque iis heroidas Alcestin, Penelopen, Eurydicen. *feror carpens*, carpo auia.

Conati cum sint quondam rescindere mun-
dum; 255

Et Tityos, Latona, tuae memor anxius irae,
Implacabilis ira nimis, iacet alitis esca.

Terreor ah tantis insistere, terreor, vmbris,

Ad Stygias reuocatus aquas. Vix vltimus amni

Restat, nectareas diuum qui prodidit escas. 240

derant. Intelligit Aoidas ex Aen. VI, 582. Vulgo: *Deuictum*. Edd. vett. aliquot *Deuictus*. Ceterum alligatos columnae Aoidas et alii dixere; sed sibi auersos. Hygin. f. 28 *Qui ad inferos dicuntur hanc poenam pati: Ad columnam auersi alter ab altero serpentibus sunt deligati. Est Strix inter columnam sedens, ad quam sunt delegati*. Postrema corrupta sunt, nisi, quod suspicor, ab alia manu adluta; saltem: et *Strix in columna sedens*. 235 *Conati quondam cum sint incendere* vulgg., praue; natum ex *inscendere*. *escendere* coni. Heinl. In promptu erat *rescindere* e v. 583 Aen. VI et Georg. I, 280. Iam Io. Schrader. e cod. Voss. protulit in Emendatt. pag. 19, id quod posui: *C. cum sint quondam rescindere*. Non igitur recte positum est a Frisemanno, *inscendere* legi in Voss. et Petau. 236 *tuas — iras* vett. edd. cum Ald., quasi sit: *memor iras*. 237 *Implacabilis ira nimis!* per parenthesin cum exclamacione dictum (De Tityo conf. ibid. 595). Lectio est Bembina, et proba. Vett. edd. (non vna, quod Scalig. putabat) sic efferunt: *I. ira iacet viuus alitis esca*. Emendatum in Ascensl. edd. *viui alitis*, in edd. Fabric. *viua a. e.* At Scaliger inde resingebat: *Implacabilibus Diuis iacet a. e.* Heinl. *Iure inpacati fibris iacet alitis esca*. Virgil. *Nec fibris requies datur vlla renatis*. 238 *Terreor ah tantis* legendum; et edd. Fabric. bene exhibent. Vulgg. *a tantis*. Sed pessimi poetae versus sunt. 239. 240 Sensum velim et hic subiecissent viri docti, qui, quantum intelligo, nullus est. *At Stygiis r. aquis* Voss. et Petau. Vett. edd. ad superiora trahunt interpunctione: quasi retrahatur ad Stygem Culex, *Vix vltimus amni*, vix proximus factus, Cocyto vel Phlegethonti, qui Tartarum ambit: h. cum vix ad amnem accessisset. Forte leg. *Vix*

238. 239. Haec coniungenda sunt cum v. 257. 258 *auferor ultra In diuersa magis*. Errabat umbra Culicis per loca infera auia et ad limen Tartari peruenerat. Ibi vero territa monstris eorumque suppliciis refugit et tandem desertur in alteram partem, ad Elysijs campos.

Gutturis arenti reuolutus in omnia sensu.

Quid, saxum procul aduerso qui monte reuoluit,
Contempsisse dolor quem numina vincit acerbus,
Otia quaerentem frustra? Vos ite puellae,
Ite, quibus taedas accendit tristis Erinnyis: 245

ultimus amnis Restat (scil. ei) *nectareas d. gut p.* Tantalus eluso fugiens a labiis amnis vix in imo fundo alvei supererat. *ultimus*, infima pars. *amne* Voss., vnde Heinl. em. *Extat* eleganter, quatenus Tantalus in flumine stat, vix summa sui parte eminens. Pergit autem describere phantasma Tartari, quem tamen non adiit. 241 Aut foede corruptus est versus, aut, quod mihi probabile fit, margini fuit adscriptus. Certe siue amnem, siue Tantalum intelligas, nulla exit sententia commoda: Tantalus *reuolutus in omnia*, in omnes partes conuertens se, vt aquam captet, *sensu arenti gutturis*, prae siti. *in obuia* con. Io. Schrader. Audacius refingam: *Gutturē ab arenti reuolutis fluminis vndis.* 242 *de monte* Voss. *cui monte uolutum* Heinl. 243 *Quem vincit dolor contempsisse Numina*, satis ieiune. *dolor* ex eo, quod deos contempsit Ixion. *vincit dolor*, occupat, tenet. Poterat commodius verbum poni: etsi per se non est insolens, dolorem vincere, superare animum. *n. v. acerba* m. Koeler. *acerbas* Voss. et Petau. Ex Heinl. notatum: *Contempsisse labor quem numina sancit acerbi*: puto voluit, *acerbus*. 244 Haec et seqq. misere foedata sunt. Primo vet. edd. omnes ante Bemb. pro *Vos ite, sub lite* vel *sublito*. Codd. *siblite*. Voss. *ceu vite, puellae*; tum *quaerentes f.*, vt ad Danaidas referatur, Ascens. Pomp. Sab. m. Helmst. et idem e vet. edd. malebat Scaliger: *Otia quaerentes frustra sub lite puellae, Ite, q.*, nam certatim dolia implent; dure profecto. Heinl. *O. quaerentem frustra sibi. Ite, p.* cum hiatu. Nec felicius in hoc loco sanando versata est Barthii opera lib. XXI, 20, quem adeat, cui placet; piget enim transcribere ea, vnde nullus ad nos fructus redit. Retineo Bembinam lectionem *Otia quaerentem frustra*, vt adhuc ad Ixionem referatur. Verum appellationem *Vos ite* prorsus alienam a loco esse video. Narrat enim Culex quae viderit. Forte: *Otia quaerentem frustra sibi? quidue puellas? vel frustra? Beliae puellas?* (scil. quid memorem? ex v. 242.) 245 *Ite*; accipiendum erit: discedite a me! vt auerferetur Culex ad spectum. Sic fere Ascensius; satis frigide. *Ite* ed. Ven. 1486. *F. Dira*; quod mox per *tristis* interpretatum cum esset, glossa in textum venit. Forte fuit: *Dira quibus taedas accendit pronuba Erinnyis*, subiecit tum alius versificator: *Sicut Hymen*: expletus versus mox ab alia manu.

Sicut Hymen praefata dedit connubia mortis:
 Atque alias alio densat super agmine turmas;
 Inpietate fera vecordem Colchida matrem
 Anxia sollicitis meditantem volnera gnatis;
 Iam Pandionias miseranda prole puellas, 250
 Quarum vox Ityn, et Ityn, quod Bistonius Rex,
 Orbis epops maeret volucris euectus in auras.
 At discordantes Cadmeo sanguine fratres

246 Scaliger: *Si cui*, legit: sed quae sententia commodior sic exeat, non video. Vett. edd. *Sic Hymen*. Heinl. *Quis et Hymen*. Io. Schrader. *Saeuus H. post fata* l. per *facta*. Forte *praesaga*: est enim versificatoris lacinia ex interpretatione superioris versus nata: accipienda ea iterum de Erinny: *praesaga dedit connubia mortis* (scil. obtruncatis in thalamo sponsis), *Atque alias alio densat super agmine turmas* (scil. sponforum numero L); cumque his *Inpietate fera v. C. matrem*. 247 *densat* Bembo debetur. *densas* vett. edd., etiam Aldina cum codd. *densent* Scaliger, qui retraxit versum post v. 232 *Quem c. tr.* Heinl. coni. *Statque alias alio densens*. 248 *Inpietate fera cum cernam Colchida matrem* vett. edd. ante Bemb., quasi iungantur: *Ite — cum cernam*, scil. tamquam maius scelus. Sed malo *vecordem Colchida matrem — natis?* scil. an narrem? ex v. 242. 249 *Anxia vulnere* vix placent; saltem: *Impia v.* 250 *Iam P.*, sc. an mentorem? ex v. 242, nisi *An P.* scribendum. *miserandas* vett. edd. ante Bemb. cum codd. Heinl. *f. miseranda sorte*. 251 *Quarum vox querula est, superat quod* vett. edd. ante Bemb. Cum tamen in Bembina lectione metrum et sententia peccet, refinxit Scaliger: *Quarum vox querula est. Superas quoque B. R.* Codd. Petau. et Voss. *vox sit in edityn*. Heinlius apud Burmann. ad Anthol. Lat. p. 496 T. I. versum sic constituebat: *Quarum vox cit Ityn, et Ityn quoque B. R.*, satis dure. Puto ex vetere et Bembina lectione comparata veram reperiri posse: *Quarum vox Ityn ingeminat, quo Bistonius Rex Orbis epops maeret, v. e. in a.* Ad *ingeminat* adscripserat aliquis: *Ityn et Ityn*. Mox quo orbus iungo, quo Ity orbus Tereus. *Q. vox iteratur Itym* quo m. Koeler. *Q. vox sit in itim* m. Helmst. Io. Schrader. tentat: *Q. vox iterabat Ityn*; vel, *iteratur Itys*. 253 *Cadmeo semine* e m. Petau. praestat legere cum Burmanno ad Anthol. Lat. T. I, p. 165. Exhibebat idem cod. Helmst. Heinl. coni. *Cadmeo e san-*

Iam truculenta ferunt infestaque volnera corpus
 Alter in alterius: iamque auersatus vterque, 255
 In pia germani manat quod sanguine dextra.
 Eheu! mutandus nunquam labor. Auferor vltra
 In diuersa magis: distantia limina cerno:
 Elysiam tranandus agor delatus ad vndam.
 Obuia Persephone comites Heroidas vrguet 260
 Aduersas perferre faces. Alcestis ab omni

guine. 254 *vulnera* Bembo intulit. At *lumina* vet. edd. cum ipsa Aldina, etiam membrana Contii apud Scalig., quod vnice verum; non iam pugnabant inuicem, sed infestis oculis se inuicem intuebantur; auersantes iam mutuam caedem peractam. Opinatur tamen legendum Heinf. *ferunt infesti vulnera — sibi iam*, vel, *iamque et, gratatus vterque*. Apud Statium Theb. XI, 550 et lqq. sunt quae ad h. l. commendes. *infestaque lumina* Petau. 255 *auersatus* haud dubie recte Bembo ediderat, vt mirer *aduersatus* iterum relictum esse; nisi melius, *auersatur*, quod in Voss. est; quodque Oudendorp. ad Iul. Obf. c. 118 e mss. affert; at in Petau. *auersatus*. 257 *Heu! heu!* vet. edd., quod ex virorum doctorum opinione praestat; tum distingo post *labor*. *Auferor vltra In d. magis*. Nam superiora illa adhuc ad Eteoclem et Polynicem refero. Aerumna eorum aeterna! Miro ausu versus hos tres 257. 258. 259 reuocit Scaliger infra post v. 382. 383, vbi vide Var. Lect. 258 *numina distantia* velim explicet mihi aliquis. Edd. vet. *lumina*, quod de Elysiorum caelo puro ac sereno accipi potest; sed *limina* praestant. Margo ed. Ven. ap. Scotum et Ed. Fabric. *flumina*, quod etiam melius. *distantia limine certo* refinxit Scaliger. *nomina* Petau.; forte iungenda: *In diuersa: magis distantia*; cf. sup. 231. 259 Primum *Elysiam vndam* nondum legi. Tum *tranandus* quod monstrum orationis est! *Elysium* legebat Barth. XXI, 20. Diuinabat Io. Schrader. *Eridanus tranandus* (ex Aen. VI). Obelo transfigendus et hic versus ex margine illatus, et ex v. 214 confictus. 260 *Persephone*. Restituit Bembo. Edd. vet. *Tisiphone*, cui in locis Elysiis nullus locus. 261 *Aduersum* edd. vet., nonnullae etiam *praeferro*: vt et Heinf. corrigit; modo sensum prodidisset. Idem coni. *perferre vices*. Io. Schrader. *acies*. Obscura est sententia; videtur *perferre faces aduersas*

257. Nunc Umbra ad campos Lugentium prospici-
 Elysios campos tendens cit.

Inuiolata vacat cura, quod saeua mariti
 Ipsa suis fati Admeti fata morata est.
 Ecce, Ithaci coniux semper decus Icarioris
 Feminum incorrupta decus; manet et procul
 illa 265

Turba ferox iuuenum telis confixa procorum.

dictum de amoribus infaustis (nam *curae miseras non ipsa in morte relinquunt*), ut nunc *Lugentes campos* describat. vid. Aen. VI, 440 sqq. Reliqua tamen de Elysiis campis agunt. 263 *Ipsa suis fati A. fata m.* Est lectio Bemb. Nec facile quisquam lubodoretur vitium, nisi vet. edd. et codd. inspexerit, in quibus: *Hic alcedonias*, Ascens. *Hic Calcedonias Admeti cura morata est.* Ascensius quidem post Domitium Megarenfes interpretatur, quorum Chalcedon colonia fuit, et ad Scyllam Nisi refert: quod fieri non potest. *In Calcedoniis* Fabric. edidit ex Aldina, quod et mf. Koeler. legebat cum mf. Helmst. Petau. Voss.; iidem *cura. Alcyonen*, pietatis in maritum, Ceycem, exemplum, facile quis in animum reuocet: idque fecit Scaliger, qui, postquam in *Chalcedoniis* mulieribus argutus erat, sine dubio legendum ait: *Isthic Alcyonas Admeti cura morata est*; ut Alcyonas plurali numero pro ceteris dixerit, quae similiter ex luctu de morte maritorum perierunt. Ipse exponit: stupuerunt Alcyones (saltem *Alcyonae*) exemplum simile Alcestidis in maritum; sed est durissimae venae versus per se; tum cum ceteris parum cohaeret; Bembina vero lectione ad sensum explendum carere plane nequimus. Suspicio itaque adscriptum fuisse a viro docto in margine exemplaris aliud exemplum *Ceycis et Alcyones*; quod alius librarius intexuit verbis poetae, quibus accommodarunt emblema alii. 264 *Icarioris* recte Bemb.; est enim Penelope Icarii f. Vet. edd. *vna charontis*. Domitius legerat *Icartontis*. Non redolet versus doctum adeo poetam; manifestum tamen sit, *semper decus* esse aut corruptum aut admodum ieiunum, multo magis, cum iteretur versu sequi. Nisi latet epitheton, v. c. *Ecce Ithaci coniux Laertidae Icarioris*. Interpolatum erat in mf. Helmst. *semper decus enitet oris*. 265 *Feminum concepta d.* vet. edd. ante Bembum, etiam Aldina, cum codd., quod Scaliger verum esse ait, esse enim archaismum: *concepta decus*, nec tamen addit, quo sensu. *illa* ubique video post *procul*; ut mirer *illam* viros doctos maluisse. Interpunctionem mutavi, quae erat: *decus manet, et pr.* Versus autem hic et sequens non ad Cupidinis tela, quo male referunt Interpp., sed

Quin misera Eurydice tanto maerore recessit,
 Poenaque respectus et nunc manet, Orpheus, in te.
 Audax ille quidem, qui mitem Cerberon vnquam
 Credidit, aut vlli Ditis placabile numen; 270
 Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus vn-
 dis,

Nec maesta obtentu diro et ferrugine regna,
 Defossasque domos, ac Tartara nocte cruenta
 Oblita, nec faciles Ditis sine iudice sedes,
 Iudice, qui vitae post mortem vindicat acta. 275

ad caedem respiciunt procorum ab Vlyffe factam. 267 Totus hic de Orpheo, qui sequitur, locus nouum facit episodium; quod a primo carminis auctore profectum esse vix potest. Vides vbique cumulata tentamina versificatoris refingendi et variandi studio occupati. *Quin* h. l. transitum orationis facere debet. Forte fuit *En m.*, *At m.* Voss. *Quid m.*, vt 242. *tanto m.* non satis intelligo, quid sibi velit. f. *tacito maerore*. Iacobs coni. *infando m.*, voce Virgiliana. Porro Barth. XXI, 20 coniciebat *recessi* pro recessisti. 268 Versum, vt nunc est, vix expedias, etiamli *Orpheus* pro *Orpheu* accipias. *Orpheos* alii, vt secundus casus sit. An poeta significare voluit: Eurydicen esse in Elysiis, Orpheum vero seiunctum ab ea puniri, quod eam respexit. Scaliger emendauit: *Poenaque respectus et nunc in te manet, Orpheu*. Heinf. ingeniose: *Poneque respectans et nunc manet Orpheia serum*, et ablegat ad Voss. Anal. II, 9. Nec tamen ipsa respectabat, verum Orpheus. 270 *illi* edd. vett., et 271 *furens* vitiose, etiam Aldina cum codd.; iidem *haud illi*, et *vnda*. 272 *obtentu Ditis* f. codd. et vett. edd., quod Ascens. reddit: in possessione Ditis. *obtentu diro et f.* a Bembo est; vt sit *obtentus* caligo, quae obtenditur. Scaliger antiquam scripturam ita refingit: *obtentu Ditis ferrugine*: Ditis tenebris obtentis. Aldina exhibet: *Nec moesta obtentum Ditis ferrugine regnum*; ex emendatione, vt iudicare licet, viri docti non incita. *obtu* corr. Heinf. 273 Scaliger in membr. Contiana reperiēbat: *Nefossas* (vt in Helmst. ms. *Nec fessasq.*, in Voss. *Nec f.* erat), et recordabatur antiquae vocis apud Festum: *Cnefosum* pro obscuro: ex *κνέφος*. Ita vero prima vix producta esset. *Defossae domus* haud dubie eleganter pro locis subterraneis. Sic *Defossos specus* Ge. II, 376 vidimus. *Depressasque* coni. Ia-

Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.
 Iam rapidi steterant amnes, et turba ferarum
 Blanda voce sequax regionem infederat Orphei;
 Iamque imam viridi radicem mouerat alte
 Quercus humo, steterantque amnes, silvaeque
 sonorae 280

cobs, h. domos profundas, qua voce delectantur poetae. Porro *ad T.* vitium ed. Taubm., nil amplius. *Tartara nocte obsita*: bene; sed *nocte cruenta*? an simpl. pro horrenda? Sic et Iul. Sab. accipit, vt sit, faeva. Nisi aliud olim fuit epitheton: *nocte tremenda, nocte silenti.* 274 *nec faciles*: ad quas non facilis aditus, quae non admittunt aliquem, nisi iudicium subierit. Aen. VI, 431 *Nec vero hae sine sorte datae, sine iudice, sedes.* Scaliger maluit tamen: *nec faciles Dictaeo iudice sedes*, h. Minoe, docte; *scit iudicis vna Dictaei* Statius VIII, 102. 275 *indicat* vett. edd. *iudicat* vet. cod. Scaligeri, et sic edd. Verum e Bembo codice *vindicat* eodem sensu doctius positum, respectu suppliciorum simul habito infligendorum ex sententia lata. 276 *Sed f. fauens* em. Heinl. Edd. Ald. et hinc Ge. Fabric. cum mf. Koeler. et Helmst. et Petauac Voss. *audacem fecerat, ante Iam r.* 278 *infederat* Petau. et Voss. Reliqua versus verba non satis docta sunt: *regionem* multo minus expectabas. 279 *vnam* vett. edd. pro *imam*, vt saepe alias. *viridis* mf. Koeler. *Iam vox vna viri euridicen mouerat* mf. Helmst. 280 *que* a Bembo illatum post *steterant* in vett. edd.,

276. *Fortuna audacem* confederat, *turba ferarum, fecerat Orphea*, scil. quod *sequax blanda voce*, propter tantam cantus sui vim in aliis ter blandam vocem *Orphei*, rebus alio tempore iam saepe iam alias saepe suauis cantu ante expertus fuerat, allecta, *infederat.* 279. quae mox enumerantur: hoc 280. Hic peccauit poeta, tamquam successu elatus ille quisquis ille fuit (nam totum audebat nunc adire inferaloca. *Fortuna valens*: simpl. sed docto, homine profectum videtur), cum Ouidio ornans epitheton; plerumque alias *fortuna potens.* et aliis, quod vim cantus Orphei in arbores nimis dilute 277. 278. *regionem*, locum, descripsit. Recte vetus poeta quo Orpheus canens cithara

Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.
 Labentes biiuges etiam per sidera Luna
 Pressit equos; et tu currentes, menstrua virgo,
 Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
 Haec eadem potuit Ditis te vincere coniux, 285
 Eurydicenque vltro ducendam reddere. Non fas,
 Non erat in vitam diuae exorabile numen:

etiam Aldina, non male abest. Sed omnino interpolatio in h. l. graf-
 lata est. *steterant omnes iam praecesserat* v. 277. Heinf. coni. *se-*
quiturque comes; tum sonoros inuult. 281 *c. auara* Petau.
 et Voff. Heinf. f. *vertice prono.* 282 *Albentes* tentat Io. Schra-
 der. Sed versificator dixit *labi per sidera. Lunae* Voff. et Petau.
 284 *nocte relecta* coni. Markland. ad Statium p. 283. 286. 287 *Non*
fas, Non erat in vitam Diuae exorabile Numen Bembina lectio: in
 qua non constat verborum sententia. Vetus lectio erat: *Non erat in*
vitam diuae, vel diue, et in Aldina dirae, exorabile mortis: quod
 et Petau. habet. Arripuit Scaliger *dirae e. mortis, nec expedito*

sis arbores carmine motas et pressit bigas per caelum in-
 delinitas dicere potuit. Sed vectas: cursum inhibuit: *Bi-*
 ineptum erat, huic phantas- *gae* nunc equorum sunt, alias
 mati immorari et motus adeo taurorum. Parum suaui-
 rationem describere velle. ter mox eandem alloquitur: et
 Quercus radicitus euulsa ad tu, *menstrua virgo*, prop-
 vatem accedere debuit secun- ter vices lunae menstruas, vt
 dum poetam nostrum. Mox audires lyram, *tenuisti cur-*
 redit ad easdem v. 280. 281 *rentes equos, nocte relicta,*
siluae sonorae (ornat h. l. cursu, quo noctem efficit,
 epitheton proprium arborum regit. 285 — 287. Haec ea-
 vento strepentium) *rapiebant* dem lyra, o coniux Ditis,
 cantus, auide audiebant, ar- potuit te vincere, vt redde-
 ripiebant, idque ornauit ad- res Eurydicen. *haec potuit*
 iecto: *cortice;* vt alias *auri-* *reddere,* solito poetis more,
bus rapimus cantum: sonus efficere, vt redderetur. *du-*
 autem per corticem penetra- *cendam,* reducendam in vi-
 bat. 282. Etiam Luna re- tam.

Illa quidem, nimium Manes experta feueros,
 Praeceptum signabat iter; nec retulit intus
 Lumina, nec diuae corrupit munera lingua. 290
 Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
 Oscula cara petens rupisti iussa deorum.
 Dignus amor venia, paruum si Tartara noſſent
 Peccatum ignouiſſe. Sed et vos fede piorum,

tamen ſatis ſenſu. Puto fraudem latere in *in vitam*. Lego: *Haec eadem — Eurydicenque ultro ducendam reddere (non fas, Non erat, inuitam), Diuae exorabile numen!* h. vt iungantur: Ditis coniux, diuae inexorabile numen, et potuit Proſerpina Eurydicen abducendam reddere ultro; non enim fas erat, inuitam reddere: non cogi poterat, vt inuita reditum daret. Precibus tamen illa exorari poteſt. Et eo fere tendit lectio vitioſa in edd. *Ascenſ. nam fas Non erat inuitam, nec diuae exorabile mortis.* Acute Heinſ. *viro pro ultro.* Poſt omnia tamen haec vſſ. 286, 7. pro alienis habeo. 289. 290 *inter Llimina* vett. edd., et mox iterum: *nec d. c. limina.* Etiam Scaliger *corruptit limina* profert e membr. Contiana et praefert: vetuerat enim, inquit, Proſerpina loqui intra limina et reſpicere. Bembinam tamen lectionem deferere nolim: *munus Proſerpinae* erat venia data relinquenti loca infera; reditus in vitam. Illa *non corrupit munus*, non irritum reddidit, *lingua*, loquendo. Mſ. Koeler. proſuſ corrupte: *Lumina, quae diuae nec rupit imagine linguam.* Mſ. Helmſt. *nec rupit munere linguam.* 293. 294 Bembina lectio. Edd. vett., etiam Al-

288. Eurydice quidem feuerum et ſtrictum ius inferorum deorum iam experta, iter praefcripto modo faciebat, neque, vt iuſſi erant, reſpexit neque verbum elocuta eſt. Ingenioſe ſic poeta non modo Orpheo interdictum, ne retroſpiceret, verum et nouam legem Eurydiceae datam memorat, qua noſtros poetas nondum vt i vidi: vt

nec illa ſilentium voce rumperet: quae lex longe durifſima fuit, vtpote feminae dicta. Fuit tamen illa magis compos linguae, quam maritus amoris. *ſignare iter,* veſtigiis impreſſis.

294. Nunc ipſum Elyſium adit Culex, et recensum heroum facit, ea loca incolentium, primo, Graecorum, tum Romanorum.

Vos manet Heroum contra manus. Hic et vter-
que 295

Aeacides: Peleus namque, et Telamonia virtus
Per secura patris laetantur numina, quorum
Connubis Venus et Virtus iniunxit honorem.
Hunc rapuit serua: ast illum Nereis amavit.

dina, *gratum si Tartara noissent. Peccatum meminisse graue. et vos f.*; sic et Petau. et Voss., nisi quod *possent*, et *est. vos f.* Scaliger veterum lectionem praefert et interpungit: *gratum si T. noissent Peccatum meminisse. Graue: at vos*; sensum tamen non satis ad liquidum perducit, mox autem emendat: *Peccatum minus esse*. Atqui iniquum est deserere meliora, quae libri dant, quaeque hausta esse ex Ge. IV, 489 manifestum est: *Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes*. Si quid e vet. lect. seruare placet, esto illud: *Graue. At vos*, vt sit: *Graue quidem est hoc*. At contra, ex aduerso, a Campis lugentibus, habitat, in piorum sede, heroum contubernium. Sensum teneo; verba tamen sunt aspera ac dura. Saltem delebo *vos* altero loco, vt sit: *Sed et me sede piorum manet h. heroum manus, contra vos*, ex aduerso, *in sede piorum*, manet me, adeunda mihi est. Nam de his nunc sequitur locus. Mox in fine *piorum* male recensio Heinf. et Burm. cum vet. edd. Sic saepe *piorum* et *priorum* permutantur. *sedem piorum* quis nescit! *contra* est ἀντα. Maiorem interpunctionem apposui ante *Sed et vos*. 296 *Peleusque vna et T.* Heinf. coni. Saltem malim sine copula: *Peleus vna et T.* nam hi sunt Aeacidae. 297 Vett. add. *locantur*, et *locitantur*. A qua lectione discessum esse videtur, quod transpositas esse voces non videbant viri docti: *per patris secura locantur n.* Sic totus locus sic procedebat: *Hic et vterque Aeacides, Peleus nempe et T. virtus, Per patris secura locantur numina*. Vt sit: namque hic *locantur*, collocati sunt, (etsi satis tenue hoc est) vterque Aeacides. *patris numina* ad Iouem, patrem Aeaci, auum Pelei et Telamonis, erunt referenda. Scaliger emendauit: *munia*, id est, praefecturam Aeaci, quam obtinet ille apud inferos. *munera* in Aldina expressum video. Tamen vel sic *secura* parum placet; erunt: perpetua, aeterna. Saltem praestabat scribere: *Peleus — virtus Laetatur secura, patris per numina*. 298 *C. genus et v. Io.* Schrader. emendat, vere arbitrator. 299 *Hunc rapuit feritas: vetus erat lectio; manifeste corrupta*. De nuptiis Pelei et Telamonis agitur; alteri Virtus, alteri Venus, eas adstruxerat; ille Thetidem duxerat, hic Glaucen, Periboeam, et Hesionen: quam Troia capta

Affidet hac iuuenis, sociat quem gloria, for-
tis, 300

Acer, inexcussus, referens a nauibus ignes
Argolicis Phrygios torua feritate repulsos,
O quis non referat talis diuortia belli,

ab Hercule accepit et abduxit. Potuit adeo ille ipse dici rāpuisse
Hesionem: *Hic rapit Hesionem*; at alterum amat dea. At: *Hunc
rapuit serua: ast*; Bemina lectio, digna utique quam amplec-
tamur: quidpi enim Hesionem bello capta minus *serua* dici potuit,
quam Tecmessa Aiakis? et bene oppositae sunt Nereis et serua: di-
versa ut sit Telamonis et Pelei fortuna. Maluit tamen Scaliger re-
trahere pristinum: *H. r. fortitas*, ut sit virtus, *ἦροθεν* Homericā.
H. r. ferrum ms. Helmst. Petau. et Voss. *ferit. ast. Hunc rapit
Hesionem* substituit Heinl. Pari iure substituas: *Hunc cepit Peri-
hoëa; illum N.*; et hoc substituit quoque Io. Schrader. Emendat,
p. 24 *Hunc rapuit Perihoea*; estque illud propius ad litterarum
ductum in codd. 300 Aiacei memorari manifestum est. Achilles
non sequitur nisi v. 320. *A. ac i.* vett. edd., Aldina quoque, et
sociat te gloria sortis, et Ascens. *ac i. sociatae gloria sortis*;
quod Scaliger probauit, ut esset: *Affidet hac iuuenis, sociatae
gloria sortis, Alter*, ut sit, puto, *fors sociata*, confessus heroum
in Elysiis modo memoratus. Ita tamen melius procederet sententia,
si legeretur: *Affidet his iuuenum sociatae gloria sortis: Alter*,
sc. Ajax, h. affidet par iuuenum aequali fama; ut sit; *gloria
iuuenum*, iuuenes gloriosi, gloria cumulati. Barthius XXI, 20
malebat: *Affidet at iuuenis, sociat quem gloria sorti. sociat
quem* Petau. quoque, et *sortis* idem cum Thuan. Heinl. emend.
Affidet hunc iuuenis sociatae gloria sortis. Ita tamen *sociata
fors* cum Peleo et Telamone vix esse potest. 301. 302 *inexcussus*
etiam e Bemino codice; accipio, ut sit imperterritus, qui mentis
statu non excutitur. Vett. edd. *Alter in excessum*. Aldina: *in
excelsum*, et Scaligeri duae membranae: *Alter in excissum* (hoc
etiam in Petau. et Voss.) et *in excidium*, quod et in ms. Helmst.
erat: vnde ille fecit: *in excursu r.* Heinl. coni. *inexcussis nau-
ibus. referens repulsos* est pro repellens incendia a Troianis illata
classi. Iliad. μ sqq. *Phrygios — repulsus* edd. Fabric. *P. turba
fremitante r.* ms. Helmst., interpolate. *turba feritate repulsos* Pe-
tau. et Voss. 303 *O quisnam* ms. Helmst. *tali deuortia bellis*

303. *diuortia belli*: quod geritur, quasi ad duo diuer-
inter diuersos duo populos titur; ut *diuortia viarum*,

Quae Troiae videre viri, videreque Graii!
 Teucra cum magno manaret sanguine tellus, 305
 Et Simois, Xanthique liquor; Sigeaque praeter
 Litora cum Troas, saevi ducis Hectoris ira,
 Videre in classis inimica mente Pelasgas

Petau. et Voss. 304 *Troiae viri*: saltem *Troes*, aut potius: *Quae Troes videre, viri videreque Graii*. Sic *Graii viri* apud Ovidium. Heinfl. *Troes feri* vel *Troiae subiere viri*. 305 *magno* — *sanguine*; non dubito fuisse, *multo*. Est enim haec perpetua mutatio ex primis statim Tibulli versibus nota. Vidit quoque Io. Schrader. et late illustrat Emendatt. pag. 21. 306 *Sigea*, non *Sigaea*. Est τὸ Σίγειον. propter malebat Heinfl. et Io. Schrader. Emendatt. p. 27. Interpunctionem mutavi: cum ea esset: *X. liquor, Sigeaque praeter Littora: cum*. 307. 308 *cum Troes saevi vos Hectoris ira* Bemina erat lectio, ut sit: *cum videre* (scil. homines) *vos, o Troes, paratos inferre* etc., quod ingratum est. Vett. edd. *cum Troas saevi vos Hectoris ira Viderit*, et mfl. Helmst. *Vidit*, et (Voss. et Petau. autem *Vidi in cl.*): Neutrum satis commode. Licet *Troas* tenere et suspicari in *vos* latere *actos*: *Sigeaque propter Littora cum Troas saevi actos Hectoris ira Videre*; ut ipsa littora viderint. Alioqui debebat *videret* sequi: excidit forte hoc ad finem versus, v. c. hunc in modum: *cum Troas saevi Hectoris ira videret Fortiter in classes — inferre paratos*, aut, quod mfl. Helmst. habet, *parantes*. *Hectoris ira, μένος* "Ἐτροπος, pro Hectore. Sed Scaligerum hoc eo ducebat, ut *vis Hectoris* mallet, et reliqua accommodaret: *cum Troas saevi vis Hectoris ire Viderit in cl.* In ed. Ven. 1484 *vox Hectoris* erat vitium. Ecce tamen protulit Io. Schrader. Emendatt. p. 27 e Cod. Vossiano, quod totam litteram tollat; esse enim in eo diferte

aquarum; et ex altera parte similiter, *iurgia belli, discordia pugnae*, dici solent. Elegans translatio, quam nescio num aliunde acceperit poeta. Mox 304 facit iterum in digressionem novam digressionem de bello Troiano poeta: nisi

tota haec lacinia cum tot aliis assuta est ab alio. Cogitandum autem de *τεῖχος* *μαχίᾳ* Iliad. N. in qua Ajax Telamonius ignem a classe propulsavit 107 seq. Tum alter Aeacides, vers. 322 Achilles, Hectorem interimit.

Vulnere, tela, neces, ignis inferre paratos.
 Ipsa iugis namque Ida, potens feritatis, et
 ipſa 310
 Aequa faces altrix cupidis praebebat alumnis,
 Omnis vt in cineres Rhoetei litoris ora
 Claſſibus ambuſtis flamma ſuperante daretur,
 Hinc erat oppoſitus contra Telamoniſus heros,
 Obiectoque dabat clipeo certamina; et illinc 315
 Hector erat, Troiae ſummuſ decus: acer vterque,

ſcriptum: *Troas ſaeui ductis Hectoris ira.* Verum adeo eſſe non poteſt, quod apud Frieſemannum eſt, in Voſſ. et Petau. legi *ſaeui dos.* At *Troas* iam in edd. vett. et in Petau. viſitur. *Pelaſgas* vid. ad Aen. I, 624 Not. 310 — 314 Quatuor hi verſus, forte etiam ſequentes, a deterioris notae verſificatore inſerti videntur. 310 *Ipſa magis* edd. vett. *Ipſa vagis* Ald. cum Petau. et Voſſ. In fine *et ipſo* ed. Ven. 311 *Ida faces* Ald. cum mſ. Koeler. *Daſque faces* edd. vett. *Daſque f.* Petau. Vnde Scaliger reſingebat: *Ipſa magis namque I. p. f. et ipſa Acta vel Dicta faces.* *Dicta* ita, Δίκη, mons erit; *acta*; ἄκη, vt Aen. V, 613. Mire autem et inſolenter dictum: *Ida potens feritatis*, pro, ferarum potens: vt μητέρα Θηρῶν alii dixere. Scaliger etiam multo durius *ferarum arborum altricem* exponit. Heinf. non emendat, ſed ſubſtituit: *Ipſa iugis namque Ida parens* (vel *patens*, quod Petau. et Voſſ. habent) *vernantibus* (vel, *frondentibus*) *ipſa Ida faces altrix c. p. a.* „Meurſ. Exerc. Crit. P. II, p. 103 *Ata parens*: „nam *Ata* collis, in quo ſita Troia. Apollod. III et Lycophr., vbi „idem Meurſ. videndus.“ Male vero Meurſius. Nam *Ates collis* eſt: vid. Apollod. p. 245 et Not. p. 743 τῆς Ἄτης λόφος. Verum totum verſum non ſanandum, ſed eiiciendum arbitror tamquam inſtitium: et legendum in proximo: *Ida faces altrix cup. p. alumnis*, h. Troianis ſuis. Et Voſſ. cum Petau. *Daſque faces a. cupidus f.* 313 *flamma lacrimante* vt codd., ſic vett. edd. ante Bembum, etiam Aldina, et membranae Scalig., quod hic praefert; vt ſit δακρυόεσσα φλόξ, πόλεμος δακρυόεις: ſed hoc Virgilius reddebat: *lacrimabile bellum*, et ſic malim *lacrimabilem flammam*, non *lacrimantem*. Heinf. coni. *populante* vel *crepitante*. 314 *opp. conto* coni. Io. Schrader. ex Homero. 316 *ſummuſ Troiae decus* Ald.

Fulminibus coelo veluti fragor editus alto;
 Ignibus hic telisque super, si classibus Argos
 Eripiat redivus: ille vt Vulcania ferro
 Vulnera protectus depellere nauibus instet. 320
 Hoc erat Aeacides alter laetatus honore:
 Dardaniaeque, alter, fuso quod sanguine campis

317. 318 Ergo erit: acer vterque velut tonitru, hic super ignibus telisque. Laborat in his *τὸ super*. Forte, *furens*. Turn Heinſ. *Ignibus hic taedisque*. Vett. edd. *Fulminibus caelo veluti fragor editur ense*. *Tegminibus telisque super Sigeaque praeter Eriperet redivus*; quo et alludunt mſ. Koeler. Voff. et Petau., nisi quod in hoc *Fluminibus*, et *editus in se*. Aldina: *Fulminibus veluti fragor sonat* (in Ald. 1534 mutatum in *intonat*) *aetheris in se Tegminibus telisque super Sigeaque praeter Eriperet redivus*. In his corrupta haud dubie et eicienda illa: *Sigeaque praeter* ex vſ. 306 huc retracta, et tenendum est, quod habemus: *si classibus Argos Eripiat redivus*: est hoc, quod Scaliger quoque monet, Homericum, ἀφείλετο νόστιμον ἡμᾶρ. *si eripiat* pro vt, vti Aen. VI, 78 *magnum si p*. At priora e vetere lectione non male procedant: *Fulminibus caelo veluti, fragor editur ense Tegminibus telisque super*. Comparatio illa Virgilio quoque frequentata. *tegmina* sunt clipei; malis quidem: *Tegminibus galeisque super*; sed ferendum est alterum. Scaliger tentat: *Fulminis vt caelo volitat fragor*, vel, *Fulmineus* (hoc et Heinſ. coni.) *caelo veluti fragor*: vt *super editur* sit, sc. *vterque*, quam dura haec et inuita! 319. 320 *Eriperes* ante Bemb. *Eriperet* codd. et vett. edd. *alter Vulc.* ante Bemb., et *proiectus et instet*; sic et codd. forte: *ille at—protectis nauibus instet*. In edd. Ge. Fabricii emendatum video *protectis nauibus*. Flammarum autem incendia dixit *Vulcania vulnera*, quae Ajax auertit. Aen. IX, 109 *Cum Turni iniuria matrem Admonuit ratibus sociis depellere taedas*. Heinſ. coni. *alter Vulcania tergo Sulphura protectus*: vt sit tergum pro clipeo; et *sulfur* pro igni. 321. 322. 323 Etiam hi tres verius acumen interpolatoris sapiunt. Malim tamen eos e lectione Bembina sic legere, vt sunt. In vett. edd. et codd. *Hoc e. A. vultu l. honore vel honores*, et v. 323 *Hectora lustravit victor de corpore Troia*. Aldina vtrumque verum paullo aliter expressit: *Hoc erat A. multum l. h.*, idque non male teneas; quod et Heinſ. facit; et *Hectore lustravit victor de c. Troiam*. Mſ. Helmſt. et Koeler. *Hector lustravit victor de c. T. Hectora*

Hectoreo victor lustravit corpore Troiam.
 Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod letat,
 et huius
 Alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta. 325
 Huic gerit auersos proles Laertia vultus,
 Et iam Strymonii Rhesi victorque Dolonis,
 Pallade iam laetatur ouans; rursusque tremiscit
 Iam Ciconas, iam iamque horret Laestrygonas
 atrox.

lustravit victor de c. Voss. et Petau. Scaliger audacter fatiis ita refinxit, vt ad vnum Achillem omnes tres versus spectent: *Hic erat Aeacides, vultus elatus honore, Alter Dardanio fufis quod sanguine campis Hectoreo victor lustravit corpore Troiam.* At Heinf. em. *Dardaniisque alte fuso quod sanguine.* Etiam Io. Schrader. coni. *alte.* 323 Inter hunc et 324 inseruit Scaliger inf. versus 336 et 337. 324 *fremunt* vett. edd. *acerba*, pro *acerbe. laetat, laetat* vett. edd., eodem sensu, vt sit *letat* vel *leihat*; leto dare, *πέφνειν* corruptius alii *laedat*. Mf. Koeler. *fremunt pars huic pars destinat illi.* Ad rem vid. Aen. VI, 56 sqq. Sed vterque versus subditivus. 325 *Alma* a Bembo venit; vett. edd. *Arma* cum Petau. et Voss., vel *Alta*: hoc haud dubie praestat et Scaligero quoque probatum. *huius*, sc. Aiakis: et ad armorum iudicium respicitur. Mf. Koeler. *virtusque c. ira.* 326 Vlysses ex aduerso Aiaki, sed auerso propter arma Achillis intercepta vultu, sedere et veterum factorum recordatione delectari fingitur. Sed vett. edd., etiam Aldina, *Hinc gerit auersos p. L. currus*: vt poeta adhuc in emblemate descripti belli ad Troiam subsistat. Ita *currus Rhesi* intelligendi sunt, vnde solutos equos abigit apud Homerum Vlysses Iliad. x, 498 sqq. Sed potuit hoc variare poeta. Scaliger coniicit *auersos*, vt abegerit ipsum currum: vt testatur auctor tragoediae Rhesi. Nisi *currus* dixit Homericum more pro equis, quos abegit. vid. Aen. I, 472. Heinf. coni. *Hinc regit auersos p. L. currus.* conf. Io. Schrader. Emendatt. p. 18 et 171. Petau. *virtus.* 328 *Palladio laetatur ouans* Ald. et ed. Fabric. 329 Corrupte edd. vett. *Pamoicon asiamque h.*

324. Achilles Paridis, Ajax verius, Pallade rapta, Pal-
 Vlyssis fraude cecidit. ladio, vt iam Ascensius. vid.

328. *Pallade ouans* potest esse, Palladis auxilio; sed Aen. II, 163 sqq.

Illum Scylla rapax canibus subcincta Molossis, 330
 Aetnaeusque Cyclops; illum metuenda Charybdis,
 Pallentesque lacus, et squalida Tartara terrent.
 Hic et Tantalei generis decus, amplius Atrides,
 Assidet, Argium lumen: quo flamma regente
 Doris Erichthonias prostravit funditus arces. 335
 Reddidit, heu, grauius poenas tibi, Troia, ruenti;
 Hellespontiatis obiturus reddidit vndis.

L. atrox, vel *atros*. Aldinae: *Iam Cicones: iamque horret atrox Laestrygone* *. Pro hoc in fine versus *atros* vulgo lectum; *acres* ed. Fabric. effinxit; sed tenendum *atrox*. Voss. lectio: *Iam Cic. iamque horret atrox Laestrygonas ipse*, praefertur a Io. Schradero, in Emendatt. pag. 28, quia *iamque* dicendum erat, non *iamiamque*. conf. sup. 254. 255. Recte hoc. Reposuissem et ipse hoc, nisi finem versus in *ipse* claudicare viderem; id quod et Aldina lectio docet. Quod habemus, sic refinxit Scaliger. 331 *metuenda Charybdis*. Voss. corrupte *ranolea*, vnde Io. Schrader. Emendatt. p. 26 eruit *Zanclaea*, docte, vt ap. Ouid. Fast. IV, 499. 333 Vett. edd. *Hic et Tantaleae gener Aeacus amplius Atridae* vel *Atrida*. Sic et Petau. ac Voss., sed omisso *Aeacus*. Non male Ascensius *Tantaleus* legit (ita esset: *Tantaleus gener: Aeacus: amplius Atrida*) et de Amphione, Niobes marito, accipit. Nec tamen is in hoc de Troianis temporibus loco sedem recte suam tueretur. Alia corruptela in m. Koeler. *gemmatae prolis Atridae*. m. Helmst. *Tantaleum genus iam Plistenatrides*. An *Plisthenes*, Agamemnonis pater, fuit memoratus? *Hic et Tantalei stirps Plisthenis, amplius Atrides*. 334 *tegente* vett. edd., sed *quo regente* est, quo moderante, imperante: οὐ στρατηγούτος, vt bene Taubmann. Agamemnonis ductu euerfa Troia. 335 *Oris E.* male vett. edd. *flamma Doris*, *Dorica*, *Achiuorum*. Ausus idem Maro lib. II Aen. 27, vbi vid. Not. *Erichthonias arces*: de Ilio vid. Iliad. v, 219 sqq. 336 *furenti* erat in vett. edd. Sed *ruenti* praestat. Est autem verborum ordo ac sensus: *O Troia, reddidit tibi ruenti poenas grauius*, pro, *poenas grauiiores*, scil. Agamemnon; domum redux a coniuge interemtus. Quae sequuntur, iterum interpolatoris manus sunt, meo iudicio. In Agamemnonem profecto hoc non conuenit, quod in Hellesponto obierit. Itaque Scaliger, qui primum corregebat: *Heu reditus Gratum p.*, mox transponit versus supra ante v. 324 *Rurfus a. f.*, vt ad Achillem retrahantur, quem ad Sigeum,

Illā vices hominū testata est copia quōdam,
 Ne quisquam propriae fortunae munere diues
 Iret ineuctus coelum super; Omne propin-
 quo 340

Frangitur inuidiae telo decus. Ibat in altum
 Vis Argea petens patriam, ditataque praeda
 Arcis Erichthoniae: comes huic erat aura secunda
 Per placidum cursu pelagus; Nereis ad vndas
 Signa dabat, pars inflexis super acta carinis; 345

adeoque ad Hellesponti ostia, sepultum esse constat. Barthius XXI, 20 reponere iubebat v. 337 *obituris*, quam obituri. Dure! vt fere omnia huius viri. In Ald. scriptum: *Reddidit heu Graius poenas tibi, Troia, furenti* (vt fere Voff. et Petau., nisi quod *grauis*). Ita de toto Achiuorum exercitu accipiendum. Nec tamen is in Hellesponto sed ad Euboeam naufragium fecit. Heinf. *Gratis* adoptabat; non vidēo quo sensu: tum versu altero *subiturus*, vel *luiturus* et *Euboicis*. Sed pannus hic est ab alio versificatore assutus, qui iterum de Achille cogitabat. Sequentes quatuor versus sunt nimis exiles. 338 *copia* pro multitudine hominū, pro copiis. Ita Virgilius vix est loquutus. Et si pedestrium scriptorum exempla non desunt. vid. Barth. XXI, 20. 339. 340 *proprio* vel *prono* em. Heinf. Scaliger ex membrana vet. excerptorum sic legit: *Cur aliquis propriae fortunae munere diues Tendit ineuctus caelum super?* Iterum hic *ineuctus* pro *euctus*. Male vett. edd. *in aeternum*, et edd. Ge. Fabric. *in euctos*. *ineuctus* etiam Petau. Heinf. iterum *humo euctus*, vt v. 160. Lenius Io. Schrader. *ne—f. m. fidens Tenderet euctus c. f.* Mox haud dubie distinguere praestat: *omne propinquo F. i. t. decus*; non vt ante erat *super omne*; *pr.* Aldina: *telo*; *deus ibat*. Iterum noua interpolatio, a loco aliena, sed docti hominis, hinc orditur: *Ibat in a.* 342 *Vis Argoa petens* a Bembo est. Ita vero *Argiua* legendum; nam *Argoa* ab nauī Argo esset ductum. Aldina dederat: *Vix Argo repetens p.* *Vis Argo r.* Petau. cum Voff. Mf. Helmft. *Vix agros, r.* Edd. vett. *Bis ergo repetens* vel *Bis repetens Argo*, vel *Vis r. Argo*; vnde Scaliger conī. *Vis repetens Argos patrium*. Sed nimis durum, vt *Vis* absolute pro copia ac classe dicta sit. *Vis argea* vel *Argiua* Heinf. et Io. Schrader. Emendatt. pag. 23. 343 *comes aura*; *πόμπιμος οὖρος*, vt Scaliger illustrat. 344. 345 Scabri et hiulci versus ex margine profecti. Forte fuit: *comes huic erat aura*

Cum seu coelesti fato, seu sideris ortu
 Undique mutatur coeli nitor, omnia ventis,
 Omnia turbinibus sunt anxia. Iam maris vnda
 Sideribus certat confurgere; iamque superne
 Conruere et Soliis, et sidera cuncta minantur. 350
 Ac venit in terras coeli fragor. Hoc modo laeta
 Copia nunc miseris circumdatur anxia fatis,

secunda; Per placidum cursus pelagus (sc. fuit), *Nereides vndis Innabant* (nam alterum barbarum aut corruptum est). *Pars inflexis super acta carinis*: designat currus, quibus insident, belluis iunctis? Scaliger emendat: *Nereides vndis Signa dabant*: et mox *pars* (scil. Nereidum) *i. subit acta carinis*; subit adeo naui pars Nereidum, vt propellat; sed quid *acta* esse dicemus? Barth. XXI, 20 *Nereia turba* legebat, et de delphinibus accipiebat; esse enim in vet. edit. *Nereia fundit*. Videtur barbarus et illepidus interpolator iunxisse: *pars* (cursus per pelagus) *superata erat*, h. confecta erat a classe. *inflexas carinas*; ornat epitheton; vt *curuae pandae*. Mf. Koeler. *Per pl. cursus pelagus venientis — superata carinis*. Heinf. coni. *Nereides vdae Signa dabant* vel *Adnabant*; et: *pars inflexas circum acta carinas*. Nodell Not. crit. coni. *pars inflexis* subiecta *carinis*. 346 *Cum ceu coelestis f. f. orto* Petau, 348 *anxia* parum dixit commode. Heinf. coni. *concita*. Mox 349 *Sideribus*, ad sidera. 350 *Corruere et Soliis et sidera*. Parum propitia Musa proculus versus: ex Bembina lectione, *Corripere et Sol et vel et Sol iam* vet. edd. An fuit: *iamque superne* (maris vnda) *Corripere et solem et iam sidera cuncta minatur*. Giganteum hoc; sed verficatore, quem saepe in carmen hoc grassari vidimus, non indignum. Mf. vterque *et soles et*. Nec longe abit Aldina lectio: *iamque superne Corripere et soles et sidera cuncta minantur. Ac ruere in terras c. fragor*. Petau. *supernae Corripere et solis et f.* Heinf. coni. *iamque superne Corripere*, vel *Opprimere, et soles et f. c. minantur. Ac ruere in terras caeli fragor*: vt Phaedr. LXXIV, vbi leg. *Canes confusi, subitus quod ruerat fragor*. 351 *Ac vero in t.* Petau. et Voss. *Ac venit* melius alii. *Ac ruere in terras* Aldd., vt modo vidimus, *caelo* coni. Io. Schrader. *Hic modo laetum*, pro laetorum, Bembus dederat. *Hinc m. laeta* vet. edd. *Hic modo laeta* alii. *Hic modo lethum* mf. Koeler., cum mf. Helmst. Voss. Petau., in quibus *laetum*. Mox *Copia* iterum pro copiis, classe.

Inmoriturque super fluctus, et saxa Capharei,
 Euboicas et per cautes Heraeaeque late
 Litora: cum Phrygiae passim vaga praeda perem-
 tae 355

Fluctuat omnis in aequoreo iam naufraga tractu.
 Hic alii fidunt pariles virtutis honore

353 Conf. Aen. XI, 259. 260, vnde *Capherei* refingendum.
 354 *E. en per c.* vel *at per* Heinfl. malebat. *Heraeaeque* — *littora*
 iam Scaliger monuit in Euboea nulla memorari, et egregie emenda-
 vit *Gyraea*. *Γυραῖα πέτρα*, et *Γυραῖ*, Homero Odyss. δ, 500. 507,
 ad quas Ajax Oilei interiit. In vett. edd. *Cacicaeque* legitur: „An
 „pergebat ille, in membranarum scriptum fuit *Aecea* pro *Aegea*?
 „Nam *Aegea littora* legendum esse, etiam Euripides docet in Ione —
 „πέτρας Καφηρείας ἐμβαλὼν αἰγίτε.“ Probat emendationem Io.
 Schrader. Emendatt. p. 29; accedere enim Voss. *Egea*. At debet
 docere vir doctus, quatenus sint *Aegea littora*. Leg. *Aegaea*
littora, seu maris Aegaei, seu, quod praefero, ab Aegis, Euboeae
 vrbe maritima aut insula in ipso littore; a qua etiam nomen ductum
 putatur maris Aegaei v. Hesych. in *Αἰγαί*, et Strabo VIII, p. 592
 B. C. Et locus, quem Scaliger respexit, non est Ionis, sed ex
 Helena 1140 πέτρας Καφηρείας ἐμβαλὼν, *Αἰγαίαις τ' εἰναλίοις*
πέτρας. *Aegeaeque* e mf. Koeler. quoque notatum video. Alius
 vir doctus in ed. Aldina emendavit: *E. aut per cautes Oeteaque*,
 minus feliciter. Nam Oetam in Euboea non nouimus. Etiam alie-
 num *Cenaeaque*: nam illud promontorium in diuersa Euboeae
 parte. *E. aut per cautes Acreaque* Petau. et Voss. apud Friele-
 mannum; quod de Vossiano recte pronuntiatum non est. 355 *iam*
P. malebat Heinfl. *praeda peracta* vett. edd., quod Scaliger re-
 trahere iubet, vt sit penitus auersa et conuictata, vt *fidus per-*
actum, confectum. Quae non satis capio: dicam saltem *prae-*
dam peragere esse dictum pro agere. *vaga praeda perempta*
 Aldina dedit; nec aliter Voss. et Petau., qui et, *cum Phrygia*,
 356 *F. aequoreo omnis iam* edd. vett., vel *Fl. aeq. nunc omnis*,
 et in fine *fluctu*: quod et Scaliger legit; in Contii mf., vt et in mf.
 Koeler., erat *luctu*. In eodem (et Voss. ac Petau.) *Fl. omnis in*
aequorio naufraga, vnde Scaliger coni. *naufraga*. Sed prae-
 stat vel sic Bembina lectio. *naufraga tractum* Petau. *fluctu* et
 ipse probat Heinfl. et coni. *male naufraga*. 357 *Hinc alii fidunt*

357. Nunc heroes Romani, h. e. clarissimi viri, me-
 morantur in Elyfio.

Heroes, mediisque siti sunt sedibus omnes:
 Omnis Roma decus magni quos suscipit orbis.
 Hic Fabii, Deciique; hic est et Horatia virtus; 360
 Hic et fama vetus nunquam moritura Camilli;
 Curtius et, mediis quem quondam sedibus vrbis
 Deuotum bellis consumsit gurgitis haustus;
 Mucius et prudens ardorem corpore passus,
 Legitime cessit cui fracta potentia Regis. 365

Aldina. *Hoc alii assidunt, vel se dant* coni. Heinf. 358 *Heroes — omnes.* Totus versus ludus est hominis, qui superiorem versum aliis verbis reddebat. *m. insidunt s.* Heinf. coni. vel *inceidunt.* 359 Sensus: *Quos omnes Roma suscipit, vel pro suscipit, quorum parens fuit Roma, vel pro tenet, habet.* Alii accipiunt, suscipit in numerum principum virorum suorum. Nec praefat legere: *suspicit, miratur.* Hoc tamen coni. Heinf. et Friefem. Post hunc versum Scaliger vl. 368 *Iure igitur t.* retrahit. 360 *Gracchia* Voss. apud Io. Schrader. 361 *n. m. peraeuum* vet. edd., etiam Aldina; vnde patet, *Camillum* interpolatoris manu irrepisse. M. Helmst. *n. m. Metelli* legebat: et hunc versum superiori praemittebat. Voss. et Petau. *mota Melli.* Itaque, quod Scaliger iam fecit, iungenda: *Hic et fama vetus nullum* (nam sic leg. *pro nunquam*) *moritura per aeuum, Curtius:* vt ipse Curtius sit *κλέος*, fama vetus, nota elegantia: *καὶ μῦθος παλαιὸς ὁ Κούρτιος.* Heinf. tamen em. *Hic fama et veteris.* 362 *e mediis* Aldina; sicque emendat Scaliger. Equidem desidero *in mediis.* 363 *Bemina* lectio est. Vet. edd. *gurges in vnda;* Voss. autem *greges in vnda.* Scaliger hinc effingit: *gurges inundans.* De Curtio narratio fuit valde diuersa, quod Scaliger iam monuit. In pugna cum Sabinis facta sub Romulo narratur ille traiecto lacu in medio foro saluus euasisse. v. Dionys. lib. II, 42. Varro triplicem historiam affert de LL. IV, p. 36 ed. Dordr. Potuit itaque et alia esse, qua Curtius in eo lacu periisse ferebatur. Fit tamen manifestum, *bellis* esse corruptum; forte *tetri c. gurgitis.* Ceterum *deuotum* puta inferis Manibus. 364. 365 Versus in seqq. suspicor esse plures in margine adscriptos ab iis, qui noua exempla cumulare vellent. *prudens,* sciens ac volens. Sed quid vl. 365 velit non satis capio. Scaliger dedit: *Legitimi — Regis:* vt Porfenna sit, cum Scaeuola antea scribam falso pro rege habuisset. Parum placet acumen. Malim *Legitime* ad *passus* adnectere: vt forte cauere voluerit poetafter,

Hic Curius clarae socius virtutis, et ille
 Flaminius, deuota dedit qui corpora flammae.
 Iure igitur talis sedes pietatis honorat.
 Illic Scipiadaeque duces: deuota triumphis
 Moenia quos rapidos Libycae Carthaginis hor-
 rent. 370

Illi laude sua vigeant; ego Ditis opacos

ne ob maleficium perpeſſus ignem putaretur. Etiam Burmanno in Anthol. Tom. I, pag. 199, parum placere video *Regem legitimum*; conicit ille *Fintitimi*, quod et Heinſio in mentem venit. Cur tamen non placuit *Cluſini, Etruſci, Tyrrheni*? 366 *Huic C.* Heinſ. em., bene; et mox *illi*. Iungenda: *socius virtutis et ille*: ſi verſus ſequens deletur. 367 *flammis* edd. vett. Hunc Flaminium, qui flammae ſe dederit, nemo facile ex hiftoria veteri eruat. Metaphorice accipi de bello, adeoque de Flaminio Coſ., qui cum Annibale conſlixit, Scaliger: nimis argute. Satis prodit vel inepta allitteratio: *Flaminius flammis*, ab indocto homine procuſum verſum eſſe, qui veteri poetae excidere non potuit. Accommodatio hiftoriae eſt Iac. Nic. Loenſis Epiphyll. IX, 2 emendatio: *Caecilius, deuota dedit qui lumina flammis*, vt ſit notus ille Metellus, luminibus orbatus, quod Palladium ex incendio aedis Veſtae rapuerat. Enimuero Curii memoratio vix alium quam *Fabricium* poſtulat vel admittit. Forte librarius turbas fecit, cum eſſet exaratum: *Mucius et, prudens ardorem corpore paſſus. Hic Curius, clarae socius virtutis et ille Fabricius, ceſſit cui fracta potentia Regum*. Iam adſcriptum repererat ille in margine ad v. 363 *deuota dedit qui corpora flammae*. Nec longe ab hoc aberat Io. Schrader. 368 *talis* pro *tales* accipiendum: *Iure igitur ſedes pietatis*, piae ſedes, *honorat tales*. Verſus parum affabre procuſus. Vett. edd. cum Petau. et Voſſ. *honores*. Heinſ. con. *Iure triumphali*, neſcio quo fructu. 369 *Iſthic* vett. edd. *Iſtarum piadasque duces quae vox triumphet* Petau. *Scipiadasque duces quorum d. tr.* Scipiadae *rapidi*, qui et Virgilio: *duo fulmina belli*. Aldina: *Scipiadasque*. 370 *Moenia Romanis* mf. Koeler. et Voſſ., parum commode. *Moenia rapidis L.* mf. Helmſt. *M. quos rapidis* Petau., melius.

371 ſqq. Miro phantasmatum, cum primum lucos Cimiteri poeta Culicem per diuerſos merios, monſtrorum ſedes ſas inferorum partes vaga- (v. 230 ſq.), mox Impiorum

Cogor adire lacus, viduos a lumine Phoebî,
 Et vastum Phlegethonta pati: quo maxima Minos
 Conscelerata pia discernit vincula sede.
 Ergo iam causam mortis me dicere vinctae 375
 Verberibus saeuo cogunt ab iudice Poenae:

372 *locos* corr. Io. Schrader. *viduos a lumine P.* ἡλιοστρεφῆς ex Sophocle appellat Scaliger. Malis tamen *viduatos lumine*. Et sic Heinſ. quoque coni., vel *viduos ah l.* 373. 374 Scaligero commodius videbatur legi posse: *Cognita discernit scelerata piacula sede*: vt sensus sit: Minoem discernere maxima piacula scelerata cognita, h. diiudicata, sede h. sedibus pro ratione criminum assignatis. Equidem haec non minus scabra esse sentio quam vulgata: *quo*, aut potius *qua*, qua parte, vbi (et sic edd. Ge. Fabricii), *Minos discernit maxima vincula conscelerata* (h. Tartarum, vnde nullus reditus; qui etiam Maroni est, *Sedes scelerata*) *pia sede*, h. a sede pia. Barth. Aduers. XXI, 20 primum se iactat loci sententiam perpexisse; *vincula* esse corpus, *conscelerata*, contaminatum a scelerata anima. Nihil vidi contortius. Io. Schrader. *discernit saecula*. Iacobs coni. ingeniose: *quo proxima M.* — *discernit limina sede*. Nodell cum Io. Schradero coni. *quo*, maxime *Minos, Conscelerata pia* discernis *vincula sede*. 375 A Bembo est lectio, in qua *vinctae* expeditu difficile. *cinctae* em. Oudin. Misc. Obs. crit. nou. Tom. IV, p. 313. Ferrem, si angues vel serpentes adiecti essent. Nisi verbera pro flagellis dicta esse putes, cum Propertius flagellis incinctas Furias dixerit. Praestaret tamen *me — vinctum*. Vett. edd. et Aldus: *Ergo quam causam mortis, quam d. vitae*; quam lectionem reduxit Scaliger: *Tò quam* ego non magis expedio; saltem malim sic constituere: *Ergo iam causam mortis, iam dicere vitae*, scil. cogunt. Et adspirat Petau. *Ergo quam c. m. iam discere vitae*. 376 *saevae* vet. edd., vt *saevae Poenae* sint, Furiarum, idque melius: etiam codd. Tum Scaliger cum Heinſio emendat, *cogunt sub iudice*. Forte poeta *a iudice* sic dixit, vt sit: ad iussum iudicis. 377 *malignae conscius* vet. edd. cum

loca (v. 238 sq.) tum Elyſias ris honore sibi persoluto spesedes (v. 257 sqq. ad v. 370) rare poterat, iri se admissum a limine salutasset, nunc in ad certam in inferis sedem. eo esse narrat, vt coram Mino Nam ad humanae vmbrae exemplo iudicium subeat. Scilicet exemplum haec adumbrata cet corpore sepulto et fune sunt.

Cum mihi tu sis caussa mali, nec conscius adsis,
 Sed tolerabilibus curis haec inmemor audis;
 Quae tamen, vt vanis dimittens omnia ventis,
 Digredior nunquam rediturus; tu cole fontis 380
 Et viridis nemorum siluas et pascua laetus:
 Et mea diffusas rapiantur dicta per auras.
 Dixit; et extrema triftis cum voce recessit.

Hunc vbi sollicitum dimisit inertia vitae:

Interius grauiter mentem aeger nec tulit vltra 385

codd. Petau. et Voff. *consci*us h. l. tamquam aduocatus. *συνήγο-
 γος. σύνδικος. c. ausis* conii. Heinf. 378 *Nec t.* Bembina lectio
 sensum vix habet. *Sed tolerabilibus curis* vett. edd., quod merito
 reuocat Scaliger: sunt enim *curae tolerabiles* mediocres, modicae.
 Audis haec, nec multum mea calamitate tangeris, parum memor be-
 neficii mea morte accepti. Codd. Petau. et Voff. cum Aldina: *Sed
 tolerabilius.* 379 Est Bembina scriptura. Vetus vero: *Et tamen
 in vanis dimittes* (Aldina *dimittis*) *somnia ventis*, quam Scaliger
 sic ornat et cum versu 382 continuat: *Tu tamen in vanos dimittes
 somnia ventos Et mea diffusas rapiuntur dicta per auras.* Sin
 alterum nec admiseris, prius tamen erit refingendum: *Haec tamen,
 vt vanis dimittes somnia ventis? somnia* Heinf. quoque em., vel
 propius ad vulgata: *Quae tamen haud vanis permittens omnia
 ventis.* Sed totus versus miseri interpolatoris est. Debuerat saltem
 cum sup. iungere: *Vt vana haec rapidis dimittens somnia ventis.*
 Porro autem Scaliger post hos quos dixi versus: *Tu tamen — Et
 mea —* inferi volebat versus 257 — 259 *Eheu m. — In diuersa —
 Elysiam.* Tum subiici nouissimos v. 380. 381. 383 *Digredior* etc.
 380 *D. n. moriturus* Voff. 382 *At mea* forte. *rapiuntur* Ald.
 cum Petau. Heinf. *En mea — raptantur.* Verum est et hic versus
 interpolatoris. 384 *inertia vitae* quid hic sit, non dicam. Lego:
inertia somni, h. somnus, vbi pastorem dimisit, reliquit. *vise*
 conii. Heinf. 385 *aegret* Scaliger emendat, nec male. Potest
 tamen oratio continuari: *aeger nec tulit* pro, *non t.*, vt feci, sub-
 lata distinctione post *aeger*. Aliam lectionem, quam etiam m. Helmst.

384. Exsurgit a somno quod iustis sibi non praestitis
 pastor et Culici tumulum pa- vmbra in inferis sedem habi-
 rat. Etsi enim non diserte tura certam non sit, totam
 de eo Culex conqueritur, tamen poetae fabulam eo

Sensibus infusum Culicis de morte dolorem.

Quantumcumque sibi vires tribuere seniles,
(Quis tamen infestum pugnans deuicerat hostem)
Riuum propter aquae, viridi sub fronde laten-
tem

Conformare locum capit inpiger: hunc et in
orbem 390

Destinat, ac ferri capulum repetiuit in vsum,
Gramineam vt viridi foderet de cespite terram.
Iam memor inceptum peragens sibi cura labo-
rem

Congestum cumulauit opus, atque aggere multo
Telluris tumulus formatum creuit in orbem: 395
Quem circum lapidem laeui de marmore for-
mans

cum Petau. et Voss. habet, profert Scaliger et probat: *Interius gra-
uiter regementem*: ita enim scribendum, non *rege mentem*. Iacobs
noster em. *Ingemit et gr.* Malim *Ingemuit grauiter, mentem aeger, n.*
386 S. *inclusum* ml. Koeler. 388 *Queis, Quis*, viribus. *pugnans*
vett. edd., male. *hostem* int. hydram. 389 *Vti distinximus, v. f.*
fronde latentem locum iunximus. Alii *Riuum latentem* iunxerant,
vel *hostem latentem*. 391 *hac ferri cupidum* vett. edd., male,
et v. 392 abest *vt*: tum Aldina cum edd. Ge. Fabric. *viridi fodiens*
de. capulum in vsum repetere mire dictum est. Heinf. con. *ac*
ferri c. r. acuti, quod non satis facit. 393 In hoc et seqq. plura
plurium versificatorum tentamina. Hic saltem versus delendus. 394 *Ag-
gestum c.* Heinf. em., et *vtque a. m.* Forte fuit: *Aggestam cumu-
lauit humum*. 396 Scaliger con. *Quem circum lapidum laeui de*
marmore formas Conserit: vt sint crustae marmorum, emblemata;
nimis eleganter et opipare pro pastore. *d. m. aceruans* Heinf. con.,

attemperatam et efformatam 204 *et in fessos requiem*
esse apparet. 390. *capit dare comparat artus*. Aliud
conformare: suscipit, vt est *locum capere*, quod Sca-
liger huc vocat.

Conferit assiduae curae memor. Hic et acanthus,
 Et rosa purpureo crescit rubicunda colore,
 Et violae genus omne hic est, et Spartica myrtus,
 Atque hyacinthus; et hic Cilici crocus editus
 aruo; 400

Laurus item Phoebi surgens decus; hic rhodo-
 daphne,
 Liliaque, et roris non auia cura marini,

et lapidis et Congerit. Valer. Fl. VI *supremos puero sic factus honores Congerit.* *Lapidem* tamen et *marmor* quomodo iungam non video. An *lapide et laeui de marmore*. Peissime vero interpolator marmor memorat, cum saltem maceria aut *ἄργυρος* aggestam humum circumdare deberet. 397 *assiduae curae memor;* iners repetitio est ex v. 393, cum deberent lequi gramina, herbae, flores, quibus conferit tumulum. Saltem iung. *Quem conferit:* ita *lapidem formans* de monumento intellige. *Congerit* coni. Heinf. *acanthos* Ald. 398 *crescens* mf. Koeler. *purpureum crescit rubicunda tenorem* mf. Helmft. *purpureum crescent r. t' rorem* Petau. *puhibunda rubore* Voll. eleganter; idque recte probat Wakef. ad Lucret. II, 416. 399 *Et violae omne genus, hic est* vulgg. *Spartica myrtus* merito suspecta iam Scaligero: qui varie tentat: *Astartica*, ab Astarte, Venere, vel *Parthica*; est enim myrti genus, philadelphum, quod apud Parthos inueniri Athenaeus tradit, tandem agrum Sparticum Aethiopiae ex Theophrasto narrat. Dalechamp. ad Plin. XV, 29. Veneris aliquod nomen latere videtur: forte etiam regionis. Aegyptia myrtus olim praestitisse ceteris narratur (Athenaeus XV, p. 676 D). Coniciat aliquis *Memphica*, *Nilotica*. Myrtus ad Eurotam Catullus memorat 63, 89. Verum a Sparta non fit *Sparticus*. Heinf. coni. *Epirotica*, quod miror. Io. Schrader. *Cythereia*. 400 *Cilico* edd. vet. Scaliger archaismum inesse putabat. Sed cur *Cilix aruum* non feramus? Est tamen aliud vitium, quod hic latet: si de croco agunt poetae, non memorant *aruum* sed *antrum* Corycium Ciliciae. Hoc videtur h. l. reponendum; et iam repositum nunc video in Aldina, et hinc in ed. Ge. Fabric. *additus* malebat Heinf. Idem ante: *et hinc C.* 401 *L. item decus, exurgens rh.* vet. edd., sed laurus *Phoebi decus* recte. *Laurus item Phoebea ingens d.* coni. Heinf., tum ed. Ge. Fabric. *Hic vrgens rhododaphne;* quod vitium operarum esse arbitror. *rhododaphne* est nerion Plin. XXIV, 11, l. 53, et in nostris herbarum auctoribus. 402 *non auia cura* a Bembo restitutum; forte quod

Herbaque turis opes prisca imitata Sabina,
 Chrysanthusque, ederaeque nitor, pallente co-
 rymbo,
 Et Bocchus Libyae Regis memor; hic amarau-
 tus, 405
 Buphthalmusque virens, et semper florida pi-
 nus.

ipse ros marinus vulgo nascitur. Heinl. conl. *non auia turba*. Vett. edd. *nouania cura*. Voluit aliud exsculpere Scaliger: *Nonacria tura*, vt ros marinus Arcadibus pro ture fuisse dicatur, vel *non annua cura*; sed non successit. 403 *Sabinis* vett. edd. Scaliger: *Sabina* Bembus restituit, et herbae nomen id est. Plin. XXIV, 11, l. 61 *Herba Sabina, brathy appellata a Graecis, duorum generum est, altera tamaraci similis folio, altera cupressi*. — *A multis in suffitus pro ture adsumitur*. Numeratur nunc inter Iuniperos. 404 *Chrysanthesque* Scaliger emendat ex Nicandri versu apud Athenaeum lib. XV, p. 684 D. Videtur idem esse ac chrysanthemum. Mox *ederae nitor* pro edera nitente. Scaliger *ῥόδου ἀγλαΐαν* apud Theocritum comparat. Genera eius plura esse notum est; h. l. *candida* intell. conf. Georg. IV, 124; Ecl. III, 39. *pallente* conl. Heinl., quia sunt *errantes hederaceae*. 405 Quod aliunde non constat, ex h. l. discimus, florem fuisse Bocchi nomine insignitum. Rex ille Mauretaniae facile hunc honorem consequi potuit Libyae Regis beneficio, quem cum de aliis rerum naturis tum de plantis scripserit ex Plinio tenemus. *Bacchi* edd. vett. *Bocchus* Ald. Heinl. laudat Hesych. *Βώχ, βοτάνης εἶδος*, vbi vid. Not. 406 *Bumastusque* Ald. cum vett. edd. et codd. Petau. et Voss. Est ea quidem inter vuarum genera, vid. Georg. II, 102, sed inter flores *Buphthalmus*, quem Bembus primus edidit, erat ferendus: vulgari nomine *Buphthalmum*. Inter pratenses flores etiam a Nicandro ponitur loco sup. laudato, quem Scaliger emendauit. Nunc inter Teucra refertur solet. Heinl. tamen tuetur *Bumastus*, vt sit herbae nomen; laudatque Hesych. *Βουμανῆς, οἱ δὲ Βουμαστός, εἶδος βοτάνης*. „*Bumastus* semel iterumque Columellae restituumus“ subiicit Heinl. In fine *semper florida picris* a Bembo erat reposita, quae apud Plinium inter lactucas et intuba numeratur. Sed Scaliger defendit veterem lectionem *pinus*, vt sit *χαμαίπιτος*, quae inter flores topiarios est; et Columellam laudat, vbi scilicet IX, 4, 2 *semper virens pinus* est, sed non de herba ibi agitur, nec apud Virgil. Georg. IV, 112, vbi vid. Not. Heinl. tamen et ipse: „*pi-*

Non illinc Narcissus abest: cui gloria formae
 Igne Cupidinea proprios exarsit in artus;
 Et quoscumque nouant vernantia tempora flo-
 res.

His tumulus super inferitur: tum fronte loca-
 tur 410

Elogium, tacita format quod litera voce:

*Parue Culex, pecudum custos tibi tale me-
 renti*

Funeris officium vitae pro munere reddit.

„*cris*, perperam; *pinus*, bene; posuit pro frutice, quomodo Co-
 „*lumella*: *Posthaec frequens sit incrementi maioris furculus*,
 „*ut ros marinus et utraque cytisus, et semper virens pinus et*
 „*maior ilex*. Ita et Ouid. in Arte: *Ros maris et lauri cultaque*
 „*pinus abest*, vbi plura annotamus. Salmasius in hoc loco et in
 „*Columellae et Nafonis tinum* pro pino voluit reponi. vid. Con-
 „*stant. Fanenf. Collect. cap. 9. Bochart. Hieroz. lib. II, cap. 5.*“
 407. 408 Inferri versus ab eo, qui recensum florum augere vole-
 bat; sed parum scite; vult dicere: correptum fuisse amore sui
 ipsius ex superbia, quam de forma susceperat. *cui gratia formae*
 cum Francio coni. Burmann. ad Anthol. Tom. I, pag. 101. *qui glo-
 ria formae* legebat Heinf., vel *gratia formae*. 410 *His flori-
 bus tumulus superinferitur*, vel *super*, in superficie. *ingeritur*
 Heinf. coni. et laudat locum Quinctil. Declam. V (cap. 6). *tum*
fronde vett. edd., vel *sollenni vitio*, vel ex vl. 389. 411 *Eulo-
 gium* Ald. *quod firmat* eadem et ceterae edd. vett., quod praefert
 Scaliger. 412 *custos pecudum* vett. edd. *nil tale merenti* vett.
 edd. *tibi tale* Donatum legere Ascensius monet. An is in Culicem
 scripsit? et Ascensio visus est? *lung. tale officium*. 413 *reddo*
 vett. edd., sed alterum stilo lapidari magis consentaneum. *funeris*
officium, h. l. de sepultura, cenotaphio. In Edit. Virgilii cum
 Opusculis, Antwerp. Exc. Mart. Nutius 1556, 12. pag. 418 Culici
 subiicitur hoc epigramma:

ALBANI COMANTIS

*Rana loquax, Graia multum celebrata Camena,
 Et Phrygii docto carmine lecta senis,*

Quid tibi cum nostris animantibus usque pusillis?

Si potuit fructus vincere Nux reliquos?

Et licet inde Elephas pretioso dente superbus

Barriat, hunc potuit nunc superare Culex.

Non vacabat, dum in his occupati eramus, in auctorem carminis inquirere, quod alibi occurrere non meminimus.

C V L E X

PROBABILITER RESTITVTVS
CVM NOTATIONE INTERPOLATIONVM*)

Lufinus, Octavi, gracili modulante Thalia;
Atque, vt araneoli, tenuem formauius orfum:

*) Cum ne tolerabilis quidem lectio Culicis fit, nullaue inde omnino percipi possit voluptas: periculum feci, an mutata eius lectione, tum ex librorum corruptelis, tum ex virorum doctorum emendationibus et coniecturis, interpolationibus vero characteribus litterarum diuerso notatis, exiturum esset carmen, quod sine offensione legi possit. Me non

omnes mutationes praestare aut veram ac genuinam lectionem ubique restitutam venditare, vix opus est vt moneam. In iis, quae interpolatorum intemperantia et mala sedulitate interposita sunt, haud pauca legi suspicor meliora iis, quae ipsi erant commenti parum docte ac scite. Licebat similem operam Ciri commodare. Verum specimen pro-

*Lufinus: haec propter Culicis sunt carmina dicta,
Omnis vt historiae per ludum consonet ordo.
Notitiam ducunt voces. Licet inuidus adfit.* 5

*Quisquis erit culpare iocos Musamque paratus,
Pondere vel culicis leuior famaue feretur.
Posterius grauiore sono tibi Musa loquetur
Nostra, dabunt cum securos mihi tempora portus,
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu.* 10

*Latonae magnique Iouis genus, aurea proles,
Phoebus erit nostri princeps et carminis auctor.
Et recinente lyra fautor; seu detinet illum
Alma Chimaereo Xanthus perfusa liquore,
Seu nemus Asteriae, seu qua Parnassia rupes* 15
*Hinc atque hinc patula praepandit cornua fronte,
Castaliaeque sonans liquido pede labitur vnda.*

*Vos quoque Pierii laticis decus, ite, sorores
Naiades celebrare deum plaudente chorea.*

*Et tu, sancta Pales, ad quam ventura recurrit 20
Agrestum fetura; tibi sit cura canentis
Aerios nemorum tractus siluasque; virentes,
Te cultrice, vagus saltus feror inter et antra.*

At tu, cui meritis oritur fiducia chartis, 25

*Triste Iouis Coeique canit non pagina bellum,
Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus;
Nec Centaureos Lapithas compellit in enses.*

*Vrit Erichthonias Oriens non ignibus arces;
Non perfossus Athos, nec magno vincula ponto* 30

*lacta, meo quaerent iam fera volumine famam;
Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
Graecia cum timuit venientes undique Persas;*

ponere volebam; in quo expo- v. 3 seqq. et 11 sqq. Interpolatio variorum.
liendo, impugnando, defendendo, v. 18. Noua interpolatio. Iterum 20.
qui velint, ingenia exercent!
Lusus ingenii et hic esto.

Mollia sed tenui percurrere carmina versu, et
Viribus apta suis Phoebos duce ludere gaudet. 35

*Et tu, sancte puer, memorabere; sic tibi perstet
Gloria perpetuum lucis victura per aeuum;
Et tibi sede pia maneat locus, et tibi sospes
Debita felices memoretur vita per annos
Grata, bonis lucens. Sed nos ad coepta feramur.* 40

Ignis aetherias iam Sol penetrarat ad arces,
Candidaque aurato quatiebat lumina curru;
Crinibus et roseis tenebras Aurora fugarat:
Propulit ut stabulis ad pabula laeta capellas
Pastor, et excelsi montis iuga summa petiuit: 45

Vuida qua patulos velabant gramina colles,
Iam filuis dumisque vagae, iam vallibus abdunt
Corpora; iamque omni nemoris de parte vagantes
Scrupea desertae perrepunt auia rupis.

Tondentur tenero viridantia gramina dente; 50
Pendula proiectis carpuntur et arbuta ramis,
Densaque virgultis auide labrusca petuntur.

*Haec suspensa rapit rodente cacumina morsu,
Vel salicis lentae vel, quae noua nascitur, alni,
Haec tenerae fruticem sentis rimatur, at illa 55
Imminet e ripa prostans in imaginis umbram.*

O bona pastoris, si quis non pauperis usum
Mente prius docta ruris fastidiat; illi
Omnia, luxuriae pretiis, incognita, curis
Quae lacerant auidas inimico pectore mentes. 60

Si non Assyrio fuerint bis laeta colore,
Attalicis opibus data, vellera; si nitor auri
Sub laqueare domus animum non tangit auarum
Picturaeque decus; lapidum nec fulgor ab vlla
Cognitus utilitate mouet; nec pocula Graium 65
Alconis referunt Boethique toreuma; nec Indi

PROBABILITER RESTITVTVS 87

Conchea bacca maris pretio est: At pectore puro
 Saepe super tenero profternit gramine corpus;
 Florida cum tellus gemmantes picta per herbas
 Vere nouat dulci distincta coloribus arua; 70
 Atque illum calamo laetum recinente palustris,
 Otiaque inuidia degentem et fraude remota,
 Pollentemque sui, viridi cum palmite ludens
 Tmolia pampineo subter coma velat amictu.
 Illi sunt grauidae roranti lacte capellae, 75
 Et nemus, et fecunda Pales, et valle sub ima
 Semper opaca nouis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beator aeuo,
Quam qui mente procul pura sensuque probando
Non auidas inhianit opes; non tristia bella 80
Nec funesta timet valida certamina classis;
Non, spoliis vt sancta deum fulgentibus ornent
Templa, vel euectus finem transcendat habendi,
Aduersum saeuus ultro caput hostibus offert!
 Illi falce deus colitur, non arte, politus; 85
 Ille colit lucos; illi Panchaia rura,
 Floribus agrestes herbae variantibus, adsunt;
 Illi dulcis adest requies, et pura voluptas,
 Libera; simplicibus curis: huic imminet, omnes
 Dirigit huc sensus, haec cura est subdita cordi, 90
 Qualibet vt tenui victu contentus abundet,
 Iucundoque liget languentia lumina somno.
 O pecudes, o Panes, et o gratissima Tempe,
 Naides ac Dryades: quarum non diuite cultu
 Aemulus Ascræo pastor sibi quisque poetae 95
 Securam placido traducit pectore vitam!
 Talibus in studiis baculo dum nixus agresti
 Pastor agit curas, et dum, non arte canorus,

Ab v. 78 inde interpolationes variorum; saltem nouae sunt accessiones v. 85. 93 et 97 sq.

Compacta solitum modulatur arundine carmen:
Tendit iam euectus radios Hyperionis ardor, 100
Lucidaque aethereo ponit discrimina mundo;
Qua iacit Oceanum flammam in utrumque coruscas.
 Et iam compellente vagae pastore capellae
 Lene susurrantis reprobant ad vada lymphae,
 Quae subter viridem resonabat garrula muscum: 105
Iam medias operum partes euectus erat Sol:
Cum densas pastor pecudes cogebat in umbras,
Et procul adspexit luco recubare virenti,
Delia diua, tuo: quo quondam victa furore
Venit Nyctelium fugiens Cadmeis Agaue 110
Infandas scelerata manus e caede cruenta;
Et gelidis bacchata iugis requieuit in antro,
Posterius poenam gnati de morte datura.
Hic etiam viridi ludentes Panes in herba
Et Satyri Dryadesque choros egere puellae 115
Naiadum et coetus: Tantum non Orpheus Hebrum
Restantem tenuit ripis silvasque canendo:
Quantum te pernix remorantem, diua, chorea;
Multa tibi laeto fundentes gaudia vultu.
Ipsa loci natura domum resonante susurro 120
His dabat, et dulci fessas resouebat in umbra.
Nam primum prona surgebant valle patentes
Aeriae platanus; inter quas impia lotos,
Impia, quae socios Ithaci moerentis abegit,
Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos; 125
Ac, quibus insigni curru proiectus equorum
Ambustus Phaethon luctu mutauerat artus,
Heliades teneris implexae brachia truncis,
Candida pandebant lentis velamina ramis.

Interpolationes variorum inde deteriores, vt v. 112. 113. 116—
 a v. 106, aliae praeclarae, vt v. 119. 130. 131.
 114. 115. 120 sq. 132 sq., aliae

PROBABILITER RESTITVTVS 89

- Posterius, cui Demophoon aeterna reliquit* 130
*Perfidiae lamenta, *dolis dum lusit inultis**
Quam comitabantur, fatalia carmina, quercus,
Quercus ante datae, Cereris quam semina, vitae;
Illas Triptolemi mutauit sulcus aristas.
- Hic, magnum Argoae nauis decus, edita pinus* 135
Proceras decorat siluas hirsuta per artus;
Ac petit aeriis contingere frondibus astra
Ilicis et nigrae et species haud laeta cupressus;
Vmbrosaeque patent fagus; hederaeque ligantes
Brachia, fraternos plangit quae populus ictus; 140
Ipsae succedunt ad summa cacumina lentae,
Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos;
Quis aderat veteris myrtus non nescia fati.
At volucres patulis residentes dulcia ramis
Carmina per varios edunt resonantia cantus; 145
Adstrepit et gelidis manans e fontibus vnda,
Quae leuibus placidum riuis sonat orta liquorem;
Et circum geminas auium vox obstrepit aures;
Hinc querulas referunt voces, quis nantia limo
Corpora lymphae fouet; sonitus alit aëris echo, 150
Argutis et cuncta fremunt arbusta cicadis.
At circa fessae passim cubuere capellae
Excelsis subter dumis, quos leniter adflans
Aura susurrantis possit confundere venti.
- Pastor, ut ad fontem densa requieuit in umbra,* 155
Mitem concepit proiectus membra soporem,
Anxius insidiis nullis; sed lentus in herbis
Securo pressos somno mandauerat artus:
Stratus humi dulcem capiebat corde quietem:
Ni Fors incertos voluisset ducere casus. 160
Cum solitum voluens ad tempus tractibus isdem
Immanis vario maculatus corpore serpens,

Praua interpolatio v. 140. 143. 147. 152 — 154. 159 et 160.

Mersus vt in limo magnos subfideret aestus,
 Obuia vibranti lambens grauis ore trilingui,
 Squamosos late torquebat nexibus orbes. 165
Pallebant herbae visus liuentis ad auram;
Iam magis atque magis corpus resolubile voluens
Attollit nitidis pectus fulgoribus, et se
Sublimi ceruice rapit: dum crista superne
Edita purpureo lucens maculatur amictu, 170
Adspectuque micant flammantia lumina toruo.
*Metabat late circum loca; tum videt *herba**
Aduersum recubare ducem gregis. Acrior instat
Lumina diffundens intenta, ore obuia toruo
Saepius arripiens infringere, quod sua quisquam 175
Ad vada venisset, matura et comparat arma.
Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore;
Flexibus et versis torquetur corpus in orbes;
Manant sanguineae per tractus vndique guttae;
Spiritus et rumpit fauces: quo cuncta parante, 180
 Paruulus humoris pastorem exterret alumnus,
 Et mortem vitare monet, per spicula; *namque
 Qua diducta genas pandebant lumina gemmis,
 *Hac senioris erat naturae pupula telo
 Icta leui. Sic profiluit furibundus, et illum 185
 Obtritum morti misit; cui disitus omnis
 Spiritus excessit membris. Tum torua tenentem
 Lumina prospexit serpentem cominus; inde
 Impiger, exanimis, vix compos mente, refugit,
 Et validum dextra truncum detraxit ab orno; 190
 Qui casus sociarit opem numenue deorum:
 Namque illi dederitne vitam casusue deusue
 Prodere sit dubium: voluit sed vincere talem.

Ornamenta serpentis aliunde turbatus, iterumque v. 191. 192.
 illata a v. 166 ad 180. A dete- 193 et 197 — 200, qui omnes per-
 iore poeta v. 184 insertus et locus limi versificatoris fetus sunt.

PROBABILITER RESTITVTVS 91

Horrida squamosi voluentis membra draconis,
 Atque reluctantis, crebris foedeque patentis 195
 Ictibus, ossa ferit, qua cingunt tempora cristae.
Et quod erat tardus, somni languore remota:
Nescius adspiciens; timor occaecauerat artus
Hoc minus implicuit dira formidine mentem;
Tum, postquam vidit caesum languescere, sedit. 200
 Iamque atro biuges oriens Erebo cit equos Nox,
 Et piger aurato procedit Vesper ab Oeta:
 Cum, grege compulso, pastor, duplicantibus umbris,
 Vadit, et in requiem fessos dare comparat artus.
 Cuius ut intrauit leuior per corpora somnus, 205
 Languidaque infuso requierunt membra sopore:
 Effigies ad eum Culicis deuenit, et illi
 Tristis ab euentu cecinit conuicia mortis.
 En, quid, ait, meritus, aut quo delatus, acerbis
 Cogor adire vices? tua dum mihi carior ipsa 210
 Vita fuit vita, rapior per inania Auerni.
 Tu lentus refoues iucunda membra quiete,
 Ereptus tetrus e cladibus; at mea Manes
 Viscera Lethaeas cogunt transnare per vndas.
Praeda Charontis agor; video ut flagrantia taedis 215
*Lumina *collucent infestis omnia taedis*.*
**Obuia* Tisiphone, serpentibus undique cineta,*
Et flammis et saeva quatit mihi verbera Poena.
Cerberus et diris flagrat latratibus ora,
Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla repexis, 220
Sanguineumque micant ardorem luminis orbis.
Ecquid ab officio digressa est gratia, cum te

Ab versu inde 215 variorum nias alias super aliis affluendi
 hominum ingenia et conatus or- cognoscere in promptu est. Ita
 namenta noua inferendi et laci- a v. 222 alieno loco sententiae

Restitui superis leti iam limine ab ipso!
Praemia ubi pietatis? ubi pietatis honores?
In vanas abiere vices; et rure recessit 225
Iustitia, et prior illa Fides. Instantia vidi
Alterius, sine respectu mea fata relinquens:
Ad pariles agor euentus; fit poena merenti;
Poena fit exitium; modo fit dum grata voluntas,
Existat par officium. Feror auia carpens, 230
Auia Cimmeros inter distantia lucos;
Quae circa, tristes densentur in omnia poenae.
Nam vinctus sedet immanis serpentibus Otos,
Deuinctum moestus procul adspiciens Eplialten;
Conati cum sint quondam rescindere mundum; 235
Et Tityos, Latona, tuae memor anxius irae,
(Implacabilis ira nimis!) iacet alitis esca.
Terreor ah, tantis insistere terreor umbris
Ad Stygias reuocatus aquas: Vix ultimus amni
Extat, nectareas diuum qui prodidit escas, 240
Guttore ab arenti reuolutis fluminis undis.
Quid, saxum procul aduerso qui monte reuoluit,
Numina contempsisse dolor quem vincit acerbus,
Otia quaerentem frustra sibi! quidue puellas,
Dira quibus taedus accendit pronuba Erinnys; 245
(Sicut Hymen praesaga dedit connubia mortis;)
Atque alias alio denset super agmine turmas?
Impietate fera vecordem Colchida matrem
Anxia sollicitis meditantem vulnera natis?
An Pandionias miserandas prole puellas? 250
Quarum vox cit Ityn et Ityn, quo Bistonius rex

interpositae sunt, quae adscriptae quibus pessimus versificator alia fuerant ad v. 209 — 214. Infe- intertextuit, ut v. 231. 232. 238. ras res persecuti sunt plures 239.

Orbus epops moeret volucres ouectus in auras.
At discordantes Cadmeo semine fratres
Iam truculenta ferunt infestaque lumina corpus
Alter in alterius; iamque auersatur uterque, 255
Impia germani manat quod sanguine dextra.
Heu! heu! mutandus nunquam labor! Auferor ultra
In diuersa. Magis distantia limina cerno;
**Laeta loca* Elysiamque vagor delatus ad umbram.*
Cbua Persephone comites heroidas vrguet 260
Aduersas perferre vices. Alcestis ab omni
Inuiolata vacat cura, quod saena mariti
Ipsa suis satis Admeti fata morata est.
*Ecce Ithaci coniux *Laertiadae* Icariotis*
Femineum incorrupta decus! manet et procul illa 265
Turba ferox iuuenum telis confixa mariti.
Quid misera Eurydice! tacito moerore recessit,
Poneque respectantem et nunc manet Orphea serum.
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon vnquam
Credidit, aut vlli Ditis placabile numen; 270
Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus undis
Nec moesta obtutu dira et ferrugine regna
Defossasque domos ac Tartara nocte tremenda
Obsita, nec faciles Ditis sine iudice sedes,
Iudice, post mortem qui vitae vindicat acta. 275
Sed fortuna fauens audacem fecerat Orphea;
Iam rapidi steterant amnes, et spissa ferarum
Blanda voce sequax insiderat arua corona;
Iamque imam viridi radicem emouerat alta
Quercus humo, sequiturque comes, siluaeque sonoros 280
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.

Locus de Orphea inde a v. 269 sq., etli alieno loco interpositus,
 est tamen ex felicioribus.

Labentes biiuges etiam per sidera Luna
Pressit equos; et tu, currentes, menstrua virgo,
Auditura lyram tenuisti nocte relecta.
Haec eadem potuit, Ditis, te vincere, coniux, 285
Eurydicenque viro ducendam reddere. Non fas,
Non erat, inuitam. Diuae exorabile numen!
Illa quidem, nimium Manes experta seueros,
Praeceptum signabat iter; nec retulit intus
Lumina, nec diuae corripit munera lingua. 290
Sed tu, crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
Oscula cara petens rupisti iussa deorum:
Dignus amor venia, gratum si Tartara nossent
Peccatum ignouisse. Sed et vos sede Piorum,
Vos manet, heroes, contra nemus. Hic et vterque 295
Aeacides, Peleus nempe et Telamonia virtus,
Per patris secura locantur numina; quorum
Connubis Venus et Virtus iniunxit honorem:
Hunc cepit serua, ast illum Nereis amauit.
Affidet his iuuenis, sociat quem gloria; fortis, 300
Acer, inexustis referens a nauibus ignes
Argolicis Phrygios, torua feritate repulsos.
O quis non repetat talis diuortia belli,
Quae Troes videre, viri videreque Graii!
Teucra cum multo manaret sanguine tellus, 305
Et Simois Xanthique liquor; Sigeaque, propter,
Littora cum Troas, saeui ducis Hectoris ira,
Videre in classes inimica mente Pelasgas
Vulnera, tela, neces, ignes, inferre paratos.
Ipsa iugis namque Ida patens vernantibus, ipsa 310
Ida faces altrix cupidis praebebat alumnis,

VII. 282. 283. 284. 287. 294 sqq. VII. 303 sqq. a docto poeta pro-
 varias manus experti sunt. At facti sunt.

Omnia ut in cineres Rhoetei littoris ora
Classibus ambustis flamma superante daretur.
Hinc erat oppositus contra Telamonius heros,
Obiectoque dabat clipeo certamina; et illinc 315
Hector erat, Troiae summum decus: acer uterque,
Fulminibus coelo veluti fragor editus alto;
Ignibus hic taedisque furens, si classibus Argos
Eripiat reditus; ille at Vulcania ferro
Vulnera protectis depellere nauibus instat. 320
Hic erat Aeacides alter, laetatus honore,
Dardaniis alte fuso quod sanguine campis
Hectoreo victor lustravit corpore Troiam.
**Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod letat, et huius*
**Alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta. 325*
Huic gerit auersos proles Laertia vultus,
Et iam Strymonii Rhesi victorque Dolonis,
Pallade iam laetatur ouans; rursusque tremiscit
Iam Ciconas, iam rursus atrox Laestrygonas horret;
illum Scylla rapax canibus succincta Molossis, 330
Aetnaeus Cyclops illum, Zanclaea Charybdis,
Pallentesque lacus et squalida Tartara terrent.
Hic et Tantalei generis decus, amplius Atrides,
Affidet, Argiium lumen; quo flamma regente
Doris Erichthonias prostravit funditus arces. 335
Reddidit heu Graius poenas tibi, Troia, ruenti!
Hellespontiatis obiturus reddidit vndis.
Illa vices hominum testata est copia quondam,
Ne quisquam nimium fortunae munere fidens
Tenderet euectus coelum super; omne propinquo 340

Diuersorum forte ingeniorum mala manu 324 et 325, et ite-
 conatus sunt versus 314 sqq., uti rum 336. 337. Praeclarus locus
 que VII. 321 sqq., interpolitis a sequitur inde a v. 341.

*Frangitur inuidiae telo decus. Ibat in altum
 Vis Argeia petens patriam ditataque praeda
 Arcis Erichthoniae; comes huic erat aura secunda;
 Per placidum cursus pelagus; Nereides undis
 Innabant, pars inflexas circum acta carinas: 345
 Cum seu coelesti fato, seu sideris ortu
 Vndique mutatur coeli nitor; omnia ventis,
 Omnia turbinibus sunt concita; iam maris unda
 Sideribus certat consurgere, iamque superne
 Corripere et soles et sidera cuncta minatur; 350
 At ruere in terras coeli fragor. Hic, modo laeta,
 Copia nunc miseris circumdatur anxia fati,
 Immoriturque super fluctus et saxa Capherei,
 Euboicas et per cautes Aegaeaque late
 Littora: tum Phrygiae passim vaga praeda peremptae 355
 Fluctuat omnis in aequoreo nauifraga fluctu.
 Hic alii sidunt pariles virtutis honore
 Heroes mediisque siti sunt sedibus omnes;
 Omnes Roma decus magni quos suspicit orbis,
 Hic Fabii Deciique; hic est et Horatia virtus; 360
 Hic et fama vetus nullum peritura per aevum
 Curtius, in mediis quondam quem sedibus urbis
 Deutum tetri consumpsit gurgitis haustus.
 Mucius et prudens ardorem corpore passus,
 Legitime, cessit cui fracta potentia regis. 365
 Hic Curius, clarae socius virtutis et ille
 Fabricius, cessit cui fracta potentia regis.
 Iure igitur tales sedes pietatis honorat.
 Illic Scipiadaeque duces, deuota triumphis
 Moenia quos rapidis Libycae Carthaginis horrent. 370
 Illi laude sua vigeant: ego Ditis opacos*

*Cogor adire lacus, viſtuatos lumine Phoebi,
 Et vaſtum Phlegethonta: atro quo flumine Minos
 Conſcelerata pia diſcernit limina ſede.
 Ergo iam cauſſam mortis, iam dicere vitae, 375
 Verberibus ſaeuo cogunt a iudice Poenae:
 Cum mihi tu ſis cauſſa mali, nec conſcius adſis;
 Sed tolerabilibus curis haec immemor audis;
 Haec, vana vt, rapidis dimittens, ſomnia ventis.
 Digredior, nunquam rediturus. Tu cole fontes 380
 Et virides nemorum ſiluas et paſcua laetus,
 Et mea diffuſas rapiantur dicta per auras.
 Dixit, et extrema triftis cum voce receſſit.
 Hunc vbi follicitum dimiſit inertia ſomni:
 Ingemuit grauiter, mentem aeger; nec tulit vltra 385
 Senſibus infuſum Culicis de morte dolorem.
 Quantumcunq; ſibi vires tribuere ſeniles.
 Quis tamen infeſtum pugnans deuicerat hoſtem,
 Riuum propter aquae, viridi ſub fronde latentem
 Conformare locum parat impiger; hunc et in orbem 390
 Deſinat, ac ferri capulum repetiuit in vſum,
 Gramineam vt viridi foderet de ceſpite terram.
 Iam memor inceptum peragens ſibi cura laborem
 Aggeſtam cumulauit humum; iamque aggere multo
 Telluris tumulus formatum creuit in orbem. 395
 *Quem circum lapidum laeui de marmore formans
 Conſerit, aſſiduae curae memor: hic et acanthus
 Et roſa purpureo creſcit rubicunda colore,
 Et violae genus omne hic eſt; Spartanaque myrtus
 Atque hyacinthus; et hic Cilici crocus editus antro; 400
 Laurus item Phoebi ſurgens decus; hic rhododaphne
 Liliaque et roris non auia cura marini,*

388 ieiuni verſificatoris conatus, et 392 ſq. et 396. 397. Inde doctus poeta manum admouit.

98 CVLEX PROBABIL. RESTITVTVS

*Herbaque turis opes priscis imitata Sabinis,
Chrysanthesque, ederaequè nitor pallente corymbo,
Et Bocchus Libyae regis memor; hic amarantus 405
Buphthalmusque virens, et semper florida pinus;
Non illinc Narcissus abest: cui gratia formae
Igne Cupidinea proprios exarsit in artus;
Et quoscumque nouant vernantia tempora flores.
His tumulus super ingeritur; tum fronte locatur 410
Elogium tacita quod format littera voce:
Parue culex, pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.*

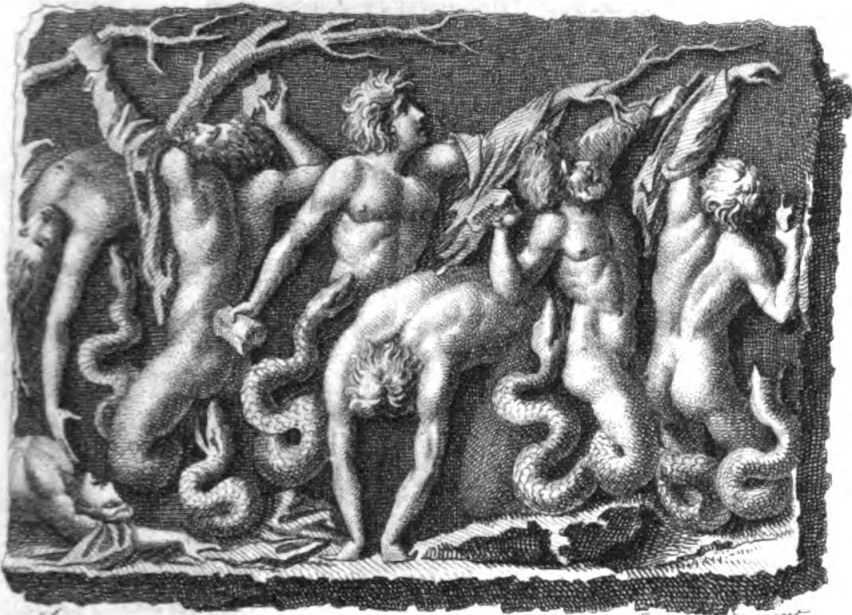
P. VIRGILII MARONIS

C I R I S

Tom. V

M

Magna Giganteis ornantur pepla tropaeis.
Ciris 30.

PROOEMIUM

IN CIRIN

Carmen hoc, etsi inter Virgiliana opuscula vulgo referri solet, an Virgilium tamen auctorem habeat, fides nos satis certa deficit. Sunt quidem multa, quae probabile hoc faciant: nec dubitationis tamen causae defunt ex parte altera; itaque aegre ferendum non est, si in diuersas opiniones discessisse viros doctos videas. Scilicet de rationibus, quibus contenderunt inter se, videndum erat; inter eas autem multas esse leues ac futiles negari nequit. Ea tamen omnia, quae de his dicta sunt, vt iterum recocta apponam necesse, puto, non est; vt summatim pro more meo ex-

ponam, iudicio meo qualicumque interposito, hoc forte est, quod lector a me expectet.

Qui *Virgilio* carmen vindicant, argumentis fere vtuntur iis, quibus carmen hoc politissimum, praestantis ingenii poeta, ipsoque Marone, non indignum declarent. Ita vero non euictum est, habendum quoque esse Virgiliani ingenii fetum, si quod carmen est, quod eum non dedeceat. Vetus aliqua eaque idonea auctoritas allata in medium non est. Nam, quod ex Seneca vulgo laudatur Ep. 92 *vt ait Virgilius noster in Scylla*, non viderunt viri docti ad Aen. III, 426 sq. spectare, et *in Scylla*, esse in loco de Scylla. Quid? quod nec a Pseudodonato, qui reliqua carmina Virgilio tributa recenset, nec, quantum memini, ab alio vetere Grammatico, in simili instituto, Ciris mentio fit. Indocti enim monachi, Seruianis in Aeneidem commentariis in fronte adfutus, pannus, in quo adeo Cirina scribitur*), memorari aduersus me vix potest. Quod autem poematii praestantiam adeo verbis ornant, vt Scaliger id nulli Latinorum neque nitore, neque elegantia cedere dicat, Barthius vero luculentissimum inter omnia antiqua poematia appellet, in eo studium virorum doctorum video, iudicii subtilitatem desidero. Non enim satis circumscri-

*) Ita etiam in ms. Helmstad. exaratum erat *Decircina*, non, Ciris.

bunt praedicationem suam, adeoque, dum ultra terminos euagantur, ne id quidem obtinent, quod in medio positum erat, quodque recte se habebat. Quod in carmine hoc tantopere admirati sunt viri docti, si propius intuearis, nihil aliud fuit, quam orationis in plerisque locis dignitas summa, ornatus praeclarus, splendor quoque; tum numerorum concinnitas. Haec sunt, quae viris doctis adeo se probarunt; sed, an haec illa sint, quibus poeticae laureae decus parari possit, admodum dubito.

Omnino ab inuenti felicitate, quae tamen res vna omnium maxime poetae nomen et laudem continet, carminis huius laus magna vix peti potest: vti nec tractatio arte aliqua insigniore se commendat, nisi in locis singularibus iisque fere ad communem poetarum orbem spectantibus: cuiusmodi est nutricis opera in virginis dolore alleuando, puellae miserae querelae et sic alia. Contra sunt alia poetica narratione vix comprehendenda, adeoque a poeta relinquenda, quia ad pedestrem orationem proniora erant: vt locus de diuersis super Scylla opinionibus v. 63 sqq. — 90, alius super fabulae in Britomarti varietate 303 sqq. Haec et similia cum tractata nitescere nequeant, bonus poeta non facile attinget. Alia ad rhetoricam *δεινότητα* egregie accommodata sunt, vt in querelis puellae: et, si quid est, quo adducar,

vt Maroniani ingenii fetum esse hunc putem, hunc propiorem ad tragicam vehementiam et rhetoricam declamationem affectum esse dicam, quem in Virgilio me agnoscere iam alibi accuratius exposui*). Accedit orationis poeticae facultas, quae in hoc poeta fuit summa: quae ea ipsa causa fuit, qua adducti viri docti cetera etiam omnia in eo carmine pronuntiarent esse summa. Poetae Maronis ingenium agnoscere mihi videor etiam in hoc, quod, cum argumentum hoc ab aliis poetis esset pertractatum, relictis illis, quae ab aliis praerepta erant, ingenium applicuit ornandis iis, quae ab aliis nondum essent occupata. Ita forte excusari potest, quod ille id, quod summum rei momentum, ipsa ἀκμή, erat, refectionem comae, verbo exposuit, et vero ne verbo quidem attigit ea, quae relectam Nisi comam subsequuta sunt, donec abstraheretur Scylla nauis alligata. Expectabam in primo Minois conspectu, in pactione cum eo fancienda, in coma Nisi resecanda, tradenda, et fide Minois ex conditione pactionis exigenda, poetam disertum, copiosum et ornatum. Vix verbo memoravit haec omnia. Vitio hoc factum dices; nisi iudicio illi subtiliori illud tribueris. Leuioribus equidem argumentis accensebo omne illud, quod a repetitis

*) Vid. Tom. II Disquis. ad Aen. II, p. 364. 5. Vol. II I, f. VIII extr. f. XIII. Exc. et Aen. X pr. Tom. IV.

tot Virgilianis versibus ducitur, siue ut hinc colligas ipsum Maronem siue ut alium auctorem fuisse statuas. Vix enim firmo fundo nititur argumentum, quo Scaliger usus est, cum diceret: auctorem carminis ut esse Virgilium credamus, hanc unam rationem vincere, versus crebro hic repetitos*), qui passim in Aeneide et in Georgicis atque in Bucolicis leguntur. Atqui potuit carminis esse alius serior auctor, qui ex Virgilio plurima mutuaretur, vel qui id ageret, ut Virgilio nomen et auctoritatem mentiretur.

Commemoravi adhuc ea, quae probabile facere possint, ad Maronem auctorem hoc carmen referendum esse. Alias rationes Barthii aliorumque nec commemorare iuuat, nec opus est, cum eas dudum exposuerit ac refellere studuerit doctissimus Praeful, Iustus Fontaninus in Hist. Litt. Aquilei. p. 35. Eodem loco magna cum iudicii subtilitate ac doctrina vir doctissimus ex Virgilio Ecl. VI, 74 sqq. verum Ciris auctorem eruisse visus est, ut, quod Gifanius iam olim suspicatus erat, Barthio mox probante, is *Gallus* sit, cuius carmina illis versibus attigerit poeta plura, inter quae duo fuerint: alterum, quod nunc habemus, Ciris, de Scylla, Nisi f., in cirim mutata, alterum de Scylla, Phorci filia: *Quid loquor? aut Scyllam Nisi? aut quam fama sequuta est Can-*

*) Apposuit eos Io. Schrader. Emendation. p. 33 sq.

*didā succinctam latrantibus inguina monstribus
Dulichias vexasse rates et gurgite in alto Ah
timidos nautas canibus lacerasse marinis?* Non
equidem, tamquam satis valida, argumenta om-
nia amplectar, quae ille attulit; nec tamen quic-
quam ingeniosae coniecturae obstare video: con-
venit enim aetas Galli ac Messalae; nisi quod dif-
ficile est ad intelligendum, quo cum pudore tot
ex Ciri hac versus Virgilius in sua carmina aut ex
his Gallus in Cirin adoptare potuerit. Nam, quod
Gallum Epicureae philosophiae operam dedisse
nunc ignoramus, morari potest neminem, quin
assentiatur Praefuli dignissimo. Superest igitur,
ut versus illos seriore aetate ab interpolatrice
manu in Cirin insertos esse dicamus; quod nec
improbabile fit.

Qui *Catullum* pro auctore carminis habuere
(in quibus Eglinus fuit, cuius *Vindiciae Ciris Ca-
tullianae* sunt), quandoquidem cum Epithalamio
Thetidis et Pelei nonnulla posse comparari vide-
bant; non animaduerterunt, Messalae, cui inscrip-
ta est Ciris, aetate se refelli: nam is paucos ante
Catulli obitum annos natus est. Sed et haec ac-
curate tractavit Fontanus l. c. pag. 33. 36. Quo
argumento *Valerium Catonem* Ciris auctorem
ediderit Delrius in Comment. ad Senecam, ex
eius verbis intelligi nequit. Quod si tamen Vir-
gilium auctorem Ciris adoptare cum Scaligero et

aliis *) malit aliquis, non tamen cum eodem Scaligero comminiscetur tot alia, quae probatione idonea destituuntur: paullo ante mortem suam, et Athenis aut adeo Megaris, Virgilium hoc carmen composuisse: etsi iam tum, cum Cirim scriberet, auctor carminis nonnulla carmine se tractasse, et, cum famae poeniteret, iis depositis ad philosophiam se contulisse narret ipse v. 1 sqq. 42 sqq. Iuuenem tamen se testatur auctor satis manifeste vll. 42 sqq. *Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur artes, Nunc primum teneros firmamus robore neruos: Haec tamen interea quae possumus, in quibus aevi Prima rudimenta et primos exegimus annos, Accipe.* Si porro Messalam *iuuenum doctissimum* v. 36 appellare potuit, iuuenili aetate constitutum eum et ipsum tum fuisse necesse est, cum Maro illa scriberet; id quod temporum docet comparatio **). Rem tamen vel sic in medio relinquere satius duco.

Inter haec, etsi carminis facies omnino satis liberalis est: negari tamen nequit, varices passim et vlcera corpus obsidere, loca occurrere plurima

*) Nuper quoque Io. Schraderus Emendat. c. 3 pag. 31 Virgilio Cirim vindicauit; nec tamen is argumentis grauioribus, quam alii, sufful- tus. Idem docte aduersus Galli nomen disputat p. 48,

et aduersus Catullum auctorem p. 46, Scaligerum autem refellit p. 41.

**) Natus enim Virgilius a. V. C. 684, Messala a 695, nec hic claruit ante 718. aet. 23.

scabra et horrida, versus duriores aut pedesiri oratione depressos, alios prorsus corruptos ac sensu carentes, ut interdum honestas illa oris foede contaminata ac prorsus oblitterata sit. Scilicet primum id, quod in carminibus his minoribus euenisse videtur fere omnibus, etiam in Ciri factum arbitror, minore tamen cum audacia quam in Culice, omnium vno maxime foedato carmine, ut iam antiqua satis aetate in ea exercerent se poetarum seu versificatorum ingenia, variando et amplificando carmine. Adscripti in margine versus, saepe imperfecti, a librario, qui describebat codicem, in textum sunt recepti: nonnulli satis arguti, alii ex similibus veterum poetarum locis retracti vel adumbrati, qua de re supra ad Culicem dictum est. Accessit alia calamitas, ut carmina illa per plura saecula ignota et sepulta iacerent, et ut vix vnum vel alterum exemplar ad nostram aetatem perveniret; quod cum obscuris fugientibusque litteris oculos librarii recentioris, aut etiam operarum typographicarum, falleret, corruptelas infinitas inferri necesse fuit.

Conspirant itaque in corruptelis editiones fere omnes, nec e libris scriptis, qui et numero paucissimi, et, quantum intelligo, omnes recentiores sunt, auxilium expectari posse videtur. Nic. Heinsius in Epistola ad Octavium Falconerium fatetur, Ciris exemplar sibi nullum evoluisse licuisse, ante

artem typographicam inuentam descriptum. Euoluit tamen ille postea ms. Basileensem, aut variantem lectionem ex eo accepit; attamen et ille fuit chartaceus, et, quantum intelligo, in corruptelas vulgares vbique consentit. Abfuit Ciris a prima Virgilio editione, etsi ea minora Virgilio poemata complectitur, accessit vero in Romana altera: vid. Recensum edd. h. a. Omissa hinc ab aliis, ab aliis addita: cf. Fontanin. Hist. litt. Aquilei. p. 40. Enarrare eam primus aggressus est Domitius Calderinus in edit. Ven. 1483 per Baptistam de Tortis, hinc 1489. 1491. 1492 et al. Paulo doctior commentator successit Iulius Pomponius Sabinus, commentariis a. 1486 vulgatis, et 1519. 1544 hincque in edd. Henricopetrinis repetitis: tum copiosior commentator Ascensius a. 1500. 1505 et al. Tandem etiam critica manus accessit, eaque viri summi Iosephi Scaligeri in Appendice Virgiliana Lugd. 1573; multas ille attulit emendationes praeclaras, alias durissimas, nonnullas prorsus non ferendas. Lectiones eius et interpretationes recepit omnes Taubmannus, vir doctus, qui, quod supra iam diximus, ex aliorum iudicio totus pendebat, suo parce vti solitus, edita Ciri a. 1618. Vix bis terue Barthium comparat, qui interea 1608 Cirim commentario instruxerat, valde tum adolescens, et omnino doctrinae copia praestantior quam iudicii subtilitate. Attigit idem loca nonnulla in Aduersar. XX, 20. XXII, 9. XXIII, 9 et 21. XXX, 24, et, vt eo loco se facturum

profitetur, denuo Cirim edere constituerat, si exemplum aliquod manuscriptum nancisci vnquam posset. cf. Fontanin. l. l.

Equidem comparatis antiquis, quae ad manum erant, editionibus, omnes fere inter se in easdem lectiones et vitia conspirare intellexi. Quod cum semel animaduersum esset, satis habui, Venetam 1484 per Thomam de Alexandria expressam, mox quoque Aldinam primam 1505, comparare. Manum emendatricem non experta est Ciris nisi in Aldina: *diuersorum veterum poetarum in Priapum lusibus* etc. 1517, de qua editione ab Asulano curata et 1534 repetita iam in prooemio ad Culicem dictum est *). Ex Bembino codice, cuius ope Culex tam praeclare fuit emendatus, Ciris nihil auxilii consequi potuit; quandoquidem in eo codice illa exarata non erat. Alios igitur codices Asulano in Ciri ad manum fuisse necesse est, de quibus nunc nihil constat; profitetur quoque vir doctus in praefatione, se haec carmina *collatis pluribus exemplaribus* emendasse. Aldinam recensitionem expressit in plerisque editio Veneta apud Aloysium de Tortis 1541, sed pleraeque aliae, quod mireris, Aldinam deseruere et veterem lectionem repetiuere. Occurrunt mox editiones, vti Ven. apud Hieron. Scotum 1544, apud Bonellum 1558, Georg. Fabricii, Plantini, quae in mar-

*) Editio illa 1517 intelligitur. Reliquas duas non genda, quoties Aldina, tamquam emendatior, a me extus eram. nisi in noua recensitione nactus eram.

gine varias lectiones habent, quarum magnam partem emendationes virorum doctorum esse vidi. Nam fuere passim, qui singula loca in Ciri, vt in aliis veterum libris, emendarent. Sic, vt vnam vel alteram Iani Parrhasii et Pauli Leopardi correctionem taceam, plurima correxerat in Miscell. Epiphyll. VIII, 23 sqq. Iac. Nic. Loensis, qui ab amico Leopardo exemplum Ciris acceperat ex prisca editione descriptum, addita eius castigatione. Hanc ipsam editionem Catalectorum intelligo fuisse illam, quam Heinsius diu se frustra quaesivisse ait in Epist. ad Daumium Tom. V Sylloges Burmann. p. 218; nam Barthius in Aduersariis ea non ipse vsus est, sed ad Loensis fidem prouocat. In Miscell. Obs. Vol. IV loca nonnulla ex Ciri retractarunt viri docti: sed leuioris fere momenti.

Cum a nemine adhuc operam datam viderem, vt lectionum origines et causas indagaret: studium in ea re posui praecipuum, etsi res molestiae plus quam credi potest haberet. Quandoquidem autem inde intellexeram, librorum scriptorum auctoritatem nos fere deficere: coniectandi licentiae materiem in hoc libello relictam nobis esse putavi tanto maiorem. Ea itaque ita vsus sum, vt, quam aliis veniam dederim, vicissim et mihi ipsi a viris doctis petam.

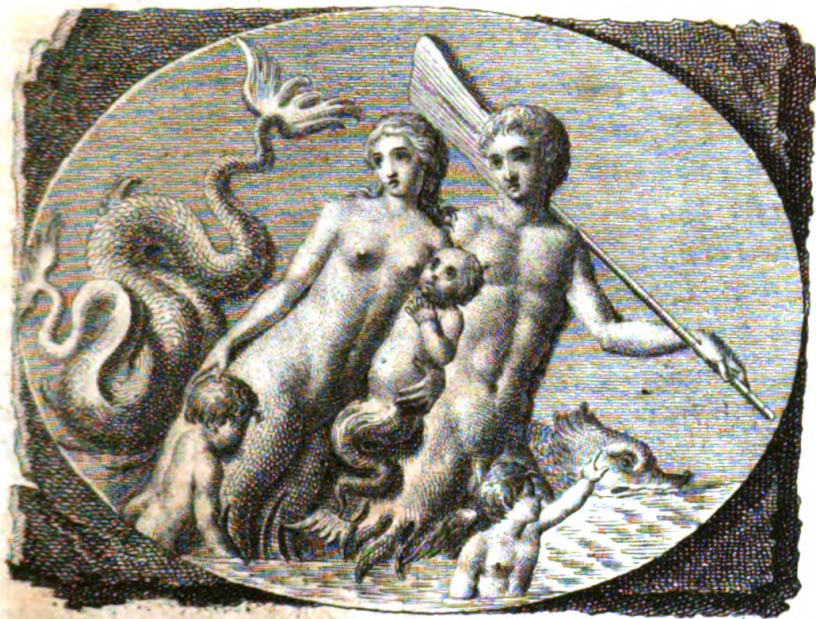
* * *

In noua recensione anni LXXXVIII ad manus fuere Schedae Heinssianae, de quibus supra ad Culicem dictum est, tum Io. Schraderi; hae tamen

tam moleste ac perplexe scriptae, ut iis extricandis vacare vix possem; imprimis cum in Cirim meliora iam ipse in Emendationibus vulgasset. Cum a viro docto *Eduardo Burnaby Green* ad calcem Apollonii Rhodii T. I versam in Anglicum sermonem Cirim recorderer, multis emendationibus apposis (1780): has quidem enotare insitueram; mox tamen sensi calamo frenum iniectum, cum perpaucae in iis sint, quae sermonis indoli conveniant aut sententiam expeditam habeant.

*Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater
potuit* ————— *Ciris 133*

Leucothoe parvusque dea cum mater Palaeemon
Ciris 396.

P. VIRGILII MARONIS

C I R I S*)

AD MESSALAM

ARGUMENTVM

M. Valerio Messalae inscriptum est carmen: eique adeo in exordio satis diserto ad v. 100 illud offert poeta. Narrare inde incipit fabulam de Scylla, Nisi Megarensium regis filia. Habebat Nisus in vertice crinem

*) Ciris quaenam veteribus avis dicta fuerit: nondum satis expedita res est. Accipitris genus suere qui putarent; idque Etymol. M. firmat: Κίρκις, εἶδος ἰέρακος. Inde alii eandem eam cum circo tradidere. v. Munker.

ad Hygin. f. 198. De haliaeto (halyaetum scribunt alii, non satis bene) minor est dubitatio: cum ipsum nomen aquilam marinam prodat, et Aristoteles Hist. Anim. IX, c. 32 inter sex aquilarum genera ἀλγαιετὸν recenset.

purpureum, urbi ac regno fatalem, ut capi Megara non possent, quamdiu ille incolumis esset. Minos, Cretae rex, Megara urbem cum obsideret, Scylla, cum ex muro forte eum prospexisset, infano eius amore correpta est: quo illa victa noctu surrexit, ut crinem illum fatalem clam rescinderet, quo sibi Minois amorem conciliaret. Exeuntem cubiculo animaduertit nutrix, Carme, Ioui olim amata, ex quo illa Britomartin pepererat. Ea alumnae meliora primum persuasit, mox autem multis frustra tentatis ut Nisus pacatione bellum componeret, in nutriciae sententiam concessit. Resecta igitur Niso coma aurea et cum urbe Minoi tradita. Is vero facinus tam atrox et impium auersatus, cum in Cretam rediret, puellam, ne piaculo tanto classem contaminaret, ne navi quidem recipere voluit, sed ex navis exteriori latere alligatam secum duxit. Tum illa multa diu conquesta in auem Cirim mutata est: additus tamen mox ei pater. Nisus in haliaetum mutatus, qui Cirim auem interuicina odio persequitur.

Addit alia Plinius lib. X, 3. cf. Munker. ad Antonin. cap. 11. Thynoaquilam, seu potius Dunoaquilam, nunc appellari Loensis tradit in Miscell. Epiphyll. VIII, 26, quoniam versatur in dunis seu collibus arenosis iuxta mare. Cuniculis quoque eum insidiari et fetus depraedari.

Perdicem alios putasse esse cirim, quae solitaria auis sit, disco ex Iulio Sabino. Notas edidit poeta ipse has: esse eam pulcriorem cygno vl. 489, in vertice crista purpurea 501, pluma vario colore

502, crura rubentia 505. 506, degit solitaria in locis desertis 518. 519, odium in eam pertinax est haliaeeti 532 sqq. Adde eam in Graecia, et Italia forte, habitare, et inter serenae ex pluuio caelo tempestatis praesagia referri in Ge. I, 404 sq., si in conspectum veniat haliaetus cirim fugans. Quae de ciri commemorauimus, vix videntur in alaudam cadere, quam vno cristae argumento multi in ea quaesiuere: in quod auium genus saeuire solet accipiter fringillarius, dictus

inde aliis Nisus. Scaliger ad Cirim v. 528 falconem interpretatus est haliaetum, cirim autem Egrettam: quo nomine appellasse videtur Ardeam albam minorem, Garzettam quoque appellatam. Inter haec nihil effici potest, nisi auium per istos tractus genera melius teneamus; sit enim probabile, domesticam Megarenſibus auem Cirim fuiſſe. Mergum Megaridem frequentare (αἰθουίαν) ex Pauſ. I, 5, p. 13 didici.

In fabulae autem tractatione per hoc carmen mirum videri poteſt, multa vix verbo attingi, quae tamen potiora narrationis capita eſſe videbantur, vt comae ipſa reſectio et Scyllae cum Minoe ſuper ea pactio. Quae quidem res aut poetae vitio aut loci luxatione accidere debuit, aut a poetae arte proſecta eſt, dum ille leuiter tantum attingit ea, quae ab aliis diligenter erant ornata. Fabula enim a multis iam erat tractata, Graecis ſcilicet poetis, et variis ſigmentis etiam per interpretationem, exemplo ipſius Callimachi, in Αἰτίοις, variata: quod in ipſo carmine, etſi parum poetice, exponitur,

vſſ. 54 ſqq., vbi vid. Not. Neque adeo Hyginus inſcitiæ accuſandus erat, qui fab. 198 in piſcem mutatam eſſe Scyllam narrauit. Tradiderat et hoc ſcilicet alius poeta, forte Tragicus aliquis. Aeſchylus monili aureo corruptam Scyllam, Φαινίαν Σκύλλαν, Minoi patris immortalẽ capillum (ἀθανάτην τρίχα) prodidiſſe: *νιχάνει δέ μιν Ἑρμῆς*, quod ad Niſum reſert eiusque mortem Scholiaſtes; niſi de Scylla illa accipienda putes, vt exquiſitior aliqua fuerit narratio de pœna per Mercurium ab ea ſumta. Prior tamen explicatio cum eo conuenit, quod apud Apollod. eſt III, 15, 8 *ταύτης ἀΦαιρεθείσης τελευτᾷ*. Ceterum Aeſchylus ad auaritiã reſert Scyllae facinus, quod alii ab amore inceſſo repetunt. Capilli color purpureus a plerisque traditus; etiam a Callimacho apud Suid. in Κρένα. *Πορφυρέην ἤμησε κρένα, demetituit crinem purpureum*: cf. Toup. Curae nouiſſ. p. 81 et Apollod. Auream comam narrãnt nonnulli, confuſa forte fabula ſimili, cum Pterelao Neptunus immortalitatem dediſſet *ἐν τῇ κε-*

Φαλῆ χρυσῆν ἐνθεὶς τρίχα
 Apollod. II, 4, 5 et 7, vbi
 conf. Not. Omnino haud
 assequaris, quid antiquos ho-
 mines in his fabulis ad hoc
 figmentum adduxerit, vt,
 quod etiam de Samfone nar-
 ratum nouimus, in capilli
 natura mirabilem aliquam
 virtutem latuisse narrarent,

Cum Κρῆξ et ipsa sit inter
 aues carniuoras aliis infestas
 (v. Aristot. H. An, IX, 1 et
 17), putabam forte nominis
 lusum fabulae opportunita-
 tem dedisse; nec tamen eam
 auem in hac fabula memora-
 tam vidi. Sed Scyllam a
 Minoe ex nauis suspensam, et
 quidem gubernaculo alliga-
 tam, inde in cirim auem
 mutatam, tradiderat quoque

Metamorphoseon libello, qui
 nunc inter deperditos est,
 Parthenius: vt ex Eustathio
 ad Dionys., Perieg. 420 didi-
 ci (v. de eo Mellmann. de
 causis et auctorib. Narrat. de
 mutatis formis pag. 83).
 Iam hunc nostro poetae an-
 te oculos fuisse probabile fa-
 cit studium Parthenii legendi
 et latine conuertendi, quod
 inter Latinos poetas magnum
 fuit. Hos autem in argu-
 mentis mythicis, a politiori-
 bus poetis Graecis tractatis,
 inprimis ingenia exercuisse,
 tot aliis carminibus, quorum
 nonnulla quoque seruata sunt,
 satis constat. Ceterum si-
 milia argumento sunt non-
 nulla in Propertii Eleg. IV
 libri IV de Tarpeia, quae
 Sabinis Capitolium prodidit,

*Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermionaea
 Linguitur ante alias longe gratissima Delos
 Ciris 472, 3.*

Et si me vario iactatum laudis amore,
 Inritaque expertum fallacis praemia vulgi,

Minus adhuc adolescentum manibus tritum esse hoc carmen, et si tot praeclaris locis insigne, nemo mirabitur, qui, quam foedis illud corruptelis laboret, intellexerit. Verfabitur igitur nunc quidem praecipua operae nostrae pars in vulneribus illis sanandis. Statim in fronte carminis foeda occurrit labes, cui iam Scaliger mederi voluit. Sententiam loci omnino hanc esse, ut, et si studiis philosophiae Epicureae sese addixerit, carmen tamen hoc inceptum se absolueri velle significet, manifestum est. Itaque vs. 1—8 ad priorem sententiae partem spectare, inde alteram sequi necesse est. Nunc singula videbimus. 1 *v*ario amore. Cum altero versu eandem rem per *irrita praemia vulgi* declaret: quis dubitet poetam *vano laudis amore* scripsisse? Ita et Nic. Heins. emendat, et praeterea *lactatum* legit, bene. „Festus: lacit, *decipiendo inducit*; lax etenim

Cum difficultas huius carminis interpretandi plerumque ex deprauata lectione proficiscatur: ad criticas animadversiones pleraque reicere et hic necesse fuit. 1—4. Se, abiectis iis studiis, quibus apud vulgus inclarescere voluerit, philosophiae Epicuri operam dare ait. Color orationis similis est Catulliano carmini LXIV

Cecropius suavis exspirans hortulus auras
 Florentis viridi Sophiae complectitur umbra:
 Num mea quaeret eo dignum sibi quaerere car-
 men? 5

Longe aliud studium atque alios adcincta labores,

„*fraus est; lacerat, in fraudem inducit: unde et allicere et la-
 cessere, inde lactat, illectat, delectat. et laqueus.* Symmach.
 „lib. VIII, ep. 57 *si se amor speratus et ex mutuo debitus lac-
 tati laude pateretur; ubi puto, amor spectatus.* Vide Sciopp,
 „Verisim. IV, 15 et Susp. Lect. V, ep. 19 restituit Plauto *amor lac-
 tati, lactari amantem Terentio; idem Symmachus alibi: neque
 me inuat falsa lactatio.*“ Mitscherlich. V. C. Lect. in Catull.
 p. 78 defendit *vario*, quia *iactatum* se dixit, quo innuit, variis mo-
 dis se laudem quaesivisse. 4 Veteres edd. *Florentes viridis So-
 phiae c. umbras.* Sic fere Bas. cod. Meliorem lectionem *Florentis
 (amoena) viridi Sophiae complectitur umbra* Aldina 1517 exhi-
 buit. Scaliger mutato ordine: *Florentis Sophiae viridi* dedit.
 Turnebum miror l. c. maluisse: *Florenti viridis S.* 5 *Num mea
 quaeret eo dignum sibi quaerere carmen.* Pessime habitum ver-
 sum facile agnoscas. Nulla varietas vet. edd. et codd., quam quod
Tu, Tum et *quiret* occurrit. At ex vet. edit. P. Leopardi I. Nic.
 Loensis Epiphyl. VIII, 23 *Non me ea curat eo dignum se cu-
 dere carmen*, recitat, et ad Sophiam refert: parum commode.
 Turnebus Aduers. XXVIII, 25 varie tentat; vel: *Musa quoque Ae-
 taeo dignum s. q.*, vel *Musaque Erechtheo*, vel: *Musaque Ara-
 taeo sene.* Docta coniectatio: sed orationis vincula nulla video.
 Nomen *mentis* vel *Musae* in verbis latere obuium est, nam ea

*Et si me assiduo confectum cura dolore seuocat a doc-
 tis, Hortale, virginibus. vario amore laudis,* variis
 modis ac viis laudem et fa-
 mam venatus erat. Sed v.
 Var. Lect. *irrita praemia,*
 h. vana, inania; sunt autem
 ipsa fama et gloria, quam
 carmine consequi studuit.
 5. *Cecropius hortulus.* Epi-
 curi sectam ac disciplinam
 per hortum eius, quem Athe-
 nis habuit, in quo docere
 solebat, declarari notissimum.
 Illustrat locum Barth. Ad-
 vers. XX, 20, et Io. Schra-
 der. Emendat. p. 31 sq.
 5 — 8. *Musa*, cuius no-
 men in corruptis vs. quarti
 verbis latere necesse est, *ac-
 cincta aliud studium et la-*

Altius ad magni suspendit sidera mundi,
Et placitum paucis ausa est adscendere collem:

suspendit et ausa est, sed reliqua nemo sine libris expediat. Scaliger reposuit: *nec mea quit Erato dignum se quaerere carmen*: ut, qui sequuntur, tres versus in parenthesi habeantur. Versum scabriorem proculdubio ipse vix peterat. Refinxit eum Heinſ, *Nunc mea fert Erato dignum tibi quaerere carmen*: etsi cum ceteris parum cohaeret. Iacobs: *Musa tamen curat dignum te quaerere (saltem pangere) carmen*. Greene: *Num me quaeret ea dignum? sibi quaerere carmen? (will wisdom search after me, as worthy of her? (hoc esset: Num me quaeret se dignum?) is it hers to seek poetry?)* Malim refecare totum versum 5 tamquam inepti versificatoris, qui innuere volebat: quaeri poetae hoc ipso philosophiae studio nouam carminum materiam, et coniungere verba sic:— *umbra, Mensque aliud sit*, etsi, si dicendum est, quod sentio, omnes hos vers. 5—8 ab altera manu intextos esse suspicor. 7. 8 *suspendit* vid. Not. Tuentur vocem Liuius et Barthius apud Taubmannum. Verum etsi *suspendit* pro *suspendit se*, suspenditur, ferri forte potest: duriora tamen sunt reliqua: *suspendit ad sidera*; nec mollius illud: *Musa suspendit studium et labores ad sidera*. Probanda itaque Scaligeri lectio: *subtendit*, ad caelum tendit altius, hincque alterum pendet: *Et placitum paucis ausa est adscendere collem*, scil. Sapientiae seu Virtutis: ad quam via ardua, οἶμος ὄρδιος, vulgari voce ferebatur, cf. vs. 14. Male de poetices laude et Helicone monte accipiunt haec interpretes, etiam Fontanin. Hist. litt. Aquilei. p. 35. Basil. *suspensi*: vnde Heinſ. *suspendi* vel *se tendit*. Io. Schrader. Emendatt. c. 3, p. 55 *suspexit*: cum Iacobs nostro: inf. 218 *et altum suspicit ad culti nutantia sidera mundi*. Et sic codd. Aen. IX, 402 *suspiciens altam ad Lunam*. Durum tamen et hoc: mea Musa

bores, h. aggressa aliud studium, philosophiae scilicet (vt Aen. IV, 493 *magicas inuitam accingier artes*), *suspendit* (vel *se*, h. suspensa est, suspensio animo contemplatur, vel *me*, vt Iulius Sabinus explet, aut, quod melius, *subtendit*) *altius ad magni sidera mundi, et*

ausa est. Collem Sapientiae, ad quem pauci emergunt, adscendere: absolua tamen coeptum carmen. Videtur adeo carmen iam olim coeptum, mox sepositum esse. Ceterum carminis initium habet aliquam similitudinem cum epigr. VII inf. in Catalectis,

Non tamen abſiſtam coeptum detexere munus.

In quo iure meas vtinam requieſcere Muſas, 10

Et leuiter blandum liceat deponere morem.

*Quod ſi mirificum proferre valent genus omnes

*Mirificum ſaecli, modo ſit tibi velle libido;

ſuſpexit ad caelum. *placitum et paucis* vett. edd. omnes habere Scaliger ait: quod verum non eſt. Legitur paſſim, etiam in Baſil., *multis*, et *placidum*: ſed vitioſe. Vetus editio P. Leopardi apud Iac. Nic. Loenſem Epiphyll. VIII, 23 *Nec facilem multis*, ex interpretatione. *aſcendere callem* conſ. Heinf. 10. 11. In quo carmine vtinam liceat finire labores meos poeticos: forte, vt totum ſe philoſophiae addicat. Sed vterque verſus ab interpolatore perfectus videtur. Otioſum enim et durum τὸ *iure et leuiter*. Heinf. conſ. *rure*, hortulo. Melius Io. Schrader. *rite*. Tum *meas Muſas liceat requieſcere in hoc carmine*, parum comta oratio. Attamen *blandum morem* non male dictum putes de ſtudio poetico, cui indulget. Iac. Nic. Loenſis Epiphyll. VIII, 23 ex vet. edit. *deponere amorem* profert, idque Barthius Aduerſ. X, 12 probat, cum Heinfio (qui et conſ. *Leniter et blandum*, vt Lucret. lib. I pr.) et cum Io. Schradero Emendatt. p. 64; eſſe enim idem hoc apud Catullum LXXV, 13 *Difficile eſt longum ſubito deponere amorem*. Narrat praeterea Io. Schrader fuiſſe qui mallet: *deponere honorem*. 12 In vett. edd., etiam in Aldina, tantum: *Quodſi mirificum genus omnes* legitur. *Mirificum ſaeclis* eadem vet. edit. apud Loenſem l. c. Nec aliter Baſil. Qui carmen hoc a diuerſis doctis hominibus interpolatum, interpolationes autem in margine, obſcuro interdum et parum elaborato litterarum ductu adſcriptas meminerit, is intelliget, quam facile in locis his a librario, qui nouum inde exemplum petebat, deprauationes inferri potuere, quas nullus alius codex ſanare poteſt. In h. l. tamen lacunam ſeniores grammatici ſuo quiſque more ſupplere, et alii alia in margine notare et verſus variare tentarunt. Itaque vtrumque verſum 12 et 13 eſſe delendum cenſeo, tamquam inepta pericula grammaticae manus in verſu ſeu vetere, qui exciderat, ſupplendo ſeu nouo procudendo. Scaliger tamen reſinxit: *Quodſi maiorum, Valeri, genus omne tuorum Mirifice ſaeclis modo ſit proferre libido*, h. e. ſi eſſet mihi libido mandare ſaeclis et memoriae aeternae genus Valeriorum, ex quo Meſſalarum familia, non ego te acciperem hoc munere, ſed longe excellentiore carmine. Ipſe tamen Scaliger ſuae coniecturae non fatiſ confidit. Barthius minus docte reſinxit: *Quod ſi verſificum proferre volunt genus omnis Mirificum ſaecli: modo*

Si me iam summa Sapientia pangeret arce,
 Quatuor antiquis quae heredibus est data con-
 fors: 15

Vnde hominum errores longe lateque per orbem
 Despiciere, atque humilis possem contemnere
 curas:

sū tibi velle libido. Turnebus Aduers. XXVIII, 25 *valet genus omne Mirificum seclī* corrigit, de sensu verborum idoneo parum sollicitus. Pomponius Sabinus ita interpretatur vulgatam, ut acumen viri non allequar: „Omnes, supple, tradere suadent. Si omnes „suadent, ut scribam philosophiam, et tu etiam id vis et ego pate- „rer scribere, non venerarer te munere Ciris, sed carmine philo- „sophico.“ 14 *arce* Aldina dedit. Vett. edd. *arte*, idque Calderin. et Ascens. interpretantur; pronum est in *pangeret*, quod tamen non male est dictum pro *figeret*, eductum collocaret, suspi- cari *panderet*, ut reliqua consentanea sint, scribendum: *Si mihi iam summam Sapiētia panderet arcem.* Incidit quoque in hoc Frisemann. et Jacobs; nisi quod hic *summas arces* adsciscit cum Greene. Heinf. coni. *Si mea* (vel *mihi*) *iam summam Sapiētia tangeret arcem.* Mf. Helmlt. *Si mea iam summas S. p. artes.* Melius Basil. *summas arces*, quod Heinf. probat, recte. 15 *quae* in vett. edd., etiam in Ald. et in Basil., excidit. *heredibus* eleganter seu ut simpliciter sint *κληρονομοί*, seu proprie respectu Socratis. Parum caute Paullus Leopard. ap. Loensem Epiphyll. VIII, 23 *haeribus* emendabat. Heinf. *Quatuor antiquis heroibus addita con- fors*, vel *heroisin*, ut quatuor philosophiae ipsius partes designet. Martian. Capella lib. VI, p. 189 *Tantorum qui philosophiae heroum matrem non agnoscis.* 17 *possem* Ald., quod Heinf. et

14 sqq. Si in philosophiae studio iam satis profecissem, — ut maius carmen de rerum natura conscribere possem: hoc tibi dedicarem. Haec subiiciuntur vs. 36 sqq. *summa arce* cf. ad v. 8. *me pangeret*, *figeret*, *statueret*, *collocaret.* 15. *Arx*, quam quatuor summi philosophi tenent, Plato, Aristoteles, Zeno, Epicurus. (Pro Zenone Pythagoram veteres interpretant nominant.) *arx data est consors*, elegantius, quam *iis consortibus*, quatenus heredes sunt Socratis. Expressus autem totus locus ex Lucretii notis vers. lib. II, 9 sqq.

Non ego te talem venerarer munere tali;
 Non equidem; quamuis interdum ludere nobis,
 Et gracilem molli liceat pede claudere versum; 20
 Sed magno intexens, si fas est dicere, peplo,

10. Schrader. probant. *possam* Basil. 18 *munere vili* conl. lo.
 Schrader. 20 *liceat*; forte *libeat*.

21 sqq. Celebratissima res in Panathenaeis magnis, quae Athenis quinto quoque anno agebantur, pepulum Mineruae. vid. Meurf. Panathen.* c. 17 sqq. Ducebatur occultis machinis per terram nauis, ad speciem remis instructa, ad Mineruae templum; pepulum, pro velo suspensum, mox vtrum pro veste Mineruae signo iniectum, an sedentis gremio appositum, an, quod probabile sit, pro aulaeo praetextum sit, nulla auctoritate expressa doceri posse video. Ceteroqui Aulaea signis deorum obducta in adyto passim fuisse satis constat: vnde etiam in vltimam opinionem proniores sumus cum Stuardo (*Antiqu. of Athens* T. II, p. 7.) Pollucis auctoritas, qui VII, 50 *πέπλον* etiam *ἐπίβλημα* fuisse ait, idque colligi posse *ἐκ τῶν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλων*, de amiculo vel indumento est accipienda: id enim ip̄i est

ἐπίβλημα. Peplo intextae res a Pallade gestae, inprimis pugna cum Titanibus et Gigantibus: mox quoque strenuorum ducum Athenis egregia facta, aiunt viri docti, Scaliger ad h.l. et Meurf. l. c. Volunt id docere ex Aristoph. Equ. 563, vbi maiores praedicantur digni ea vrbe καὶ τοῦ πέπλου. Hoc tamen clariorem locum afferri velim: nam Comicum pompam Panathenaeicam respicere potius arbitror, qua armati incedebant viri. Etiam Pepli nomen, quo Aristoteles librum inscripsit, quem de heroum tumulis confecerat, viri docti hinc illustrant. Nostri poetae locus rem non magis probat. cf. inf. ad v. 36.

21. *si fas est dicere*: non tam ad religionem refero, quam ad audaciam coepti; et *olim*, pro *tum*, sequente etiam *cum*. Aen. VIII, 391 *Non secus atque olim, ὡς δ' ὄτε*.

Qualis Erechtheis olim portatur Athenis,
 Debita cum castae soluuntur vota Mineruae,
 Tardaue confecto redeunt Quinquatria lustro,
 Cum leuis alterno Zephyrus concrebuit Euro, 25
 Et prono grauidum prouexit pondere currum.
 Felix ille dies, felix et dicitur annus;
 Felices, qui talem annum videre, diemque.

23 *dona* vet. edd. ante Ald. cum ml. Basil. 24 *Tardaue* haud dubie legendum, vt iam a Taubmanno editum video: non *ve. Quinquatria* vet. edd., quod doctius esse vocabulum videri potest, et improprie de Panathenaeis dictum. *Quinquennia* Aldina et Ascensiana intulerunt. 26 Legebatur: *Et prono grauidum prouexit pondere cursum*. Superior versus 25 ad declarandum tempus Panathenaeorum habendorum spectabat. Cum non appareat, cuius rei cursus intelligi possit, nec ad navigationem ad quam Turnebus XXVIII, 25 versus refert, quicquam aliud nos ducat: vitium subodorari in promptu est, vt *currum* legamus; vt iam Barthius emendauit, Taubmanno probante. Nauis Panathenaeis ad Palladis templum ducta machinis agi debuit, peplo tamen pro velo expanso, quod adeo Zephyrum excipiebat, vid. Not. ad v. 21. Nauim per currum declarari, idem Barthius docuit: v. c. apud Catull. LXIII, 9. 10, vbi vid. Intpp. Ex Iulio Pomponio exsculpere aliquis possit lectionem *grauidam p. p. Chlorim*. Sed iustus is esset, non emendatior lectio. 27 *illa dies* Ald.

25. 26. *Cum leuis alterno Zephyrus concrebuit Euro*: alternis Zephyrum cum Euro spirare ait, eoque tempus Panathenaeorum habendorum declarat: quod hic ad primum ver retrahere videri potest. Mense tamen Hecatombaeone, et quidem die XXIII, tertio cuiusque Olympiadis anno, ea celebrata esse satis constiat; est ille primus

mensis anni Attici, quem a primo plenilunio post solstitium aestiuum processisse quis ignorat? Aestatis igitur ingressae tempus declarari hoc versu dicendum est: quod tamen quam commode per pugnam Zephyri cum Euro designetur, non dicam. Et si Zephyri flantes non modo ver, sed et aestatem ineuntem alibi quoque indicant,

Ergo Palladiae texuntur in ordine pugnae:
 Magna Giganteis ornantur pepla tropaeis; 30
 Horrida sanguineo pinguntur praelia cocco;
 Additur aurata deiectus cuspide Typho,
 Qui prius, Ossaes consternens aethera faxis,
 Emathio cellsum duplicabat vertice Olympum.
 Tale deae velum sollemni in tempore portant. 35

30 *pepla*. Sic iam ed. Ven. 1484 et aliae cum Aldina. Male aliae vet. edd. *templa*. 31 *cocco*. At Ald. *succo*. Sic et vetus editio apud Loensem Epiphyl. VIII, 23. 32 *deiectus* Aldina emendatum dedit. *delectus* vet. edd. cum codd. *deletus* Loens. ibid., quod placere non debebat Drakenborchio ad Silium IX, 39. *irato* — *fulmine* coni. Frisemann., quod sane et ipsum dici posset; sed hoc est variare, non emendare. *aurata cuspide* poeta dixit respectu texturae coloribus variatae. 33 *Qui superum* coni. Heinf. *consternans* ed. Flor. vetus apud Barth. Aduers. X, 12. 35 *solenne* edd. nonnullae. *in* abest Ald.

cf. Ge. III, 322. Hactenus et turbinum, cumque iis itaque illud ferri potest. De eructantium ignes montium altero versu 26 v. Var. Lect. symbolum satis frequentatum, 29 — 34. Locus, etsi ab alias a Ioue prostratum narrari solet: quae vel ex Apollodoro teneas. Mineruae in ea victoria partes etiam Horatius tribuere videtur in noto loco Carm. III, 4, 53. Stans cum hasta capiti prostrati monstri imposta dea occurrit in patera Medicea apud Demster. t. V (cf. Comment. Soc. Gotting. T. IV, P. II, p. 82. 83 not.). *Emathius vertex*, Pelion esse debet, Olympo h. l. impostus, vt Ge. I, 281 Ossaes.

Tali te vellem, iuuenum doctissime, ritu
 Purpureos inter Soles et candida Lunae
 Sidera, caeruleis orbem pullantia bigis,
 Naturae rerum magnis intexere chartis;
 Aeternum Sophiae coniunctum carmine nomen 40
 Nostra tuum senibus loqueretur pagina saeculis.
 Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur
 artes;

Nunc primum teneros firmamus robore neruos:
 Haec tamen interea, quae possumus, in quibus
 aevi

Prima rudimenta et primos exegimus annos, 45

38 *bigis*. Ita video primum editum in Ald. At veteres edd., vt Ven. 1484 et aliae, cum mf. Basil. *signis*, perperam. Barthius ex vet. ed. sua Loens. VIII Epiphyll. 24 laudat pr. edit. *sumis*, et inde coni. *mulis*. Nihil est facile tam absurdum, quod non Critico in mentem venerit. 40 *Aeternum vt Sophiae* Loens. l. c. e vet. edit.; malit et legere. Heinl. em. *Aeterno* vel *Alterno*, quod non capio. 43 f. *Nunc primum* et t. Heinl. *Nunc primum*, vel *primo*, hoc. 45 et *iuuenes exegimus annos* Ald. Sicque mf. Helmst., probat Burm. ad Sammonic., renuente Io. Schradero Emen- dat. pag. 45.

36. *Tali ritu*, hoc modo ait auctor velle se, tamquam peplum, carmen de rerum natura scribere eique Messalae nomen intexere. 37. 38. Luna, quae inuehitur per caelum bigis. *Sidera* pro fidere, et *pulsare* de curru, seu equis curru tracto solum quatentibus sollenne. *purpureus* pro pulcher, frequens poetis.

40. 41. *Nomen tuum, coniunctum Sophiae, carmine*, (h. nomini Sophiae in carmine), *pagina nostra loqueretur aeternum saeculis senibus*, h. seris.

42. *ad tantas artes*: non de poetica, vt perperam post ceteros Fontaninus quoque Hist. litt. Aquilei, p. 37 statuit, sed de philosophiae stu-

Adcipe dona, meo multum vigilata labore,
 Et praemissa tuis non magna exordia rebus:
 Inpia prodigiis vt quondam exterruit amplis
 Scylla, nouosque auium sublimis in aere coetus
 Viderit; et tenui conscendens sidera penna 50

47 *promissa* edd. vett., vt Ven. 1484. Emendatius *praemissa* dedit Aldina. *permissa* mss. Basil. 48 *Impia* — *exterruit amplis*. Vitium in extremis latens non difficile est deprehendere. Nam *amplis* importunum est de prodigiis, et *exterruit* suspectum fit propter sequens *viderit* et *superuolita*uerit. Latens in eo *exterrita* statim occurrit, idque vidit Io. Schrader. Emendat. p. 56, explens reliqua: *prodigiis* — *exterrita amoris Scylla nouos auium* — *Viderit*; vt fuerit Scyllae amor prodigiosus et portenti similis. Nec tamen ad cetera bene se habet hoc: Scyllam *exterritam amore* in auem fuisse mutatam. Scaliger emendauit *prodigiis* — *exercita amoris*: sicque iam in marg. edd. *exercuit*. Heinf. coni. *exercita diris* vel *miris*. Bonum vocabulum, *exerceri curis, amore*, sed *prodigiis* magis exterrimur, quam exercemur. Malim itaque: *prodigiis* — *exterrita*, prodigio formae mutatae. Omnino dubito an, qui sequuntur, versus 48 — 100 ab eodem poeta sint, qui carminis auctor fuit. Produunt enim Scholasticum aliquem serioris temporis inepta quoque doctrinae copia intempestiue illata. 49 *que* post *nouos*, quod sublatum volumus, abest quoque ed. Ven. 1484, Ald. et al. 50 *Auxerit*: vetus editio ap. Nic. Loensefem Epiphyl. VIII, 24, quod Graeuus probabat: vt apud Nafonem de Pieriis puellis Musarum aemulis: *Auxerunt volucrem victae certamine turbam*. Nil tamen mutandum esse, ipse Heinf. censet; qui et *leues coetus* maluerat, mox tamen ipse respuit. Videt auium

dio accipe, ad quod nunc extulit: vt — *nouos auium,*
 primum accessit. *sublimis in aere, coetus*

47. *Et praemissa*. Si sensus inest, debet poeta significare, se praemittere quasi exordia, s. praeludia, carmini, quo aliquando Messalae res gestas persequetur, hos lusus, vt *Scylla in auem mutata sit*: quod eleganter

*Viderit, et tenui conscendens sidera penna Caeruleis sua tecta superuolita*uerit *alis*. 48. Corruptis verbis declarat versus ipsam Scyllam exterritam fuisse forma sua mutata, videns scilicet se auem factam.

Caertileis sua tecta superuolitauerit alis;
 Hanc pro purpureo poenam scelerata capillo,
 Proque patris soluens excisa funditus vrbe.
 Conplures illam, et magni, Messalla, poetae
 (Nam verum fateamur: amat Polyhymnia verum) 55
 Longe alia perhibent mutatam membra figura;
 Scyllaeum monstra in saxum conuersa vocari;
 Illam esse, aerumnis quam saepe legamus Vlyxi
 Candida succinctam latrantibus inguina monstribus
 Dulichias vexasse ratis, et gurgite in alto 60

coetus nouos in aere, quia humo adfixa fuerat. Barthius comparat inf. vii. 200 sqq. Porro *conscendens aethera* Ald., inde aliae edd. in margine, ex interpretatione. 51 Hic versus ex Ecl. VI, 81 tractus. 53 *Pro patris soluens excisa et fund.* mf. Helmst. *excisam f. urbem* mf. Basil. 54 *Cum plures, Dum plures*, codd. et vet. edd. *ei* aberat ab Aldd. 55 Vet. edd. *Polyhymnia*; unde alii *Polyhymnia*, alii *Polymneia* fecere, ex Πολύμνεια, Πολυμνητα, et hoc doctius ac verius, ut Musa sit memoriae rerum et factorum seruandae inuigilans; eaque adeo verum amare dici possit. Porro *amant* vet. edd., ut *poetae* subintelligantur. 56 *Longe alia—figura*. Iam in Aldina comparet. *mutatam m. figuram* ed. Ven. 1484. *mutatam m. figura* et *mutata figura* aliae. *Longe aliam—figuram* mf. Helmst. 57 Suspectus versus. Deficit quoque nexus cum antec. versu. Et si inferere licet: *Scyllaeum* et *m.* 58 *aerumnis* durum est, ut sit inter aerumnas, labores Vlyssis. *quam saepe* bene em. *quam nempe* Io. Schraderus. *Vlysses* ed. vet. apud Loensem l. c. *Vlyssi* Ald. 59 — 61 Ex Ecl. VI, 75—78.

54 sqq. Multi poetae Scyllam in Saxum Scyllaeum, naufragiis infame, in Italiae extremae ab occidente oris, haud longe a Freto Siculo, mutatam narrant. Nota res est, de Scylla diuersas fabulas tradi, et plures Scyllas ab aliis memorari, ab aliis confundi. conf. ad Ecl. VI, 74. Scylaceum, quod Scaliger et Taubmann. memorant, in altera Italiae ora ad mare Ionium, alienum est. conf. ad Aen. III, 553. *monstra conuer-*

Deprenfos nautas canibus lacerasse marinis.
 Sed neque Maeoniae haec patiuntur credere
 chartae,
 Nec malus istorum dubiis erroribus auctor,
 Namque alias alii vulgo finxere puellas,
 Quae Colophoniaco Scyllae dicantur Homero. 65
 Ipsi seu Lamie mater fit, siue Crataeis,
 Siue illam monstro genuit Persea biformi,

62. 63 Totum hunc locum, qui sequitur, insitiis locis annumerandum esse arbitror. Grammaticum acumen video, poeticum nusquam comparet. Sententia impedita et verba male iuncta. Homerus de Scylla agit Od. μ. Non patitur, inquit, is haec credere, seu quod nihil tale memorat, seu quatenus Scyllam Crataeidis filiam edit, non Nisi: nec patitur credere auctor malus, h. parum idoneus, istorum hominum erroneis interpretationibus. Versum alterum tamquam ineptum prorsus deleo, et lego: *Atque alias alii*. In priore versu *haec* om. Ald. In altero Scaliger *Nec Lamus* coniciebat: vt Laestrygonum ille rex Scyllae pater forte habitus fuerit. Sed ne sic quidem verba ad sensum commodum redigi posse video. *Nec malus est horum*, vel *historiae*, conii. Heinf. Ceterum cum tot de Scylla narrationes attigerit homo, miror omissum esse amorem Glauci, quem exposuerat carmine Hedyle poetria in carmine Scylla: v. Athen. VII p. 297, B. 65 Admodum dure *Scyllae* pro singulari: vt fit, alii aliam puellam ediderunt, quae Homero Scylla esset. *Quae dicantur* legi necesse est. Et nunc sic in ms. Helmstad. legi video; nunc et Heinf. sic e Basil. Vulgo *dicuntur*, 66, 67 Corruptissimi versus. Vetus lectio est: *Ipsi Cratinet matrem; sed siue Erichthi, Siue illam monstro genuit grandaeva biformi*. Nec occurrit varietas, nisi quod in aliis, vt in Ald. 1517,

sa in Saxum Seyllaeum ter fit, seu Crataeis, seu pro monstro. canibus marinis, quibus succincta erat Scylla. cf. Aen. III, 424 sqq. 431. 432. *Persea*, h. e. Hecate; *siue illa allegorice est libido Veneroea, siue puella a Neptuno oppressa et in monstrum mutata, siue puella quaestum corporis faciens: Quicquid est, de ea potius aga-*

66. Ordo sententiae ab his vsque ad v. 89 sqq. procedit: *Sed ipsi seu Lamia ma-*

Iunt. 1520, *Cratinei*, et in Iunt. 1532 *Ipsē Cratem matrem, sed siue hanc siue Erychthei. Siue* etc. Ascensius *Cratin* legit, sed verum nomen est *Crataeis*. Odyss. μ, 124 βωστρεῖν δὲ Κραταῖν, μητέρα τῆς Σκύλλης. Erychthei filia, quam intpp. Atthidem esse aiunt (quae tamen Cranai filia fuit: Pausan. I, 2, p. 7), aliena ab hac fabula est. Ut nunc leguntur versus (in Ald. 1534, vbi Lamio est), ex emendatione prodire Iani Parrhasii, quam se Minutiano exprimentam typis dedisse narrat ad Claudian. R. Proserp. lib. III sub fin. Quam Virgillii editionem curauerit Minutianus, nondum cognitum habeo. Sed ex Parrhasii verbis illud satis constat, sine codd. et ex aliorum de Scylla narrationibus ab eo versus esse concinatos: et quantum quidem intelligo, admodum pro lubitu, et perperam in hoc, quod tres matres pro binis intulit, cum sequatur *neutra parens*. Scribit etiam *Lamiae* (vitiose haud dubie pro *Lamie*, Λαμῆ pro Λαμία), et *Perfaea*, cum *Persea* esse debeat, sub qua Hecaten intelligit, sicut in *monstro biforini* Phorcum. Nuntantur haec partim Apollonii verbis Argon. IV, 828. 829, quibus Phorcus et Hecate, cui Crataeis quoque nomen sit, Scyllae parentes traduntur: Σκύλλης Ἀysonίης ὀλοόφρονος, ἣν τέκε Φόρκον Νυκτιπόλοσ ἔ' Ἐκάτη, τὴν τε κλείουσι Κραταῖν, partim Grammatico vetere ad e. l., qui cum Homeri tum Acuililai auctoritatem sequi Apollonium notat, namque hunc Phorcynis et Hecates filiam edere Scyllam; in veteri autem carmine, ταῖς μεγάλας ἠοίας, Phorbantis et Hecates, in Scylla Stefichori *Lamiae* filiam tradi eam. Heinl. Scyllam ipsam Lamiam dici volebat, ut esset vna e Lamiiis, de quibus ad Petron. Fragm. Tragur. remittit, et resingit: *Ipsi seu Lamiae mater sit saeuā Crataeis*. Nec Heinlii, nec Parrhasii acumen improbo, sed in versu priore restituendo eos operam lulisse arbitror; nam in codd. *Lamiae* vestigium nullum est; et vtrumque: *Ipsē Cratinei matrem*, et alterum, *siue Erychthei*, grammatici notam in margine adscriptam sapit: *ipsē Homerus Crataein matrem tradidit*. Etiam in mf. Basil. ad verba *Sed siue Erychthei* est superscriptum *Ipsē — matrem*. Alias, proxime ad verba, ad hariolationem expedita est via: *Ipsē Crataein ait matrem; sed siue Crataeis Siue illam* etc., digna tali poeta oratio. Quod *Perseam* attinet, potest illa locum tueri, si quidem apud Statium quoque IV Theb. 482 ita meliores libri, pro eo, quod vulgatus est, *Perseis*, habent. Perseis enim ex Titanibus ortus, ex *mus Scylla, quae in Cirin* merus Od. μ, 124. *Persea mutata est. Lamiae* filiam est Hecate, Perfae ex Aste-tradiderat Scyllam Stefichoria filia. *monstrum biforme*, rus. vid. Schol. Apollonii IV, διΦυές, Phorcys vel Phor-828. *Crataeidis* autem Ho-cyn.

Siue est neutra parens: atque hoc in carmine toto
 Inguinis est vitium et Veneris descripta libido;
 Siue etiam est iactis speciem mutata venenis, 70

Asteria Hecaten genuit. v. Apollod. I, 2, 4. Hinc illa Πέσσεια, Πέσσειν, Πέσσεις recte dici potuit. Ex Iulio Pomponio colligo, lectum ei esse: *Græuena*; nam haec iste adscripsit: „Volunt quidam „hanc Scyllam fuisse filiam Erechtheidis, „ quidam filiam Granenae „et Tritonis.“ *Graeuena* notatum quoque e mss. Helmstad. video. Scaliger Parrhasianam lectionem et ipse retinuit, sed miris modis tentauit locum, siue vt legeret: quod et Taubmannus recepit:

*Siue Crataeis ei mater de femine Erechthei,
 Seu Lamie monstro genuit grandaeva biformi.*

siue vt esset:

*Siue Crataeis ei mater, siue et Cretheis
 Sic illam monstro genuit grandaeva biformi.*

Sed *Erechthei* nomini nullus hic locus; natum illud librarii stupore supra diximus. Nec magis *Cretheis* ex fabula vlla firmari potest; nam, quod *Crathin* fluium patrem Scyllae prodidisse dicitur Martianus Capella, ex vitioso codice acceptum videri debet, cum *Crataeis* esset scribendum, vti emendauit Grotius lib. VI, p. 205. Est enim *Crataeis* vel *Cratais* fluuius iuxta Scyllaeum in extrema Italia, vt ex Plin. III, 5 constat: *Crataeis fluuius, mater, vt dixere, Scyllae.* Varie corruptum nomen illud v. apud Intpp. Hygini f. 199 et Heinl. ad Ouid. Met. XIII, p. 649. Noua ratione Scaliger refingit:

Seu Luna hunc monstro genuit grandaeva biformi.

Monstra enim veteres e luna demissa putasse, quod vtiq; factum in Leone Nemaeo probat. cf. Gesner. ad Claudian. p. 395. Wernsdorf. Poetae min. Tom. I, p. 276. 69 Male interpungebatur post *vitium*. Est enim ordo: atque in toto hoc carmine vitium inguinis (libidinis immoderatae) et Veneris libido descripta est. Canes scilicet, quibus inguine tenus cincta est, ad impudentiam caninam referebat ille quisquis haec exposuerat allegorice. Lectio versus debetur Aldinae. Vett. edd. *I. in vitium et inscripta*, vnde Ascensius *vitium inguinis* de canibus subnatis accepit. *id vitium* mss. Basil. *damnosa libido* vett. edd. apud Loenssem l. c. 70 *exactis venenis*. Non video quam commode dicatur. Scaliger quidem *exacta*

68. 69. Seu fabula Scyllae pretatur Fulgentius Planciades Mythol. II, c. 12 et Heracleides in Allegor. p. 496.

Infelix virgo: quid enim commiserat illa?
 Ipse Pater nudam saeva complexus arena
 Coniugium carae violauerat Amphitrites:
 Attamen exegit longo post tempore poenas,
 Vt, cum cura sui veheretur coniugis alto, 75

venena vocat, vt medici ἀκριβῆ ποσέρον. Longius petium hoc. Dicam clarius, esse venena explorata adeoque potentia. Taubmanus venena accuratissima, exquisitissima, et praesentissima exposuit. Sed latere puto aliud venenorum epitheton; forte *Aeacis venenis*, h. Circes Aeaeae; vt passim poetis mos est loqui. Aldina dederat *iactis*, quod et mf. Helmst. legebat; non male; accedit Heinii iudicium. v. Ouid. Met. XIV, 55 sqq. Barthius Aduers. X, 12 *ex iactis* emendauerat, parum scite; immo *est iactis*. Heinf. *haec iactis*. 72 *Siue pater* vet. ed. apud Loensem l. c., sed perperam. Porro *nudam* ead. vetus ed. c. Aldd. Ex prioribus *timidam* iterum induxerat Pithoeus et Scaliger. At *saeva arena* quis ferat? *Leg. flava arena*: frequens et elegans verbum. Nam *Aufonia arena* si legam, verendum est, ne longius sit petium. Nodell. not. crit. p. 82 *sola arena* coniecit. 73 *canae Amphitrites* Heinii coniecerat, parum suauiter. 74 Iterum tres versus a mala manu submissos suspicor. *Has tamen* idem Heinii emendabat, et alius vir doctus *Haec tamen* Misc. Obs. Vol. IV, p. 318, quod et ipse malim. *Ast tamen* Basil. mf. Greene legit: *Nec tamen* — et mox *Aut cum cura*; quae non capio. 75 *Vt cum* ex Aldina fluxit.

72. *Ipse pater*, Neptunus, alii, qui fontem, in quo ex noto poetarum more de Scylla se lauaret, Amphitriteu medicaminibus inquinasse narrarunt: ex quibus Tzetza rem exponit ad Lycophr. 45. 648. Circes artibus id corruptis *veneno*, quod h. l. factum traditur in vulgari per *sanguinem* declarari necesse est, aquis, in quas illa descenderet. Qua ratione narratione de Glauci amoribus apud Ouidium, Hyginum et alios. 75. dum inuehebatur mari *cura coniugis*: siue ipsa Amphitrite siue amata a coniuge pellex.

Ipsa trucem multo misceret sanguine pontum.
Seu vero, vt perhibent, forma cum vinceret om-
nis,

Et cupidos quaestu passim spoliaret amantes:
Piscibus et canibus rabidis vallata repente,
Horribiles circum vidit se sistere formas. 80
Heu quoties mirata novos expalluit artus!
Ipsa suos quoties heu pertimuit latratus!
Ausa quod est mulier numen fraudare deorum,
Et dictam Veneri votorum vertere poenam:

Vt tum edd. vett., item: *At cum, et cura suae v. coniugis;* sicque vet. ed. apud Loensem l. c. cum Ald. *cura tuae* m. Helmstad. *suae* etiam m. Basil. lo. Schrader. coni. *Vt cum rore sui,* 76 *multo.* Heinf. ariolatur, *immerito.* 78 *spoliaret.* Ald. *popularret:* docte ac vere. Mf. Helmst. corrupte *procularret* descripsit; recentior manus *procarret.* 79 *Pristibus et c.,* h. belluis marinis, emendare in promptu est. 80 *Terribiles* alii ap. Loensem l. c.; idem emendat: *circumque videns.* Mox vulgo *vidit sibi.* m. Helmst. *circum vidit se,* nec male. Heinf. coni. *videt subsistere* vel *videt se existere formis.* 82 *pertimuisse latratus* edd. vett. ante Aldum, incite. 83 *Ausa quoque* Taubm. edit., nescio vnde. *quod et* mauult Heinf. 84 *Edictum* vet. edd. nonnullae. *Edictam* m. Basil. Tum *notorum,* quod et ipsum

77 — 88. Siue Scylla fuit puella eximiae formae, quae corporis quaestum fecit et a Venere in monstrum marinum est mutata. 83. 84. Laeferat, ad horum poetarum mentem, Scylla meretrix numen, interuertendo et intercipiendo *poenam votorum dictam Veneri* a iuuenibus, quos illa amore sui irretierat. Spec-
tat poena ad reatum quasi votorum, quibus se obligauerant Veneri, quaeque ipsi nunc erant persoluenda; sed iuuenes ea, quae ex voto debebant, aut voti soluendi causa Veneri destinauerant, ad puellam, quae quaestum faciebat, apportabant. Scalliger aliter accepit: „*ποινήν* „more Graecorum, debitam „mercedem: an quod noluit

Quam, mala multiplici iuuenum quod saepta ca-
terua 85

Dixerat atque animo meretrix iactata ferarum,
Infamem tali merito rumore fuisse,
Docta Palaephatia testatur voce papyrus.

illud ms. habebat, emendabat Barthius, ut essent noti, amatores, qui cum Scylla consueuerant: quorum poena sint praemia, quaeflus decimae. Sed vid. Not. auertere praedam coni. Heins. dictam Veneri illustrat ex Petron. (c. 132 extr.), ubi em. Ipse pater Veneri dictis Epicurus in hortis Iussit. Qui sequitur locus vix a primo interpolationis auctore profectus est. praedam vel partem etiam Io. Schrader. coni. 85. 86 Quam modo m. Ald. At Scaliger ad Chronic. Euseb. Quae mala — Vixerat, vnde Taubm. recepit: quod parum placet, nec magis Heinsii: male — quod — Vixerat, vel Vixit parque animo, vel aequata ferarum. Lenior medicina esset: Quam, — mala — quod — Struxerat, tum pro atque malim: ipsa animo m. iuuenum quoque ed. vet. apud Loensem Epiphyl. VIII, 25. Mox agitata vnde in Heinsianam et alias vulgatas venerit, ignoro: vbique editur iactata. Scaliger interpretatur docte Ἐπιπυλάωνος ἐκμανεῖσα. Barthius Aduers. XXIII, 9 iactata erat pro iactauit, dictum esse vult, qua auctoritate vel analogia, non intelligo. 87 tali merito rumore Cuiacii et, Taubmanno mouente, Paulli quoque Leopardi Emendatt. X, 24 emendatio est apud Scaligerum, pro librorum lectione: tali meritorum more; quam ipse Scaliger non improbare videtur, dum recte interpretatur: quod ita se in iuuenes gessisset, quod ita de iis promerita esset. 88 Palaepaphiae vel Palepaphiae (quod ad Palaepaphon Cypri „perfoluere decumas quaef- 85 — 88. Quam merito „tus sui, quas vouerat Vene- tali rumore infamem fuisse, „ri? sed tunc melius legere- recteque adeo illa de ea nar- „tur: auertere, an, quod rata esse, testatur Palaepha- „melius est, mercedem a iu- tus, quod, septa meretrix „uenibus accipiebat, iuue- multiplici iuuenum caterua, „nes ipsos excludebat? “ atque animo ferarum (h. fe- Haec Scaliger; sed in poetae ro ac saeuo) iactata, agita- verbis vix ea latent. Scyl- ta, mala dixerat, fraudes, lam de scorto auaro etiam mendacia: quod latratum Heraclitus de Incredib. cap. pro poena Scyllae mutatae 2 exposuit. attributum respicere videtur.

Quidquid, et ut quisque est tali de clade locutus,

referebant interpretes) et *Pachynus* vel *Pachinus* vet. edd. cum codd. Quod nunc habemus, ex Iani Parrhasii emendatione profectum est, quam ad Claudiani R. Proserp. sub fin. testatur. cf. sup. ad v. 66. 67. Receptam eam iam video in Aldina 1517, quam semper intelligi in his carminibus volumus, quoties Aldinam excitamus. De *Palaephatia* voce dubitari vix potest; *papyrus* commoda quidem lectio, defensa quoque a Schotto Not. in Procli Chrestomath. p. 22, nec tamen dictu facile, quomodo ea in *Pachynus* abire potuerit. Scaliger eo nomine poema seu opus *μυθολογικόν* Palaephati fuisse suspicatur, quod de Siciliae fabulosis multa continuerit, cum *Pachynus* Siciliae promontorium sit. Verum, quod eam suspicionem iuuet vel firmet, nihil occurrit; et monstra corruptelarum similia in vocibus, quae librario notiores esse debebant, quam eae, quas substituit, plura ad manum sunt; et *papyrus*, *charta*, frequens est certo poetarum generi pro libro. 89 Vulgata erat *et ut quisque* quod nec Latinum esset; verum *et ut quisque est tali de clade*

Sed cf. not. crit. Ceterum, cum de lectione *Palaephatia* vix dubitari possit, apparere videtur etiam hoc ex loco, nos verum *Palaephatum* non habere, et esse alterius auctoris libellum *περὶ ἀπίστων*, qui a nobis teritur; nam in hoc c. 21 diuersa utique ratione, etsi satis inepta, de nauis Tyrrenorum piratica, fabula exponitur. Viderunt hoc iam Grotius et Scaliger. Nisi forte permutauit auctores poeta; nam is, qui nunc sub Heracliti nomine venit, *περὶ ἀπίστων* scriptor fabulam fere ad istum modum interpretatur. In eodem c. 14 occurrit simile quid de Sirenibus, quod sub Palaephati nomine profert Hiero-

nymus Chron. Euseb. n. 843. Miror tamen, hominem nostrum ad *Palaephatum* prouocare, cum notior ei esse deberet Callimachi auctoritas Fragment. CLXXXIV: is siue in *Αἰτίοις*, siue in *Hecale*, (vt Toup. Cur. nouiss. ad Suid. p. 80 putabat,) *Scyllam* mulierem libidinofam ediderat. *Σκύλλα, γυνὴ κατακάσσα, καὶ οὐ ψύθας οὐνόμ' ἔχουσα. Scylla, meretrix, nec falsum nomen habens.* Dixerat de eadem: *πορφύρεην ἤμησε κρέκα*, h. e. *τρίχρα*, v. ad pr.

89 sqq. Verum cuiusque modi haec omnia sint, quicquid et ut quisque de iis narrauit; equidem de ea *Scylla* agam, quae in *Cirin* mutata

Omnia sint: potius liceat notescere Cirin; 90
Atque vnam ex multis Scyllam non esse puel-
lis.

Quare, quae, cantus meditati mittere certos,
Magna mihi cupido tribuistis praemia, diuae

loquutus, legendum ex Aldina et e vet. editione apud Loensem l. c., ac m. Helmst.; tum licebit accipere: *Omnia sint*, habeant se, vt volunt. Ieiuna tamen haec sunt omnia. Heinf. diuinat: *Quicquid et (vel id) est, tali quod quis de clade locutus, Somnia sunt.* 90 Scaliger cum Aldina minus bene iungit: *Omnia sint potius, πάντα μᾶλλον.* Tum *sunt* (quod et m. Basil.) et *crini* edd. vett. ante Aldinam, vt sit: *liceat Scyllam notescere crini*, propter capillum patris recisum. 91 *Atque liceat* (notescere), *Scyllam non esse vnam ex multis puellis*, *μίαν ἐκ πολλῶν*, non esse ignobilem, vt bene Scaliger explicat, sed scilicet carmine meo inclarescere. Sio si iunetur oratio, etsi versus sunt parum politi, non desideres subiectam mox a Scaligero correctionem satis obuiam, vt *nouisse pro non esse* legamus: vt sit: et nosse Scyllam puellam. Laudat idem Theocriteum epigramma: *εἰς ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐμμι Συρακοσίῳν.* Duriora dedere Barthius et Taubmannus: Scyllam non esse amplius puellam, sed auem: aut *non esse* pro fuisse, fato esse functam, perperam. Heinf. *nunc scire* vel *cantare* coni. 92 *Quare et.* Melius abesset *et.* Nec habet m. Helmst. cum Aldina. *Quare aequae* coni. Heinf. m. Helmst. *cantus — cecos.* 93 *michi cupido, meditati mittere certos cantus* (*ἰέναι φωνήν, αἰοιδήν*). Sic iungenda verba. Nec tamen locum satis expedio, qui omnino ex Virgiliana vena profluere vix potuit; adeo inuita versus Minerua procusi sunt; etsi sententia satis sit poetica. *certos* cantus Barthius interpretatur veros: at parum apte. An ad fiduciam animi spectat vox, in quibus ipse certus auxilii sit? *cupido* non satis appositum videtur. *Praemia* ad fauorem ac studium dearum ac praesentiae beneficium erunt referenda. In vett. edd. *Magnanimis* vel *magna nimis cupidis* (hoc et m. Basil.) *tribuisti pr. diua.* Quod nunc legimus excusum primum video in ed. Aldina.

est. *Clades* videtur ipsa perniciosa puella esse: *fundi nostri calamitas.* *diuae, nunc praecipue adspirate labori nostro.* Is ordo sententiae: adeoque pra-

92 — 100. *Quare — diuas Pierides — nunc age,* vnam interpunctionem emendauit.

Pierides: quarum castos altaria postes
 Munere saepe meo inficiunt, foribusque hya-
 cinthi 95

Deponunt flores, aut suaue rubens narcissus,
 Aut crocus alterna coniungens lilia caltha,
 Sparsaque liminibus floret rosa: nunc age, diuae,
 Praecipue nostro nunc adspirate labori:
 Atque nouum aeterno praetexite honore volu-
 men. 100

Sunt Pandionis vicinae sedibus vrbes,
 Actaeos inter collis et candida Thesei

94. 95 Multa in his VII. laborant. vid. Not. Forte fuit: *quarum castos violaria (vel topiaria) postes Munere saepe meo cingunt.* ex more religioso, vt conueniant seqq. Nec sacra Musarum alibi facile victimis fiunt. 96 Iterum hic mutauit distinctionem; erat enim expressum *f. h. Deponunt flores; aut f.* Sed melior, puto, ordo verborum: et *Deponunt suos flores in foribus aut hyacinthi aut narcissus — aut crocus — sparsaque liminibus floret rosa.* Fores templi fertis ac corollis se ornare ait. *Deponunt flores* ornate pro deflorescunt, *μαραινόνται*, quatenus suspensae corollae prostant. *Dependent* m. Basil., sicque coni. Heinf. et Io. Schrader. Emendat. p. 57. 100 *pertexite* Ald. 102 et c. *Tensa* vet. ed., vnde Calderinus nomen vrbs in Peloponneso faciebat.

94. 95. De sacrificio Musis fieri solito agit: *quarum castos postes altaria saepe inficiunt munere meo.* Ara in templi aditu vel vestibulo stabat; ita, victimae sanguine, postes ac ianua templi adspersi poterant. Ita saltem ea, quae habemus, interpretanda sunt. Sintne integra, alia est quaestio. Scalliger *inficiunt* ad nidorem refert: *Κνισσῶσι.* Durum hoc, meo sensu. 96. 97. Vestigia Virgilianae Musae: Ecl. III, 63 *suaue rubens hyacinthus.* Ecl. II, 50 *Mollia luteola pingit vaccinia caltha.* 101 seqq. Ornate. Inter alias Athenis vicinas vrbes fuit Megara. Pandionem

Purpureis late ridentia litora conchis:
 Quarum non vlli fama concedere digna
 Stat Megara, Actaei quondam munita labore 105
 Alcathoi, Phoebique; deus namque adfuit illi:
 Vnde etiam, citharae voces imitatus acutas,

103 *late*; *latex* ed. Ven. 1484, perperam; etsi Calderinus agnoscit. *laete* mauult Wakef. ad Lucret. II, 375. *radiantia* coni. Frisemann. 104 *non nulli* eadem, cum ms. Basil. *non vidi* lunt. *non vlli* recte Aldina. 105 *Megara* perpetuo vsu plurali effertur: itaque *Stant* fuisse videtur. Sic etiam Heinfl. legit. Idem *Argaei*, aut potius *Argei*, *Alcathoi*, quia Argis venerat. Pelagus dictus Ouidio. *Attei* lunt. *mutata* ead. cum Ven. 1484 et ms. Basil., sed recte *munita* dedit Aldina. 106 *Alcathoe* eadem Ven. *Archadio* lunt. cum Basil., sed iterum emendate *Alcathoi* edium in Aldina. *Phoebique decus* Ven. eadem. *Phoeboque decus* lunt., sed etiam hoc emendatum in Aldina. 107 Legebatur

Athenarum regem fuisse notum est. *littora candida* propter marmor candidum; et *ridentia conchis*, accurate ad naturam loci: nam, quod Scaliger iam monuit ex Pausania lib. I, 44, totus ille tractus agri Megarensis lapide conchite abundat, candido admodum colore, cui plurimae infunt conchae marinae.

105 sqq. Fabula Megarensum domestica v. Pausan. lib. I, 42 pr., quam iam Theognis attigit v. 771. 772. Alcathous Pelopis f. Megaram, seu verius acropolin, Nisaeam, muris cinxisse ferebatur, Phoebos operae confor- te: vnde seu saxum aliquod,

cui Phoebi cithara fuerat imposita (sic Pausan. l. c. et Epigramma a Scaligero laudatum, quod vide in Antholog. lib. IV, p. 490. Steph. p. 351. nunc Analect. To. III, p. 192. Jacobs To. III, p. 160.) seu turris erat, quae lapillo percussa, in citharae tactae morem, resonabat (Ouid. Met. VIII, 14 sqq.) Alcathous *Actaeus* h. l., quatenus Megarensis ager Atticae pars haberi poterat, et olim in Atheniensium ditioe fuisse credebatur; cf. Pausan. I, 39, p. 94. f. 95. Nam alioqui e Peloponneso aduenerat Alcathous, Pelopis quippe filius.

107. *imitatur* saxum ci-

Saepe lapis recrepat Cyllenia munera pulsus,
 Et veterem sonitu Phoebi testatur honorem.
 Hanc urbem, ante alios qui tum florebat in ar-
 mis,

110

Fecerat infestam populator remige Minos:
 Hospitio quod se Nisi Polyidos auito,
 Carpathium fugiens et flumina Caeratea,

imitantur, scil. laxa, quod vix ex antecedentibus elicias. Si *Stant Megara* legeretur, posset eo referri. Legendum igitur aut *imitatur saepe lapis: recrepat C. m. pulsus Et v.* Occurrit quoque *imitatur* in ed. Iunt. 1533, sicque Loensis emendauerat Epiphyll. VIII, 25, aut, quod magis placet, *imitatus*. Sic Heinf. et vir doctus Miscell. Obfl. Vol. IV, p. 319 correxerant; et sic iam legitur Ald. 1534. 109 *Vi v. — testetur* Iunt. et Ascens. *amorem* coni. Nodell Obfl. crit. p. 39. 112. 113 Vetus lectio, etiam mss., *Hospitioque senis* (vel *senisque*, Basil. *senio*) *hypolidosa victo*; et Iunt. cum aliis interpolate: *Hospitioque seni fuit Hippolydo- saque victo*. Errant fere inter has ceterae edd. At Aldinae: *Hospitioque senis hypolidos auito*: in quibus *Hospitio quo se Nisi Polyidos auito* facile agnoscitur. Scaliger hinc aliam lectio-

tharae sonum. *Cyllenia mu- nera*, lyram a deo Cyllenio, Mercurio, inuentam. Lapis igitur pulsus, si percussus fuerit, *recrepat* lyram, h. resonat, imitatur sonum lyrae. *veterem Phoebi honorem*: videtur hoc eodem sensu dictum, pro munere, inuento, Apollinis, cithara, cuius sonum laxum refert, adeoque memoriam lyrae ei impositae seruat.

110. *florebat* absolute: cum alias adiici soleat, lau-

de, virtute. Sic Catull. *florentem Iacchum* absolute dixerat, scilic. annis, LXIII, 251, ob sempiternam iuuentutem: at Mitsch. Lectt. p. 110 floribus ornatum. *remige*: docte: nam cum classe aduenerat Minos, cuius *θαλασσοκρατίαν* illustravimus in Commentar. Soc. R. Gotting. T. I, P. II, p. 71 sqq. 112. Causa belli Niso a Minoe illati memoratur, quod Polyidus, qui Creta aufugerat, a Minoe armis repetebatur.

Texerat. Hunc bello repetens Gortynius heros
 Attica Cretaea sternebat rura sagitta. 115
 Sed neque tunc ciues, neque tunc rex ipse veretur
 Infesto ad muros volitantis agmine turmas
 Ducere, et indomita virtute retundere mentis:

nem extudit: *Hospitio qua se Nifus Pelopeus auito Carpathium fugiens et flumina Curetea Texerat*: ponit ille, quod nulla fabulae auctoritas probat, Nifum vltro bellum intulisse Minoi, huncque iniuriam acceptam vlturum venisse. Alia, sed parum probanda, emendatio secundum vestigia vet. editi libri facta Paulli Leopardi a Loenli prodita est Epiphyll. VIII, 25 inuerso ordine versuum: — *Minos Carpathium linquens et flumina Nifeina. Hospitio canum namque vrbs Lelegeia Nifum Texerat* etc. Lectio, quam nunc vulgatam habemus, a quo primum in textum illata sit, ignoro: prolata est primum a Contareno Var. Lect. 8, propior illa ceteris ad litterarum ductum (nisi quod pro quo malim quod), nec a fabula abhorrens, qua Polyidus vates, Glauco Minois filio in vitam reducto, Creta aufugit (Apollod. III, 3), adeoque Megara proficisci indeque bello a Minoe repeti potuit. Legitur quoque Polyidus Megara venisse, vt Alcathoum de caede Callipodis filii lustraret: narrantur porro eius filiae Megaris sepultae Pausan. I, 42, p. 104. Quod autum hospitium ait, potuit alias fabulas respicere, quas nunc ignoramus. Sed *Carpathium mare*, tamquam vicinum Cretae, posuit pro Cretico. Sequuntur flumina *Caeratea*. Iam in vett. edd. *Ceratea*, quod Aldina quoque dedit, et *Ceratheia* scriptum est. Scaliger in priore edit. legerat: *Carpathium fugiens pelagus et flumina Cretae*, in altera vero: *Carpathium fugiens et flumina Curetea*, Graece ad verbum: Καρπάδιον λείπων καὶ νάματα Κουρήτεια, cum *Curete* antiquum nomen insulae fuerit, mox *Crete*. Videtur tamen et ipse mox in *Caeratea* animo inclinato ferri; est enim fluuius Cretae *Caeratus* ex Callimacho notus in Dian. 44 καὶ ἔστι δὲ Καίρατος ποταμὸς μέγα. Alluebat ille Cnossum, cui vrbi quoque olim ab eo nomen fuit. vid. Meurs. in Creta I, 8. 114 *Cothinius*, *Corthinius* vett. edd. *Cortinius* Aldina. 115 *sternebat* vix sanum. Heinf. em. *terrebat*. 116. 117. 118 Obscura oratio, et, si recte iudico, corrupta. *Turmas volitantes ad muros in-*

116 sq. Sed Megarenses et Nifus non cunctantur Minoi occurrere et muros vrbis de-

fendere: quippe capillo purpleo (de quo v. ad pr. Ciris) confisi etc., sed vid. Var. Lect.

Responsum quoniam fatis est meminisse deorum.
 Nam capite a summo regis, mirabile dictu, 120
 Candida caesaries; florebant tempora lauro;
 At roseus medio fulgebat vertice crinis:
 Cuius quam seruata diu natura fuisset,
 Tam patriam incolumem Nisi regnumque fu-
 turum,

festo agmine Megarense esse non possunt; nam ii non *in festo agmine ad murum accedere* poterant, nisi dicas valde improprie esse: *ducere turmas ad muros*, ut muros conscenderent, defendendae urbis causa. Verum nec *agmine* nec *in festo* conuenit; ergo Cretenses sunt, et ad eosdem debent referri *mentes indomita virtute*. Ita vero claudicat sententia verborum in reliquis, quocumque te veritas. Heinf. pro *Ducere* conii. *Reicere*, ut in Ecl. *Reice capellas*; aut ut *Ducere* sit pro trahere. Melius coniiicias: *Sistere*; nisi totum locum sic refingas: *Sed neque — veretur In festo — turmas Ducentem indomita virtute retundere mentis. Ut Ducentem* intelligas Minoem. Suspicio versum tertium *Ducere et i. v. r. mentes* a seriore manu assutum esse. *volitanti ex agmine* Ven. Ed. 1484 et Ald. cum ms. Basil.; vnde Heinf. tentat: *v. examine. indomitas v. r. mentes* emendabat Lindenbruch et Heinsius; sed hoc tenue. Ascensius *non veretur* accipit *non curat*, negligit ducere turmas Nisus etc. In *mentes* potest latere videri: *Cretas*. Heinf. conii. *Martem*. 119 *quoniam in fatis meminisse* conii. Heinf. *fas est* Io. Schrader. 121 *florebant tempora lauro* in medio interposita, dure quidem: nec tamen Scaligeri emendatio mollior, qui coniiiciebat primum: *Candida caesaries, florens interprete lauro*, h. diuinatrice, qua reges redimiti esse solebant, postea autem: *C. c. florebat tempore longo*. Heinf. varie tentabat: *Cand. caesaries florebat tempore utroque*, vel *t. laeuo*, l. *tempora in ambo*. In Basil. erat *tempore*. Io. Schrader. *Candida caesaries replebat tempora late*. Nolim operam perdere in supposititiis. A vetere poeta fuisse apparet tantum haec: *Responsum — deorum: Nam roseus medio f.* 122 *At* Ald. 1534. Vulgo: *Et. fulgebat*. Scaliger ex vett. edd. *surgebat*; quod et ms. Helmst. habebat cum Basil.

123. *Cuius — natura*, pro Perieg. (v. 57) *pigra ponti* qui crinis. Barthius Aduers. *Se natura tenet*, h. pon- XXIII, 9 laudat ex Auicn. tus.

Concordes stabili firmarunt numine Parcae. 125

Ergo omnis caro refidebat cura capillo;

Aurea sollemni contum quoque fibula ritu

Mopsopio tereti nectebat dente cicadae.

Nec vero haec vobis custodia vana fuisset,

Nec fuerat; nisi Scylla, nouo concepta furo-

re,

130

125 Versus ex Ecl. IV, 47. *firmarunt*: debebat esse *firmant*. 126 *caro*. Ita Aldina. Edd. vett. cum Basil. *mf. cano*. 127 *contum quem* editum a Taubmanno, ex Ald. tert. (1534), vs Loensem emendasse video l. c. 128 *ritu Corfellae* vett. edd., vel *Corpsellae*: vnde Scaliger refingebat *Cecropiae*, cum olim *Cypsellae* et *Tortilis et t.* legere voluisset. Sed emendatum *Mopsopio* iam animaduerto in ed. Ald.; et sic Parrhaf. ad Claudian. R. P. p. 2. b. legere iusserat. Felicius tamen his omnibus ex veteri scriptura veram lectionem eruisse arbitror Loensem Epiphyll. VIII, 25 *Crobylus et tereti*. Nota res vel ex Thucyd. 1 pr, *Crobyliae* coniecerat alius vir doctus in schedis Wolf., minus probe. *teretis* — c, malebat Heinfl. 129 *vobis*: vt ad Megarenfes conuersa sit oratio. Scaliger legit *votis*. *mf. Basil. nobis*. Immo vero scriptum fuit *urbis*. *Nec vero haec urbis custodia vana fuisset*. Etiam Heinfl. sic emendat. 130 *Nec fuerat*. Quid hoc loci habeat post *Nec fuisset*, equidem non assequor; nec minus iacet oratio, si subintelligas *ante*; nec fuerat vana ad id tempus. Nisi doctius *urbis* epitheton fraudem fecit: *Nec vero haec urbis custodia vana fuisset Nisueae*. Saltem poeta: *Infelix nisi Scylla*, et pluribus aliis modis scribere poterat. Heinfl. con. *Debuerat; si*. Voluit *defuerat*. Sic quoque Io. Schrader. *Defuerat si S. nouo concepta furore*. Frustra defendit hoc Barthius. Obuium est poetam scripsisse *correpta*. Nunc hoc idem exhibere video Aldinam et Pith. Minus placet *nouos concepta furores*; etli sic in Culice quoque 265. Scaliger e libb. refinxit: *Femineis concepta decus*.

127. 128. Fibula aurea fuisse, habuisse cicadam auctore nectebat eum crinem dente ream crinium cincinnis intereti cicadae. Erat scilicet nexam. Post Scalig. et Taubmann. ad h. l. et Meurf. v. Perizon. ad Aelian. IV, 22. Sed Athenienses *τσττιγοφορευντας* princeps locus est Thucyd. I, 6.

Scylla, patris miseri patriæque inuenta sepulcrum,
 O nimium cupidis si non inhiasset ocellis!
 Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater

131 Male in fine versus plena interpunctio ponebatur in edd. De toto versu dubito an ab alia manu venerit. *infensa* vel *infesta* conii. Heinf., nescio quo fructu. 132 Praeclare Heinf. *Minoem c. si* vel *Minoa heu*. Sublegerat ei hoc iam Toll. ad Aufon. p. 148. Ita vero *nisi* — *si non* se excipiunt. Vnde Io. Schrader. Emendat. p. 58 malebat: *O nimium cupidis Minoi inhiasset ocellis*.

133. Non ignobilis de Amoris potentia locus, etsi a multis tractatus, et alienus forte ille ab hoc loco, cum ira Cupidinis nullum in seqq. locum habeat: quo tamen viam sibi poeta struit ad ipsam narrationem a v. 139 seqq. Quae tamen inde sequuntur omnia sunt foede corrupta et interpolata vsque ad 163. Obscura quidem res est, sed Scyllam apparet religionem Iunonis violasse, cum inter lusum pilae cum aequalibus in loco sacro vltius, quam fas erat, processisset. Ita euenisse, vt Minoem prospiceret eiusque amore capta insaniret. Nec vero apparet e poetae verbi s: peccatumne fuerit in hoc, quod locum sacrum et arcanæ religionis imprudens adierit; an quod nudauerat corpus; qua quidem re Iunonem tantopere exarsisse quis non mi- retur; ferres, si Diana aut Minerua esset. Nostri poetae multa haberent, quibus haec probabiliter fingi possent. De ludis Iunoni, quales Pauf. V, 16 memorat, institutis agi non videtur. Quid? quod nec Iunonis templum aut praecipua aliqua religio Megaris fuisse videtur. Certe Pausanias ne aedem quidem vel signum Iunonis in ea vrbe memorat. Videtur aliquid de periurio puellae attingi, quo Iunonem laeserit. Sed locus tam stribliginosus est et interpolatus variis versificatorum laciniis, vt nihil habeas cui satis confidas. Expectabam cum Scaligero, vt studio ludendi prouectam ad ipsa vrbis moenia peruenisse diceret puellam poeta, vnde illa cum prospiceret, Minois amore esset correpta. Sed in poetae verbis nihil, quod eo

Iratum potuit, quem nec pater atque auus idem
Iupiter: Ille etiam Poenos domitare leones, 135
Et validas docuit vires mansuescere tigris;
Ille etiam diuos, homines; sed dicere magnum est;
Idem tum tristes acuebat paruulus iras

135 Quae sequuntur ad v. 138 ab interpolatoribus inserta suspicor. 136 *vires m. tigris*; Scaliger maluit ex vett. edd. *victas m. tigres*, quod et in Basil. Sed durum id post *validas*. Etsi hoc *validas* vix ipsum sanum est, latere enim videtur solenne tigrum epitheton, *rabidas*. Heinſius in notis ineditis apud Burmann. ad Anthol.; T. I, p. 19 emendabat: *Et rabidae docuit vires mitescere tigris*. Et 137 *diuos homines*, vt hic interpungitur, deos et homines mansuescere docuit Amor. Alii iunctim *diuos homines* exhibent, h. e. deorum filios, heroes. Sed cum priore ratione melius conuenit quod sequitur: *sed dicere magnum est*; vt quasi praesſcisci dictum esse velit: ne temerarium quid et quod Nemesis vlciscatur, dixisse videatur. cf. Barth. Aduers. XXIII, 9. *Ille etiam diuos omnes* coni. Heinſius apud Burmann. l. c.; vt postea versus exciderit: cui subiungatur: *sed dicere m. est*. Sed totus versus Scholaſticum, qui noua exempla adſcribere volebat, redolet. 138 Distinxiſſeram plene ad finem versus: vt diceret primum de ſuperis vniuerſe, quod mox de ſola Iunone locum habet: et mox iungebam: *Iunonis magnae violaucrat ſedem*. At nunc mutauit. *iras Iunonis* acuit Amor. Porro legebatur: *Idem tum ſuperis*. Heinſ. coni. *super his, in ſuperis, e ſuperis. Idem cum ſuperis*

ducat, video. Poterat a schylus: vid. ſup. ad pr. poeta cauſa irae Iunonis ex Ciris. eo adſtrui, quod Minos Iouis erat filius ex pellice. Nec illud ſatis dilucide expoſuit poeta, quare et quatenus Amor Iunonis irae ac vindictae in amore puellae iniiciendo indulſerit. Veneris impulſu Minoem a Scylla amatum eſſe prodiderant alii, quos Hygin. ſequitur f. 198. Monili aureo inductam Scyllam Ae-

134. *pater atque auus idem Iupiter*. De hoc v. docta diſputatio Valkenarii ad Eurip. fragm. p. 159. add. Musgrauii ad Hippol. 539. Scilicet a diuerſis poetis Venus Iouis filia et eadem mater Amoris e Ioue tradita fuerat; vnde nunc luſus. Iungenda autem: *Sed malus ille puer, — Idem tum ſuperis a.*

Iunonis magnae: [cuius periuria diuae
 Olim se meminisse diu periura puellae 140
 Non vlli liceat:] Violauerat inscia sedem,
 Dum lacris operata deae lasciuit, et extra
 Procredit longe matrum comitumque cateruam,
 Suspensam gaudens in corpore ludere vestem,
 Et tumidos agitante sinus Aquilone relaxans. 145
 Necdum etiam castos agitauerat ignis honores,
 Necdum sollempni lympha perfusa sacerdos

edd. vett., vel *quum*. At Aldina: *Idem tum tristes a. p. iras Iunonis m.* Sicque ms. Helmst. et Jul. Sabinus legerat. Et hoc esse verius arbitror. 139 — 141 *cuius periuria diuae — Non vlli liceat*. Sensus idoneum nemo facile ex his versibus extundat: et, si recte iudico, assutus est pannus ex grammatici, experientis vires ingenii in compingendo versu, nugis in margine adscriptis. Scaliger misere se torfit, vt hinc proferret hunc sensum: cuius puellae periuria, o Musae, nemini fas meminisse. Sed iis relicta sententia sic sese expedit: *Idem tum tristes acuebat paruulus iras Iunonis magnae: violauerat inscia sedem.* 139 *per iura Dianae* ed. Fabric. Heinfl. tentat: *cuius per ludicra diuae: vel fera iurgia.* 140 *se meminere* edd. vett., etiam Ald. cum cod. Basil., et *per iura — tum nonnulli*. Heinfl. tentat: *O nolim meminisse: vt Ouid. Fast. Ah nolim victas hoc meminisse deas: vel Hoc nolim m., vel Nolim te meminisse tui; et porro iuraro vel temerare puellae Non vlli liceat.* Poenitet acuminis in tam prauis versibus. *Non nulli* vett. edd. *lutam* ms. Basil., vnde Heinfl. coni. *licitum*. 143 *caterua* edd. vett. et Aldd. *cateruam* inde a Iuntina: hoc verius. 146 F. *Nondum tam.* Tum *agitauerat* ortum ex *agitante* sup. versu; Heinfl. coni. *adoleuerat*. Sane *gustauerat* emendabat Loensis l. c. cap. 26 ex Akdd., quod et ms. Helmst. legebatur. Accipi hoc potest: *ignis nondum gustauerat honores*, h. victimam.

141. *sedem* de templo et tur recincta, soluta, incedit, *τεπέλει* accipe. *sacris operata deae lasciuit*, sacris vt auram, qua recreetur, excipiat.
 factis puella cum aequalibus 146. 147. 148. Obscura
 ludit. 144. 145. Veste agi- sententia, quam nec Scali-

Pallentis foliis caput exornarat oliuae:

Cum lapsa e manibus fugit pila, cumque relapsa

Procurrit virgo: quo vtinam ne prodita ludo 150

Aurea tam gracili soluisset corpora palla!

Omnia, quae retinere gradum, cursumque morari

148 *Pallentis*. Ed. Pithoei *Pallantis* an *Palladiae*? inquit Heinfl.; sed f. *Albentis*. Quorsum tamen haec: cum ipse Virgilius *Pallentem oliuam* dixerit: vid. Ecl. V, 16. 149 *relapsae* vel *relaxae* vet. edd. Sed recte *cumque relapsa*, scilicet pila procurrit virgo. At Heinfl. em. *cumque relapsa est*. 150 *quod ut ne p.* Aldd. et ms. Helmst. 151 *Aurea tum* forte legendum. *iam* vet. edd. et *pallam*; etiam Aldinae. *corpore pallam* ms. Helmst. Cum cl. Iacobs suspicor fuisse scriptum: *Auratam gracili soluisset corpore pallam*. Heinfl. con. *Aurea tam gracili soluisses corpore pallam!* Greene: *Ast vtinam ne — Auratam gracili soluisses corpore pallam!* 152 sq. Interpunctione ac distinctione locum ita constitui arbitror, ut aliqua saltem exeat sententia, etsi poeta venustiore vix digna. *Vellem o haberes* (habuisses) *tecum tua omnia* (de vestimentis intelligendum ex v. 151), *quae retinere gradum cursumque morari possent* (ne discincta procurrere auderet): *Ita non piasses nequicquam iureiurando* (ita lego), *o infelix, sacraria diuae non vnquam violata manu tua esse*; ut penetrare ingressa illa, quod adire nefas erat, frustra postea iuravit, se manu res sacras non contrectasse. *Piare* videtur noue positum, pro purgare se, amouere culpam a se.

ger habet quomodo expediat. An, inquit, nondum initiatam sacris Iunonis intelligit, cuius ageretur ἄγων quidam λαμπαδοῦχος; an nondum sacra ab antistita patrata — an potius nondum nupuisse intelligit? Media sententia vero propior videtur: etsi, quae in ea violatae religionis causa lateat, non assequor. Videamus verba: *honores ignis castos non-*

dum agitauerat sacerdos, h. e. nondum flabello aura agitata ignem succenderat in ara. *nec dum sollenni — oliuae*, h. nec ea rite lota caput ex more sacrorum fertis et insulis velauerat.

150. *prodita* eleganter, in errorem, fraudem, inducta.

152. Obscura et hiulca tota haec oratio. Vtinam yeste impedita, retenta fuisses, quominus longius procede-

Possent, o tecum vellem tua semper haberes!
 Non vnquam violata manu sacraria diuae,
 Iurando infelix nequidquam iura piasses. 155
 Et si quis nocuisse tibi periuria credat,
 Caussa pia est: timuit fratri te ostendere Iuno.
 At leuis ille deus, cui semper ad vlciscendum
 Quaeritur ex omni verborum iniuria dicto,
 Aurea fulgenti depromens tela pharetra, 160

Sequentia vff. 156. 157 *assuta arbitror ab alio, quam qui superiora male infererat.* Voluit is vrbani videri: posse forte aliquem suspicari puellam peierasse, eaque culpa sibi Iunonis iram conscivisse; sed falsum hoc esse: causam piam fuisse, h. e. Iunonem, benevolentia in puellam permotam, cauere voluisse, ne, si illa intraret in deae penetrale, Iouis in conspectum veniret; facile enim illum deum adduci potuisse, vt insidias faceret puellae pudori. Haec aut similia videtur voluisse is, qui haec intexuit, ineptus forte clericus, vix digna, vt in iis haereas. Quod Scaliger suggerit, nimis acutum est: maluit te hoc modo punire Iuno, quam Ioui te excruciantum tradere, qui solus periuria vlciscitur. 152 *curfusque* Ald. cum mf. Helmst. et Basil. 154 *Non v. v. manus:* agnoscit idem et Iul. Sabin. 155 F. *Iurando iure.* Heinl. *Infelix ne quid iurando iure piasses!* Coniicias melius: *Iuranda — iura piasses.* Nam piatur periurium. Hoc et Iq. Schraderum maluisse video. Tum vero scribam: *Iuranda infelix aut vnquam iura piasses!* 157 *Sontica caussa est* em. vir doctus in schedis Wolf. Non video qua metri cura. 158 *cui f. adolescentum* vett. edd. ante Aldinam cum Basil. mf. Iterum impetiginem suam affricuit sequentibus Scholasticus aliquis; et forte ab initio totus locus his verbis solis constabat: *At leuis ille deus, depromens tela pharetra, Virginis in tenera defixit mente sagittam.* Nam quae tandem haec oratio: *ex omni*

res! Sic nunquam violatae religionis poenam dedisses. Si modo ea per periurium declarari potest; periurii tamen proprie dicti nulla hic subest ratio. vid. Var. Lect. 159. *ex omni verborum*

dicto: Est ex Scaligeri sententia *dictum* h. l., vt *ἔπος*, res; sed potius ad iusiurandum voluit referre inscitus homo, qui hos versus seu struxit seu interpolauit: *iniuria verborum*, offensio.

Heu nimium tereti, nimium Tirynthia visu,
Virginis in tenera defixerat omnia mente.

Quae simul ac venis hausit sitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in ossa furorem:
Saeua velut gelidis Ciconum Bistonis in oris, 165

dicto quaeri iniuriam verborum! Ceterum pro his, quae adfuta sunt, excidisse videntur alia, quibus Minoem puellae conspectum narraret poeta. 161. 162 Manifeste corrupti versus nec sine libro sanandi. Vl. 161 *Heu nimium — visu* omnino infortitius est. In mf. Helmst. *Heu n. terret.* In edd. vet. pro *tereti, terei,* et pro *visu, nisu* vel *iussu* (hoc et in Basil. mf.) legitur; vnde Scaliger refingebat: *Heu nimium Terei, nimium Tirynthia visa:* tela non puerilia, sed Herculea et qualia Tereus in Procne expertus erat. Mox eo damnato tentabat: *Heu nimium celeri, nimium torrentia nisu.* Barthius *Tirynthia* in *Gortynia* mutabat. *nimium certo nimium ferientia nisu* vel *missu* vir doctus ap. Io. Schrader., qui tentabat: *nimium celeri, nimium torrentia nisu.* Heinfl. *nimium penetrantia nisu,* vel, *certis nimium penetrantia iussis.* Io. Schrader. *parentia* substituit. 162 *interea* vet. edd. ante Aldinam. *interna* Loenf. l. c. emendabat: apud eundem *Virgineo* scribitur. *omnia* sc. tela. *defixit acumina* coni. Heinfl. 165 *Ciconum Bistonis in oris.* Est Aldina lectio. Cum alii *Βιστωνίδα* scribant scriptores, solus est Apollonius I, 34 *Πιερίη Βιστωνίδα*, cuius auctoritate producta h. l. media in Bistonis syllaba defendi possit. Accedit Stephani Byz. in *Βιστωνία* auctoritas, qua Bentleius quoque ad Horat. I Carm. 25, 11 vulgatam h. l. tuitus est. Si tamen vet. edd. conferas, et vitium ex iis et medela in promptu est. Nam vt mf. Helmst. taceam: *gelidi Sidonum Bistonis honoris*, mf. Basil. *Sidonum Biston honores*; in Ven. 1484 *gelidi Cidonum Bistonis honoris*; in Norimb. *Sindonum*; in Iunt. et aliis *gelidi Sithonum Bistonis ore.* Quis non in male irrepuisse, eoque sublato, *gelidis Edonum Bistonis oris*, *Ἡδώνων κφόοντα κατ' οὐρεα Βιστωνίς*, facile agnoscat? et sic Scaliger quoque emendauit, sicque Heinfl. in schedis. Bistones et Edones vel Edoni Thraciae circa os Hebri et Ismarum montem saepe occurrunt apud poetas. conf. Aen. XII, 365. Bentr. ad Horat. III, 25, 9. Broukhuf. ad Propert. I, 3, 5 et alijs. Ceterum simili modo Sithones se ha-

161. 162. Vid. Variet. 91 sq. add. Apollon. III, Lect. 280 sq., et ad v. 165 Nicand.

163. Comparat Scaliger Alexipharm. 217 sqq. Ἡ ἄρε Catull. LXIII (Epithal. P.), κερνοφόρος etc.

Т о м. V

R

Ictae barbarico Cybeles antistita buxo,
 Infelix virgo tota bacchatur in vrbe;
 Non styrace Idaeo fragrantis picta capillos,
 Cognita non teneris pedibus Sicyonia seruans,
 Non niueo retinens baccata monilia collo. 170
 Multum illi incerto trepidant vestigia cursu.
 Saepe redit patrios adscendere prodita muros;

bent: in poeta est *Sithoniasque niues*, et Aedonides αἱ τ' ἐν βήσση Σιθωνίᾳ κούρω ἐπὶ μύριον αἰάζουσι apud Parthen. c. 11. Et sunt tamen Steph. Byz. Σιθωνιοί. vid. ad Ecl. X, 66. 166 *Iactae* ed. Scot. Fabric. F. *tactae* Heinf. 168 *Et, aut*, perperam alii; et vulgo *storace*, vt seriore aeuo scribebant. *picta capillos* non intelligo; f. *uncta*; et *fragrantis capillos* haud dubie, non *flagrantis*; vt in vett. edd. Video quoque laudari e vett. *vincos perjusa capillos*. Heinf. *uncta*, vel *tacta*, vel *lauta* tentabat; *tincta* lo. Schrader. et Jacobs. 169 *Sicyonia* primum apparere video in Aldina: restituerat iam Leopardus in Emendatt. I, 11, cum in vett. edd. esset *sic omnia*. Sicyonii calcei noti sunt. conf. Taubm. τὰ Σικωνία, scil. ἰποδήματα. Male *Cognita* ad superiora retrahunt vulgg. edd.; nam sunt *Sicyonia cognita*, vt alias *nota*, quibus illa vitur; epitheton ornans. Scaliger post Ascensium, vt video, refingebat *Conditia*, quibus conduntur pedes, et Leopard. l. c. *Commoda*. Lenzius, doctus iuuenis, ad Catulli Epith. Pel. e Catullo (63, 129) coni. *Mollia* vel *Tegmina*. Si semel a scripto recedere ausis, multa alia scribere liceret. 170 Perperam *bacchata* retinent edd. recentiores. *Baccatum monile* ipse Maro dedit Aen. I, 655. 172 *prodita*, scil.

166. *Ictae*, h. tibia Phrygia audita stimulata et in furorem acta. Alias Gallos nominare solent poetae. Forte h. l. vna ex Maenadibus intelligenda, cf. Catull. LXII (de Atty), 22 sq.

167. Cf. Aen. IV, 300 sqq. de Didone, et VII, 376 sq. de Amata. Sed sqq. adumbrata sunt ex Catullo XXIII, 63 sqq.

168. *Styrax*, frutex et succus seu gummi officinis adhuc nostris pharmaceuticis frequens, *storax* vulgo dictus, ex Syria plerumque petebatur. Plin. XII, 17, 40. *Styracem* Idaeum, h. Creticum, Plin. XII, 17, 40. Plinio parum probari lib. XII, 25, 55, iam a Scaligero notatum est.

Aerisque facit caussam se visere turres.
 Saepe etiam tristis voluens in nocte querelas,
 Sedibus ex altis coeli speculatur amorem; 175
 Castraque prospectat crebris lucentia flammis.
 Nulla colum nouit: carum nec respicit aurum.
 Non arguta sonant tenui psalteria chorda;

amore. Sed vix hoc omitti poterat. Leg. *perdita*, vt saepe amantes dicuntur. Sic inf. 428. Ita quoque emendasse post Doulam iam alios nunc video Iostinum Misc. Obsf. Voll. IV, p. 319 et Heinf. in schedis. At Iacobs non male coni. *percita*. Graece extulit *redit ascendere* (redit, vt adscendat), et *facit caussam se visere*, praetexit, comminiscitur caussam, vt visat. Etsi hoc valde scabrum. Heinf. quaerit in verbis *per caussam*, vt ap. Ouidium saepe, v. c. *Candida per caussam brachia saepe tenet*. Ita scribi possit: *Aerisque parat per caussam visere turres*, vel *Aerisque quaerens per o.* Enimuero totus versus est ex variatione antecedentis natus. Greene legit: *Se saepe aerisque caussatur reddere turres*, vt sit: *She blames herself, that she visits the citadel*. Estne *caussari* obiurgare? an voluit *accusari*? et quid est *reddere*? voluitne *scandere*? 174 An olim fuit: *tristes voluens in pectore curas*. 175 *amorem* de amato Minoe accipere licet sane; ita vero illud durum, vt *ex altis caeli sedibus sit*, desuper ex turri. Scaliger refinxit: *caeli speculatur ad oram*, vnde dies solet existere, cum diei ortum illam optare necesse esset. Vir doctus in Misc. Obsf. IV, p. 320 *secum speculatur* arripuit inf. ex v. 469. Broukhufius *caeli amores* legebat et *stellas* intelligebat, in quas virgines olim essent mutatae. Tandem ibid. alius vir doctus *caelo* corrigit, nihil tamen expedit. Equidem, si vestigiis scripturae *caeli* (*celi*) inhaerendum est, lego: *Sedibus ex altis tecti*, h. ex edita domus parte. Iacobs noster in *coeli* (Specim. Emendatt. p. 79) quaerebat *oculis*. 177 *mouit* ed. Iunt. *nubit* coni. Scalig.; esse enim *colum nubere* *εἰσφέρειν* (scil. lana inducere ac vestire, mox nendo deducenda, quomodo Catullus LXIII, 311 *amictam*, Plinius *comtam colum* dixit). *nouit* Heinf. Sed *nouit* et *respicit* sibi respondent. *nulla* pro non, vt alibi, antiquum esse aiunt. Est Graecis, et inde poetis, frequentatum. *aurum* siue ad texturam, seu, cum de ea vl. 179 demum agatur, ad ornatum et mundum muliebrem spectat, etsi eum hic non expectabam; nec omnino satis cohaerent membra. Illa, inquit, non curat colum, non aurum, non psalterium, non texturam. Forte vl. 179 saltem praemittendus versui antecedenti.

Non Libyco molles plauduntur pectine telae.
Nullus in ore rubor. Vbi enim rubor, obstat
amori. 180

Atque vbi nulla malis reperit solatia tantis,
Tabidulamque videt labi per viscera mortem:
Quo vocat ire dolor, subigunt quo tendere fata,
Fertur; et horribili praeceps impellitur oestro:
Vt patris, ah demens, crinem de vertice ferret 185
Furtim, atque arguto detonsum mitteret hosti.
Namque haec conditio miserae proponitur vna.

179 *Libyco* vel *Lydo* em. Heinf. At vid. Not. *clauduntur* male edd. Plant. 180 *obstat amanti* ap. Iul. Sab. legitur. Heinf. coni. *superat* vel *suberat*, vt ap. Ouid. in Ep. Acont. *Quique subest niuco lactus in ore rubor*. Io. Schrader. *nisi cum pudor obstat amanti*. Totus versus ex interpolatione conflatus est. 185 *ferret* primo editum in Ald. 1534. Legebatur olim etiam in Ald. *seruet*. Tum *ah serum*, h. diu seruatum, legisse videtur Iul. Sabinus. *Vt patrio dentum cr.* Io. Schrader., praeclare; modo esset quod cogeret nos relingere. conf. v. 281. 186 *Furtimque a.* Aldd. *arguto hosti*. Dictum esse necesse est pro vafro et callido. *astuto* quoque Heinf. coni. Scaliger videtur pro pulcro, formoso, accipere. Expectabam epitheton Minois gentile vel patronymicum: *Gnosfaco, Dictaeo. adentum mitteret* m. Basil. Ita melius: *crinem de vertice adentum Furtim.* 187 *conditio miserae*

179. *Libyco pectine*: citrino vel lotino, ait Scaliger. Malim cum Taubmanno de eburneo accipere. Aen. VI, 647 *pectine pulsat eburno*. Nam et *ebur* ex Libya. Iulius Sabinus Palladius interpretatur, quia Minerva Tritonia a Libyae palude Tritonide dicta: quod nimis subtile. *plauduntur*, pulsantur adducto pectine, quo densantur licia, *κροτοῦνται*. Latus *plaudi* dictum simili modo a Tibullo II, 1, 66, vbi vid. Obff. 180. Laudatum iam ab aliis tamquam ex Ouidio: *Non bene conueniunt pudor atque amor*. In nostro vereor ne nimium acumen illatum sit.

Sine illa ignorans: quis non bonus omnia malit
 Credere, quam tanto scelere damnare puellam?
 Heu tamen infelix (quid enim imprudentia pro-
 dest?) 190

Nise pater: cui, direpta crudeliter vrbe,
 Vix erit vna super sedes in turribus altis,
 Fessus vbi exstructo possis considerare nido.
 Tu quoque, auis, moriere: dabit tibi filia poenas.
 Gaudete, o celeres, subnixae nubibus altis, 195

proponitur. Lectio haec ex Aldina fluxit. Vett. edd. *nisi raptō opponitur.* Alii *c. raptori opponitur*; vnde Scaliger, etsi vulgatam non damnabat, coniecit: *Namque haec condicti ratio proponitur vna*: quod elegantius esse nemo non videt; nam iis, quibus arcem aut urbem prodituri sunt, proditores *condicere* et *constituere* recte dicuntur. Barthius *miserandae opponitur* tuetur; parum scite. Heinf. *conditio miserae proponitur vna* vel *ultro Criminis ignarae*; et ex Basil. mf. vestigiis *nisi apto opponitur vna* refingit: *Niseidī ponitur.* 188 In sqq. iterum lacinias ab ineptis poetastris assutas agnoscere mihi videor. *quis enim non omnia malit Credere* coni. Heinf. 189 *tanto scelere* etiam Aldina. Alii *scelere tanto.* Barth. coni. *scelēri*, non male, vt parti, capiti, et alia sexto casu occurrunt. Multo tamen magis obuium est refingere: *tanti sceleris.* Sic quoque ed. Iunt. et Ascens. Eadem Heinf. tentat; et, *scelere infamare.* 190 *Tu tamen* malit vir doctus Misc. Obs. IV, p. 321. *prudētia* Ald. ed., quod Graeuus probabat; tum ante illam *potest*, et mox *N. pater cum quo d.*, et 192 *Vixerat vna semper* vitiose scriptum. 193 *conscendere* vett. ante Aldinam cum Basil. mf., in quo et *extincto.* 194 Ineptus versus. *Tu quoque auis moriere*: tu, o Nise, in auem mutaberis ante diem supremum. *filia* tamen *tibi poenas dabit*, quippe et ipsa in auem mutata, quam haliaetus pertinaci odio persequitur. Sed totus locus a mala manu interpolatus est, vt otium in eo castigando perdere pigeat.

188. *Sine illa ignorans,* 195. Non male inuenta, scil. hoc fecit, vt crinem Niso quae sequuntur. Nam si Nisopatri auferret, cum nesciret sus Pandionis II. Athenarum fata regni in eo esse posita. regis fuit filius, Philomelam

Quae mare, quae virides filuas, lucosque sonantes
 Incolitis; gaudete, vagae blandaeque volucres;
 Vosque adeo, humani mutatae corporis artus,
 Vos o crudeli fatorum lege, puellae
 Dauliades, (crudele) venit carissima vobis 200
 Cognatos augens reges numerumque suorum
 Ciris, et ipse pater; vos, o pulcerrima quondam
 Corpora, caeruleas praeuertite in aethera nubes,
 Qua nouus ad superum sedes Calcheius, et qua
 Candida concessos adscendat Ciris honores. 205
 Iamque adeo dulci deuinctus lumina somno
 Nifus erat; vigilumque procul custodia primis

196 *Aera quae* con. Heinf. 197 *vagae laudate* v. m. Helmst. 198 *Vsque adeo* vett. edd. cum m. Basil., et mox *Vix o crudelis*; hoc *crudelis* etiam m. Helmst. Loensis corrigebat *Atque adeo*. 199 *crudelis* m. Basil., saltem *crudeles*. 199 Hoc versu melius carebit carmen. 200 *crudele*. Praeclare Scaliger emendat: *gaudete*; quod et Heinf. probat, nisi quod tentat: *Dauliades querulae, venit on c.* Mox *numerumque sororum* con. Barthius. 203 *praeuertite* em. Heinf. *in aethere* Io. Schrader., probe. 204 *nouus ad superum sedes Haliaeetus* vere utique a Scaligero restitutum arbitror, ut ab eo iterum discessisse editores mirer. In idem acumen iam ante Nic. Loensis VIII Miscell. Epiphyl. 26 incidemat. Heinf. tamen: *ad sedes superum Alcatheius heros*. 205 *accedat* idem Loensis, probat Heinf. Forte lenius foret: *et qua Candida concesso succedat Ciris honore*, scil. ad superum sedes. 206 *deuinctus* vett. ante Aldinam. Vtrumque ferri potest: melius tamen *deuinctus*. Nimis nota haec sunt quam ut verbum addere necesse sit. Iam Homer. Od. ψ, 17 ἐπέδησε φίλα βλέφαρα—ὑπνος. 207 *primas*

et Procnen, Pandionis I. *torum lege mutatae* (κατὰ)
 filias, quarum altera Tereo, *artus corporis humani*.
 Daulidis regi, nupta fuit, ei
 cognatione coniunctas fuisse 206 sqq. Qui sequitur lo-
 necesse est. *Vos, o puel-* cus magno poeta dignus vi-
lae Dauliades, crudeli fa- deri potest.

Excubias foribus studio iactabat inani:
 Cum furtim tacito descendens Scylla cubili
 Auribus adrectis nocturna silentia tentat; 210
 Et pressis tenuem singultibus aera captat.
 Tum suspenſa leuans digitis veſtigia primis
 Egreditur; ferroque manus armata bidenti
 Euolat: at demtae ſubita in formidine vires.
 Caeruleas ſua furta prius teſtatur ad umbras. 215
 Nam, qua ſe ad patrium tendebat ſemita limen,
 Veſtibulo in thalami paulum remoratur; et altum
 Suſpicit ad culti nutantia ſidera mundi,

Excubias coniciebat Lindenbruchius, vt temporis eſſet, non loci, notatio. 208 *ductabat* Heinſ. ad Ouid. Faſt. III, 245. *Iactare* tamen praefat, quia ſtudio *inani*. v. Not. Ecl. II, 5 *haec montibus et ſiluis ſtudio iactabat inani*. 211 *Et primum t.* mſ. Baſil. 214. 215 *ac d.* male Heinſiana et aliae edd. *teſtantur* nescio quis primus intulerit; video iam in Pithoeana. Ita *vires demtae teſtantur* iungenda ſunt. *Subita*, vt in ardua re, prae metu, virium defectio prodit conſilium eius occultum. Vetus lectio eſt, etiam Aldinarum, *teſtatur*; ita oratio ſic procedit: *At* (Scaliger ſic malebat *Vt*, ſimulac) *demtae* (ſunt) *ſubita* (nam in ſublato malo) *formidine vires*. *Caeruleas* (ſcil. illa) *ſua fata prius teſtatur ad umbras*, vota facit ad deos, quod vll. 218. 219 diſertius exponitur. Sic alias precantur homines *ad auras*. *Umbras caeruleas* dixit vt *νύκτα καυτήν, καυτήν ὄφθον*. 218 *ad culti* primum ab Aſculano excuſum video, pro vitioſo *ad coeli*. Cultum mundum de caelo dici poſſe non inſitior: tamen id orationem male affectatam ſapere videtur. Malim *ad celfi — mundi*; hoc et Heinſ. con. Tum *nictantia ſidera* cum Scaligero et mſ. Baſil. praeferam, ſcintillantia. Alius eſt *mundus pondere nutans* in Ecl. IV, 50. Heinſ. *rutilantia*.

208. *studio iactabat inani*, excubias agebat: ſed *Surgit amans, animamque tenens veſtigia furtim Suſpenſo digitis fert taciturna gradu*. Mox *ferrum bidens*

212. Ouid. Faſt. I, 425 int. forficem.

Non adcepta piis promittens munera diuis.

Quam simul Ogygii Phoenicis filia Carme 220
Surgere sensit anus (sonitum nam fecerat illi
Marmoreo aeratus stridens in limine cardo)
Conripit extemplo fessam languore puellam:
Et simul, o nobis sacrum caput, inquit, alumna!
Non tibi nequidquam viridis per viscera pallor 225
Aegrotas tenui suffudit sanguine venas;
Nec leuis, hoc faceres (neque enim pote), cura
subegit:

Haud fallor, quod te potius Rhamnusia fallit.
Nam qua te caussa nec dulcis pocula Bacchi,

219 *piis diis*. Greene: *a whimsical expression; it should be: pie*. Dubitare non debebat: si meminisset vel illud Aen. IV, 382 *si quid pia numina possunt*, h. benigna, bona. 220 *Carme* scribendum, non *Charme*. Est Κάρυμη, non Χάρμη. 223 *obsessam languore* coni. Jacobs; vt saepe poetae *malis obsessum* dicunt aliquem. 224 *Et famulo nobis* m. Helmstad. *carum caput* malit Io. Schrader. pag. 58 Emendat. *caput alumnae* Aldina et hinc edd. Fabric. et al., male. 226 *Aegroto tenui et tenuis* edd. vet. cum m. Basil., sed emendatius dedit Aldina. 227 *hanc faciem* e Pithoeana in edd. Plantin. et alias venit: ab emendatione viri docti vtiq; profectum. Vetus lectio etiam Aldinae cum m. Basil. erat *hoc faceret*: quod facile cum Scaligero refingi poterat: *Nec leuis hoc facere (neque enim pote) cura subegit*; nec leuis amor te ad hoc faciendum adegit, vt noctu surgeres. Greene: *Non leuis, vt faceres quod non pote, cura subegit*. 228 *quod te potius Rhamnusia fallit*. Qui sensus inde elici possit, non video. *fallat* Loensis l. c. emendat. Basil. m. *fallor*. In Iunt. et aliis *fallar*, et hoc Scaliger retraxit, vt lit: *Haud fallor: quod te potius, Rhamnusia,*

220. De Carme et Britomarti v. Excurf. ad h. l. potest Ouidii locus de Myrrha eiusque nutrice Met. X, 382 sqq. 225. *viridis pallor* ex χλωρός pro ὠχρός, nota res est. 228. quanquam vti-

Nec grauidos Cereris dicam contingere fetus? 230
 Qua caussa ad patrium solam vigilare cubile,
 Tempore quo fessas mortalia pectora curas,
 Quo rapidos etiam requiescunt flumina cursus?
 Dic age nunc miserae saltem, quod saepe petenti
 Iurabas nihil esse mihi, cum maesta parentis 235
 Formosos circum virgo morerere capillos?
 Hei mihi, ne furor ille tuos inuaserit artus,
 Ille, Arabis Myrrhae quondam qui cepit ocellos,

fallar! omisso: *precor*; hoc est: quod potius te precor, Rh. *Nemesis*, vt *fallar*. Alii poetae simili more dicerent: *Haud fallor: quanquam o potius Rh. fallar!* Heinl. *atque o potius, Rh., fallar!* Io. Schrader. Emendat. pag. 60 *quod vt o potius, Rhamnusia, fallar!* Porro *Amathusia* coni. Markland. ad Stat. V Silu. 3, 258. 231 *Qua caussa* Aldd. *quae* in al. 232 *Ergo pectora requiescunt*, faciunt quiescere, *curas fessas*: cum ipsa sint *fessa*. Alioqui *fessae mortalia pectora curae* conuicerem: *ipsae curae fessae pectus* quieti se dare concedunt. 234 *nunc tandem* malebat Iacobs. 236 *morerere*. Ita etiam Ald. *mori* de vehementis amoris aestu ac tabe non ignoramus, sed ab h. l. alienum est. Edd. Iunt. de Tortis et aliae *remorere*. Loensis l. c. emendat *remorare*, sed tota sententia laborat. Pro *cum leg. cur* et sic totus locus constituendus: *Dic age nunc saltem miserae, quod saepe petenti Iurabas nihil esse mihi: cur moesta parentis Formosos circum virgo remorare capillos?* h. e. Nunc saltem mihi dic, cur circa parentis comam haereas? id quod quoties adhuc ex te audire volui, tu mihi iurabas, *nihil esse*. Sumtum hoc ex vulgari sermone. *For-*

nam *fallar*, o *Nemesis!* De verbis v. V. L. 230. *grauidos Cereris fetus*. Scaliger *γούμους*, secundos vel fetificos, interpretatur. Ge. II, 143 *grauidae fruges* et Ge. I, 319 *grauida seges*, vbi ad succum nutritium retuli. 233. *requiescunt*, tran-

sitiue, vt obuium est videre, pro retardare: vti iam Eclog. VIII, 4 vidimus.

238. De Myrrha nota fabula ex Ouid. Met. X. *Arabs* ea dicta, etsi Cinyrae Paphiorum in Cypro regis filia fuerit, sitque omnino narratio ex Cypriis fabulis ducta.

Vt scelere infando, quod nec finit Adraſtia,
Laedere vtrumque vno ſtudeas errore paren-
tem. 240

Quod ſi alio quouis animo iactaris amore:
Nam te iactari, non eſt Amathuſia noſtri
Tam rudis, vt nullo poſſim cognoſcere ſigno;

mos capillos dixit pro vno aureo crine. Sed multa in hoc carmine vix cum delectu poſita. Ita mox *furor cepit ocellos*. 239 *ſinit*, ſiuerit, ait Scaliger, vt *edit* apud Horat. pro edat. *ſirit* antiquum, vt apud Plautum et Catonem occurrit, detortum fere in *ſinit*, h. l. metro repugnat, omninoque malim *ſinat!* hoc etiam Loenſis protulit Epiphyll. VIII, 26. Et Graeuſius emendauerat cum Io. Schrader. 240 *Ludere* malit Scaliger: non ego. Inceſto huic amori et adulterio grauius verbum quaeritur. 241 *animum* melius legi vnusquisque facile intelligat. *animos* conſi. Io. Schrader. Scaliger malebat *nimio iactaris amore*. Barthius: *Quod ſi animo quouis alio iactaris amore*. Heinſius (Misc. Obſſ. Vol. IV, pag. 323) *animos* vel *amens*. In mſ. Helmſt. erat *animis iactaris amorem*. 242 *Amathuntia* Iunt. et aliae: quod praefert Scaliger, etſi vtrumque vſitatum poetis. *noſtri* vett. edd. cum Aldina agnoſcunt: quod accipiendum: Venus non tam ignara mei, a me non tam aliena eſt: h. ego amoris non tam rudis ſum. Conſueuerat enim illa cum Ioue ex eoque Britomartin pepererat; ſed Iunt. *noſtra* dedit, idque Scaliger probat: non ita auerſa mea Venere de amore iudico: οὐχ οὕτως εἰμι ἀπειραφρόδιτος. Capio. Durius tamen hoc: mea Venus non eſt tam rudis, h. e. ego in amore non tam rudis ſum.

Sed fuga delata eſt Myrrha in Arabiam ibique in arborem mutata, vt ipſe Ouid. X, 477 *latosque vagata per agros, Palmiferos Arabas Panchaeaque rura relinquit — tandem terra requieuit feſſa Sabaea*. 240. *vtrumque parentem*, ſcil. Myrrhae. Argutatur Scaliger, qui Niſum et nutricem Carmen intelligere iubet. Videtur autem Carme ſuſpicari, Cirim patris amore inceſto exariſſe. 241. Proccedit ſententia ad vſſ. 249. *Quod ſi alio quouis animo iactaris amore;* nam te amore aliquo iactari bene intelligo; *ſi*, inquam,

Si concessus amor noto te macerat igne:
 Per tibi Dictynnae praesentia numina iuro, 245
 Prima deum quae te mihi dulcem donat alumnam,
 Omnia me potius digna atque indigna laborum
 Millia visuram, quam te tam tristibus istis
 Sordibus et scoria patiar tabescere tali.

244 *concessus* vett. edd. cum Aldina tuentur; *confessus* ed. Iunt. et aliae: quod arripit Scaliger, ut sit amor, qui in confesso est, et quidem, ut recte Taubmann. explicat, abiecto omni pudore. Id per se bene dici nemo dubitet: Petron. 127 *Idaco quales fudit de vertice flores Terra parens, cum se confesso iunxit amor* Iupiter. Enimuero non inhonesto amor operam et studium suum pollicetur nutrix; sed honesto et licito. Induxit viros doctos in fraudem τὸ *sin*; quod h. l. vulgo legebatur. At requiritur, quod in Aldd. habetur, *Si concessus*, quod interpretatur illud superius: *alio quouis amore*: scil. excepto illo incesto patris. Etiam Barthius Scaligerum refellit Aduers. IV, 23. 246 Vett. edd., etiam Aldd., cum mf. Basil. *P. d. quae dulce mihi te donat ut,* hinc Iunt. *P. d. dulcem mihi quae te d.*, de Tortis: *P. d. quae dulce mihi te d.* In promptu est: *Prima decus quae dulce mihi te d. a.* Videtur et Heinfl. sic coniecisse; sicque Io. Schrader. Quod nunc vulgo legitur, videtur a Pithoeo profectum. *quae, prima deum*, h. quae dea magna, potens inter ceteras deas, *donat* pro donavit. Aen. IX, 266 *Cratera antiquum quem dat Sidonia Dido.* 247 *digna atque indigna taturam* vett. edd. cum mf. Basil., corrupte. Emendatum dedit iam Aldina, ut dicat, se potius omnia *millia laborum esse visuram*, experturam (Propert. *At tibi curarum millia quanta dabit!*) cf. inf. 521, *digna atque indigna* (cf. Aen. IX, 595), quam ut eam misero amore contabescere linat. 249 *scoria patiar tabescere tali.* Recte Scaliger negat Virgilium sordida verba ex plebis fece huc inferuisse. Heinfl. ingeniose: *te tam tristibus aegram Sordibus et cura.* Idem tentabat: *Filla, taturam, vel passuram*: nam in Basil. mf. *milio taturam*. Certe *scoria*, de metalli sordibus proprie dicta, an de morbi vel luctus squalore ab aliis dicta sit, ignoramus. Tum *scoria* ex *σκωρία* vel *σκωρία* primam haberet longam. Possit quidem huic vitio ita occurri, ut disyllaba vox

concessus amor noto te ma- 245. Dictynnā nunc de
cerat igne: sequitur apodo- ipsa Diana poeta videtur acci-
lis: Per tibi D. pere. cf. Exc. ad v. 220 f.

Haec loquitur: mollique vt se velauit amic-
tu, 250

Frigidulam iniecta circumdat veste puellam,
Quae prius in tenui steterat succincta corona.
Dulcia deinde genis rorantibus oscula figens,

scorja fiat; Sed ipsa vox serioris grammatici et forte monachi, qui de scoria scabiei, qua vexabatur, cogitabat, manum redolet. Multo foedius vocabulum substituebat Reinesius Epist. ad Daumium Append. p. 332 *forica*, h. latrina. Barthius *cario*, Scaliger legebat: *scabre tabescere tali*: a scabres, antiquata voce. Sed, si antiquata inferenda sunt, possit alius *squale* conicere, a squalis, h. e. squalor. De veritate tamen scripturae ita non magis constat. Vetus edit. apud Loensem l. c. habebat *cilia*, mss. Helmst. et *sconia*, quod ad *scoriam* alludit. Nec tamen eo deueniendum erat poetae, vt calca tali voce vteretur; poterat enim scribere: *tali tabescere peste, tali liquefcere tabe*. Vir doctus Misc. Obsf. IV, p. 323 tentabat *cura* vel *senio*; *cura* quoque Heinl. et Io. Schrader. Ex his vero corruptela ista enasci vix potuit. Verum omnino totus locus inde a 241 a seriore manu venit. 250 Vir doctus in Misc. Obsf. Vol. IV, p. 323 tentabat: *vt se euclauit*, vel *molli vt se deuelauit*: nam nutricem detractum suis humeris tegmen puellae iniicisse. Recte. Annon vero sic nutrix ipsa erat velata? Ergo: vt illa erat veste amicta, puellam circumdat ea. Si quid mutandum, legam saltem *velarat*. Sed *velauit* defendi potest, quod praesenti tempore vitur, *circumdat*. Si *circumdabat* fuisset, necessario *velauerat* requirebatur. 251 *intacta veste* Ascens. legerat. 252 *Quae prius in tenui steterat succincta corona*. Equidem totum versum sublato velim tamquam assutum inepti hominis interpretamentum. *Coronam* ex στεφάνη pro strophio dictam esse posse putabat Scaliger; mox *cincta in strophio*, non satis latinum esse videns, *crocotam* ex ingenio substituit. Est sane ea muliebris vestis, sed palla pretiosa et opipara, qua in publico, quoties prodirent, vsae sunt puellae, vix in thalamo, cum e lecto surgerent. Manet deinde vel sic illa scabrities: *in tenui succincta crocota*; et si iungi posse video: stabat in tenui crocota, succincta. Defendit tamen Scaligeri acumen Ruhnken. ad Vellei. p. 347. Contaren. Var. Lect. 8 distinguit: *Quae prius in tenui steterat, succincta corona*, h. strophio, *in tenui veste*. Sed parum hoc rem expedit.

250. Vtque ipsa, scil. Car- Nota forma dicendi, pro
me, amicta erat molli veste. quoniam, quandoquidem.

Persequitur miserae causas exquirere tabis;
 Nec tamen ante vllas patitur sibi reddere vo-
 ces, 255

Marmoreum tremebunda pedem quam retulit
 intra.

Ille autem, Quid nunc me, inquit, nutricula,
 torques?

Quid tantum properas nostros novisse furores?

Non ego consueto mortalibus vror amore,

Nec mihi notorum deflectunt lumina vultus, 260

Nec genitor cordi est: vltro namque odimus omnis.

Nil amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,

In quo falsa tamen lateat pietatis imago:

*prius ut edd. vett. ante Aldinam. 254 Prosequitur Aldina. Al-
 terum hemistichium, causas exquirere talis, iterum inquinatum:
 siue enim causas tales, seu cum Barthio miserae talis iungas,
 vtrumque inficitum est. Haud dubie fuit tabis: et sic video virum
 doctum in Misc. Obsf. Vol. IV, p. 325 dudum coniecisse; siueque
 Heinf. Repetitur tamen tabis nimis ex propinquo vl. 249. Mox
 Marmoreum pedem cf. Ge. IV, 523. 257 Quid me inquit Aldd.
 Heinf. em. Quid io! me, inquit. Ouid. Quid, io, freta longa
 pererrat. 263 In quo. Melius Nil repeteretur: Nil, quo falsa
 tamen.*

256 interrogat eam simul- mur aut quorum amore et
 que intra cubiculum reducit: cupiditate incendimur, vt
 conf. 222 — 224. ab intuitu male nobis tem-

260. notorum vultus, non peremus atque eadem disce-
 noti, amici, deflectunt lu- dentes respiciamus. Mox
 mina. Ait se non amico- vltro significatione illa, qua
 rum amore tangi, sed, quod pro vltra, insuper, positum ha-
 vix credibile, hostium, vt betur; immo vero, multo ma-
 Scaliger bene explicat. De- gis; vt Aen. XII, 3 et toties.
 flectunt lumina, oculos 263. In quo f. puta, si
 nostros, ea, quae admira- patrem amaret.

Sed media ex acie, mediis ex hostibus. Heu heu,
 Quid dicam? quoue ipsa malum hoc exordiar
 ore? 265

Dicam equidem: quoniam quid tu tibi dicere,
 nutrix,

Non finis; extremum hoc munus morientis ha-
 beto.

Ille, vides, nostris qui moenibus adfidet hostis,
 Quem pater ipse deum sceptri donavit honore,
 Cui Parcae tribuere nec vlllo vulnere laedi: 270
 Dicendum est, frustra circumuehor omnia verbis,
 Ille mea, ille idem oppugnat praecordia Minos.

266 *quoniam quid tu tibi dicere, nutrix, non finis.* Non intelligo quid sibi velit. Nescio an alii intellexerint. Ed. Iunt. *quid me.* Edd. vet. cum ms. Basil. *quid non.* An fuit: *Dicam equidem: quanquam, o, quid me non dicere, nutrix, non finis; vt non dicere sit, filere, silentio tegere; eaque adeo iterum, quae orsa est dicere, interrumpat.* 267 *extremum hoc munus morientis habeto* petitum ex Ecl. VIII, 60 et fidem facit virumque versum 266 et 267 Scholastici commentum esse habendum. 270 *Cui P. et tribuunt nullo quo vuln.* vet. edd. ante Aldinam, et ms. Basil., nisi quod pro *quo* est *quod*. Mox in eadem deest *est*. De sensu vid. Not. Sed versus vix a primo carminis auctore profectus.

269. *Quem pater ipse deum sceptri donavit honore;* vel, quatenus omnes reges *διοysυεις* sunt, a Ioue regnum habent; vel quod Minos a Ioue genus ducit. Sed alterum 270 *Cui Parcae tribuere nec vlllo vulnere laedi,* obscurum est; fabulam reconditam continere videri potest. Minoem tamen vulnerari nequuisse, non aliunde constat. Sed expeditur locus, si cogites te in auctore versari, qui a proprietate verborum saepe recedit. Haud dubie immortalem fore Minoem, inter deos aliquando recipiendum heroem, declarare vult. Aliis huius loci partibus non deest elegantia sua.

Quod te per diuum crebros obtestor amores,
Perque tuum memoris haustum mihi pectus alum-
nae,

Vt me, si seruare potes, ne perdere malis. 275

Sin autem optatae spes est incisa salutis:

Ne mihi, quam merui, inuideas, nutricula, mor-
tem.

Nam nisi te nobis malus, o malus, optima Carme,
Ante hunc conspectum casusue deusue tulisset:

Aut ferro hoc (aperit ferrum quod veste late-
bat) 280

273 *Quod per te diuum* elegantius. Monuit quoque vir doctus Misc. Obsl. Vol. IV, p. 325. 274 *memori mihi alumnae* cum hiatus legendum esse, iam Scaliger monuit. Licebat tamen scribere: *Haustum perque tuum memori mihi*. Quod Heinsius comparat ex Ouid. Ep. V, 45 *Et flecti et nostros vidisti flectis ocellos*, diuersum est. Possum enim bene dicere: *mei flectis oculos*. Idem in Ichedis conii. in teneris h. Mox nec perdere m. Basil., et Nec 277. 278 *Nam nisi* bene; at vett., etiam Aldinae, *Nam si*. 279 *Ante expectatum* legi malit Scaliger, vt Ge. III, 348, aut *Ante hunc conspectum* eo sensu accipi: quod non necesse est; nam: *Ante hunc conspectum*, obtutum, ante oculos meos, h. mihi obtulisset, meis oculis obiecisset. Drakenbørch. ad Silium II, 31 non magi. Scaligeri acumen probat, idem tamen malit: *Ante in conspectum*; idque praestat haud dubie. *casusue deusue* vid. ad Cul. 192.

275. Laudarunt viri docti Sec. ad Anthol. T. I, p. 149; ad h. l. illud ex Medea Ouidii: *Seruare potui: perdere an possim, rogas?* ex hoc-
que adeo versu Ciris auctorem profecisse crediderunt. Est sententia, quae se sponte ingenio poetae in tali rerum articulo offerre debebat.

Antiquiorem auctoritatem Aristophanis Nub. 1179 *Νῦν οὖν ὅπως σώσης μ', ἐπεὶ κἀπώλεσας* commemorat Burmann. 280. *aperit ferrum quod veste latebat*. Aen. VI, 406 *aperit ramum qui veste latebat*.

Purpureum patris demissem vertice crinem,
Aut mihi praesenti peperissem volnere letum.

Vix haec ediderat, cum clade exterrita tristi
Intonsos multo deturpat puluere crinis,
Et grauiter questu Carme conplorat anili: 285
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos,
O iterum nostrae Minos inimice senectae,
Semper et, aut olim nata, o te propter eun-
dem,

Aut amor insanae luctum portauit alumnae.

281 Heinf. *patrio*; cf. sup. 185. 283 *tristis* mf. Basil. Ed. Ven. 1484. Eadem vl. sequ. *multo deturpat vulnere. multo turpauit puluere* mf. Basil. 284 *Intonsos crines*. Vix recte de vetula. *Incomtos* melius Heinf. 286 Scaliger iungebat: *crudelis reddite*, o mihi nunc iterum effecte crudelis. Mox non verum putabat hoc, et emendabat: *mihi nunc iterum crudeliter addite Minos*: vt sit dictum ad illud exemplum: *Teucris addita Iuno* Aen. VI, 90, vbi vid. Not. Verum in ea notione vocis aduerbium apponi vix solet. Turbauit viros doctos male instituta verborum structura. Debebant iungere: *O crudelis Minos, nunc iterum mihi reddite*. Interpunctionem etiam in sqq. 288. 289 emendauit. Nam: *Et propter eundem te semper aut olim nata, aut nunc amor insanae alumnae, luctum portauit mihi*, h. apportauit, attulit. Miro modo interpolat haec Scaliger: *Semper et ante olim natae te propter eundem, Ah amor insanae luctum portabat alumnae*. Idem *portare luctum* comparat cum Graeco *κῆδος προξενεῖν*. In vet. edd. ante Iuntinam *natae o te* vel, vt Aldina, *natae te p.*, quod non deterius sed multo comitius dixerim; vt sensus sit: *Et semper amor portauit luctum propter te eundem aut olim natae aut nunc alumnae*, τῆ παύδι. Lenius quoque esset: *Semper enim*. Io. Schrader. coni. *Semper vt aut olim natae — portaret alumnae*. Nec hoc male. 287 *O nimum nostrae* mf. Basil., recte.

286 sqq. Conf. Var. Lect. a Dictynnaeo promontorio
Respicit fata filiae Britomartis in mare se praecipitare
tis, cuius amore Minos ex maluerat. vid. Exc. ad v.
arserat, quem illa fugiens 220.

Tene ego tam longe capta atque auecta ne-
 quiui, 290
 Tam graue seruitium, tam duros passa labores,
 Effugere, vt sistam exitium crudele meorum?
 Iam iam nec nobis ea, quae senioribus, vllum
 Copia viuendi vitae genus. Vt quid ego amens
 Te erepta, o Britomarti, meae spes vna salutis, 295

292 *vt sistam*: vt finis tandem sit calamitatum, quas ex te experiuntur meae et filia et nutritia. Emendatio haec est, a Pithoco profecta, sed bona. Scaliger ex vett. edd. lectione, quae erat *ob-sistam* (vt et mf. Basil.): alicubi etiam, *absistam*, exculpsit *qui obfes tam*; magis ingeniose Heinl. inde elicit: *o siste exitium*. 293. 294 Versus mali commatis, quibus liberandum carmen est. *Iam iam nec nobis ea, quae senioribus, vllum Copia viuendi genus*. Lectio haec nobis primum in Iuntina visa: probata eadem Scaligero, etsi satis impedita: vt tamen sententia saltem aliqua erui possit: *Iam nobis ne ea quidem, quae tamen senibus esse, contingere, solet, Copia est viuendi genus vitae, si non quod volumus, tamen vllum*. Scaliger bene: *πᾶς βίος ἀβίωτος ἡμῶν*. Edd. vett. cum mf. Basil. *Viuendi copiam viuunt genus*; inde Aldinae *Viuendi cupiam viuunt genus*. Heinl. tentat: *Iamiam nec nobis aevi* (vel *aeuo*) *senioribus vllum Viuendi optatur, diui! genus*. Mox *Vt quid ego*; leg. *At* vel *Ah*, vel *Ecquid*; nam *Vt quid* pro quare, barbarum puto. In marg. ed. Scot. *Aut*. 295 In edd. ant. et mf. Basil. *Te erepto britomarte est spes vana sepulcri*. Sed, vt nunc legitur, est emendatum in Aldina; at in Iuntina: *Te erepta, Britomartis, spes est vana sepulcri*. Scaliger idem in aliis repertum probabat: *mei spes vna sepulcri*. Loenlis l. c. *spes est vlla sepulcri*. mf. Helmst. *mei spes vna sepulcri*. Ita saltem legam: *Te erepta, o Britomarti, mihi spes vna sepulcri est*: te erepta nihil amplius est, quod in votis habeam aut sperare possim, quam sepulcrum. *meae spes vna senectae* non male conii. Heinrichs.

290. *capta atque tam longe auecta*. Ex Creta igitur effugisse videt. 293. 294. Iam nec in senio quidem Carne captiua abducta Megara peruenisse putanda. mihi vita tolerabilis relinquatur! Sed verba sunt Nec tamen hic Minoem se scabra.

Te, Britomarti, diem potui producere vitae?
 Atque vtinam celeri ne tantum grata Dianae
 Venatus esses virgo sectata virorum,
 Cnossia neu Partho contendens spicula cornu
 Dictaeas ageres ad gramina nota capellas: 300
 Nunquam, tam obnixe fugiens Minois amores,

296 *Te Britomarte* vet. edd. 297 *Legebatur Cereri*; cur *Cereri*? quodnam eius studium vel contubernium esse poterat, cui puella se addiceret? Ferrem, si Palladem memoraret. In promptu est, *celeri* legere; sicque in Aldina et inde in ed. de Tortis expressum et ex mf. Helmst. notatum video, vt fuisse arbitrer: *Atque vtinam celeri ne tantum grata Dianae* etc., vtinam ne esses lectata venatus, Dianae celeri tantum grata. Ita et Io. Schrader Emendat. pag. 61. nisi quod *non tantum*. Parrhasium in Quaelitis per epistol. 30 (p. 50 Steph.) *Veneri* legisse video: ita *Venatus virorum* nimis lepide subiiciuntur. Video tamen et Heinsum hoc amplecti. 298 *Venatus — virorum*: esse ergo debent, quibus viri studere solent. Immo leg. *Venatus virgo sectata ferarum*. Hoc et Io. Schrader. l. c. Porro ed. Ven. 1484 *sacrata*. 299 *Gnossia neuphartho* eadem vetus editio: *neufartha* mf. Helmst. *neupactio* vet. ed. apud Loensem l. c., et Iunt. *naupacto*: idque Domitius interpretatur cum Ascensio. *nauphraeo cornu* Iul. Sabinus legerat. *neu Partho* emendatum iam in Aldina. 300 *puellas* in fine habet Aldina perperam, et si de puellarum choreis velis accipere. Etenim laborat totus locus luxatione, vnde nec membra sibi respondent; estque is adeo, nisi versus 299 omnino a mala manu illatus est, sic restituendus:

*Atque vtinam celeri ne tantum grata Dianae,
 Cnossia neu Partho contendens spicula cornu,
 Venatus esses virgo sectata ferarum!
 Dictaeas ageres ad gramina nota capellas:
 Nunquam etc.*

Si pascendis gregibus illa vacasset, non in conspectum Minois venantis ventura fuisset. 301 *fugeres* cum Basil. mf. vet. edd. ante Aldinam; eadem *Minoos*.

297. Britomartis venatrix a Minoe conspecta, et, vt eius insidias fugeret, praecepta in mare delata. cf. Var. Lect. et Exc. ad v. 220, vbi et de vs. 303 sqq. in quibus illa nomina *Aphaeae* nymphae et *Diclynnae* accepisse narratur.

Praeceptis aereis specula de montibus iffes:
 Vnde alii fugisse ferunt, et numina Aphaeae
 Virginis assignant: alii, quo notior esses,
 Dictynnam dixere tuo de nomine Lunam. 305

302 Vett. omnes: *aeris specula de montibus*. nisi quod in ed. de Tortis *specula* non compareret, et in vet. ed. apud Loensem *Nec specula aeris praecipit de*. Forte *specula* substitutum, cum olim montis nomen fuisset: *aeris Dictae de montibus*, Callimachi exemplo, in Dian. 198 sq., vbi vid. Spanhem., et si is a Strabone propterea reprehensus fuit lib. X, p. 733. 734. Scaliger, probante Heinsio, corrigebat: *aeris specula de montis abiffes*: vt Ecl. VIII, 59 *Praeceptis aeris specula de montis in altum Deferar*; alia emendatio suppeteret ex carmine, quod noster poeta perpetuo ante oculos habere solet, Catull. LXIII, 244 *Praecipitem sese scopulorum e vertice iecit*. 303. 304 Si sequentia ab ipso poeta profecta sunt: alieno utique loco sunt interposita. In lamentis matris quis talia expectet! Legebatur: *et numina Phocae Virginis assignant*. Sic Aldina dederat. Vett. edd. *Phorae, Photae*, Mirum *Phocae* nomen relictum, cum manifesta sit corruptela et a viris doctis Paulo Leopardo emendat. X, 24 et iam ante eum, vt video, a Iano Parrasio, Quaesit. per Epist. 30 dudum deprehensa et emendata, Delatam in mare Britomarti, Aeginetae narrabant, piscatorum retia casu excepisse, sicque eam seruata in insulam Aeginam deportatam, vbi sub deae *Aphaeae* nomine culta est. Nomen et ipsum cum fabula consentit, ἀπὸ τοῦ ἀφίεσθαι. conf. Pausan. II, 30 et inf. Excurf. ad v, 220, et est *numina Aphaeae* in ms. Basil. Sed cetera verba incertae sunt lectionis. Leopardus l. c. legit: *et numen Aphaeae Virginis Aeginae est*. Scaliger *et nomen Aphaeae Virginis assignant*. Non video cur non retineamus, quod proximum est: *et numina Aphaeae Virginis assignant*. Nam facta illa dea. vid. Pausan. l. c. 304 quo notior esset vett. edd. nonnullae, 305 F, *Dictynnam dixere, tuo de nomine, Luna*.

305. Alii Lunam tuo de eadem cum Luna esse videtur nomine Dictynnam appellatur. Diuersitas utique narrationis in hoc fuit, quod dicite, Dictynnae nomen Britomarti fuisse inditum. At alii Dictynnam interpretantur Dianam, alii Dianae illa fuit Dictynna dicta a nympham. conf. sup. ad Dinnae nomine; quae h. l. v. 223.

Sint haec vera velim: mihi certe, gnata, peristi.
 Nunquam ego te summo volitantem in vertice
 montis

Hyrcanos inter comites agmenque ferarum
 Conspiciam, nec te redeuntem amplexa tenebo.
 Verum haec tum nobis grauia atque indigna
 fuere, 310

Tum, mea alumna, tui cum spes integra maneret;
 Et vox ista meas nondum violauerat aures.

Tene etiam Fortuna mihi crudelis ademit?

Tene, o sola meae viuendi caussa senectae?

Saepe tuo dulci nequidquam capta sopore, 315

306 *perisset* vett. edd. ante Aldinam cum mf. Basil. 307 *in*
 abest Ald, *volitantem*: illustrat Mitscherl. noster in *Lection.* p. 111.
 308 *Hyrcanos inter comites.* Canes esse volunt, satis notos ex
 auctoribus venaticae rei, sed quis canes *comites* dixerit? Lego:
Hyrcanos interque canes agmenque ferarum. Heinf. *Hyrcanas*
 cum Basil. mf. amplectitur, scil. Nymphas. At illas quis tandem in
 Creta quaerat! 310: 311. 312 Non bene sententia procedit. Videtur
 ea esse debere: Verum haec tum, cum meae filiae infaustus casus
 euenisset, intolerabilia visa sunt: postea vero, cum te alumnam
 haberem, refedit dolor. Forte fuit: *Nunc, mea alumna, —*
Haud vox ista tuas vnquam violauerat aures, nunquam a te
 hac querelae de filia erepta audita fuere. 311 *mea luna* ed.
 Iunt., corrupte. *manebat* malit Heinf. 312 Versus aliunde inter-
 positus. 315 *sopore* sane friget. Nisi accipias vt in Nota factum,
 Heinf. coni. *lepore.*

310. *indigna*, intolerabi- *viuendi caussa meae senec-*
 lia, vt saepe alias. *Euene-*
 runt haec acerba filiae fata *tae*, mihi seni.
 tum, cum te alumnam ha- 315 — 317. Saepe Scylla
 berem. *fuere*, euenerunt. infante in sinu dormiente,
 Sed oratio scabra, et vix sa- cum ipsa dolore animi victa
 na v. V. L. Mox 312 *vox* vita se priuare vellet, mor-
ista de amore Nisi, et 314 viro nuptam eam videret.

Cum premeret natura, mori me velle negavi,
 Vt tibi Corycio glomerarem flammea luto.
 Quo nunc me (infelix) aut quae me numina ser-
 vant?

An nescis, qua lege patris de vertice summo
 Edita candentis praetexat purpura canos? 320
 Quae tenui patriae spes sit suspensa capillo?
 Si nescis, aliquam possum sperare salutem:
 Inscia quandoquidem scelus es conata nefandum.
 Sin est, quod metuo: per me, mea alumna, tuum-
 que

316 *Cum premeret mors dura vel Cum premerent iam fata* coni. Io. Schrader. 317 *flamina* coni. Heinf. 318 *fata referant* mf. Helmsf. *ad quae me n. f.* coni. vir doctus Iortin Milc. Obfl. Vol. IV, p. 326, *perperam*; quis deus et quo, h. ad quae fata, seruat me? Heinf. *heu quae me.* At Io. Schrader. *Quo nunc te i. aut quae te n.* 320 *Indita* mf. Basil., et *praetexit.* *Addita* Heinf. et h. l. 321 *Quae t. p. spes.* Aldina est lectio. Scaliger malit: *Quam tenui p. f.* Heinf. *Quam tenuis* cum cod. Basil., sed is sensus alienus foret ab h. l. In vet. edd. *Quae tenues, vel tenui, patrio pressit f. c.* Heinf. quoque tentat: *Quanta tui patrio.* 324 *per me, mea.* Scaliger mauult: *te per mea a.* Saltem debebat scribere: *per te, mea a.,* ex more

capta, delectata: an, et monte, croco, cui similis ipsa ad somnum inuitata, sed color est, celebrato. Sed nequicquam? cum premeret natura, senectus moleste glomerare mire dictum est grauaret. De flammeo, veste pro texere: adeoque proprie colligere fila, quae pro seu velo ac tegmine, quo novamine texturae sint.

318. *infelix! διὰ μέσου,* vt Scaliger monuit, sine regimine; *δαίμουλη.* Quae numina, et quo, nunc me seruant? Mox 320 *Edita, nata, et 325 Expertum* passine.

Expertum multis miserae mihi rebus amorem, 325
 Per me, et sacra precor per flumina Ilithyiae,
 Ne tantum in facinus tam molli mente sequaris.
 Non ego te incepto, fieri quod non pote, conor
 Flectere, amore, neque est cum dis contendere
 nostrum:

obtestationum. Alius vir doctus in Misc. Obsf. Vol. IV, 327 corrigit: *Per, te, meum, alumna, tuumque.* 326 *Per me et sacra precor per flumina Ilithyiae.* Deficit nos in hoc versu antiqua manus, Vett. edd. *Perdere saeva precor per flumina sacra Ilithyiae,* vel *Elythiae,* vt et cod. Basil. Mutatum primum in Aldina sec. *Per te sacra precor per flumina Ilithyiae.* Etiam Iulius Sabinus similem deprauationem interpretatur: „timeo, ne causa mea velis perdere „tuum amorem expertum in multis rebus. Elathia (Elatia) ciuitas „est cum flumine eiusdem nominis in Phocide celeberrima.“ Scaliger legit: *Per te sacra precor;* vt sit: *te per f.* Hoc iam in Aldina expressum modo monui. Pergit corrigere Scaliger: *per lumina I. vā τὰν Φωσφόρον,* vt Ilithyia, Lucina, Diana, Luna, sit eadem dea, per cuius lumen mulier obtestatur. Altera eius coniectura deterior: *Per te sacra precor per luminis Ilithyiae,* noua voce procusa. *Flumina I.* Taubmannus foedo acumine exponit. Ferrem saltem, si lauationem infantis recens natae commemorasset. Heinf. varie tentat: *per flumina Ilissea:* quia ad Ilissum sacra Cereris celebrata: vid. Periegetes, Auienus et Priscianus; vel *per numina Itona* aut aliud Palladis epitheton; vel *per te saeva precor per fl. sancta Cytherae.* Salmaf. ad Solin. p. 121 C. *per flum. Lethaeea* emendat, a fluuio Cretae Lethaeo: quod praeferam ceteris hariolationibus. Sed totum omnino versum augmentum esse scholastici, sententiam variantis, suspicor. Saltem *numina Ilithyiae* legendum. 327 *Nec* vett. edd. ante Ald., et: *tam molli mente;* hoc praefert Scaliger, et recte puto; etiam Heinf. e mf. Basil., etsi *tam nulla mente* et ipsum habet, quo defendas: vt sit stulta, amens. Pro *sequaris* praestaret *feraris;* quod et Heinfio in mentem venit. 328. 329 *Non ego te incepto, fieri quod non pote, conor Flectere, amor:* scabrities et his verbis ineft. Non amorem, sed puellam, alloquitur anus; hanc non conatur flectere, deflectere, auertere, reuocare ab incepto. An fuit: *incepto flectere amore; nec est cum dis c. n.* Saltem distinguam — *conor Flectere (Amor! neque sit cum dis contendere nostrum).* Sensit eandem mecum verborum molestiam vir doctus in Misc. Obsf. Vol. IV, p. 327, qui, *amor,* accipiebat, pro mi amor amata puella!

Sed patris incolumi potius te nubere regno, 330
Atque aliquos tamen esse velis tibi, alumna, Pe-
nates.

Hoc vnum, exitio docta atque experta, monebo.
Quod si non alia poteris ratione parentem
Flectere: (sed poteris; quid enim non vnica
possis?)

Tunc potius tamen ipsa, pio cum iure licebit, 335
Cum facti caussam tempusque doloris habebis,
Tunc potius conata tua atque incepta referto.
Meque, deosque tibi comites, mea alumna, fu-
tuos

Polliceor: nihil est, quod texas ordine, longum.

quod alius vir doctus Latine fieri non posse monuit. Sed video nunc illud, quod conieceram, legi in mf. Basil. et iam extare in Ald. 1534, adeoque recepi. 331 *Vtque* emendabat Loensis Epiphyll. VIII, 27. Tum alius vir doctus Misc. Obfl. Vol. IV, p. 327 *velim* malebat; nec aliter sententia rite procedit: *Sed velim te nubere incolumi patris regno, Atque aliquos tamen esse tibi Penates*, h. aliquos saltem; non nullos. 332 *exilio* con. viri docti Misc. Obfl. ibidem; quod vnice verum. Nam Carme ipsa exulabat a patria: 333 *non aliqua* vel *vlla* Io. Schrader. Emendatt. pag. 62. 335 *ista* vir doctus Misc. Obfl. l. c. bene corrigebat. *tuo cum iure* legebat Loensis l. c. Heinf. quoque: *Nunc potius* hic et 337, et *dum iure licebit, Dum f.* 336 *facti caussam*, scil. negatis tibi precibus. *fracti* — *doloris* bene Heinf. vel *tant.* 337 *incerta* mf. Basil. et vet. edd., etiam Aldd., at 1534 *incepta*. 339 *quod extat in o:*

334. *quid enim non vnica possis?* cum vnica sis filia. gatis a patre nuptiis. *referto*: iterum consilium hoc extremum rescandi capilli patrii reuoca, repete. 338. *Meque* cum Minoe ineundas. *tempus doloris*, cum tempus dolendi habebis iustum, adeoque erit, quod doleas, ne- *d.* Comparat Scaliger Graeca: *ὡς ἐμοῦ σὺν θεοῖς συλληψομένης σοι, οὕτω ποιῶ.* 339. *nihil est*; non res est,

His vbi sollicitos animi releuauerat aestus 340
 Vocibus, et blanda pectus spe vicerat aegrum:
 Paullatim tremebunda genis obducere vestem
 Virginis, et placidam tenebris captare quietem,
 Inuerso bibrium refingens lumen oliuo,
 Incipit, ad crebros infani pectoris ictus 345
 Ferre manum, assiduis mulcens praecordia pal-
 mis.

Noctem illam sic maesta super morientis alumnae
 Frigidulos cubito subnixa pependit ocellos.

Ed. Ven. 1484; aliae: *quod texat in ordine*: sic et mf. Basil.
 Quod nunc legitur dedit Aldina. vid. Not. 340 *Hic vbi*, et, *re-*
leuauerit vett. edd. *Hoc tibi — velauerat* mf. Basil. 341 *vis-*
cerat Ed. Ven. 1484. *vinxerat* Aldinae pr. et sec. *vicerat* Iunt.
luserat Aldina tert. *spem clauserat* mf. Basil., quod eo alludit.
fouerat conii. Doruill. et Io. Schrader. 343 *et placidam tene-*
bris captare quietem. Hoc facit puella, vt captet quietem, capiat
 somnum; at nunc anus puellam ori obducta veste ad somnum
 componit. An *aptare* hic latet? Sed *captare* esto: arcessere, pa-
 rare, per tenebras, quas obducit, extincta lucerna, *oliuo inuerso*,
 vt obruatur oleo affuso ellychnium: proprie vas inuertitur. Ad su-
 perstitionem trahit rem Scaliger, nimis subtiliter. *placitam* conii.
 Heinf. 344 *refringens* vett. edd. ante Aldinam et Ascens., ex
 more. *Inuerso* esse ab inuergendo patet. 345 Vinculum in his ver-
 sibus orationi deesse vnusquisque videat. Scaliger vett. edd. *Incipit et*
 habere ait et hinc refingit: *Incipit: et crebros infani pectoris ictus*
Ferre manu: vt *ferre manu* sit sustinere, ἀνέχειν χεῖρι. Non pla-
 cet acumen. Malo distinguere: *Paullatim tremebunda — Incipit:*
ad crebros infani pectoris ictus Fertque manum, assiduis mul-
cens praecordia palmis. Manu mammae imposita subfultus pecto-
 ris obseruat. 346 *mulcans* Pricaens ad Apulei. pag. 221, *perpe-*
ram. 347 *morientis*, defendi forte potest. Heinf. tamen tentat
 varie: *rorantis, moerentis, marcentis*. Mox *cubitis* mf. Basil.

quae non nisi longo tempore Iul. Sabinus in sententiam mu-
 et multo apparatu perfici pos- tauit: nihil est longum, quod
 sit: sed res est breui tempore ipsa natura ordine texuit; et
 expedienda. Verum recte sic nunc interpunxi.

Postera lux vbi laeta diem mortalibus alnum,
 Et gelido veniens mani quatiebat ab Oeta; 350
 Quem puidae alternis fugitant optantque puellae:
 Hesperium vitant, optant ardescere Solem:
 Praeceptis paret virgo nutricis, et omnis
 Vndique conquirit nubendi sedula caussas.

349 Heinſ. conſ. *lux elata, oblata*; ſaltem deb. *euecta* — *Vt g.*
 350 *veniente mane* male vet. edd. cum mſ. Baſil. *Et gelida ve-*
niente mihi Ald. *Egelido* eſſe legendum Scaliger monuit: vt ſit
 verborum iunctura haec: *vbi poſtera lux laeta, veniens mane ege-*
lido ab Oeta quatiebat diem alnum. Tenue tamen et vix poeta
 dignum *Egelido mane* vel *mani*. Gronou. ad Sen. Herc. fur. 132
E pelago veniens ſumma q. At Heinſ. *Egelida veniens iamiam*
q., aut *Occiduo v.* Io. Schrader. *Et gelido Eous veniens q.*
 Bene ſe habet ſol veniens ab Oeta; de qua Oeta, et ortu ex ea vid.
 ad Ecl. VIII, 30, in Culic. 202. Heinſ. laudat Turneb. Adu. XXVIII,
 21. Sen. Herc. fur. (132. 133) et Silii *Vixdum clara dies ſumma*
luſtrabat ab Oeta Herculei monumenta rogi (lib. VI, 452). At
quater diem quomodo dictum ſit, non ſatis capio. Si de Solis
 equis ageretur, ii poſſent *curſu quatit*, vt Ge. III, 132, et Cul. 209
Iam quatit — *equos Nox*; et Auſon. Ep. IV *Iam ſuccedentes qua-*
tiebat Luna iuuenſcos. Videtur dictum pro ſimplici, mouere, pro-
 ferre. Qui arguari vult, etiam tremulum lumen ſignificari dicat.
 Occurrit quoque Cul. 42 *quatiebat lumina Sol*. Malim tamen vel
ſic diem — *ſpargebat ab Oeta*. Wakef. ad Lucret. IV, 406. „me
 hic magnas turbas mouere ait de nihilo“ Clementer vero! Velim ta-
 men docuiſſet vir doctus: quam bene dicatur *dies quater lucem*.
Aurora, Phoebus, ſpargit lucem, non quatit. Quatitur fax; at
dies non habet *facem*. Quae ſequuntur v. 351. 352 ornamenta ſunt,
 in quibus poetae iudicium deſidero: niſi laciniae ſunt e margine affu-
 tae. De Hefpero acute dici poterat, et, ſi bene memini, dictum eſt
 a vetere poeta (eſt is Callimachus fragm. LII *αὐτὸν μὲν Φιλέουσ', αὐ-*
τὸν δὲ τε πεφρίκασι, vt h. l. *Quem p.*): *Quem puidae alternis*
fugiunt optantque puellae: reſpectu ſponſarum ad ſponſum dedu-
 cendarum: quo Catulli illud ſpectat: *Hefpere, qui coelo lucet cru-*

349 — 351. An deſcriptio rat auctor Culicis v. 42.
 haec orientis diei cum indi- Paulo ante *frigidulos ocu-*
 cio ornata ſit, v. Var. Lect. *los* ex Catullo mutuatus eſt
 Solem *quater lumina* dixit LXIII, 131.

Tentantur patriae submissis vocibus aures, 355
 Laudanturque bonae pacis bona; multus ineptae
 Virginis insolito sermo nouus errat in ore.
 Nunc tremere instantis belli certamina dicit,
 Communemque timere deum; nunc regis amicos;
 (Namque ipso verita est orbari maesta parente) 360

delior ignis? Hunc versum forte adscripserat aliquis, cum Oeta iniecisset recordationem hemistichii: *procedit Vesper ab Oeta*. Accessit alter versus: *Hesperium vitant, optant ardescere solem*. *Hesperium* (sidus) pro Hespero, *vitant* pro metuunt: *ardescere*, s. *tardescere*. Nam nouae nuptae metuunt vesperam ingruentem: non auroram. Heinf. *Hesperon euitant, optant ardescere Eoum*. Alterum hoc idem iam coniecerat Bentley. ad Callimachi fragm. laudatum: in quo Ἑσπέριον φιλέουσιν, ἀπὸς στυγέουσιν ἔψον. Enimvero in Callimacho bene se hoc habet de iuuenibus seu Iponis. At h. l. puellas, si in amplexibus Iponorum habentur, quomodo putabimus optare diem illucescentem? Est igitur alienum a loco totum hoc e Callimacho. 356. 357 *Laudantur pacisque bonae bona* m. Basil. *inepto Virginis insolitae* vett. edd., etiam Aldd.; primus emendauit Pithoeus. Aliae edd. *inepte*. 359 *Communem deum*. v. Not. Laudat Heinf. Eleg. ad Messalam *Communem belli nec meminisse deum*. Ita tamen *belli* nosse omittere non debuit. Greene: *Affinem — deum* legit, Iouem scil. Cuius tamen respectu ita dici possit, non video. — Porro, *regis amicis* vett. edd. et Aldd. cum m. Basil. *amicos* a Pithoeo profectum: puto vt sit, eos illa timere dicit. Sed totus locus 359. 360. 1. est pannus asutus. 360 *Namque ipso verita est orbari moesta parente*. Μίμησις εἰρωνική est Scaligero; mihi videbatur esse monachi ineptus lusus ex margine; vna cum sequente versu: *Cum Ioue communes qui quondam habuere nepotes*. Sugillabat, suspicor, lepidum caput Iouem, tamquam qui cum eorum filiabus confueuisset:

359. *Communem deum: munem propone animo*.
 belli fortunam. Alias dici- Sed et inf. in Catalect. XI,
 mus Martem communem. 50 *Communem belli nec*
 Laudat Taubm. illud Anni- *timuisse deum*. Conf. Burm.
 balis Liu. XXX, 30 *Cum Antholog. Lat. Tom. I, pag.*
tuas vires, tum vim for- 299. De toto loco cor-
 tunae Martemque belli com- rupto v. V. I.

Cum Ioue communis qui quondam habuere ne-
potes;

Nunc etiam conficta dolo mendacia turpi

Inuenit, et diuum terret formidine ciuis;

Nunc alia ex aliis, nec desunt, omina quaerit.

Quin etiam castos ausa est conrumpere va-
tes: 365

Vt, cum caesa pio cecidisset victima ferro,

Essent, qui generum Minoa auctoribus extis

Iungere, et ancipites suaderent tollere pugnas.

At nutrix patula componens sulfura testa,

ita enim communes cum Ioue nepotes ex filiabus suscipere poterant. Nisi v. 361 *Cum Ioue*, est infortunatus quidem, vix tamen a monacho proculus; sed alieno loco e margine insertus. Ita adscriptus esse potuit ex alio poeta ad v. 134 *pater atque auus idem Iupiter*. In Ald. 1517 *Namque ipsi verita est: orbum flet moesta parentem*: nec aliter ms. Helmstad., nisi quod *orbum fit* magis corrupte legitur. Heinl. inde resingebat: *Namque ipso verita est coram fari ista parente*; ingeniose. Putabat idem post hunc desiderari versum. Tam parum venerat in mentem, haec carmina esse interpolata sexcentis locis. 362 *conficta* Aldina eadem dedit. *confecta* edd. vett., suo more. *conferta* Ascens. *conferta* Loenlis l. c. 364 *Nunc alia ex aliis, nec desunt omnia, quaerit* aliarum edd. est lectio, quae suas argutias habet. Sed ea, quae subiiciuntur, *omina* postulant, quae Aldina habet, et Scaliger reduxit. In fine versus *quaerunt* vett. edd., male, cum ms. Basil. 366. 367 Aldina lectio est, quam habemus. *Et cum caesa — Ut sunt, qui g. M.* vett. edd. cum ms. Basil. Mox *auctoribus extis*, ut Aen. X, 67 *fatis auctoribus*.

369 sqq. Locus, qui sequitur de magicis sacris, ab h. l., cum ea non ad amorem instillandum, sed ad Nisi parentis animum flectendum et suauior, quam nobis esse debuit; nec male tamen a poeta est tractatus, etsi aliorum poetarum exemplo, nec forte satis accommodate ad h. l., cum ea non ad amorem instillandum, sed ad Nisi parentis animum flectendum et, ut filiae cum hoste Minoe nuptias probaret, impellendum valere debeant. VI.

Narcissum, casiamque, herbas incendit olentis;
370

Terque nouena ligat triplici diuersa colore
Fila; ter in gremium mecum, inquit, despue virgo,
Despue ter, virgo: numero deus inpare gaudet.

Inde Ioui geminat magno Stygialia sacra,
Sacra nec Idaeis senibus, nec cognita Graiis; 375

370 *herbas contundit olentis* mf. Basil., ex Ecl. II puto.
372 *circum inquit* vett. edd. ante Aldinam alt. cum mf. Basil.
374 In ant. edd. mire interpolatus erat versus: *Hinc magno generata Ioui frigidula sacra*. In Ald. alt. et hinc in aliis: *Inde Ioui geminat magno frigidula sacra*. Haec in *Stygialia sacra* mutauit Scaliger, feliciter utique: vt sint magica: Aen. IV, 638 *Sacra Ioui Stygio quae rite incepta parauit*, atque haec emendatio in vulgarem lectionem transiit, seruata editionis Aldinae lectione in ceteris. Hoc ipsum tamen hemistichium aliter refinxerat Scaliger: *Hinc magico venerata Ioui St. sacra*: dura verborum iunctura, vt venerari sacra dicatur anus. Alterum tamen tollere et seruare malim *magico Ioui*: nam *magnus Iupiter* vix locum habet in his sacris. De sagarum nominibus reconditis, vt ipsiplices, auriplices, simulatrices, fictrices, veratrices vel potius veteratrices dicantur, docte ad hunc locum Scaliger agit. *geminat sacra*, instaurat, iterat. Editio vet. Leopardi apud Loensem l. c. legebat (ex correctione utique viri docti) *Iunoni Stygiae facit inde Hecatcia sacra*. Barth. Aduers. XXIII, 21 monstrum emendationis affert: *Hinc magico venerata Ioui Phrygia indole sacra*. Heins. tentabat *fert stridula sacra*: mox tamen ipse abiicit. Io. Schrader. coni. *Inde Ioui ingeminat magico Stygia edere sacra*.
375 Scaliger, omnes, inquit, antiquitus excusi: *Idaeis auibus*, quod vetus Editio apud Loensem, ex nostris antiquis edd. nulla praeterquam Norimberg. agnoscit: ceterae, etiam Aldina sec., *Idaeis*

370. *Narcissum, casiamque, herbas incendit olentes;* Nouem fila triplicis coloris nectit ter, seu nodo facto, compositus ad illum Ecl. II, seu inter se implicita. Sumtum ex Ecl. VIII, 73 *Terna tibi haec primum triplici diuersa colore Licia circum-*
11 *Allia serpillumque herbas contundit olentes.* Vt *tibi haec primum triplici diuersa colore Licia circum-*
371 *Terque nouena ligat triplici diuersa colore Fila.* *do.* Inde etiam vs. sq. repe-

Pergit, Amyclaeo spargens altaria thallo,
 Regis Iolciacis animum defigere votis.
 Verum, vbi nulla mouet stabilem fallacia Nifum,
 Nec possunt homines, nec possunt flectere diui:
 Tanta est in paruo fiducia crine cauendi: 380

senibus. Multa inde molitur Scaliger, vt interpretetur aues has Idaeas; mox fauente Ald. tert. emendat: *Idaeis anibus*; vt mss. Helmst. quoque legit; mss. Basil. *anibus*. Nos a senibus non recedemus: erroris librarii caussa manifesta est. Quos autem *Idaeos* hos *senes* dicemus esse? Iul. Sabinus Idam Troadis vel Phrygiae, et hinc sacra Cybeles, infert; Taubmannus Cretenfes interpretatur. Ita quomodo *Graeci* opponi possunt? Artes magicas modo inter Theffalos modo inter Colchos celebratas exhibent poetae: legamus itaque: *Sacra nec Aeaes senibus nec cognita Graeis*. Aea et hinc Aeaeta de Colchide frequens poetis; seues Graei de Theffalis. Nunc iusta comparatio. Heinf. com. *Aeaes anibus* vel *Edonis*, tum *nec c. Threis*. (Thressis!) At non de furore Bacchico, sed de sacris magicis hic agitur. 378 *stabulis fallacia* vett. edd. constanter habere affirmat idque praefert Scaliger: quod iterum de nostris verum non est. Vna Iuntina eam lectionem exhibet; et Domitius et Ascensius eam interpretantur; vix tamen eam probandam arbitror. *Nifum stabilem* bene dixit a sententia animi firma, in qua ille perstabat. 380 *in patrio* Heinf., quod alienum. Niso enim est fiducia in suo crine. *fiducia cauendi* est forte paullo insolentius dictum, potest tamen ferri: vt putet facile se sibi cauere posse a malis, quae metuebant aut ominabantur alii. Vir doctus Misc. Obs. Vol. IV, pag. 329 varie sed frustra tentat. Praestat forte *cauenti* Niso: si modo caueat, ne crinis fatalis sibi eripiatur. Nisi fuerit: *crine*; *pauenti Rursus* — *puellae*. Sed totus versus suspectus mihi est.

tit: *numero deus impare* prouentum in Laconica fuisse
gaudet. Tum 376. 377 ex h. l. patet, quod Scaliger
Amyclaeus thallus, ἄλλ- partim ex studio palaestrae,
λῆς, ramus, termes oliuae partim ex Statio, qui *Euro-*
 esse videri potest, quo aram *tam oliuiferum* appellauit,
 aqua adspersit: nam Aen. firmari posse putabat. Ve-
 VI, 230 in lustratione: *Spar-* rum palaestrae studium non
gens rore leui et ramo feli- statim oliuae culturam infert;
cis oliuae. Itaque oliuarum et in Statio lectio est ambi-

Rurfus ad inceptum sociam se adiungit alumnae,
 Purpureumque parat rurfus tondere capillum,
 Cum longo quod iam captat succurrere amori:
 Non minus illa tamen reuehi, quod moenia cres-
 cant,

381 *sociam se iungit* Aldina. *sociae* coni. Heinl., vix bene.
 382 *rurfus* otiose repetitur: saltem *ferro*. 383. 384. 385 Tur-
 bata et luxata sunt omnia. Nec mirum: adhaeserant, puto, versus
 in margine alicuius codicis a sciolo scholastico male alliti. Scaliger
 in antiquata verba proclivis sic comprehendebat sententiam: *Tum*
longo quod iam captat succurrere amori, Non minus illa ta-
men. Vt quod sit pro, quamuis. Lenior forte medicina: *Tam*
longo quod iam captat succurrere amori. Versus tamen vel sic
 eneruis, etsi facile erat meliorem substituere. In Iuntina editur:
Quum longo quoniam. Ferrem, si daret codex: *Quum, longo*
quanquam captat (f. cupit ah) succurrere amori, Non minus
illa tamen — Gaudeat; vt iungatur: Quum gaudeat. 384 *Non*
minus illa tamen reuehi, quod moenia crescant, Gaudeat;
 foede corrupta. Pro *reuehi* in vett. edd., etiam Ald., *rauci*, et
crescat m. Basil. et Helmstad., adscripto *cernat*. In *crescant*
 nomen Cretae latere facile assequare: Carme ad Cretam, in qua
 nata, saltem educata, erat, sibi reditum dari non sine gaudio
 agnoscebat. Scaliger refinxit: *Non minus illa tamen reuehi quo-*
que moenia Cretes Gaudet. Sed dura sunt *moenia Cretes*. Ma-

gua: Theb. IV, 227; nam
 alii *oloriferum Eurotam* ha-
 bent, quod verius esse arbi-
 tror; nam idem Eurotas
 arundinosus, *δουκνέτροπος*,
 Theogn. 783, quales amnes
 amant olores; tum *oliuifer*
 ad idem palaestrae studium
 inter Laconas referendum
 erat. Nec vero ad haec con-
 fugere necesse erat. De
 myrto accipiendum esse thal-
 lum Amyclaeum, ex carmine
 Catulli patet, quod toties ex-

pressum in Ciri. Nam v. 89
Quales Eurotae progignunt
littora myrtus. Alioqui lau-
 ros ad Eurotam memoravit
 ipse Maro Ecl. VI, 83. *Iol-*
ciaca vota, sunt deuotiones
 Thessalicae.

383. 384. 385. Sententia
 esse debet: partim vt alum-
 nae amori succurrat, partim
 quod in patriam sic se redi-
 turam et saltem tumultum in
 solo patrio habituram esse
 videt.

Gaudeat: et cineri patria est iucunda sepulto. 385

Ergo metu capiti Scylla est inimica paterno.

Tum coma Sidonio florens succiditur ostro.

Tum capitur Megara, et diuum responsa pro-
hantur.

Tum suspensa nouo ritu de nauibus altis,

lim: *Non minus illa tamen reuechi se ad moenia Gnossi Gau-
deat.* Heinf. *reuechique ad moenia Cretae.* Io. Schrader. *moenia
creffa.* 385 *et cineri patriae est iucunda sepulto.* Vett. edd.
patriae et, vel cineris patriae est. Vetus edit. apud Loensem
l. c. *Gaudere et cineris patriae laeta esse sepulcro,* quae inter-
polationem manifeste produnt. Scaligeri correctione ne ipsi quidem
monachi veteres scabriorem proferre potuissent. *Gaudet: at ei
cinis est patriae iucunda sepultae:* vt esset: huic placet ruina
patriae suae. Vtrique causa est, quod gaudeant: illi, quod iterum
in Cretam reuerti sperat: huic vero, quod de casu patriae certa
sit. Hoc vero Scylla non gaudebat. Itaque nec Heinf. bene: *et
cinis est patriae iucunda sepultae.* Barthium sensum verum
tenuisse video, qui tamen legere maluit: *Gaudeat: et cineri pa-
tria est iucunda sepulcro,* h. anui illi iucundum est in patria sua
cineri suo inuenire sepulcrum. Sed veram lectionem inuenire in
promptu est, eamque mox in Aldina dudum vulgatam vidi: *et cineri
patria est iucunda sepulto.* Ita et ms. Helmst. legebat. Etiam
cineri sepulto patria humus grata est. Si non viuere licet in patria,
saltem, in ea humari vt contingat, in votis habemus. 386 *Ergo
metu capiti Scylla est inimica paterno.* Iterum inepti monachi
acumen ex margine illatum, sed valde obtusum. *Metus* saltem di-
fertius erat exponendus. Barthius non male emendat: *Ergo tum
capiti.* Puto tamen interpolatorem scripsisse: *Ergo iterum c.*
Hoc idem Heinf. conicit. 387 Per tres versus diuersa narratio-
nis capita ieiune satis per *Tum* iunguntur. Saltem tertio: *At
suspensa.* Omnino hic erat carminis locus, qui disertissime trac-
tari debebat. cf. Ouid. Met. VIII, 81 sq. Pro *succiditur* vett. edd.
ante Aldinam male *succingitur;* in qua et *Tunc.*

387 sqq. Potiora narratio- gat; cf. v. 416. 417; non ad-
nis capita tantum verbo at- iicitur, an in prora, vbi para-
tingit: vid. ad pr. carm. semum erat: in quo forte

389. Mira Minois crudeli- fabulae potest origo ac causa
tas, quod puellam nauis alli- latere: cum puella efficta

Per mare caeruleum trahitur Nifeia virgo. 390
 Conplures illam Nymphae mirantur in vndis;
 Miratur pater Oceanus, et candida Tethys,
 Et cupidas secum rapiens Galatea sorores;
 Illa etiam, iunctis magnum quae piscibus aequor
 Et glauco bipedum curru metitur equorum, 395
 Leucothoe, parvusque dea cum matre Palaemon.

390 *Nifeia virgo*. Sic scribendum: *Νισηίς*, *Νισηία*: non *Nefeia*: conf. Heinf. ad Ep. Sabini I, 33. 391 *illam*. Heinf. con. *Scyllam*. Mox male vulgatum *Thetis*. 394 F. *Illam etiam*, scil. miratur. Sicque m. Basil. *iunctis quae piscibus. pristibus* haud dubie Heinsius et hic emendaret. Et ecce in schedis emendat. 396 *Leucothoe* male scriptum perpetuo librariorum lapsu in anti-

esset, quae suspenfa per mare trahi videri posset; Tzetzta ad Lycophr. 648 κρεμασθεῖσα τῆς πρώρας τῆς ἐκείνου νηὸς etc. In diuersa abit Apollodor. III, 14, 8 Minos τὴν κόρην τῆς πρύμνης τῶν ποδῶν ἐκδήσας, ὑποβρύχιον ἐποίησε. Etiam alios fabulam sic exponere, notauit Scaliger. Propert. III, 17, 26 *Pendet Cretaea tracta puella rate*: vbi cf. Intpp. Potuit et hoc subesse poetae, qui primus finxit, animo, quod Scylla ob tantum facinus digna erat, cui tellus pontusque negetur, vt verbis Nafonis vtar. Alii poetae fabulam aliter tractauere: Naui eiectam in mare a Minoe, ad Scyllaeum Argolidis promontorium dela-

tam mortuam acceperat Pausan. II, 34, p. 192. At dolore furentem, cum se a Minoe relinqui videret, in mare se praecipitasse, et puppi abeuntis nauis inhaesisse narrat Ouid. Met. VIII, 142 sq., vbi similes querelas Scyllae comparent studiosi cum loco, qui sequitur, non male elaborato a poeta: et in quo ille cum Catullo LXIII, 130 sqq. certasse videtur.

391. *Complures illam Nymphae mirantur*. Frequentatum poetis phantasma: vt in Argonautarum historia. Proxime tamen Catullum respexisse videtur LXIII, 14. 15. In vs. 394. 395. 396. disertus locus de Ino et Melicerta.

Illi etiam, alternas fortiti viuere lucas,
 Cara Iouis soboles, magnum Iouis incrementum,
 Tyndaridae niueos mirantur virginis artus.

Has adeo voces, atque haec lamenta per auras 400
 Fluctibus in mediis questu voluebat inani,
 Ad coelum infelix ardentia lumina tollens,

Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.

Supprime o paullum turbati flamina venti,
 Dum queror; et diuos, quamquam nil testibus
 illis 405

Profeci, extrema moriens tamen adloquor hora.

Vos ego, vos adeo, venti, testabor, et aerae,

Vos, matutina si qui de gente venitis,

quioribus. Aldina et sequiores edd. *Leucothea* recte. cf. Munker. et Staver. ad Hygin. f. 2, quosque illi laudant. Vitium itaque in ed. Heinf. et Burm. relictum correxi. 397 F. *Illam etiam*. Et sic iam Heinf., moxque *et niueos*. *alternas* male vett. edd. ante Aldinam. Nota fabula de Dioscuris, summa arte tractata a Pindaro Nem. X. cf. supra Aen. VI, 121 *Si fratrem Pollux alterna morte redemit*. Per proleplin Dioscurus in hac aetate memorari et, quia nauiganibus adsunt, nunc memorari, facile intelligis. 398 Versus ex Eclog. IV, 49 ab alia manu illatus. 402. 403 Ex Aen. II, 405. 406. *lumina tollens*. Aldina *tendens*. 404 *turbato* Ed. Ven. 1484. *turbata* o Ald. pr. Iunt. et Norimb. Omninoque haec erat vetus et vera lectio. *turbati* f. Aldina. *turbati* o f. alia vetus editio Barthio laudata. *turbata flumina* mf. Helmst. *Venti turbati* sunt simpl. turbidi, concitati. 405. 406 Ex Ecl. VIII, 19. 20. 408 *Vos matutina si qui de gente venitis*, vt aues sint, in quas cognatione iunctae Procne et Philomela fuerant mutatae: conf. sup. 199 lqq. Ita legitur ex Scaligeri emendatione. Vulgata lectio erat: *Vos Numantina*: sic iam vett. edd., etiam Ald., at Ven. de Tortis cum aliis: *Vos q Mantina*: promptum

404—458. Lamenta haec deres modo seuerius iudicium
 Scyllae non sunt a poeta te in dilectu rerum et sententia-
 nioris ingenii profecta; defi- rum.

Cernitis: Illa ego sum cognato sanguine vobis
 Scylla; quod, ah, salua liceat te dicere Proc-
 ne; 410

Illa ego sum Nisi pollentis filia quondam:
 Certatim ex omni petiit quam Graecia regno,
 Qua curuus terras amplectitur Hellespontus;
 Illa ego sum, Minos, sacrato foedere coniunx
 Dicta tibi: tamen haec, et si non adcipis, au-
 dis. 415

est in *Mantineia* hoc mutare, quod et Scaliger arripuit, sed mox iterum dimisit. Sane Arcadum ea vrbs vt totam Peloponnesum designaret, satis esset insolens. Nec tamen altera Scaligeri lectio habet, in quo acquiescere possis. Doctius nomen latere, et quidem stirpis vel gentis Philomelae et Procnes, non dubito. Itaque retingo: *Vos, Pandionia si qui de gente venitis, per aerem volantes occurritis.* 409 *Spernitis?* coni. Green. 410 *quod o salua* vett. edd., etiam Aldina. *salua liceat te dicere* iam eadem Aldina dedit: aliae edd. *liceat tibi.* Scaliger frustra refinxit: *liceat mihi.* Versus insititius. 414 *Scylla ego sum* ml. Basil. *Minus* Loensis l. c. 415 *tamen haec, etsi non accipis, audis.* Igitur accipere esse debet admittere, probare. Sed vsu probatum, vt sit auribus accipere, audire. Scaliger ex antiquis edd. reponit *audi:* tamen haec audi, quanquam tibi non placent. Verum et hoc non minus ieiunum. Heinf. *etsi non aspicias, audis.* Totum versum a mala manu insertum arbitror, vitio priori versui semel illato, vt *Illa ego sum Minos* legeretur. Scriptum scilicet fuerat: *Illa ego Minois sacrato foedere coniunx Vinciane iam magni tranabo gurgitis vndas?*

414. 415. *Illa ego sum, Minos, sacrato foedere coniunx Dicta tibi.* Aut exciderunt multa, aut non satis praestruxit narrationem poeta. Intelligendum scilicet est, dato capillo Scyllam fidem a Minoe matrimonii iungendi accepisse. Ad pac-
 tionem eandem sunt *foedera* referenda vs. 422. Ceterum cum his Scyllae querelis cf. eas, quas Ouid. Met. VIII, 108 sqq. eius ore profert, vt intelligas, in hoc ingenii lusum, in nostro poeta doloris acerbitatem ex naturae veritate.

Vinctane tam magni tranabo gurgitis vndas?
 Vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces?
 Non equidem me alio possum contendere dignam
 Supplicio: quod sic patriam carosque Penates
 Hostibus inmitique addixi ignara tyranno. 420
 Verum esto. Haec, Minos, illos scelerata putavi,
 Si nostra ante aliquis nudasset foedera casus,
 Facturos, quorum direptis moenibus vrbis,
 O ego crudelis, flamma delubra petiui:
 Te vero victore, prius vel sidera cursus 425
 Mutatura suos, quam te mihi talia captae
 Facturum metui. Iam iam scelus omnia vincit.

417 *Victa* vet. edd. ante Aldinam, ex more. *assidua* etiam Ven. Norimb. 418 Noli refingere: *Non equidem me non possum contendere dignam Supplicio*: Non possum contendere, me non dignam esse supplicio; merui vero. Sententia enim sic instructa: Non equidem possum contendere, dignam me alio supplicio, scilicet quam hoc; immo vero, fateor, me dignam supplicio hoc: sed hoc ab iis, quos laeseram, non a te, inferri mihi debebat. 419 *quod sic* Aldina primum dedit. *Aliae quanquam*, male. Basil. *quam quod*. Heinf. *quia nam*. 420 *ingrata* vel *ignava* con. Heinf. *gnara* emendat Scaliger. Sed et alterum habet locum: *ignara* enim futuri, cum longe aliter acceptum iri a Minoe beneficium putaret. 421 *Verum esto: Haec, Minos* iam emendatum in eadem Aldina. *Aliae vet. Verum est hoc* vel *Verum est haec* cum ml. Basil. Io. Schrader. Emendat. p. 63 *Verum isthaec, Minos, illos scelerata putavi* — *Facturos*. non male! 423 *direptae m. vrbis* em. Heinf. 426 *Maturata* ed. Fabric. 427 *Iamiam scelus omnia vincit*. Languet τὸ *iamiam*. Sceleri epitheton addi poterat: siue puellae siue Minois scelus intelligas. Barthius interpretatione sic iuvat sententiam: *omnia*, etiam fidem datam. Heinf. refingit: *Iamiam scelera omnia vincis*, vel *quanquam scelera omnia vici*.

418. Non equidem aliud *turos, quorum*. Deos intelligit Scaliger; quidni Me-garēnses? si rescuissent pro-

Ten' ego plus patrio dilexi perdita regno?
 Ten' ego? nec mirum, vultu decepta puella
 Vt vidi, vt perii! vt me malus abstulit error! 430
 Non equidem ex isto speravi corpore posse
 Tale malum nasci: forma, vel fidere fallor.
 Non me deliciis commouit regia diues,
 Corallio fragili, ac electro lacrimoso;
 Me non florentes aequali corpore Nymphae; 435
 Non metus incensam potuit retinere deorum.
 Omnia vicit amor: quid enim non vinceret ille?

429 *nec mirum*. Heinl. f. *nimirum*. 430 Ex Ecl. VIII, 41 temere, vt puto, huc illatus. 432 *forma, vel fidere fallor*: vel specie vel fato. Putida oratio: forte *forma, proh sidera! fallor*. In Misc. Obff. Vol. IV, p. 330 virum doctum tentasse video: *formae vel fidere falli*: vt *formae sidus* forma fiderea sit. Mf. Helmst. *forma vel sidera falle*. 434 *Corallio fragili ac electro lacrimoso*: ita resinxit versus Scaliger (nec indocte, modo atque maluisset), cum in Aldina esset *et*. Nec aliter mf. Helmst. Versus proculus eo modo, quo Aen. VIII, 402. *quod fieri ferro liquidoue potest electro*. Etsi nunc *electrum* succinum est, olim in summo pretio habitum. Vulgg. *et lacrimoso mouit electro*, ex interpolatione, et tamen cum vitio versus. Nec aliter mf. Basil. In Plantin. et aliis versus sic constitutus est: *Non me — diues, Diues corallio fragili et lacrimoso electro*. Loensis sic resingebat: *C. et fragili aut mouit lacrimoso electro*. conf. Voss. de Analogia III, 36. 435 *Non me fl.* melius vet. edit. apud Loensem. 437 *Omnia vincit amor*. Sic sup. Eclog. X, 69. Hic vero dandum erat: *Omnia vicit amor*; et hoc ipsum e mf. Helmst. notatum video. Procedit enim sententia sic: Nihil abduxit ac deterruit me a scelere: non paterna domus deliciis et puellis comitibus affluens, non deorum metus.

ditionis consilia! Mox 431 tria. Loquitur enim de Nisi
speravi pro metui, putavi, patris regia, et de bonis,
 vt saepe: conf. Aen. I, 543. quibus illa adhuc vsa erat.
 IV, 419. 435. *aequali corpore*, ae-
 433. *Non me commouit*: tate, aequales, *ἐμήλικες κό-*
 vt abstererer a prodenda pa- *ρρι*, vt Scaliger illustrat.

Non mihi iam pingui sudabunt tempora myrrha,
 Pronuba nec castos adcendet pinus odores,
 Nec Libys Assyrio sternetur lectulus ostro. 440
 Magna queror; nec et illa quidem communis
 alumna

Omnibus iniecta tellus tumulabit arena,

438 *Non mihi iam* ms. Basil. vett. edd. et ipsa Aldina, melius quam *Nec sudabunt*. Sane Ge. II, 118 *Quid tibi odorato referam sudantia ligno Balsamaque et b.* et alibi: sed alio sensu. In simili loco cum Tibullo nostro (lib. III, 4, 28) praeferam *stillare: nec mihi iam pingui stillabunt tempora myrrha.* 439 *Spinus* Leopardus malebat apud Loensem Epiphyl. VIII, 27, f. iuani acumine. *odores* iam Ven. 1484. Norimb. et aliae; at Aldina protulit *honores*, quod et Heinf. praefert. Nihil vulgatius hac varietate in libb. conf. Burmann. Anthol. pag. 37. Elegans autem versus de taedis, quae nouae nuptae praeferuntur. 440 *Non Libys* Aldd. cum ms. Basil. 441 *Vana queror* con. Heinf. *nec et illa quidem* inde ab Aldina legitur. Antiquiores: *nec ut illa quidem*. Excidit puto *me: magna queror: me ne illa quidem communis — tumulabit*, h. e. quod vero maximum est, de quo queri possim: *me ne tellus quidem tumulabit, illa communis alumnis omnibus*; aut ita legendum cum Scaligero, aut *nec me illa quidem communis alumnam tellus tumulabit*; quod malim, quodque Heinf. quoque amplectitur, et ad Gronou. ad Tacit. ablegat; nondum enim idonea auctoritas ulla allata est, qua *alumnus* actiue pro altore et nutritore dictum esse constet. Longa est ea de re disputatio in Thef. Gesner. Quod omnium codicum auctoritas in h. l. *alumna* tueri dicitur, perperam pronuntiant viri docti. Quot enim habemus codices Ciris? Male etiam Barth. prouocat ad

438 — 440. Ad nuptiarum sollemnia referendum, eburneum vel lotinum vel citreum. Ante oculos autem quibus se nunc priuatam conqueritur; sponsa perungitur: taedae lucent: purpureus torus sternitur: h. e. vestis purpurea in citrino lecto. Nam *Libys*, Libycus, *lectus*, vt *Libycum pecten* sup. 179, eburneum vel lotinum vel citreum. Ante oculos autem habuit poeta Catull. LXIII, 43. 48. 49. 442. Comparat Scaliger Catull. Epithal. Thetid. 153 *neque iniecta tumulabor mortua terra*: et cum seqq. vers. ibidem versus 158 sqq.

Mene inter comites, ancillarumque cateruas
 Mene alias inter, famularum munere fungi,
 Coniugis atque tuae, quaecumque erit illa, bea-
 tae 445

Non licuit grauidos penso deuoluere fusos?
 At belli saltem captiuam lege necasses.
 Iam fessae tandem fugiunt de corpore vires,
 Et caput inflexa lentum ceruice recumbit;
 Marmorea adductisque labascunt brachia no-
 dis. 450

sup. 274 *haustum mihi pectus alumnae*. Est enim: *mihi alumnae*. In Basil. ms. erat *ne ut illa quidem*. Vnde Heinf. tentat: *mene* (voluit *me ne*) *illa quidem — alumnam*. 443 *inter comites*. Sic vett. quoque edd. At Ald. et inde Veneta de Tortis: *inter matres*, minus tamen accommodate. *inter matres ancillarique marinas* ms. Helmst. 444 *Maenalias* vett. edd. et codd., etiam Basil. constanter, vt etiam Scaliger eo deuenerit, vt ita legendum putaret: nam et Arcadium, inquit, et reliquam Peloponnesum bello vicerat. Hoc vnde habeat, nescio: illud tamen video, fraudem fecisse obscuriorem ductum librarii *Nenalias* pro *Men' alias*: quod recte inde ab Ald. sec. legitur, modo interpungatur, vt fecimus. Poeta tamen bono digniora suggerit Heinsius: *Men' vilos inter*; vel *Mene colos inter*. Porro: *famulari vel famulatus munere*. 445 *quaecumque erit illa beata* edd. vett. ante Aldinam. Sicque Iulius Sabinus legerat, idque praeferam, cum Heinlio. 448 *fesso de corpore* haud dubie: e Catullo l. c. 189 *Nec prius a fesso secedent corpore vires*. Et sic quoque Io. Schrader. Emendat. p. 64. 449. 450 Potest et interpungi: *Et caput — ceruice recumbit Marmorea*: vt Scaliger mauult. Quod autem

Scilicet cum se etiam tumulto
 priuari dixisset, addit Scylla,
 debuisse saltem tamquam captiuam
 in Cretam abduci et in seruitio
 coniugis Minois haberi. Mene non
 licuit famularum munere fungi? et
 fusos penso grauidos coniugis
 tuae deuoluere? Imago seruitutis
 poetis frequentata: et Catullo eodem
 loco in Ariadnes querelis 160 sqq. cf.
 Mitscherl. Lectiones in Catull. pag. 107.

Aequoreae pestes, inmania corpora Ponti,
 Vndique conueniunt, et glauco in gurgite circum
 Verbere caudarum atque oris minitantur hiatu.
 Iam tandem casus hominum, iam respice, Minos.
 Sit fatis hoc, tantum solam vidisse malorum: 455
 Vel fato fuerit nobis haec debita pestis,
 Vel casu incepto, merita vel denique culpa.
 Omnia nam potius, quam te laesisse, putabo.

sequitur: *adductis labascunt brachia nodis*, in versus legem peccabat: itaque inferui *que*, quod iam Scaliger facere monuerat, et iam factum video in ed. Iunt. At Ald. et aliae vett. edd. *labescunt*: hoc metro caueret, a *labor*: sed auctoritate destituitur. In Misc. Obff. Vol. IV, pag. 330 vir doctus (I. Iortin) cum Heinſio emendabat *liueſcunt*, eleganter: nescio tamen an vere, et ex poetae mente. Nam de deficiente puella sermo est. Praestat *tabescunt* cum Io. Schradero legere. 451 *Aequoreae pestes*. Ita statim priscae edd. exhibuere: et ex iis reponi iussit Scaliger. *Aequorei pisces* Aldina intulit interpretamentum. In promptu est videre neutrum verum esse, sed esse legendum: *Aequorei priſtes*, belluae marinae, vt toties alibi. Sicque Heinſ., et, *immania corpora Phocae*. 453 *Verbera caudarum* vett. edd., etiam Aldina, cum mſ. Basil.; ita et *hiatum* vel *hiatus* pariter debebant exhibere. 455 *Sit fatis*, o Heinſ., bene. Idem *subiisse malorum*. Ego vero haereo in *solam*. Est enim sententia ad meum sensum ieiuna: si optat sibi soli hoc contingere. An non magis consentaneum, vt illa liberari vinculis optet, et fatis esse putet, si experta sit adſpectum ac minas miserabilis interitus? An f. *Sit fatis o tantum miseram vidisse malorum*; Heinrichs ex *solam* eliciebat *solem*. 457 Non dubito *casu incerto* esse cum Scaligero legendum. Sic saepe *fatum* et *casus* iunguntur. Adſtipulatur Heinſ.

455. *Sit fatis me vnam* versus: Iniuriae culpam, etsi omnium puellarum tantam tam indigne ab amante hamiseriam experiri, h. nunbita, tamen deprecatur et abquam aliam esse expertam eo in quoduis aliud transfert: maiora mala. 458. Non putabo omnia potius laesisse vulgarem magni ac generosi me, caussam, cur infelix sim, amoris sensum redhibet hic fuisse, quam te laesisse me,

Labitur interea reuoluta ab litore classis,
 Magna repentino sinuantur lintea Coro, 460
 Flectitur in viridi remus sale, languida fessae
 Virginis in cursu moritur querimonia longo.
 Deserit angustis inclusum faucibus Isthmon,
 Cypselidae magni florentia regna Corinthi;
 Praeterit abruptas Scironis protinus arcis, 465
 Infestumque suis dirae testudinis exit

459 *resoluta* leg. cum Heinſio et Io. Schradero Emendatt. p. 64.
 460 *lintea. littora* Ascens. Iunt., male. 462 *incurſu* Heinſ. legit;
 quod non capio. Vox dicitur haerere, queſtus mori in cursu ver-
 borum. 464 *Cypselidae magni florentia regna Corinthi.* Ne-
 minem in versu hoc haesisse video: habet tamen quod offendat.
 Cypselum Bacchidis deiectis Corinthi tyrannidem occupasse, Ol.
 XXX, 2, nota res est. Successit ei Periander, cuius filio Pfamme-
 ticho mortuo libertatem recipere Corinthii. Quaeri iam potest, quis
 ex his sit *magnus Cypselides?* Periander, arbitror, qui et inter
 septem Graeciae sapientes habitus est. Vixit ille quidem multo post
 Minoem tempore; sed poeta haec narrat, non Minos. De Corin-
 tho, quem nonnulli vrbis auctorem ediderunt, seu Iouis seu Ma-
 rathonis filio (vid. Pausan. II, 1), agi hic nequit. Non enim vrbem
 appellare potuit *Cypselidae et magni florentia regna Corinthi.*
 Inter haec impedita est oratio, nisi legas: *Cypselidae et magni*
florentia regna, Corinthum. 465 *abruptas rupibus arces* coni.
 Io. Schrader. 466 *Infestumque suis dirae Testudinis exit* *Spe-*
laeum. Locus a Scaligero et Barthio tentatus, sed perperam. Fuit
 enim fabula de testudine adnatante, quoties a Scirone praecipita-
 rentur hospites, eorumque corpora deuorante: vid. Pausan. I extr.

h. tua fraude et scelere hoc Megarico inter ἀρκας, Mi-
 factum. Aliter Ariadne Ca- noam et Nisaeam, in altum
 tullii LXIII, 188 sqq., quae di- euectus a dextra Isthmum et
 ras Theseo imprecatur. Mox Corinthum et propiore loco
 v. 462 elegans descriptio vo- Scironides petras habet. Vt-
 cis deficientis cum viribus. terius prouectus Athenas

463. Nauigationis narratio praeterit, tum, sinu Saroni-
 laude sua non caret. Ex sinu co relicto cursum tenet in
 medio Cycladum versus Cre-

Spelaeum, multoque cruentas hospite cautes.
Iamque adeo tutum longe Piraeaea cernit,

Diodor. IV, 59. cf. Schol. Eurip. ad Hippol. 979, qui Callimachum Scironis, forte cum ipsa testudine, meminisse ait. Scironis immanitas, et *Petrae Scironides* in Megarensium finibus, res sunt perulgatae: vide vel Plutarch. Theb. p. 4, aut Ouid. in Metam. VII, 447. Eae petrae sunt h. l. *abruptae Scironis arces*, quibus subiacet *specus χελώνης*, et eadem *multo cruentae hospite cautes* vl. sequ. Specus hoc Testudinis, vt Diodor. l. c. indicare videtur, ipsum quoque Chelones nomine tandem venisse debet, nam praecipitati hospites κατὰ τὴν ὀνομαζομένην Χελώνην. *Infestum suis*, ex persona Scyllae accipiendum; h. Megarensibus, ciuibus suis. Noluit itaque poeta dicere quod commodius videri poterat: *Infestum et miseris dirae*. Porro Ven. de Tortis *die testudinis*, operarum puto vitio. Scaliger de Crommyonia siue cogitabat, et refingebat: *Infestumque suis dirae Theseidis exit Spelaeum*. Barthius autem: *Infestumque Sinis dirae*, quod tamen ipse deseruit in Comment. ad Claudian. p. 1160, vbi aliter refingit: *Infestumque suis, dirae et testudinis*. At Heinlius iterum Sinin retraxit, sed alium in habitum refingens: *Infestumque Sini d. t. Spelaeum*. Nam Sinis antrum in Isthmo. „Statius Theb. VII, 743 *Mors trepidis ignaua venit, dubiumque tuenti Presserit infessos onus inpuleritque iugales*. Ita vetustus codex, non *infertos*, vt vulgati: lib. XII, 235 „*Per stuuos securo vadi somnosque ferarum Fertur et horrendis infessa cubilia monstris*. Sic totus ille locus castigandus. „*securo vadi* rescriptimus, quod in scriptis plerisque *vadit* legitur. Vulgo *securo ruit*. Pro *praeter*, siue, vt in scriptis com- pluribus, *Praeterit* vel *Fertur et*. *Infessa* denique *cubilia*, non „*inferta*, codex non vnus a me inspectus. Eod. lib. XII, 540 „*Paullum et ab infestis moestae Pelopeides aris* etc. Festus: „*Infestores, latrones qui circa vias insidientur sedentes*.“ Recte haec: sed quid fiet nunc verbis *dirae testudinis*? eruntne de ipsa antri testudine et camera accipienda? 468 Male excusum in Heinl. et Burm. *Piraeaea*. Quis nescit esse Πειραιέα. Et *Piraeaea* iam Aldina et aliae vet. edd. At Iunt. cum aliis male *Pyrreum*. *tutum* bene Scaliger ὄχυρόν, ἐρμυρόν, interpretatur. Heinl. tamen tentat: *tuta heu longe Pireia*, prouocans ad Stat. XII Theb. 626. Respexit puto v. 616 *et trepidis stabilem Piraeaea nautis*; quae ipsa emendationem infringunt.

tam. Similes navigationes sunt imprimis in Ouidii Me-
locorumque enumerationes tamorph. et Statii Achill. II

Et notas secum, heu frustra, respectat Athenas.

Iam procul e fluctu Minoia respicit arua, 470

469 *secum*: etsi exponi potest, v. Notam; parum tamen commode positum: nam *respectat* Athenas *oculis*, non animo *reputat secum*. F. *saepe*, vt et Heinl., qui etiam *ecce con.* 470 *Iam procul e fluctu Minoia respicit arua*. Vide, quam faciles et liberales interdum sint Intpp. Cretam interpretantur *Minoia arua*. At eam quomodo *respicere* nunc potuit Scylla? Ferrem, si *Nisicia* essent *arua*. Sed *respicit* esto prospicit; aut corrigamus potius *prospicit*: Athenis relictis qui ultra pergit, aliquot, puto, dierum cursum emetiri debet, antequam Cretam prospiciat. Potuisset tamen poeta haud dubie haec subiicere, modo non additum esset: *Florentesque videt iam Cycladas hinc Strophadasque, Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermionea*. Ergo agitur adhuc de navigatione, quae in Sinu Saronico fit: inde vero Cretam vix aliquis prospiciat. Itaque aut versum ex seqq. forte post 477 retractum et perperam h. l. insertum, aut a mala manu, vt variaret superiorem versum, in margine appictum, aut *Minoia arua* corrupta esse necesse est; etsi varietas nulla occurrit, nisi quod mf. Helmst. *Iam procul et fluctus alia minus adspicit arua*: et, *effluxus* mf. Basil. Prospici in eo sinu poterat naui inde a Megaris ultra Athenas prouectae ante omnes alias terras Aegina et Salamis insulae, haec quidem retro, illa ex aduerso posita. Dicas adeo potuisse scribi: *Iam procul e fluctu Salamina prospicit arua*, aut: *e fluctu Aeacideia prospicit arua*. Prius ad litteratum ductum propius accedit, sed ad navigationis progressum minus est accommodatum; malimque adeo Argolidis littus respici putare: quod pluribus modis declarari potuisset; v. c. *Pittheia prospicit arua*, h. Troezenem. Vnum adhuc est, quo *Minoia arua* tueri aliquis possit, vt ad Minoam insulam, ante portum Megarorum Nisaeam positam, referat. conf. Strab. IX, 600 B.

pr. 469. *secum respectat, quid medio tecum modularis in aestu?* Scaliger notum suum cogitat. Barthius iam comparauit ex Ge. I, 389 de cornice: *et sola in sicca secum spatiatur arena*, et ex Claudiano Epith. Pall. 47 *tas secum* per archaismum dictum volebat pro *sibi*. Elegans autem τὸ *respectat*, vt et alibi *respicere, aspectare*, vt Ge. III, 228. De

Florentisque videt iam Cycladas, hinc Strophadasque;

Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermionea.

Linquitur ante alias longe gratissima Delos

Nereidum matri et Neptuno Aegaeo.

Prospicit incinctam spumanti litore Cythnon, 475

471 *Florentesque videt iam Cycladas, hinc Strophadasque.* Scaliger: *hinc Cycladas hinc Strophadasque.* Syllabam mora et caesura productam secenties interpolantur grammatici. Sed in Aldina sec. et tert. et hinc in Veneta de Tortis mira est lectio: *Cycladas: hinc Venus illi. Hinc sinus;* eandem ms. Helmst. habebat, nec aliter legerat Iul. Sabinus, qui de Cytheris insula interpretatur: nimis remota ab his plagis. An et hic insulae nomen latet? Inter haec mirum est praeterisse cum alios tum me ipsum: *Strophades*, quae in Ionio mari sitae inter Cycladas nec poni nec nunc prospici poterant. Cogitavit de hoc acutissimus Io. Schrader. Emendat. pag. 66, idemque emendat *hinc Sporadasque:* vti Aen. III, 125 *Sparfasque per aequor Cycladas.* Legitur quoque illud iam in edd. Basil. Interea pro sensu meo contendam quouis pignore, duo hos versus 470. 471 *Iam procul — Florentesque,* a mala manu venisse. 472 *Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermionea.* Sulluli foedum Heinl. et Burm. editionum vitium, *Hermiona.* Vett. edd. *Hermiones.* At Ald. 1518 *Hermionia.* Heinl. tentat *sinus statio — Hermionaei:* non bene. Sinum Saronicum euectis et Cycladas petentibus ab altera parte ille ipse sinus, a dextra littus Argolicum, in eoque Hermione prospicitur: *Ἑρμιόνη* et poetis *Ἑρμιόνηα*, scil. *χώρα, πόλις.* vid. Pausan. II, 34, p. 191. Strabo VIII, p. 573 A. Inter fragm. Callimachi: *Eis Ἀσίην Ἀλυκόν τε καὶ ἄμπολι Ἑρμιονήων.* Est quidem et in hoc ipso littore sinus Hermionius, quem tamen non puto a poeta significari, cum *contra* addat: *Hinc sinus, hinc contra.* Vicissim equidem de *sinu* dubito: et suspicor fuisse scriptum: *Sunion hinc, statio contra patet Hermionea.* 473. 474 Versus adumbrati ex Aen. III, 73. 74, vbi vide. 475 *Cinthum* vett. edd. *Citrum* Iul. Sabinus. *spumanti*

reliquis vid. Var. Lect. 471. *Cythnon* Met. VII, 464, et *Florentes Cycladas*, propter filuas longe conspicuas *ridem Donusam* dixit; quod nauigantibus. Sic Ouidius etiam Aen. III, 125 memoriter *Cycladas florentem* raverat, etsi ibi Seru. ad

Marmoreamque Paron, viridemque adlapsa Do-
nufam,
Aeginamque simul, sementiferamque Seriphum.

gurgite Io. Schrader. coni., et *Prospicit hinc cinctam.* 476 *viridemque adlapsa Donyfam.* Scriptum simili more erat Aen. III, 125, nec extat auctor satis grauis, vnde tuto scriptura constitui posset. Nunc tamen non multum absum, quin librorum in Aeneide et apud Plin. Tacitumque lectionem: *Donufa* pro vero nomine habeam. Nam, si a Dionyso ductum esset, *Διονυσία* esse debebat: quo etiam inflexum illud videas apud Steph. Byz. in *Δονουσία* (apud Eustath. ad Dionys. Perieg. 530 *Νουσία* corrupte legitur: exscripsit autem ille Stephanum) ut sit pro *Διονυσία*, quod ineptum est; sed et ipsum argumento esse potest, verum nomen *Δονοῦσα* fuisse ἀπὸ τοῦ δονεῖν, propter terrae forte motus, ut Vossius coniecit ad Melam II, 7, 104. Apud Melam tamen constantem librorum lectionem, *Dionysia*, retinendam arbitror; potuit enim inter tot alias obscuriores Sporadas etiam Dionysia esse, ut adeo facile alterius nomen in alterum transiret. 477 *Aeginamque simul sementiferamque Seriphum.* Cum Seriphus a Strabone lib. X, p. 747 A. petrosa fuisse prodatur; Scaliger *serpentiferam* emendat, ὀφιοέσσαν. Simpliciter ita poeta insulam asperam et saxosam bene appellare potuit. Sed Scaliger hoc respectu fabulae factum vult. Sane Persei cum Medusae capite ad hanc insulam accessus, conuersis in saxa incolis, celebratissima est fabula (vid. vel Pindar. Pyth. XII); enimvero de anguibus Medusae in hac insula enatis nihil narratum accepimus. Potest vero insula esse saxosa, et tamen habere agrum fertilem, adeoque *sementifera* dici. Accedit, quod Ouidius Met. VII, 464 *planam*

marmor viride respici ait. per Cycladas relinquit Na-
476. *Marmoream Paron*, a xum, Donufam, Olearon etc.
marmorum fodinis, etiam Hoc loco prospicit Scylla
Ouidius dixit Met. VII, 465, Cythnum, Paron, Donufam.
loco, quo eum ante oculos Situs adeo huius insulae ex
habuisse h. l. suspicor. *viridem* his ipsis aliqua ratione aesti-
Donufam, iam Aen. mari potest; quandoquidem
III, 125 vidimus. Interea accuratior ratio non suppetit.
laboris huius taedium leua- Corruptelam itaque in Ste-
re liceat alia obseruatione. phano Byz. in *Δονουσία* (quam
In loco Aen. III, 125 Aeneas antiquam satis esse Eustathii
a Delo euectus iter faciens alter ille locus ad Perieg. 530

Seriphon dicit, quae lectio nullo modo est sollicitanda. Quidni enim diuersa ratione et respectu eiusdem rei diuersa esse possint epitheta? Iul. Sabinus in suo libro *amomiferamque* Seriphum legisse videtur, explicat enim amomum h. l., nisi ad v. 512 deturbanda est nota. Mf. Helmst. *salutiferamque Seriphum* legit: quod quo ducat, non assequor. Sed in priore parte versus interpretes non haesisse miror. Ab Aegina longissime aberat Minois nauis, cum Seriphum iam in oculis haberet. Haud dubie verius insulae nomen sub corruptela latet; sed et vox, *simul*, quae sequitur, otiosa et inutilis. Puto poetam scripsisse: *Et Diam et Siphnon, s. Dia, Naxos*, in proximo esse debuit. Gyaros nimis remota est, quam vt ea in Aegina latere possit: etsi eo alluderet Ouid. Met. V, 250, vbi Minerua Thebas petitura *Seriphum deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis*. Alia est insula, obscurior illa quidem, propiore tamen lectionis vestigio: *Aegila* vel *Aegilia* inter Cretam et Peloponnesum auctore Stephano in *Αιγίλια*: quod enim ibi legitur *Αιγιάλεια*, iam emendatum est a viris doctis *Αιγίλεια*, seu, quod malim, *Αιγίλια*, nam dicitur sic *Αἴγιλος*, seu potius *Αἴγίλα*. Et sic quoque Dionys. Perieg. 499 *Αἴγίλι τ' ἠδὲ Κύθηρα*. Male enim *Αἴγυλα* ibi scribitur. Etiam Mela II, 7, 90 *At interius* (in alto Aegaei maris) *Melos, Olearos, Aegilia*, vbi cf. Vossius, qui nunc *Serigottum* seu Cytheram minorem vocari docet. Plin. IV, l. 19 *Aegila* (hanc scripturam e libb. tuetur Harduin.) *autem XV m. p. a Cythera, eademque a Cretae Phalafurna oppido XXV M. P.* Succurrebat ab initio haec *Aegilia* substituenda Aeginae; mox etiam vidi *Aegylam* (inuito metro, vt e Dionysio intelligitur) pro vera lectione h. l. venditari a Luca Holstenio ad Steph. Byz. pag. 102. Sed, hanc a locorum situ penitus esse alienam, facile sui quemque oculi possunt docere: nec facile ea cum Paro ac Seripho iungi potuit. Recitatur tandem alia a Plinio post Euboeam lib. IV, l. 22 *Extra eam in Myrtoo multae* (insulae), *sed maxime illustres Glauconnesos et Aegilia; et a pro-*

mo *νησος μικρὰ Σποράδων*,
vel, vt alias amat Stephanus
(v. c. in *Γύαρος*), *νησος, μία τῶν Σποράδων*. Quod ibid. subiicitur, in eam insulam a Baccho ex Naxo Ariadnen traductam, viciniam non minus arguit. Plinius IV, l. 23 Donusam inter Telon et Pathmon memorat, etsi ibi *aceruatim ponere* se Sporades

arguunt: *Δονουσία, νησος μικρὰ Ῥόδου*. Enimvero nimis longe ab ea abesse debuit, si Maro non turpiter errasse dicendus est. Sin Rhodiis eam paruisse dicere volebat, *νησος τῶν Ῥοδίων* dicturus fuisset; et quorsum hoc potissimum notandum veniebat in hac insula? Im-

Fertur, et incertis iactatur ad omnia ventis:
 Cymba velut, magnas sequitur cum paruula classis,
 Afer et hiberno bacchatur in aequore turbo. 480
 Donec tale decus formae vexauit, et aegros
 Non tulit, et miseros mutauit virginis artus,
 Caeruleo pollens coniunx Neptunia regno.

montorio Geraesto — Cyclades. Atque de hac Herodotus accipien-
 dus erat, non de illa, lib. VI, 107, vbi insulam Styreorum Αἰγίλειαν
 memorat, in quam Eretrienes mancipia deduxerant. Styra Euboeae
 fuisse satis vel ex Iliad. β, 539 constat. Huius Aegiliae situm etsi pro
 certo definire non ausim (inter Atticam et Euboeam collocatam eam
 video a Doruillio), tamen ille nimium recedit ab his Cycladibus, in-
 ter quas nunc nauigatio apud poetam nostrum fit. 478 *ad omnia*:
 otiosum versus fulcrum: cui similia vidimus in Culice et Ciri alia.
 Poterat succurri per epitheton: *pendula*. 480 *Afer vt em.* Heinl.
 481 *Donec tale decus formae vexauit, et aegros Non tulit, et.*
 Sensu haec carent. Latere in *vexauit et* antiquum *vexarier* in
 promptu est animaduertere, multo magis si audias *vexauerit* vet. edd.
 ante Ald. exhibere: porro eadem *aegram et ac misero*. Scaliger
 relinxit: *Donec tale decus formae vexauit, et aegram Non tulit*:
 nullo ad sensum fructu. Melius Barthius: *Donec, tale decus for-*
mae, vexarier aegram Non tulit et: vt sint apposita: *aegram,*
tale decus formae. Sane neq̄ sic scabritie versus caret: ferri tamen
 potest, multo forte magis, si *tale decus formae*, per exclamatio-
 nem et in medio posita accipias. Nam et supra mirati sunt dii ma-
 rini puellae formam vsq. 391 sqq., vt sit scribendum: *Donec (tale*
decus formae!) vexarier aegram Non tulit et. Nisi ipsa Amphi-
 trite *aegra Non tulit*. Cum haec satis probabiliter videri possint
 dicta: ecce visum obiicitur nouum et dignum coniectore apud Iul.

ait. A Cellario alieno loco,
 infra Icariam, collocata est
 Donusa.

479. 480. Comparatur al-
 ligata naui Scylla cum mino-
 re nauigio naui alligato. Vt
 fit: velut cymba paruula, cum
 sequitur magnas classes, et

cum turbo Afer bacchatur in
 aequore; h. dum interea Afri-
 cus procellas mouet. Ean-
 dem comparationem Statius
 I Silu. 4, 120 sqq. adhibuit:
 vt iam alii notarunt. Paulo
 ante v. 474 *ad omnia* debet
 esse ad omnem motum, im-
 pulsum, venti.

Sed tamen externam squamis vestire puellam,
 Infidosque inter teneram committere piscis 485
 Non statuit: Nimum est auidum pecus Amphitrites.

Aereis potius sublimem sustulit alis,
 Esset vt in terris facti de nomine Ciris,
 Ciris Amyclaeo formosior ansere Ledaë.

Sabinum, vbi Seriphon et Dionysam memorauit, porro legitur „Aegos pro Aegæo mari ponitur, quod etiam Valer. Flaccus vsurpauit: „*Et quanto fremitu se sustulit Aegos!*“ Nota hæc vix alio, quam ad hunc versum spectare potest, legitque adeo in suo libro Sabinus pro *aegros*, *aegos*, quod pro Aegæo mari dictum vult. Hoc quidem perperam. Nam Aegæum mare mythice non per Aegon, sed per gigantem Aegæonem repræsentatur: sed idem *Aegæon* etiam *Aegæon* effertur, *Αἰγίων*, *Αἰγίων*, *Αἰγών*, vt Titan ex Titæon, a Titæa, matre. Ita etiam meliores libri ap. Valer. Flacc. loco laudato, qui est lib. I, 629, exhibent *Aegæon*, vbi v. Voss. Nec tamen quicquam prodest ad sensum, si legere velis et in nostro: *Aegæon*. Heinf. *uexarier aequæ*, vel *aegræ*, vel *aegrum*, vel *ultra*. Vltimum hoc esset simplicissimum ex ipsa re natum; modo scriptura adiceret. 484 *et rigidis squamis vestire puellam* Basil. ms., haud dubie melius. 485 *piscis*. Requiritur *pristes* forte et h. l.; hoc est belluæ. 486 *Nimumque auidie regno Amphitrites* ms. Basil., quod refingere videtur Heinf. *Nimumque infidæ regno Amphitrites*. Non satis vim perspicio. Vulgata eo spectat, quod mutata in piscem Scylla belluarum voracitate peritura fuisset. 489 *Amyclææ — Ledaë* requiritur. Sic et Heinf. Anser pro olore; vt et alibi

484. 485. 486. *externam* quod et Taubmann. laudat, *puellam*, in externa corporis *Lascium Nerei simum pecus*. adde Lucret. II, 342. superficie. *teneram committere inter pisces*: pro, piscibus, seu relinquere inter belluas marinas; insolenter dictum; scil. metuens, ne ab iis deuoraretur. *pecus Amphitrites*: antiqua poetarum formula. Notum est Naenii, quod et Taubmann. laudat, *Lascium Nerei simum pecus*. adde Lucret. II, 342. 343, et imprimis notum illud Horatii: *Omne cum Proteus pecus egit altos Visere montes*. Mox 488 *in terris*, inter homines appellatur Ciris *ἀπὸ τοῦ κείρειν*, detonsa patris coma.

Ac velut in niueo tenerae cum primitus ouo . 490
 Effigies animantis et internodia membris
 Imperfecta nouo fluitant concreta calore:
 Sic liquido Scyllae circumfusum aequore corpus
 Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
 Vndique mutabant, atque vndique mutaban-
 tur. 495

Oris honos primum, et multis optata labella,
 Et patulae frontis species, concrefcere in vnum

apud poetas. 490 *Hic velut* edd. vett., etiam Aldina cum Basil. mf. *tener est cum primitus* Aldina. *tenerae cum protinus* Ven. 1484, Iunt. Norimb. (cum Ald. tert. et Basil. mf.) et al., et puto *protenus* poetam magis decere. 491 *Effigies animantur* vett. edd. praeter Aldinam, in qua est *Effigies animantis*, melius, puto, et si alteram praeferat Scaliger cum Heinsio. Certe non placet: *teneras effigies in ouo animari*. Contra praecclare: *tenerae effigies animantis fluitant in ouo*: h. adumbrata pulli forma in liquore natat. 492 *colore* Ven. 1484. Etiam color vitelli mutatur; sicque *nouo* accommodatius est. At *calor* ex incubatione est. *novus* erit continuatus, succedens de nouo. 493 *liquidum* mf. Basil. 495. 496 *atque vndique mutabatur* *Oris honos: primum multis* legunt et interpungunt vett. edd., minus bene. Quod habemus, Aldinae debetur. Heins. tentat *mutabant* vel *nutabant*. In mf. Basil. abest *et*. 497 *patulae frontis species*: ergo *species frontis* pro fronte, et h. l. pro ore omnino. *Speciem* per decorem spectabilem Ascensius interpretatur. *Spatia frontis* tamen proprietas sermonis hic requirebat, vel *spatium*, quod et Heinsio in mentem venit.

490 sqq. Totus locus de metamorphosi hac, et inprimis comparatio haec inchoatae mutationis Scyllae in alitem cum vitello oui in pullum abeunte, ex elegantissimis est, et miror, eam Nasoni, ingeniosissimo homini, non in mentem venisse. 491. 492. *internodia fluitant membris* pro vulgari: internodia membrorum fluitant. 493. *liquido circumfusum aequore corpus*; nescio an arguter: sed malim non tam exemptum vinculis et mari natans, quam potius, vt pullum in ouo liquore

Coepere, et gracili mentum producere rostro.
 Tum, qua se medium capitis discrimen agebat,
 Ecce repente, velut patrios imitatus hono-
 res, 500
 Purpuream concussit apex in vertice cristam.
 At mollis varios intexens pluma colores
 Marmoreum volucris vestiuit tegmine corpus,
 Lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas.
 Inde alias partis, minioque infecta rubenti 505
 Crura, noua macies obduxit squalida pelli,

500 *imitatur* Ascens. Iunt. mf. Basil.; hic et *paruos*. 501 *Pu-
 niceam* Aldina; praefert Heinfl., quia 511 sequitur *Purpureas*.
 502 *mollis* Ald. eadem: reliquae *membris*, cum Basil. mf., puto
 melius; vt sit: *pluma intexens membris varios colores*. 503 *Man-
 surum* vett. edd.; et sic mf. Basil., vnde Heinfl. f. *insutum* vel *indu-
 tum*. *Marmoreum* Aldina restituit. 505 *In varias partes* Heinfl.
 apud Io. Schrader., f. vt iungantur cum anteced. 506 *Expressum*
 erat in Ald. tert. Heinfl. et Burm. edd. *noua macies obduxit squali-
 da pellis*, nullo cum sensu, et manifesto sphalmate. Vett. edd.,
 etiam Aldina pr. et sec. cum Pithoeana, legebant vitiose: *nouamque
 aciem obduxit squalida pellis*. Loensis refingebat: *Crura no-
 vamque aciem illico duxit squalida pelli*. Quod nunc legitur,
 verissima est emendatio iam in Pithoei margine apposita, mox a Sca-
 ligero probata. Ita *macies obduxit crura noua pelle, et confixit*

ambitur, sic humore seu ne- pilli purpurei patrii, quem
 bula inclusum corpus, dum Scylla resciderat. *volucre*
 mutabatur, significari. *tegmen* est plumeum, et

500. Est adeo Ciris auis *perpetuae pennae*, quae to-
 cum crista purpurea, ad imi- tas alas, olim brachia, ob-
 tationem cincinni seu ca- ducunt.

Et pedibus teneris unguēs confixit acutos.

Et tamen hoc demum miserae succurrere pacto

Vix fuerat placida Neptuni coniuge dignum.

Nunquam illam posthac oculi videre suorum 510

Purpureas flauo retinentem vertice vittas;

Non thalamus Tyrio fragrans adcepit amomo,

Nullae illam sedes. Quid iam cum sedibus

illi?

Quae simul vt sese cano de gurgite velox

ungues pedibus, h. fixit iunctim cute agglutinata; non vt digitis disiunctis olim pedes erant. Vt *tabulas configi* inter se Cato dixit. Alias malim *infixit*, vel *affixit*, quod mf. Helmst. habebat cum mf. Basil. Porro *Crura nouamacie subduxit* citat Salmaf. ad Solin. p. 287. At *obductus cortex* et similia ap. Ouid. et al. 508 *Auamen* legit Loensis. Qui hic sequuntur ad vl. 513 sex versus iterum ex meo iudicio mali versificatoris sunt in margine alicuius libri adscripti et perperam recepti. Tulerat quidem Amphitrite opem puellae: sed vix dignum dea, vt ei succurreret hoc pacto; non enim puellam posthac propinqui nuptam viro viderunt. Sententia insuauis et puerilis, verba partim ex triuio et parum propria. Suus cuiusque sensus rem, puto, declarat. 511 *saluo* Ven. 1484, Iunt. Ascens. *retinentem* facile erat cum meliore permutare. Sed adumbravit is, qui adscripsit, versus Catulli LXIII, 63 Ariadne Theseum fugientem prospicit, *Non flauo retinens subtilem vertice mitram*. At ibi aliter res se habet. 512 Haec iam persequutus est sup. vl. 438. Pro *Tyrio*, *Syrio* arbitror, ex poetarum more fuisse. 513 *Nulla illam sedes* ed. Scalig. Mox *Quid enim iam sedibus illis communis* edd., etiam Aldinarum, est lectio: vt substituatur: *opus est*. Quis primus mutarit, vt in Heinf. et Burm. legitur, ignoro. Heinf. in schedis

514 sqq. Elegans locus et phice, *Et multum late diffusibus rem subiiciens gra-* *sperfit in aequore rorem*, vt

Cum sonitu ad coelum stridentibus extulit alis, 515
 Et multum late disperfit in aequore rorem;
 Infelix virgo nequidquam a morte recepta
 Incultum solis in rupibus exigit aeuum,
 Rupibus, et scopulis, et litoribus desertis.
 Nec tamen hoc iterum poena sine: namque deum
 rex, 520

Omnia qui imperio terrarum millia versat,
 Conmotus talem ad superos volitare puellam,
 Cum pater extinctus caeca sub nocte lateret,

malit: *Quid enim cum sedibus illi?* Totus tamen versus non minus infictus est quam ante erat. 516 *in aequora* melius m. Helmstad. lato em. Heinl., perperam. Ge. IV, 430 *Ibat; eum* (Proteum) *vasti circum gens humida ponti Exsultans rorem late disperfit aquarum.* 517 *a morte recepta* con. vir doctus Misc. Obs. Vol. IV, p. 332, atqui hoc idem iam in Ald. tert., vnde *a recepi.* 519 *Rupibus.* In hoc vero versu manifesta est inepti versificatoris manus. 520 *Nec tamen hoc ipsum* vet. edit. ap. Loensem. 521 *Omnia qui imperio terrarum millia versat.* Etiam hic versus a monacho excusus putandus. Pio quidem, sed non latine, dictum: *deum versare imperia omnia millia terra-*

solent aues madefactas alas 520. Nunc Iupiter, indignatus, filia scelerata in-
 concutere. *nequicquam recepta, seruata, a morte.* auem mutata, parentem in-
 Praestat, puto, hoc, quam terea miserum apud inferos
 vt mortem receperit, subie- degere, reuocauit eum in
 rit; id quod factum non est; vitam et pariter auem fecit;
 mutatur enim in auem. *ae- sed Ciri infestam, tamquam*
uum incultum; vitam aspe- ad poenam a filia exigen-
 ram et horridam. dam.

Illi pro pietate sua (nam saepe tepenti
 Sanguine taurorum supplex resperferat aras: 525
 Saepe deum largo decorarat munere sedes)
 Reddidit optatam mutato corpore vitam,
 Fecit et in terris Haliaeetus ales vt esset.
 Quippe aquilis semper gaudet deus ille coruscus.
 Huic vero miserae, quoniam damnata deo-
 rum 530

Iudicio gnatique et coniugis ante fuisset,
 Infesti adposuitque odium crudele parentis.

rum, h. e. animantium per terras; nam de infinitis terrarum orbibus nemo illa aetate cogitauit; et tamen in promptu erat versum resingere: *Qui maria imperio et terras ac sidera versat.* Heinf. coni. *Omnia qui imperio rerum mortalia versat.* In schedis Wolfii pro *millia* substituebatur *munia*: nescio quo sensu. 524. 525 Variant edd vett. primum in *tepent*: quod omnes Aldinae exhibent. At Ven. 1484 *videmus*: quod et mf. Helmst. cum mf. Basil. habebat; ceterae vett. *nitentum*: latere in utroque *bidentum* sagaciter odoratur Scaliger; sed docere debebat *bidentem taurum* vsquam veteribus dictum. Praeferam *nitentum*: vt saepe *victima*, v. c. Aen. III, 20. Heinf. legit *litantum*. Ouid. *victima nulla litat.* Marcial. X, 73 *Victima caesa litat.* Et remittit ad Salmaf. ad Solin. Enimvero de vi vocis nemo dubitet. 525 Vett. edd. *respererat*, et *auras*. 528 *Helicone sales vt esset* mf. Helmst. 529 Hic versus iterum ab interpolatore in situs videtur. Iouem *deum coruscum* vix bonus poeta dicat. Alii, vt Ascens. et Iunt., *coruscis*. Sed *aquilas coruscas* nemo nouerit, nisi esse dicas, quae fulmen coruscans vnguibus portant. Ita et Heinf. accipit. 530. 531. 532 Vix haec satis sana: certe, causa adiecta qualis sit, non satis licet assequi: *infestum* facit Scyllae patrem haliaeetum Iupiter, *quoniam damnata deorum iudicio natique et coniugis ante fuisset.* An Minos idem Iouis natus et Scyllae coniux? Scaliger quidem

Namque, vt in aethero signorum munere prae-
stans,

Vnum quem duplici stellarum fidere vidi,

natum Apollinem vel Minoem, coniugem Iunonem interpretatur. Putabam scribendum esse: *Iudicio, patrisque et coniugis*, scilicet Nisi et Minois; et versu antec. *quum iam* vel *quamuis*. In edd. nullum auxilium. *Indicio* vet., vt Ald. pr. *iam nata* pro *damnata* vet. edd. et Ald. pr. cum ms. Helmsl. Tum 532 *apposuit* sine copula haud dubie legendum: *Huic vero miserae — Infesti apposuit odium crudele parentis. Apponere, vt addere, in Virgilio* vidimus. conf. ad Aen. VI, 90. Scaliger malebat *opposuit*: quod non probandum. 533 *Iamque vtinam aethero* Ven. 1484 cum ms. Basil. *Iam veluti aethero* Iunt. et al. *Namque vt in aethero* Aldinae debemus. *signorum munus* obscure dictum: accipio pro spectaculo. Io. Schrader. emend. *lumine*: vt in Catull. 66, 59 *in vario lumine caeli. praestant* vitium edd. nonnullarum e vulgo. Scorpius dicitur *praestans* inter cetera sidera, non male, si Antarem in eo cogites. 534 *quam duplici* Ven. antiqua, et in fine *virii*: vitiose. Est sane scabra huius versus oratio, nisi sententia expedita: nam, vt ad Ge. I, 33 vidimus, in sphaera veterum Librae locum vnus Scorpius occupabat. Hygin. Astron. II, 26 *Scorpius propter magnitudinem membrorum in duo signa diuiditur, quorum vnus effigiem nostri Libram dixerunt*. Est igitur *Scorpius, quem vnum vidi duplici fidere stellarum*: habentem, occupantem situm binorum signorum: *sidus stellarum* pro sidere simpliciter. Suspicebam *stellatum duplici fidere*, h. ornatum stellis duorum siderum. Sicque vidi mox expressum in ed. Iunt.

533 sqq. Arguta etiam haec se fugere seque videntur. est comparatio. Mutuo se Quoties enim Orion occidit, persequuntur fugiuntque ci- altera ex parte Scorpius exoritur, vt ex sphaerae tractatione discere quisque potest. Idque etiam Aratus docet vsq.

Scorpius alternis clarum fugat Oriona: 535

Sic inter sese triftis Haliaeetus iras,

Et Ciris, memori seruant ad saecula fato.

Quacumque illa leuem fugiens secat aethera
pennis,

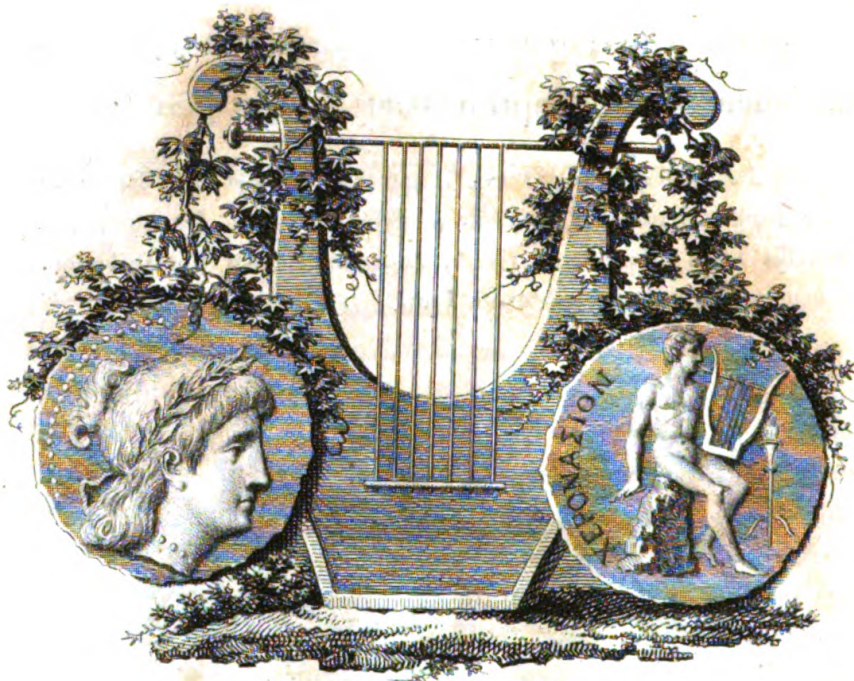
535 Legebatur in Heinſianis *fugit*, praue. vid. Not. ad h. v. Legendum est, quod iam Aldina habet, *fugat*: nam Orione occidente oritur Scorpius. Edd. vett. *clarum* (Norimb. *clarium*) *fugiant Orionem*. Iunt. *clarum fugit Orionem*; eadem vitioſe *alterius*; vnde *Artemius* incite Loenſis comminifcebatur. Sed emendate iam editum ab Afulano in Aldina noſtra *alternis clarum fugat Oriona. fugat Ortonem* mf. Baſil. 536 Male edd. vett. *Haliaeetus in iras*. Est *άλιαίετος*. Forte etiam *Haliaeetus* maluit poeta ſcribere, vt docti poetae ſolent. Mox *memori fato*, fere vt Aen. I *memorem Iunonis iram* dixit, paſſiue. *ſeruans* mf. Baſil. 538 *fugiens in aethera* mf. Baſil. Forte *init aethera* ait Heinſ., vel *fugiens nat in aethere*. Perperam et ſine cauſſa in vitio peſſimi libri haerens.

304. 306. 309. Verſa res a et ea ſpecie, quam in ſphae-
riſcis hominibus in fabulam, ra caeleſti duo ſidera oculis
vt Orioni Scorpium immiſſum obiiciunt: quo modo Pleias
narrarent. cf. Hygin. Aftron. Piſcem fugere dicta Ge. IV,
II, 26 *Itaque conſtitutum*, 237, quod mihi illo loco
vt, cum Scorpius oriatur, moleſtiam facere non debe-
Orion occidat, et lib. III, bat: eſt enim res ſatis fre-
33 *hunc (Orionem) ſpectan-* quens. Iterum alio modo de
tem ad occaſum et occiden- Verſa Aratus effinxit illud:
tem exorta Scorpionis poſ- 'Η τ' αὐτοῦ στρέφεται καὶ ὁ
teriori parte. Paulo diuer- 'Ωρίωνα δοκεύει: nam eadem
ſa ratione ductum vidimus tantum linea ex aduerſo mo-
poeticum phantaſma ab ſitu ventur et Verſa et Orion.

Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nifus; qua se fert Nifus ad auras, 540
Illa leuem fugiens raptim secat aethera pennis.

539 Versus seqq. extant Ge. I, 406 sqq. 541 *rapidis secat aethera pennis* malebat Drakenb. ad Silium II, 513. Ita quoque in nonnullis libris scriptum in Ge. I, 409, nec tamen poetae semper ad eandem formulam retrahendi sunt.

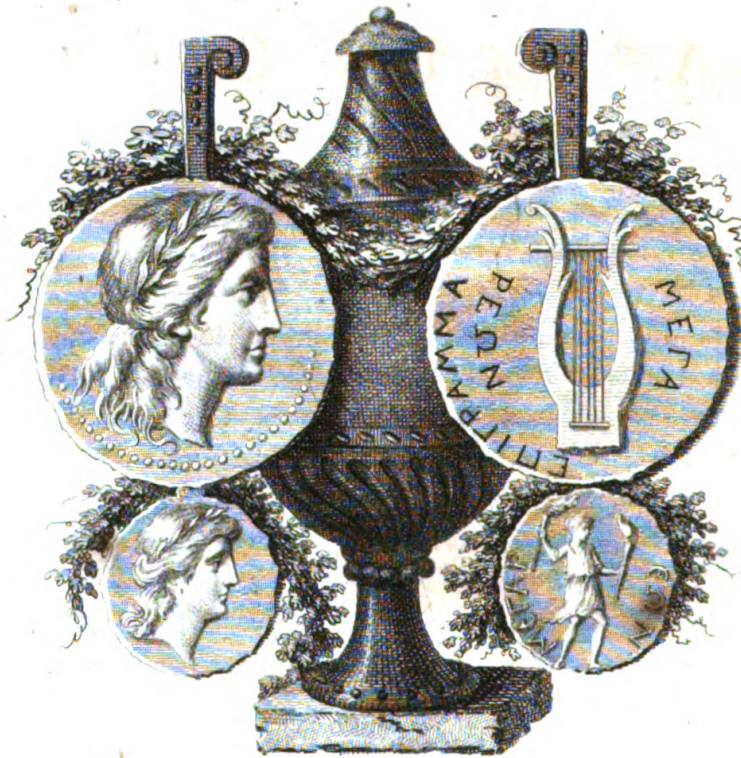
EXCURSVS

De Carme, Britomarti, Aphaea et Dictynna.

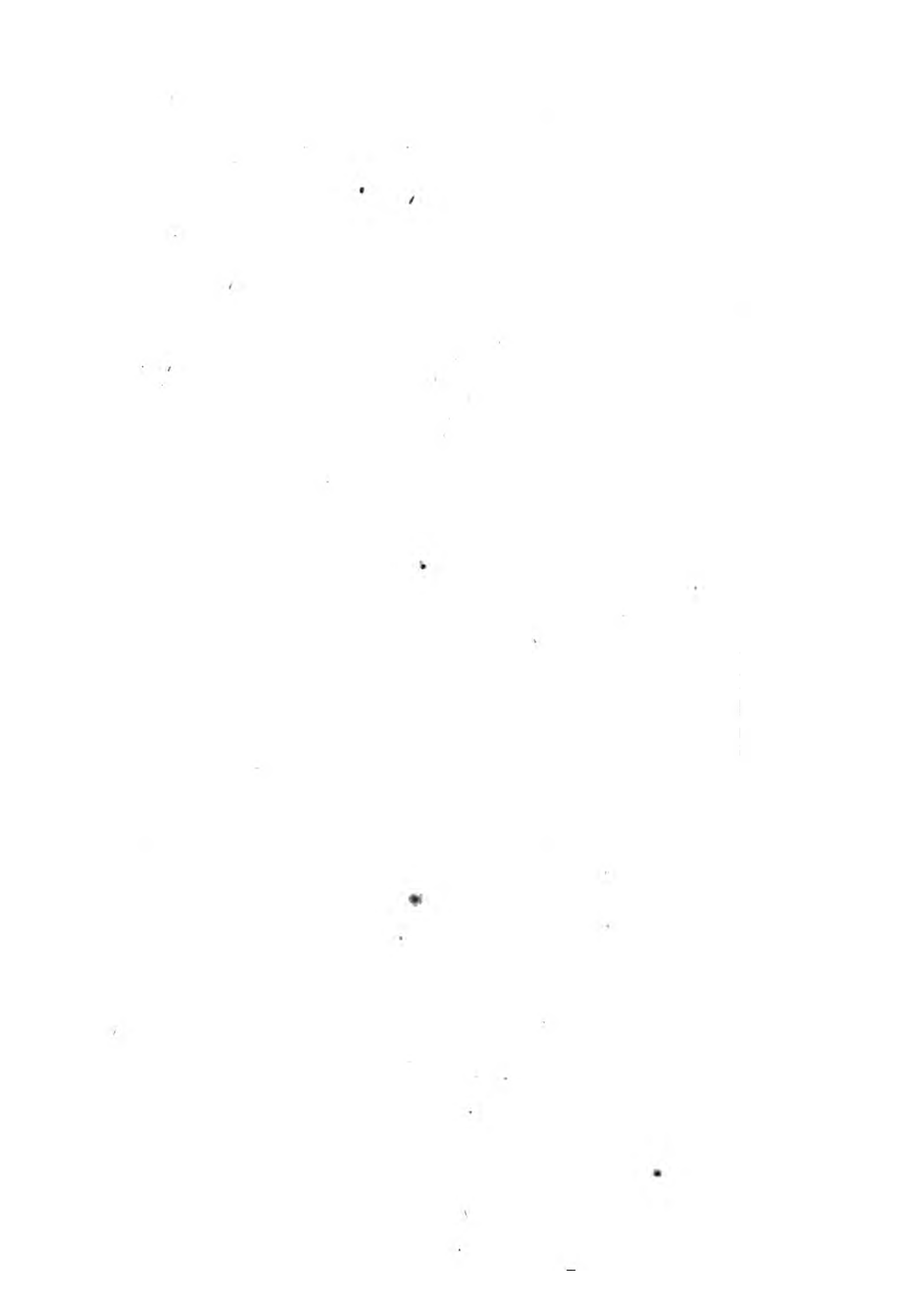
220 *Ogygiæ Phoenicis filia Carme.* 295 *o Britomarti, meae spes vna salutis* sqq. Non obscurum nomen in priscis Cretensium, et hinc Aeginetarum et Megarensium, fabulis nomen *Carmes*. v. Pausan. II, 30. Diodor. V, 76, ibique Wessel., Antonin. Lib. Met. c. 40. *Phoenicis* filia h. l. editur, vti quoque ab Antonino Lib. Metam. c. 40 Cassiepieae, Arabii f., et Phoenicis, Agenoris f., nisi quod ibi in Phoenicia nata proditur; nunc, cum *Ogygius* Phoenix appelletur, ad Boeotiam vel Atticam illud nomen Phoenicem retrahit, qui cum Cadmo venire potuit. At Eubuli, ex Carmanore prognati, filiam Cretenses tra-

debant ap. Pausan. l. c. Diodor. V, 76. Carme a Ioue oppressa *Britomartin* partu edidit, quae et ipsa a Minoe tentata narratur se in mare praecipitasse. Qua de re locus classicus Callimachi in Dian. 189 sqq., ubi v. Intpp. et Meurs. in Creta IV, 3. Hanc fabulam in seqq. poeta vs. 286 ad 309 exponit, ut *Britomartin*, venatricem et in Dianae contubernio habitam, dum Minoem fugit, narret in mare praecipitem datam, secundum alios *Aphaeam*, secundum alios *Dictynnam*, esse appellatam. *Numina* enim *Aphaeae virginis* haud dubie vs. 303 legendum. Sub hoc nomine apud Aeginetas Nympha habuit templum, et ad eam Pindarus (*ἄσμα*) hymnum scripserat in Aeginetarum gratiam: Pausan. II, 30. cf. Antonin. l. c. Hesyeh. in *Ἀφαία* et ibi VV. DD., item ad vocem *Βριτόμαρτις*, de cuius nominis etymo v. Etymol. M. Videtur vetus Hecates adeoque Dianae nomen fuisse *Βριτώ*. Dictynnae nomen, vulgo, etsi inuito Strabone X, p. 733. C., ad retia (*δίκτυα*) trahi solitum, quibus excepta Nympha seruata est (v. Diodor. l. c.), Cretensibus fuit domesticum, ut Pausan. l. c. docet; acceptum tamen a Samiis, Herodoto auctore lib. III, 59. Fuit certe Dictynnae fanum in terra Cydoniate Cretae, ubi et Dictynnaeus mons et promontorium. Idem nomen alii, ut Eurip. Hippol. 146. 1130, ubi cf. Schol., Aristoph. Ran. 1402, ubi Schol., de Diana interpretati sunt, sed reprehensi a Diodoro V, 76, ubi tollenda est ante *ἄρ* *ἦς* et post *Ἄρτεμιν* parenthesis: nam ad *Ἄρτεμιν* spectant ea, quae sequuntur. Sequitur tamen istos auctor noster vs. 245. 304. 305, et *Ἀρτέμιδος Δικτύνης* fanum fuit in Laconica: Pausan. III, 24, p. 273. *Ἄρτεμις Δικτυναία* Anticyrae culta Paus. X, 36, p. 890. 891. In numo Cydoniatarum et in altero Lacedaemonio eam deprehendit V. C. Neumann. Num. ined. p. 240. Factum autem hoc et alias, ut modo deorum nomina transirent ad heroes, imprimis deorum liberos: ita Aristaeus *Ζεὺς* et *Ἀπόλλων Ἀγρεύς*

et Νόμιος ap. Pindar. Pyth. IX, 110 sq., quem respicit Diod. IV, 81; modo heroum nomina adiicerentur diis: sic Pythaeus Apollo a Pythaeo filio apud Hermionenses. Pausan. II, 35. Laudari vidi Dictynnā, tamquam Catonis alicuius carmen. Sed ea *Diana* fuit, Valerii Catonis amica. v. Sueton. Gramm. XI, ubi Cinnae versus: *Saecula permaneat nostri Diana Catonis*. Ceterum Carme, bello capta et longe auecta, ut ex v. 290 intelligitur, in Nisi potestatem venerat et ab hoc Scyllae filiae nutrix data fuerat.

P. VIRGILII MARONIS
C A T A L E C T A

PROOEMIUM IN CATALECTA

Maronem *Catalecta*, h. e. in numerum relata, conscripta, collecta carmina, *κατάλεκτα ἔπη*, vel *Catalecton*, scil. libellum, scripsisse, peruulgata res est, eaque credita non modo librariorum fide, qui Virgilii nomini plura adscribere temere, quoniam ad calcem codicum Virgilii poemata modo haec modo illa, prout spatium, quod vacabat, caperet, appicta videbant; verum et Grammaticorum auctoritate, Pseudodonati in Vita Virgilii §. 28, et Pseudoferuii ad Aen. I pr. Nam, neu-

trum locum ab antiquo aliquo Grammatico profectum esse, multa manifeste produnt; et, quam leuis hominum fides sit, etiam hoc arguit, quod alia poematia Virgilio tribuunt, quae eius non esse liquido constat. Nam priore loco: *Poeticam puer auspicatus, in Balistam — Deinde Catalecton et Moretum, et Priapeia, et Epigrammata et Diras et Culicem, cum esset annorum quindecim.* Altero autem: *Scriptit autem septem siue octo libros hos: Cirinam, Aetnam, Culicem, Priapeia, Catalecton, Epigrammata, Copam, Diras.* Est tamen antiquior, eaque grauior, auctoritas Aufonii in Technopaegnio: *Dic quid significant catalecta Maronis?* Ergo iam saeculo IV tales Catalecton libelli extitere; (v. sup. Prooem. in Culicem) et *Epigramma Virgilii* (quod inf. Epigr. II est) memoratum iam est Quinctiliano Instit. Or. VIII, 3, 27. 28. Etsi ergo nomen serius accessit, antiqua tamen fama nonnulla saltem carmina breuia habita fuisse Virgiliana credere licet.

In libris scriptis et prelo expressis antiquioribus subiiciuntur ea plerumque Priapeis, ideoque in aliis, in quibus post Cirin aut alio loco collocantur, adhaesere in fronte nonnulla ex Priapeis. Porro omnia haec poematia in iisdem vetustioribus continua scriptura, tamquam vnicum carmen exarantur, et quidem foedis vitiis contaminatissima.

Cum Carmina haec suis iam locis Anthologiae Latinae Burmanni Secundi inserta essent, nolui actum agere et variam lectionem, seu potius corruptelas adscribere. Itaque ea tantum commemoravi, quae a viro doctissimo plerumque relictas videbam, ut sententiam verisimiliorem accuratius interpretatione constituerem. Atque haec una res tolerabilem mihi operam reddere potuit, quam in hac operis parte posui; nam in his probris virulentis, criminibus, maledictis, quidnam sit, quod bonam mentem ingenui hominis delectare possit, equidem haud video; videant illi, quibus natura hoc dedit, ut ex aliorum probris ipsi crescere sibi videantur.

*Tale deae numen; tali mortalia nutu
Fallax momento temporis hora tulit!*
Catalect. XIII, 10.

P. VIRGILII MARONIS
C A T A L E C T A

I

A D T V C C A M

Delia, Tuca, tibi venit; sed saepe videre
Non licet: occultitur limine clausa viri.
Delia saepe tibi, non venit adhuc mihi: namque
Si occultitur, longe est, tangere quod nequeas.

I
Delia, Tuca, tibi venit. calc. Petron. ed. Patisson.)
Extat Anthol. Lat. lib. III, et a Scaligero. Nec alia fides
250, editum iam ante in vet. vel auctoritas est, qua Vir-
Poet. Catalect. p. 153 (ad gilio tribuitur. *Delia* ex
Scaligeri emendatione recep-

Venerit aut tibi; sed iam iam mihi nuntius iste 5
 Quid prodest? illi dicito, quae rediit.

tum est, cum legatur *de qua*,
T. Idem Scaliger Epigramma hoc falsissimum et argutissimum appellat, et interpretationem subiicit, in qua tamen argutias illas vix expisceris. Fugit nos caussa et occasio; quam equidem suspicor fuisse hanc: Est servus aliquis vel libertus aut alius puellae perductor, qui eam venire nuntiat. Illa tamen, fugit quidem et exire domo tentat, sed clausae a marito fores exire vetant. Apud Tibull. I, 9, 43 *Saepe insperanti venit tibi munere nostro* (puella tua) *Et latuit clausas post adoperta fores*; ubi tamen latet puella pone fores per lusum. Nil igitur iuvat amatorem, quod sibi dictum accipit, illam venire. Suspiciatur tamen illum ipsum hominem, forte ex conlibertis puellae, interea illius amore potitum: I, ergo, subiicit, et nuntia marito, eam rediisse. Ita excidisse videtur acumen in extremo versu: *cui rediit.* „*Delia, Tucca, tibi venit.*“ (sunt perductoris verba: cui respondet Tucca): *sed saepe*

Т о м. V

videre Non licet; occultitur limine clausa viri. Delia saepe tibi, (nuntias saepe eam venisse; a te nuntiatu venisse) *non venit adhuc mihi;* (nondum eam teneo amplexu) *namque Si occultitur: longe est, tangere quod nequeas. Venerit illa tibi.* (Fac nuntiari a te, eam venisse.) *Sed iam mihi nuntius iste Quid prodest? illi dicito, cui rediit:* h. ei, cui eius reditus iucunditatem attulit; ei, qui eam tenuit — In *saepe* corruptela latet, forte nominis, v. c. *Sexte, Seie*, aut saltem compellatio, vt: stulte; ponamus fuisse, *scaeve*, vel *saue*. Nisi contendas, saepe Tuccae idem hoc nuntiatum esse. Mox *Venerit at pro aut*, emendabat Burmannus Sec., at latebat vitium in *iamiam*. In fine *illi, cui rediit, ad quem rediit*, dicito eam venisse ei, in cuius amplexus illa venit. In Cephalae Anthologia Misc. Lips. Vol. IX, pag. 476 epigramma est similis coloris: *Ἀὔριον ἀθήσω σε· τὸ δ' οὐποτε γίνεται ἡμῖν.* — *Ὀψομα*

Λ α

II

IN C. ANNIVM CIMBRVM RHETOREM

Corinthiorum amator iste verborum,
Iste iste rhetor! Namque quatenus totus

ἐσπερίη σε (vt pro *ἐσπερίην* emendatum est a Toupio Cur. nouiss. in Suid. p. 12). Legitur illud nunc in Analectis To. III, p. 111. Iacobs To. III, p. 81. Similis color passim est in aliis poematibus, vt Anal. III, p. 158 Incert. XXXV. cf. To. II Stratonis XLIII, p. 369.

II

Celebre inter eruditos viros epigramma, a Quinctiliano seruatum Inf. Or. VIII, 3, 28, qui expresse Virgilii esse ait; et inter *Maronis catalecta* illud refert Aufonius in Monosyllab. (Idyll. XII Technopaegnion: Grammaticomastix v. 5 — 7). Lepor, qui ei inest, magna ex parte ad nostros sensus periiit; nec sine longa disputatione accurata crisis aut interpretatio institui potest. Fecit etiam otium nobis hac in re Burmannus Sec., qui hoc carmen Anthol. Lat. Tom. I, lib. II, 242 exhibuit commentariis et suis et

aliorum instructum: super aliis ad Interpretes Quinctiliani et Aufonii, tum ad Sam. Petit. Miscell. III, 9 remittit. Vt paucis igitur defungamur: Scriptum est epigramma in C. Annium Cimbrum Rhetorem, qui fratrem veneno sustulerat: idem malus Rhetor, qui aut, quod in Gallia natus et in Britannia forte artem professus erat, verba barbaro more et soloeo pronuntiabat, aut insolentia et barbara verba tamquam glossas affectabat (Quintilianus tamen de vetustiorum verborum affectatione agit eo loco, quo versus hos commemorat: vt adeo omnis adhuc huius carminis interpretatio parum tuta mihi esse videatur). Dicit igitur poeta, his ipsis vel barbaramente pronuntiatis vel exoticis et barbaris verbis eum, tamquam veneno, fratrem necasse. De lectione, admodum in multis incerta, videndi sunt idem viri docti. Vt tamen aliquid apponam,

Thucydides tyrannus Atticae febris,
 Tau Gallicum spinae ipsemet male illisit,
 Ista omnia, ista verba miscuit fratri. 5

quod lectorem in sententia assequenda iuuare possit, haec addam. *Corinthia verba* (nam haec tenenda cum Burmanno statuo, donec verum repertum fuerit: natae sunt forte corruptelae ex vitiosa scriptura *Chorynthiorum*), sunt mollia, fracta, calamistrata: a luxu Corinthiorum. Inest autem simul ironiae genus verbis. *Thucydides tyrannus Atticae febris* esset, qui dominatur in frigore illo Atticis affectati. Sed melior lectio: *Thucydides Britannus*. Tum pro *febris Atticae*, τοῦ Ἀττικισμοῦ, praestiat coniectura virorum doctorum: *Attice febris*, h. Ἀττικῆ. Attica. Versus quartus debet nomina exhibere vel barbara vel affectate aut barbaramente enuntiata. Amplectenda itaque hactenus aut Scaligeri lectio: *Tau Gallicum, min ipsum et al, ei illisit*: in eodem mortario venena illa satis nota:

taurinum sanguinem, minium et allium, triuit, ut fratri misceret; ridicule igitur decurtabat ille, quoties declamabat, verba, *taur*, pro tauro, *min* pro minio, *al* pro allio; aut Petiti emendatio, qui Graeca substituit: *Tau Gallicum* (h. Gallorum ille pessimus), μιν, ἑψόν et ἄλ' ei intriuit: ut haec e glossis obscuris petita sint vocabula, quae ille pro stellularis suis declamationibus graece habitis inserere solebat. Est autem ἑψός ex Thuriorum glossa, κισσός, hedera, ἄλ pro ἄλς, Cypriis pro vino dicta: μιν pro αὐτόν (hoc omnium minime probabiliter), ut adeo vino hedera nigra misto inebriatum sustulerit fratrem Cimber. Sed, ut paullo ante diximus, antiquata verba latere arbitramur, eiusmodi forte, quae propius ad forum medicaminum accedebant.

III

IN NOCTVINVM

Socer, beate nec tibi nec alteri,
 Generque Noctuine, putidum caput,
 Tuone nunc puella talis, heu tuo
 Stupore pressa, rus abibit? Hei mihi!
 Vt ille versus vsquequaque pertinet: 5
 Gener socerque, perdidistis omnia.

IV

IN EVNDEM

Superbe Noctuine, putidum caput,

III

Vid. Anthol. Lat. T. I, lib. II Ep. 244. Quo iure hi et sequentes Iambi Virgilio tribuantur, non dicam; nisi forte pro firmamento hoc est, quod Marius Victorinus Virgilium in quodam epigrammate iambico ter *Thalassio* repetisse narrat: id autem factum extr. huius carm. versu. Tribuuntur ei in antiquis catalectorum editionibus. Catullo tamen Fruterius, Caluo, idque magis sagaciter, Vossius tribuit. vid. Burmann. l. c. Ceterum fugit nos etiam huius epigrammatis causa et occasio, adeoque etiam eius lepos et acumen. Nisi forte hoc fuit: Noctuinus ducit Atilii filiam,

hominis vinolenti, qui bona sua omnia consumserat, quemque gener secum habiturus erat: cum exitio adeo et suo et nouae nuptae. Certe in Noctuinum et ipsum, putidum caput, odiosum hominem, videtur aliquid inclementius dicere velle.

4. *Stupore pressa*; tua stultitia oppressa. *rus abibit*, in rus abducetur, forte quod maritus soceri vinolentia aere alieno obrutus in vrbe durare nequit.

5. *ille versus*; ex noto epigr. Catulli XXVII in Caesarem, sed alio sensu: nunc vterque bona sua abliguriisse dicuntur.

IV

Coniungit hoc cum ante-

Datur tibi puella, quam petis, datur;
 Datur, superbe Noctuine, quam petis.
 Sed, o superbe Noctuine, non vides
 Duas habere filias Atilium, 5
 Duas, et hanc, et alteram, tibi dari.
 Adeste nunc, adeste, ducit, vt decet,
 Superbus, ecce, Noctuinus herneam.
 Thalassio! Thalassio! Thalassio!

V

IN LVCIVM

Iacere me, quod alta non possim, putas,
 Vt ante, vectari freta;

cedente Fruterius; vix bene. Collocandum quoque existimo ante superius carmen.

5. Lufus videtur in hoc latere: quod *hernea*, vel *hirnea*, quae vasis potorii genus est, pro ipso patre vinolento ponitur, et genero pro altera coniuge et filia Atilii assignatur. Nam, ne ipsam coniugem bibacem fuisse credamus, vetat superius epigramma. *Herniam* autem legere ac herniosum socerum intelligere si velis, acumen frustra quaeras.

V

Catullo potius quam Virgilio dignum carmen, Archilochi metro et felle exara-

tum, et genuinum licentiae Iambicae exemplum, in Lucium quendam cinaedum, qui eum opprobrio laceffiuerat, quod attenuato per Venerem et libidinem corpore fractisque viribus militare amplius non posset (hoc enim est, *iacere*) poeta. Hoc amolitur a se poeta, recriminando pueritiae impudicitiam, moxque abligurito patrimonio egestatem ac fordes. Extat in Anthol. Lat. Lib. II Epigr. 246, ad quam lectores remittimus, qui lautiores dapes desiderant: nos apponemus tantum, quod satis sit, ne *fame genuini crepent*.

2. *vectari freta*; vt ire, currere mare, pro per mare.

Nec ferre durum frigus, aut aestum pati,
 Neque arma victoris sequi.
 Valent, valent mihi ira et antiquus furor, 5
 Et lingua, qua adsim tibi.
 Et prostitutae turpe contubernium
 Sororis. O quid me incitas?
 Quid, impudice, et improbande Caesari?
 Sed furta dicantur tua, 10
 Et heluato sera patrimonio
 In fratre parsimonia;
 Vel acta puero cum viris conuiuia,
 Vdaeque per somnum nates;
 Et incio repente clamatum super, 15
 Thalassio, Thalassio.
 Quid palluisti, femina? an ioci dolent?
 An facta cognoscis tua?
 Non me vocabis pulcra per Cotyttia
 Ad feriatos fascinos: 20

6. *qua adsim tibi.* Versui fulcrum deest. Optime Oudendorpius: *qua iam adsim tibi.* *Adesse*, cum notione infesti et hostilis animi; vt alias *addi, apponi.* conf. ad Cirin 532.

7. Nouam versus orditur sententiam: experitur scilicet nunc poeta, quid furor et lingua maledica valeat. Itaque *Ei* cum Scriuerio, vel *Hei*, legendum.

10. *Si* legendum cum eodem. *Quid? si furta dicentur tua?*

15. Impurus homo muliebria passus tamquam pronupta habitus, cui solenne illud acclamaretur. Hinc idem mox appellatus *femina*.

19. Melius sequentia interrogando efferuntur. Exprobrat ei foeda adolescentiae flagitia. In sacris Cotyttiis (erant ea ex initiis a Thraci-

Nec dein mouere lumbos in crocotulam
 Prensis videbo altaribus;
 Flauum prope Thybrim et olentis nauticum
 Vocare: vbi adpulsae rates
 Stant in vadis coeno retentae fordido, 25
 Macraque luctantes aqua.
 Neque in culinam, et vncta compitalia,
 Dapesque duces sordidas:

bus acceptis. v. Strabo X, p. 721 B., qui classicus locus) Veneri ab impudicis hominibus habitis pompa fascinos gestatos esse, probabile fit: ergo *feriatus* pro, festus, dictum videtur.

21. 22. Scaliger praeclare emendauit: *alaribus*, vt *πτερυγία* sint alae vestis crocotae, quas ille muliebriter vestitus et muliebriter saltans, adducit, ne saltantem impediant. *in crocotula* porro lenior est medicina, quam ea, quam Scaliger adhibet toto versu transposito: *Mouere lumbos nec dein, crocotulae Prensis videbo alaribus?*

24. Legendum cum Oudendorpio, Burmanno quoque suadente, *Flauum prope et Thybrim te olentes nauticum vocare?* (Lenius

foret: *Flauum et prope Thybrim*) vt *olentes nauticum* sint nautae, quos impurissimus homo praestolatur, vbi appulerint, vt eorum libidini seruiat (*probe* est vitium edit. Scalig. pro, *prope*).

27. Exprobrat famem et egestatem, qua coactus adit *culinas*, h. loca in suburbiis, in quibus inopum funera et epulae funebres habebantur: tum *compita*, in quibus Laribus Compitalibus et quidem ipso Compitalium die necesse est apponi solitas fuisse epulas, quas pauperes mox auferre solebant. Rem tamen aliunde declaratam nondum vidi. Factum itaque idem quod in coena Hecates. v. 28 *duces* dedit Burmann. pro *ducis*. nec duces me in culinas? h. e. non ego videbo te adeuntem.

Quibus repletus vt saliuosis aquis,
 Obesam ad vxorem redis, 30
 Et aestuantes docte soluis pantices,
 Os vsque lambis fauiis.
 Nunc laede, nunc laceffe, si quidquam vales!
 Et nomen adscribo tuum.
 Cinaede Luci, an te reliquerunt opes? 35
 Fameque genuini crepant?
 Videbo habentem praeter ignauos nihil
 Fratres et iratum Iouem,
 Sciffumque ventrem, et herniosi patrum
 Pedes inedia turgidos. 40

29. *Saliuosum* Scaliger ait p. 134. Opp. Vol. II, p. 168. esse quicquid gustum reficit: ad obscenitatem refert nescio Recte, sed quid porro *sali-* quam; nec intelligo quid *vatis aquis* facimus? Nisi tunc sit, *soluis pantices*. corruptela in *aquis* latet, vt 32. Legendum haud dubie, cum Burmanno secundum Coluim ad Apulei. *Olusque lambis suauis*, h. forte: vt *saliuosis apris*, labiis. *faliuam* mouentibus, scriptum fuerit: accipio de ipsa *faliua*. Repletus iis epulis 35. Pro *an* fuisse suspicor vt (quomodo!) redis *faliua* *en*, et sine interrogatione etiamnum ex recordatione lego. affluente!

31. *pantices* de fartis seu 37. Videbo te habere nihil farcimimbus accipiunt Scali- hil praeter fratres ignauos — ger et hinc alii; nec male, et patrum. 39. *sciffum* cum *aestuantes* appellantur: *ventrem*, podicem, ἐπ' αὐ- vt farcimina distenta rumpi σχοῦν de cinaedo. 40. γουνο- videantur. Proprie pantices παχῆς Hesiodi Scut. 265. sunt intestina, quibus ad edu- 266. Conf. Ouid. Met. VIII, lia farta vt solent. Toup. ad 807. 808, pedibus ex atro- Suid. in σιφνιάζειν To. III, plia tumentibus.

Adsis, o Cytherea! tuus te Caesar Olympo,
Et Surrentini litoris ora, vocat.

VII

RELICTIS ALIIS STUDIIS PHILOSOPHIAM
EPICVREAM AMPLECTITVR

Ite hinc, inanes rhetorum manipuli,
Inflata rore non Achaico turba,

versicoloribus, quae poetice forte eo epitheto ornari poterant, sed in *picta pharetra*. Noli itaque mirari Dianam marmoream cothurnis puniceis Eclog. VII, 30. 31, nec aegre ferre, me de Maronis iudicio et gustu sculpturae ac picturae dubitasse ad lib. VIII Aen.

11. 12. *tuus te Caesar Olympo* — *vocat*: non, puto, Iulius Caesar, Diuus: ut is caelo receptus Veneri supplicet: sanctorum more, qui in caelo degunt. Sed Caesar Augustus ipse inuocat Venerem in Olympo degentem. Quatenus autem *Surrentini litoris ora* pro Aeneide vota faciat, illustratum a viris doctis videre vellem. Villam Virgilium non longe a Nola in agro Campano habuisse, alio loco (in Donati Vita Virgilii s. 24) vidimus; litus igitur illud ad Craterem seu Sinum Campanum per

promontorium Surrentinum, ad quod ea ora protenditur, declarauit. Potuit quoque in littore Surrentino Veneris fanum esse; et habebat forte in eadem ora praedium is, qui carmen hoc scripsit; facit enim vltimum hoc distichum, cum Caesar ipse et ora Campaniae pro felici Aeneidis successu vota facere dicuntur, ut potius ab amico aliquo Maronis, quam ab ipso poeta, profectum illud iudicem.

VII

Saepe editi et hi Scazontes extant in Anthol. Lat. Tom. I, lib. II, ep. 243, ubi vid. Burm. Comparandum est ex parte initium Ciris.

1. Curtior in fine versus est syllaba, et iam suppletus a viris doctis, — *manipli, ite*: vel *ite hinc*.

2. *Ros Achaicus*, ut *Cecropius ros*, de eloquentia; seu rorem, quo cicadae pas-

Et vos, Sile, Albuti, Arquitique, Varroque,
Scholasticorum natio madens pingui;
Ite hinc, inanis cymbalon iuuentutis; 5

cuntur, seu, quod malim, mel Atticum respici dixeris. *Achaicus* omnino pro Graeco, et Graecanica eloquentia. *turba* in fine dudum emendatum pro *verba* a viris doctis et recte receptum est a Burmanno; *turba* rhetorum *inflata rore*, nequiter, vt alias, repleta, satiata, turgens, vbi de cibo vel potu agitur.

3. Versus varie tentatus. vid. Burmann. l. c. Vossiana emendatio: *Et vos, Aelique Tarquitique Varroque*, reuocata scriptura ad nota nomina se commendans, metro repugnat in *Aeli*, vt bene monuit Io. Schrader. praef. Emendat. p. XXXIV. Si de priore syllaba in *Stilo* constaret, haberet hoc locum. Nec vero hi quoque versus de rhetoribus accipi possunt: quis enim Varronem inter rhetores relatum audiuit? nec Scholastici h. l. declamatores esse possunt: sed Grammaticos memorare nunc videtur, homines in sermonis ratione et antiquitate illuf-

tranda occupatos. Ex eo genere Varro fuit, eiusque praeceptor L. Aelius Stilo (v. Gell. I, 18. XVI, 8), Varro autem senex Virgilii iuuentam attigit: mortuus enim est V. C. 726, quo Virgilius a. XLIII agebat. L. Tarquitiu libro de disciplina Etrusca et Ostentario claruit. Videtur idem verba eius disciplinae explicuisse aut alias Grammaticae partes attigisse.

4. Si Virgilii esset hoc vere poemation: antiquissima forte haec esset vocis, *Scholasticorum*, auctoritas. *madens pingui*. Dictum *ro pingue*, pro adipe, omento, adeoque de stupore ingenii. *madere* autem pro obductum esse, adeoque, perfusum, imbutum.

5. Notum est nomen Apioni Grammatico a Tiberio Caesare inditum, cum eum *cymbalum mundi* appellaret, quod ad iuuenum aures loquaciter et inaniter streperet. Itaque *inanis iuuentutis* vix bene legitur; sed aut *inane cymbalon*, aut cum Bur-

Tuque, o mearum cura, Sexte, curarum,
 Vale, Sabine; iam valetе formosi.
 Nos ad beatos vela mittimus portus,
 Magni petentes docta dicta Syronis,
 Vitamque ab omni vindicabimus cura. 10
 Ite hinc, Camenae! vos quoque limite saeuae,*
 Dulces Camenae; nam fatebimur verum,

manno, *Ite hinc, inanes*, corrigendum. Ait igitur omnino, se rhetores et grammaticos valere iubere.

6. Heinſius caſtigauit feliciter: *Tuque, o mearum cura, Sexte, Muſarum*. Quis hic Sext. Sabinus fuerit, nunc ignoratur.

7. *formoſi*. Si verum eſt, in puerorum amorem pro-niorem fuiſſe Maronem: lectio non adeo abhorrens eſt. Burmann. con. *famoſi, fumoſi*.

8. *Nos ad beatos vela mittimus portus*. Non vt Athenas nauiget: ſed vt ad philoſophiam ſe conferre dicat, quae ſapienti pro portu eſt et ſecuritatem tranquillitatemque affert. Audiuit autem Maro Syronem Romae. v. Phocae carmen v. 63 inter Carmina in Virgilium. Eſt autem *vela mittere* h. l. quod

ſollennius tendere, pandere. Ex *νήας πέμπειν* dictum *mittere nauem*, et nunc *vela*, putabimus? Sane et Ouid. ex P. IV, 14, 9 *In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin Mittite: praesenti dum careamus humo*.

9. *Scironis*. Immo vero *Syronis*. vid. ſup. Tom. I Vita Virg. f. 79.

11. Corruptus verſus. Varias tentatas medelas vide ap. Burmann. l. c., quarum nulla ſatis facit. Antiqua ſcriptura: *Ite hinc Camoenae vos limite ſene vel limite ſeue, vel ſaeuae*, et expletum *nam nos quoque, vel vos quoque*. Latet, ſuſpicor, exquisitius Muſarum epitheton, et in *ſeue, diuae*. Ad ductum litterarum foret: *Ite hinc Camenae, voce mellita diuae; Dulces Camenae*.

Dulces fuistis. Et tamen meas chartas
Reuistote; sed pudenter, et raro.

VIII

DE SABINO PARODIA CATVLLIANA

Sabinus ille, quem videtis, hospites,

VIII

Exhibet et hoc post Scallig. et alios Anthol. Lat. T. I lib. II epigr. 130 *De Sabino*. Immo vero in *P. Ventidium Bassum*, hominem vel ex Cicerone notum, propter infimum locum, quo erat natus, et summum dignitatis et fortunae fastigium, quo peruenit: nam Picens, genere humili, puer cum matre captiua ante Pompeii Strabonis triumphantis currum ductus est; cum adoleuisset, quaestum sibi aegre parauit, ac sordide inuenit *comparandis mulis ac veliculis, quae magistratibus, qui sortiti prouincias forent, praebenda publice conduxisset; in isto quaestu notus esse coepit C. Caesari et cum eo profectus est in Gallias*: huic cum commeatus aliarumque necessitatum bellicarum curam egisset et pro eo, quem nos *bellicae rei commissarium* (nouimus

hoc hominum genus) appellare solemus, fuisset, mox in amicitiam Caesaris, inde in amplissimum ordinem peruenit, Tribunus pl., Praetor, tandem Pontifex, Consul quoque a. V. C. 711 creatus est. Idem Syriam regendam accepit et de Parthis primus omnium triumphauit. Narrat haec et alia Gell. XV, 4. adde Plin. VII, sect. 44. *Bellicis ciuilibus cum ad Antonii partes transiisset, multorum sale fuit perfrictus. Celebratum in eum est epigramma: Concurrite omnes augures, aruspices: Portentum inuisitatum constat est recens: Nam mulos qui fricabat, Consul factus est.*

Virulentum hoc alterum in eum hominem epigramma an a Marone profectum sit, grauiorem auctorem, quam eum, qui Catalecta collegit, non habemus. Mihi quidem res est prorsus improbabilis, hominem ad ge-

Ait fuisse mulio celerrimus;
 Neque ullius volantis impetum cisi
 Nequisse praeterire: siue Mantuam
 Opus foret volare, siue Brixiam. 5
 Neque hoc negat Tryphonis aemuli domus

nerosos sensus et epicam gravitatem assurgentem, ingenio tam liberali, moribus candidis et ingenua indole a natura instructum, tantam infamiam aliis inurere et conspurcando alios probris sui ipsius vitae integritatem et humanitatem suspectam facere: qua si quis vel leuiter imbutam habet mentem, abhorret ab ista truculentia et atrocitate. Improbos odit optimus quisque; non exercet in eos carnificinam. Epigramma Catulli in Phafelum (epigr. IV), quod comparent studiosi necesse est, parodia expressum esse, obuia res est. Interpretes, acumen horum Iamborum in singulis versibus illustrare contenti, de summa carminis nil monuerunt. Scilicet solebant Consules pro aede Castoris sedere: ita *sedens pro aede Castoris* Antonius Phil. III, 11; nec mirum, cum in eadem aede saepe Senatus haberetur: Verr. I, 49 extr. At

ante eandem aedem multae erant statuae: vide v. c. Cic. Phil. VI, 5. Fingit igitur apud* animum poeta, Ventidium, et quidem Consulem, ut ex vll. 23. 24. 25 intelligas, in sella curuli pro Castoris aede sedentem, tamquam statuam esse dedicatam titulo hoc appposito. Quod Sabinum appellat, potest cum aliis de causis factum esse, tum quod Picentes Sabinis vicini sunt.

2. *Ait fuisse*: tamquam pro titulo statuae haec sunt perscripta.

3. *Neque ullius volantis impetum cisi Nequisse praeterire*: nullius, licet celerrimi cisi, cursum potuisse praeterire vel superare cisium mulionis huius. *Cisium* genus vehiculi leuioris binis rotis instructi: vid. Burm. ad h. l. *neque nequisse* pro non potuisse, ut interdum sit. Graeco more.

6. 7. Legendum cum If. Vossio: *Et hoc nec aut Try-*

Negare nobilem, insulamue caeruli:

Vbi iste, post Sabinus, ante Quinctio

Bidente dicit adtondiffe forcice

Comata colla, nequa sordidum, iugo 10

Premente, dura volnus ederet iuba.

Cremona frigida, et lutosa Gallia,

Tibi haec fuisse, et esse, cognitissima

Ait Sabinus; vltima ex origine

Tua stetit dicit in voragine, 15

Tua in palude deposuisse sarcinas,

Et inde tot per orbitosa millia.

phonis aemuli domum Negare (scil. ait) *nobilem, insulamue Caeruli*. Tryphon et Caerulus muliones: alter hic custos insularius, h. insulae, *συνοικίας* in aliqua vrbe et aedificiorum locandorum curam habens.

8 sqq. Submulionem eum ante fuisse ait Quinctii alicuius. Heinf. con. *equitio*: quod alienum ab h. l. est: non de equorum armentis, sed de mulis rhedariis hic agitur. Pro *forcipe*, quod erat, *forcice* est repositum: qua mularum iuba in ceruice attondetur, ne iugi attritu illa exulceretur; at *forcipe*prehenditur ferrum. In *Attondiffe* media metro repugnat: igitur legendum *atto-*

diffe. Mox v. 11 pro *dura, adusta* Heinf. con.; nec hoc magis accommodate; non enim iuba, sed collum adurit attritu iubae.

13. 14. *Tibi haec fuisse et esse cognitissima, Ait Sabinus, vltima ex origine.*

Ita distinguunt alii. Altera ratio firmatur exemplo Catulli, quod sequutus est v. 14. 15. vt sit, inde a natalibus, a puero h. l. Sunt autem illa appellandi casu dicta: *Tibi, o Cremona* etc.

16. *deposuisse*, aut contrahenda est media, aut leg. *deposisse ex deposuisse*. Tum *tua in palude*, paludosis locis.

17 seqq. Vulgo: *Iugum tulisse: laeua siue dex-*

Iugum tulisse: laeua, siue dextera,
 Strigare mulas, siue vtrimque coeperat.
 Neque vlla vota semitalibus deis 20
 Sibi esse facta, propter hoc nouissimum,
 Paterna lora, proximumque pectinem.
 Sed haec prius fuere; nunc eburnea

tera. Stringere mulas, siue vtrumque coeperat. Quomodo alii, etiam qui emendarunt, intellexerint locum, dicere non habeo. Sententia videtur esse haec: quoties altera vel vtraque mula defecerat, demtum iis iugum per multa millia mulionem portasse ex humeris suis. Acerbitas igitur et in hoc, quod mulas male curatas eum egisse narrat. *Strigare* pro *stringere*, quod editur, esse legendum, manifestum est, idque Scaliger docuit, et dudum in vett. edd., vt Ven. 1486, expressum vidimus. Accipiendum tamen hic non tam pro interquiescere, sed omnino prae macie vel inedia deficere viribus, vt rhedae ducendae impares bigae sint. Nunc autem nec minus manifestum est, etiam reliqua sic constituenda esse: *laeua, siue dextera Strigare mula, siue vtraque coe-*

perat. Quod media in *vtraque* producitur, alii, et inferiorum poetarum, exemplis idem edoctos non male habebit. Si cui tamen intolerabile hoc videatur, leget *vtrinque*, vel cum viro docto apud Burm. *siue vtraeque coeperant.*

20. 21. 22. Tam feliciter omnia mulioni cessisse ait, vt ne vota quidem diis vialibus, *ἐνοδίοις*, vnquam suscipere necesse haberet, nec vllum susciperet, praeter hoc nouissimum, quo, arte mulionica deposita, eius artis instrumenta, habenas et pectinem, ex more dedicauit. Sole clarius, leg. *praeter hoc n.*, tum arridet Heinsii coni. *buxeumque pectinem*: imprimis cum *eburnea* sequantur. Nunc *proximum* iuxta lora suspensum, eodem pariete.

23. *eburnea sede*; curuli.

Sedetque fede, seque dedicat tibi,
 Gemelle Castor, et Gemelle Castoris. 25

IX

AD VARIUM

Scilicet hoc sine fraude, Vari dulcissime, dicam:
 Dispeream, nisi me perdidit iste putus.
 Sin autem praecepta vetant me dicere: sane,
 Non dicam. Sed me perdidit iste puer.

X

AD VILLAM SCIRONIS

Villula, quae Syronis eras, et pauper agelle,
 Verum illi domino tu quoque diuitiae:
 Me tibi, et hos vna mecum, et quos semper amaui,
 Si quid de patria tristius audiero,

25. Igitur Dioscuris fingitur dedicata statua: Consul Ventidius sedens pro aede Castoris.

IX

Vid. Anthol. Lat. lib. III, CCXLVIII. Edidit primus Scaliger.

2. *putus* vel *pusus*, pro puero, unde *pusio*; prima syllaba longa; qua ex re, quod *putus* in metri rationem peccat, tota carminis in *pusionem* argutia pendet: sic quoque Burmann. iudicabat.

3. *Sin autem*. Miror ne-

TOM. V

minem maluisse: *Sin artis praecepta*.

X

1. *Scironis*. Immo vero *Syronis*, Epicurei philosophi, de quo modo Epigr. VII vidimus. Inter belli civilis calamitates et metus, consanguineos suos, inque his patrem, in *Syronis* villa, tamquam in tuto loco, aut perfugio, collocasse videtur. Sulpicari utique licet, quod Scaliger facit, scriptum carmen, cum ex agro Mantuano assignato militibus Romanam discederet. Extat quo-

C c

Commendo, in primisque patrem. Tu nunc eris
 illi, 5
 Mantua quod fuerat, quodque Cremona prius.

XI

AD M. VALERIVM MESSALAM

Pauca mihi, niueo sed non incognita Phoebō,
 Pauca mihi doctae, dicite, Pegalides.

que in Anthol. Burmann. lib. III, epigr. CCXLIX. In v. 2 *tum quoque* bene emend. Io. Schrader.

XI

Vid. Anthol. Lat. lib. II, epigr. CXXII. Messalam victor carmine celebrat, tamquam victorem; 1 — 6. et poetam summum — 12. recitat carminum eius argumenta: fuere ea bucolica — 20. in amicam — 40. Celebrat laudes bellicas Messalarum — 54. Sed iis laudibus non parem esse se canendis fatetur. Virgilio attributum est a Pithoeo, qui post Aldum edidit, hinc a Scaligero et aliis. Virgilio tamen non temere adscribendum esse, censebat Burmann. Sec. Dubitavi aliquando (ad lib. IV, 1. Tibull. p. 177 ed. tert. p. 192. Obsl.), an omnino a vetere aliquo poeta hoc carmen profectum esset.

Sed ad seriora tempora vix retrahi potest tantus orationis cultus. Nunc toto carmine diligentius excusso Augustei saeculi fetum agnoscere mihi videor etiam in toto eius colore et habitu. Deprehenditur enim in plerisque his poematin istius aetatis sermo Romanus ad dignitatem et ornatum verborum numerosque poeticos egregie comparatus: at in tota carminis summa, inque argumento ea, qua par est, copia et lumine orationis explicando et feliciter disponendo, eiusque membris commode iungendis et perpetuo quasi vinculo comprehendendis, porro in dilectu rerum vel sententiarum, quae carmine feliciter tractari possint, magna cernitur imperitia. Haec eadem in hac elegia occurrunt, in qua summum orationis cultum et

Victor adest, magni magnum decus ecce triumphi.

Victor, qua terrae, quaque patent maria;

ornatum merito mireris; iudicium et subtilitatem in carminis summa eiusque partibus constituendis facile desideres. Licet enim dicas, excidisse videri nonnulla et lacunis carmen hiare: tamen illud, quod vs. 21 de puella cum heroinis comparanda sequitur, ieiunum est per se et ad fastidium extremum protractum. Messalae inscriptum esse carmen ex vs. 40 patet. Verum, an ad M. Valerium Messalam illud scriptum sit, dubitavi aliquando, quod Messalae istius facta ac bella non attingat ea, quae ex historia nota sunt. Sed primum non occurrit ex Messalarum stirpe alius, ad quem haec opportunius referri possint, quae in carmine memorantur; poetice autem M. Messalam attigisse et poetas amasse satis constat; tandem omnis difficultas tollitur, si ad Messalam iuvenem haec scripta statuas, cum ille, postquam stipendia variis in bellis meruerat, in Africa imprimis, Hispania et Lusitania (vs. 41 sqq. 51 — 54), aut in alterius triumpho inter

primos duces laureatos incessisset, aut ipse ex Parthinis triumphasset: quod ei a. V. C. 715 (v. Vita Virgilii p. ann. dig. h. a.) adeoque non nisi viginti vel quod excurrerat annos nato, contigit. Itaque de Aquitanico triumpho, in quem Tibulli I El. VII scripta est, nullo modo hic cogitari potest. Ab his omnibus, ut solebat, dissentit et in contraria iuit doctiss. Wernsdorf, qui in Poet. Lat. min. To. III iterum hoc carmen retractavit.

1. Quae pulcher Apollo cognoscere, quibus adesse non refugiat.

3. *magni triumphi*. Dalmatici: ut quidem arbitror. v. paullo ante. *decus triumphi*, is, qui in pompa triumphali omnium maxime conspicuus est. Alias de eo dici posset, qui secundum triumphatorem maxima rerum gestarum laude inclaruit. Sed nullus per hos annos triumphus occurrit, cui Messala interesse potuerit. 4. *Victor qua t.* simpl. terra marique victor.

Horrida barbaricae portans insignia pugnae, 5
 Magnus vt Oenides, vtque superbus Eryx;
 Nec minus idcirco nostros expromere cantus
 Maximus, et sanctos dignus inire choros.
 Hoc itaque insuetis iactor magis, optime, curis:
 Quid de te possim scribere, quidue tibi. 10
 Namque, fatebor enim, quae maxima deterrendi
 Debit, hortandi maxima caussa fuit.
 Pauca tua in nostras venerunt carmina chartas,
 Carmina cum lingua, tum sale Cecropio.

6. *Oenides*. Ita N. Heinsius edidit: cum antea legeretur: *Aeneides*, *Aenides*. Voss. cod. *Eonides*. Quomodo Diomedes ad triumphalem pompam declarandam aptus sit, non magis intelligo, quam vnde *Eryx* huc veniat: quem hoc vnum nobilitauit, quod, cum hospites caestu prouocaret, ab Hercule occisus est. Pro Oenide *Alcides* bene substitui posset: quem in simili laude Virgilius nominabat Aen. VI, 802 sqq., sed cum Baccho: *Nec vero Alcides tantum t.*

7. 8. Nec minus idem maximus poeta. Et in hac laude nunc moratur in seqq. Hoc magis itaque insolito more sollicitus sum, quid ipse ad te scribam. Fateor enim

hoc, quod me dehortari debebat, si cogitarem, me ad tam magnum poetam scribere, hoc ipsum me multo magis excitare, vt scribam.

13. *Pauca tua in nostras venerunt carmina chartas*: descripta a me sunt. Is enim illo tempore mos erat, vt studiosi carmina, quae in publicum exhibant, in suos pugillares referrent. cf. Burmann. h. l.

14. *Carmina cum lingua tum sale Cecropio*. Quae sint *carmina sale Cecropio*, facile est ad intelligendum; sed quid sunt *carmina lingua*? Scilicet erit repetendum: *lingua Cecropia*. Ita vero Graeca carmina exarat noster poeta? Haud dubie Attica elegantia et Attico lepo-

Carmina, quae Pylum, saeculis adcepta futuris, 15

Carmina, quae Pylum vincere digna senem.

Molliter hic viridi patulae sub tegmine quercus

Moeris pastores et Meliboeus erant;

Dulcia iactantes alterno carmina versu,

Qualia Trinacriae doctus amat iuuenis. 20

Certatim ornabant omnes Heroida diui:

Certatim diuae munere quaeque suo.

Felicem ante alias tanto scriptore puellam!

Altera non fama dixerit esse prior.

re imbutos versus declarare vult. Forte sic praestat legere: *Carmina cum lingua, tum sale, Cecropia*, h. quae sint Attica, Atticis similia, cum oratione, tum lepore.

15. *Pylum* bis otiose repeti, vidit N. Heinſius et emendauit: *Carmina quae Peliam*; vel *Carmina quae Phrygium*; alterum hoc merito praefert Burmann., quem vide; vt ſit Tithonus vel Priamus. In mſ. Helmſt. hic verſus deerat.

17. Quae ſequuntur vsque ad v. 40 tractata eſſe neceſſe eſt in aliquo Meſſalae carmine, et quidem bucolici generis. Sed vereor, vt vſſ. 17 — 20 a poeta noſtro, nec potius ab alio viro docto, qui hiatus explere voluerit,

profecta ſint. Abſunt quoque, quod Burmannum non fugit, ab edit. Ald. 1517. *Molliter hic erant* vix Latine dictum eſt. Vſ. 20 *Trinacriae iuuenis*, qui non magis dici poteſt, emendatus eſt a Broukhufio: *Trinacria iuuenis*, Theocritus, ὁ ἐκ Τρινακρίας. cf. Burmann.

21. Poſt ea, quae interdiſſe videntur, ad amaſiam Meſſalae, carminibus eius celebratam, progreditur. Sulpicia illa fuit, Seruii filia. v. Tibull. noſtrum in Vita et ad lib. IV, El. 2. In fine verſus — *omnes heroida diui* legendum eſſe, manifeſtum eſt; non *diuae*. Monitum quoque a viris doctis. vid. Burmann.

24. Erat: *alter non fa-*

Non illa, Hesperidum ni munere capta fuisset, 25
 Quae volucrem cursu vicerat Hippomenem;
 Candida cycneo non edita Tyndaris ouo;
 Non supero fulgens Cassiopea polo;
 Non defensa diu volucrum certamine equorum,
 Optabant Graiae quam sibi quaeque manus; 30
 Saepe animam generi pro qua pater inpius haufit;
 Saepe rubro Eleis sanguine fluxit humus;
 Regia non Semele, non Inachis Acrifione,
 Inmitti expectant fulmine, et imbre, Iouem:

nam dixerit ipse prior. Varie tentatus versus. Sententia in aprico est: Non aliam puellam fama priorem esse. Proxime ad corruptam lectionem accedit Munkerii emendatio: *Altera non fama dixerit esse prior*: per graecissimum. Simplicitate quoque se commendat, quod raro fieri solet, Salmasii coniectura: *Altera nam fama vix erit estque prior*; nisi quod *estue* malim.

25. 26. Atalanta, quae vicisset et cursu superatura fuisset Hippomenem, nisi pomo aureo in fraudem adducta fuisset.

29 — 32. De Hippodamia, Oenomai filia, qui rex Elis erat; vnde *Eleidem terram* vs. 32 dixit; tandem a

Pelope curuli certamine superatus. *defensa* quid sibi velit, non dixerunt viri docti; an quatenus certaminis lex intercedebat, ne proci eam coniugem ferrent; an fuit *detenta*? detinebatur enim certamine, quo minus proci ea potirentur. Mox *Graiae manus*, iuvenes proci. 31. *generi*, h. l. pro proco: vt saepe. vid. Burmann.

34. *expectant.* Aduersatur hoc orationis decursui. Esse debebat *expectantes*. Nec *expectans* satis accommodatum. Itaque praefero Scali-geri emendationem *expertae*; vt sit: Semele et Danae, *expertae, Iouem fulmine et imbre immitti ἐκ-σκήπτου, descendere, venire.*

Cuius et ob raptum pulsi liquere Penates 35

Tarquinius patrios, filius atque pater;

Illo, quo primum dominatus Roma superbos

Mutavit placidis tempore Consulibus.

Multa, neque inmeritis, donavit praemia alum-
nis;

Praemia Messalis maxima Poplicolis. 40

Nam quid ego inmensi memorem studia ista la-
boris?

Horrida quid durae tempora militiae?

Castra foro solitos, vrbi praeponere castra,

Tam procul hoc nato, tam procul hac patria?

Inmoderata pati nunc frigora, nuncque calo-
res? 45

Stertere vel dura posse super silice?

Saepe trucem aduerso perlabi sidere Pontum?

35. *Cuius et ob*, h. et illa non prior fama est, cuius etc.

41. *Iam quid ego*, cum Burmanno legendum; qui comparat Tibull. IV, 1, 82 sq. Transit autem non tam ad Messalae, quam potius ad gentis Valeriae, imprimisque Messalarum, virtutes bellicas praedicandas.

44. Corruptus versus. Variarum medelae apud Burmann. memorantur. *Tam procul hoc natos* scil. solo, vel

Tam procul hinc Scaliger, *Tam procul agnatis* Salmafius, *Tam procul a nato*, Francius coniecit; neuter satis commode. In altero membro vterque: *tam procul a patria*. In priore autem ne illud quidem satis faciat, si *Tam procul a natis* legamus. Forte scriptum fuit: *Tam procul, orbe alio: tam procul a patria*. *Orbem* ita dici vulgatum est: sic *orbis diuersus, ultimus, longinquus* et al.

Saepe mare audendo vincere, saepe hiemem?
 Saepe etiam densos inmittere corpus in hostes;
 Communem belli nec timuisse deum? 50
 Nunc celeres Afros, perituraque millia gentis,
 Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
 Nunc aliam ex alia bellando quaerere gentem?
 Vincere et Oceani finibus vltius?
 Non nostrum est, inquam, tantas adtingere lau-
 des; 55
 Quin ausim hoc etiam dicere, vix hominum est.
 Ipsa, haec ipsa ferent rerum monumenta per
 orbem;
 Ipsa sibi egregium facta decus parient.

48. Legebatur: *Saepe au-
 dendo mare.* Cum Burman-
 no Broukhufianam illam, fa-
 cilem et obuiam, emenda-
 tionem amplexus sum: *Sae-
 pe mare audendo.* Cum ex
 vno tantum alteroue Codice,
 qui superest, prouenerint
 haec carmina, mirum non
 est, vitia vel manifesta edi-
 tiones constanter obsidere.

50. *Communem belli
 deum.* conf. Burmann. et
 sup. Ciris v. 359.

51. *perituraque millia
 gentis.* Saltem apposite le-
 gendum *p. millia, gentes.*
 Verum et hoc scabrum est.
 Sic quidem in Anthol. lib. I

ep. 107 Memnon *Producit
 gentis millia tetra suae.*
 Oudendorp. coni. *periuræ-
 que vltima gentis.* Am-
 plecterer, quo libri ducunt
 (etiam ms. Helmstad. *periu-
 re m.*), *periuræ*; sed reliqua
 parum placent. Excidit, su-
 spicor, nomen gentis: v. c.
*perituraque millia, Mau-
 ros vel Iberos.* Nam in
 bello inter Caesarem et Pom-
 peium Messala loca illa adiisse
 videtur.

55. *Non nostrum est, vn-
 quam bene emendat Burm.
 Non nostrum tantas in-
 quam est,* ms. Helmst.

57. *Ipsa, haec ipsa ferent,*

Nos ea, quae tecum finxerunt carmina diui,
 Cynthus, et Musae, Bacchus, et Aglaie. 60
 *Si laudes adspirem, humili sed adire Camena; *
 Si patrio Graios carmine adire sales
 Possumus: optatis plus iam procedimus ipsis.
 Hoc satis est, pingui nil mihi cum populo.

XII

IN POMPEIUM MAGNUM VEL IN
 MITHRIDATEM

Adspice, quem valido subnixum gloria regno

scil. laudes illas; alias vna ex emendationibus ibidem allatis amplectenda: seu Salmasii: *Ipsa haec se ipsa ferent*, seu Heinsii: *Ipsa hunc*, vel Sese haec ipsa ferent, seu Oudendorpii: *Sed te haec ipsa ferent*. seu: *Ipsa haec te, ipsa ferent*.

59 — 61. Non vna haec laborant corruptela. Priora transpositione sanare annixus est Burmannus. Equidem v. 60. 61 eiiciam: etsi etiam in 62 insolens est *adire laudes alterius*, assurgere velle ad eas, aemulari. *Graii sales* videntur esse de *Cecropio sale* vl. 14, Attico lepore accipiendi, qui Messalae verbis latinis inerat. Sed sine libris frustra aliquid certae et exploratae opis expectatur.

TOM. V

Apponam tantum varietatem lectionis ex Ald. pr. (et aliis vett., vt Ven. 1486) *Si laudem adspirem, humiles sed adire Sirenas*. Varie hoc tentant viri docti apud Burm. Docte, etsi vix vere, refinxit Scaliger: *Si laudem Ascrae humilis, si Doridas heroinas*, h. Hesiodum et *μεγάλας ἠοίας*. *adire* pro attingere. In ms. Helmst. legabatur: *Si laudem aspirarem, humilis sed audire cyrenas*. Wernsdorf in Excurs. ad h. v. multum operae posuit in aliqua loci constituendi ratione exputanda, et legit: *Si laudem adspirante, humili sed adire Camena Possumus*.

XII

Disertum carmen, apertum planumque, sententiis
 D d

Altius et coeli sedibus extulerat,
Terrarum hic bello magnum concusserat orbem;

verbisque grauibus. Anthol. Lat. lib. II, 123, p. 301. Sed, in quem scriptum illud sit, liquido non constat: etsi vix assequi licet, quo modo tantae rerum conuersionis, quae hoc carmine narratur, auctor obscurus esse possit. Si ea colligas, quae de magno hoc viro, de fortunae fastigio deiectione, memorantur: nemo in historia Romana, siue ante siue post Virgilium occurrat, cui satis ea conueniant. *Pompeius Magnus* statim lectoris animo occurrit: in quo fortunae vicissitudo et inconstantia etiam a poetis notari solet, v. c. Petron. 123, et multis epigrammatibus in Anthol. Lat. lib. II, 25 sqq., sed in eum parum proprie dici potest illud, quod *e patria pulsus in exilium* est. Dicendum igitur, scriptum esse carmen illo temporis interuallo, quo Pharsalia fugatus Aegyptum petierat, necdum de eius caede constabat: alioqui multo magis haec commemoranda veniebat. Quod *valido subnixus regno*, quod *seruitium Romae* parasse dicitur, non mi-

nus male me habent. Alter, in quem facile incidas et Scalliger quoque incidit, *Mithridates* est, Ponti rex, in quem omnia egregie conueniunt, praeter illud: *e patria*; debebat enim potius *e regno* pulsus in exilium dici. Debit ergo Romano more dictum esse *e patria* pro ex regno. De Mithridate intelligendum esse, nuper iterum pronuntiauit Ruhnken. ad Vellei. II, 18, 3, sed quomodo is *e patria pulsus in exilium* dici possit, non docuit. Argumentum addit e Cic. pro Murena 15 sumtum esse: vnde etiam singulorum petenda sit explicatio. Sane ibi breuiter exponuntur res Mithridatis regis: sententiarum poetae vestigia ac semina non video. Ad *Alexandrum M.* retulit Oudendorpius, vt e Burmann. disco: quod parum commode fieri videtur.

3. *Terrore hic belli* eleganter emendat Ruhnken. l. c. nec tamen necesse. Pro *magnum Magnus* coni. Burmann., vt sit Pompeius. In v. 2 malim: *Altius heu c.*

Hic reges Asiae fregerat et populos.
 Hic graue seruitium tibi, iam tibi, Roma, fere-
 bat; 5

Cetera namque viri cuspide conciderant;
 Cum subito in medio rerum certamine praeceps
 Conruit, e patria pulsus in exilium.
 Tale deae numen; tali mortalia nutu
 Fallax momento temporis hora dedit. 10

XIII

AD ANTONIVM MVSAM

Quocumque ire ferunt variae nos tempora vitae,
 Tangere quas terras, quosque videre homines:
 Dispeream, si te fuerit mihi carior alter.
 Alter enim quis te dulcior esse potest?
 Cui Venus ante alios, diui, diuumque sorores, 5

4. *fregerat, hic populos* Cod. Voss. et ed. Ven. apud Burmann.

5. *Hic graue seruitium iamiam tibi* Voss. Cod. apud eundem.

9. 10. Distichon viros doctos non videtur moratum esse; equidem non satis expedito. Quid enim est: *dare mortalia?* Forte: *Tale deae numen: pessum mortalia nutu* — *dedit*: ut sit, pessum dare solet hora mortalia. Ruhnken. *Hora premit* legebat l. c.

XIII

Antonii Musae, medici Augusti, nomen non obscurum est vel ex Sueton. Aug. 59. v. al. apud Burm., qui hoc poematum Anthol. Lat. inseruit lib. II, ep. 124. Nunc ex hoc poematio, quod non alio, quam eo auctore, qui catalecta collegit, Virgilii esse fertur, hoc discimus, fuisse eum poetae amicissimum, omnibusque ingenii dotibus et artibus politissimum hominem. Haec etsi admittas, artem tamen me-

Cuncta, neque indigno, Musa, dedere bona;
Cuncta, quibus gaudet Phoebus, chorus ipseque
Phoebi;

Doctior o quis te, Musa, fuisse potest?
O quis te in terris loquitur iuctundior vno?
Clio nam certe candida non loquitur. 10
Quare illud fatis est, si te permittis amari;
Non, contra ut sit amor mutuus inde mihi.

XIV

IN OCTAVII MORTEM

Quis deus, Octavi, te nobis abstulit? an, quae
Dicunt, an, nimio pocula dura mero?
Vobis si culpa est bilis: sua quemque sequuntur

dicam in ceteris laudibus vix
omittere potuisset auctor car-
minis. Ad rhetorem Musam,
qui a Seneca in Controuer-
siis aliquot locis memoratur,
cum viro docto referre malim.

7. *Phoebi chorus ipseque*
Phoebus; refingebat Scalig.
cum aliis.

10. *Clio tam certe emen-*
davit Casaub.

XIV

Vid. in Anthol. Lat. lib. II
Ep. 65. Claudit hoc epi-
gramma agmen catalectorum,
quae Maroni vulgo tribuun-
tur. Quis hic Octavius sit,
ignorari, eo magis miratio-

nem facit, quod scriptis mul-
tis inclaruisse et historiam
Romanam aggressus esse nar-
ratur v. 5. 6. Eum iuuenem
ante patrem inter pocula,
cum excanduisset, repente
mortuum esse ita, ut de
caussa mortis dubitatio esset,
a poeta discimus, qui caus-
sam in iracundiam a mero
auertere allaborat.

2. *pocula dura* vix bene
dicuntur; melius *dura* cum
Oudendorpio, vel *ducta* cum
Heinsio legas.

3. *Vobis si culpa est bi-*
lis. Laborat caput versus.
Cod. Voss. *Vobiscum si est*

Fata; quod inmeriti crimen habent cyathi?
 Scripta quidem tua nos multum mirabimur, et te 5
 Raptum, et Romanam flebimus historiam.
 Sed tu nullus eris. Peruerſi, dicite, Manes,
 Hunc superesse patri quae fuit inuidia?

culpabili. Heinf. *Vobis sic culpa est bilis* vel *Haud necis in culpa est bilis.* In promptu est multa comminſci: *An magis in culpa est bilis?* vel *Fervida an in c.* Forte *An tumida in c.* nihil horum; sed: *Non culpa est illis; sua q.* sed quis vllum praestet? Simplicitate ingenioſe ſe commendat Iacobſ noſtri conſ. *Mortis ſi culpa est bilis;* Animad- verſſ. p. 318.

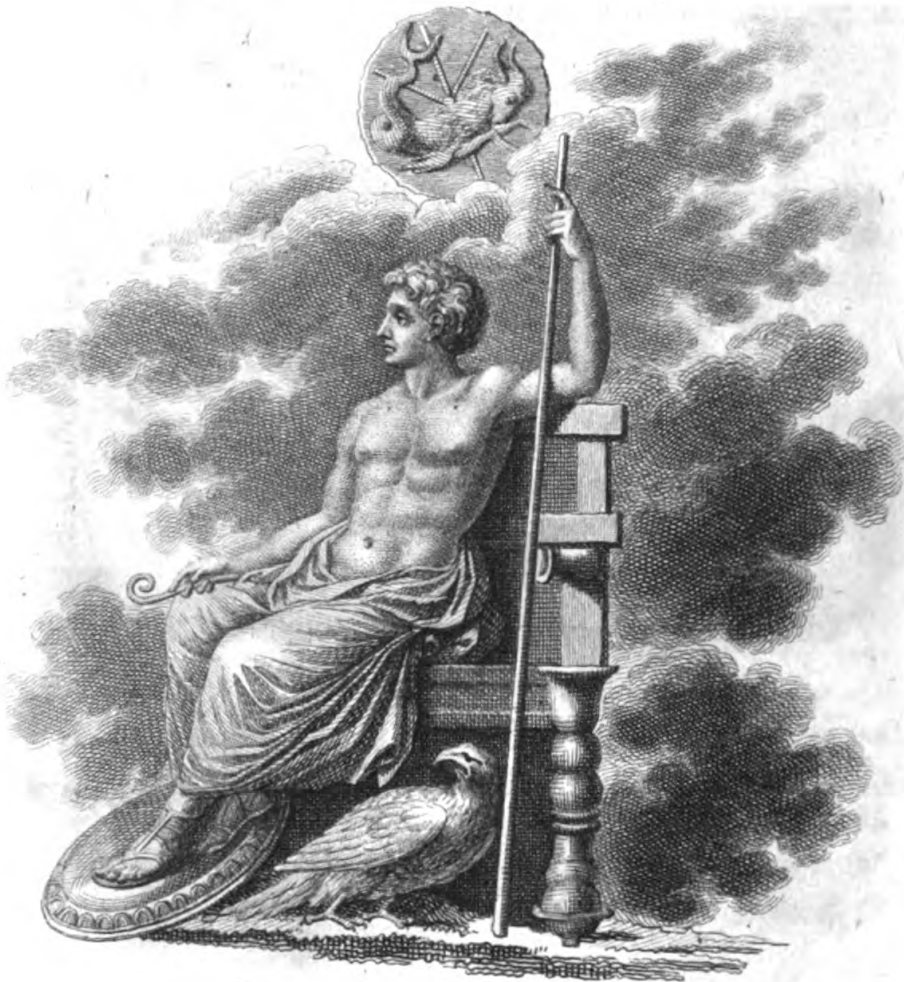

XV

P. VIRGILII MARONIS

*Fragmenta ex Epistola, quam ad Augustum
Caesarem super Aeneide sua scripsit.*

Ego vero frequentes a te literas accipio. *Et infra:* De Aenea quidem meo, si, me Hercules, iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tantum inchoata res est; ut paene vitio mentis tantum opus ingressus mihi videar: cum praesertim, ut scis, alia quoque studia ad id opus, multoque potiora, impertiar.

P. VIRGILII MARONIS

C O P A

PROOEMIUM IN COPAM

Superiora carmina ex Heinſiana et Burmanniana recenſione repetiuimus. Ex ceteris Virgilio perperam vulgo tributis carminibus, quae Burmannus Secundus in Anthologia Latina nuper iterum excudenda curauit et multis eruditionis copiis illuſtrauit, duo adhuc ſubiungere placet, *Copam* et *Moretum*: quorum hoc proſus ab eo praetermiſſum, illud interpretationis adhuc luce aliqua egere viſum eſt, dignum certe,

quod hic repeteretur, cum ex elegantissimis poematiis sit.

In *anum propolam* scriptum esse carmen vulgo aiunt. Ita vero omnis eius suauitas sublata et ad veram interpretationem via praeclusa videri debet. Immo vero *inuitatio est ad computationem et hilariter exigendum diem in taberna cauponaria*; cuius generis fuere olim plures, ut etiam nunc sunt, extra urbem, ad Tiberim et ad littus maris. Ad eas tabernas non modo fordida et nautica plebs confluebat: verum erant aliae, quas lautiores et elegantiores homines adirent.

Quod *Copa* carmen inscriptum est, id a prima eius voce fluxit. *Copa, caupa, cupa*, mulier est cauponia, ut copiose Scaliger docuit. Nec tamen h. l. eam, quae cauponam ipsa exercet, intelligere necesse est, sed simpliciter mulierem, quae in caupona vel taberna artem exercet. Est enim h. l. crotalistris, h. e. saltatrix cum crotalis, e gente Syrorum; cuius generis feminae, tibicinae, citharistriae vel fidi-
cinae, in his tabernis haberi solebant. Notae illae *Ambubaiarum* nomine sunt ex Horatio et Suetonio. Nec vero cum Scaligero de vetula co-

gitandum, quia mitrata esse narratur v. 1, cum etiam puellas et iuenculas mitra, seu fascia ac diademate, comprehensam et inuolutam comam habuisse satis constat.

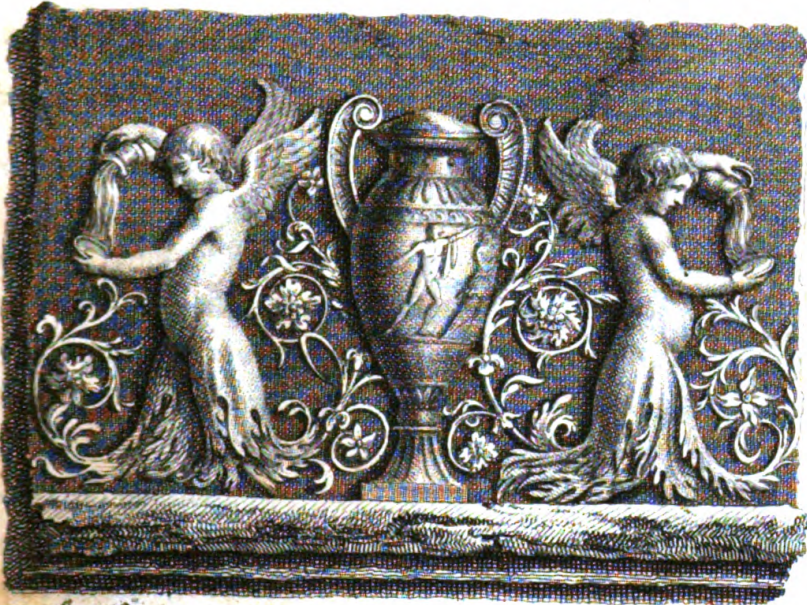
Carmen hoc Virgilio vulgo tribuunt codices, qui minora poemata continent, etiam Grammaticus is, qui Seruio in fronte Aeneidis suos at-
texit pannos, tum grauior ceteris auctor Sospater Carifius I Instit. Gramm. pag. 47 Putsch., ubi: *cupo, cuponis, inquit, ut fullo, fullo-
nis, quamuis Virgilius librum suum Cupam inscripserit.* Vereor tamen, ne hoc ipsum serio-
ris interpolatoris iudicium sit, a re et loco satis alienum. Prisciani ab aliis auctoritatem perpe-
ram laudari, Burmannus docuit l. c. Nuper doctiss. vir, Wernsdorf, hoc ipsum carmen repetiit in Poet. minor. T. II ad calcem *Septimii Sereni* fragmentorum, quem huius ipsius carminis auctorem esse malit. Adeant eum, qui plura ad illustranda verba carminis desiderant.

Ceterum elegi hi non modo orationis Romanae elegantia, sed etiam toto carminis habitu cultuque, non vulgares sunt nec contemnendi poetae lusus. Etsi enim, maiore ex parte, earum rerum, quae ad hilaritatem inuitare possunt,

246 PROOEMIUM IN COPAM

enumeratione absoluuntur: res tamen sunt iucundae et ad animum sensumque gratæ. Autumni autem die institutam computationem cogitare necesse est. cf. v. 11.

Si fapis, aestiuo recubans te proluce vitro
Copa 29.

P. VIRGILII MARONIS

C O P A

Copa Syrifca, caput Graia redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta mouere latus,

1. *Syrisca*. Scaliger comparat *Syriscum* Martiali et Ausonio dictum, et *Threiscum* Θρηισκον apud Iulium Capitolinum. Alia memorat Salmaf. ad e. l. Sed nullum exemplum ex meliore aeuo allatum vidi; nisi quod ex Columella succurrit lib. X, 418, vbi ficum *Sciiffam Libyscam* constanter libri tenent. Attamen et ibi *Libyscam* vnice verum iudicabat Gesnerus. Nec h. l. aliter legendum arbitror quam: *Copa Syrifsa*, vt *Threiffa*,

Ebria fumosa saltat lasciuia taberna,

Ad cubitum raucos excutiens calamos.

Quid iuuat aestiuo defessum puluere abesse, 5

Cilissa et al. Nulla autem alia huius et seqq. sententia est, quam haec: omnia in taberna instructa esse ad diem hilariter et suauiter exigendum. Ecce iam saltat crotalistris, et sic porro. *Cau-pona Syra* e Lucilio apud Priscian. VI, pag. 684 occurrit. *Graia redimita mitella*: fuit ergo Graecanici alicuius ritus ornamentum hoc: genus fasciae, quo capilli colligerentur. Talem crotalistris mitratam in monumentis passim videre memini: vnum et alterum exemplum est in picturis Herculanensibus. Nec diuersi generis sunt tibicinae, fidicinae, psaltria. Horat. I Epp. 14, 25 *meretrix tibicina, cuius Ad strepitum salias terrae grauis*: ad villicum. Quid in Syrorum institutis, religiosi forte, fuerit, quod feminas crotalistris fingeret, ita ut in Italia quoque quaes-

tum inde facerent, non realia huius et seqq. sententia est, quam haec: omnia in taberna instructa esse ad diem hilariter et suauiter exigendum. Ecce iam saltat crotalistris, et sic porro. *Cau-pona Syra* e Lucilio apud Priscian. VI, pag. 684 occurrit. *Graia redimita mitella*: fuit ergo Graecanici alicuius ritus ornamentum hoc: genus fasciae, quo capilli colligerentur. Talem crotalistris mitratam in monumentis passim videre memini: vnum et alterum exemplum est in picturis Herculanensibus. Nec diuersi generis sunt tibicinae, fidicinae, psaltria. Horat. I Epp. 14, 25 *meretrix tibicina, cuius Ad strepitum salias terrae grauis*: ad villicum. Quid in Syrorum institutis, religiosi forte, fuerit, quod feminas crotalistris fingeret, ita ut in Italia quoque quaes-

tum inde facerent, non realia huius et seqq. sententia est, quam haec: omnia in taberna instructa esse ad diem hilariter et suauiter exigendum. Ecce iam saltat crotalistris, et sic porro. *Cau-pona Syra* e Lucilio apud Priscian. VI, pag. 684 occurrit. *Graia redimita mitella*: fuit ergo Graecanici alicuius ritus ornamentum hoc: genus fasciae, quo capilli colligerentur. Talem crotalistris mitratam in monumentis passim videre memini: vnum et alterum exemplum est in picturis Herculanensibus. Nec diuersi generis sunt tibicinae, fidicinae, psaltria. Horat. I Epp. 14, 25 *meretrix tibicina, cuius Ad strepitum salias terrae grauis*: ad villicum. Quid in Syrorum institutis, religiosi forte, fuerit, quod feminas crotalistris fingeret, ita ut in Italia quoque quaes-

tum inde facerent, non realia huius et seqq. sententia est, quam haec: omnia in taberna instructa esse ad diem hilariter et suauiter exigendum. Ecce iam saltat crotalistris, et sic porro. *Cau-pona Syra* e Lucilio apud Priscian. VI, pag. 684 occurrit. *Graia redimita mitella*: fuit ergo Graecanici alicuius ritus ornamentum hoc: genus fasciae, quo capilli colligerentur. Talem crotalistris mitratam in monumentis passim videre memini: vnum et alterum exemplum est in picturis Herculanensibus. Nec diuersi generis sunt tibicinae, fidicinae, psaltria. Horat. I Epp. 14, 25 *meretrix tibicina, cuius Ad strepitum salias terrae grauis*: ad villicum. Quid in Syrorum institutis, religiosi forte, fuerit, quod feminas crotalistris fingeret, ita ut in Italia quoque quaes-

tum inde facerent, non realia huius et seqq. sententia est, quam haec: omnia in taberna instructa esse ad diem hilariter et suauiter exigendum. Ecce iam saltat crotalistris, et sic porro. *Cau-pona Syra* e Lucilio apud Priscian. VI, pag. 684 occurrit. *Graia redimita mitella*: fuit ergo Graecanici alicuius ritus ornamentum hoc: genus fasciae, quo capilli colligerentur. Talem crotalistris mitratam in monumentis passim videre memini: vnum et alterum exemplum est in picturis Herculanensibus. Nec diuersi generis sunt tibicinae, fidicinae, psaltria. Horat. I Epp. 14, 25 *meretrix tibicina, cuius Ad strepitum salias terrae grauis*: ad villicum. Quid in Syrorum institutis, religiosi forte, fuerit, quod feminas crotalistris fingeret, ita ut in Italia quoque quaes-

Quam potius bibulo decubuisse toro?

Sunt cupae, calices, cyathi, rosa, tibia, chordae,

verba, quod vulgo credi video, haec sunt: nec enim poeta hoc diserte pronuntiat; et ex persona poetae huiusmodi hortatus ad vitam exhilarandam multo plus suavitatis et auctoritatis habent, quam ex ore meretriculae; a cuius persona pleraque aliena sunt; sed verba sunt poetae, qui pergit in eo, quod orfus est. *aestiuo defessum puluere abesse* accipiendum erit, dictum pro: *aestiuo puluere*, labore, defatigatum, viribus exhaustum, desiderare domi, nec se conferre in viam ad tabernam. Ad exercitationem campestrum reuocat vnice Scaliger. Malim a peregrinatione, mercaturae studio, et similibus petere usum *rovi abesse*: fere vt Tibull. I, 1 *Nec semper longae deditus esse viae*, vbi ex h. l. ariolari possis: *Nec semper longa fessus abesse via*. Tum, vt nunc interpungitur, intelligendum est: *Quid iuuat — abesse potius quam*. Nisi placet cum Barthio distinguere: *Quid iuuat — abesse? Quam potius, — toro!* scil. iuuat. *bibulum torum* vocat, Scaliger ait, in quo plurimum biberetur. Durum vero hoc. Accipio de cespite vel gramine aqua irrigato, vt laetum virescat. Poterat alio epitheto ornare: vt *fragilem, tenerum, siccum* cespitem dicunt alii poetae; Nunc hoc maluit, nec inscite.

7. *Cupae* vel *Cuppae* sunt in cella vinaria vasa maiora. At lectionis varietas viris doctis emendandi facultatem attulit. Scaliger legit: *Sunt topia et calybae*: quae calicum genera sunt. Heinsius autem: *Sunt obba et calices*. Cui accuratius haec cognoscere libet, ei adeundi sunt Intpp. ad h. l.

Et trichila vmbriferis frigida arundinibus.
 Est et Maenalis quae garrit dulce sub antro,
 Rustica pastoris fistula more sonans. 10
 Est et vappa, cado nuper diffusa picato.
 Est strepitans rauco murmure riuus aquae.
 Sunt etiam croceo violae de flore corollae;
 Sertaque purpurea lutea mista rosa;

8. *Trichila* vel *trichilum* agitur de vino e cado, ma-
 pergula est ex vitibus alienae iore vase, in minus defuso;
 arbore pedamentis et iugis non de vino in plura mi-
 firmata, implicitis frondibus nora vasa defuso.
 concamerata vel arcuata ad 12. *Et strepitans* legen-
 vmbram faciendam, notiore dum cum al. edd. *strepitans*
 voce *hypampelos* dicta. v. in *crepitans*, *trepidans*, mu-
 Viros doctos ad h. l. et Co- tant viri docti, iidem hoc in
 lumell. X, 378. Similem illud mutaturi, si alterum re-
 computationem sub vmbracu- perissent: huiusmodi correc-
 lo describi in Propert. IV, 8, tiones dudum ex re critica
 35 sqq. notauit Burmannus. sublatae et explosae esse debe-
 Male in *triclinia* inciderunt bant; sunt enim nec magis
 nonnulli; etsi sic quoque ingeniosae quam non fruc-
 Pompon. Sab. *triclinia* pro tuosae.
 triclinia. Etiam ms. Helm- 13. *Sunt et Cecropio*
 stad. *triclinia umbrosis*. *iunctae de flore corollae*

9. *En et Maenalis* alii, et tres codd. Vnde Burmannus
 recte, *sonat*. non indocte conicit: *Cory-*
 10. *pastoris more*; im- cio *iunctae de flore*, vel
 mo *in ore*. *Corycioque croco violae de*
 11. *defusa* duo codd., et *flore corollae*. Mox v. 14
 id malunt viri docti: nam *rosam* in auctumno adeoque

Et quae virgineo libata Achelois ab amne 15

Lilia vimineis adtulit in calathis.

Sunt et caseoli, quos iuncea fiscina siccat.

Sunt autumnali cerea pruna die;

Castaneaeque nuces, et suaue rubentia mala.

Est hic munda Ceres; est Amor; est Bromius. 20

Sunt et mora cruenta, et lentis vva racemis.

Est pendens iunco caeruleus cucumis.

Est tugurI custos armatus falce saligna;

certi generis, serioris pro-
ventus, narrari necesse est.

15. 16. Suauissimum disti-
chon: Cernis nympham ca-
latho afferentem potantibus
lilia. Ecl. II, 46 sqq. Nym-
phae et Naiades formoso
puero flores ferunt; sic h. l.
Nympha Achelois, h. fonta-
na, amnicola, vt vnam ex
Naiadibus significet. *Ache-
loum* de aqua dici poetis
non infrequens. *libata ab
amne*, humefacta, viola in
ripa florens, quam adeo al-
luit vnda. Miror Heinſii
acumen: *libata ab ore le-
gentis. virgineum amnem*
suauiter dixit purum, pellu-
cidum. Comparat *fontes*

ingenuos Lucretii I, 231
Wakefield. Nec ad Virgi-
nem aquam, quae Romae
fuit, recurram.

17. *scirpea* Leid. et ed.
Iunt., et *ſirpea fiscina* Ald.,
doctius vtique; vt *iuncea*
pro interpretamento sit.

22. *Et pendens* melius
alii; et porro mf. Helmſtad.
Et pendet. Tum *iunco*
pendet cucumis, quo alliga-
tur ſtipiti, vel pedatur.

23. *Et tugurI* etiam h. l.
alii melius. Sed totum disti-
chon alienum ab h. l. et
aliunde illatum: quod ordo
ſententiarum et loci ratio ſa-
tis docet.

Sed non et vasto est inguine terribilis.

Huc Alibida veni: fessus iam sudat asellus: 25

Parce illi; vestrum delictum est asinus.

Nunc cantu crebro rumpunt arbuta cicadae.

25. *Huc Alibida veni.* sim in anaglyphis antiquis: Silenum interpretabantur: v. c. *Cayl. Recueil* T. 1, tab. qui tamen a loco et re alienus esse videtur, quando quidem hic in vera vita versatur poeta. *Asnida* pro asiniuehida ex Plauto huc inferre voluere, Heinl. Scalig. et Gesner. de Silenis Tom. IV Commentatt. pag. 45. Turnebi (*Aduers.* XIII, 22) lectio: *Huc ad liba veni*, facilitate se commendat; sed parum ad sensum facit. *Calybita* e codd., quibus Helmstad. adde, iam probarunt Salmasius, qui videndus ad *Hist. Aug.* p. 491, et alii, intelligentes Gallum matris deum vel deae Syriae sacra circumvehentem; hunc eundem esse puta agyrtam, qui adeo plebeculam praestigiis suis tripudiisque inter cymbalorum tympanorumque strepitum delectat. cf. *Apulei.* lib. VII. Occurrunt et hi homines pas-

sim in anaglyphis antiquis: v. c. *Cayl. Recueil* T. 1, tab. 29. Calybe, *καίβη*, templum vel sacrum deae simulacrum recipiens. Porro autem legend. *venit*, quod et codex vnus offert. Etiam agyrta huc venit, asello suo infidens. Tum suauiter subiicitur illud: *Parce illi* etc. nec tamen eum nimium ad cursum accelerandum flagris incita; contubernale vobis, Galli, pecus est.

26. *Vestae delictum*, Il. Vossii elegantissimam coniecturam amplectitur quoque Burmann. cf. *Ouid. Fast.* VI, 319 sqq. Vestam et Cybelen permutari, in eodem loco obuium est. Nec absurde tamen Gallorum delictum habetur asinus, cum tacita libidinis exprobratione. Laudant Intpp. commode *Phaedr.* III, 20, 8.

Nunc etiam in gelida sede lacerta latet.
 Si lapis, aestiuo recubans te prolue vitro;
 Seu vis cryſtallo ferre nouos calices. 30
 Eia age pampinea feſſus requieſce ſub vmbra;
 Et grauidum roſeo necte caput ſtrophio;
 Candida formosae decerpes ora puellae.
 Ah! pereat, cui ſunt priſca ſupercilia!

28. *Nunc vere, vel vero,* rone: *Indulgent vino et
 in libb., vnde Heinſ. coni. vertunt crateras ahenos.
 Nunc verna in gelida ſepe In mſ. Helmſtad. cryſtalli.
 lacerta latet.* Burmann. ve- Sic vſitatus *cryſtalli calices.*
 ro *Nunc viridis gelida ſepe 32. ſtrophium* pro vitta
 l. l. Immo lege: *Nunc va- ſeu fascia, cui innectuntur
 ria in gelida ſepe lacerta flores, adeoque pro ſerto.
 latet.* et hoc nunc video 35. *decerpens* duo codd.,
 diſerte exhibere mſ. Helm- ſicque Helmſtad. mſ. *Formo-
 ſtad. ſum tenerae decerpens;*

29. Vt multa alia in h. l. alii cum edd. ant. *Formoſus
 e Propertio petita eſſe, do- tenerae decerpes:* hoc re-
 cuere viri docti, ſic hoc, vocauit Wernsdorf.
 ex lib. IV, 8, 37 *Lygda- 34. priſca,* qualia fuere
 mus ad cyathos, vitrique priſcorum hominum, ſeuera,
 aeſtiua ſupellex. Mox *Seu triftia, adducta, vt adeo be-
 vis ferre* pro, ſeu mauiſ ne lectionem hanc tueatur
 afferre, adhibere, *calices Burmann. aduerſus virorum
 cryſtallo,* e cryſtallo fac- doctorum commenta, et Lei-
 tos; vel vt *calices* ſint pro denſis codicis lectionem:
 vinis dicti. Niſi vlcus latet: *criſpa ſupercilia.* Mſ. Helm-
*Seu vis, cryſtallo verte no- ſtad. Ah pereant, quibus
 vos calices.* Notum ex Ma- *haec priſca ſ.*

Quid cineri ingrato seruas bene olentia ferta? 35

Anne coronato vis lapide ista legi?

Pone merum et talos. Pereant, qui craftina curant!

Mors aurem vellens: viuite, ait, venio.

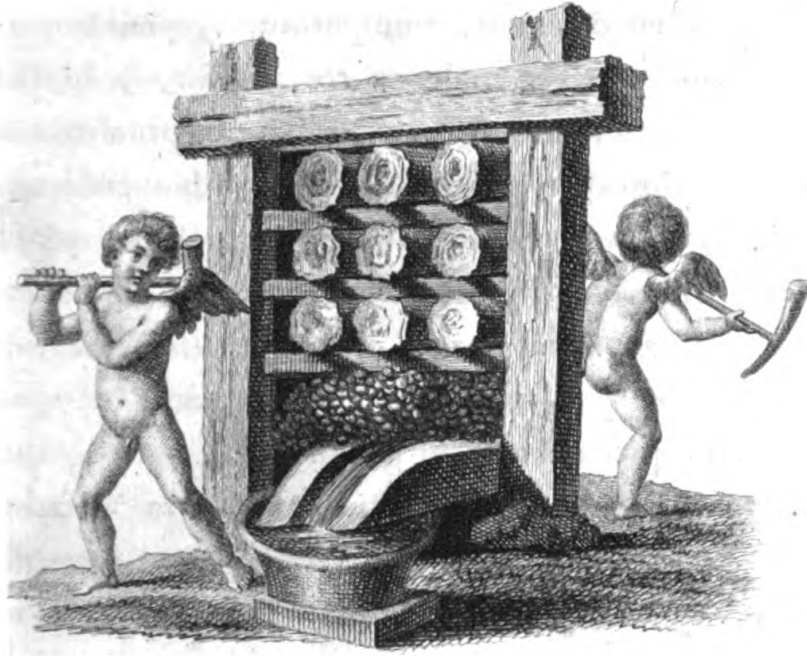
35. *cineri ingrato ex tegi.* Lapis sepulcralis coronis ornatus nota res est. In Aen. VI, 212, cui nullus rei sensus est. In eo legi ferta, sane parum opportunum: Magis tamen

36. *legi iam emendarunt si illa lapidi legantur, ut et ediderunt viri docti, pro sit datinus cui.*

P. VIRGILII MARONIS

M O R E T V M

PROOEMIUM IN MORETVM

Est hoc ex eo carminum genere, cuius nobis paucissima ex antiquitate exempla relictata sunt: argumento scilicet ex vita priuata et tenui hominum humili loco natorum petito. Licet id ad bucolicum genus referre aut pro Idyllio habere, quandoquidem eo nomine vnum et alterum apud Theocritum habetur. Faciunt viri docti carminis summam, *moretum*, h. edulii rustici genus,

ex allio, apio, ruta, coriandro, bulbo, additis cafeo, oleo et aceto, comparatum, quod Simulus conficit. Nec male ea res, arbitror, Idyllii huiusmodi argumentum constituat: repraesentata oculis animisque particula aliqua vitae rusticae. Sed, quantum equidem assequor, latius patet Idyllii huius argumentum. Describitur enim omnino *prima diei pars*, et *quae diluculo vel mane gerantur a rustico*, antequam ad opus rusticum procedat. Surgit mane Simulus, qui conductum agrum arare videtur, cum Cybale, Afra genere, forte libertina, et primo loco ea parat, quibus per diem illum vitam toleret, h. e. famem expleat. Igitur panem coquit, quod a v. 17 ad 52 procedit, inde, ut habeat, quo pro obsonio utatur, moretum sibi parat, h. edulium acribus herbis oleo acetoque confectum, quo stomachum vellicet. Itaque malim dicere *describi hoc carmine primam diei partem vitae rusticae*. Suspicio autem aut fragmentum nos tantum habere maioris carminis, quo totum opus diurnum exponeretur: nam sub f. in agrum ad arandum procedit Simulus; aut successisse plura Idyllia, quae ceteras rustici operis partes exsequerentur. Sufficit Idyllium hoc esse ex elegantissimis, quod maiori eclogarum Virgilianarum parti praeferam, in quibus sententiae ex Theocrito mutuatae annumerantur. Nisi forte huius poematii

auctor et ipse e Graecis sua accepit. Certe Voffius in lib. de poetis Gr. prodidit, in cod. Ambros. Moreto Virgilio esse adscripta verba: *Parthenius Moretum scripsit in Graeco, quem Virgilius imitatus est.* Quae res non adeo improbabilis videri debet, cum poetae ante et sub Augusto saeculo in Graecis vertendis tantum studium consumserint. Quod si itaque a Maroniana oratione, quam in Bucolicis tenemus, aliena est indoles Moreti, hoc per se mirationem non facit, si quidem ex Graeco tantum conuersa haec sunt. Versatur autem poeta in eo poetices genere, quod, rebus e vita humili et sordida petitis, ad animos tenendos omnium minime accommodatum esse, multi viri docti contenderunt. Alii hoc ipso se genere facile Homerici carminis laudes attingere posse putarunt. Prius illud iudicium recte se habere nullus dubito, si in orbe rerum vulgari aut in sordibus vitae, iisque rebus, quarum adspectus nauseam facit, descriptio versetur; aut si expectatione eius, quid ex figillatim descriptis rebus prouenturum sit, animus non erigatur, aut si omnino arte et ingenio careat. Possunt tamen ex ea quoque vita, quam lubitu suo nemo viuere malit, cum dilectu, remotis molestiis et sordibus, multa poetice reddi et ornari, vt placeant; modo ne tali carmini vim ac dignitatem carminis epici tribuere ausis, a qua illud longissime abesse ne-

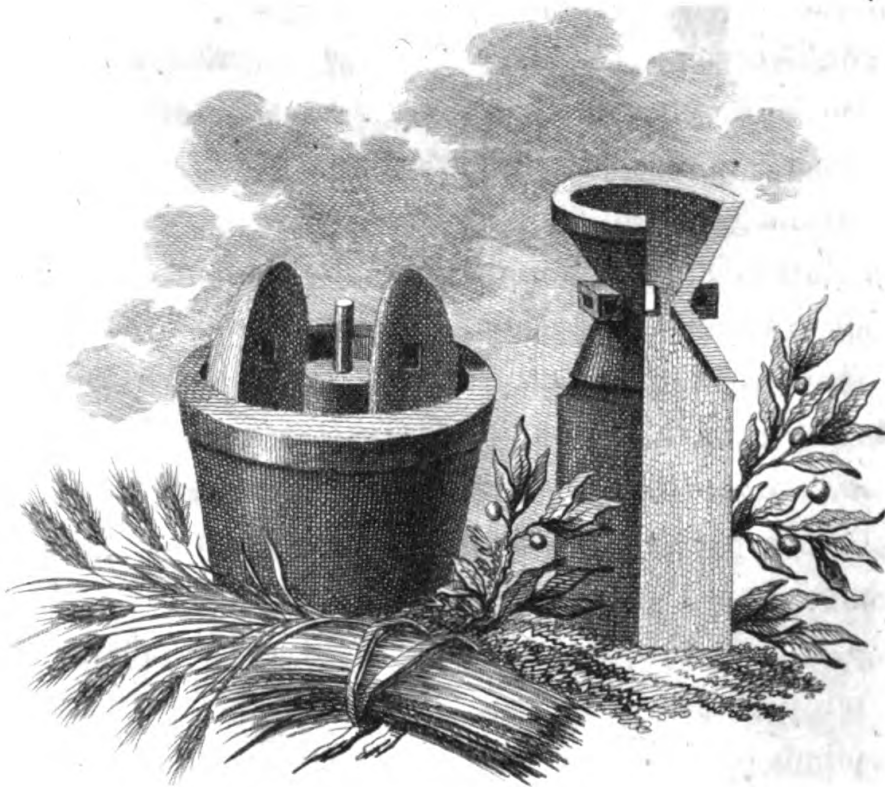
cesse est. Statuendum est de quouis carmine ex eius genere generisque natura et indole; potestque, recto cum iudicio, ex omni genere fructus aliquis seu ingenii et artis seu honestae voluptatis peti. Virgilio carmen hoc tributum esse iam antiquitus, ex eo constat, quod in Vita Virgilio illud commemoratur: etsi, cum tot seriorum hominum nugis illa interpolata sit, quid veteres Grammatici iudicauerint, difficulter inde eruitur. *A. Septimio Sereno*, poetae Falisco, de quo qui scripserint recensuit Burmann. ad Anthol. Lat. lib. I ep. 27 adscribendum esse suspicabatur Scaliger, tum Barthius Aduers. XXXV, 8 et al. loc., quia opuscula ille rustica (et haec vnica causa affertur) composuisse dicitur: nuper autem doctissimus editor Poetarum minorum Wernsdorfius T. II sine haesitatione Sereno carmen hoc vindicauit, tamquam partem priorem *Opusculorum ruralium*: etsi haec lyrico carmine variis metris exarata fuisse memorantur; potuit enim praemitti carmen hoc hexametrum. Ita ad Vespasiani tempora illud reicitur. Monitum illud quoque a viris doctis est, scriptum iam a *Sueuio* fuisse Idyllium Moretum, ex quo versiculos profert Macrob. II Sat. 14, sed admodum horridos, si cum nostro Moreto contendas.

Lectionem in antiquis edd. fere eodem modo corruptam vidi: etsi minus foedatum et interpola-

tum opus ad nos peruenit, quam cetera. Primum institutam recensionem nouam deprehendi in Aldina 1517 Catalectorum: ea fundamentum facta correctioribus editionibus; successere tamen aliae antiquam lectionem retinentes; etiam Scaligerana. Quandoquidem in hoc poematio non habebamus exemplar, quod ex condicto sequi necesse esset; in Heinſianis enim et Burmannianis non extat; liberum nobis relictum duximus, vt lectionem ipsi conſtitueremus, Aldina et Scaligerana emendatione pro fundo poſita. Non erant ad manus editiones binae, quibus Moretum ſigillatim prodiit, Colinaeana 1542, 8, cum Io. Ruellii ſcholiis, et Francofurtensis 1626, cum Taubmanni commentario; aliam cum notis Weitzii ad calcem Copae Francof. 1642, 8. inſpexi; et veterem edit. Lipſ. Thanner 1519 cum Copa et aliis ſub tit. *P. Virgilii Maronis, poetarum Achillis, minutiora opuscula* — (Aliam veterem editionem Moreti Colonienſem memorant Denis Supplem. p. 691 et Panzer Vol. I, p. 334. 433.) Sed nec erat, quod multa inde ſperari poſſent, quae non aliunde ſuppeterent, imprimis ex Barthio, qui in Aduerſar. XXXV, 8. IX, 16, nonnulla loca attigit. Poſt priorem meam editionem retractauit hoc carmen et docto commentario expoliuit Wernsdorf. in Poet. min. T. II.

Moretum. Multa de etymo nominis commiſcuntur viri docti. Scaliger a *μυσωτήν, μύττω-*

τρὸν, quod tritum, *τριμμα*, est, ducit. Alii aliunde (cf. nunc Wernsdorf. l. c. p. 256). Nos illud monere satis habebimus, occurrere vocem apud Ouid. *Fast.* IV, 365. Fuit quoque exquisitior eius conficiendi ratio alia, quam apud Columell. XII, 57 videre licet. Laudant quoque Apicium viri docti lib. I, cap. 35.

— ωκυποδάς, φάος ἀνδρωποίδι φεροντάς,
 Λαμπρον και Φαεδονδ' οἱ τ' Ἠω παλοὶ αἰουσι.

Od. Ψ 245. 6.

P. VIRGILII MARONIS

M O R E T V M

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas,
 Excubitorque diem cantu praedixerat ales:
 Simulus exigui cultor quum rusticus agri,
 Tristia venturae metuens ieiunia lucis,

² *cantu praeuenerat* vna vetus membrana Scaligeri. Vnde bene suspicatur Iacoba fuisse *praeuerterat*. ³ *Simylus* vett. ed. Ven. Sed a limo Simulus deductum nomen vernae impositum.

² Gallum gallinaceum or- *diei nuntius*, vbi plura dant
 nant passim poetae, et no- Intpp.
 tum est illud Prudentii: *Ales* ⁴. Docte: ne diem impaf-

Membra leuat sensim, vili demissa grabato, 5
 Sollicitaque manu tenebras explorat inertes,
 Vestigatque focum; laesus quem denique sensit.

Paruulus exusto remanebat stipite fumus,
 Et cinis obductae celabat lumina prunae.
 Admouet his pronam, submissa fronte, lucernam, 10

Et producit acu stupas humore carentes,

Similis videtur Heinl. probare ad Fast. III, 754, et ap. Aufon. Epigr. 85 ex Graeco Μερφῆς ὁ σιμὸς *simius* emendatur *Similus*. *exigui cultor quum rusticus horti* vulgo in edd., etiam in veteribus, legitur. Sed *agri* recte Ald., idemque ex vet. membrana praeferebat Scaliger. Nam hortulus, de quo infra agitur, tantum tuguriolo erat adiunctus: ipse, colonus pauper, agellum conduxerat: cf. fin. carm. 5 *sensim vili*. Ita primum Ald., cum antea esset: *vili sensim demissa*: minus commode. Scriptum tamen vel sic malim: *Sensim membra leuat vili d. g.* Non enim lentitudinem hominis rustici tarde et inuite se leuantis exprimi his numeris dicam. 6 *tenebras — inertes*. In promptu est suspicari *inanes* scriptum fuisse, vt *aer inanis, vacuus*. Heinl. coni. *inertem vestigatque focum*. Verum *iners* non modo est, quod nec mouetur, nec mouet, verum etiam id, quod motum difficilem reddit; et poeta ad tenebras transtulit epitheton commune noctis, frigoris, somni. *Nox iners*, qua nullum animans se mouet: hinc *tenebrae noctis inertes*: sine motu, tacitae, silentes. 7 *sensit* mf. Helmst. 8 *exusto remanebat stipite fumus*. Nihil verius, nec ad naturam rei accommodatius: prodit enim fumus tenuis fauillam occultam. Nec minus tamen eleganter coni. Scaliger: *exusto remanebat stipite fomes*. In idem inciderat Heinl.; at parum feliciter Barthius Aduers. XXXV, 8 *exusto emanabat*. 10 *Admouet is* mf. Helmstad. 11 *acus* alios legere Ascenl. notat. Scaliger, vir summus, nimium procliuis in antiquata et κατὰ γλῶσσαν dicta, *acu* accipit: *in*

tus exigeret, ne sine pane esset.

7. *laesus*: suauiter; offensa manu ad focum, vel cinere adusta.

10. 11. Lucernam olearem cogitare necesse est; eam admouet inclinato capite, submissa fronte. At Barthius XXXV, 8 *frontem lucernae* interpretatur.

Excitat et crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebrae fulgore recedunt;
Oppositaque manu lumen defendit ab aura,
Et referat clausa, quae praeuidet, ostia clauis. 15

Fusus erat terra frumenti pauper aceruus;
Hinc sibi depromit, quantum mensura patebat,

acum producit stupas: acus enim, inquit, nomine, vel *aciae* intelligitur, quicquid ex lino aut lana aut stupa similibusue carpebatur, ut linamenta, καὶ μοτάρια καὶ τιλτὰ chirurgorum. Ita vir doctus ad acum transfert, quod de acia, nec satis accurate tradidit. Atqui illud omnis anus facere solet, ut stupam fungo obtusam acu producat, lucernam flammae admotura. 12 *crebris — flatibus*. Male Norimb. *faucibus*. 13 *Tandem ut c. em.* Heinl., vix bene. 15 *Et referat clausa, quae praeuidet, ostia clauis*. Haec vulgata lectio, inde ab Aldina: nam in antiquioribus *clauis*. In membrana Pithoei Scaliger inuenerat: *Et referat clauis, quae praeuidet, ostia clauis*, et in alia: *Et r. clausae, qua praeuidet, ostia, clauis*. Hinc varia molitur vir doctissimus: modo, ut clauem clausam interpretetur occultam, quae intus aperiat, modo ut legat: *Et referat calae*, h. μόχλου, vectis, vel *Et r. casulae*—ut *ostia clauis* vocet τὴν ὀπήν, ubi inferitur clauis, vel tandem: *Et r. clausae, qua praeuidet, ostia clauis*: τὴν ὀπήν τοῦ κεκλεισμένου κλήθρου. Nam *qua praeuidet* etiam in tertia membrana scriptum viderat; et *providet* vel *praeuidet* etiam m. Koeler. Omnia haec ab inuita Minerva profecta, ut non minus illud, quod Salmaf. Exerc. Plin. p. 656. D. propinat: *Et r. casulae, qua praeuidet, ostia clauis*. Tolerare praestat *qua praeuidet*: requirebatur *qua prospicit*. In *clausa — clauis* latet error, quem facile deprehendas, cum desideretur locus, quem foribus referatis aditurus est, quique pro granario erat. Ea autem haud dubie est cella granaria casulae adiuncta: igitur expedita lectio esse videtur: *clausae — ostia cellae*. Hoc Barthius quoque vidit Aduers. XXXV, 8, qui coni. *Et referat cellae, qua praeuidet, ostia clauis*. Sed quae in medio posita sunt, *quae praeuidet*, vix sine libris sanari possunt: vagatur enim omnis coniectura. Heinl. ingeniose tentat: *Et referat caueae sua praeuidet ostia clauis*. 16 *terra* vett. edd. Scalig. Aldina vero *terrae* intulit; utrumque defendi potest. 17 *quantum mensura patebat* eadem Aldina recepit. Praefero tamen, vel Scaligero inuito, veterem doctioremque lectionem: *quantum mensura, vas, patebat*, adeoque capiebat, ἔχωρει: erat enim mensura XVI librarum.

Quae bis in octonas excurrit pondere libras.
 Inde abit, adfistitque molae; paruaque tabella,
 Quam fixam paries illos seruabat in vsus, 20
 Lumina fida locat; geminos tunc veste lacertos
 Liberat, et, cinctus villosae tergore caprae,
 Praeuerrit cauda filices gremiumque molarum.
 Aduocat inde manus operi, partitus vtrinque:

Præfert hoc Barth. quoque Aduerf. XXXV, 8 et Heinf., qui ablegat ad Lucañum. 18 *octauas* vett. edd., ex vitio *octanas*, et *occurrit*. Porro Scaliger in vno libro inuenerat: *Quae bifido*, vnde ille refingebat: *Quae bifido octonis excurrit pondere libris*. Poterat tamen sine vltiore mutatione constare versus: *Quae bifido octonas excurrit pondere libras*, h. excedit. Sed ludibrium corruptelae hoc *bifido* esse arbitror. 21 *Lumina ficta* vel *fida* mf. Koeler. 22 *villosae tegmine caprae* vett. edd. est lectio: nec mala: nisi doctiorem prodidisset Aldina: *tergore*, quam Scaliger quoque in scriptis inuenit. Agitur autem de rhenone ex pelle caprina. 23 *Peruertit* et *Peruerrit* vett. edd. Alterum *Praeuerrit* Aldina dedit. Tum *Peruertit caudaque cauum gremiumque m.* Norimb. Koberg. et Ascens. cum Iunt. aliisque, ex interpretatione, suspicor, in margine appolita. *filices*, molares intellige, nam duo sunt lapides sibi impositi. *gremium molarum* pro interiore parte. Insolenter dictum censebat Heinf. ad Ouid. III Am. 13, 24, et emendabat *gremioque molares*. Vt sit *gremio*, caprae tergore, quo cinctus erat. Sic *togae gremium* Florum dixisse. Non magis hoc placet. Forte fuit: *geminumque molarem*. v. Not. 24 *Aduocat inde operi*. Dubia scriptura. Sic enim vett. edd. et scripti Scaligeri: et videri potest doctius, quam quod Aldina inuexit: *Admo-*

18. XVI libras pondo frumenti mensura capit: ergo in sequentem quoque vnum et alterum diem fami prospicit. Nam demensum diurnum, quod seruis Romae praebebatur, trium fere librarum erat, vt Opusc. T. I, p. 251 ex Catone de R. R. 56 docui: etsi ad hoc exactum fuisse demensum coloni necesse non est. Sibi et seruulae Cybalae simul victum parare putandus est Simulus. 25. *cauda*, peniculo, quo ad verrendas mensas et alia utebantur veteres. Docuit ad h. l. Scaliger. Describit

Laeua ministerio, dextra est intenta labori; 25

Haec rotat assiduis gyris et concitat orbem.

Tunsa Ceres rapido silicum decurrit ab ictu.

Interdum fessae succedit laeua sorori,

Alternatque vices. Modo rustica carmina cantat,

Agrestique suum solatur voce laborem. 30

vet inde operi. Hoc tamen vocabulum rei proprium, et facile deflecti potuit in alterum. In fine versus vulgo legitur: *partitus utramque*: quod Latine vix dici posse Scaliger quoque notavit: *partim utramque manum*. Nec suauiter puto dictum esse *Admouet operi manus, partitus, utramque*, ut *manus utramque* iungas. Ipse e mss. profert *partitus utriusque*, scil. manui opus: malim *partitus utrinque*, scil. opus, ut ab utraque manu tractaretur; et obtulit hoc idem m. Koeler. 26 *assiduum* — *orbem* manuscripta lectio apud Scaligerum, quae concinnior ipsi videtur. Verum hoc, sed sic *gyris* nullo epitheto adornatum minus placet. *et concutat orbem* m. Helmst. et Koeler. Sed orbis haud dubie molaris est superior, qui circumagitur et concitatur, non autem concutitur. 27 *Tunsa Ceres* cum Aldina scripsi: ait quoque Scaliger scriptam lectionem habere: *Tunsa Ceres*. Vulgo *Trita Ceres*. Mox eidem Aldinae debeo ordinem: *rapido silicum*; cum vulgatus sit: *silicum rapido*, minus iucunde. Tandem *actu* proprium, arbitror, esset vocabulum; nam agitur mola, circumagitur; quod etiam Scaliger maluit, sed ut *ἀγῆν* interpretaretur, quod longe petatum. *ictus*, quod de omni impulsu dicitur, de attritu accipiendum. 29 *Dein rustica* m. Koeler. *Dehinc* m. Helmst.

autem hinc poeta molam manuariam, trusatilem seu versatilem, binis saxis asperis sibi ita impositis, ut inferiore manente immobili superius, quod v. 26 *orbem* appellat, circumactum attritu grana frangeret. Successerat ea molae pristinae, quae mortarium erat, in quo pistillo frangebantur grana. *ministerium laeuae* in congerendis et infundendis granis consistere videtur. Tum *Tunsa Ceres rapido silicum decurrit ab ictu*, v. 27, grana tunsa adeoque farinam in subiectum vas, quod eam excipit, decidere significat. 26. *orbem*, lapidem molarem.

Interdum clamat Cybalen: erat vnica custos,
 Afra genus, tota patriam testante figura,
 Torta comam, labroque tumens, et fusca colorem;
 Pectore lata, iacens mammis, compressior aluo,
 Cruribus exilis, spatiosa prodiga planta; 35

31 *Interdum*; ita vett. edd., vt somnolentam puellam non statim grabato leuatam euocet, praefertque hoc Scaliger quoque cum Drakenb. ad Silium VI, 30. Aldina: *Interea* intulit. Tum *Cybalen*, haec erat vett. edd., nisi quod Norimb. *Cybalem* (Ascens. autem cum sua secta *Cybalen*) erat. Aliae edd. inde ab Aldina *Cybale*: haec erat correxerunt. Vitium haud dubie in inserto haec latebat; itaque emendauit: *Cybalen: erat vnica custos*. Porro *Scybalen* semper habebat vetus scriptura Scaligeri, vt nomen ridicule formatum esset παρά τῶν σκυβάλων. *Scybalen: erat* etiam Gronou. Obsl. I, 16 maluisse video. In mf. Helmst. erat *Thybale*.
 32 *tota figura*, toto corpore. Scaliger tamen *tofta figura* maluit; vt tantum ad vultum eiusque colorem voc. *figura* spectet. *Crines torti* et *labia tumentia* prae ceteris memorari solent in his Afris. cf. Epigr. 162 lib. III Anthol. Lat. vbi: *Quem nisi vox hominem labris emissa sonaret, Terrerent visos horrida labra viros*. An seriores dixere *visos*, qui viderunt? Forte fuit: *Terrerent rictus horrida labra viros*. labia horridum in morem tumida.
 34 *Pectore lata, iacens mammis*. Rotundiorum orationem ex Aldina et mf. Koeler. dedimus, pro vulgari: *Pectora lata iacent mammis*. Alienum esset, quod an vett. edd. habeant dubito: *tument mammis*. *Iacens mammis* est, habens mammas iacentes, pendulas; quod proprium est Afris. In fine *compressior aluus* Ascens.
 35 *spatiosam prodiga plantam* leg.

32. Qui sequitur, praeclarus est locus de habitu corporum Afrorum: qui idem prorsus est quem nunc cernimus: vt, naturam sibi per omnia saecula constare, dubitare non liceat. Similis Petronii locus c. 102, quem iam viri docti excitarunt, ad alios Africae tractus spectat,

et de seruis ex Aethiopia agit, similibus iis, quos Negros appellamus: *Atramento — mutemus colores a capillis vsque ad ungues. Ita tanquam serui Aethiopes — age numquid et labra possumus timore teterimo implere? numquid et crines calamistro inuerte-*

Continuis rimis calcanea sciffa rigeant.

Hanc vocat, atque arfura focus inponere ligna

Imperat, et flamma gelidos adolere liquores.

Postquam inpleuit opus iustum verfatile finem:

Transfert inde manu fufas in cribra farinas 40

39 *Postquam inpleuit opus iustum verfatile finem.* Ita dedimus ex Aldina; opus verfatile impleffe iustum finem bene dicitur. Scaliger membranas melius habere putabat: *Postquam inpleuit opus iusto verfatile fine.* Ita ipse Simulus inpleuit opus. In antiquioribus edd. truncatus et interpolatus erat verfus: *Sed postquam inpleuit iustum verfatile finem.* 40 *Transfert inde manu.* Ex veteri membrana: *Transfert illa manu* legere iubet Scaliger: aliter enim nescio quid ὑποβιβραγον relinqui. Hoc equidem non expiscari possum. Sed illud video, Cybales partes in subigenda

re? numquid et frontes cicatricibus scindere? numquid et crura in orbem pandere: numquid et talos ad terram deducere? numquid barbam peregrina ratione figurare? Propria haec hominum istorum fuisse videntur. Alia loca a Iunio de pictura III, 8, 4 et Fea ad Winkelmann. Tom. I, p. 65 Wernsdorf. ad h. v. sunt congesta: sed ea diligentius sunt exquirenda et inter se comparanda; nam diuersorum tractuum homines in iis occurrere videntur: scire velim an ex interioribus Africae locis. Habiti quoque alii in deliciis, alii ad ministeria urbana, v. II, 3, 55. Theophr. Charact. 21 et

Casaub. nunc etiam in agro.

36. Etiam fissuras has et scissuras cutis in pedibus esse Aethiopicis proprias in tanto solis calore aerisque ficitate et endemias, ex Blumenbachio coniunct. didici in lib. de generis humani varietate p. 96, vbi Hier. Mercurialis testis excitatur de decoratione c. 17.

39. *opus verfatile:* quod versanda mola absoluitur. Mox cribratione opus esse videmus: adeoque cilicium cribrandae farinae idoneum non erat his molis manuariis attextum. Porro *liquatur* eleganter transfertur a liquidis ad farinam quasi liquando mundatam.

Et quatit. At remanent summo purgamina dorso;
 Subsedit sincera foraminibusque liquatur
 Emundata Ceres. Laevi tum protinus illam
 Conponit tabula, et tepidas super ingerit vndas.
 Contrahit admistos nunc fontes atque farinas; 45
 Transuersat durata manu, liquidoque coacto

farina esse nullas: nam ille interea aquam calefacit, mox furnum mundat v. 50, adeoque *illa* alienum est a re et loco; pro *fusas* suspicari licet *tusas*: sic et Jacobs. 41 *Decutit*, sed sine libro, corrigit Scaliger; me inuito. Etsi enim farinam inter molendum bene *decuti* dici arbitror: id tamen in seqq. demum scribitur: nunc in cribro quatitur tantum tusa farina. Mox *Ac remanent* vett. edd. *Et remanent* Aldina. Languet oratio, nisi *At* refingas. 42 *foraminibusque colatur*, pro *liquatur*, nonnullos legisse Ascens. monet. 43 *Emundata Ceres* Ascens. Norimb. et al. Iam in Copā 20 *munda Ceres*. 45 *tum* in vulgg. importunum post idem voc. v. 43 in *nunc*, vel *iam* mutandum erat. *nunc* Scaliger quoque emendabat. *admixtas tum fontes* vett. edd., quod correxere alii, vt ed. Norimb. et Ascens. *admixtas tum frondes*, alii, vt Aldina, *admixtos tum fontes*. Tum interpungitur vulgo post *fontes*, parum commode. Nam fontes et farinas Simulus cogit ac contrahit in vnum globum, vt mox iterum manu iniecta digerat. Totus vs. 45 a mss. Koeler. aberat. 46 *Transuersat durata manu*. Scaliger emendat: *Transuersa durata manu liquidoque coacta*: vt transuersa manu contrahat *fontes atque farinas, durata*. Quam dure! Feram itaque vulgatam, sed emendata interpunctione: *Transuersat durata manu*: ea, quae induruere cogendo, transuersim iterum manu subigit. Coniicio tamen scriptum fuisse: *Transuersat duratque manu*. Barthium quoque coniectasse video: *Transuersa durante manu*. Mox *liquidoque coactu* Ascens. interpretatur. Sed quos subiungit *grumos* farinae, ii non nisi *liquido coacti*, per liquorem, aquam, particulis farinae cohaerentibus, existere potuere: itaque *liquidoque coactos* coni. Heins., nec male. Idem paullo ante *manus*, nescio quo fructu.

45. Repraesentanda hic est fermento, azymum; tum animo pistoria opera in subiungenda farina. Panem autem hic videmus parari sine v. 49 in quadras dissectum, quas Scaliger ad h. l. illustrat.

Interdum grumos spargit sale. Iamque subactum
 Laeuat opus, palmisque suum dilatat in orbem,
 Et notat, inpressis aequo discrimine quadris.
 Infert inde foco: Cybale mundauerat aptum 50
 Ante locum: testisque tegit; super aggerat ignes.
 Dumque suas peragit Vulcanus testaque partes:
 Simulus interea vacua non cessat in hora;
 Verum aliam sibi quaerit opem; neu sola palato
 Sit non grata Ceres, quas iungat, comparat
 elcas. 55

Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
 Durati sale terga suis truncique vacabant:

47 *grumo* vet. edd. cum m. Koeler. et Helmst. *Salis grumos* si hic quaeras, legendum erat: *grumos spargit salis: inde*. Pöterat et *grumos sale* ita accipere aliquis, h. grumos de sale, salis. In fine *Iamque subiactu* Norimb. Totum locum Heinfl. ad Ouid. Fast. I, 338 sic emendabat: *Contrahit admistis nunc fontibus* (non *fortibus*), *atque farinas Transuersa duratque manu: liquidoque coactos Interdum grumos spargit sale.* 48 *Laeuat opus*, ex vet. edd. reuocauimus, Scaligero quoque hortante: nam laeuigat panem in placentae morem et dilatat. Aldina dedit: *Format opus.* 51 *Ante focum* licet conii. cum Heinfl. *testisque tegit: super*; sic Ald. cum m. Koeler., eamque priscam lectionem esse Scaliger testatur. Vulgo editum: *testisque tegens super*: quod tamen nunc non multum absum quin praeferam aut scribam: *testis tegit et super aggerat.* 52 *Vulcanus Vestaque* vetus est lectio, quam non satis allequor. Aut enim idem est vtrumque, aut cum Ascensio inter crassiores et tenuiores ignem discrimen facere necesse est. Itaque amplector Aldinam lectionem: *testaque*, nam a testis calefactis coctio panis acceleratur. Nisi *Vesta* focus est. 54 *ne* ed. Ascens., minus bene. Nam copula requiritur. *et, ne* etc. 56. 57 Obscura est oratio. Scaliger tantum *vacabant*, quod vulgo legitur, in *rigebant* mutat, quod vet. edd. habere ait, quas equi-

56. Cum homini nullum suspensus erat, adit hortum, esset obsonium, nam in car- et ex eo petit allium aliasque nario non perna, sed caseus herbas, vnde illud sibi paret.

Traiectus medium sparto sed caesus orbem,
 Et vetus adstricti fascis pendebat anethi.
 Ergo aliam molitur opem sibi prouidus heros. 60
 Hortus erat iunctus casulae, quem vimina pauca
 Et calamo recidiua leui munibat arundo;
 Exiguus spatio, variis sed fertilis herbis.
 Non illi deerat, quod pauperis exigit usus.
 Interdum locuples a paupere plura petebat. 65

dem nullas vidi. *Non adeo durati sale terga suis truncique rigebant*, h. erant ei; sale enim et fumo durata rigent. Nec male hoc dictum putabo. Trunci possunt esse vel pernae suum aliaque maiora frusta, vel iungendum *suis trunci*, h. truncati, in partes disiecti. Prius equidem praefero. Sed haeremus vel sic adhuc in priore versu: *Non illi suspensa focum carnaria iuxta*. Ex carnario (vid. Indic. Scriptt. R. R.) pendent pernae. Ipsa carnaria, h. vncis ferrei, si iuxta focum fixa, infixae parieti sunt; non possunt dici *suspensa*. Vt per appositionem: *carnaria, durati sale terga suis*, dicantur, placere potest; si *carnarium* ipsam carnem esse dicas; quod exemplo caret. Laborare adeo mihi videbatur locus; necdum a Wernsdorfio difficultatem sublatam video, quomodo carnarium *parieti infixum* dictum esse possit *suspensum*. Scilicet res ita expedienda: *carnarium* illud tignum seu instrumentum, clavis seu vncis, ex quibus carnes suspendi possunt, non parieti infixum, sed ex camera seu vnco parieti infixio pendulum est, adeoque et ipsum *suspensum* ex vnco vel clauo. Heinf. ad Ouid. Met. VIII, 647 coni. *replebant*; vbi vide. Concedo in partes Wernsdorfii, qui bene monet, *vacare* dici h. l. quae praesto erant, parata et in promptu. Lucan. V, 327 *Tot reddet Fortuna viros quot tela vacabunt*, aderunt. 58 *sparto* praeclara est Aldinae emendatio: pro vulgari: *parco*, vel *parto*. 61 *casulae iunctus* m. Koeler., numerosius. 62 *Et calamo recidiua leui munibat arundo*. Primum Scaliger ait, vimineta et arundineta muniendis hortis aut sepibus obtendendis usum praestare non solere, adeoque refingit, *minuebat*, partem de horto occupabat. Haec vero argutula sunt, et a loco aliena; laudatur enim mox hominis industria in horto colendo. Cogitandum est hortulum breui fossa fuisse circumductum, quae iuncis obsita erat. Tum pro *calamo* vett. edd. *calmo*: ac si *culmo* voluerint. *recidiua arundo* ex Aldina ducta est; vti et Scaliger veterem scripturam esse ait, *rediuua*; quae perpetua variatio lectionis est. Vulgg. et vett. edd. *redimita*. 64 *Nil illi d.* melius m. Helmst. *exigat* s. Heinf. 65 *Interdum locuples a*

*Nec sumtus erat illud opus. Sed regula curae:
 Si quando vacuum calula pluuiæ tenebant,
 Festæ lux; si forte labor cessabat aratro:
 Horti opus illud erat. Varias deponere plantas
 Norat, et occultæ committere semina terræ, 70
 Vicinosque apte cura submittere riuos.
 Hic olus, hic late fundentes brachia betæ,
 Fecundusque rumex, maluæque, inulæque vi-
 rebant;
 Hic sifer, et capiti nomen debentia porra;

paupere plura petebat. Versum ex margine agglutinatum arbitror, nec sensum satis me assequi fateor. An voluit: Interdum etiam locuples, h. e. qui maiorem hortum ipse colebat, petebat a paupere, a colono hoc, Simulo, scil. quod ipse in suo horto non haberet. Pro *plura* saltem malim *multa*, quod et ms. Helmst. habebat. 66 Etiam de hoc versu dubito; inprimis propter v. 69: non hortus erat opus sumtus, seu impensæ in eum factæ; sed curæ regula erat hæc, vt etc. Porro *huius opus* Ald. Ita distingui posset: *Nec sumtus erat huius, opus sed regula curæ*, h. nec huius curæ regula erat sumtus, sed opus. Sed et hæc argutiæ parum expediunt versum relinquendum monachis. Nec magis Barthii emendatio in Aduers. XXXV, 8 *sed regula: Curæ si quando vacuum: vt sit iung. curæ si tenebant.* 69 *deponere plantas* ex Aldina et ms. Helmst. reposui tamquam doctius: sic Ge. II, 23 *Hic plantas tenero abscidens de corpore matrum Deposuit sulco.* Vulgo legitur: *disponere plantas.* 70 *occulte* vett. edd., sed *occulta terra* poetica ratione, seu quæ occultat, seu, quod malim, interior gleba, fossa facta. 71 *Vicinosque apte cura submittere riuos.* Languent illa: *apte cura*: vixque a poeta tam elegante proficisci potuere. Proximum esset *curæ submittere*; quod et Heinl. coni. Praestaret: *cultis submittere riuos.* Ita *culta* Virgilius dixit. Nisi *fulcis* malis. Nam et hortorum et plantarum fulci sunt. Ad vulgarem scripturam propius sic accederet *grumis* colliculis exiguis inter fulcos. Sin instrumenti nomen insolentius excidit, *marra* legam, qua effoditur solum et aqua in canaliculum ducitur. Wernsdorf. *apte vicinos* iungit. 74 *Hic sifer* ex Aldina reduxi; veterem hanc scripturam etiam Iul. Pomponius agnoscebat et Scaliger probabat; esse enim sifer inter hortensia, non aequè cicer. In sine restitui *capiti nomen debentia*.

Hic etiam nocuum capiti gelidumque papauer, 75
 Grataque nobilium requies lactuca ciborum,
 Et grauis in latum demissa cucurbita ventrem.
 Verum hic non domini, quis enim contractior
 illo?

Sed populi prouentus erat; Nonisque diebus

porra ex Ald., cum qua consentiunt Norimb. et Scaligeri membranae; est enim porrum capitatum, τὸ πράσον κεφαλωτόν. Vulgo *caepe* legitur, vel *cepa*. conf. ad h. v. Salmf. in Solin. pag. 1001. 75 Deerat versus membranae Scaliger., nec tamen ideo damuandus. Sic etiam vett. edd. 76 *Grataque nobilium*. Post hunc versus in eodem Scaligeri manuscripto sequebatur versus iste: *Plurima surgit ibi crescitque in acumina radix*, h. raphanus. Docta interpolatio: siquidem τὸ *ibi* intrusum aliquid satis arguit. In mf. Koeler. exaratus est: *Plurima crescit ibi quae surgit in a. r.* mf. autem Helmst. *crescit ibi surgitque in a. r.* 77 *dimissa* male vett. edd.; a vertice angustiore in latum ventrem excrescit. 79 *Sed populi prouentus erat*. Scaligeri membrana: *profectus*, vtilitas, ἀφέλεια, quod ille malebat. Verum vocem hanc in scriptoribus satis obuiam nondum in poeta legi. Tum vtilitatem haud dubie Simulus ex venditis oleribus capiebat, aere reportato. Itaque *prouentus* recte legitur, h. quicquid nascitur in horto. Mox *certisque diebus* Aldina edidit; ex interpolatione. *noctis* vel *notisque* vett. edd., quod ducit ad *nonis*; nam nundinis ad mercatum in urbem proficisciebantur rustici: atque hoc agnoscit quoque Pompon. Sab. et vna vel altera ex membranis Scaligeri.

76. *Grataque nobilium
 requies lactuca ciborum,*
 Bene notat Scaliger, eo ad-
 eo, quo scriptum est hoc
 Idyllion aeuo, adhuc lactu-
 cis clausisse coenas suas ho-
 mines. Nam Martialis aeta-
 te aliter, vt ex noto Epi-
 grammate constat: *Claudere
 quae coenas lactuca sole-
 bat auorum, Dic mihi, cur
 nostras inchoat illa dapēs?*

77. Colum. X, 234 *Et te-
 nero cucumis, fragilique
 cucurbita collo.*

78. 79. *prouentus* h. l., vt
 Ge. II, 518 *prouentus sul-
 corum*, ipsa illa olera, quae
 educat Simulus. His ipse
 non utebatur, sed populo
 illa vendeat ad urbem de-
 portata. *Contractus* h. l.
 parcus, modicus.

Venales olerum fasces portabat in urbem; 80
 Inde domum ceruice leuis, grauis aere, redibat;
 Vix vnquam urbani comitatus merce macelli.
 Ceba rubens sectique famem domat area porri,
 Quaeque trahunt acri vultus nasturtia morfu,
 Intubaque et Venerem reuocans eruca moran-
 tem. 85

Tum quoque tale aliquid meditans intrauerat
 hortum.

Ac primum, leuiter digitis tellure refossa,
 Quatuor educit cum spissis allia fibris;
 Inde comas apii graciles, rutamque rigentem,

80 *Venales humero fasces* scripta Scaligeri lectio, quam ille recipi volebat. Eadem in mf. Koeler. et Helmstad. Nam et mox 81 *domum*, inquit, *ceruice leuis* redibat: vt adeo nec asellum quidem haberet, qui olera veheretur. Hactenus non refragor. Ita tamen *fasces* sic nude positi parum placent. Retinui itaque *olerum fasces*, quod omnino suauius videtur. 82 *Vix v. v. vacua mercede macelli* vetus scriptura apud Scaligerum: quam non admittam equidem. 83 *Caepe*, *Caepa* promiscue edd. vett. 85 Colum. X, 108 *Et quae frugifero seritur vicina Priapo, Excitet vt Veneri tardos eruca maritos*. Nota res. Vide modo Burmann. ad Anthol. lib. VI, ep. 76. 87 *tellure refusa* vetus scriptura Scaligeri, sed a loci sensu aliena. 88 *cum spicis* vett. edd., perperam. *quattuor*, nil refert. 89 *rutamque rigentem* ex vett. edd. reuocaui: eleganter, ἀφροδισιαστικὴν; nisi, pudori vt consulas, firmam et solidam interpreteris. Contra *cortandra* tenuia. Aldina male substituit *rutamque virentem*; quod et mf. Koeler. habebat.

81. Reminiscitur vnusquisque versum Eclogae: *Non vnquam grauis aere domum mihi dextra redibat*. conf. Colum. X, 310. Mox 82 *merx urbani macelli* carnes in macello emtae.

T O M. V

83. *Ceba rubens*; Plin. XIX, 6, 32 *rufa acrior quam candida*. Tum *sectum porrum* est sectile; *area porri* autem de area horti porris confita accipienda.

G g

Vellit, et exiguo coriandra trementia filo. 90
 Haec vbi conlegit, laetum confedit ad ignem;
 Et clara famulam poscit mortaria voce.
 Singula tum capitum numeroſo cortice nudat,
 Et ſummis ſpoliat coriis, contemptaque paſſim
 Spargit humi atque abicit. Seruatum gramine
 bulbum 95
 Tingit aqua, lapidisque cauum demittit in orbem.
 Hinc ſalis inſpergit micas; ſale durus adeſo
 Caſeus adiicitur; dictas ſuper ingerit herbas;
 Et laeua veſtem ſetosa ſub inguina fulcit.
 Dexterâ piſtillo primum fragrantia mollit 100
 Allia; tum pariter miſto terit omnia ſucco.

91 *lentum* — *ignem* corrigebat Heinſ. ad Ouid. Faſt. II, 578, ſed *laetum* multo accommodatius h. l. eſſe nemo dubitet. 93 Vett. edd. pertinaciter exhibent: *numeroſa cortice*, praeter Norimb.; Ald. vero: *nodoſo cortice*, et vetus ſcriptura apud Scalig. *nodoſo corpore*; mſ. Koeler. et Helmſtad. *nodoſo vertice*, quod in allia vix cadere videtur. *nodoſo cortice* defendit Gronou. contra Cruceum p. 186. 94 *contentaque* Norimb. 95 *adicit* vett. edd., ſed recte Aldina *abicit*. Mox *ſeruatum gramine bulbum* non ſatis expedio. Non de bulbis, quod plantae genus eſt, hic agitur: adeoque hic bulbus eſt allii caput interius, exterioribus pelliculis nudatum et decorticatatum. Ergone abiectas membranas *gramina* appellat? An voluit *ſeruantem germina bulbum*? vt *germina* nucleus ſit, qui idem ſemina et germina continet? Heinſium video coniectere *Seruatum ſtramine*. 97 *aſpergit* mſ. Koeler. et Helmſtad. cum Aldina. *Sale durus adeſo Caſeus adiicitur*. Proprie *caſeus ſale adeſus* dicendus erat: vt omnino ea, quae ſale condiuntur, *adeſa*. Scaliger exemplo vocis *veſcus* illuſtrat: cum et *corpora veſca*, et ipſum *ſal* quoque *veſcum* dicatur. Sed ſufficit, poetis licere epitheta a paſſione ad actionem transferre. *aduſto* Norimb. Aſcenſ.; tum prior illa *diuus* pro *durus*. 98 *ſuperinſerit* vett. edd. ante Aldinam.

96. Nunc de mortario agitur commemorata male peritur: quod cum mola ſupermiſcent Intpp.

It manus in gyrum; paullatim singula vires
 Deperdunt proprias; color est e pluribus vnus;
 Nec totus viridis, quia lactea frustia repugnant,
 Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis. 105
 Saepe viri nares acer iaculatur apertas
 Spiritus, et simo damnat sua prandia vultu.
 Saepe manu summa lacrimantia lumina tergit;
 Inmeritoque furens dicit conuicia fumo.
 Procedebat opus. Non iam salebrofus, vt ante, 110
 Sed grauior lentos ibat pistillus in orbes.
 Ergo Palladii guttas instillat oliui,
 Exiguique super vires infundit aceti,
 Atque iterum conmiscet opus, mistumque retractat.
 Tum demum digitis mortaria tota duobus 115
 Circuit, inque globum distantia contrahit vnum:
 Constet vt effecti species nomenque moreti.
 Eruit interea Cybale quoque sedula panem;

107 *summo* — *vultu* haeserat in vett. edd. ad Ald., vt et paullo
 ante v. 104 *frustra*. 110 *Nec tam f.* m. Koeler. et Helmstad.
 111 *Sed grauior* iidem mss. *lentus* vett. edd. eadem. 114 *mi-*
stumque recuruat mss. iidem. *pistum* con. Heinl. 118 *Erui*
 recte Aldina, scil. e cinere. At vett. *Exuit*.

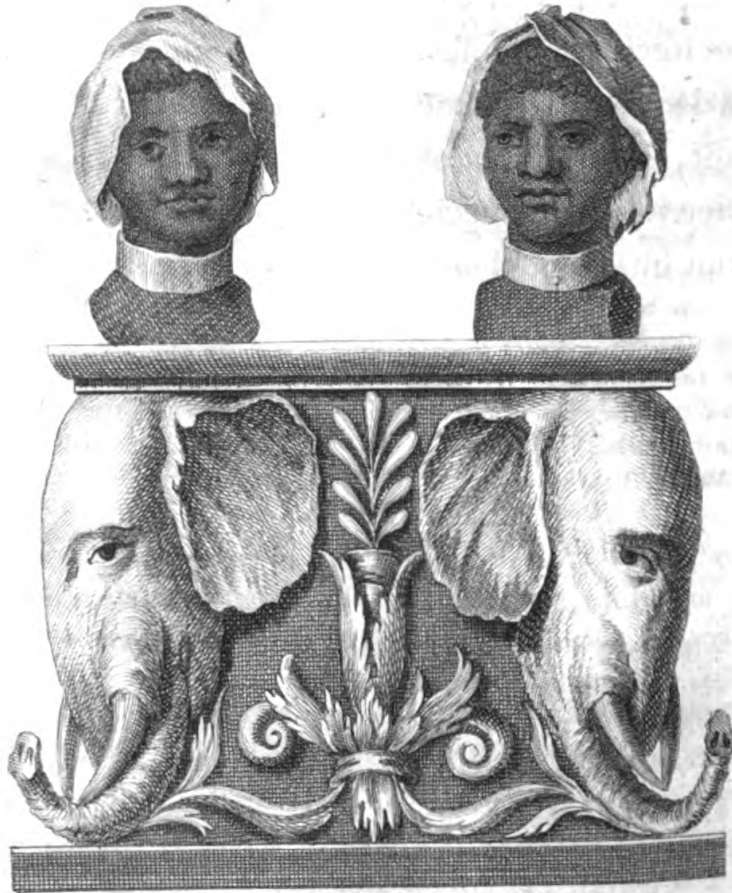
109. *fumo*. Aut fumo ex *species nomenque moreti*.
 igni, aut allio graueolenti: Non quasi hoc ab eo pendeat,
 vt *fumus* sit odor ille ex allio vt accipi video, quod binis
 diffusus vehemens, *δριμύς*, digitis mortarium intus cir-
 vt Scaliger: Repetitur ta- cuit: sed forma moreti, ad
 men *saepe* videtur postulare hunc modum confecti et ab-
 prius: quod et Wernsdorf. soluti, quodque vulgo eo no-
 sequitur. mine venit, in globum cogi

117. *Constet vt effecti* solebat.

Quem laetus recipit manibus, pulsoque timore
 Iam famis, inque diem securus Simulus illam, 120
 Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
 Sub iuga parentes cogit lorata iuuenos,
 Atque agit in fegetes, et terrae condit aratrum.

119 *laetus recipit* vetus Scaligeri membrana suppeditauit. Vulgg. *lotis recipit manibus*, vet. edd. *recipit lotis manibus*. 120 *Iam famis* e mf. Koeler. reposui pro *Hinc famis*. 123 *terrae im-*
mittit a. mf. vterque, ex interpretamento. vomer terrae immisus
 solo conditur.

121. Carminis lepos vs- delectat; *ocreae* sunt pero-
 que ad extremum seruatus nes.

TESTIMONIA
DE
VIRGILIO
ET
ARGUMENTA OPERVM

TESTIMONIA DE VIRGILIO

H. E.

LOCA VETERVM SCRIPTORVM, IN QVI-
BVS DE VIRGILIO MEMORA-
TIO FIT

P. OVIDIVS NASO *Amor.* I, 15, 25.

Tityrus, et segetes, Aeneiaque arma legentur,
Roma triumphati dum caput orbis erit.

EIVSDEM *Art.* III, 337.

Et profugum Aenean, altae primordia Romae:
Quo nullum Latio clarius extat opus.

EIVSDEM AD AVGVSTVM. *Trist.* II, 533.

Et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros.
Phyllidis hic idem, teneraeque Amaryllidis ignes
Bucolicis iuuenis luferat ante modis.

SEXT. AVRELIVS PROPERTIVS *lib.* II,
Eleg. extr. 61 *sqq. ad Lynceum.*

Actia Virgilium (*iuuet*) custodis littora Phoebi,
Caesaris et fortes dicere posse rates.
Qui nunc Aeneae Troiani suscitât arma,
Iactaque Lauinis moenia littoribus.
Cedite Romani scriptores, cedite Graii:
Nescio quid maius nascitur Iliade.
Tu canis umbrosi subter pineta Galefi
Thyrsin, et attritis Daphnin arundinibus;

Vtque decem possint corrumpere mala puellam,
 Missus et impressis haedus ab vberibus.
 Felix, qui viles pomis mercaris amores!
 Huic licet ingratae Tityrus ipse canat.
 Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin
 Agricolae domini carpere delicias!
 Quamuis ille suam lassus requiescit auenam:
 Laudatur faciles inter Hamadryadas.
 Tu canis Ascraei veteris praecepta poetae,
 Quo leges in campo, quo viret herba iugo.
 Tale facis carmen docta testudine, quale
 Cynthus impositis temperat articulis.

QVINCTILIANVS *Lib. X, cap. 1, §. 85.*

Idem nobis per Romanos quoque auctores ordo ducendus est. Itaque vt apud illos Homerus, sic apud nos Virgilius, auspiciatissimum dederit exordium: omnium eius generis poetarum Graecorum nostrorumque illi haud dubie proximus. Vtar enim verbis iisdem, quae ab Afro Domitio iuuenis accepi, qui mihi interroganti, quem Homero crederet maxime accedere, Secundus, inquit, est Virgilius: propior tamen primo, quam tertio. Et hercle, vt illi naturae caelesti atque immortalis cesserimus, ita curae et diligentiae vel ideo in hoc plus est, quod ei fuit magis laborandum; et quantum eminentioribus vincimur, fortasse aequalitate pensamus. Ceteri omnes longe sequuntur.

ANTHOLOG. V, 74.

Καὶ φίλος Αὔσονίοισι λιγύθροος ἔπρεπε κύκνος
 Πνεύων εὐεπίης Βιργίλλιος· ὃν ποτε Ῥώμης
 Θυμβριάς ἄλλαν Ὀμηρον ἀνέτρεφε πατρίδος ἠχώ.

STATIVS THEB. XII, 816.

Nec tu diuinam Aeneida tenta,
 Sed longe sequere, et vestigia semper adora.

ALCIMI *de Virgilio et Homero (vid. Antholog. lat. II, ep. 177).*

Maeonio vati, quis par vel proximus esset,
 Consultus Paeon risit, et haec cecinit:
 Si potuit nasci, quem tu sequereris, Homere,
 Nascetur qui te possit, Homere, sequi.

D. AVGVSTINVS *de Ciu. Dei lib. I, c. 3.*

Virgilium pueri legant, vt poeta magnus omnium-
 que praeclarissimus atque optimus, teneris imbibitus
 annis, non facile obliuione possit aboleri.

Sequuntur carmina Grammaticorum et argumenta
 operum Virgilii.

Poemata de Virgilio.

I

*P. Virgilii Maronis vita, a Phoca Grammatico urbis
 Romae, versibus edita. vid. Antholog. Lat. P.
 Burmanni Sec. T. I, Lib. II, Ep. 186.*

P R A E F A T I O

O vetustatis memoranda custos,
 Regios actus simul et fugaces
 Temporum cunus docilis referre,
 Aurea Clio.

Tu nihil magnum finis interire;
 Nil mori clarum pateris; reseruans
 Posteris prisca monimenta saeculi
 Condita libris.

Sola fucatis variare dictis
 Paginas nescis: sed, aperta quicquid
 Veritas prodit, recinis per aeuum
 Simplice lingua.

Tu senescentes titulos laborum
 Flore durantis reparas iuuentae.
 Militat Virtus tibi; te notante
 Crimina pallent.

Tu fori turbas, strepitusque litis,
 Effugis dulci moderata cantu,
 Nec retardari pateris loquelas
 Compede metri.

His faue dictis: retegenda vita est
 Vatis Etrusci, modo qui perenne
 Romulae voci decus adrogauit
 Carmine sacro.

Maeonii specimen vatis veneranda Maronem
 Mantua Romuleae generauit flumina linguae.
 Quis facunda tuos toleraret Graecia fastus?
 Quis tantum eloquii potuisset ferre tumorem:
 Aemula Virgilium tellus nisi Tusca dedisset? 5
 Huic genitor figulus Maro nomine: cultor agelli,
 Vt referunt alii, tenui mercede locatus.
 Sed plures figulum; quis non miracula rerum
 Haec stupeat? diues partus de paupere vena
 Enituit: figuli soboles noua carmina finxit. 10
 Mater Polla fuit, Magii non infima proles,
 Quem socerum probitas fecit iam clara Maroni.
 Haec cum maturo premeretur pedere ventris,
 Vt solet in somnis animus, ventura refingens,
 Anxius et, vigili praesumere gaudia cura, 15
 Phoebai nemoris ramum fudisse putauit.
 O sopor indicium veri! nil certius vmquam
 Cornea porta tulit. Facta est, interprete lauro,
 Certa parens, onerisque sui cognouerat artem.
 Consule Pompeo vitalibus editus auris, 20

5 vid. ad Vitam Virg. a. 684.

7 l. locati.

Et Crasso, tetigit terram; quo tempore Chelas
 Iam mitis Phaethon post Virginis ora receptus.
 Infantem vagisse negant. Nam fronte serena
 Conspexit mundum, cui commoda tanta ferebat.
 Ipse puerperiis adrisit laetior orbis: 25

Terra ministravit flores; et munere verno
 Herbida supposituit puero fulmenta virescens.
 Praeterea, si vera fides, sed vera probatur,
 Lata cohors apium subito per rura iacentis
 Labra fauis textit dulces fufura loquelas. 30

Hoc quondam in sacro tantum mirata Platone
 Indicium linguae memorat famosa vetustas.
 Sed Natura parens, properans extollere Romam,
 Et Latio dedit hoc, ne quid concederet vni.
 Insuper his, genitor, nati dum fata requirit, 35
 Populeam sterili virgam mandavit arenae:

Tempore quae nutrita breui, dum crescit, in omne
 Altior emicuit cunctis, quas auxerat aetas.
 Haec propter placuit puerum committere Musis,
 Et monstrare viam venturae in saecula famae. 40

Tum Ballista rudem lingua titubante receptum
 Instituit primum, quem nox armabat, in vmbris
 Grassari solitum; crimen doctrina tegebat;
 Mox patefacta viri pressa est audacia saxi.
 Incidit titulum iuuenis, quo pignora vatis 45
 Edidit. Auspiciis suffecit poena magistri.

Monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus.

Nocte die tutum carpe viator iter.

Nos tamen hoc brevius; si fas simulare Maronem:
Ballistam sua poena tegit; via tuta per auras. 50
Hic Ballista iacet, certo pede perge viator.

Carcere montoso clausus Ballista tenetur,

Securi fraudis pergite nocte, viri.

21 f. *Chells* — *receptus*,

37 *in omen* Toll. con.

Quid trepidas tandem gressu pavitante, viator?
 Nocturnum furem saxeus imber habet. 55
 Ballistae vitam rapuit lapis, ipse sepulcrum
 Intulit; umbra nocens pendula saxa tremit.
 Crimina latronis dignissima poena coercet.
 Duritiam mentis damnat ubique lapis.
 Hinc Culicis tenui praelulit funera versu: 60
 Parue culex, pecorum custos tibi tale merenti
 Funeris officium, vitae pro munere, reddit.
 Tum tibi Syronem, Maro, contulit ipsa magistrum
 Roma potens, proceresque suos tibi iunxit amicos.
 Pollio, Maecenas, Varius, Cornelius ardent; 65
 Et sibi quisque rapit, per te victurus in aeuum.
 Musa refer: quae caussa fuit componere libros?
 Sumferat Augustus rerum moderamina princeps.
 Iam necis ultor erat patriae: iam caede priorum
 Perfusas acies legitur visura Philippos. 70
 Cassius hic, Magni vindex, et Brutus in armis
 Intereunt. Victor, nondum contentus opimis
 Emeritas belli spoliis ditasse cohortis,
 Proscripsit miserae florentia rura Cremonae;
 Totaque militibus pretium concessa laborum 75
 Praeda fuit. Violenta manus bacchata per agros.
 Non flatus, non tela Iouis, non spumeus amnis,
 Non imbres rapidi, quantum manus impia vastat.
 Mantua, tu coniuncta loco, sociata periculis,
 Non tamen ob meritum; miseram vicinia fecit. 80
 Iam Maro pulsus erat. Sed viribus obuius ibat
 Fretus amicorum clipeo: cum paene nefando

56 h. ipsa lapidum strues ei
 pro tumulo fuit. ipse lapis. hinc
 pendula saxa, sub quibus um-
 bra tremit; tanquam metuens ne
 obteratur.

66 leg. Te sibi q.

69 iam acies, h. exercitus,
 legitur, scribitur, paratur, in
 Macedoniam iterum deducenda ad
 pugnam faciendam. l. Perfusos.

78 in aliis: quantum manus
 impia, vastant.

Ense perit. Quid dextra furis? quid viscera Romae
 Sacrilego mucrone petis? tua bella tacebit
 Posteritas, ipsumque ducem, nisi Mantua dicat. 85
 Non tulit hanc rabiem doctissima turba potentum.
 Itur ad auctorem rerum: quid Martius horror
 Egerit, ostendunt; quid tunc miseranda tulisset.
 Caesaris hic placido nutu repetuntur agelli.
 His auctus meritis cum digna rependere vellet: 90
 Inuenit carmen, quo munera vincere posset.
 Praedia dat Caesar; quorum brevis usus habendi:
 Obtulit hic laudes, quas saecula nulla fiescant.

Pastores cecinit primos. Hoc carmine Consul
 Pollio laudatur, ter se reuocantibus annis 95
 Composito. Post haec ruris praecepta colendi
 Quatuor exposuit libris, et commoda terrae
 Edocuit, geminis anno minus omnia lustris.
 Inde cothurnato Teucrorum praelia versu
 Et Rutulum tonuit. Biffena volumina sacro 100
 Formauit donata duci, trieteride quarta.

Sed loca, quae vulgi memorauit tradita fama
 Aequoris et terrae, statuit percurrere vates,
 Certius vt libris oculo dictante notaret.
 Pergitur: vt Calabros tetigit, liuore nocenti 105
 Parcarum, vehemens luxauit corpora morbus.
 Hic vbi languores, et fata minantia sensit:

* *
Cetera deerunt in exemplari.

II.

De operibus Virgilianis incerti auctoris. ibid.

lib. II. Ep. 173.

Maeonium quisquis Romanus nescit Homerum,

88 quid Martius horror Ege- placido nutu repetuntur a.
 rit ostendunt; qui tunc mise- Toll. et Franc.
 randa tulisset, Caesaris huic

Me legat, et lectum credat vtrumque sibi.
 Illius immensos miratur Graecia campos:
 Ast minor est nobis, sed bene cultus, ager.
 Non pastor, miles, nec curuus deerit arator.
 Haec Graiis constant singula, trina mihi.

III

ALCINOI DE VIRGILIO. *ibid.* Ep. 178.

De numero vatum si quis seponat Homerum,
 Proximus a primo tum Maro, primus erit.
 Et si post primum Maro seponatur Homerum:
 Longe erit a primo, quisque secundus erit.

IV

C. Sulpicii Apollinaris (ap. Donat. Carthaginiensis)
Grammatici in Aeneidem Virgilianam. ibid.
 Ep. 174, supra in Donato §. 57.

Iusserat haec rapidis aboleri carmina flammis
 Virgilius, Phrygium quae cecinere ducem.
 Tucca vetat, Variusque simul: tu, maxime Caesar,
 Non finis, et Latiae consulis historiae.
 Infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
 Et paene est alio Troia cremata rogo.

V

*Imitatio eiusdem, Phocae Grammatici, ex fragmento
 vitae Virgilii. vid. ibid. Ep. 175.*

Carmina Virgilius Phrygium prodentia Martem
 Secum fatali iusserat igne mori.
 Tucca negat, Varius prohibet: superaddito, Caesar,
 Nomen; in Aenea non finis esse nefas.
 O quam paene iterum geminasti funere funus,
 Troia bis interitus caussa futura tui.

II, 5 deerit. al. desit. melius. V, 4 f. in Aenoan an fr-
 III, 4 quisque more seriorum nis.
 pro quisquis.

VI

De eadem re versus attributi Cornelio Gallo, scholastici poetae, ut apparet; expressi ex eodem Sulpicio Carthaginiensi. ibid. Ep. 176.

Temporibus laetis tristamur, maxime Caesar,
 Hoc vno amisso, quem fleo Virgilium.
 Sed vetuit relegendi, si tu patiere, libellos,
 In quibus Aenean condidit ore sacro.
 Roma rogat, precibus totus tibi supplicat orbis, 5
 Ne pereant flammis tot monumenta ducum.
 Atque iterum Troiam, sed maior, flamma cremabit.
 Fac laudes Italum, fac tua facta legi.
 Aeneanque suum fac maior Mincius ornet.
 Plus fatis possunt Caesaris ora dei.

VII

De eadem re veteris scholastici poetae versus, sub nomine Augusti Caesaris. ibid. Ep. 184. Donat. §. 56.

Ergone supremis potuit vox improba verbis
 Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
 Magnaque doctiloqui morietur Musa Maronis?
 Ah scelus indignum! soluetur littera diues?
 Et poterunt spectare oculi? nec parcere honori 5

VI, 3 *Qui vetuit r., si tu patiare*, Ed. Ven. 1472.

5 *Eadem ed. precibusque idem leg. isdem.*

7 *Atque iterum. Forte, Anne iterum Troiam — flamma cremabit?*

9 *f. Aeneanque tuum. Tum maior Mincius; magnus Mincides, Virgilius. Ornet ille carmine suo Aeneam tuae gentis auctorem. Ita vivet ille etiam post mortem, iussu Caesaris. Alii*

legunt: maior nuntius. Gallo hoc carmen tribuitur in Cod. Vatic. n. 1586. v. Praefat. ad fragm. Vatic. pag. XIV. Cod. Aeneidemque suum, de quo Ouwens Noct. Hag. p. 285.

VII, 4 *littera diues*, an multis egregiis sententiis refertus liber? ut mox VIII, 8 *lingua diues. f. soluetur littera, Diui!* Valerio Martiali tribuitur hoc carmen in Cod. Vatic. n. 1586.

5 *nec parcere*, scil. poterit.

Flamma suo, dignumque operi seruare decorem?
 Noster Apollo veta, Musae prohibete Latinae.
 Liber et alma Ceres succurrite. Vester in armis
 Miles erat; vester docilis per rura colonus.
 Nam docuit, quid Ver ageret, quid cogeret Aestas; 10
 Quid daret Autumnus, quid Bruma nouissima ferret.
 Arua reformauit: sociauit vitibus vltimos:
 Curauit pecudes: apibus sua castra dicauit.
 Haec dedit, vt pereant? ipsum si dicere fas est.
 „Sed legum est seruanda fides. Suprema voluntas 15
 Quod mandat, fierique iubet, parere necesse est.“
 Frangatur potius legum veneranda potestas,
 Quam tot congestos noctesque diesque labores
 Hauferit vna dies, supremaque iussa parentis
 Amittant vigilasse suum. Si forte furenti 20
 Errauit in morte dolor: si lingua locuta est
 Nescio quid titubante animo, non sponte, sed altis
 Expugnata malis, odio languoris iniqui:
 Si mens caeca fuit: iterum sentire ruinas
 Troia suas, iterum cogetur reddere voces? 25
 Ardebit miserae post vulnera vulnus Elisae?
 Hoc opus aeternum ruet? et tot bella, tot enses
 In cineres dabit hora nocens, et perfidus error?
 Huc huc Pierides nemorum per lustra loquaces

parcat Ed. Ven. 1472. Eadem
 ductumque operi seruabit amo-
 rem, vt al. ap. Burm. Praestat
 vulgata, non poterit seruare, non
 seruet, Aeneidi aeternitatem, qua
 digna est?

7 Pulcher Apollo alii.

12 Arbuta formauit alii.

14 modo, hoc eloqui, non iam
 nefas est! Burmann. pulcre coni.

„Ipso sic iudice fas est, Et.
 Ed. Ven. vt perimant ipsum,
 si d.“

19 *supremaque verba*, Ed.
 Bas. et al.

20 *Amittant* pro perdant vigi-
 lias. Ed. Ven. *amittat*, et mox,
si forte superbus E. in morte
piger, vt alii ap. Burm. f. *si*
forte suprema Errauit iam
morte dolor.

25 f. *reddere poenas*. conf.
 Georg. I, 502.

27 *Tam sacrum soluetur opus*.
 tot Ed. Basil. cum al.

29 Magna in seqq. scripturae

Tendite; et ardentis ignes fluuijalibus vndis 30
 Mergite: ne pereat tam clari Musa poetae,
 Flammaque vanescat. Viuat Maro clarus in orbe,
 Ingratusque sibi. Sed, quod male iusserat ipse,
 Sit vetuisse meum. Sacer est post tempora vitae.
 Sicque erit aeternum tota resonante Camena 35
 Carmen, et imperii diui sub nomine viuat.
 Laudetur, placeat, vigeat, relegatur, ametur.

VIII

Eorumdem versuum scholastica imitatio, per Phocam Grammaticum ex vita Virgilio Fragmentum. ibid. Ep. 185. Possunt verius pro var. lect. ac corruptelis superioris carminis a versu inde 22 haberi:— lingua.

Nescio quid, fugiente anima, non sponte, sed altis
 Expugnata malis, odio languoris iniqui:
 Infertur Tyriae post vulnera vulnus Elifae?
 Sentiet applicitos turbata Sibylla vapores
 Eiurata mori? nec cingula reddet Amazon? 5
 Di meliora date, ac sensum reuocate nocentem.
 Pace viri liceat tanti. Nec commoda linguae
 Diuitis intereant: per quam Romana iuuentus
 Aeternum floret. Verum, quod iusserat ille,
 Sit vetuisse meum. Nam post sua tempora vitae 10
 Non taceat. Imo aeternum resonante Camena
 Laudetur, placeat, viuat, relegatur, ametur.

varietas. Ed. Ven. sic legit: *Huc, vitae. Immo sit aeternus tota huc, Pierides, date flumina resonante Camena! Carmen cuncta; saporis (leg. sorores) et in populo et Diui sub numine expirent in (del. in) ignes: ne nomen Laudetur, vigeat, viuat Maro ductus (doctus) placeat, relegatur, ametur! ubique, Ingratusque sui, studiorumque inuidus orbi Et 35 Immo sit aeternum — et factus post fata nitens (leg. in populo Diui sub numine nomen ad ductum cod. Heinsf. ad nocens); quod iusserat ille, Sit Aen. VI, 739 legit Burm. quid vetuisse meum, satis est (leg. sub tota lateat, non exputo. sacer est sc. Maro) post tempora VIII, 5. De Hippolyte nihil*

ARGUMENTA OPERVM VIRGILII.

I (IX)

Scholastici cuiusdam poetae argumenta Aeneidis sub nomine Ouidii. ibid. Ep. 192.

PRAEFATIO

Virgilius magno quantum concessit Homero,
 Tantum ego Virgilio Naso poeta meo.
 Nec me praelatum cupio tibi ferre poeta.
 Ingenio tantum si loquor, hoc satis est.
 Argumenta quidem librorum prima notavi, 5
 Errorem ignarus ne quis habere queat.
 Bis quinos legerent, feci, quos carmine versus,
 Aeneidos totum corpus vt esse putent.
 Adfirmo grauitate mea, me crimine nullo
 Liuoris titulum praeposuisse tibi. 10

PRIMI LIBRI *)

Vir magnus bello, nulli pietate secundus
 Aeneas, odiis Iunonis pressus iniquae,
 Italiam quaerens Siculis errauit in vndis.
 Iactatus tandem Libyae peruenit ad oras;
 Ignarusque loci, fido comitatus Achate, 15
 Indicio matris regnum cognouit Elifae.
 Quin etiam nebula septus peruenit ad urbem,
 Abreptosque vndis socios cum classe recepit.
 Hospitioque vsus Didus per cuncta benignae,
 Excidium Troiae iussus narrare parabat. 20

Virgilius habet, quod huc referas. Forte Camilla delignatur Aen. XI, 648, quae equo relicto pedes pugnat v. 710, vt *cingula* inscite pro *srenis* dicta sint.

*) Deest in aliis praefatio; et adscripta singulis libris argumenta cum Modestini ICTi nomine; sic et in Basil. edd. Fabric. Et in Cod. Rom. apud Bottar. pag. 205.

SECUNDI

Conticuere omnes. Tunc sic fortissimus heros
 Fata recensabat Troiae, casusque suorum:
 Fallaces Graios: simulataque dona Mineruae:
 Laucontis poenam, laxantem claustra Sinonem:
 Somnum, quo monitus acceperat Hectoris, atrum: 25
 Iam flammæ caeli, Troum, patriæque ruinas,
 Et regis Priami fatum miserabile semper:
 Impositumque patrem collo: dextraque prehensum
 Alcanium, frustra a tergo comitante Creusa:
 Ereptam hanc fato: socios in monte receptos. 30

TERTII

Post euerfa Phrygum regna, vt fuga coepta moueri:
 Vtque sit in Thracen primo deuctus: ibique
 Moenia condiderit, Polydori caede piata.
 Regis et hospitium: vt Phoebi responsa canebant,
 Coeptum iter in Cretam: rursus noua fata reperta. 35
 Naufragus vt fuerit Strophadas compulsus ad vndas.
 Inde fugam, et diræ enarrat praecepta Celaenus:
 Liquerit vtque Helenum praeceptis ordine fatis,
 Supplicem Achaemeniden Polyphemo vrgente recepit,
 Amissumque patrem Drepani, atque hinc inde quieuit. 40

QUARTI

At regina graui Veneris iam carpitur igni.
 Consulitur soror Anna: placet succumbere amori:
 Fiunt sacra deis: onerantur numina donis.
 Itur venatum. Veneris clam foedera iungunt.
 Facti fama volat. Monitus tunc numine diuum 45
 Aeneas classemque fugæ sociosque parabat.
 Sensit amans Dido, precibus conata morari.
 Postquam fata iubent, nec iam datur vlla facultas,

26 *flammas caeli*, quæ caelo *flammas Illi* aut *flammas*, cae-
 ibant, ad caelum surgebant. f. *des Troum*.

Conscenditque pyram, dixitque nouissima verba,
Et vitam infelix multo cum sanguine fudit. 50

Q V I N T I

Nauigat Aeneas: Siculas defertur ad oras.
Hic manes celebrat patrios: vna hospes Acestes.
Ludos ad tumulum faciunt: certamina ponunt.
Prodigium est cunctis ardens delapsa sagitta.
Iris anum Beroen habitu mentita senili 55
Incendit naues, subitus quas vindicat imber.
In somnis pater Anchises, quae bella gerenda,
Quoque duce ad Manes possit descendere, monstrat.
Transcribit matres vrbi, populumque volentem,
Et placidum Aeneas Palinurum quaerit in vndis. 60

S E X T I

Cumas deinde venit. Fert hinc responsa Sibyllae:
Misenum sepelit: mons seruat nomen humati.
Ratum etiam, ante deum placato numine, portat.
At vates longaeua vna descendit Auernum.
Agnoscit Palinurum, et ibi solatur Elifam. 65
Deiphobumque videt lacerum crudeliter ora.
Vmbrarum poenas discit narrante Sibylla.
Conuenit Anchisen: penitusque in valle virenti
Agnoscitque suam prolem monstrante parente,
Haec vbi percepit, graditur, sociosque reuifit. 70

S E P T I M I

Hic quoque Caietam sepelit; tum deinde profectus
Laurentum venit: hanc verbis cognouit Iuli
Fatalem terram. Mensis en velsimur, inquit.
Centum oratores veniam pacemque petentes
Ad regem mittit lectos tum sorte Latinum: 75
Qui cum pace etiam natae connubia pactus.
Hoc forte Alecto Iunonis dissipat ira.

77 f. Hoc Furia Alecto. Et paullo ante f. natae est connubia pactus.

Concurrunt dictis, quamuis pia fata repugnent.
 Belli caussa fuit violatus vulnere ceruus.
 Tum gentes socia arma parant: fremit arma iuuentus. 80

OCTAVI

Dat belli signum Laurenti Turnus ab arce.
 Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
 Qui petat auxilium, et doceat, quae caussa petendi.
 Aeneas diuum monitis adit Arcada regem
 Euandrum, Arcadia profugum, noua regna petentem. 85
 Accipit auxilium. Huic natum, et socia agmina iungit
 Euander. Pallas fatis comes ibat iniquis.
 Iamque habilis bello, et maternis laetus in armis,
 Fataque, fortunasque ducum, casusque suorum
 Sortitus clipeo, diuina intentus in arte est. 90

NONI

Atque ea diuersa penitus dum parte geruntur,
 Iunonis monitu Turnus festinat in hostem.
 Teucrorum naues, Rutulis iaculantibus ignem,
 Nympharum in speciem diuino numine versa.
 Euryali et Nifi coeptis fuit exitus impar. 95
 Pugnatur. Castra Aeneadae vallumque tuentur.
 Audacem Remulum dat leto pulcer Iulus,
 Fit via vi. Turnus Bitian et Pandaron altum
 Deicit, et totis victor dat funera castris.
 Iamque fatigatus recipit se in castra suorum. 100

DECIMI

Consilium Diuis hominum de rebus habetur.
 Interea Rutuli portis circum omnibus instant.
 Aduenit Aeneas multis cum millibus heros.
 Mars vocat, et totis in pugnam viribus itur.
 Interimit Pallanta potens in praelia Turnus. 105

78 f. *Concurrunt ferro*, vt Latium cum Lauinia assignauerant; et cf. VII, 583. 584.
 Menag., vel *C. Rutuli*, q. *Fata* autem non Turno, sed Aeneae 90 f. *Miratur clipeo diuina*

Caedunturque duces: cadit et sine nomine vulgus.
 Subtrahitur pugnae Iunonis numine Turnus.
 Aeneas perstat Mezentii caede piata,
 Et Laufum inuicta perimit per vulnera dextra.
 Mox vltor nati Mezentius occidit ipse. 110

VNDECIMI

Constituit Marti spoliolum ex hoste tropaeum.
 Exanimumque patri natum Pallanta remittit.
 Iura sepulturae tribuit tempusque Latinis.
 Euander patrios affectus edit in vrbe.
 Corpora caesa virum passim digesta cremantur. 115
 Legati referunt Diomedem arma negasse.
 Drances et Turnus, leges aequante Latino,
 Concurrunt dictis. Aeneas imminet vrbi.
 Pugnatur. Vincunt Troes. Cadit icta Camilla.
 Deinde duces castris, donec cessere, minantur. 120

DVODECIMI

Turnus iam fractis aduerso Marte Latinis
 Semet in arma parat, pacem cupiente Latino.
 Foedus percutitur passuris omnia victis.
 Hoc Turni Iuturna soror confundit: et ambos
 In pugnam populos agit, ementita Camertem. 125
 Aeneas volucris tardatur membra sagitta.
 Anxia pro nato seruauit cura parentis.
 Vrbs capitur. Vitam laqueo sibi finit Amata.
 Aeneas Turnum, campo congressus, vtrimque
 Circumfusa acie, vita spoliauit et armis. 130

intentus in arte; casus in cli-
peo expressos.

108 *Mezenti caede*, h. a Me-
 zentio facta; stragem Troiano-

rum ab eo editam vlscitur.
 Forte fuit: *piare*, perstat in
 eo, vt piet, expiet, vlscatur,
 caesos, morte Mezentii.

II (X)

Argumenta Monostichis expressa. v. ibid.

Epigr. 191.

Aeneas primo Libycis appellitur oris.
 Funera Dardaniae narrat fletusque secundo.
 Tertius errores canit, amissumque parentem.
 Vritur in quarto Dido, flammisque fatetur.
 Quintus habet ludos, et classem corripit ignis. 5
 Quaeruntur sexto Manes et Tartara Ditis.
 Septimus Aenean reddit fatalibus aruis.
 Praeparat octauo, bellum quos mittat in hostem.
 Nonus habet pugas, nec adest dux ipse tumultus.
 Occidit Aeneae decimo Mezentius ira. 10
 Vndecimo victa est non aequo Marte Camilla.
 Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

III (XI)

Argumentum omnium operum Virgilianorum.

*ibid. Epigr. 188 indocti et barbari
 hominis.*

Pastorum Musam vario certamine promit,
 Ruris item docilis culturam carmine monstrat.
 Arboribus vitem, prolem quoque iungit oliuae,
 Pastorumque Palen, et curam tradit equorum.
 Tunc apium seriem, et quae mellis dona, recenset. 5
 Aeneas profugus intrat Carthaginis oras.
 Conuiuis series narratur Troica belli.
 Tertius at complet narrantis in ordine gesta.
 Ardet amans Dido fatum sortita supremum.

X Praefixa etiam singulis libris *bellum* (et) *quos mittat in hostem.*
 in Edd. Basil. et in Cod. Rom. Nam ab Euandro auxilia arcessit.
 ap. Bottar. XI, 3 versum non satis intel-

8 *bellum*, pro bellum vtrinque ligo. Nisi *iungere* est praeci-
 gerentibus, positum. Nisi potius piendo addere post arbores vi-
 est: *Praeparat* (Aeneas) *octauo* tium et oliuae culturam.

Quintus habet varia tumuli spectacula patris. 10
 Infernos Ditis Manes et regna pererrat.
 In Latium Aeneas, Italas simul intrat in oras.
 Intonat hinc bellum tecti de culmine Turnus.
 Euryalum et Nisum deflet cum matre iuuentus.
 Mezenti interitus canitur, post funera Laufi. 15
 Vltaque dehinc fertur telo mactata Camilla.
 Turni vita fugit infernas moesta sub umbras.

IV (XII)

Item Argumenta in Aeneidem per Hexasticha. ibid.
Epigr. 194, ubi ex Vossiano codice integritati sunt
restituta. Itaque et nos inde transcripsimus.

PRIMI LIBRI

Arma virumque canit vates, Iunonis ob iram,
 Et totum Aeoliis turbatum fluctibus aequor;
 Disiectas classes, submersaque corpora ponto;
 Hospitium Didus, casus quo gentis, et annos
 Aeneas Troiae fatumque et bella referret. 5
 Quorum pars terrae, pelago pars, addita famae est.

SECUNDI

Conticuere omnes, intentique ore loquentis
 Ora tenent. Ac tum dolus introducitur hostis.
 Et fallacis equi damnosum munus in armis,
 Perfidia notusque Sinon, amissaque coniunx. 10
 Per medios ignes ablatus laeuaque tela
 Anchises, oneri facilis pietate ferentis.

TERTII

Postquam res Asiae, disiectaque moenia Troiae:
 Dant pelago classes, Polydori funera discunt,
 Atque Heleni praecepta, fidem cui fecerat usus: 15
 Quae non accessus via sit tentanda, Cyclopas
 Et Scyllae rabies et ineluctabilis vnda,
 Errorisque maris labor in contraria versus.

18 Vid. Aen. III, 429.-430. 688 sqq.

Q V A R T I

At Regina, graui pectus succensa dolore,
 Ardet amore viri; clausam veneratur amorem, 20
 Dumque capit, capitur, sentit, quos praebuit, ignes
 Aeneas; altum fociis et classe petiuit.
 Exstructa Regina pyra penetralibus, instat
 Morte fugam praestare. Morae nec defuit hora.

Q V I N T I

Interea medium Aeneas tendebat in aequor, 25
 Moenia respiciens caussa flagrantia amoris.
 Mox Siculae tenet arua domus, Manesque parentis
 Ludorum exsequiis celebrat. Quibus additur Iris,
 In faciem Beroes classem flammare iubentis,
 Iunonem mentita dolo. Namque illa monebat. 30

S E X T I

Sic fatur lacrimans. Cumarum allabitur oris,
 Descensusque parans adiit praecepta Sibyllae.
 Qua duce non faustum mortali limen aditur.
 Hic primum maestos videt inter cetera Troas,
 Tum patrem agnoscit, discit reditura sub ortus 35
 Corpora, Romanosque duces seriemque nepotum.

S E P T I M I

Tu quoque littoribus nostris, Caieta, manebis;
 Seruat honos nomen, pietas testatur honorem.
 Caussa opus insequitur: bellum namque incipit esse,
 Tyrrhidae iuuenum quod tunc conflauerat ira. 40

24 Obscure dictum; *praestare fugam morte esse* videtur compensare, luere: fugiente Aenea mori: soluere quasi poenam morte. Nam *praestare* est soluere, exaequare summam pecunia redhibita; pro fuga redhibet mortem. Idque illa sine mora exsequuta est.

30 An *In faciem Beroes* — *Iunonis mutata dolo.*

32 *adiit*, petiit.

39 Inepte; an *Caussa operum sequitur*, vt male adumbratum sit ex Aen. VII, 481 *quae prima laborum Caussa fuit*. Nisi malis: *Caussam opus insequitur*. *Caussa*; occasione data, pugna fit.

40 Indocte *Tyrrhidam* pro Tyrrho posuit. Alias *Tyrrhi natorum* dicere potuisset.

Turnus adest; monet, arma sibi contraria sumat.
Tum gentes locia arma ferunt; fremit arma iuventus.

OCTAVI

Vt belli signum cecinit, sociosque vocavit
Turnus, et in varias turbatus pectora mentes
Aeneas Euandron adit, facit hospitis usum, 45
Atque operum causas, urbis cognoscit honores:
Arma rogat, Cytherea rogat, mox accipit heros,
*Tuque opere ast piget facti labor efficit artem.

NONI

Atque ea diuersa penitus dum parte geruntur,
Iris adest; monet arma sibi contraria sumat, 50
Caeduntur vigiles et mutua corpora fratrum,
Nifus et Euryalus, morte et pietate fideles;
Dumque petit laudem, vincunt contraria fata.
Audacem Remulum leto dat pulcer Iulus.

DECIMI

Panditur interea caelum sedesque Tonantis. 55
Alternos questus Venus ac Saturnia promunt.
Illa dolos, haec bella, mouet; sed vincitur ira
Mater. At Aeneas bello non segnior instat.
Vulnere Mezenti * laedaem nam fecerat iram,
Quem tetigit virtus, superat per fata periculum. 60

41 *sumat*, scil. Latinus. nisi fuit *sumant*.

47 f. *Arma deum Cytherea rogat*. Sed in inepto carmine emendando operam ponere piget. Sequentem versum sic constituit Burmannus: *Tumque opera ista stupet; factis labor addidit artem*. Non deterior versus esset: *Ne que operis pigeat, facti labor efficit arte*.

50 *sumat*, scil. Turnus. nisi est: *sumant*.

51 Discedit a Virgilio Scholastici leuitas; partim verborum proprietatem deserit.

53 Sine dubio, *petunt*.

57. 58. *sed vincitur ira Mater*. Quo spectet nescio; nec in seqq. quicquam sani est. Videtur de Lausi et Mezentii caede agi debere.

ARGUMENTA

301

VNDECIMI

Oceanum interea Phoebus superauerat ortu.
 Exstruit Aeneas dextra quaesita tropaea,
 Condit humi focios, fatum quos condidit ante.
 Legati responsa ferunt, veniamque petitam
 Non negat, et contra pugnat secura Camilla, 65
 Femina caede potens, casu temeraria tanto.

DVODECIMI

Turnus ut infractos vidit celsisse Latinos,
 Instat atrox pugnae, *neces sibi percipit hostis,
 Pectore secreto violatur vulnere teli,
 Aeneas causa est. Illi Iuturna neganti 70
 Adfuit obsequio, quum mors finiuerat iram.
 Sed sua fata virum traxerunt quaerere mortem.

V (XIII)

In Aeneidem Monosticha Basilii; male apud alios
 Ouidii. *ibid.* Ep. 190.

Primus habet, Libycam veniant ut Troes in urbem.
 Edocet excidium Troiae; clademque secundus.
 Tertius a Troia vectos canit aequore Teucros.
 Quartus item miserae duo vulnera narrat Elifae.
 Manibus ad tumulum quinto celebrantur honores. 5
 Aeneam memorat visentem Tartara sextus.
 In Phrygas Italiam bello iam septimus armat.
 Dat simul Aeneae focios octauus et arma.
 Daunius expugnat nono noua moenia Troiae.
 Exponit decimus Tuscorum in littore pugnas. 10
 Vndecimo Rutuli superantur morte Camillae.
 Vltimus imponit bello Turni nece finem.

68 pugnaeque vices iam Oudendorpius emendauit; et mox Aeneas. Causa est illi Iuturna: pectore sed recto. Quid si: percussa intercepti hostis Foederum. ra: secreto violatur vulnere telli Aeneas. Causa est illi Iuturna: neganti Adfuit obsequio. Iam Mars finiuerat iram; sed s. f.

VI (XIV)

Tetraſtica in omnia Virgilio Opera. *ibid.* Ep. 193.

In Bucolica Fragmentum ex quodam Poeta.

Tityrus agreſti modulatus carmen auena;
Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin.
Silenumque ſenem fertisque meroque ligauit.
Paſtorumque melos facili deduxit auena.

In Georgica.

Sidera deinde canit, ſegetes et dona Lyaei, 5
Et pecorum cultus, Hyblaei mella ſaporis.
Principio breuiter ventura volumina dixit;
Intercidit opus, coepitque referre ſecunda.

In Aeneidem.

LIBRI PRIM I

Arma virumque canit mira virtute potentem;
Iunonis odio diſiectas aequore puppes; 10
Hoſpitiu Didus, claſſes ſociosque receptos,
Vtque epulas inter caſus regina requirat.

S E C V N D I

Conticuere omnes. Infandos ille labores,
Deceptamque dolis Troiam, patriaeque ruinam,
Et caſus Priami docet et flagrantia regna; 15
Ignibus e mediis raptum deque hoſte parentem.

T E R T I I

Poſtquam res Aſiae deceptaque Pergama dixit;
Tum, Polydore, tuos tumulos, tum Gnoſia regna,
Andromachen, Helenumque et vaſta mole Cyclopaſ
Amiſſumque patrem Siculis narrauit in oris. 20

XIV. Tetraſtica haec primum epte adiecti eſſe videntur. Spectant ſ. ad Aen. lib. II et III. v. Donat. Vit. Virg. §. 60. 15 ſ. *flagrantia tecta, I.*

a Burmanno integra edita, cum antea non niſi quatuor primi verſus legerentur. — vſſ. 7 et 8 in-

ARGVMENTA

305

Q V A R T I

At regina graui Veneris iam carpitur igni,
Venatusque petit; capitur venatibus ipsis;
Et taedas, Hymenaeae, tuas ad funera vertit,
Postquam Anchifiades fatorum est iussa sequutus.

Q V I N T I

Interea Aeneas pelagus iam classe tenebat, 25
Ludorumque patris tumulum celebrabat honore.
Puppibus ambustis fundauit moenia Acestae.
Destituitque ratem media Palinurus in vnda.

S E X T I

Sic lacrimans tandem Cumarum adlabitur oris,
Descenditque domus Ditis, comitante Sibylla; 30
Agnoscit Troas caelos, agnoscit Achiuos;
Et docet Anchifes venturam ad sidera prolem.

S E P T I M I

Tu quoque littoribus famam, Caieta, dedisti.
Impetrat Aeneas Latium regnumque, Latinis 35
Foedus agens; faeuit Iuno, bellumque laceffit,
Finitimosque viros Turnumque in proelia mittit.

O C T A V I

Vt belli signum Turnus, Mezentiaque arma,
Consciuitque duces; tum moenia Pallantea
Aeneas adit, Euandri socia agmina quaerens. 40
Arma Venus portat proprio Vulcania nato.

N O N I

Atque ea diuersa dum parte; hic diua Cybebe
Puppes esse suas Nympharum numina iussit:
Euryali et Nisi caedes et fata canuntur.
Fecerit inclusus castris quae funera Turnus.

D E C I M I

Panditur interea caelum coetusque deorum. 45

22 Bene Burmannus emendat, 38 f. *Consciuitque.*
capitur v. ipsa.

Iam redit Aeneas, et Pallas caeditur acer.
Eripuit Iuno Turnum, Lausique parentem
Adiecit comitem mortis Cythereia proles.

V N D E C I M I

Oceano interea surgens Aurora videbat
Mezenti ducis exuias caefosque sodales, 50
Et Latium proceres Diomedis dicta referre,
Tum qualis pugnae succedat Etrufca Camilla.

D V O D E C I M I

Turnus vt infractos vidiffet (*et*) vndique caefos,
Vltro Anchifiaden bello per foedera pofcit;
Quae Iuturna parat conuellere; fed tamen armis 55
Occidit, et pactum liquit cum coniuge regnum.

VII (XV)

*Incerti Poetae, apud nonnullos Ouidii, Tetrasticha
in Georgica. ibid. Ep. 189.*

P R A E F A T I O

Qualis Bucolicis, quantus tellure domanda,
Vitibus, arboribusque, apibus, pecorique, fatisque
Aeneadum fuerit vates, Tetrasticha dicent.
Contineat quae quisque liber, lege carmina nostra.

P R I M I

Quid faciat laetas fegetes: quae sidera feruet 5
Agricola, vt facilem terram profcindat aratris,
Semina quo iacienda modo, cultusque locorum,
Et messes docuit magno olim foenore reddi.

S E C V N D I

Hactenus aruorum cultus, et sidera caeli.
Pampineas canit inde comas, collesque virentes, 10
Descriptasque locis vites, et dona Lyaei,
Atque oleae ramos pomorum ex ordine lectos.

47 f. *Lausique parentem A.* 170. Exstabant iidem in Cod.
53 Bene Burmannus *vt infrac-* Rom. ap. Bottar., sed corrupti.
tos vidit cessisse Latinos. 12 f. *Atque oleae, et ramos*
XV, 5 Vid. Burm. Ge. I, p. *pomorum.*

TERTII

Teque, Pales, et te pastor memorande per orbem,
 Et pecorum cultus, et gramine pascua laeta,
 Quis habitent armenta locis, stabulentur et agni, 15
 Omnia diuino monstrauit carmine vates.

QUARTI

Protinus aërii mellis redolentia regna,
 Hyblaeas et apes, aluorum cerea tecta.
 Quique apibus flores, examina quaeque legenda,
 Indicat, humentesque fauos, caelestia dona. 20

VIII (XVI)

*Duodecim scholasticorum poetarum argumenta
 in Aeneidem. ibid. ep. 195.*

LIBRI PRIMI

VOMANVS I

Aeolus immittit ventos, Iunone precante,
 Troianosque vagos Libycas expellit in oras,
 Solatur Venerem dictis pater ipse dolentem.
 Aenean recipit pulcra Carthagine Dido;
 Cui Venus Afcanii sub imagine mittit Amorem. 5

SECUNDI

EVFORBVS II

Cogitur Aeneas bellorum exponere casus,
 Graiorumque dolos, et equum, fraudemque Sinonis,
 Excisamque urbem, Priamique miserrima fata;
 Vtque patrem impositum forti ceruice per ignes
 Extulerit, caramque amiserit ipse Creusam. 10

TERTII

IVLIANVS III

Post casum Troiae fabricata classe superstes
 Vela dat Aeneas, urbemque in littore Thracum,
 Mox aliam pulsus Cretaeis condidit oris.

XVI, 6 *cauffas* al.

Cedit et hinc, Helenumque videt, praeceptaque discit;
Aetnaeum Cyclopa fugit, sepeliturque parentem. 15

Q V A R T I

H I L A R I V S I V

Ardet amore graui Dido, soror Anna suadet
Nubere. Iunguntur, nimbo cogente, sub antro.
Inculcat precibus patrem contemptus Iarbas.
Nauigat Aeneas iussu Iouis. Illa dolore
Inpatiens, et amore, necem sibi protinus infert, 20

Q V I N T I

P A L L A D I V S V

In Siculas iterum terras Fortuna reducit
Aenean, tumuloque patris perfoluit honorem.
Tum cogit naues incendere Troadas Iris.
Troes ibi relinquunt socios. Venus anxia placat
Neptunum. Somnus Palinurum mergit in vndis. 25

S E X T I

A S C L E P I A D I V S V I

Sacratam Phoebus Cumarum fertur in urbem
Rex Phrygius, vatisque petit responsa Sibyllae.
Misenum sepelitur. Post haec adit infera regna;
Congressusque patri, discit genus omne suorum,
Quoque modo casus valeat superare futuros. 30

S E P T I M I

E V S T H E N I V S V I I

Tandem deueniunt Laurentia Troes in arua;
Et pace accepta laeti noua moenia condunt.
Nocte fatam Iuno Furiam euocat. Illa Latinos
Inter et Aeneadas bellum serit, et ciet arma.
Protinus auxiliis terra instruit Itala Turnum. 35

OCTAVI
POMPEIANVS VIII

Vidit vt Aeneas summa vi bella parari:
Arcadas Euandrumque senem sibi foedere iungit;
Dardanioque duci sociatur Etruria tota.
Arma petit genetrix, dat Mulciber: in clipeoque
Res pingit Latias, et fortia facta nepotum. 40

NONI
MAXIMIANVS IX

Ad Turnum propere Iunonia mittitur Iris,
Instigatque animos. Acies mouet ille, Phrygasque
Obsidet. In Nymphas versa est Aeneia classis.
Euryalus Nisusque luunt nece praelia noctis.
Vi Turnus potitur castris, vi pellitur inde. 45

DECIMI
VITALIS X

Placat et vxoris, dictis, et iurgia natae
Iuppiter. Auxiliis instructus Troius heros
Aduenit. Occurrunt Rutuli, atque in littore pugnant.
Occidit a Turno Pallas: victorque superbus
Aeneae eripitur. Mezentius interit acer. 50

VNDECIMI
BASILIUS XI

Occisis proprium pars vtraque reddit honorem.
Supplicibus Calydone fatus negat arma Latinis.
Cum Drance alterno iurgat certamine Turnus.
Aeneas equitem praemittit, et obuia virgo
Excipit. Extincta Rutuli dant terga Camilla. 55

DVODECIMI
ASMENVS XII

Troianis Rutulisque placet coniungere foedus.
Id Rutuli rumpunt. Nato Venus alma medetur

Dictamno, Rutulique luunt periuria victi.
 Cogitur Aeneae Dauni concurrere proles.
 Pallantea necem misero dant cingula Turno. 60

IX (XVII)

*Eorumdem duodecim scholasticorum Epitaphia P.
 Virgilii Maronis, per tetraſticha. ib. ep. 197.*

VITALIS I

Prima mihi Mufa eſt ſub fagi Tityrus vmbra.
 Ad mea nauus humum iuſſa colonus arat.
 Praeliaque expertos cecini Troiana Latinos;
 Fertque meos cineres inclyta Parthenope.

BASILIVS II

Hoc iacet in tumulo vates imitator Homeri;
 Qui canit Auſonio carmine primus oues,
 Ad cultos hinc transit agros; Aeneidos autem
 Non emendatum morte reliquit opus.

ASMENVS III

Bucolica Auſonio primus qui carmine feci,
 Mox praecepta dedi verſibus agricolae.
 Idem cum Phrygibus Rutulorum bella peregi,
 Hunc mihi defuncto fata dedere locum.

VOMANVS IV

Tityre, te Latio cecinit mea fiſtula verſu:
 Praeceptisque meis ruſticus arua colit.
 Ac, ne Muſa carens vitiis Aeneidis eſſet,
 Perfida me celeri fata tulere nece.

EVPHORBVS V

Romuleum Sicula qui fingit carmen auena,
 Ruricolasque docet qua ratione ſerant:
 Quique Latinorum memorat fera bella Phrygasque,
 Hic cubat; hic meruit perpetuam requiem.

IVLIANVS VI

Qui pastorali peragravit Maenala Musa,
 Ruraque, et Aeneae concinit arma Maro,
 Ille, decem lustris geminos postquam addidit annos,
 Concessit fatis: et situs hoc tumulo est.

HILASIVS VII

Haec tibi Virgilius domus est aeterna sepulto,
 Qui mortis tenebras effugis ingenio.
 Maenaliū carmen qui profers ore Latino,
 Et cultus segetum, bellaque saeva ducum.

PALLADIVS VIII

Primus ego Aufonio pastorum carmina versu
 Composui, et quo sint rura colenda modo;
 Post, quibus Aeneas Rutulos superauerit armis.
 Vatis reliquias haec pia terra fouet.

ASCLEPIADIVS IX

Sicanius vates filius, Ascraeus in aruis,
 Maeonius bellis ipse poeta fui.
 Mantua se vita praeclari iactat alumni.
 Parthenope famam morte Maronis habet.

EVSTHENIVS X

Quisquis es, extremi titulum lege carminis, hospes.
 Hac ego Virgilius sum tumulatus humo;
 Qui pecudum pariter, qui cultum fertilis agri,
 Mox Anchisiadae bella ducis cecini.

POMPEIANVS XI

Virgilio mihi nomen erat, quem Mantua felix
 Edidit. Hic cineres vatis et ossa iacent.
 Cuius in aeternum pastoris fistula viuet;
 Rustica, mox eadem Martia, Calliope.

MAXIMIANVS XII

Carmine bucolico nitui; cultoribus agri
 Iura dedi. Cecini bella Latina simul.
 Iamque ad Iuſtra decem Titan acceſſerat alter,
 Cum tibi me rapuit, Mantua, Parthenope.

X (XVIII)

*Item per diſticha eorundem, ib. ep. 198, ex argu-
 mento Virgiliani diſtichi:*

*Mantua me genuit; Calabri rapuere; tenet nunc
 Parthenope; cecini paſcua, rura, duces.*

ASCLEPIADIVS I

Tityron, ac ſegetes cecini Maro, et arma virumque.
 Mantua me genuit, Parthenope ſepelit.

EVSTHENIVS II

Virgilius iacet hic, qui paſcua verſibus edit,
 Et ruris cultus, et Phrygis arma viri.

POMPEIANVS III

Qui pecudes, qui rura canit, qui praelia vates,
 In Calabria moriens hac requieſcit humo.

MAXIMIANVS IV

Carminibus pecudes, et rus, et bella canendo
 Nomen inextinctum Virgilius meruit.

VITALIS V

Mantua mi patria eſt: nomen Maro: carmina, ſiluae,
 Ruraque cum bellis: Parthenope tumulus.

BASILIIVS VI

Qui ſiluas, et agros, et praelia verſibus ornat,
 Mole ſub hac ſitus eſt ecce poeta Maro.

ASMENVS VII

Pastorum vates ego sum: cui rura ducesque
Carmina sunt. Hic me pressit acerba quies.

VOMANVS VIII

A filuis ad agros, ab agris ad praelia venit
Musa Maroneo nobilis ingenio.

EVPHORVS IX

Bucolica expressi, et ruris praecepta colendi;
Mox cecini pugnas. Mortuus hic habito.

IVLIANVS X

Hic data Virgilio requies, qui carmine dulci
Et Pana, et segetes, et fera bella canit.

HILASIVS XI

Pastores cecini; docui, qui cultus in agris;
Praelia descripsi. Contegor hoc tumulo.

PALLADIVS XII

Conditus hic ego sum, cuius modo rustica Musa
Per filuas, per rus venit ad arma virum *).

XI (XIX)

Asmenii Versus in Cod. Vatic. n. 1574.

Primus habet pelagique minas terraeque secundus;
Tertius errores, et amores quartus Elissae;
Quintus habet ludos, sextus deducit ad umbras;
Septimus Aufonios, Aeneam octauus et arma.
Nonus at Hyrtacidem, decimus Pallanta peremit. 5
Vndecimus Tarchon damnat, pars vltima Turnum.

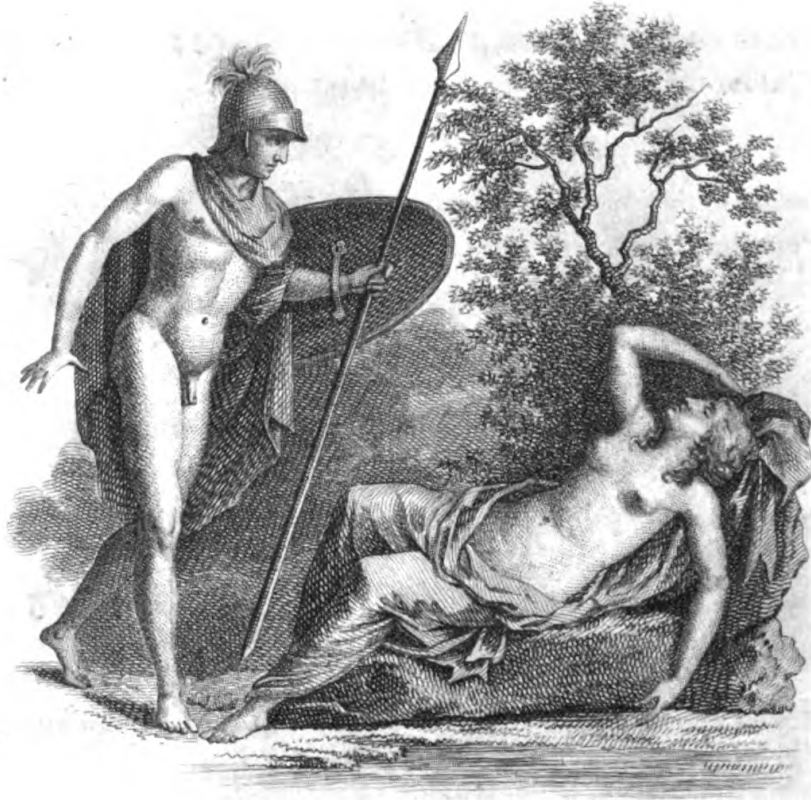
*) Alios poetarum lusus in epigraphio Maronis condendo vid. ex Catalectis in Anthol. Burm. lib. II, ep. 199 — 206.

XIX, 6 deb. *Tarchontem vndecimus.*

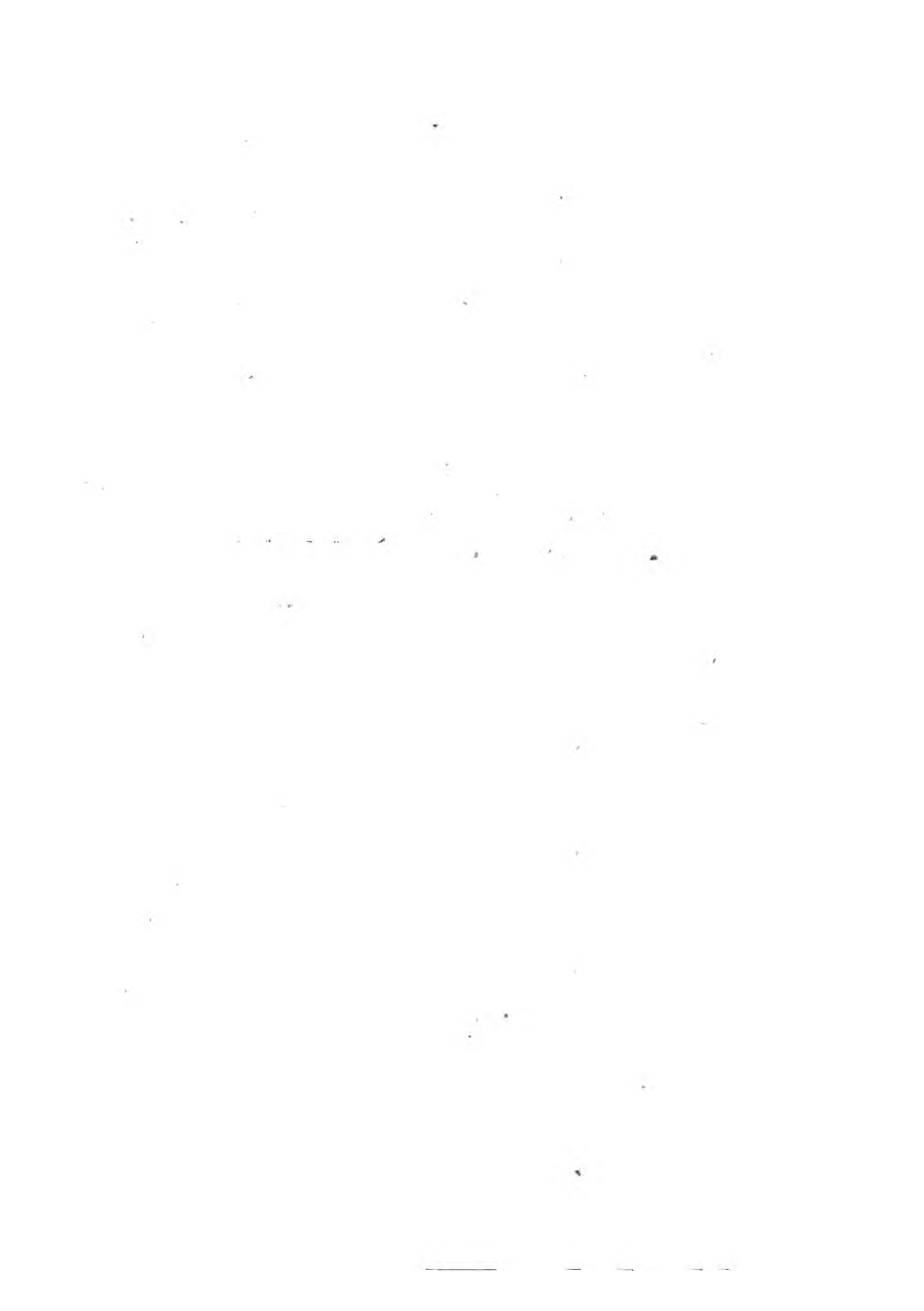
DEDICATIO AENEIDOS

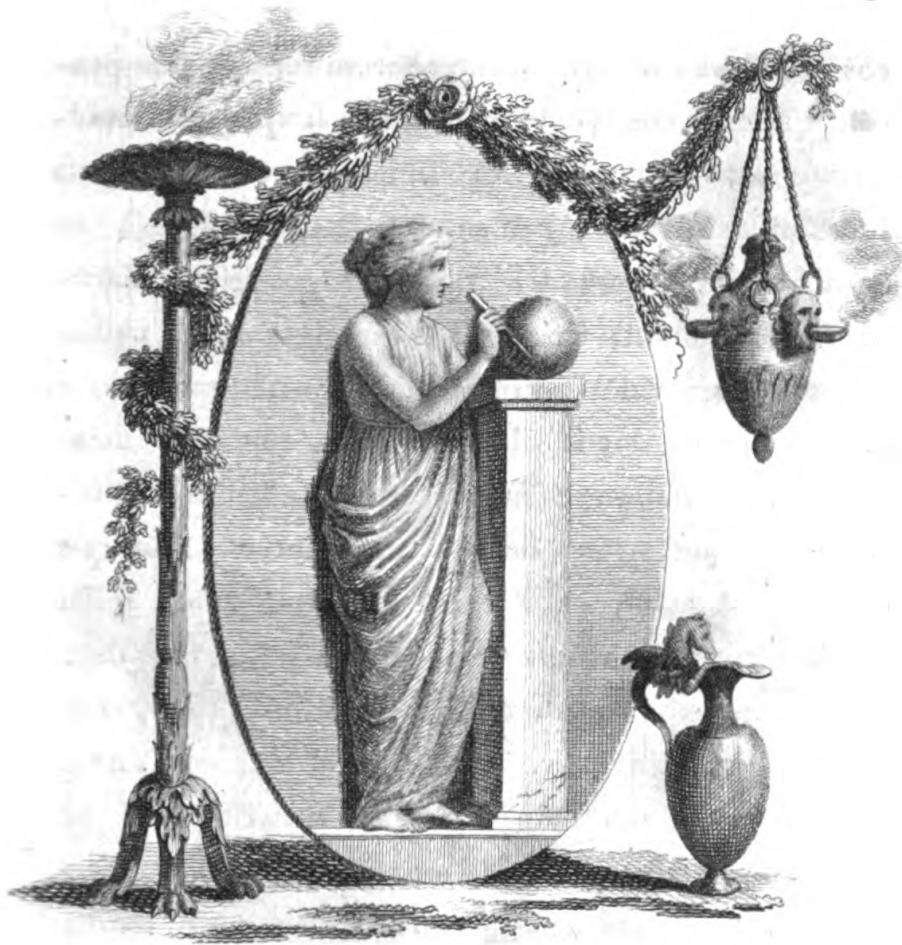
SI MIHI SVSCEPTVM FVERIT DECVRRERE MVNVS
 O PAPHON O SEDES QVAE COLIS IDALIAS
 TROIYS AENEAS ROMANA PER OPPIDA DIGNO
 IAM TANDEM VT TECVM CARMINE VECTVS EAT
 NON EGO TVRE MODO AVT PACTA TVA TEMPLA TABELLA
 ORNABO ET PVRIS SERTA FERAM MANIBVS
 CORNIGER HOS ARIES HVMILEIS ET MAXIMA TAVRVS
 VICTIMA SACRATO TINGVET ODORE FOCOS
 MARMOREVSQVE TIBI DEA VERSICOLORIBVS ALIS
 IN MOREM PICTA STABIT AMOR PHARETRA
 ADSIS O CYTHEREA TVVS TE CAESAR OLYMPO
 ET SVRRENTINI LITORIS ORA VOCAT

Dedicatio Aeneidis; vulgo suauitas. Legitur in Antholog.
 ipsi Maroni tributa; perperam; Lat. lib. I Epigr. 63. et supr. p.
 poetae tamen non infelicitis. Sal- 219 Catal. VI.
 tem mira eius est venustas et

DE
VITA VIRGILII

DE
VITA VIRGILII

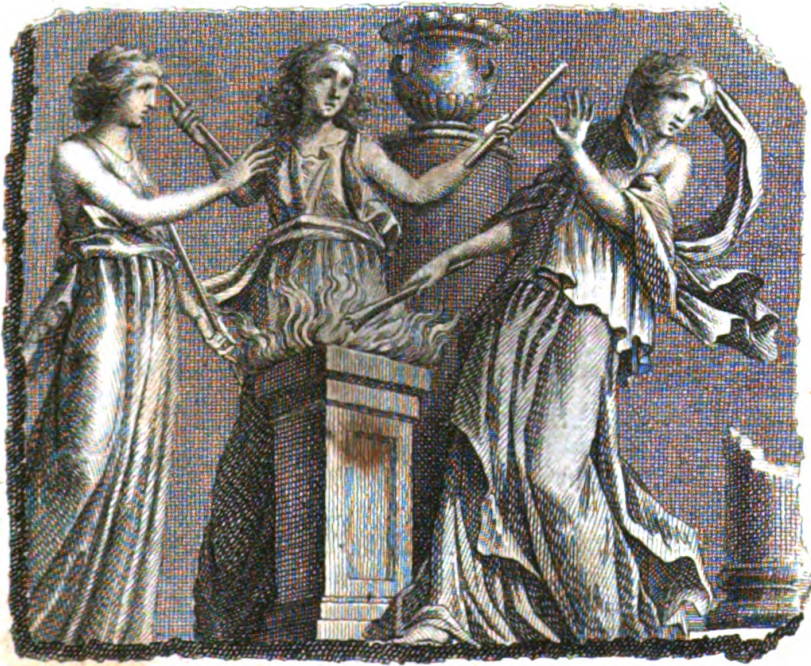
De Vita Virgilii multa sunt veterum Grammaticorum commenta, quae, tamquam certae et exploratae fidei, sequuti sunt alii, aut iis relictis novas ariolationes et coniecturas ita proposuere, quasi res ita gestas narrarent. Non quidem id agimus, ut eorum censuram nunc suscipiamus, neque nobis ad omnes

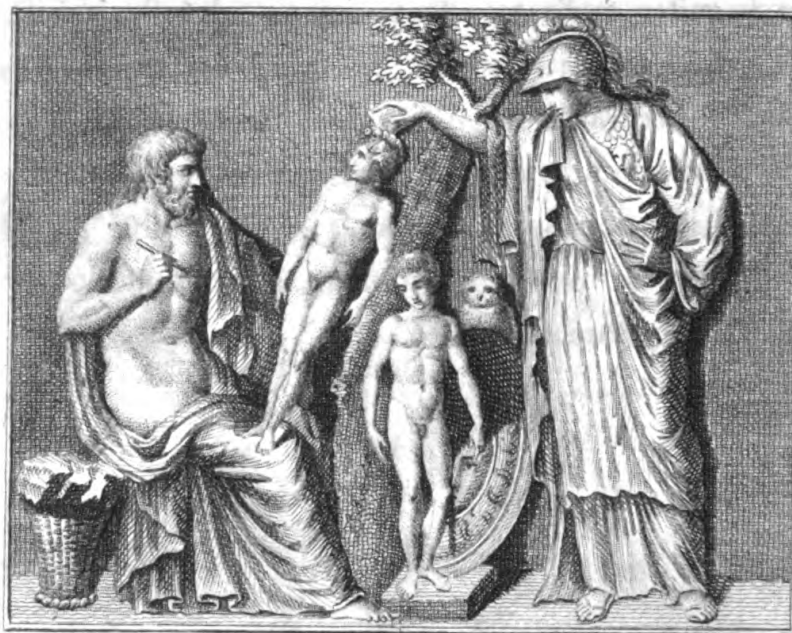
eos, qui siue in scriptorum veterum recensu siue proprio quodam consilio Virgilii vitam scripserunt, euolvendos satis otii suppetit; si tamen eos, qui post Ruaeum ac Baylium*) nugas sub Donati, Probi, ac Seruii nomine venditas, reiecere, in primis Martinum, Wartonum, Crusium**) excutias, multa passim commemorari videas, quae cum coniecturae loco a viris nonnullis doctis olim proposita fuissent, nunc sine vlla dubitatione tamquam antiqui alicuius scriptoris fide et auctoritate suffulta exhibeantur. Cum de tanto poeta etiam ea, quae aut molesta aut nulla fide tradantur, cognoscere non iniucundum sit; dum modo satis explores, quo loco et existimatione vnaeque narratio habenda sit: eam quidem Vitam Virgilii, quae sub Donati nomine circumfertur, et ex qua aliae vitae, a Grammaticis modo Bucolicis modo Aeneidi praefixae, concinnatae sunt, omitti recte posse non putauimus; itaque ei annotationes subiecimus, in quibus partim firmarentur, quae cum rerum fide tradi videbantur, partim incerta, falsa et inuisa, vel verbo notarentur. Subiicere, constitueramus Vitam Virgilii a Ruaeo per annos suos distributam. Cum tamen multa in ea ieiune tradi, alia parum acute coniectari, plurima praeteriri, eorumque loco aliena attexi videremus: maluimus nouam vitam ad eandem fere rationem conficere, in qua

*) In *Dictionnaire Art. Virgile.* in eleganti Edit. Virgilii cum

**) *Martyn Life of Virgil* vers. Angl. *Crusius Lives of the* praef. Edit. Bucolicor. *Warton Roman Poets.* T. I.

ea breuiter indicata essent, quae ad historiam siue vitae siue rerum, quoties poeta ad sua tempora respexit, accuratius cognoscendam facere possent. Itaque sub vnoquoque anno primum res publice gestas ponimus, tum ea subiungimus, quae, siue in vita Virgilii, siue in eius carminibus, aliquo modo cum illis sunt coniuncta.

TIB. CLAVDII DONATI
AD
TIB. CLAVDIANVM MAXIMVM
DONATIANVM FILIVM
DE
P. VIRGILII MARONIS VITA

CAPVT I

Publ. Virgilius Maro parentibus modicis fuit, et praecipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures

Doctine huius Grammatici, cuius nomen prae se fert, fetus sit haec vita, nec ne, dubitatum est a viris doctis, cum tot ineptiis illa referta sit. Quamquam autem mature satis ineptire coepere Grammatici, et Donatus hic

post Aelium Donatum, Hieronymi praeceptorem, vixit: non tamen haec narratio, nec, qualis est, ab homine docto proficisci potuit, nec tota ab aliquo plane indocto. Equidem ita lentio, fundum huius narrationis deberi

Magii cuiusdam, viatoris, initio mercenarium, mox ob indutrium generum, tradiderunt; quem cum agricolationi rei-

Donato, mox tamen eam, cum passim transcriberetur, modo a grammaticis, modo a librariis monachis, quorum nouam quisque narratiunculam, quam fando acceperat, exemplari suo intexeret, ita esse interpolatam, vt nunc in tali farragine plerumque dici vix possit, quid Donati fide proditum sit nec ne. Quae res vel ex eo manifesta fit, quod nullus facile est codex, in quo non vita haec modo plenius modo contractius perscripta legatur. Ex his viri docti, qui primi Virgilium edidere, talem nobis Donatum hunc videntur concinnasse, qualem nunc habemus. A Daniele multo emendatior ille fuit excusus, multa etiam emendata I. Fr. Gronouii acumine, qui et plus, quam par erat, operae in eo posuit, vt ex dicendi genere et consuetudine Ger. Vossii ad Velleium sententiam firmaret, a Suetonio fundamentum huius narrationis esse iactum, cui deinde alii Grammatici sua commenta superstruerent. Scilicet *Suetonius* etiam *Virgilii nostri Vitam* scripsisse existimatur. Fuit etiam talis *Vita Serui* nomine venditata, ad quam in Seru. Comment. pr. ad Eclogas §. 24 prouocatur, quam tamen non eandem esse puto cum illa, quae in Danielis Editione, et hinc in aliis, Aeneidi fere praefixa, sub Serui nomine circumfertur. Habemus aliam, quae *Probo* tribuitur. Sed nulla est, in qua

non interpolatricem aut mutilatricem manum foede grassantem agnoscas. Quae alii de *Donati* opere iudicarint, vide in iis, qui a Burmanno ad Anthologiam lat. T. I, p. 369 laudantur. Mihi quidem sortem magnorum virorum et fortunam saepe mirari subiit, quorum nomen ad multam posteritatem propagatum quidem est, ita vt dignus tanto ingenio aut tanta virtute immortalitatis fructus iis tandem, qui meriti essent, contingere videretur; iis tamen temporibus, cum genus humanum grauibus superstitionibus captum erat, tantum saepe fordium nomen illud ex contagione saeculi contraxit, vt iam illa celebritas ad inepta rerum miracula, monstra, ac portenta rediret. In Virgilii memoriam fabulis absurdis contaminandam omnes monachorum tribus conspirasse videntur, qui, cum sanctorum suorum virorum memoriam tot pudendis et stultis miraculorum narrationibus foederent, quid mirum, si in poetae Romani laudibus adornandis nec minus miracula, omina, prodigia et reliquam huius generis *τετραλογία* ad taedium vsque congesserunt.

§. 1. *quem quidam — auxit.* Possunt haec ab interpolatore inserta videri. Figulum patrem facit etiam Phocas v. 6.

Magii cuiusdam, viatoris. Magii, qui auus Virgilii maternus fuisse traditur, nomen cum

que rusticae et gregibus praefecisset focer: filiis coemundis
 2 et apibus curandis reculam auxit. Natus est Cn. Pompeio
 Magno, M. Licinio Crasso primum Coss., Iduum Octobrium
 die, in pago, qui Andes dicitur, qui est a Mantua non pro-
 3 cul. Praegnaus eo mater somniauit Maia, enixam se lau-
 reum ramum, quem contacta terra confestim cerneret coa-
 luisse, et excreuisse illico in speciem maturae arboris, re-
 fertae variis pomis et floribus; ac sequenti luce, cum marito
 rus propinquum petens, ex itinere diuertit, atque in sub-
 4 iecta fossa partu leuata est. Ferunt infantem, ut fuit editus,
 nec vagasse, et adeo miti vultu fuisse, ut haut dubiam spem

ceteris ineptis malae haud dubie
 scripturae in nomine matris *Ma-
 gae* et *Magiae* pro *Maiae* debe-
 tur. Secundum hoc auus mater-
 nus *Maius* dictus esse potuit.
 Mater, quae Probo *Polla*, Pho-
 cae v. 11 *Polla*, *Magii non*
infirma proles, dicitur, alii viro
 aliquando nupta esse debuit, cum
 infra §. 56 *Valerius Proculus*
ex alio patre frater Virgilii
 memoretur, quem is heredem
 scripserat. Neque ea, quae de
 magicis poetae artibus ex Eli-
 nandi monachi (mortuus is est
 circa 1227) *Chronic. lib. XXVI*
narrat Vincent. Bellouac. Specul.
hist. lib. VII, c. 61, et auctor *Ap-
 pend. ad Vitam S. Gulielmi in*
Actis SS. T. V. Iun. p. 125 aliam
 originem, quam modo memora-
 tam nominis scripturam habuisse
 videntur. Accessit forte, quod
 monachi ex *Ecloga VIII* inprimis
 vll. 96 sqq. sacra magica memi-
 nerant. Copiose ea de re egit
Naudeus, Apologie des grands
hommes soupçonnés de Magie
ch. XXI, et *Baylius Dictionaire*,
 voc. *Virgile* lit. J. Haec eadem

opinio de magica Virgilii scientia
 videtur effecisse, ut pro amuleto
 haberentur numi contorniati cum
 eius imagine efficta: cf. *Misc.*
Obs. nouae T. I, p. 16, *Boulaire*
in Mem. de Trevoux 1743,
Avril.

Siluis coemundis; conducen-
 dis et redimendis mancipum, ut
 qui pecua pascebant. Sic iam
 Gronou.

§. 3. Quae hic ad fin. §. 5 forte
 ex interpolatione, de praefagiis,
 quorum pleraque e narrationibus
 de magnorum virorum, ut *Cyri*,
Romuli, natalibus adumbrata,
 nonnulla ex ipso Virgilii nomine
 ducta sunt, memorantur, tan-
 tum non omnia Grammaticorum
 somniis sunt accensenda. Auget
 etiam ea *Phocas Grammaticus* in
Vita Virgilii v. 13—40. Poetica
 suauitate haec condierunt *Iou.*
Pontanus Vraniae lib. II, pag.
2968. Opp. T. IV. Politianus in
Manto, digno carmine, quod
 cum ipsa *Maronis* lectione con-
 iungatur.

§. 4. *prospertoris geniturae*;
 felicitis ortus, prosperi fati, be-

prosperioris geniturae iam tum indicaret. Et accessit aliud 5
 praesagium: siquidem virga populea, more regionis in puer-
 periiis eodem statim loco depacta, ita breui coaluit, vt mul-
 to ante fatas populos adaequarit. Quae arbor Virgillii ex
 eo dicta atque consecrata est; summa grauidarum et fetarum
 religione, suscipientium ibi et soluentium vota.

II. Initio aetatis, id est, vsque ad septimum annum, 6
 Cremonae egit; et XV anno virilem togam cepit, illis Con-
 sulibus iterum, quibus natus erat. Euenitque, vt eo ipso
 die Lucretius poeta discederet. Sed Virgilius Cremona Me- 7
 diolanum et inde paullo post Neapolim transiit. Vbi cum

nigni horoscopi, vt ea vox Sue-
 tonio Aug. 94. Calig. 57. Vi-
 tell. 3. Vespas. 25. Tit. 9. Ita
 Gronou.

§. 5. *Et accessit aliud prae-
 sagium. Et aut delendum aut
 Accessit et legendum esse, Gron-
 nou. monet. Hoc praesagium e
 Sueton. Aug. c. 94 sub f. adum-
 bratum esse videtur. Apud Mun-
 dam Diuus Iulius etc.*

*more regionis: cf. Passer. Pa-
 ralip. in Dempst. pag. 53. Vasc.
 Etrusc. Tom. I, pag. 70.*

§. 6. *Initio aetatis. Ios. Sca-
 liger ad Euseb. Chron. p. 156 ex
 Hieronymo ita emendat: Initia
 aetatis, id est a XIV vsque ad
 sedecimum annum Cremonae
 egit, et XVII anno virilem to-
 gam sumxit. conf. inf. Vitam ad
 V. C. 696. Mihi verba id est
 vsque ad septimum annum a
 seriore manu adiecta esse viden-
 tur; et desunt sane in aliis, in
 quibus ita haec exhibentur: Ini-
 tia aetatis Cremonae egit vsque
 ad virilem togam, quam XVII
 anno natali suo accepit, iis-
 dem illis Coss. iterum, quibus*

*erat natus. Atqui hic annus V.
 C. 699 erat XV ab a. 684. Vn-
 de fatas apparet, primitus haec
 tantum a Donato dictata fuisse:
 Initia aetatis Cremonae egit
 vsque ad virilem togam. Su-
 mebatur illa modo XV, modo
 XVI, XVII anno. cf. inf. Vitam
 ad V. C. 699.*

*euenitque vt eo ipso die Lu-
 cretius poeta discederet; hoc
 reiiicit Gifanius in Lucretii Vita,
 quia scilicet Idem annum 701 Lu-
 cretius morti assignat, sed de con-
 iectura, quam nullo argumento
 probatam video; annum vero 703
 Hieronymus Chron. Euseb. Nec
 tamen iis, quae hic leguntur, fa-
 tis fidem habeo, cum et ipsa em-
 blematis speciem prae se ferant.*

§. 7. *et inde paullo post Nea-
 polim transiit. Aliter Hierony-
 mus Chron. Euseb. v. inf. Vitam
 ad V. C. 701.*

*litteris Graecis. Parthenio
 quidem praeceptore, quo Gram-
 matico in Graecis Virgilius
 vsus est. Macrobian. Sat. V, 17.
 Fuit is poeta, cuius liber ama-
 toriarum narrationum superest:*

litteris et Graecis et Latinis vehementissimam operam dedisset, tandem omni cura omnique studio indulgit medicinae et mathematicae.

8 III. Quibus rebus cum ante alios eruditior peritiorque
 9 esset, se in Urbem contulit, statimque, magistri stabuli equo-
 10 rum Augusti amicitiam nactus, multos variosque morbos in-
 cidentes equis curavit. At ille in mercedem singulis diebus
 panes Virgilio, ut vni ex stabulariis, dari iussit. Interea a
 Crotoniatis pullus equi, mirae pulcritudinis, Caesari dono
 fuit missus: qui omnium iudicio spem portendebat virtutis et

(qui iterum prodiit hoc anno XCVIII. Gottingae.) Expressit ex eius carminibus versus nonnullos Virgilius, ut Macrob. ibid. et Gellius IX, 9. XIII, 26 observant. Et Fabricius Bibl. Gr. Vol. II, pag. 677 ex Vossio memorat, in bibliothecae Ambrosianae codice Moreto Virgilii adscripta esse haec verba: *Parthenius Moretum scripsit in Graeco, quem Virgilius imitatus est.* vid. supr. Prooem. in Moretum.

De Syrone magistro vid. inf. ad §. 79. Ios. Scaliger ad Catalecta Virgilii, in Cirin pr. et Heinsius de Satyra Horat. lib. II, p. 98 etiam a Catio Insubro philosophiae Epicureae gustum accepisse volunt; coniectura ex eo ducta, quod hic M. Catio Miltiades Insuber, et ex Epicuri secta philosophus, eo tempore Mediolani vixit. Meminere eius Cic. ad Diu. XV, 16 et 19. Horat. Sat. II, 4 pr. Sed vide Baylium *Diction.* h. v. et Masson. Vita Horat. pag. 28. *M. Furium Bibaculum* oratorem et poetam, cuius versus aliquot Sueton. recitat III. Grammat. 11, inter Virgilii et

Vari magistros retulere alii. vid. Arisii Cremona litterata T. I, pag. 17. 28. Legerant nimirum in Hieronymi Chron. Euseb. ad Olymp. 169, 3 (V. C. 652) *M. Furius poeta cognomento Bibaculus Cremonae nascitur.* In Gudiano Codice Guelpherb. bibliothecae Vita Virgilii erat praefixa, in qua poeta apud *Epidium* oratorem cum Caesare Augusto studuisse memoratur. Sane Epidius Antonium et Augustum docuisse ap. Sueton. traditur de Rhetor. IV.

De *Balista* e Phoca v. inf. ad §. 28.

Ceterum non definiam, an narrationi huic de medicinae et mathematicis studiis Maronis aliquid veri insit. Videri potest ea esse profecta a monachis, qui in artibus mathematicis ad γοήτειαν adhibitis et in medicina summam scientiae positam arbitrabantur.

§. 8 — 18. Vnde ineptissima narratio profluxerit, nemo facile assequatur; nisi forte cura equorum, canum et pecudum Georg. III libro tradita nugas has monachorum animis iniecit. Narra-

celeritatis immensae. Hunc cum adspexisset Maro, magistro stabuli dixit, natum esse ex morbosa equa, et nec viribus valiturum nec celeritate: idque verum fuisse inuentum est. Quod cum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari ipsi in mercedem panes iussit. Cum item ex Hispania Augusto canes dono mitterentur, et parentes eorum dixit Virgilius, et animum, celeritatemque futuram. Quo cognito, mandat iterum Virgilio panes duplicari.

IV. Dubitavit Augustus, Octaviine filius esset, an alterius: idque Maronem aperire posse arbitratus est, quia canum et equi naturam parentesque cognorat. Amotis igitur omnibus arbitris, illum in penitiolem partem domus vocat, et solum rogat, an sciat quisnam esset, et quam ad felicitandos homines facultatem haberet. *Noui*, inquit Maro, *te Caesar Auguste, et ferme aequam cum dis immortalibus potestatem habere, ut, quem vis, felicem facias. Eo animo sum*, respondit Caesar, *ut, si verum pro rogatu dixeris, beatum te felicemque reddam. Utinam*, ait Maro, *interroganti tibi vera dicere queam!* Tunc Augustus: *Putant alii me natum Octavio: quidam suspicantur alio me genitum viro. Maro subridens, Facile, inquit, si impune licenterque quae sentio loqui iubes, id dicam.* Affirmat Caesar iureiurando, nullum eius dictum aegre laturum, immo non nisi donatum ab eo discessurum. Ad haec oculos oculis Augusti infigens Maro, *Facilius*, ait, *in ceteris animalibus qualitates parentum a mathematicis et philosophis cognosci possunt; in homine nequaquam possibile est; sed de te coniecturam habeo similem veri, ut, quid exercuerit pater tuus, scire possim.* Attente exspectabat Augustus quidnam diceret. At ille: *Quantum ego rem intelligere possum, pistoris filius es*, inquit. Obstupuerat Caesar, et statim, quo id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Interrumpens Virgilius: *Audi*, inquit, *quo pacto id conicio: Cum quaedam enuntiarim praedixerimque, quae intelligi scirique non*

tionis vanitatem iam perspexere alii viri docti. vid. Ruæum Vita Virgil pag. XXXI sq.

nisi ab eruditissimis summisque viris potuissent: tu, Princeps orbis, item et item panes in mercedem dari iussisti: quod quidem aut pistoris, aut nati pistoris, officium erat. Placuit Caesari facetia. *At deinceps, inquit Caesar, non a pstore sed a rege magnanimo dona feres:* illumque plurimi fecit, et Pollioni commendavit.

19 V. Corpore et statura fuit grandi, aquilo colore, facie rusticana, valetudine varia. Nam plerumque ab stomacho,

§. 19. Caput Virgilii e gemma Vrlni notissimum est; sed et passim eius vultus cum in gemmis, vt in Lipperti Dactyliothea, tum in marmore, vt in Musaeo Capitol. I, 2, tum in codice Vaticano, ante Eclogam II et VI expressos videas. Christii hac de re libelli sunt: Epistola ad Saxium Viudiciis Virgilianis subiuncta, tum de Imaginibus poetarum disputatio: et ad Dactylioth. Lippert. notata nonnulla. Adde Saxium in Indice Virgilii Iustic. p. 2. 17. 18. 85, et Onomast. p. 172. Nunc extra dubitationem positum est, imagines, quas habemus, Virgili sine explorata ac certa fide tradi omnes: esse potius alias Apollinis, alias Musae, alias poetae alicuius incerti. De numis per fraudem effictis ne quidem monere opus est. (Nuper de iis monuit iterum Eckhel Doctr. num. Vol. IV p. 351.) Video quidem Martialis tempore (v. XIV epigr. 286) codices Virgilii pictam poetae imaginem in fronte habuisse; sed rudi librariorum et indocta opera viri sedentis formam penicillo effictam fuisse, ex similibus exemplis iudicare licet; quale v. c. illud ipsum est, quod e codice Vaticano expressum ad calcem

praefat. suae dedit Bottarius ad ant. Virgil. cod. fragmenta. Virgilii tamen imagines in bibliothecis passim visas fuisse Romae nullus dubito; etiam Alexander Severus in larario habuit Virgilii imaginem teste Lampridio. Quod, redemptoris, Fritschii, cura praefixum primae editioni, caput ex Iusticiano opere petatum erat, ex Museo Io. Molinosii, nobilis Veneti, profectum esse fertur, et est Apollinis caput, cuius similia alia passim visuntur. (Substitutum ei nunc est Vol. II do aliud e Museo Capitolino.)

corpore et statura fuit grandi. Sub Musaei persona suam expressisse visus est poeta Wartono, in Aen. VI, 666 *Musaeum ante omnes, medium nam plurima turba Hunc habet atque humeris extantem suspicit altis.*

facie rusticana. Hoc fecit forte, vt Horatii locum Sat. I, 3, 29 sq. ad Virgilium referrent, vbi: *rideri possit, eo quod Rusticius tonso toga desluit et male laxus In pede calceus haeret;* vt et Ep. I, 1, 94. Ita et *toruum Maronem* apud Statium Silu. V, 3, 63 accipiebant, vbi de carminum seueriere argumento agitur. Avertere labem hanc rusticitatis a poe-

et faucibus, ac dolore capitis, laborabat: sanguinem etiam saepius reiecit: cibi viniq̄ue minimi. Fama est, eum libi- 20 dinis pronioris in pueros fuisse. Sed boni ita eum pueros amasse putauerunt, vt Socrates Alcibiadem, et Plato suos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebetem et Alexandrum, quem secunda Bucolicorum Ecloga Alexin appellat: donatum sibi ab Asinio Pollione. Vtrumque non

ta laborat Spencius in Polymeti p. 325. Facie subrustica exhibere nobis Virgilium inter signa Palatii Capitolini ap. Dom. de Rubéis (Rolfi *Racolta di Statue antiche n. XXII*).

ab stomacho. Confirmitur ex Horatio Sat. I, 5, 48. 49 *Lusum it Maecenas, dormitum ego Virgiliusque; Namque pila lippis inimicum et ludere crudis;* vbi Schol. Cruquii: *se ait lippum, Virgilium autem crudum; laborabat enim stomachi cruditate, quod cibum ingestum difficulter concoqueret.*

et faucibus; forte hoc ex iis, quae inf. §. 42 memorantur, petitum.

§. 20. *Fama est* — Poterat tota haec macula ab nugacibus Grammaticis Virgilii memoriae adpersa videri ex iniquiore Eclogae II interpretatione, v. Argum. Ecl. II, nisi Martialis et Apuleii locis mox laudandis paullo molestiorem auctoritatem haberemus. Nec minus suspicionem mouet Propertii locus lib. II, El. 34, 73, vbi ad Virgilium respicitur: *Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin Agricolae domini carpere delicias!* Verecundiam Virgilii defendebat Klotzius in disputatione, quam vide in

Opusc. Defendit etiam Martinus ad Ge. IV, 520 et Baylius Diction. v. Virgile (A). Vt tamen accuratius hac de re cognoscere possit lector, subiiciemus reuocatas ad certa capita calumnias. Et *Alexin* quidem seu Alexandrum, vero nomine, ab poeta adamatum fuisse vulgatissima fama est, quem alii a Maecenate, alii a Pollione, dono ei datum esse memorant. Fuere adeo, qui Caesaris Octavianii puerum fuisse traderent. Apud Martialem VIII, 56 loco satis noto de Maecenatis in eum liberalitate, subiicitur: *Tu licet et nostrum, dixit, Alexin ames. Adstabat domini mensis puterrimus ille, Marmorea fundens nigra Falerna manu, Et libata dabat roseis carchesia labris, Quae poterant ipsum sollicitare Iouem. Excidit attonito pinguis Galatea poetae, Thestylis et rubras messibus vsta genas. Protinus Italiam concepit et arma virumque, Qui modo vix culicem fleuerat ore rudi.* Idem eo respexit lib. V, 16, 12 *Sed non hac veteres contenti laude fuerunt, Cum minimum vati munus Alexis erat.* Atque hanc famam multi sequuntur. Alteram de Asinio Pollione, huius liberalitatis

ineruditum dimisit: Alexandrum grammaticum, Ceбетem
 21 vero et poetam. Vulgatum est, consueuisse eum cum Plotia Hieria. Sed Asconius Pedianus affirmat, ipsam postea maiorem natu narrare solitam, inuitatum quidem a Varo
 22 ad communionem sui, verum pertinacissime recusasse. Cetera sane vita et ore et animo tam probum fuisse constat, vt

auctore, quam Donatus hic et inf. §. 37 et Seruius ad Ecl. II, 1 retinet, Apuleius iam amplexus est in Apolog. I, §. 13 *Quanto modestius Mantuanus poeta, qui — puerum amici sui Polionis bucolico ludicro laudans, et abstinens nominum, sese quidem Corydonem, puerum vero Alexin, vocat.* In Seruianis ad Ecl. II, 1 ab aliis Caesaris puer fuisse Alexis traditur. Ad eandem Eclogam v. 15, ad Donati fere fidem, *Tres dicitur amasse Virgilius, Alexandrum, quem donauit ei Pollio, et Ceбетem puerum, cum Leria puella (Aleria Plotia), quos a Maecenate dicitur accepisse.* Singulare est, quod in Seruianis ad Ecl. V, 89 legitur, ad versum: *Non tulit Antigenes: Aut pastorem quendam pulcerrimum dicit, aut choraulam significat, quem legimus admodum a Virgilio fuisse adamatum.* Choraules debuit esse puer aliquis chori cantibus tibia accinere solitus; de quo hominum genere v. Scalig. Animaduers. ad Euseb. p. 169. 170. Nouum est, quod Pompon. Sab. ad Aen. VI sub f. de M. Marcello habet: „hic est, quem aiunt Virgilium intemperantia amoris exosculatum fuisse, praesente Augusto.“

non ineruditum dimisit. Hoc dimisit tollendum censet Gronou.

§. 21. *Plotia Hieria.* al. *Plotia Aleria.* Alia narratio est apud Seru. ad Ecl. III, 20 *Varus, tragoediarum scriptor, habuit uxorem litteratissimam, cum qua Virgilius adulterium solebat committere; cui etiam dedit scriptam tragoediam, quam illa marito dedit tamquam a se scriptam. Hanc recitauit pro sua Varus, quam rem Virgilius dicit per allegoriam v. 15 sqq. Non ego te vidi.* Nimirum de Thyeste L. Varii loquitur; de qua fabula v. ad §. 30. Non reperio, vnde Aeneas Syluius petierit ea, quae in hist. de Euryalo et Lucretia narrat (p. 32 ed. Drudonis) „*Virgilius per funem tractus ad mediam turrim pependit, dum se mulierculae sperat vsurum amplexibus.*“

Asconius Pedianus, forte in libro *contra obtrectatores Virgilii.* v. inf. §. 64.

§. 22. *vt Neapoli Parthenias vulgo appellaretur.* Non Grammatici modo, verum etiam Aufonius ita tradit in Centone nupt. ad f. *Quid etiam Partheniam dictum caussa pudoris? qui VIII Aen. cum describeret coitum Veneris atque Vulcani,*

Neapoli Parthenias vulgo appellaretur; ac, si quando Romae, quo rarissime commeabat, viferetur in publico, sectantes demonstrantesque se subterfugere solitum in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exfulantis offerente 23 Augustio, non sustinuit accipere.

VI. Possedit prope centies sestertium, ex liberalitatibus 24 amicorum, habuitque domum Romae in Esquiliiis iuxta hortos Maecenatis: quamquam secessu Campaniae Siciliaeque plurimum vteretur. Quaecumque ab Augustio peteret, re-

ἀντὶχγοσεμνίαν decenter immiscuit. Nomen hoc et tota de pudore poetae narratio ex solo Virgilii nomine conficta esse videtur, quasi a *virgine* ductum esset. Hinc a *παρθένας Parthenias*. Vidit hoc etiam Huetius Quaeft. Alnet. lib. II, c. 15. conf. Bayl. Diction. voc. *Virgile* A. B. Potuit etiam alterum Neapolis nomen *Parthenope* Ge. IV, 564 homines male feriatos ad hoc commentum adducere. confer Fabrum ad Iustin. III, 4. Ceterum quantum monachi in Virgilii nomine interpretando ineptierint, dici vix potest. Vnum hic adferemus exemplum. In Codice Gudiano inter alia somnia legitur: *Publius dicitur Virgilius a pollice magno, quem habebat; ut Virgilius dicitur est a virga lauri. Siue, Populi et Publii dicebantur apud antiquos quasi puppi et pupilli vel orfani. — Maro dicitur est a mare. Sicut enim mare abundat aqua, ita et ipsi affluebat sapientia plus ceteris poetis.*

§. 24. centies HS. Sunt 80, 729 l. 3 l. 4 d. secundum Arbutnotii computationem *Tables*

of anc. Coins p. 115, h. e. ad nostros numos 484, 374 thaleri. Gronou. in notis suis inf. ad §. 56 250,000 thaleros ex centies HS. conficiebat. Recte itaque Iuuenalis VII, 66 sqq. *Magnaementis opus nec de Iodice paranda Attonitae, currus et equos faciesque deorum Adspicere, et qualis Rutulum confundat Erinnyes. Nam si Virgilio puer et tolerabile deesset Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri.* Debuit autem fortunam suam Maecenati, ut vel ex Martiale apparet lib. VIII, 56 *Risit Tuscus eques paupertatemque malignam Reppulit* etc.

secessu Campaniae, h. in villa sua; habuit utique villam in agro Campano, non longe a Nola, ut ex narratione apud Gellium VII, 20 de contentione cum Nolanis de aqua in propinquum Virgilii rus ducenda colligas. De secessu autem Siciliae nulla alia est auctoritas. E loco Propertii II Eleg. extr. 67. *Tu canis umbrosi subter pineta Galaesi* possit aliquis conicere, etiam in agro Tarentino eum praedium habuisse.

- 25 pullam nunquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amisit: ex quibus patrem oculis captum, et duos fratres germanos, Silonem impuberem, Flaccum iam adultum, cuius exitum
- 26 sub nomine Daphnidis deflet. Inter cetera studia, ut supra diximus, medicinae quoque, ac maxime mathematicae, operam dedit. Egit et caussam vnam omnino, nec amplius
- 27 quam semel. Sermone tardissimum, ac paene indocto similem fuisse, Melissus tradit.
- 28 VII. Poeticam puer adhuc auspicatus, in Balistam, ludi gladiatorii magistrum, ob infamiam latrociniorum cooperatum lapidibus, distichon fecit:

*Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus:
Nocte, die, tutum carpe, viator! iter.*

§. 25. *Flaccum, cuius exitum sub nomine Daphnidis deflet.* Eadem Seru. ad Ecl. IV, 1 et 20, vbi et Philargyr., it. Epigr. CCII libri II Anthologiae Lat.

§. 27. *Melissus.* Est is C. Melissus, Spoletinus, Maecenatis libertus, de quo v. Sueton. de illustr. Grammat. 21. Scripsit fabulas togatas, vnde Ouid. ex P. IV, 16, 30 *Et tua cum socco Musa, Melisse, leuis*, vbi v. Heinl.

§. 28. *ludi gladiatorii magistrum; lege ludi litteratorii,* si Phocas Grammaticus audiendus, in versibus de Vita Virgilii v. 41 sqq. Secundum hunc Balista Virgilii magister in elementis grammaticis fuerat. A Donato tamen, certe a prima manu, fuisse videtur *ludi magistrum*, ut iam in Ed. Ven. 1472 et in aliis, ut Danielis, edd. legitur: male interpolatum addito altero. Vidit hoc Burmannus ad Antholog.

lat. Tom. I, pag. 367. Cetero qui magnum acumen inesse disticho haud dixero.

Catalecton — Nomen iam ap. Aufonium occurrit in Idyll. XII, quod Technopaegnon inscriptum. Declarat nomen carmina, quae haberi et censerī solent Virgilii, τὰ καταλεγόμενα εἰς τὰ τοῦ Μάρωνος. Est enim τῶν καταλέκτων liber; τὰ κατάλεκτα. Collectioni alicui eiusmodi praefixum esse debuit Epigramma 182, lib. II Antholog. lat. *Vate Syracosio* etc. Eodem referebat versum Ecl. VI, 1 *Prima Syracosio* Oudinus in Discept. de Culice Virgilii in Misc. Obsl. crit. nou. Tom. IV, pag. 308. De iuuenilibus Virgilii poematibus post virorum doctorum, etiam Ruaci in Vita Virgilii ad a. 696 disputationes, iudicium nostrum in Prooemiis ad minora Virgilii carmina et Catalecta adiecimus. Interea haec monere sufficiat: Fuisse aliquando Culicem inscrip-

Deinde *Catalecton*, et *Moretum*, et *Priapeia*, et *Epigrammata*, et *Diras*, et *Culicem*, cum esset annorum

tum carmen Virgilii passim habitum docet Martialis XIV, 185 *Accipe facundi Culicem, studiose, Maronis*; et VIII, Epigr. 56, 19. 20 *Protinus Italiam concepit et arma virumque, Qui modo vix culicem fleuerat ore rudi*. Sueton. in Vita Lucani: *ut — sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere: et quantum mihi restat ad Culicem?* Staius Silu. II, 7, 74 de Lucano: *Haec primo iuuenis canes sub aevo Ante annos Culicis Maroniani*; et praef. Silu. lib. I, ubi veretur de Thebaide edenda: *sed et Culicem legimus et Batrachomyomachiam etiam agnoscimus; nec quisquam est illustrium poetarum, qui non aliquid operibus suis stilo remissiore praeluserit*. Enimvero aut Culex ille Virgilii intercudit, et is, quem habemus, a Grammatico suppositus eius nomini est, aut misere foedatus ille est, laciniis pannisque variorum interpolatorum assutus. Alterum carmen, nec minus foede interpolatum, *Cirin* Cornelio Gallo vindicatum iuit Iust. Fontaninus hist. litt. Aquilei lib. I, c. 2, p. 32 sqq., repugnante Io. Schradero et aliis: sed de hoc v. Prooem. in *Cirin*. Quod ad *Epigrammata*, inprimis in *Priapum*, attinet, lusisse poetam huiusmodi quaedam dubitare nos non finit Plinius Epp. V, 3. Nam ad maius aliquid quam eclogarum lusum spectasse videtur, dum Virgilium inter eos

memorat, qui paullo lasciuiora carmina condiderint: quamquam alteram sententiam Ouidii verbis tuere possis Trist. II, 537, qui, dum Virgilii exemplo se tuetur, non nisi Bucolica nominat: *Phyllidis hic idem tenerosque Amarullidis ignes Bucolicis iuuenis luserat ante modis*. *Aetnam* Cornelii Seueri vulgo habitam Lucilio iuniori nuper asseruit Wernsdorf. Poet. Lat. min. T. IV. *Diras* Valerii Catonis esse, a nemine facile nunc dubitatur. De *Moreto* vid. prooem. *Copam* cum aliis ad alios auctores referre non veremur. Mos enim ille vulgarissimus siue Grammaticorum siue librariorum fuit, ut siue *ἀθέτοτα* siue minora scripta clarissimo cuique scriptori adscriberent, saepe etiam in calce vacuis chartis illita carmina ad maioris carminis auctorem confidenter referrent. Ex *Epistolis* Virgilii ad Augustum duo loca memorat Macrobr. Sat. I, 24, quamquam *Virgilium illa felicitas ingenii in oratione soluta reliquit*, Senecae iudicio Exc. Controu. lib. III. Augusti epistolas ad Virgilium laudat auctor Dialogi de Oratore c. 13 et Claudianus Epist. ad Olybr. (n. XLI) v. 23 *Dignatus tenui Caesar scripsisse Maroni*. Ceterum non pigebit locum ex Vincent. Bellouac. Spec. hist. VII, 62 adscribere, ubi, postquam ex eo, quod *pascua, rura, duces* tantum cecinisse memoratur Virgilius, colligit: *proinde*

- 29 quindecim. Cuius materia talis est: Pastor fatigatus aestu cum sub arbore obdormisset, et serpens ad illum proreperet, e palude culex prouolauit, atque inter duo tempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contriuit, et visum serpentem interemit, ac sepulcrum culici statuit, et distichon fecit

*Parue culex, pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.*

- 30 VIII. Scripsit etiam, de qua ambigitur, *Aetnam*. Et mox, cum res Romanas inchoasset, offensus materia et nominum asperitate, ad *Bucolica* transiit: maxime ut Alinium Pollionem, Alphenum Varum, et Cornelium Gallum celebraret: quia in distributione agrorum, qui post Philippensem victoriam veteranis, Triumuirorum iussu, trans Padum

Virgilius de Culice, et Virgilius de Aetna, quos Aurelianus ad ostentationem et iactantiam circumferunt, inter auctores apocryphos separandi sunt.

cum esset annorum XV; immo XXV, ut iam emendauit Oudin. l. c. pag. 309.

§. 29. *Cuius materia talis est. Haec, et quae sequuntur, emblemata e margine esse, manifestum est.*

§. 30. *cum res Rom. inchoasset. Ex illo Ecl. VI, 3 Quum canerem reges et praelia. Seruius ad e. l. Gesta regum Albanorum, quae coepta omisit, nomen asperitate deterritus. Alii Scyllam eum scribere coepisse dicunt, in quo libro Nisi et Minois regis Cretensum bellum describebat. Alii de bellis ciuilibus dicunt; alii de traegodia Thyeste. Scylla ad Cirin referenda esse videtur. Thyestes fuit L. Varii nobile opus, de quo, praeter scriptores histo-*

*riae litterariae, vide Rutgers. Lect. Venus. c. 3 et Intpp. ad Quintilian. Inst. Orat. X, 1, 98 iam Varii Thyestes cui libet Graecorum comparari potest. cf. Philargyr. ad Ecl. VIII, 10. Virgilius auctorem fabulae Thyestis fuisse, Grammatici narrant. vid. Seru. ad Ecl. III, 20. inf. §. 81, et sup. ad §. 20. Alii Cassio Parmensi eam vindicarunt. v. Schol. Horat. Ep. I, 4, 3, quem illustravit Ruhnck. ad Vellei. p. 363 cum altero loco Acronis ad I Serm. 10, 62. De primis Virgilii in poetica rudimentis elegantissimos Popii versus meminisse iuuat: *When first young Maro sung of Kings and Wars, Ere warning Phoebus touch'd his trembling Ears, Perhaps he seem'd above the Critics Law etc.**

maxime ut — Hoc Grammaticus hinc comminiscitur, quia Alinii Pollionis Ecl. III, 84. IV, 12. VIII, 7, Varii Ecl. VI, 7 sq. IX, 26, et Cornelii Galli Ecl. VI, 64 et X mentionem satis honorificam

diuidebantur, indemnem se praestitissent. Deinde *Georgi-* 31
ca in honorem Maecenatis edidit, cum sibi vixdum noto
 opem tulisset, aduersus Claudii veterani militis, vel, vt alii
 putant, Arrii centurionis, violentiam, a quo in altercatio-
 ne litis agrariae parum absuit quin occideretur. Nouissime 32
 autem *Aeneidem* aggressus est; argumentum varium, et
 multiplex, et quasi amborum Homeri carminum instar: prae-
 terea nominibus ac rebus Graecis Latinisque commune, et
 in quo, quod maxime studebat, Romanae simul vrbs et
 Augusti origo, contineretur.

IX. Cum Georgica scriberet, traditur quotidie medita- 53
 tos mane plurimos versus dictare solitus, ac per totum diem
 retractando ad paucissimos redigere, non absurde carmen se

fecit. At res Augusti carmine se
 aggressurum esse minatur Ge. III,
 10 sq.³

in distributione agrorum. v.
 inf. Vitam ad a. 713.

§. 31. aduersus Claudii — Ar-
 rii — De Arrio cf. infr. §. 36. 96.
 Seruius ad Ecl. IV, 1 *Virgilius,*
postquam pene occisus est ab
Arrio centurione, Romam re-
vertens mandauit procuratori-
bus suis, vt tuerentur agros
suos et ad praesens obseque-
rentur Arrio; idem Comment.
 pr. §. 13 *Ad quem (agrum) re-*
cipiendum profectus ab Arrio
centurione, qui eum tenebat,
pene est interemptus, nisi se
praecipitasset in flumen Min-
cium, vnde est allegorice: Ipse
 aries etiam nunc vellera siccat.
 Conf. eundem ad Ecl. I, 48. III,
 94. IX, 6, 23. Non admodum
 discrepant ea, quae alius Gram-
 maticus inter Seruiana ad Ecl. IX,
 1 narrat: *Sane alii ordinem hu-*
ius eclogae ita exponunt: Cum
immunitatem agrorum Virgi-

lius impetrasset, lis est exorta
de finibus inter eum et eos, qui
in proximo agros acceperant;
ex quibus Clodius quidam dixit,
se omnem litem amputaturum
interfecto Virgilio; quem poe-
ta stricto gladio se insequen-
tem fugit in tabernam carbo-
nariam, et beneficio institoris
ex alia parte emissus seruatus
 est. Milienum Toronem (centu-
 rionem) primipilarem e Probo
 memorat Pompon. Sab., Mancin-
 nellus et alii.

§. 33. Facile apparet, haec,
 quae sequuntur, e variorum Gram-
 maticorum siue iudiciis siue com-
 mentis esse contarcinata.

vsae more. Gell. XVII, 10
Amici familiaresque P. Virgi-
lii in his, quae de ingenio mo-
ribusque eius memoriae tradi-
derunt, dicere eum solitum fe-
runt, parere se versus more
 atque ritu *vsino* v. rel. Quinc-
 til. Inst. X, 3, 8. *Virgilium quo-*
que paucissimos die composuisse
versus, auctor est Varus.

- virgae more parere dicens, et lambendo demum effingere.
- 34 Aeneida prosa prius oratione formatam, digestamque in XII libros, particulatim componere instituit, ut quidam tradunt.
- 35 Alii eius sententiae sunt, ut existiment, eum, si diutius vixisset, quatuor et viginti libros usque ad Augusti tempora scripturum, atque alia quaedam percursum; Augusti vero gesta diligentissime exsecuturum: quippe qui, dum scriberet, ne quid impetum moraretur, quaedam imperfecta reliquit; alia leuissimis versibus veluti fulsit: quos per iocum pro tigillis vel tibicinibus interponi a se dicebat, ad sustinendum opus, donec solidae columnae aduenirent.
- 36 X. Bucolica triennio Asinii Pollionis suasu perfecit. Hic Transpadanam prouinciam regebat; cuius fauore, cum veteranis Augusti militibus Cremonensium et Mantuanorum agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione, suos, seu Claudio seu Arrio datos, recuperavit.
- 37 Hunc Pollionem maxime amavit Maro, et dilectus ab eo magna munera tulit. Quippe qui inuitatus ad coenam, captus pulcritudine et diligentia Alexandri, Pollionis pueri,
- 38 eum dono accepit. Huius Pollionis filium, C. Asinium, et Cornelium Gallum, oratorem clarum, et poetam non mediocrem, miro amore dilexit Virgilius. Is transtulit Euphro-
rionem in Latinum, et libris quatuor amores suos de Cytheride scripsit. Hic primo in amicitia Caesaris Augusti fuit:
- 39 postea, in suspicionem coniurationis contra illum adductus,

§. 34. ut quidam tradunt; impudentissimi profecto homines, qui infimi subsellii poetastris vilitatum morem tanto poetae tribuere ausi sunt. At illud etiam insulsius, ad XXIV eum libros Aeneidem fuisse perducturum; quasi de annalibus ageretur. Fecit tamen hoc Maphaeus Vegius, Landensis, saec. XVI, qui XIII librum Aeneidi adiecit, quem iam in ed. Adami Rot 1471 et hinc in multis editionibus expressum

reperias. conf. *Abauzit Oeuvres* Vol. II.

§. 36. *Bucolica triennio* — Sic et Phocas v. 95 sqq. v. inf. Vitam ad a. 716.

§. 37. *Alexandri* v. sup. §. 20.

§. 38. *C. Asinium*. Est is C. Asinius Gallus ex Tacito Ann. I, 12 et al. Dione LVII, 2 etc. satis notus.

De Cornelio Gallo v. ad Ecl. VI, 64 et X pr. cf. quos laudat Burmannus ad Antholog. lib. II, Ep. 176.

occisus est. Verum vsque adeo hunc Gallum Virgilius amarat, vt quartus Georgicorum, a medio vsque ad finem, eius laudem contineret. Quem postea, iubente Augusto, in Aristaei fabulam commutauit.

XI. Georgica septennio Neapoli, Aeneida partim in Sicilia partim in Campania duodecim confecit annis. Bucolica eo successu edidit, vt in scena quoque per cantores crebra pronuntiatione recitarentur. At cum Cicero quosdam versus audisset, et statim acri iudicio intellexisset non communi vena editos, iussit ab initio totam eclogam recitari: quam cum accurate pernotasset, in fine ait: *Magnae spes altera Romae.* Quasi ipse linguae Latinae spes prima

§. 39. *occisus est*; se ipsum interemit. v. Vita Virgil. a 728.

vt quartus Georgicorum. Eadem inter Seruiana ad Ecl. X, 1, Ge. IV, 1, quae an vera sint, valde dubito; non enim coniectare licet, quomodo Galli laudes in illo argumento locum habere poterint; nec, si iam ante quatuor annos Georgica in vulgus exierant, locus potuit retractari.

§. 40. *Georgica septennio Neapoli.* De loco constat ex finelib. IV Georg.; tempus Grammaticorum fide nititur.

§. 41. *vt in scena.* Idem commentum in Seruianis ad Ecl. VI, 11 memoratur, Eclogam sextam a Cytheride mima esse recitatam. Eius rei tamen exemplum aliud, aut narrationis fundum idoneum reperire haud facile est. Attamen antiquior rei auctoritas ex Dialogo de Oratoribus excitari potest c. 13 *testis ipse populus, qui, auditis in theatro versibus Virgilii, surrexit vniuersus et forte praesentem spectantemque Virgilium veneratus*

est sic, quasi Augustum. Est quoque locus Ouidii Trist. V, 7, 25. *Carmina quod pleno saltari nostra theatro, Versibus et plaudis scribis, amice, meis,* Recte de Medea intelligi docet; alter locus Tr. II, 519, 520. verum quae sequuntur, obscurant rem. Haec nisi fides narrationi foret, suspicarer, ex Ecl. VI, 66 *Vtque viro Phoebi chorus assurrexerit omnis* lepidum hominem hanc narrationem de Gallo in Virgilium argute conferre sibi visum esse. Recitationes, vt Athenis, ita Romae in theatro factas esse aliunde, mihi quidem non constat. Quod Ouid. Trist. IV, 10, 54 *carmina se populo iuuenilia legisse* ait, ad recitationes sane spectat, nec tamen in theatro factum esse necesse est. Dicemusne mimum aliquem in scena versus e Bucolicis interposuisse et laudasse? Iam vero illud quoque notabile, quod iam Ciceronis aetate *mima* in scena Romae memoratur; cum seminarum partes histriones et mimi agerent. A

42 fuisset, et Maro futurus esset secunda. Quae verba postea
Aeneidi ipse inferuit. Georgica, reuerso ab Actiaca victo-
ria Augusto, atque reficiendarum faucium causa Atellae com-
moranti, per continuum quatrimum legit, fuscipiente Mae-
cenate legendi vicem, quoties interpellaretur ipse vocis of-
43 fensione. Pronuntiabat autem maxima cum suauitate, et
44 lenociniis miris. Seneca tradidit, Iulium Montanum poe-
tam solitum dicere, inuolaturum se quaedam Virgilio, si vo-
cem posset, et os, et hypocritam: eosdem enim versus, eo
pronuntiante, bene sonare; sine illo, inarescere, quasi
mutos.

45 XII. Aeneidos vix dum coeptae tanta exstitit fama, vt
Sext. Propertius non dubitarit sic praedicare:

*Cedite Romani scriptores, cedite Graui,
Nescio quid maius nascitur Iliade.*

grammatico dicti sunt *cantores*. Senioribus aetatibus etiam femi-
nas in scenam prodisse, ex Pa-
tribus, quos appellamus, disci-
mus.

quasi ipse n. Cicero. Est haec
grammatici narrantis interpreta-
tio: quae et ap. Seruium l. l.
habetur. Cum Cicerone indig-
nam hanc sui laudem putaret
Warton (*Life of Virgil* p. 8.)
quandoquidem *Silenus*, Ecloga
sexta, recitata esse traditur, cre-
didit ille, posse dictum hoc ita
accipi, vt, cum illa Ecloga phyfici
sit argumenti, post Lucretium par-
tes secundas Maronem obtentu-
rum esse significauerit.

inferuit: Aen. XII, 168 *Et
iuxta Aescanias, magnae spes
altera Romae.*

§. 42. *Atellae commoranti*.
Falsum hoc; nam a pugna Ac-
tiaca rediens Caesar ultra Brun-
disium, quo Senatum Roma euo-
cauerat, non processit. v. Dio

LI, 4. conf. inf. ad 724; aegro-
tans vero rediit in Italiam a
pugna Philippenfi, a. 712, verum
vt et tum aliquantum Brundisii
subsisteret. cf. Appian. pag. 1073.
1080. Plutarch. Anton. pag. 925.
Dio XLVIII, 3. conf. Vita Virg.
724.

§. 44. *Iulium Montanum*. Hero-
ica is et elegiaca scripserat.
Ouidius ex P. IV, 16, 11 *Qui-
que vel impartibus numeris,
Montano vel aequis Sufficit, et
gemino carmine nomen habes*.
Meminit eius Seneca Ep. CXXII
*Recitabat Montanus Iulius car-
men, tolerabilis poeta, et
amicitia Tiberii notus et fri-
gore*. Afferuntur ibidem versus
ex eo, tolerabiles et illi, nihil
tamen de Virgilii recitatione.
Neque eo spectant, quae apud
Senecam Controuerf. XVI extr.
legas.

§. 45. *Sext. Propertius* v. lib.
II, Eleg. 25, (34) 65. Scripta

Augustus vero, cum tum forte expeditione Cantabrica abes- 46
 set, et supplicibus atque minacibus per iocum literis effla-
 gitaret, ut sibi de Aeneide, ut ipsius verba sunt, vel prima
 carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negavit
 se facturum Virgilius; cui tamen multo post, perfecta de-
 mum materia, tres omnino libros recitavit: secundum vide-
 licet, quartum, et sextum. Sed hunc praecipue ob Octa- 47
 viam: quae, cum recitationi interesset, ad illos de filio suo
 versus, *Tu Marcellus eris*, defecisse fertur: atque aegre
 refocillata, dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari
 iussit. Recitavit et pluribus; sed neque frequenter, et fer- 48

autem illa Elegia esse debet V. C. 728. vel 729; nam mortis Galli mentio in ea fit v. 91. 92.

§. 46. *cum tum forte; f. qui tum Gronou.*

expeditione Cantabrica V. C. 729. vid. inf. h. a. Macrob. Sat. I, 24 *Ipsius enim Maronis epistola, qua compellat Augustum, ita incipit:* „Ego vero „frequentes a te literas accipio; „*et infra:* De Aenea quidem „meo; si mehercule iam dignum „haberem auribus tuis, libenter „mitterem; sed tantum inchoata „res est, ut pene vitio mentis „tantum opus ingressus mihi vi- „deat; cum praesertim, ut scis, „alia quoque studia ad id opus „multoque potiora impertiar.“ Legant haec poetae nostri et in sinu suo gaudeant, sibi ad carmina scribenda tanto apparatu opus non esse. De Epistolis Augusti ad Virgilium conf. sup. ad §. 28.

vel prima carminis hypographa. Leg. *primam c. hypographen* suspicatur Burmannus. Gesnerus ad Claudianum p. 630 *hy-*

pographa primum in chartas vel ceras coniecta esse notabat, nondum emendate et accurate perscripta.

tres libros recitavit. Seru. ad Aen. IV, 324 *Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.* „Dicitur autem ingenti adfectu „hos versus pronuntiasse, cum „priuatim paucis praesentibus recitaret Augusto; nam recitavit „primum libros tertium et quartum.“ Vbi alii „primum, tertium et quartum.“

§. 47. *ob Octaviam.* Eius filius M. Marcellus immatura morte obierat a. V. C. 731. v. Vitam ad h. a.

dena sestertia 80 l. 14 s. 7 d. siue circa 484 thaleros; XXV Versus, tot enim de Marcello agunt, ad 2100 l. hoc est ad 12600 thaleris aestimati fuerunt. Apud Seru. ad VI, 862 „Et constat hunc librum tanta pronuntiatione Augusto et Octaviae „esse recitatum, ut fletu nimio „imperarent silentium, nisi Virgilius finem esse dixisset, qui „pro hoc aere graui donatus est,

me illa, de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur. Erotem, librarium et libertum eius, exactae iam senectutis, tradunt referre solitum, quondam in recitando eum duos dimidiatos versus compleffe ex tempore: et huic *Misenum Aeolidem*, adiecisse, *quo non praestantior alter*; item huic, *Aere ciere viros*, simili calore actutum subiunxisse, *Martemque accendere cantu*: statimque sibi imperasse, vt vtrumque volumini adscriberet.

50 XIII. Bucolica Georgicaque emendauit. Anno vero
51 quinquagesimo secundo, vt vltimam manum Aeneidi imponeret, statuit in Graeciam et Asiam secedere, triennioque continuo omnem operam limationi dare, vt reliqua vita tantum philosophiae vacaret. Sed, cum aggressus iter, Athenis occurrisset Augusto, ab oriente Romam reuertenti, vna cum Caesare redire statuit. Ac cum Megara, vicinum Athenis oppidum, visendi gratia peteret, languorem nactus est; quem non intermissa nauigatio auxit, ita vt, grauior indies, tandem Brundisium aduentarit: vbi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octobr. C. Sentio, Q. Lucretio Coss.

52 XIV. Qui cum grauari morbo sese sentiret, scrinia saepe et magna instantia petiuit, crematurus Aeneida: quibus

„id est missis etc.“ Vltima e Grammatici penu addita sunt.

§. 49. *versus compleffe*. Etiam hoc Grammatici acumen prodit: qui forte versibus a se expletis fidem et auctoritatem parare voluit. Versus sunt Aen. VI, 164. 165, vbi conf. Seru.

§. 51. *tantum philosophiae vacaret*. Conuenit cum sententia versuum pulcerrimorum Ge. II, 475 sqq. *Me vero primum dulces ante omnia Musae accipiant* etc.

Augusto ab oriente R. reuertenti ex itinere, quod e Sicilia per Asiam et Graeciam fecerat. vid. inf. Vitam ad 732 — 734.

Brundisium. Tarentum alii memorant. *Tarenti Apuliae ciuitate, dum Metapontum videre cupit, seu Brundisii, dum Megaram videre voluisset* (vides Grammaticorum seu Monachorum imperitiam, dum Donatum ante oculos habent §. 51) *quorundam iudicio inualitudine ex solis ardore contracta*; Vita Virgilii praemissa Edit. Ven. 1472, quae deinceps in Ed. Danielis Seruio tribuitur. Inepi Grammatici lacinia est in Seru. ad Aen. II, 197, qua Thessaliam adisse Maro narratur.

§. 52. *Qui cum*. v. inf. ad 735.

negatis testamento comburi iussit, vt rem inemendatam imperfectamque. Verum Tuca et Varius monuerunt, id Augustum non permitturum. Tunc eidem Vario, ac simul 53
Tuccae, scripta sub ea conditione legauit, ne quid adderent quod a se editum non esset, et versus etiam imperfectos, si qui erant, relinquerent. Voluit etiam sua ossa Nea- 54

§. 53. *L. Varius* auctor Thyestae v. sup. ad §. 30. Maecenati imputatur in Carm. ad Pison. 226, (quod Saleio Baso assignat Wernsdorf. P. L. M. Tom. IV, vbi v. p. 276) quod Varius tragoediae laude inclaruit: *Maecenas tragico quatientem pulpita caestu Euexit Varium*. Locus corruptus: alii *gestu*, immo *gressu*; nam *gestu* scena vix quatitur, sed idem ab epico carmine commendatur ab Horat. Carm. I, 6, 1 *Scriberis Vario fortis et hostium Victor Maeonii carminis aliti*, h. poetae, qui euolat carmine epico. Serm. I, 10, 44 *forte epos acer, Vt nemo, Varius ducit*. Versus eius aliquot heroicis adscripsit Macrob. VI, c. 1 et 2; corrupte tamen ibi laudatur: *Varius de morte*. At ex *Varii Panegyrico Augusti* petitos esse versus, quos Horatius inferit I Ep. 16, 27. 28. 29, testatur Schol. ad e. l. Collegit fragmenta Rutgerf. Venuf. Lect. c. 3, vt sup. ad §. 30 monitum est. Cum Virgilio tamquam alter poetarum princeps nominatur Art. P. 55 et II Epp. I, 247. Amicissimus Horatio v. Serm. I, 9, 23, quem etiam Maecenati commendauerat. vid. Serm. I, 6, 55. Male cum Varo a multis confunditur. v. Exc. ad Ecl. VI. De varietate in scriptura conf. Horreum in

prooem. Miscell. Critic. Videtur ille quoque latere in loco Macrobiani II, Sat. 4. pr. vbi de Augusti ioco de Aiace tragoedia ab eo inchoata: *postea Lucius grauis tragoediarum scriptor interrogabat eum, quid ageret Aiax suus et ille*, in spongiam, *inquit*, incubuit. Quae male ad Ciceronem transtulit Io. Lydus a Schow editus p. 50. Nuper multa de Vario certa et incerta fide disputauit, docte tamen, Ger. Nic. Heerkens in praefat. ad Icones, vt ei inuentam in Germania tragoediam Tereum vindicaret. *Plotius Tuca*, male *Quinctilius Tuca* appellatur apud Probum in Vita Virgilii. *L. Varium et Plotium Tuccam* mox §. 56 Donatus excitat. *Plotius et Varius*, tamquam communes Horatii et Virgilii amici, laudantur Horat. Sat. I, 5, 40. Inter praestantissimos carminum iudices refertur apud eundem *Plotius* Sat. I, 10, 81.

et versus etiam imperfectos relinquerent. v. ad f. 59. Eosdem etiam libros distinxisse, narrant grammatici: qua de re vid. ad lib. V Aen. extr.

§. 54. *distichon*; hoc passim laudatur; est tamen tam ieiunum et ineptum, vt nemini facile fraudem faciat. *Calabri* declarant Brundisium. Aliud epi-

polim transferri, vbi diu et suauissime vixerat; ac extrema valetudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon:

*Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces.*

55 Translata igitur iussu Augusti eius ossa, prout statuerat, Neapolim suere, sepultaque via Puteolana, intra lapidem secundum, suoque sepulcro id distichon, quod fecerat, inscriptum est.

56 XV. Heredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum, fratrem ex alio patre, ex quarta Augustum, ex duodecima Maecenatem, ex reliqua L. Varium et Plotium Tuccam: qui eius Aeneidem post obitum, prout petiuerat, iussu

taphium in Cagianni, Principis feminae, Villa inuentum, Ma-
billonius memorat Itin. Ital. p.
113 *Sistite, Viatores, quaeso
pauca legite. Hic Maro situs
est.* Videtur et hoc carmen otiosi
hominis lusus esse.

§. 55. *Sepulcro*; quod adhuc monstratur, ad ingressum cryptae Pauliypanae; quodque magicis poetae artibus monachi narra-
runt effossum. Memorant de eo omnes, qui ad haec loca accessere: vt singulos excitare velle putidum foret. v. saltem Holdsworth *Remarks on Virgil* p. 501. Egere porro de eo multi: in quibus videndi Cluuer. Ital. ant. IV, 3, p. 1153, qui tamen in censuram venit Holdsworthi p. 5. Capacius Hist. Puteol. cap. 34, et Hist. Neap. lib. II, cap. 2. Cam. Peregrinus de Campania Felice disl. II, S. 20. Scip. Mazzella p. 203. Verum praestat nunc adire Paoli Antiqq. Puteol. fol. 10 sqq., vbi et expressa loci facies, nec minus speciose apud Hamilton. Campi Phlegraei T. II,

r. 16. Adde Fabric. Bibl. Lat. Vol. II, p. 227* Burmann. ad Antholog. lib. II, Ep. 198 et in praef. perdocta ad Doruillii Siculo p. XXV. Silius Italicus illud *monumentum Virgilii adire, vt templum, solebat* Plin. Epist. III, 7. De quo Maroniani sepulcri cultu v. Martial. XI, 49 et 51. Ex quibus locis male lectis et acceptis Silium etiam Virgilii villam emisse tradunt, qui Siliii vitam composuerunt: quamquam Virgilii agrum non longe a Nola fuisse, supra ad §. 24 commemorauimus. Etiam Statius Silu. IV, 4, 51 *En egomet — Maroneique sedens in margine templi Sumo animum et magni tumulis ad canto magistri.*

§. 56. Romanus aliquis scripturus fuisset: Heredes fecit ex semisse Val. — ex quadrante Augustum, vncia Maecenatem, ex sextante qui supererat, L. Varium et Tuccam. — *Maecenatem.* Is adeo superstes fuit Maroni. At Maroni adscripserant grammatici Elegiam in Maecenatis obitum.

Caesaris emendauerunt; nam nullius omnino sententia crematu Aeneis digna visa fuit: qua de re Sulpicii Carthaginien- 57
nienfis exstant huiusmodi versus:

*Iusserat haec rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quae cecinere ducem.
Tucca vetat, Variusque simul; tu, maxime Caesar,
Non finis, et Latiae consulis historiae.
Infelix gemino cecidit prope Pergamos igni,
Et pene est alio Troia cremata rogo.*

Exstant et Augusti de ipsa eadem re versus plures et clarissimi, quorum initium est:

*Ergone supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Musa Maronis?*

Et paulo post:

*Sed legum seruanda fides; suprema voluntas
Quod mandat, fierique iubet, parere necesse est.
Frangatur potius legum veneranda potestas,
Quam tot congestos noctesque diesque labores
Hauferit vna dies Et ea quae sequuntur.*

Nihil igitur auctore Augusto Varius addidit, quod et Maro 59
praeceperat, sed summatim emendauit, vt qui versus etiam imperfectos, si qui erant, reliquerit. Hos multi mox sup-

§. 57. *Sulpicius Carthaginien-
fis.* Grammaticus. Eius carmen
vide etiam ap. Scalig. Catal. pag.
140. Anth. Lat. lib. II, epigr. 174.
—*historiae* sane vl. 4 parum com-
mode fit memoratio; deb. *Latia
Musa* memorari; aut *Latia*
f. Romano *nomini*. Dicit tamen
potest auctor carminis respexisse
origines Iuliae gentis et Romano-
rum a Troianis, quae Aeneidis
argumentum constituunt.

§. 58. *Augusti.* Grammatici
alicuius sub Augusti nomine: in
Pithoeo p. 70. Catalectis p. 141,
et in Anthologia II, 184. Videas

TOM. V

tamen Voltarium horridos hos et
ineptos versus non modo Augusto
tribuere, verum etiam magno-
pere probare: *ils sont beaux
et semblent partir du cocur.
Essai sur la Poésie epique*
chap. 3. Ita vides, ad verum
pulcrarum sententiarum sensum
et iudicium sermonis intelligen-
tiam aliquam esse necessariam.
(Supr. Testim. IV et VII.)

§. 59. *Hos multi mox supple-
re conati:* cuius generis versus
multos passim in suspicionem ad-
duximus; alios dudum eiecere
critici. Fuere tamen etiam re-

O O

plere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem; quod omnia fere apud eum hemistichia, praeter illud: *Quem tibi iam Troia peperit*, sensum videntur habere perfectum. 60 Nifus, grammaticus, audisse se a senioribus dicebat, Varium duorum librorum ordinem commutasse, et, qui tum secundus erat, in tertium locum transtulisse: etiam primi libri correxisse principium; his demtis versibus:

*Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, et egressus siluis, vicina coegi,
Vt quamuis avido parerent arua colono:
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma virumque cano.*

centiores, qui inanem operam in explendis his versibus collocarent; vt Nannius Miscell. VI, 10, et Vanierius, de quo I. M. Heintzii, viri docti, Gymnasii Wimar. directoris, est commentatio. Illud vero vix fieri potuisse putes, vt existerent homines ingeniosi et qui sibi subtiles et acuti viderentur, qui in versibus his imperfecte relictis iudicium poetae et miram sagacitatem quaerent; scilicet vt argumenti grauitate tacto lectoris animo ad meditando mora daretur. Qua de re cf. Disquis. I ad Aen. extr. Vnum est Seruii scholion ad Aen. IV, 361, in quo simile iudicium veteris Grammatici legere memini: *Et oratorie, inquit, ibi finiuit, vbi vis argumenti subsistit.* Atqui illud saltem recte is perspectum habuit *oratorium* id esse. Sane ipsa res id ferre debuit, vt nonnullis in locis, sententia absoluta, ingenii impetum poeta inhibere nollet, vtque ad alia properaret, relicto et sepo-

sito versu imperfecto in aliud tempus, quod ei mors maturior invidit.

Quem tibi iam Troia Aen. III, 340. Paulo ante *si qui erant leg. cum Gronou. sicut erant.*

§. 60. *Nifus Grammaticus.* Nomen eius passim occurrit in Grammaticorum scriptis, etiam in Macrobio, vbi Sat. I, 12 eius *Commentarii fastorum* laudantur.

duorum librorum ordinem commutasse. Indoctum hoc, et indoctius adhuc enuntiatum; res ita se habet apud Seruium pr. in Aen. „licet quidam superflue dicant, secundum (librum) primum esse, tertium secundum, et primum tertium, ideo, quia primum Ilium concidit etc.“ scil. ad ordinem rerum gestarum iudicio facto, non ex epicae narrationis lege.

his demtis versibus. Atqui non demtos eos, sed ab alia potius manu adiectos Virgiliano operi esse dicendum erat; cum

XVI. Obtrectatores Virgilio numquam defuerunt. Nec 61
mirum. Nam ne Homero quidem. Prolatis Bucolicis inno-
minatus quidam rescripsit Antibucolica, duas modo Eclogas,
sed infulsiſſime, *παρωδήσας*, quarum prioris initium est:

Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmine fagi?
sequentis:

Dic mihi, Damoeta, cuium pecus, anne Latinum?

Non; verum Aegonis nostri sic rure loquuntur.

Alius, recitante ea ex Georgicis: *Nudus ara, fere nudus;*
subiecit, *habebis frigora, febrem.*

Est et aduersus Aeneida liber Caruilli Pictoris, titulo 62
Aeneidomastix. M. Vipſanius a Maecenate eum suppositum
appellabat nouae *κακοζήλιος* repertorem; non tumidae, ne-
que exilis, sed ex communibus verbis, atque ideo labentis.
Herennius tantum vitia eius contraxit; Perilius Faustinus

a natura fabulae epicae praefixa huiusmodi narratio poetae de se abhorreat. In Edit. 1472 ita hoc loco legitur: *Vnde intuemur aliquos versus detractos in principio, ut: Ille ego, qui quondam, et in secundo* (v. 566): ibi aut ignibus aegra dedere. Ab aliis post Seruium in Vita Virg. quae praefixa est Aeneidi, inter recisos versus numerantur XXII versus Aen. II, 567 ſqq., vbi vide.

§. 61. *quo tegmine fagi?* forte: *quo tegmina fagi?* h. in quem vsu? vt Gronou. Nec tamen vel sic acumen assequor. Alia parodia est apud Seru. ad Ge. I, 210 *Hordea qui dixit, superest vt tritica dicat*, h. debet et de his praecipere. Porro *cutum pecus anne Latinum*, cum Gronouio ita intellige: anne Latinum hoc est, si, *cuium pecus*, dicas? Venire potest in

hunc censum pictura Herculanensis Tom. IV, p. 166, in qua Aeneas et Anchises humeris impositus et manui Ascanius implicitus, omnes exhibiti sunt cerco-pithecorum speciem referentes.

§. 62. De *Caruilio Pictore* nihil aliud reperiri memini. Au forte ei debeatur pictura scurrilis modo memorata, quaerit *Pasquale Carcani Pictur. Hercul.* Tom. IV, p. 166 et 368. *M. Vipſanius Agrippa eum*, Virgilium, appellabat nouae *κακοζήλιος* repertorem, quasi Maecenati ea in re gratificaretur poeta, cuius molle et disinctum scribendi genus passim perstringitur a veteribus. Quae sit *labens cacoze-lia*, obscurum est; an *labantem*, hoc est incertam, mediam inter tumidam et exilem dicere voluit? Multo magis putes Maronem obuiam iuisse Maecenatis prauae et affectatae dictioni.

- 63 furta. Sunt et Q. Octavii Auiti Ὀμοιοτελεύτων octo volumina, quibus annotantur, quos et vnde versus transtulerit.
- 64 Asconius Pedianus, libro quem contra obtrectatores Virgilii scripsit, pauca admodum ei obiecta ponit; et potissimum, quod non recte historiam contexit, et quod pleraque ab Homero sumsit. Sed hoc crimen sic defendere assuetum ait: *Cur non illi quoque eadem furta tentarent? Verum intellecturos, facilius esse Herculi clauam, quam Homero versum surripere;* et tamen destinasse secedere, vt omnia ad fatietatem maleuolorum decideret.
- 65 XVII. Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque omnium bonorum atque eruditorum fuisse, et vsque adeo inuidiae expertem, vt, si quid erudite dictum inspiceret alterius, non minus gauderet, ac si suum fuisset; neminem vituperare, laudare bonos; ea humanitate esse, vt, nisi peruersus maxime, quisque illum non diligeret modo, sed amaret. Nihil proprii habere videbatur. Eius bibliotheca non minus aliis doctis patebat, ac sibi; illudque Euripidis antiquum saepe vsurpabat, τὰ τῶν Φίλων κοινὰ, hoc est, *communia amicorum esse omnia.* Quare coaeuos omnes poetas ita adiunctos habuit, vt, cum inter se plurimum inuidia arderent, illum vna omnes colerent; Varius, Tuca, Ho-

Apud Seru. ad Aen. VIII, 310 „Hoc etiam Maecenas in Symposio, cui Virgilius et Horatius interfuerant, cum ex persona „Messalae de vino loqueretur, ait: „Idem humor ministrat faciles „oculos, pulciora reddit omnia, „et dulcis iuuentae reducit bona.“ „Herennius qui fuerit, non liquet. Herennius Senecio aliquoties in Epp. Plinii occurrit. Nec quicquam constat de Poritto Faustino, aut de Q. Octauio Auito.

§. 64. *Cur non illi.* Dictum hoc Vincent. Bellouac. Specul. hist. VII, 62 repetit, vna cum illo sup. §. 34 de vrsa. Alia, quae

Asconius de Virgilio tradidisse memoratur, v. sup. §. 21. Seru. ad Ecl. III, 105. IV, 110.

assuetum n. Virgilium. Mox videtur legendum: *destinasse se, cedere, vt — recideret.*

§. 65. Egregii mores poetae, et quales in tali ingenio esse debuisse diuines! Confirmat Horat. Sat. I, 5, 40 *Plotius et Varius — Virgiliusque — animae, quales neque candidiores Terra tulit, neque quis me sit deuinctior alter.* Ex tota vita, si nihil aliud de poeta traditum esset, haec saltem censura eum omnibus bonis commendaret.

ratius, Gallus, Propertius. Anser vero, quoniam Antonii partes sequutus est, illum non obseruasse dicitur. Cornificius ob peruerfam naturam illum non tulit. Gloriam vero 68 adeo contemtor fuit: cum quidam versus quosdam sibi adscriberent, eaque re docti haberentur, non modo aegre non ferebat, immo voluptuosum id illi erat. Cum enim distichon, quod laudem felicitatemque Augusti continebat, fecisset, valuisque non nominato auctore affixisset (id erat eiusmodi: 69

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane:

Diuisum imperium cum Ioue Caesar habet),

diu quaeritans Augustus, cuiusnam hi versus essent, eorum auctorem non inueniebat. Bathyllus vero poeta quidam mediocris, tacentibus aliis, sibi adscripsit. Quamobrem donatus honoratusque a Caesare fuit. Quod aequo animo non 70 ferens Virgilius, iisdem valuis affixit quater hoc principium:

§. 67. *Anser*; de quo Ouid. Trist. II, 435 *Cinnaque procacior Anser*. Adde Propert. II extr., 83. 84 *Nec minor his animis, nec se minor ore canorus Anseris indocti carmine cessit olor*. Forte: *Nec minor his animi, nec segnior ore, canorus — olor*. Virgilius, in his, quae luserat, nec minore spiritu, nec remissioribus numeris, Anser superior erat. De *Anser* Seru. ad Ecl. VII, 22. IX, 36. Grauiore auctoritate *Cimber* inter inimicos Virgilii numeretur ex Quintil. Inst. VIII, 3, 27. 28. *Cornificius* Ouidio Trist. II, 436 memoratus: *Et Iene Cornificti parque Catonis opus*. cf. ib. Burm. Catullianus *Cornificius* intelligi hic nequit. Hieronym. in Chron. Euseb. MDCCCCLXXVI (ad V. C. 712) *Cornificius poeta a militibus destitutus interit,*

quos saepe fugientes galeatos lepores vocauerat. Huius foror Cornificia, cuius extant insignia epigrammata. Quibus vereor ne fabulae adspersae sint. Alioqui si hoc anno periit *Cornificius*, illa narratio de inimicitia eius cum Virgilio exercit concidit, cum is non nisi post *Cornificii* mortem inclaruerit. Seruius ad Ecl. II, 36 per *Amyntam* *Cornificium* vult intelligi, quia is conatus est contra Virgilium scribere. cf. eund. ad Ecl. V, 8. Adde inf. §. 76. In argumentis Cod. Gud. Damon Ecl. VIII est *Cornificius*, et *Alphesibo*us Virgilius.

§. 69. 70. Totam de hoc disticho et de quaternis istis hemistichiis narrationem ineptum Grammatici seu monachi commentum esse existima.

Sic vos non vobis. Postulabat Augustus, vt hi versus complerentur: quod cum frustra aliqui conati essent, Virgilius, praeposito disticho, sic subiunxit:

Hos ego versiculos feci: tulit alter honores:

Sic vos non vobis nidificatis aues.

Sic vos non vobis vellera fertis oues.

Sic vos non vobis mellificatis apes.

Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Romae fabula fuit, Maro vero exaltatior.

- 71 XVIII. Cum is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret; respondit, se aurum colligere de stercore Ennii. Habet enim poeta ille egregias sententias sub verbis non multum ornatis. Interroganti Augusto, quo pacto ciuitas feliciter gubernaretur: *Si prudentiores,* inquit, *temonem tenuerint, et boni malis praeponantur: itaque optimi suos habeant honores, nulli tamen*
- 72 *aliorum iniusti quidquam fiat.* At Maecenas: *Quid,* inquit, *Virgili, satietatem homini non adfert? Omnium rerum,* respondit, *aut similitudo aut multitudo stomachum facit, praeter intelligere.* Idem interrogauit: *Quo pacto quis altam felicemque fortunam seruare potest? Cui Maro: Si, quantum honore ac diuitiis aliis praestantior sit, tanta liberalitate et iustitia alios superare nitatur.* Solitus erat dicere: *Nullam virtutem commodiorem homini esse patientia; ac nullam asperam adeo esse fortunam, quam prudenter patiendo vir fortis non vincat.* Quam sententiam in quinto Aeneidos inseruit:

Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, sequamur;

Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

- 76 Cum quidam eius amicus Cornificii in eum maledicta et inimicitias sibi enarraret: *Quam putas,* inquit, *esse huius malevolentiae causam? Nam neque vnquam Cornificium offendi, et eum amo.* *An,* inquit, *Hesiodi sententiae*

§. 72. Videntur homines lepidi, quicquid vnquam pulcrarum sententiarum reperirent, vt

clarum et grauem auctorem darent, in Virgilium cumulasse.

non meministi, ubi ait, architectum architecto invidere, et poetam poetae? De malis, inquit, Graecus ille intellexit: nam boni eruditiores amant. Sed magna cum laude et gloria vindictam in manu habeo. Maiore enim cura virtuti intendam; atque quo elegantior ego fiam, eo vehementiore invidia rumpetur. Erat Augusto familiaris Philistus quidam, orator et poesis mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium erat, quique omnium omnia dicta reprehendere conabatur: non ut verum dignosceret, quod Socrates facere consuevit, sed ut eruditior videretur. Hic Virgilium, ubicumque convenire dabatur, maledictis salibusque vexabat. Quare ille saepe aut tacitundus discedebat, aut suffusus pudore tacebat. Verum, cum Augusto audiente elinguem illum diceret, et causam etiam suam, si linguam haberet, defendere nequire: *Tace, inquit, rabula. Nam haec mea taciturnitas defensorem caussarum mearum Augustum fecit et Maecenatem; et ea tuba, cum volo, loquor, quae ubique et diutissime audietur. Tu loquacitate non modo aures hominum, sed muros rumpis.* Augustus vero Philistum graui vultu increpavit. Tunc Maro, *Si tempus, Caesar, inquit, tacendi hic sciret, raro loqueretur. Tacendum enim semper est, nisi cum taciturnitas tibi noceat, aut oratio aliis proficit. Nam qui contendit, et an contentionis finis utilis sit, non novit, stultis illum annumerandum sapientes putant.*

XIX. Posteaquam Augustus summa rerum omnium potitus est, venit in mentem, an conduceret tyrannidem omittere, et omnem potestatem annuis consulibus, et senatui rempublicam reddere: in qua re diversae sententiae consul-

§. 77. *Philistus* cum suo dicto commentitius Grammaticorum homo esse videtur. Philistos varios enarrat Fabric. ad Dionem XXXVIII, 18, §. 89, sed nullus ex iis hic locum habet. *elinguem* quod dixit, videtur dictum respicere Melissi sup. f. 27.

§. 78. *Posteaquam Augustus* — Commentum hoc parum acuti hominis esse, monere necesse non est. conf. Ruaeum Vita Virg. ad 725. Scilicet poetarum consilia hisce de rebus expetent tyranni! Forte ex Rhetorum scholis fluxit, in quibus declamatio-

tos habuit, Maecenatem et Agrippam. Agrippa enim vtile sibi fore, etiam si honestum non esset, relinquere tyrannidem longa oratione contendit: quod Maecenas dehortari magnopere conabatur. Quare Augusti animus et hinc ferebatur et illinc. Erant enim diuersae sententiae, variis rationibus firmatae. Rogauit igitur Maronem, an conferat priuato homini, se in sua republica tyrannum facere. Tum ille, *Omnibus ferme, inquit, remp. aucupantibus molesta ipsa tyrannis fuit, et ciuibus: quia necesse erat propter odia subditorum, aut eorum iniustitiam, magna suspicione magnoque timore viuere. Sed si ciues iustum aliquem scirent, quem amarent plurimum, ciuitati id vtile esset, si in eo vno omnis potestas foret. Quare si iustitiam, quod modo facis, omnibus in futurum nulla hominum facta compositione distribues; dominari te, et tibi conducet, et orbi. Benevolentiam enim omnium habes, vt* 79 *deum te et adorent, et credant.* Eius sententiam sequutus Caesar principatum tenuit. Audiuit a Syrone praecepta Epicuri; cuius doctrinae socium habuit Varium. Quamuis diuersorum Philosophorum opiniones libris suis inseruisse de animo maxime videatur, ipse tamen fuit Academicus: nam Platonis sententias omnibus aliis praetulit.

nis argumento inseruire potuit. Warthonus tamen (*Life of Virgil* p. 25) narratiunculam admodum probat, et ex Platone petitam, Aen. I, 152 -- 157 expressam esse existimat. Maecenatis et Agrippae disputationes hac de re ex Dione notae sunt: forte et illae in scholis rhetorum natae.

consultos. consultores emendat Gronou. *Mox et ciuibus* inutile est; nisi *f. vt c.* Paulo post *nulla hominum facta compositione* obscurum est. Dictum esse debet pro: nullo habito respectu.

§. 79. a *Scirone.* Lege: a *Syrone.* Syronem, Epicureum, Ci-

ceroni amicissimum et optimum virum intellige, de quo Cicero Fin. II, 35, ad Diu. VI, 11. Eum Virgilii et Varii magistrum fuisse passim Grammatici monent. vid. Phocas in Vita Virg. v. 63. 64. Seru. ad Ecl. VI, 13. Aen. VI, 264. cf. Not. ad Ecl. VI pr. Epigramma Virgilii ad Syronis villam v. in Catalectis et in Antholog. p. 677, in quo ei suos amicos et patrem eo videtur tempore commendare, cum ex agro suo veteranis assignato Romam discederet. *Magni docta dicta Syronis* laudantur ibid. lib. II Epigr. 243.

XX. Nunc quoniam de *auctore* summatim diximus, de 80 ipso iam *carmine* dicendum videtur: quod bifariam tractari solet, hoc est, et *ante opus*, et *in ipso opere*. Ante opus, *titulus, causa, intentio*. Titulus, in quo quaeritur, cuius sit. Causa, unde ortum sit, et quare hoc potissimum sibi ad scribendum poeta praesumerit. Intentio, in qua cognoscitur, quid efficere conetur poeta. In ipso opere sane tria spectantur, *numerus, ordo, explanatio*. Quam- 81 vis igitur multa *ψευδογραφῆ*, id est, falsa inscriptione, sub alieno nomine sunt prolata, ut Thyestes tragoedia huius poetae, quam Varius edidit pro sua, et alia huiusmodi; tamen *Bucolica* liquido Virgilii esse minime dubitandum est: praesertim cum ipse poeta, tamquam hoc metuens, principium huius operis et in principio Aeneidos et in alio carmine suum esse testatus sit, dicens:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena,
et reliqua: et,

Carmina qui lusi pastorum, audaxque iuuenta,
Tityre te patulae cecini sub tegmine fagi.

Bucolica autem et dici, et recte appellari, vel hoc solum in- 82 dicium suffecerit, quod hoc eodem nomine apud Theocritum censeatur. Verum *ratio* quoque demonstranda est. Tria sunt pastorum genera, quae dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi sunt, *αἰπόλοι* dicuntur a Graecis; iidem a nobis caprarii: paullo honoratiores, qui *ποιμένες*, id est, opiliones dicuntur: honestissimi, et maximi, *βουκόλοι*, quos bubulcos dicimus. Unde igitur magis de-

ipse tamen fuit Academicus; atque his potius praefigenda sint. velim constet satis nobis de veritate huius rei. Vulgo pro Epicureo haberi solet Virgilius. Etiam Auctor Ciris v. 3. 4 profitetur philosophiae Epicureae studium. cf. ad pr. Ecl. VI. Sunt vero ea ita comparata, ut non magnum inde fructum capere possis.

§. 80. Quae sequuntur, male narrationi de vita subiecta sunt, cum ad sola *Bucolica* respiciant,

§. 81. *ψευδογραφῆ* immo *ψευδοεπιγραφῆ*. De *Thyeste* v. sup. ad §. 30.

§. 82. *quam ab eo gradu, qui apud pastores excellentissimus inuenitur.* Ineptum est hoc,

buit pastorali carmini nomen imponi, quam ab eo gradu,
 83 qui apud pastorales excellentissimus inuenitur? *Causa* dupliciter inspici solet: ab *origine* carminis, et a *voluntate* scribentis.

84 XXI. *Originem* autem Bucolici carminis alii ad aliam *causam* ferunt. Sunt enim, qui a Lacedaemoniis pastoribus Dianae primum carmen hoc redditum dicant, cum eadem deae, propter bellum, quod toti Graeciae illo tempore Persae inferebant, exhiberi per virgines de more sacra non

quamquam apud Grammaticos passim obuium, etiam Graecos, ut ante Theocritum, in: *περὶ διαφορᾶς τῶν βουκολικῶν*. Obtinuerat vsus, ut *βουκόλοι* eodem modo, quo *ποιμένες*, omnino de quocunque pastorum genere dicerentur, utque adeo *βουκολικὸν* simpliciter esset *pastoritium*. Multa tamen ex hac etymologia suauiter eliciunt scriptores, qui de bucolico carmine egerunt: v. c. *Quadrio*, verbosus homo, *della Storia e della Ragione d' ogni Poesia* Vol. II, pag. 600.

§. 84. *Originem*: v. quam Eclogis praemisimus de genere bucolico disputatiunculam. Nihil in omnibus his, quae memorata sunt, est, in quo acquiescere possis. Non vident homines docti, aliud esse carmen bucolicum arte elaboratum, aliud rude et indoctum, quod impetus animi, exultatio, et affectus temere effundit. Confundunt porro hymnos in deos agrestes, et sacra eorum et fabulas. Eadem tamen, quae hic memorantur, reperias in princ. Comment. Seruui, e quibus videntur huc male reuocata esse. Sunt autem pleraque e

Graeco Grammatico conuersa, qui ab Aldina inde praefigi Theocrito solet: *περὶ τοῦ, ποῦ καὶ πῶς εὐρέθη τὰ Βουκολικά*.

a *Lacedaemoniis pastoribus*. Bello Persico cum festum Dianae Caryatidis instaret, cuius sanum in Laconica erat, in quo virgines Lacedaemoniorum amiuertarium festum agebant et ex more patrio choros instituebant, vid. Pausan. III, 10, bello itaque Persico, quod Xerxes Graeciae intulit, cum propter hostium metum puellae Lacedaemone egredi non auderent, pastores Laconici agri sacra fecisse et Dianam suis carminibus celebrasse memorantur; quae carmina cum probata fuissent, ab eo tempore morem horum carminum esse seruatum. Haec, etsi vix videas quomodo inde bucolici carminis origo repeti possit, iactata videas ubique: vid. Grammaticus in fronte Theocriti: Seruiana pr. Bucolicor. Isidor. Orig. I, c. 38. Diomedes lib. III, p. 483 Putsch. Probus de bucolici carminis ratione, praefixus edd. nonnullis, ut Basil. Henricpetr. 1575. in quo multa copiosius exposita sunt: Vet.

possent. Alii ab Oreste, circa Siciliam vago, id genus car- 85
 minis Dianae redditum loquuntur per ipsum atque pastores:
 quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat, surrepto nu-
 minis simulacro, et celato in fasce lignorum; vnde Fasceli-
 dem Dianam perhibent nuncupatam: apud cuius aras Ores-
 tes per sacerdotem eiusdem numinis Iphigeniam sororem
 suam a parricidio fuerat expiatus. Alii Apollini Nomio, pas- 86
 torali scilicet deo, qua tempestate Admeti boues pauerat.
 Alii Libero, Nympharum scilicet, et Satyrorum, et id ge- 87

Grammatic. Apopsalmatia ad cal-
 cem Malli ab Heusingero edita
 p. 93. 94.

§. 85. *ab Oreste.* In Sicilia, in-
 ter Mylas et Naulochum, non
 longe a promontorio Peloro, tem-
 plum Dianae *Facelinae* siue *Fa-
 celitidis*, Ἀρτέμιδος Φακελίτι-
 dos, erat; cuius sacrum ac no-
 men a Lacedaemoniis petitum
 erat; v. Pausan. III, 16, p. 249;
 cum autem hi originem a Dianae
 Tauricae simulacro per Orestem
 deportato repeterent: fabulae li-
 centia deinde errores aliquos Ore-
 stis circa Siciliam comminisci
 coeperunt; vnde fluxit narratio
 de bucolici carminis origine, quae
 h. l. legitur. De *Diana Phace-
 litide* s. *Facelitide*, non vero
Fascelide, v. inpr. Cluuer. in
 Sicil. ant. p. 304 sqq. Muncker ad
 Hygin. fab. CCLXI. Antonin. Lib.
 27. Adde Probum supra memo-
 ratum, Grammat. Theocrit. l. l.
 Schol. Horat. Cruqu. I Carm.
 7, 10. Intpp. ad Vibium p. 170.
 Traducta quoque est fabula in
 Italiam; nam et Ariciae fuit Dia-
 nae Tauricae βρέτας: Solin.
 cap. 2, p. 13 C. add. Wernsdorf.
 disl. de pignorib. imperii Rom.
 1786, p. 13 sq. et Rhegii eius

religio habita: v. Morisani In-
 scriptt. Regin. p. 91. 92. Probus
 l. c. laudat versus Lucilii: — *et
 saepe, quod ante Optastli, freta
 Messanae et Rhegna videbis
 Moenia, tum Liparas, Facelti-
 nae* (et) *templa Dianae*; scil.
 ad Mylas Siciliae. Tam late sparsa
 est haec fabula, vt eadem hac
 face plura scriptorum loca col-
 lustrare possis. Quid? quod ad
 Syriam eadem fabula fuit deducta
 ab Antiochenis scriptoribus, qui
 omnino sibi in hoc placuere, vt
 veteres fabulas ad suum Oron-
 tem traducerent. v. Malala p. 176.
 Cedren. p. 134 sq. Lamprid. Ela-
 gab. 7, et ibi Salmaf. add. Eck-
 hel Doctrina numor. Vol. III,
 p. 317. Clarissimum Dianae Tau-
 ricae signum fuit in Atticae pago
 Braurone: Eurip. Iphig. in Taur.
 extr.

§. 86. *Att.* Facile apparet,
 Grammaticos haec ex iis poeta-
 rum bucolicorum locis collegisse,
 in quibus, poetico more, modo
 hunc modo illum deum rerum
 rusticarum praesidem propitium
 sibi esse volebant, et inuenti car-
 minis honorem ad eum refere-
 bant poetae.

88 nus numinum principi, quibus placet rusticum carmen. Alii
 89 Mercurio Daphnidis patri pastorum omnium principi, et
 apud Theocritum, et apud hunc ipsum poetam. Alii in
 honorem Panos scribi putant peculiariter pastoralis dei, item
 90 Sileni, Siluani, atque Faunorum. Quae cum omnia di-
 cantur, illud erit probatissimum, Bucolicum carmen origi-
 nem ducere a priscis temporibus, quibus vita pastoralis exer-
 cita erat; et ideo velut aurei saeculi speciem in eiusmodi
 personarum simplicitate cognosci; et merito Virgilium, pro-
 cessurum ad alia carmina, non aliunde coepisse, nisi ab ea
 vita, quae prima in terris fuit. Nam postea rura culta, et
 ad postremum pro cultis et feracibus terris bella suscepta:
 quod videtur Virgilius in ipso ordine operum suorum vo-
 luisse monstrare, cum pastores primo, deinde agricolas, ca-
 nit, et ad ultimum bellatores.

91 XXII. Restat, vt, quae *caussa voluntatem* attulerit
 poetae Bucolica potissimum scribendi, consideremus. Aut
 enim dulcedine carminis Theocriti et admiratione eius illec-
 tus est; aut ordinem temporum est sequutus erga vitam hu-
 manam, vt supra diximus; aut tres modos elocutionum,
 quos *χαρκτηήρας* Graeci vocant, *ισχυρόν*, qui tenuis, *ἀδρόν*,
 92 qui validus, *μέσον*, qui moderatus intelligitur. Credibile
 erat Virgilium, qui in omni genere praeualuerit, Bucolica
 primum, Georgica secundum, Aeneida tertium voluisse con-
 93 scribere. Aut ideo potius primo Bucolica scripsit, vt in
 eiusmodi carmine, quod et paullo liberius, et magis vali-
 dum, quam cetera, est, facultatem haberet captandae
 Caesaris indulgentiae, recuperandique agri, quem amiserat.
 94 Ob hanc causam die tertio iduum Martiarum C. Caesare in-

§. 90. merito Virgilium; flo-
 lida argutia! Eadem tamen etiam
 in Seruianis in pr. Bucolic. §. 24.

§. 91. ἀδρόν, qui validus.
 Melius Gellius VII, 14 vberem
 reddit, quem vide. Seruius pr.
 Comment. in Bucolic. grandilo-
 quum. Cf. Cuper. Obsl. 1, 5 pr.

§. 93. et magis validum; im-
 mo vero, minus v. vide §. 91.

quem amiserat ob hanc causam.
 Ita iunge sententiam. Sunt
 autem et haec ad §. 97 a sequiore
 manu, forte ex Seruianis Com-
 ment. pr. §. 11 inserta.

terfecto, cum Augustum Caesarem paene puerum veterani milites, non abnuente Senatu, sibi ducem constituissent, exorto bello ciuili, Cremonenses, cum ceteris eiusdem studii, aduersarios Augusti Caesaris adiuerunt. Vnde factum 95 est, vt, cum victor Augustus in eorum agros veteranos deduci iussisset, non sufficiente agro Cremonensium, Mantuani quoque, in quibus erat Virgilius, maximam partem suorum finium perdidissent, eo quod vicini Cremonensibus fuerant. Sed Virgilius, Augusti familiaritate suoque carmine 96 fretus, Centurioni Arrio obsistere ausus est. Ille statim, vt miles, ad gladium manum admouit. Cumque se in fugam proripuisset poeta, non prius persequendi finis fuit, quam se in fluuium Virgilius coniecisset. Sed postea, Maecenate, et Pollione, et ipso Augusto fauentibus, agros suos recepit.

XXIII. *Intentio libri*, quam *σκοπή* Graeci vocant, imitatione Theocriti poetae constituitur, qui Siculus et Syracusanus fuit. Est intentio etiam in laudem Caesaris, et principum ceterorum, per quos in sedes suas rediit: vnde, vt et delectationem et vtilitatem finis contineret, secundum praecepta cuncta confecit. Quaeri solet, cur non plures 97 quam decem Eclogas conscripserit: quod nequaquam mirandum videbitur ei, qui considerauerit aetatem scenarum pastoralium, quae ultra hunc numerum non potest proferri; praesertim cum ipse poeta circumspectior Theocrito, vt ipsa res indicat, videatur metuere, ne illa Ecloga, quae Pollio inscribitur, minus rustica videatur, cum ipsam sic praeferuat ipse, dicens, *Sicelides Musae, paullo maiora canamus*: et idem similiter in aliis duabus facit. Illud tenendum esse 99 praedicimus in Bucolicis Virgilii, neque nusquam, neque vbique aliquid figurate dici, hoc est, per allegoriam. Vix

§. 97 *Intentio libri*. Eadem in Seru. ibid. §. 8.

§. 98. *Quaeri solet*. Vix habeas dicere, vtra stolidior sit, quaestio ne an eius solutio.

§. 99. *neque nusquam, neque vbique*; hoc vero acute dixit Grammaticus. Eadem in Seru. l. l. §. 9. 10. vid. disput. *de bucolico carmine*.

enim propter laudem Caesaris et amissos agros haec Virgilio conceduntur; cum Theocritus, quem hic noster toto studio imitari conatur, simpliciter omnino conscripserit.

100 XXIV. Quod autem in ipso carmine tractari solet, est
 101 *numerus, ordo, explanatio.* Numerus Eclogarum manifestus est. Nam decem sunt: ex quibus proprie Bucolicae VII esse creduntur: nam tres vltimae proprie Bucolicae dici non debent, Pollio scilicet, Silenus, et Gallus. Prima igitur continet conquestionem publicam, et priuatam congratulationem de agro, et dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, et dicitur Alexis. Tertia certamen pastorum, et dicitur Palaemon. Quarta genethliacum, et dicitur Pollio. Quinta epitaphium, et dicitur Daphnis. Sexta metamorphosin, et dicitur Varus, et Silenus. Septima amores diuersorum sexuum, et dicitur Corydon. Octaua Pharmaceutria, et dicitur Damon. Nona continet poetae conquestionem de amisso agro, et dicitur Moeris. Decima desiderium Galli, et dicitur Gallus. Quod ad *ordinem* spectat, illud scire debemus, in prima tantum et vltima Ecloga poetam voluisse ordinem seruare; quoniam in altera principium constituit: vt in Georgicis ait: *Tityre te patulae cecini sub tegmine fagi*: in altera ostendit finem: quippe qui dicat, *Extremum Arethusa mihi concede laborem*. Verum, inter ipsas Eclogas, pastoralem conscriptumque ordinem nullum esse certissimum est. Sed sunt qui dicant, initium Bucolici carminis non *Tityre* esse; sed *Prima Syracosio dignata est ludere versu*.

103 XXV. Superest *explanatio*: ad quam antequam veniamus, illud dixerim, tenue esse Bucolicum carmen, et vsque

§. 101. *Prima igitur.* Ne hi quidem Eclogarum tituli commode expressi sunt.

Palaemon. Sueton. de illustr. Grammat. c. 23 de Remmio Palaemone: *Arrogantia fuit tan-*

ta, et — nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed, praesagiente Virgilio, fore quandoque omnium poetarum ac poematum Palaemonem iudicem.

adeo ab heroico caractere distare, vt versus quoque huius carminis suas quasdam caesuras habeant, et suis legibus distinguantur. Nam cum tribus probetur metrum: caesura, 104 scansione, modificatione; non erit Bucolicus versus, nisi in quo et pes primus partem orationis absoluerit: et tertius trochaeus fuerit et caesura, et quartus pes dactylus magis quam spondeus partem orationis terminauerit, quintus et sextus pes ex integris dictionibus fuerit: quod Virgilius, a Theocrito saepe seruatum, victus operis difficultate, neglexit. In solo principio, incertum industria an casu, has 105 caesuras seruauit. Nam, *Tityre*, dactylus partem orationis absoluit, *tu patu, lae recu*, tertium dactylum, quamvis de composita dictione concludit: *bans sub* quartum spondeum pro dactylo. Cum subiunxit, *tegmine fagi*, terminatis partibus orationis integrum comma perfecit: cuius rei diligentiam licet in Theocriti omnibus ferme versibus admirari. Qui vero supra dicta acri iudicio dili- 106 genterque considerarit, facile intelliget, quae in Georgicis intentio, quique finis fuerit, nec minus etiam in Aeneide.

Poematis stili genera tria sunt. Aut enim *actiuum* vel 107 *imitatiuum*, quod Graeci δραματικὸν appellant, in quo personae loquentes introducuntur sine poetae interlocutione: vt sunt tragoediae, et comoediae; δραῶν enim Graece agere dicitur: quo genere scripta est prima, *Tityre*, et, *Quo te Moeri pedes*. Aut *enarratiuum*, quod Graeci

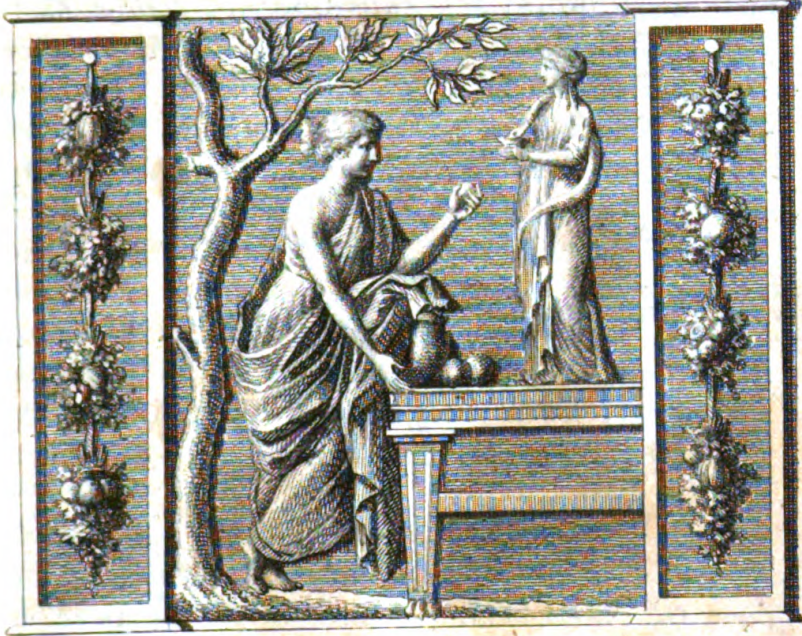
§. 104. non erit bucolicus *Damoeta, cuium pecus.*] Quod versus, nisi. Grammatici subtilitas! Cum de caesura agunt Grammatici, versum bucolicum appellant, in quo post pedem quartum, eumque dactylum, nulla caesura incidit: ἀδύ τι τὸ ψι-σύρισμα καὶ ἄ πίτυς [Dic mihi, 107. Poematis stili tria genera sunt. Ex Grammatico Graeco in fronte Theocriti: περὶ τῶν τῆς ποιήσεως χαρακτηριστῶν.

354 TIB. CL. DON. VITA P. VIRG. MAR.

διηγηματικὸν appellant: in quo poeta ipse loquitur sine interpositione personae, ut tres primi Georgicon libri, item Lucretii carmina. Aut *commune*, vel *mixtum*, quod Graeci μιχτὸν appellant; ubi et poeta ipse loquitur, et introductae personae: ut est Virgilii Aeneis.

ut tres primi Georgicon libri. que ad eam partem, qua Proteus
Cur non et quartus? saltem vs- vaticinans inducitur.

P. VIRGILII MARONIS VITA PER ANNOS DIGESTA

V. C. Varr. 684. Cat. 682.

*M. Licinius Crassus. Cn. Pompeius Magnus Coff.
ante C. N. 70. Virgilii 1.*

His Coff., et quidem Idibus Octobribus, natum esse Virgilium tradunt ad vnum omnes. Consentunt et in hoc, Andes, agri Mantuani vicum, ei natale solum fuisse. De patre eiusque nomine vt et de matre multa ineptiunt Grammatici. Patrem Virgilium Maronem, matrem Maiam, fuisse dubitari nequit. Nomen et Virgilius et Vergilius scribitur. Sed videamus de singulis.

Coff. laudatos non modo Pseudodonus diferte memorat, et Phocas v. 20. 21, verum etiam Hieronymus in

Chronic. Euseb. p. 151 et p. 40 (ed. 1658) *Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua, nascitur, Pompeo et Crasso Coff.* cf. Scalig. Animadu. p. 152 b. Nam Graeca respicienda non sunt, in quibus p. 259 sequenti anno adscriptum est: Βιργίλιος ἐγενήθη· quod idem sequuntur Chronicon Paschale s. Fasti Siculi pag. 184. C. Idatius Fastis Consular. a. 685. Apud eundem Hieronymum ad Olymp. 177, 3 is annus recte refertur. Phlegon Trallianus in Olympicorum et Chronicorum collectione apud Photium Biblioth. XCVII, p. 267, 25 ed. Rothomag., vbi de Olymp. 177, 3 καὶ Οὐιργίλιος Μάρων, ὁ ποιητῆς, ἐγεννήθη τούτου τοῦ ἔτους, εἶδοις Ὀκτωβρίαις.

Andes Hieronymus l. l. et Donatus aliique memorant. *Andino vico*, inquit Probus, *qui abest a Mantua millia passuum III.* Situs huius vici incertus est. Mantuani tamen eum esse contendunt, qui nunc duo millia passuum ab vrbe disitus, vulgo dicitur *Pietola*: v. Cluver. Ital. ant. p. 257. Ex more tamen satis frequenti inter veteres, de quo vel Catulli exemplo constat, qui, in insula Benaci Sirmione natus, Veronensis appellatur, Virgilii origines ad Mantuam ipsam referuntur, vt ab ipso poeta factum esse videtur Ge. III, 10; alia aliorum loca v. ap. Cluver. l. l. Erat Mantua in Gallia Cisalpina. *Venetum* tamen appellat apud Macrobius Euangelus, Sat. V, 2, sed cum irrisione, vt scilicet tanto magis eum a cultu Graecarum litterarum alienum fingeret; nisi secundum posterioris Venetiae fines dictum existimes, qui ad Adduam vsque flumen extendebantur. Phocas Grammaticus in Vita Virgil. 21 *Vatem Etruscum* appellat et v. 5 *Aemula Virgilium tellus nisi Tusca dedisset.* Possit id ad origines Mantuae referri; v. Exc. I ad Aen. X. sed vix tam docte scribere voluit Phocas.

De Idibus Octobr. non modo ex Phlegonte l. l. verum etiam ex Martiale XII, 68 constat: *Octobres Maro consecrauit Idus.* Adde Aufon. Idyll. V, 26. A viris doctis eas inter dies festos habitas fuisse, cum ex illis locis apparet,

tum Siliï Italici exemplo apud Plin. Epist. III, 7 *multum ubique — imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur; Virgiliï ante omnes, cuius natalem religiosius quam suum celebrabat.* Natum Virgillum, cum Sol ex Virgine in Chelas receptus esset, h. in locum Librae deinceps destinatum, Phocas v. 21. 22 memorat. Augusti aevo Sol Libram adibat Kal. XII Octobr. conf. ad Ge. I, 32.

De Grammaticorum nugis circa natales poetae v. sup. ad Vitam Donati f. 3. 4.

De scriptura nominis digladiati sunt inter se cum veteres tum recentiores Grammatici. Lapides et codices utrumque exhibent. Etiam Graeci modo *Οὐργίλιος* modo *Οὐεργίλιος* scribunt: et *Vergilius*, Mediceus, Pierii Romanus, et vetustissimum Fragm. Aspri apud Benedictinos *Nouv. Tr. de Diplom.* T. III, p. 152. Ceterum vide, si tanti est, Conrad. in Vita Virgiliï pr. adde quos laudat Fabric. Biblioth. lat. Vol. II, p. 226. Burmann. Antholog. T. I, p. 399. Pierius, Cerda, Burman. ad Virgil. Georg. IV extr. Ruæus Vita Virgiliï pr. Nomi ni in veteribus nonnullis libris *Parthenias* additur: v. sup. ad Donat. §. 22.

Parentes Virgilius honestos quidem, quales nobiles nostros villaticos, sed tamen obscuros et in agro suo colendo vitam agentes, habuit. Vnde ductum illud ap. Macrobr. V, 2 *Vnde enim Veneto rusticis parentibus nato, inter silvas et frutices educto, vel levis Graecarum notitia litterarum?* Quod autem *figulum patrem* esse narrant, id vereor ne inepti monachi *a filio carmina fingente* duxerint; vti altera narratio *de patre mercenario* non aliunde nata, quam quod Tityrum in prima Ecloga Virgiliï patrem nonnulli tradiderant.

V. C. 689.

L. Aurelius Cotta. L. Manlius Torquatus.

a. C. 65. *Virgiliï 5 — 6*

Q. Horatius Flaccus nascitur VI Id. Decemb. Sueton. in ei. Vita.

V. C. 696.

*L. Calpurnius Piso. A. Gabinius.**a. C. 58. Virgilii 12 — 13.*

Hieronymus in Chron. Euseb. p. 151, ad Olymp. 180, 5, adeoque h. a. *Virgilius Cremonae studiis eruditur*. Aliter Donatus §. 6. Profectum tamen hinc esse videtur, quod recentiores nonnulli scriptores de ludo litterario publico, qui Romanorum tempore Cremonae floruerit, memorant, v. c. Ludou. Cavitellius Cremonenf. Annal. pag. 1262 A. T. III, Thef. Ant. Ital. Superiore anno *Messala* natus erat. vid. ad Tibulli Vitam.

De magistris Virgilii vix quicquam certi tradi potest. Quae siue Grammaticorum fidei siue doctorum virorum coniecturis debentur, ad Donatum reiecta sunt ad §. 7. et 79.

Ceterum etsi de magistris Virgilii et disciplina non satis constet, et eum obscuro loco natum esse satis appareat, liberali tamen institutione eum usum et cum viris doctis et elegantibus versatum esse, tota ingenii eius in carminibus expressa venustas satis prodit. Ex humili enim et fordida vita et consuetudine nemo facile generosi poetae spiritus sumit; nisi forte litterarum humanitas, meliorumque hominum contubernium exemplumque, natalium sordes primaeque pueritiae robiginem deterferit.

V. C. 699.

*Cn. Pompeius Magnus II. M. Licinius**Crassus II. a. C. 55. Vir-**gilii 15 — 16.*

Hoc anno virilem togam sumit Virgilius, si verum est, quod a Donato §. 6 memoratur, iisdem, quibus natus erat, Coss. id factum esse. Et anno fere XV vel XVI ea sumebatur. v. Noris. Cenotaph. Pisan. p. 115 sq. et passim alios, vt Masson. in Vita Horatii et Ovidii.

V. C. 701.

*Cn. Domitius Calvinus. M. Valerius Messala.**a. C. 53. Virgilii 17 — 18.*

Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 181, 4 *Virgilius sumta toga Mediolanum transgreditur; et post breve tempus Romam pergit.* At Donatus §. 7: *Sed Virgilius Cremona Mediolanum, et inde paullo post Neapolin transit — se in Urbem contulit.* Vter verius dixerit, quis definire auit? Forte ne Romam quidem omnino tum adiit; aut, si adiit, in agrum suum mox se contulit, quod inter belli ciuilibus initia factum esse probabile fit.

De iuuenilibus Virgilii poematibus v. supra ad Donatum §. 28.

V. C. 709.

*C. Iulius Caesar IV, sine Collega.**a. C. 45. Virgilii 25 — 26.*

Alexin hoc anno scriptum conicit, primam certe omnium eclogarum fuisse contendit Martinus in vita Virg. p. XXXIV, et ad Ecl. V, 86. Ex verbis enim huius eclogae: *Hac te nos fragili donabimus ante cicuta; Haec nos, Formosum Corydon ardebat Alexin, Haec eadem docuit: Cuium pecus, an Meliboei?* eclogam secundam et tertiam ante quintam fuisse scriptam apparet. Videtur autem quinta anno 712 edita esse, vt mox videbimus, vt adeo hoc certe anno anterior sit *Alexin*. Iam autem Martinus cum aliis (v. mox ad 711.) et hoc ponit, Virgilium Caesari notum fuisse, idque haud dubie carmine aliquo, quod ipsum carmen *Alexin* fuisse suspicatur, adeoque in hunc annum reiicit; sequenti enim anno occisus fuit Caesar. Vides, vt suspicio ex suspicione necti soleat. Est tamen Eclogae II cum argumentum tum tota tractatio, si sensum tuum, non opinionem, audias, eiusmodi, vt non facile, nisi in iuvenile ingenium, cadere possit.

V. C. 710.

*C. Iulius Caesar V. M. Antonius.**a. C. 44. Virgilii 26 — 27.*

Idibus Martiis Caesar occiditur. Varia post eius mortem prodigia, v. Dio XLV, 17, imprimis Sol toto anno pallidior, v. ibid. et Plutarch. Caes. extr. Ea commemorat Virgilius Georg. I, 466 sqq., vbi cf. Not. Octavius, testamento Caesaris ex dodrante heres institutus et in familiam Caesaris nomenque adoptatus, Apollonia Romam rediit; cum autem Antonium iniquiorem in se esse videret, Optimatibus sese adiunxit. Apolloniae, quae Epiri vrbs est, a Caesare ad Parthos profecturo praemissus, substiterat, studiisque vacauerat. Sueton. Octau. c. 8.

V. C. 711.

*C. Vibius Pansa. A. Hirtius.**C. Iulius Caesar Octavianus. Q. Pedius suffecti.**a. C. 43. Virgilii 27 — 28.*

Habiti in Iulii Caesaris honorem ludi, in dedicando Veneris Genitricis templo; nec tamen ante medium Ianuarium, cum Sol in Capricorno esset: quod idem signum natale Augusti erat: cf. *de Mairan* in Epist. ad Com. de Caylus super gemma cum horoscopo Augusti: in Opusc. In his ludis stella crinita apparuit: Ecl. IX, 47 *Ecce Dionaei processit Caesaris astrum*, vbi v. Not.

Bellum Mutinense, quo, cum totam Galliam Cisalpinam, tum agrum Mantuanum, adeoque Virgilii possessiones valde afflictas fuisse necesse est. Ad haec tempora respicere videtur Silius VIII, 589 *Vos etiam, accisae desolataeque virorum, Eridani gentes*. Ex V Kal. Decembr. M. Lepidus, M. Antonius, C. Caesar Octavianus, Triumuiros reip. constituendae in quinque annos se renuntiant, proscriptorum tabulas proponunt, inter quos a. d. VII Id. Dec. Cicero occiditur.

In prouinciarum distributione, cum Africam, Siciliam, Sardiniam reliquasque eius maris infulas Caesar Octavianus, Hispanias cum Gallia Narbonensi Lepidus, reliquas Gallias Antonius obtinisset, vid. Appian. Ciuil. IV, pag. 953. 954, ager Mantuanus M. Antonii sorti accesserat. Miserat hic in has terras Afinium Pollionem, qui vsque ad a. 714 Galliam Cisalpinam in Antonii fide continuit. cf. inf. ad 713.

Ad hunc porro annum *Palaemonem* Eclogam III refert Martinus (*Life of Virgil*) p. XLIV et ad Ecl. V, 86, quoniam in ea Pollio et primus et solus poetae laudibus ornatur. Ex iis, quae modo dicta sunt, coniecturam elegantissimi viri alioqui leuissimam firmare possis, certe hoc impetrare, mature in Afinii Pollionis notitiam venisse poetam, cum is per eos annos in illis Italiae partibus degeret. Cur mihi inter prima poetae tentamina referenda videatur Ecloga III, ea est caussa, quod iuuenilem meditationem et exercitationem non obscure prodit; est enim ex Theocriteis Idylliis IV et V vnice conuersa aut adumbrata.

Iulio Caesari Virgilium innotuisse et carum fuisse, ex Ecl. V, 52 *amauit nos quoque Daphnis*, contendunt; Daphnidem enim Iulium Caesarem esse volunt. cf. ibid. argument., item Martinum in Vita Virgil. p. XXXIV; et ad Ecl. V, 52. Idem vir doctus versum illum ad studium Caesaris in Mantuanos referebat, quibus, cum ceteris Galliae Transpadanae vrbibus, ciuitatem eum dedisse memorat Dio XLI, 36.

Lepida Grammaticorum fabula est de Ecloga sexta *in theatro a Cytheride mima cantata*, quam cum Cicero audiret, magnam Virgilii famam praefagisse fertur. v. Donat. §. 41. Seruius ad Ecl. VI, 11.

Hoc anno ad XIII Kal. April. (XX Martii) Ouidius natus est; nec multo ante Propertius; Tibullus autem iam ante 705 natus erat; quanquam alii eius natales ad a. 690; Propertii autem ad a. 697 referre volunt. Catullus circa 705 obierat.

V. C. 712.

*M. Aemilius Lepidus II. L. Munatius Plancus.**a. C. 42. Virgilio 28 — 29.*

Triumviri Caesari diuinos honores decernunt. Kal. Ianuariis in eius acta iurant. Sacellum ei tamquam heroi in foro faciunt, et quae id genus plura apud Dionem XLVII, 18. 19 memorantur. A quo inde tempore *Diui filius* Octavianus dici coepit, de quo nomine satis copiose agit Heinf. ad Aen. VI, 793.

Anno fere exeunte pugnatur ad Philippos in ea Macedoniae parte sitos, quae olim ad Thraciam pertinuerat. Brutus et Cassius se sua manu interficiunt. De pugna ad Philippos vid. Georg. I, 489 sqq. M. Antonius ad res Asiae constituendas discedit. Octavianus in Italiam redit, ad agros et praemia inter veteranos distribuenda.

Ad Caesaris consecrationem quam diximus nobiles illi versus spectant Aen. I, 290 — 294 *Nascetur pulcra Troianus origine Caesar* etc., et VI, 790 *hic Caesar, et omnis Iuli Progenies magnum caeli ventura sub axem*. De eadem consecratione seu apotheosi agere vulgo existimatur *Daphnis*, Ecloga V. Martinus (*Life of Virgil* p. XLVI et ad Ecl. V, 86. 20. 52. IX, 10) hoc ipso quoque anno eam scriptam esse statuebat; ut adeo Octaviano Caesari iam tum Maro commendatus esse videri debeat; idque hoc ipso carmine factum esse: ib. pag. LI. Si mihi haec coniectura, per se admodum leuis, nam cur non multos post annos eiusdem rei memoria pariter bene carmine fieri potuisset? si tamen coniectura haec de anno, quo scripta sit Ecloga V, firmanda esset, aliud aliquanto firmiter argumentum afferrem: in IX Ecl. v. 19. 20 *Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis Spargeret? aut viridi fontes induceret umbra?* haud dubie ad Ecl. V, 20. 40 respicitur; eam itaque nona, quam a. 713 scriptam esse liquido constat, priorem esse, necesse est.

V. C. 713.

*P. Seruilius Vatia Isauricus II. L. Antonius.**a. C. 41. Virgilio 29 — 30.*

Octavianus Caesar Romam reuersus dum veteranis praemia persoluit eosque in agros municipales Italiae a Triumviris promissos deducere instituit, ingentes per Italiam turbas, partim eorum, qui possessionibus suis eiiciebantur, indignatione, partim militum effreni cupiditate et audacia, de qua v. Appian. p. 1082 sqq. Dionem Cass. XLVII, 17. Vellei. II, 74, excitari videt. Qua de re v. Argumentum Ecl. I. Latissime autem calamitas illa et ad quamplurimos pertinere debuit, ita vt maximae fortunarum conuersiones insequerentur; vnde et Antonius apud Appianum p. 1075 dicere potuit, Octavianum in Italiam ille, si res dicenda sit, tamquam omnem Italiam sedibus suis emoturum, ἀναστήσων τὴν Ἰταλίαν. Vix enim est ex ea aetate poeta, aut scriptor, qui non communi clade afflictum se memoret. Hinc Tibulli *felix quondam, nunc pauper ager*, I, 1, 19 — 23. cf. IV, 1, 183 — 190. Propertius de se IV, 1, 129 *Nam tua cum multi versarent rura iuueni, Abstulit excultas pertica tristis opes.* Dum Fulvia, M. Antonii vxor, coloniarum deductionem in viri aduentum differendam esse contendit: L. Antonius, Marci frater, Consul, nouas et ipse res molitur, et partim iis, qui praediis et agris suis exciderant, opem suam pollicendo, partim Caesarem ad veteranos criminando, magnum exercitum comparat, bellumque in Caesarem mouet.

In illa agraria largitione (non enim ad aliam trahi posse, quamquam res probatione vix eget, Ruaeus probauit ad Virgilio Vitam 713) etiam Virgilius agros suos paternos amisit. Et si enim Mantuani nihil in Triumuiros commiserant: magna tamen agrorum suorum parte multati sunt, quoniam, vt aiunt, Cremonensium, qui Bruti et Cassii partes sequuti erant, agri proscripti veteranorum cohortibus, quae eo deductae erant, non sufficebant; alia caussa editur apud Pomponium Sab. ad Aen. IX, 28, forte ex Seruio pleniore:

persuasione Cremonensium Mantuanos non misisse auxilium Augusto. Iam Virgilium Romam profectum Octauiani liberalitate agros suos recepisse, cum autem Mantuam rediisset, nouam veteranorum iniuriam expertum esse, ex Ecloga I et IX satis apparet. Confirmat Martialis VIII, 56 *Iugera perdiderat (Virgilius) miserae vicina Cremonae, Flebat et abductas Tityrus aeger oues. Risit Tuscus eques* etc. Videamus nunc ea, quae a Grammaticis, pleraque fide incerta, traduntur.

Si Seruianis laciniis ad Ecl. IX, 7 fides habenda, in his Italiae partibus *Octavius Musa, limitator ab Augusto datus — quindecim millia passuum agri Mantuani militibus assignarat, cum Cremonensis non sufficeret; offensus a Mantuanis, quod pecora eius in agro publico aliquando clausissent.* Alfenum tamen Varum metatorem edit alia in iisdem alterius, vt videtur, Grammatici lacinia ad v. 10 *Quod alii dicunt Virgilium ostendere voluisse, quod Mantuanis per iniquitatem Alpheni Vari, qui agros diuisit, praeter palustria nihil relictum sit; sicut ex oratione Cornelii in Alphenum ostenditur: „Cum iussus tria „millia passus a muro in diuersa relinquere, vt octingentos „passus aquae, qua circumdata est, admetireris, reliquisti.“ Praeclarus locus, modo non esset mutilus. Tertio loco *Asinium Pollionem*, quem in his terris cum imperio fuisse supra vidimus, distribuendis agris praefuisse, alia Seruianae compilationis loca affirmant: ad Ecl. II, 1: *Pollio, qui eo tempore Transpadanam Italiae partem tenebat et agris praeerat diuidendis.* Et Donatus in Vita Virgilii §. 36: *Hic Pollio Transpadanam prouinciam regebat, cuius favore, cum veteranis — agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione, suos seu Claudio seu Arrio datos recuperauit.* Obscurum est qui factum sit, vt idem negotium ad plures referri posset. Sed forte ea loca rem expedient, in quibus Alfenus Varus Pollioni fugato successisse traditur. Seru. ad Ecl. IX, 29 *Sane blanditur Alfeno Varo, qui, Pollione fugato, legatus Transpadanis praepositus est ab Augusto, et ad**

Ecl. VI, 6 *Alii fuso fugatoque Asinio Pollione, ab Augusto Alfenum Varum legatum substitutum, qui Transpadanae prouinciae et agris diuidendis praefset, qui curauit, ne ager, qui Virgilio restitutus fuerat, a veteranis auferretur.* Habere nos putabo aliquid, quod sequi possimus, modo Pollionem eo anno fugatum esse probabile fieri poterit. Erat is M. Antonii amicus; et statim a triumuiratus inde pactione V. C. 711 Galliae Cisalpinae ab Antonio praefectus fuerat (cf. Martin. p. XLIII); hoc anno, 713, Octauiani copias ab Alpium transitu prohibuisse memoratur, vid. Appian. p. 1088, et in bello Perusino eius fit inter duces Antonianos mentio, qui Saluidienum e Galliis Octauiano copias adducentem persequuti, et L. Antonio suppetias ferre cunctati sunt ibid. pag. 1097 sqq. Quum L. Antonius anno sequenti se dedidisset: cum iis, quas habebat, copiis Pollio profectus est, vt Antonio in Italiam venienti occurreret; in itinere Domitium cum copiis sibi adiunxit. vid. Appian. p. 1113. 1114. Vellei. II, 76 *Nam Pollio Asinius cum septem legionibus diu retenta in potestate Antonii Venetia, magnis speciosisque rebus circa Alinum aliasque eius regionis vrbes editis Antonium petens, vagum adhuc Domitium — iunxit Antonio.* Potuit itaque inter has rerum vicissitudines fieri, vt Pollio ex agris Transpadanis expelleretur. Nunc autem in *Alfeno Varo* nouae difficultates oriuntur, quem nobilem ICTum male nobis Grammatici in haec tempora intrudere videntur. v. argum. Ecl. VI. Si tamen satis se de quocunque alio Varo narratio de agrorum Mantuanorum metatione probauerit: et fuit aliquis Varus Virgilio amicissimus, et si quis ille fuerit, non ad liquidum perducitur potest: vid. Excurs. II ad Bucol.; tum alius ex Seruiano centone locus non tam falsi conuincitur, dum innuere videtur, plures in iis regionibus Triumuirorum negotia curasse: ad Ecl. VI, 64 *Gallus — qui et a Triumuiris praepositus fuit ad exigendas pecunias ab his municipiis, quorum agri in Transpadana regione non diuidebantur.* Potuere adeo

cum Pollione omnes illi quos memorauimus agrorum diuidendorum curam habere. Ceterum vides, omnem illam licentiam, quam nos superiori bello septennali, nouo aliquo militum acumine, ad despoliandos homines increbuisse putabamus, iam tum frequentatam fuisse; bellorum autem ciuiliu[m] calamitates et militaris licentiae ludibria et furores hoc quo viuimus tempore, tamquam nouo exemplo ante oculos versari vidimus et audiuimus.

Virgilium Romam discedentem, nam ipsum Romam adiiisse, ex iis, quae Tityrus de se narrat Ecl. I, 20 sqq., contendunt, vt agros recuperaret, Octauiano Caesari commendatum esse, omnes fere tradunt; sed alii ab Asinio Pollione, v. Seru. ad Ecl. IX, 11. Donat. Vit. Virg. §. 36, alii ab Alfero Varo, alii a Gallo, vt modo vidimus, cf. Donat. §. 30. 96, alii cum Martiale VIII, 56, et multo magis cum auctore Carminis ad Pisonem v. 218 sqq. (*Ipse per Ausonias Aeneia carmina gentes Qui sonat, ingenti qui nomine pulsat Olympum, Maeoniumque senem Romano prouocat ore, Forsitan illius nemoris latuisset in umbra, Quod canit, et sterili tantum cantasset auena Ignotis populis: si Maecenate careret;*) a Maecenate id factum esse memorant. Scilicet, vt iam Ruaeo visum est, cum Pollioni primum poeta innotuisset, ab hoc Maecenati commendari, huiusque studio in Octaviani amicitiam venire potuit. Sed satis est, si teneas, poetam his viris omnibus mature gratum et carum fuisse.

Recuperato agro, Eclogam loco, non tempore, primam, si supra memorata recte se habent, scriptam esse dubitari nequit. Obtinet tamen vulgaris opinio, anno hoc 713, aetatis 29, eum *Bucolica* scribere aggressum esse. Quod quidem consilium poetam Pollionis maxime auctoritate et hortatu suscepisse, inter Grammaticos fama tenet. v. Donat. Vit. Virg. §. 36. Iidem ex loco primo, quem Ecloga Tityrus tenet, omnium etiam tempore primam scriptam, et calamitate amissi agri adductum Virgilium

primum poeticen aggressum (v. Phocas v. 67 sqq. Donatus §. 91 etc.) esse putarunt; scilicet quo communi poetarum fortuna vteretur Maro, ut fames et miseria ad versus scribendos eum perpelleret.

Cum Virgilius Mantuam redux agros suos a veteranis, qui eos occuparant, vindicaret, nouam iniuriam accepit, ut adeo fuga vitae consulere necesse haberet. Patet id ex Ecl. IX, quam, Romam, ut aiunt, regressus, ut denuo Octauiani opem imploraret, Varo obtulisse videri potest; quanquam in ipso carmine nihil ea de re praeter honorificam Vari mentionem v. 27. 35 occurrit. v. Argum. Ecl. IX. Non male hoc Ruaeus ipsa carminis forma, quae subitariam operam satis prodit, confirmari putat. Menalcan in eo carmine Virgilium intelligendum esse, iam Quinctilianus monuit Inst. VIII, 6, 47. Veteranus, cuius audaciae et furori Virgilius vix fuga se subducere potuit, ab aliis Arrius centurio, ab aliis Clodius, a Probo Milenus seu Milienus Toro primipilaris fuisse traditur. Sed de his disputationem ad Donatum §. 31 reiecimus. Iniuriam hanc poeta non nisi Afinio Pollione fugato, expertus esse, ut paullo ante vidimus, narratur in Seru. ad Ecl. IX, 11 *quo, Pollione, fugato, rursus de praediis suis fuerat Virgilius expulsus.*

Si quaeras, qua ratione poeta iterum in agros suos reductus fuerit: Seruium habes Comment. in Bucol. pr. §. 14 narrantem: *Postea ab Augusto missis triumuiris, et ipsi integer ager est redditus, et Mantuanis pro parte.* In quam sententiam idem ibid. interpretatur versus 11 sqq. Ecl. IX. Vix tamen illud hoc ipso anno fieri potuit, quo bellum Perusinum exarsit, quo late Italia conflagrauit; itaque rebus demum pace Brundisina a. 714 compositis id esse factum, rectius ponit Martinus p. LI.

Mantuanis autem simul in Virgilii gratiam agrorum partem restitutam esse, satis probabile sit ex Ecl. IX, 7 — 10. conf. Seru. ad v. 10.

V. C. 714.

Cn. Domitius Calvinus II. C. Asinius Pollio.

Suffecti sub exitum anni*):

*L. Cornelius Balbus. P. Canidius.**a. C. 40. Virgilii 30 — 31.*

Bellum Perusinum. Octavianus L. Antonium Perusiamque urbem deditioe accipit. Sub anni huius initium Scriboniam in matrimonium ducit; fecit tamen cum ea diuortium anno sequenti, suscepta ex ea Iulia: Dio XLVIII, 16 et 34. Cum, M. Antonii in Italiam aduentu, maxima omnium, ne bellum recrudesceret, sollicitudo esset, L. Cocceio, communi amico, cum utroque agente, et Maecenate et Pollio adhibitis (Appian. p. 1126. Dio XLVII, 28), pace Brundisina, amicitia inter Octavianum et Antonium iterum coaluit; ad quam tanto magis firmandam M. Antonius Octavianam, Octaviani sororem, cuius maritus nuper obierat, uxorem duxit. Mox cum Sexto Pompeius, qui classibus mare tenebat, com meatu urbem intercluderet, fame urgente, de pace cum Sexto agi coeptum est; qua proscriptis, qui ad eum confugerant, reditus in urbem et incolunitas pacta est. Iam quae ex his huius anni actis ad Virgilium pertineant, paullo curatius videamus.

Perusia capta, tota simul Gallia Cisalpina cum reliquis Galliis et Hispaniis in Caesaris ditionem venit. vid. Appian. p. 1114 extr. Itaque tum demum Virgilio agros suos, postquam eos iterum amiserat, restitutos esse, credere licet. Testificandae suae laetitiae grataeque voluntatis causa in Vari honorem, cuius opera secundum Ecl. IX, 27 sqq. ea res perfecta fuerat, *Eclogam sextam* tum scriptam esse, opinatur Martinus p. LVI et p. 149. Fuisse, qui sextam omnium primo loco scriptam esse dicerent, Donatus in Vita §. 102 narrat; sed eos mala primi versus: *Prima Syracosio dignata est ludere versu*, acceptione,

*) Apud Gruter. p. C. 8 Marmor visitur, a. d. IV Id. Octobr. Cn. Domitio et C. Asinio Coll. in scriptum.

cum quod ad aetatem poetae spectabat, ad carminum ordinem referrent, inductos fuisse vix dubites. Aliam rationem, quare ante Tityrum Silenus scriptus esse debuerit, Catroeus ex eo petebat, quoniam secundum Donatum et Seruium a Cytheride in scena Cicerone adhuc audiente ea recitata fuerit. Sic eam ante a. 711, quo Cicero ex proscriptione interfectus est, editam fuisse, necesse esset. At de Cicerone illam Eclogam recitari audiente explosa iam supra ad a. 711 et ad Donat. §. 41 est fabula.

Ad firmandam pacem Brundisii inter Caesarem et M. Antonium factam Octauiam Antonio in matrimonium datam esse diximus, v. Dio XLVIII, 31. Appian. Ciu. V, 65, p. 1126 sqq. Erat autem Octauia e priore marito, C. Claudio Marcello, grauida, vt Dio l. l. memorat. Cuius laudatissimae feminae (de qua v. Baylium, nec non Froelichium in Mantissa Numism. rar. in Gorii Symbolis litt. T. VII, p. 123, vbi Tiberii Caesaris numus cum Octauiae et Augusti ore exhibetur) consilio et prudentia cum omnes boni pacem et concordiam tandem stabilitam et firmissimo vinculo coagmentatam crederent, cumque eius cum Antonio coniugium magna populi laetitia et acclamatione exceptum esset, visa est multis viris doctis *Ecloga IV* ad h. a. referenda esse, vt infans ille nasciturus, cuius in eo carmine tam praeclara fata ominatur poeta, nullus alius sit, quam is, quem Octauia tum vtero gerebat. Est tamen difficile dicere, quomodo de Marcelli postumo, siue is (ex Catroei, Martini et Spencii, opinione Polymet. pag. 189, 86) idem ille M. Marcellus, qui immatura morte V. C. 731 obiit (ad quem annum vide), siue alius minor natus fuit, tot et tanta ad summam rerum spectantia augurari tum aliquis potuerit. Diximus paullo ante, sub huius anni initia Scriboniam a Caesare esse ductam. Erat ea sub exitum anni grauida ex Caesare. Probabilius itaque sit, ad prolem, quam ex ea tollendam sperabat Caesar, iam tum ad summas in rep. opes euectus, poetam respexisse et, laetitiae publicae impetum sequutum, rem sententiis exornasse et amplificasse, quas poetica ratio suppeditabat, in-

primis, cum Sibyllinum oraculum, quod sequeretur, haberet. Hoc certe anno, pace iam confecta, Eclogam hanc scriptam esse, dubitari nequit; cum Pollioni Consuli inscripta sit v. 3. 11. 12, orbe iam pacato v. 17. Cf. Argum. illius Eclogae, vbi et illud notatum, male multos arbitrari, Pollioni filium natum eo carmine poetam gratulari. Secundum hos Hieronymus Chron. Euseb. MMXXX dixit: *C. Asinius Gallus, Orator, Asinii Pollionis filius, cuius etiam Virgilius meminit, diris a Tiberio suppliciiis enecatur.*

Non modo Brundisiam, verum etiam Puteolanam, pacem iam tum confectam fuisse, cum ea Ecloga scriberetur, Ruæus cum aliis memorat, vt vere totus orbis pacatus videri posset. Enimuero non nisi ineunte anno sequenti, cum Pollio iamdudum Consulatu abierat, illa pax est composita, cum Caesar et Antonius Pompeium apud Misenum conuenissent, vid. Dio XLVIII, 31 extr., 36. Nam Appianus temporum ordinem non satis accurate sequitur, cum etiam post ista pag. 1135 extr. ea commemoret, quae anno superiore peracta fuerant. conf. Vellei. II, 76. 77.

Antequam Antonius aduersus Parthos proficiscebatur, exercitus in hiberna deducendi partem aduersus Parthinos, populum Illyricum, qui loca circa Epidamnium infidebat, et Bruti caussae eximie fauerat, mittit. vid. Appian. pag. 1135. Ciu. V, 75. Praefecerat iis copiis Pollionem, qui rem in iis terris egregie gessit, et anno sequente triumphum de Parthinis egit. vid. Dio XLVIII, 41 et ib. notam Fabric.

Quo in itinere aduersus Parthinos cum Pollio esset, Pharmaceutria, quae est Ecloga VIII, ei a Virgilio missa esse videtur. Namque v. 6 *Tu mihi seu magni superas iam saxa Timauis, Siue oram Illyrici legis aequoris.* cf. ibi Notas. Ruæus in reditu Pollionis scriptum carmen esse putabat; id quod verborum et sententiarum ordini repugnat. Qui enim a Timauo ad Illyricum procedit, is profectionem in Illyricum facere debet, non in Italiam

redire. Pollionis etiam iussu Eclogam perscriptam esse, v. 11. 12 apparet: *iussis carmina coepta tuis*.

V. C. 715.

L. Marcius Censorinus. C. Calvisius Sabinus. a. C. 59. Virgilii 31 — 32.

A. d. VIII Kal. Nouemb. C. Asinius Pollio ex Parthinis triumphat. Fasti Capitol. Chronic. Euseb. etc. Est is *triumphus Dalmaticus*. cf. Flor. IV, 12, 11. Horat. Carm. II, 1, 15. 16. De captis a Pollione Salonis, Dalmatiae vrbe, v. Porphyr. ad e. I. Pighii Annal. h. a. De Pollione omnino v. Martin. ad Ecl. III, 84. V, 86, et idem in Vita Virgilii p. XLIV. Egit de eo et de tota gente Asinia Lucius Camara de Teate antiquo lib. III, 4 (Thes. Ital. T. IX, P. V). De filio Pollionis, Salonino, seu Salonico, qui tamen nullus fuit, sed nepos, eo nomine, vid. Ruaeus ad Ecl. IV pr.

Dum Pollio in apparatu triumpho cum maxime esset, tertiam Eclogam a Virgilio factam ex v. 84 sqq. *Pollio amat nostram* etc. ingeniose colligit Ruaeus, vt de victimis triumphalibus in iis versibus agatur. Sed vide supra ad V. C. 711.

Hoc anno Horatium Maecenati a Virgilio et Varro commendatum esse, Sanadonius de coniectura ponit, ex Horat. Sat. I, 6, 55. Quod tamen maturius factum, si quidem vere huius anni Antonius Athenis Brundisium appulit, vt condicta die cum Caesare colloquium haberet (Appian. Ciu. V, 78). Factum autem tum videtur (cf. Wesseling. Obs. II, 15), quod narratum est, ab Agrippa et Maecenate, qui eo accurrebant, *Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium* adductos fuisse: qua de re v. Horat. Sat. I, 5 *Egressum magna* etc., inprimis v. 40. Ita enim iam ante inter familiares Maecenatis adscitus esse debuit Horatius. Alii quidem iter illud ad colloquii Tarenti habiti tempus a. 717 referunt (v. Masson. vita Horatii ad 716); quod et ipsum *verno tempore* incidit. v. Appian. p. 1149. Ciu. V, 93. Aderat tum (717) Octavia pacis interpres cum

372 P. VIRGILII MARONIS VITA

Maecenate; non autem Cocceius Nerua, quem Horat. I Serm. 5, 27 memorat, quique Brundisino congressui interfuit a. 715. Hoc itinere Maro solum fertile Tarentinum ad Galaesum fl. cognouerat: vnde ductum episodium Ge. IV, 125 sq.

V. C. 716.

App. Claudius Pulcher. C. Norbanus Flauus.
a. C. 38. *Virgilii* 32 — 33.

Bucolicis hoc anno finem impositum et Eclogam adeo X conscriptam esse, Ruaeus cum aliis existimat; ea scilicet caussa inductus, quod Grammatici intra triennium Bucolica absoluta esse memorant. vid. Donat. Vita §. 36. Phocas v. 95. Sed hominum illorum vanitas cum rerum argumentum iis ipsis, quae aliis locis repugnantia tradunt, facile arguitur. Nihil itaque commento illi iam Martinus tribuit pag. LXIV g).

At idem vir doctus p. LXIII ad hunc annum, *Meliboëum VII Eclogam*, cuius alioqui incertum plane tempus est, refert, hoc vno argumento vsus, „ne is annus prorsus aliquo Virgiliani ingenii monumento vacet.“

V. C. 717.

M. Vipsanius Agrippa. L. Caninius Gallus.
a. C. 37. *Virgilii* 33 — 34.

Ad hunc annum Eclogam decimam referendam esse censet Martinus, hac de caussa, quoniam in eo carmine Gallo inscripto v. 23 et 47 Lycoris in Gallias abiisse et alium amatorem, qui in aliquo exercitu ad Rhenum militabat, sequuta esse memoratur. — *Tua cura, Lycoris, Perque niues alium perque horrida castra sequuta est — Tu procul a patria, nec sit mihi credere tantum! Alpinas, ah dura! niues et frigora Rheni Me sine sola vides.* A Iulio inde Caesare M. Agrippa primus fuit e Romanis, qui Rhenum traiecit; idque initio huius anni factum, quo Agrippa Cos. erat. v. Dio XLVIII, 49. Vellei.

II, 79. Vbi tum a Sueuis vexati, ab Agrippa in fidem recepti, in Coloniam Agrippinensem deportati: Tac. Ann. XII, 27, Germ. 28. Mox enim, hoc ipso anno, a Caesare in Italiam euocatus Agrippa, classique aduersus Sext. Pompeium fabricandae exercendaeque praefectus est. Possit quidem aliquis haec alio Dionis loco labefactari putare vbi anno 715 ineunte Octavianus Caesar in Gallias, vt excitatos in iis motus sedaret, profectus esse dicitur, lib. XLVIII, 20. cf. c. 28 pr. Appian. p. 1135. Sed primum an exercitum secum duxerit, non memoratum inuenias; tum nec Rhenum transiisse aut ad Rhenum quicquam rerum eum gessisse doceas. Quicquid est, probabilior haec est sententia, quam illa Scaligeri, ad Hieronym. n. 1960, qui ante caedem Caesaris Eclogam decimam publice editam esse debere putat, dum illam opinionem amplectitur, quintam in Caesaris necem esse scriptam, intra triennium autem Bucolica esse absoluta. Iam itaque si, quantum siue ex temporum notatione definire siue coniectura assequi possis, ordinem Eclogarum ac tempus constituere velis, ante eam, quae nunc primo loco posita est, *secundam, tertiam et quintam* scriptam esse probabile fit. Tum *prima et nona* anno 713. Collocat post hanc *sextam* coniectura Martini. Tum anno 714 *quartam, 715 octauam*, vulgatam esse in confesso est; intra idem forte tempus *nona*, et 717 *decima* vltimo loco scripta fuit; vt adeo ad temporis rationem ordo hic confitui forte possit:

1	Ecloga	II	
2	—	III	
3	—	V	
4	—	I	713
5	—	IX	eod.
6	—	VI	
7	—	IV	714
8	—	VIII	715
9	—	VII	
10	—	X	717

Laudata et commendata sunt Virgilii Bucolica iam a poetis, qui eadem aetate vivebant. Propertius ad eorum argumenta, paullo tamen licentius, alludit El. II, 34, 67 sqq., vbi: *Tu canis umbrosi subter pineta Galaesi* (non quasi ibi Maro praedium habuerit; sed respectu laudum loci, in quas excurrit Ge. IV, 125) *Thyrsin et attritis Daphnin arundinibus;* (Ecl. VII) *Vtque decem possint corrumpere mala puellam,* (Ecl. III, 71) *Missus et impressis haedus ab uberibus,* (ex IX, 6) *Felix, qui viles pomis mercaris amores! Huic licet ingratae Tityrus ipse canat,* h. huic puellae, licet ea ingrata sit, cum tamen amores eius tam paruo emantur, ipse Tityrus canat, qui Galateam amabat, nullo ad peculium fructu, vt Ecl. I, 31 sqq. *Felix intactum Corydon qui tentat Alexin Agricolae domini carpere delicias.* (Ecl. II) *Quamuis ille suam lassus requiescat auenam:* (igitur tum desierat scribere Bucolica) *Laudatur faciles inter Hamadryades.* Ovidius autem Am. I, 15, 25 *Tityrum* laudat, et Trist. II, 537 *Phyllidis hic idem tenerosque Amaryllidis ignes Bucolicis iuuenis luserat ante modis.*

Hoc etiam anno Maecenatis iussu Virgilium Georgica exorsum esse, communis est opinio; quam tamen, si molestior sis, non facile nisi Grammaticorum auctoritate probes.

De tempore absoluti operis paulo certior nobis fides fit ex Georgicorum extr. vers. v. ad 724; modo exploratum factis esset, profectos vere illos versus esse a Marone. Eo consilio poetam de re rustica carmen condidisse, vt hominum animos ad agrorum cultum per bella ciuilia neglectum reuocaret, docti viri coniiciunt. v. Argum. Georgicor.

Eodem anno ab Agrippa, vt recens aedificatae classes tutum receptum haberent, lacu Auerno et Lucrino cum mari commisso, portus Iulius factus est, de quo v. inprimis apud Dionem XLVIII, 50. 51. Huius operis Virgilius meminit Ge. II, 161 — 164 *An memorem portus Lucrino-que addita claustra, Atque indignatum magnis strido-*

*ribus aequor, Iulia qua ponto longe sonat vnda refuso
Tyrrhenusque fretis immittitur aestus Auernis.*

Antonius cum classe ex Athenis Tarentum appulit. Tandem Octavia arbitra, Octavius ut eum conueniret, adducitur. Noua inter eos pactio fit. v. Dio XLVIII extr. Appian. p. 1149 sqq. Eodem ex vulgari opinione Maecenas prope-rans Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium adduxerat; verum probabilius fit Brundisium iter illud factum 715. v. sup. ad h. a.

V. C. 718.

L. Gellius Poplicola. M. Cocceius Nerua.

a. C. 36. Virgilii 34 — 35.

Octavianus Caesar, Sext. Pompeio pugna nauali inter Mylas et Naulochum, ad Siciliae littus, victo et Lepido in deditionem recepto, Romam reuersus immodicis honoribus affectus est. Anno suo XXVIII, inquit Appian. p. 1178, oppidatim inter deos tutelares coli coepit. Haec prima diuini honoris in eum collati mentio. v. Noris. Cenotaph. Pisan. p. 51 sqq. Quod itaque iam ante hoc tempus a Virgilio *Deus* appellatur, Ecl. I, id sine dubio eo pertinet, quod *Diuum Iulium* patrem habebat. *Diui genus* Aen. VI, 739. cf. sup. ad 712. Summi tamen illi et exquisiti honores Romae et publice non nisi annis 724 et 725 fuere decreti. v. Dio LI, 19. 20.

V. C. 720.

L. Scribonius Libo. M. Antonius.

a. C. 34. Virgilii 36 — 37.

M. Bauus poeta, quem Virgilius Bucolicis notat, in Cappadocia moritur. Hieronym. Chron. Euseb. Olymp. 186, 3. Trahi ad eum solet Ecl. III, 90 *Qui Bauium non odit, amet tua carmina, Maeui!* vbi conf. Philargyr. et Domitii versus, quos ille laudat. Vide in Anthol. Tom. I, pag. 436.

V. C. 722.

*Cn. Domitius Ahenobarbus. C. Sosius.**a. C. 32. Virgilio 38 — 39.*

Inimicitiae inter Caesarem et M. Antonium ad bellum spectant. Magni utrinque apparatus, de quibus versus Ge. I, 509 sqq. agere videntur: *Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum; Vicinae ruptis inter se legibus vrbes Arma ferunt, saeuit toto Mars impius orbe.* Alii versus ad a. 717 referunt.

V. C. 723.

*Caesar Octavianus III. M. Valerius Messala.**a. C. 31. Virgilio 39 — 40.*

Pugna apud Actium, Epiri promontorium, a. d. IV Non. Septembr., cuius magnifica illa est in scuto Aeneae descriptio Aen. VIII, 671 sqq., vbi v. Not. M. Antonius victus in Aegyptum fugit.

Virgilium sequi voluisse Augustum contra Antonium ad Actiaca bella properantem, ait aliquis in Seruianis ad Ecl. III, 74, scilicet, quemadmodum Horatius Maecenati comes esse volebat Epod. I.

V. C. 724.

*Caesar Octavianus IV. M. Licinius Crassus.**a. C. 30. Virgilio 40 — 41.*

Caesar post Actiacam pugnam cum Samum insulam in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione militum, quos confecta victoria Brundisium praemiserat, media hie-me repetit Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus. Nec amplius quam XXVII dies Brundisii commoratus in Asiam reuertitur. Inde spretis Antonii et Cleopatrae legationibus, Aegyptum petit, obfessaque Alexandria, quo Antonius et Cleopatra confugerant, breui potitus est.

Itaque narratio illa Donati Vita Virgilio §. 42 de praelectis Caesari Atellae decumbenti Georgicis nullam fidem habet.

Aegypto in prouinciae formam redactae Cornelium Gallum, equitem R., Praefectum dedit; de quo v. ad Ecl. X et VI, 64. 72. Fontanini hist. litt. Aquilei. p. 14. 15. Fuerat huius Galli insignis opera in Aegypto recipienda. v. Dio LI, 9. Plutarch. Anton. p. 952.

Caesar, rebus Aegypti constitutis, *per Syriam in Asiam prouinciam profectus liberna ibi egit, simulque et subditorum omnia negotia et Parthica composuit.* Ita Dio LI, 8. Sueton. Aug. 26 *quartum Consulatum in Asia, quintum in insula Samo, — iniiit.* Nisi Sueton. inuerse haec narrauit. Tiridates regno a Phraate pulsus in Syriam confugerat et, vt Caesar se Romanis copiis restitueret, supplicabat, cum interea legati a Phraate missi et Tiridatem sibi reddi postularent et amicitiam cum Caesare iungerent. Caesar vtrique comiter respondit, et Phraatis filium, siue a Phraate siue a Tiridate acceptum, Romam secum abduxit et pro obside habuit. vid. Dio l. l.

Iam hoc anno vltimam Georgicis manum adhibitam esse, vulgaris est opinio, inque eam sententiam versus libri IV extr. interpretantur viri docti: v. Masson. in Iano referato III, 5, 6, nec tamen sic, vt omnia satis expediant: *Caesar dum magnus ad altum Fulminat Euphratem bello, victorque volentes Per populos dat iura viamque affectat Olympo.* Est quidem is poetarum saeculi Augustei perpetuus mos, vt, quamquam nihil Augustus, quod admodum memorabile esset, aduersus Parthos gesserit, magnifice tamen de rebus eius Parthicis loquantur. Constat porro e Dione, LI, 20, litteras de Parthicis rebus initio anni sequentis Romam allatas tantum ad publicam gratulationem momenti habuisse, vt illustrare reliquam omnem Caesaris fortunam viderentur. Videtur tamen illud: *dum fulminat ad Euphratem*, pro re tam tenui, ac legatis auditis, nimis fastuosum esse. Itaque Martinus in annum 731 illos versus adeoque finem Georgicorum referre maluit. Nimis tamen hoc a ceteris temporum et carminis rationibus abhorret, si Georgica non nisi anno ante Virgilii mortem ad finem perducta esse posueris; mirumque foret, si 731 illa exierunt,

non Augusti nomen, iam 727 inditum, sed Caesaris, in iis occurrere. Verum concidit omnis disputatio, si memineris versus illos Georg. IV subiectos a poeta vix profectos esse; etsi ceteroquin illam narrationem, septennio Georgica absoluta a poeta fuisse, vid. Donat. §. 40, vndecim autem annos fuisse Aeneidi impensos, ut adeo ab hac inde hieme eum ad Aeneida animum aduertisse necesse sit, inter Grammaticorum commenta referendam esse putem. A Tristano *Hist. generale des Empereurs* T. I, p. 137 conclusionem Georgicorum in annum expeditionis Caii Caesaris in Parthos, quae in a. 754 incidit, male refert, iam Norisius notauit Cenotaph. Pisan. Diss. II, p. 249. Contra Catroem disputat *d' Aubezit Oeuvres diverses* Tom. II.

Verum videamus vno loco collecta temporum momenta, quae in Georgicis passim occurrunt; Lib. I, 466 de morte Caesaris narrata ad a. 710 et 711 spectant, I, 489 bellum Philippense a. 712; I, 509 *Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum; Vicinae ruptis inter se legibus vrbes Arma ferunt; saeuit toto Mars impius orbe:* ad 717—722. II, 170 *et te, maxime Caesar, Qui nunc extremis Asiae, iam victor in oris Imbellem auertis Romanis arcibus Indum,* ad a. 724; II, 497 *Aut coniurato descendens Dacus ab Istro:* ad a. 725. III, 26 *In soribus pugnam — Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini, atque hic — Nilum. — Addam vrbes Asiae domitas, pulsumque Niphaten, Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis; Et duo rapta manu diuerso ex orbe tropaea, Bisque triumphatas utroque a littore gentes.* Tam magnifice poetae de gestis a. 723 et 724 tradunt; nonnulla tamquam vaticinantium spiritu: saltem hoc Georg. III, 26 sq. loco, quo futuras Caesaris laudes vaticinatur Maro; add. Aen. VIII, 724 sqq., ut adeo nihil hinc in horum annorum historiis constitui possit. Hactenus itaque nihil esset, quod versus IV, 559 sqq. *Caesar dum magnus ad altum Fulminat Euphraten bello damnaret, nisi aliae essent de iis suspiciones.*

Virgilium Neapoli Georgicorum partem certe extremam pertexuisse, ex lib. IV extr. manifestum esset, si versus illos ab eius manu esse satis constaret. Erat ea vrbs illustriam et doctorum virorum secessu illa aetate imprimis celebris, vt otio ac leuioribus studiis se ibi committerent. *In otia natam Parthenopen* Ouidius appellat Met. XV, 712. vid Horat. Epod. V, 43 ibique Baxter. Statium Silu. III, 5, 85. Silium XII, 31, imprimisque Strabonem V, p. 378. Cf. Camilli Peregrini Campaniam felic. Disf. II, §. 21. et ad Ge. IV, 564.

Etiam Aeneidis condendae paullo altius petatum fuisse consilium, post Spencium in Polymet. Dialog. III, p. 18 autumant viri docti, vt summum vnus imperium et gentem Iuliam satis ei imperio destinatum Romanis commendaret, cf. Disquis. I in Aen. §. XV. Iam tum, cum Georgica scriberet, de Aeneide eum cogitasse, colligunt alii ex Georg. III, 46 sq. *Mox tamen ardentem accingar dicere pugnas Caesaris.*

V. C. 725.

Caesar, Octavianus V. Sext. Apuleius.

a. C. 29. Virgilii 41 — 42.

Caesar Romam reuersus a. d. VIII. VII et VI Id. Sext. triumphauit de Macedonia, Dalmatia et Aegypto, trinis diebus: vid. Dio LI, 21. Huc referendi versus de clipeo Aeneae Aen. VIII, 714 sqq. *At Caesar triplici inuectus Romana triumpho moenia* etc.

Decreto Senatus Ianus clausus est, vsque ad a. 727. v. Masson. p. 74 et Dio LI, 20 et ibi Not. Quo Virgilius respexisse creditur Aen. I, 295 — 300 *Aspera tum positae mitescent saecula bellis — dirae claudentur belli portae*; vti v. 296 *Cana Fides et Vesta, Remo cum fratre Quirinus iura dabunt*, ad Censuram hoc anno a Caesare, assumpto M. Agrippa collega, actam. Dio LII, 42. Nec tamen hoc ipso anno versus illos scriptos esse necesse est: vt arbitratur Masson. in Iano referato p. 64. Nec magis Aen.

IX, 642 *Dis genite et geniture deos; iure omnia bella Gente sub Assaraci fato ventura resident.*

Ad hunc annum Caesaris de imperio deponendo habita cum Agrippa et Maecenate consultatio pertinet. v. Dio LII pr. Quas Virgilio ea in re partes dederint inepti Grammatici, v. in Donato §. 78.

Hoc aut superiore anno, certe ante Ianum clausum, Dacos trans Istrum cum Bastarnis, Moesis et aliis populis bello adortus erat M. Crassus, de qua expeditione vid. Dio LI, 22. 23 sqq. Unde versus Virgilii ductus Ge. II, 497 *aut coniurato descendens Dacus ab Istro.* A M. Antonio ad societatem et auxilia ferenda pellecti fuerant isti populi; quo factum esse videtur, vt in fines Romanos infestis mox armis incurrerent. Triumphum de iis egit Crassus IV Non. Iul. 726. Pro Dacis magnificentius visum poetis Getas nominare: vt Aen. VII, 604, vbi vid. Not. p. 471 T. III. Horat. Od. IV, 15, 22; atque etiam Scythas: Carm. saec. 55.

V. C. 726.

Caesar Octavianus VI. M. Agrippa II.

a. C. 28. Virgilii 42 — 43.

Apollinis in Palatio templum cum bibliotheca Caesar perfecit et dedicauit. Ludos Actiacos quinquennales, propter victoriam Actiacam iam ante decretos, cum Agrippa exhibuit. Tunc gymnici quoque ludi acti sunt. Dio LIII, 1.

Hos ludos adumbravit poeta sub iis, quos Aeneam suum facit instituire Aen. III, 280 *Actiaque Iliacis celebramus littora ludis. Exercent patrias oleo labente palaestras Nudati socii.*

V. C. 727.

Caesar Octavianus VII. M. Agrippa III.

a. C. 27. Virgilii 43 — 44.

Caesar ex ante diem XVI Kal. Februarii, sententia L. Munatii Planci, a senatu ceterisque ciuibus Augustus appellatus est, sese Septimum, et M. Vipsanio Agrippa

tertium Consulibus. Censorinus c. 22. v. Dio LIII, 16 ibique Fabric. Romuli nomen a nonnullis propositum, et ab ipso Augusto magnopere esse appetitum, satis constat. v. Dio ibid. Sueton. Aug. 7. Itaque versum Georg. III, 27 *victorisque arma Quirini* hinc interpretandum esse existimant viri docti; quod si recte facerent, etsi nimis levis est illa suspicio, pateret ex hoc, Georgica serius, quam 724 absoluta, saltem edita et vulgata fuisse. Namque illud nonnullorum commentum, de versibus serius et secunda aliqua recensione insertis, quod forte ex Donato §. 50 petatum est, non admodum probamus. Multo minus Harduini somnia nos tenebunt, cum in reliquis, tum in iis, quae ex temporum angustia contra Aeneidis a Virgilio susceptum opus disputat in *Pseudovirgilio* (inter Opera varia p. 280). Talia refellere, nostri otii non est. Post hoc itaque tempus etiam ille locus Aen. VI, 792 scriptus esse debet: *Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis, Augustus Caesar, Diui genus.*

Augustus bello in Britannos parato, sed mox seposito, ab Vrbe in Gallias et Hispanias proficiscitur. vid. Dio LIII, 22 sqq. Ergo Ianus nunc resecratus. Messala ex Gallia triumphat VII Kal. Octobr. v. ad Tibull. I, 7.

Hunc porro annum assignant viri docti Satyrae decimae libri I Horatii, in qua v. 45 *molle atque facetum Virgilio adnuerunt gaudentes rure Camoenae.* Quod iudicium cum vnice ad Bucolica et Georgica spectet (vid. supr. de Carmine bucolico Tom. I), cumque ibidem: *forte epos acer, Vt nemo, Varius ducit,* adiectum sit, nihil adhuc de Aeneide tum poetam cogitasse, nihil certe vulgasse, probabile fit.

V. C. 728.

Caesar Augustus VIII. T. Statilius Taurus II.

a. C. 26. *Virgilii* 44 — 45.

VII Kal. Febr. Sext. Apuleius ex Hispania triumphauit: eum itaque superiore anno res in Hispania feliciter gessisse

credere licet. *Cornelius Gallus* primus Aegypti praefectus Augustalis, cum propter multa flagitiose acta infamia ab Augusto notatus, mox et senatus iudicio damnatus esset, dolorem non ferens, poenam morte voluntaria antevertit. Dio LIII, 23. Eius laudes quarto Georgicorum libro Augusti iussu tum sublatae Aristaei fabulae locum fecisse, narrant Grammatici. v. Donat. §. 59. Seruius ad Ecl. X, 1.

V. C. 729.

Caesar Augustus IX. M. Iunius Silanus.

a. C. 25. *Virgilii* 45 — 46.

Expeditio Augusti in Cantabros. Absentem eum a Virgilio litteris suis Aeneidem flagitasse, Donatus memorat §. 46, vbi v. Not.

Hoc et sequente anno Aelius Gallus ex Aegypto exercitum in Arabiam felicem duxit: v. Dio LIII, 29. Strab. XVI, p. 1126 sqq. Potuit Virgilius illa respicere in versibus de Iano referato Aen. VII, 604. 605 *Siue Getis inferre manu lacrimabile bellum, Hyrcanisue, Arabisue, parant,*

V. C. 730.

Caesar Augustus X. C. Norbanus Flaccus.

a. C. 24. *Virgilii* 46 — 47.

Altero vice clausus Ianus Augusto ex Hispania reduce. Ad h. a. spectat Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 189, 1 *Quinctilius Cremonensis, Virgilii et Horatii familiaris, moritur.* De eius obitu consolatur Virgilium Horatius noto carmine lib. I, Od. 24. Quis ille Quinctilius fuerit, ignoratur; nec magis exploratum, quis ille Virgilius fuerit; nam Grammaticorum commenta audienda non sunt. v. Argum. Ecl. VI, conf. Masson. Vita Horatii ad h. a.

V. C. 731.

Caesar Augustus XI. A. Terentius Varro Muraena suff. Cn. Calpurnius Piso.

a. C. 23. Virgilii 47 — 48.

Augustus e graui morbo Antonii Musae opera conualescens semestri spatio interiecto M. Marcellum sororis filium, cum aedilitatem anno superiore suscepisset, et Augusto vulgo imperii heres destinaretur, e morbo decedere videt. Grauis tunc totius populi luctus. Dio LIII, 30. Virgilius eius mortem pulcerrimis versibus ornat Aen. VI, 861—887. De quibus versibus lectis et lauta remuneratione honestatis v. sup. Donat. §. 47. De M. Marcello et eius numo v. Fortunati Mandelli Commentarium in *Nuova Raccolta d' Opusc. scient. T. XII*. Est is numus, e Museo Nanio; an tamen is ad Marcellum nostrum spectet, non minus dubito, quam de altero numo, quem Spanhem. Tom. II, p. 316 et hinc alii exhibuere.

Tiridates ipse, a Phraate vero legati, controuersiarum suarum causa Romam venere. Quibus in senatum introductis, cum Augusto causae cognitio decreta esset, Tiridatem Phraati nequaquam tradidit, filium tamen Phraatis, quem in potestate sua habebat, patri remisit hac lege, vt pro eo captiuos signaque militaria, Crassi et Antonii cladibus amissa, reciperet. Dio LIII, 33. Res tamen non perfecta ante annum 734. Ad hoc Augusti postulatum, quo negato bellum in Parthos susceptum iri suspicio erat, respexisse creditur Virgilius Aen. VII, 605, 606 *Siue Getis inferre manu lacrimabile bellum Hyrcanisue Arabisue parant, seu tendere ad Indos Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.* Addebat Ruaeus sub h. a. „Igitur annis minus quatuor sex fere vltimos operis libros poeta perfecit; nec vero tanta in iis elucet, quanta in superioribus, cura.“ Vix curae ac diligentiae defectum in nouissimis libris odoratus esset

384 P. VIRGILII MARONIS VITA

bonus Ruaeus, nisi id iam aliunde sic narratum accepisset.
v. Monitum ad lib. VII pr.

V. C. 732.

M. Claudius Marcellus Aeserninus.

L. Aruntius.

a. C. 22. Virgilii 48 — 49.

Augustus in Siciliam profectus est, ut eam ac omnes alias ad Syriam usque prouincias constitueret. Dio LIV, 6. Factum id sub finem anni videtur. Videri potest de hoc itinere Noris. Cenotaph. Pisan. p. 292 — 294. Ante Augusti ex vrbe discessum Ianum iterum reueratum esse probabile fit: Nec tamen inde inferre velis cum Massono p. 112 sq., locum Aen. VII, 604. 605. 606, ex huius anni actis interpretandum esse.

Aethiopes, duce regina, Candace, impressionem in Aegyptum faciunt, et Elephantinen urbem diripiunt. Revertentes eos ad terras suas C. Petronius, Aegypti praefectus, caedit, Aethiopiam ingressus regiam euertit, et terram eorum praefidiis occupat. vid. Dio LIV, 5. Strabo lib. XVII, vbi de Aethiopibus agit. Haec Virgilius respicere videtur Aen. VI, 796 *Iacet extra sidera tellus, Extra anni solisque vias* etc., vbi vid. Not.

V. C. 733.

M. Lollius. Q. Aemilius Lepidus.

a. C. 21. Virgilii 49 — 50.

Augustus rebus in Sicilia ordinatis in Graeciam transmisit. Rebus in Graecia confectis in Samum nauigauit, ibique hiemauit. Dio LIV, 7.

V. C. 734.

*M. Apuleius. P. Silius Nerua.**a. C. 20. Virgilii 50—51.*

Iterum victi hoc anno Cantabri ab Agrippa: Horat. I Ep. 12, 26. *Vere Augustus in Asiam perrexit, ibique et in Bithynia omnia constituit*, Dio LIV, 7; *etiam Syriam adiit* ibid. Iustin. XLII, 5. Hanc Augusti in prouinciis adeundis, dignam principe tanto, industriam praedicat Virgilius Aen. VI, 802—806 *Nec vero Alcides tantum telluris obiuit* etc. cf. Sueton. cap. 47.

Cum in Syriam aduenisset, Phraates, veritus, ne bello peteretur, signa Augusto cum captiuis et exercituum Rom. spoliis remisit. Qua re nihil ad Augusti gloriam illustrius vnquam factum visum est. v. Dio LIV, 8 et ibi Fabric. Etiam Indorum legati eum Antiochiae adierunt: Strabo XV, p. 719 C. D. Vnde Aen. VI, 795 *super Indos Proferet imperium*. Itaque magnopere inprimis a poetis ea res extollitur et magnificis verbis ornatur, vt de profligatis Parthis, euerso eorum imperio, victo Oriente, India debellata, eos loqui videas. v. loca ap. Cerdam ad VII Aen. 606. Ad hunc itaque annum versus poetae nostri Ge. IV extr., II, 170—173, III, 26—33 a nonnullis referri, supra ad a. 724 significauimus. Insigniter auctum est hoc idem Aen. VI, 799 *Huius in aduentum iam nunc et Caspia regna Responis horrent diuum, et Maeotia tellus, Et septem gemini turbant trepida ostia Nili*.

Occiso Artaxia, qui aliis Artabazes sive Artauasdes, *per dolum propinquorum, datus a Caesare Armeniis* (maiori Armeniae) *Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone* Tacit. Annal. II, 3. v. Dio LIV, 9 et ibi Fabric. Add. Vellei. II, 94, 3 et ibi Ruhnk. Hinc Virgilii illud Ge. III, 30 *pulsamque Niphaten* (qui Armeniae mons est, male a poetis nonnullis pro flumine habitus, quorum loca v. apud Masson. Vita Horatii p. 306 sqq.) illustrant

viri docti. Sed ad res cum Parthis a. 724 transactas referre ea praestat. Ominatur poeta tamquam in vaticinio euentus futuros, non res vere gestas enarrat.

E Syria Augustus in Samum reuersus ibidem iterum hiemauit. Frequentes hic ad eum legationes conuenerunt, et Indi pacem, quam antea per oratores petierant, tunc interposito foedere sanxerunt et dona miserunt. Dio LIV, 9. Cf. dicta sup. ad a. 724. Garamantes quoque hoc anno victi a L. Balbo Procos., qui anno sequente VI Kal. Apr. ex Africa triumphauit. v. Plin. V, 5, qui classicus locus est, et Solin. 29. Add. Intpp., inprimis Ruhnk. ad Vellei. II, 51, p. 249. Bene itaque Aen. VI, 795 *super et Garamantas et Indos Proferet imperium.*

V. C. 735.

C. Sentius Saturninus. Q. Lucretius
Vespillo.

a. C. 19. *Virgilii 51—52.*

Donatus in Vita §. 51 *Anno quinquagesimo secundo, ut ultimam manum Aeneidi imponeret, statuit in Graeciam et Asiam decedere, triennioque continuo omnem operam limationi dare, ut reliqua vita tantum philosophiae vacaret. Sed cum ingressus iter Athenis occurrisset Augusto, ab Oriente Romam reuertenti (quod verum est. v. Dio LIV, 10), vna cum Caesare redire statuit. Ac cum Megara, vicinum Athenis oppidum, visendi gratia peteret, languorem nactus est: quem non intermissa nauigatio auxit, ita, ut grauior indies, tandem Brundisium (alios Tarentum memorare, in Notis monitum) aduentarit, vbi diebus paucis obiit, X Kal. Octobr. C. Sentio, Q. Lucretio Coss.*

Celebrabantur hoc anno XIX Kal. Septembr. Eleusinia, quibus Augustus initiatus est. An ipse quoque Maro: dis-

quisiuit vir doctus (*Critical Obff. on the sixth Book of Aeneid* Lond. 1770, 8. p. 59 sq.). Scilicet fuere, qui in lib. VI Aen. Eleusinia initia reuelata arbitrarentur a Marone. Annum obitus confirmat Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 190, 2 *Virgilius Brundisii moritur, Sentio Saturnino et Lucretio Cinna* (hoc nullum Lucretiorum cognomen) *Coff.* Plin. XIV, 1 *Haec* (vitis per se in vino picem resipiens) *Virgilii vatis aetate incognita, a cuius obitu XC aguntur anni*: numero rotundo; cum XCV essent. v. Baylium *Dictionn. Virgile* litt. H. Harduin. ad Plin. ibid. et XIV, sect. 5.

Cum in Graeciam proficisceretur Virgilius, scriptum fuisse creditur ab Horatio Carmen III libri I *Sic te Diua potens Cypri.*

Dum in Graecia fuit, tertio Georgicorum libro splendidum illud exordium: *Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas*, additum fuisse cum Catroeo Wartonus putabat *Life of Virgil* p. 27, ex interpretatione scilicet parum subtili.

Fuisse, qui eum in itinere Tarenti vita excessisse traderent, ad Donatum §. 51 dictum. Siue tamen Tarenti, siue Brundisii obierit, vtraque vrbs cum ad Calabriam referatur, hinc intelligendus versus Epitaphii: *Mantua me genuit, Calabri rapuere*, h. in Calabria vitae ereptum se significat. cf. Phocas v. 105 *vt Calabros tetigit — vehemens luxauit corpora morbus.*

Offa Virgilii Neapolin translata et ibi in via Puteolana sepulta. vid. Donat. §. 55. 56, et ibi Not. Apud Hieronymum l. l. *Offa eius Neapolin translata in secundo ab vrbe miliario sepeliuntur, titulo istiusmodi supra scrip-*

to, quem moriens ipse dictauerat: MANTVA ME GENVIT; quod apud Donatum §. 55 legas, et in Eusebianum Chronicon haud dubie ab interpolatore venit; repetitum inde a Vincent. Bellouac. Specul. hist. VII, 60.

De testamento Virgilii v. Donatum §. 56.

Eum paullo ante mortem scriinia, adeoque omnia sua scripta (vt etiam Grammaticus in Antholog. lat. II, 184, (v. supr. inter Testimonia n. VII) accepit), comburere voluisse, mox, vt Aeneis saltem combureretur, tamquam imperfectum opus, testamento scripsisse, tandem, amicorum precibus victum, Vario ac Tuccae, de quibus v. ad Donat. §. 53, scripta sua legasse, ea sub conditione, ne emendarent, narrat Donatus §. 52. 53. Ab iis tamen, iussu Caesaris, Aeneidem emendatam esse, in eadem farragine memoratur §. 56, quod ita intelligas, vt emendarint quidem tollendo, non autem addendo; v. sup. ad Donat. f. 59. Ita fere Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 190, 4 *Varius et Tucca, Virgilii et Horatii contubernales, poetae habentur illustres, qui Aeneidum postea libros emendarunt sub ea lege, vt nihil adderent.* Nescio an inter sublata referendum sit illud, quod apud Senec. Suas. 3 e Virgilio excitatur: *plena deo.* Locum illud habere potuit in Aen. VI. Nihil tamen ex Aeneide intercidisse alioqui memoratur. Fuit tamen Guyeti acumen, quod quatuor extremos Aeneidis libros Virgilio abiudicaret. Nam Io. Harduini somnium vel verbo attingere piget, qui totam Aeneidem fetum saec. XIII esse volebat. Refellit eum Saxius in disp. Lips. 1737 habita.

Reliqui Grammatici modo hoc modo illud sequuntur. At veteres scriptores, Plin. VII, 30, sect. 31 *D. Augustus carmina Virgilii cremari contra testamenti eius verecundiam vetuit; maiusque ita vati testimonium contigit,*

quam si ipse sua probasset. Gell. XVII, 10 — *sed quae procrastinata sunt ab eo, ut post recenserentur, et absolui, quoniam mors praeuenterat, nequiverunt, nequaquam poetarum elegantissimi nomine atque iudicio digna sunt: itaque, quum, morbo oppressus, aduentare mortem videret, petiuit orauitque a suis amicissimis impense, ut Aeneida, quam nondum satis elimauisset, abolerent.* Macrob. Sat. I, 24 *qui enim moriens poema suum legauit igni, quid nisi famae suae vulnera posteritati subtrahenda curauit? nec immerito.* Multa in eam rem variorum Epigrammata vid. in Catalectis Scaligeri et Burmanni Anthologia. Adde Donat. §. 57. 58. Est etiam disputatio hac de re hominis Itali (*Sperone Speroni Opere* Tom. IV), verbosa, et vanis argutiis inanibusque quaestiunculis plena, ut lectio vix tolerari possit, non magis quam reliquorum eius super Virgilio Dialogorum. Grauis satis est vel vna Plinii auctoritas, qua constat Virgilium poenituisse Aeneidis tamquam imperfecti operis. Maluit tamen vir doctus L. A. Bartenstein, Prof. Math. et Poes. Coburg. in Proluf. a. 1774 scripta nec teste nec argumento, sed mera suspitione contendere, poenitentia laudum in Augustum cumulataram, et inductorum, aduersus Epicureorum disciplinam, deorum, eo adductum esse poetam, ut testamento suo carmen abolitum esse vellet.

Ceterum Virgilio mox *comitem ad Elysios campos mors misit* Tibullum iuuenem. vid. Domitii Marfi Epigramma ad calcem Tibulli. Ouidius tum annum XXV agebat, itaque Virgilium *tantum se vidisse* testatur Trist. IV, 10, 51. Horatius annum ingressus erat XLVII.

Aeneidem cum viuo Virgilio multis hominum desideriiis expectatam, et ab Augusto litteris flagitatam (vid. Donat.

Vita Virg. f. 46 et ibi Not. e Macrob. I, 24), tum eo mortuo magno fauore et praedicatione acceptam fuisse, ex poetis eius temporis colligas. Ovidius Rem. 395. 396 *Tantum se nobis Elegi debere fatentur Quantum Virgilio nobile debet epos* *). Sed idem Aeneidis iam meminit Am. I, 15, 25, quod carmen ad annum 736, proximum a Virgilio morte, Massonus retulit: *Tityrus et segetes Aeneidaeque arma legentur, Roma triumphati dum caput orbis erit.* Et in Arte 751 edita lib. III, 337 *Et profugum Aenean, altae primordia Romae, Quo nullum Latio clarius extat opus.* Nondum absoluta et edita erat Aeneis, cum Propertius (non ante 729 vt supra vidimus) nobiles illos versus scriberet lib. II Eleg. extr., 61 sqq. *Qui nunc Aeneae Troiani suscitavit arma* etc.

Virgilium paullo post, et adhuc aetate Augustea, in scholis praelectum et enarratum fuisse, e Suetonio scimus de ill. Grammat. c. 16 Q. Caecilius Epirota Cornelii Galli familiaris — *primus dicitur latine ex tempore disputasse, primusque Virgilium et alios poetas novos praelegere coepisse*; etiam Orosii aetate: Oros. I, 18 Aeneas — *qualia per triennium bella excitaverit, quantos populos implicuerit, odio excidioque afflixerit, ludi litterarii disciplina nostrae quoque memoriae iniustum est.*

Vt Virgilio Ennium ab Adriano praelatum taceam (Spartian. c. 15): Caligula Virgilio memoriae admodum infestus fuit. *Sed et Virgilio et T. Livii scripta et imagines, paullum afuit, quin ex omnibus bibliothecis amoveret, quorum alterum, vt nullius ingenii minimaeque doctrinae — carpebat* Sueton. Calig. 34. Itaque Virgilio Codices ad paruum tum numerum redactos

*) Ita leg.; nam *opus nobile* esset quidem carmen epicum, non poesis epica.

fuisse necesse est. An forte indè in tanto nunc apographorum numero mirus ille librorum etiam vetustiorum in corruptelas consensus repetendus est? vt, cum post haec Virgiliana carmina ex paucis, nec forte emendatissimis, exemplaribus describerentur, vera iam tum lectio periisset; quo factum, vt frustra nunc a libris auxilium, vbi haereas, expectetur. Extabat tamen Virgilii manus adhuc Plinii maioris aetate H. N. XIII, 12 extr. et Quinctiliani, Inst. I, 7, 20. Nam apud Gell. I, 21 Hyginum, qui paullo post Virgilium vixit, librum *ex domo atque familia Virgilii* habuisse nil mirum. Virgilii idiographum librum inspectum, sed ab aliis, Gellius memorat N. A. IX, 14. Apud eundem II, 3 — *venit nobis in memoriam, Fidum Optatum, multi nominis Romae grammaticum, ostendisse mihi librum Aeneidis secundum, mirandae vetustatis* (medio saec. II), *entum in Sigillariis XX aureis, quem ipsius Virgilii esse credebat*, in quo Aen. II, 470 *aena* scriptum erat, addita supra littera h factum *ahena*. Apud eund. XIII, 20, Probus — *in primo Georgicon, quem ego, inquit, librum manu ipsius correctum legi, urbis per i litteram scripsit.*

Magnam copiam versuum et lusuum in Virgilium eiusque carmina cum bona tum mala, vetustiorum et feriorum poetarum, vid. post Pithoeum et Ios. Scaligerum in Catalectis apud Burmann. in Antholog. Lat. lib. II, ep. 173 sqq. De his Scholasticorum exercitationibus v. Prooem. ad Culicem. cf. Wernsdorf P. L. M. Tom. VI, p. 29.

Cum semel hominum doctorum ingenia ad inanes lusus et nugae poetice deflectissent: exorti quoque sunt, qui illiberali profus inuento centones Virgilianos conderent. Ex hoc numero saeculo quarto exeunte inclaruit Falconia Proba. conf. Sax. Onomast. T. I, p. 438. Circa

idem tempus dispescuit suos centones Aufonius. Adeo difficile est perspicere et diiudicare, quid verum pulcrumque sit, si semel hominum iudicia occaecavit pravi exempli falsaeque opinionis auctoritas. Mirabantur tamen hi homines Virgilium non minus ac Pisones vel Messalae ex Augusto saeculo.

DE
C O D I C I B V S
ET
E D I T I O N I B V S
P. VIRGILII MARONIS

Tom. V

Vv

C O D I C U M E L E N C H V S
AD QVOS QVIDEM VIRGILII ADHVC
RECENSVM ESSE FACTVM CONSTAT.

Codicum recensum dabimus qualem ipsa res offert; in plerisque exilem, modo locupletiozem. Satis enim constat, eos, qui primi veteres scriptores typis expressos vulgarunt, nec magis superioris et huius saeculi plerosque editores, de codicum, quibus vti sunt, aetate ac bonitate aut iudicium omnino nullum, aut parum subtile, aut omnino parum ex artis diplomaticae notionibus et praeceptis constitutum, tulisse. Plerumque itaque non habes cui recte innitaris, inprimis quoties antiquitatem codicum crepant. Expeditius iu-

dicium est de bonitate: ea enim ex ipsa lectionis exploratione et comparatione cum aliis cognosci potest; atque hoc tenere praestat. Anteit omnes codd. veneranda vetustate

I. CODEx VATICANVS, Mf. 3225, in quo fragmenta nonnulla Virgilii, a Georg. III, 1 inde, seruata sunt, quemque cum picturis aeri incisis exscriptum ad ipsam libri scripturam exprimi curauit Io. Caiet. Bottarius in volumine inscripto:

Antiquissimi Virgiliani codicis fragmenta et picturae ex bibliotheca Vaticana ad priscas imaginum formas a Petro Sancte Bartholi incisae. Romae. Ex Chalcographia R. C. A. (Romanae Camerae Apostolicae) apud Pedem Marmoreum 1741, gr. fol.

Inscripuit liber Benedicto XIV a Io. Dominico Compiglia Chalcographiae C. A. Praef. Sed, quae praemissa est, erudita praefatio Bottario debetur. Primum exemplum picturarum Camilli Cardinalis Maximi (de Maximis) iussu Bartolus tabb. LV aere expresserat. Pauca ab hoc aere erant exempla ducta; in quibus cum prima pagina radio exarata vacuum litteris recipiendis haberet spatium, titulus cum anno ab aliis aliter est suppletus. In Bibliotheca nostra academica est exemplum f. a. Aliud vidimus a. 1725, aliud anni 1677, 4 in Memorab. Biblioth. Dresd. T. II, n. 317. Quid quod iterum 1782 Venant. Monaldinus lucrum ex eo recudendo quaesivit. Tandem praeclaro consilio Bottarius totum codicem vulgare instituit.

Est autem ille codex membranaceus quadrato volumine, ad nostri fere quaternionis formam, a librario imperitissimo, quo ipso fides eius et auctoritas tanto maior est, maiusculo et quidem capitali Romano rustico caractere, continuis vocibus, sine interpunctione exaratus, quam tamen recentior et indocta manus pas-

sim suppleuit, picturis exornatus, quibus ille multo etiam magis, quam scriptura inter viros doctos celebrari coepit. Scriptura deflexa est ad molliorem pronuntiationem: v. c. *impositi, alligat, non, inpositi, adligat*. Iam quae de Codicis aetate a doctiss. Bottario et a PP. Benedictinis *) disputata sunt, hic quidem repetere non possumus. Si tamen hos, tamquam doctiores iudices, audias, et Italis, quicquid prauum ad maiorem vetustatem omnia reuocandi studium comminisci iussit, condones: quantum quidem in re incerta coniectando assequi licet, non vltra saeculum V assurgere ea vetustas videtur. Nam, quod praecipuum opinionis de multo maiore antiquitate praesidium a picturae artificio ac nitore petitur, id nec magis tutum ac firmum est. Potuit enim seriore quamuis aeuo bonum aliquod ingenium meliora sequi, et, si ex vetustiore libro hae ipsae picturae expressae sunt, quod certe maioris in vestibus, armis, et aliis rebus antiquitatis vestigia nonnulla suadent, antiquiorem ac meliorem rationem exprimere. Nec tamen valde vetusti moris vestigia in his picturis deprehendas, nec laudis, qua picturas illas efferunt, iustas et idoneas causas esse videas. Nec enim subtilitate linearum nec formarum elegantia illae se commendant; ratione partium, symmetria et multo magis optices lege ac fide, peccant omnes. Inveniendi vero et ordinandi artificium omnino nullum. Sed mirationem colorum claritates et varietates facere videntur; de linearum veritate et artificio iudicium ex Bartolina opera parum tuto forte instituas, cum in ea, monente Stuarda **), multum ingenio suo indulserit

*) *Nouveau Traité de Diplomatique* Tom. III, p. 56. 57.

***) *Antiquities of Athens* p. 29 (c). Ceterum picturam viri Troiani amicti, sedentis, ex hoc codice laudari video a Pignorio Origg. Patau. c. 12, p. 68, quam in Bottarii opere non reperio.

bonus Bartolus. Possunt tamen vel sic nonnulla cum voluptate et cum fructu ex antiquitate rerum adspectui proponi: occurrunt templorum et aedicularum formae plures nec inelegantes, vt p. 134. arae cum sacris. Orpheus pileo, quod mireris, Phrygio caput indutus p. 21 et 177. Nauis XVI remorum, alia XVIII, alia X, aliquot XXVI, XXII remorum: si modo artificis imperitia numerum curauit. Neptunus et Venus cum sceptro ad Aen. V, 779, Vrna Minois ad VI, 431 miro modo expressa p. 110, tela Circes p. 129, Iuno cum Alecto p. 142, Iuno lanum referans p. 148.

Fuit hic liber, quod in fronte notatum legitur, primum *Iouiani Pontani*, tum *Petri Bembi* (v. inf. de Bembi codd.), mox *Fulvii Vrsini*, qui eum *bibliothecae Vaticanae*, cui praeerat, cum aliis Codd. intulit. Neminem adhuc de hoc codice inspiciendo sollicitum ante se fuisse videri, docet Bottarius p. V. Vidit et laudat eundem Mabillonius Itin. Italic. T. I, p. 63.

II. Alter CODEX VATICANVS antiquissimus, Bucolica, Georgica, et Aeneidem complexus, nec nisi in paucis locis truncatus*), Mf. 3867 membranaceus, caractere capitali Romano rusticiore siue incomtiore; altiore quam latiore; punctis inter verba, sed ab indocta manu illatis. Habet et is figuras nonnullas, quas Bartolus libro modo memorato**) aere expressit.

Etiam in huius libri vetustate celebranda doctorum virorum studia incaluerant. v. Mabillon. de Re Diplom. lib. V, tab. VI, p. 352. Montfauc. Diar. Ital. p. 277, et Biblioth. Mff. p. 3 D. Bottarius in praef. laudata, p. VI et XX. Benedictini N. Tr. de Diplom. T. III, tab. XXXV, p. 61. 62, qui quidem saeculo IV antiquiorem esse negant. Pictura deterioris notae et barbariem

*) Ecl. VIII et IX. Ge. II. Aen. II. III et V.

**) pp. 5. 29. 41. 43.

plus redolet, quam illa paullo ante memorata. Eum ex Gallia in Italiam peruenisse, et in B. Dionysii aliqua aede olim seruatum fuisse, Montefalconius obseruaerat, ibid. Laudat eum Politianus Miscell. c. 71. 77. v. Bottar. p. XX. Codex hic intelligendus est, quoties Pierius *antiquum* vel *Romanum* memorat, quod characterem litterarum Romano propiorem esse autumabat, h. e. capitali, qualis in marmoribus visitur. v. Pierius Castig. in Bucol. princ. Namque Pierius codice hoc satis quidem diligenter vsus est, de quo eodem dicere videtur ad Aen. IX, 20. Iterum tamen eundem codicem cum vulgari editione, Hack. L. B. 1680, sed parum docte et accurate, quod nos res et vsus docuit, comparauit; lectionis varietatem enotatam exhibuit Bottarius libro supra laudato p. 187 sqq., vnde nos in var. lect. transcripsimus. Neque Ambrogius aliunde petiisse videtur, quamquam is ipsum codicem excerpisse videri vult. Quantum quidem nobis iudicare licet, a librario valde indocto et ab exemplo nullius boni critici opera emendato scriptus est; quo tamen ipso fides ei tanto maior accedit; nisi quod saepe glossematibus contaminatus est, v. c. Ge. IV, 482. 488. Expertus etiam est manum emendatricem, testante Bottario in praef. laud. p. XXI. Ad orthographiae veteris reconditiores rationes vsus eius permagnus esse potest, et prouocat aliquoties ad eum Aldus in libro de Orthographia. Omnino diuersam a Mediceo rationem sequitur, v. c. in quarto casu per *es*, vt *montes, vrbes*; adeoque etiam in hoc, sed multo magis in ipsa lectione, suam familiam ducit. Deduxitque nos sedula obseruatio tandem eo, vt omnino duas codicum familias, saltem in Aeneide, deprehenderemus, alteram Apronianam (de qua paullo post), Mediceo auctore; alteram ab eo diuersam, in qua princeps est Romanus s. Vaticanus.

III. **CODEX PALATINVS**, Ms. 1631 biblioth. Vatic. membranaceus, scriptura continua, vncialibus, quas Bottarius vocat, seu verius, capitalibus rusticioribus litteris nitide scriptus, Bucolica, Georgica, et Aeneidem complexus, sed misere truncatus et foede arrosus. De eo v. Bottar. praef. ad fragm. Vatic. p. V et XVI, qui et specimen codicis dedit p. 3 repetitum a Benedictinis PP. T. III, pag. 63, tab. XXXV. Est is merito inter antiquissimos habendus. Ad IV aut V saec. vulgo refertur. Qui proferuntur a Bottario bini versus ex Georg. III pr. binis vitiis librarii sunt contaminati. Hunc codicem Heidelbergam cum Palatina bibliotheca in Vaticanam se aduexisse narrat Leo Allatius in Animaduers. in Inghirami fragm. Antiqq. Etrusc. p. 58. Ad eius fidem Virgilii opera in bibliopolio Commeliniano a. 1589. 1599 et 1603 excusa sunt, sed, eodem Allatio monente, non bona fide: et, si codex tam mutilus est, vt fertur, aliunde suppleta. Varietatem ex ea editione passim ab Heinio notari videas, et ex ipso codice ab Ambrogio in nupera editione Romana. Sed cum hic quidem rei criticae nimis imperitus homo sit, fide eius parum stari posse arbitratus sum, et, quae quidem euolui et comparavi, cum Vaticano fere consentire vidi. Nunc in noua recensione ipsam editionem Commelin. adhibui, et inde Codicis Palatini non contemnendam esse auctoritatem deprehendi in libb. Aeneidis, imprimis posterioribus.

IV. **CODEX MEDICEVS**. De quo multa disputata sunt a viris doctis. vid. Noris. in Cenotaph. Pis. p. 430 sq. Mabillon. de Re Diplom. p. 352. Benedictini Monachi N. *Tr. de Diplom.* T. III, p. 51. 52. Nic. Heinsius disl. de hoc codice ap. Burm. praef. T. I, p. XXXVI sqq. ex eius Epp. ad Reinesium in Sylloge Epistolar. T. V, p. 193 sqq.; ipse Burmannus Secundus, in

eadem praef. pag. XXXX. *Differtazione del Codice Aproniano, dall' Abbate Sestini. Firenze. 1722. 4. et* Fogginus in praef. Namque hic doctiss. vir totum codicem litteris maiusculis excudi curavit, hoc titulo:

P. Vergilj Maronis Codex antiquiss. a Rufio Turcio Aproniano V. C. distinctus et emendatus, qui nunc Florentiae in bibliotheca Mediceo-Laurentiana adseruatur, bono publico typis descriptus Florent. 1741, 4. cura P. Franc. Foggini.

- Codex ipse exaratus est in tenuissima membrana caractere capitali minore, admixtis tamen nonnullis minusculis; interstitiis verborum nonnullis, quamquam Fogginius (v. praef. p. XIV) distinctis verbis et vulgari nostro caractere quadrato eum repraesentari curavit. Plures correctores expertus est, v. Foggini. praef. p. XIII. Est et hoc inter laudes codicis, quod integer est, nec nisi ab initio ad Eclogam sextam: *Proetides implerunt*, truncatus. Specimina scripturae multi exhibuere, omnium accuratissime Fogginius in praef. p. XV et ex eo PP. Benedictini T. III, tab. XXXV. II, IV, subscriptionis autem, quam statim memorabimus, Nic. Heinsius in praef. Virgiliū Burm. p. XXXVI. Codicis huius vetustatem mirifice extulerunt laudibus et ornarunt viri docti. Vt breuiter tota disputatione defungamur, omne de eo iudicium, post litterarum characterem, ex adscripto sub Bucolicorum finem correctoris nomine pendet. Est is Turcius Rufius Apronianus Asterius, qui anno Christi 494 Consulatum gessit, et e cuius recensione Sedulius emendatus Rhemis seruatur. Vid. de hoc viro Noris. Cenotaph. Pis. pag. 446. Tillemont *Hist. des Emp.* T. IV, cap. 18. Fontanini *Hist. litt. Aquilei.* pag. 234sq. Relandus *Fast. Conf.* ad a. C. 494. Wilthem. *App. ad Diptych. Leod.* Nic. Heinf. ad h. l. et nuper iterum Ariolus ad Sedulium co-

piofa disputatione, prolegom. c. V, p. 71 sqq. nam praefert eiusdem Asterii nomen subscriptio antiquissimi codicis Sedulii. Diuersus ab hoc Asterio fuit alius Flavius Astyrius, seu Asturius, verius Asterius, qui A. C. 449 Consul fuit, quod docuere iidem viri docti: add. doctissimus Saxius in Onomastico p. 494. Subscriptio subiectum habet carmen, quo ille ludos a se editos memorat: quod iterum editum et illustratum vides in Burmanni Anthol. lat. Vol. I, p. 371. Iam cum Aproniani correctoris diuersa a reliqua scriptura manus sit, et codex, quem emendandum suscipiebat, iam antehac scriptus esse debuerit, ad saec. IV et remotiores adeo saec. II annos aetatem eius reiecere viri docti Norisius l. l. et Bottarius praef. laud. p. IV. Quid tamen ii reponendum habeant, ipsi viderint, si quis cum PP. Benedictinis, non facile nisi admodum recens scriptum librum emendatori traditum fuisse, contendat; quo ipso efficitur hoc, vt non nisi circa finem saec. V exaratum eum codicem credere fas sit. Quid? quod, nisi scripturae character intercederet, ex subscriptione illa ne hoc quidem tuto pronuntiare possis. Solent enim hae emendatorum subscriptiones in ipsis sequentium librorum exemplaribus, quae istis emendatoribus multo recentiora sunt, repeti; quo ipso omnis earum fides et auctoritas infringitur. Exempla eius rei, ne in his haereamus, petat aliquis v. c. ex Wilthem. ad Diptych. Leod. App. p. 4. 10. 11. Cf. Bottarius in praef. ad Fragm. Vatic. pag. XXI. Zacharias bibliotheca Pistoriens. p. 46. De his ipsis autem subscriptionis versibus eandem suspensionem iam Muratorius conceperat ex eo, quod binis locis variae lectiones seu glossemata adiecta sunt; Nou. Thes. Inscript. T. II, p. 662. Inter haec alia difficultas obiicitur in hoc, quod manus illa Asterii, seu Turcii Rufi Aproniani,

appicta non est nisi ad calcem Bucolicorum: quo satis patere videtur, nec ulterius eius operam processisse; alioqui sub finem Georgicorum et Aeneidis non minus subscriptio illa apposita esse debuerat. Aut si totum opus e recensione Aproniana tamquam apographum descriptum esse dixeris, ab incuria librarii in reliquis operis partibus subscriptionem omissam esse dicendum est. Vt hoc alterum mallet factum, mouerat me Iulius Sabinus, qui ad Aeneidem passim Apronianam lectionem laudat. Et conuenit vna et altera harum lectionum cum emendatione in Mediceo codice priscae scripturae substituta, v. c. Aen. I, 636. Hoc sequutus, multis in locis ad Aeneidem Apronianam lectionem ex Iulio Sabino excitauit. Enimuero in aliis *) locis Apronianam lectionem nullam vidi esse aliam, quam genuinam Medicei codicis lectionem, quae adeo Aproniano tribui nullo modo potest, cum is tantum correxerit librum, si modo correxit, non descripserit. Quid igitur Iulius Sabinus in iudicio suo sequutus sit, tanto difficilius est dicere, cum idem in nonnullis locis Apronianum mutasse dicat vel sustulisse ea, quae in Mediceo codice relicta videas. Sic Aen. II, 76 versus ait ab Aproniano esse sublatum; is tamen Mediceo accessit a manu secunda**). Nisi itaque Iulius Sabinus admodum oscitanter hac in re versatus est: dicendum est, eum aliud exemplar habuisse, quod Aproniani manu emendatum aut esset aut putaretur. Quid? quod idem ille ad Bucolica passim non modo lectiones, verum etiam etymologias et interpretationes Aproniani lau-

*) V. c. Aen. II, 51 *ferit*, 657 *et ferre*. III, 336. IV, 9. 27. 314. 436. 464. 551. IX, 214.

***) Alia exempla v. IV, 273 *Var. Lect.* et 298. 528. Vna est lectio lib. IV, 663 *mediam*, quam tamquam Apronianam laudat, quae in Foggiano exemplari non occurrit. Item alia lib. XI, 696.

dat, quas vnde hauserit, nondum reperi, v. c. ad Ecl. III, 18. I, 6.

Primus, quem hunc librum possedisse constat, fuit Rudolphus Pius, Cardinalis Carpenfis, sub Paulo III. P. M., qui eum Achilli Statio euoluendum permisisse videtur, cuius etiam disticha nonnulla fronti codicis praefixa leguntur; mox idem Rudolphus eum bibliothecae Vaticanae legauit, vt ex Aldi Orthographia latina docuere viri docti*); e qua furto aut alio casu surreptus in Mediceam peruenit.

Expressa iam dudum ex hoc codice erat editio Paulli Manutii 1583. Nuper ad eandem excusa fertur editio Ambrogiana. Heinsius diligenter eum Florentiae euoluerat. *Varietatem lectionis* excerptam iam 1565 vulgauerat Brixiae Paullus Gabianus.

Alterum volumen Fogginus promiserat priori illi subiiciendum, in quo historiam codicis vltius persequuturus esset; in quo quae modo disputata sunt, accuratius forte et copiosius tradita fuissent.

Io. Pierii Valeriani codd.

V. Praeter *Vaticanum* codicem supra memoratum, quem *Romanum* appellat, a Pierio excussi sunt:

Codex Oblongus, quo quidem nomine a forma voluminis ducto ab ipso Pierio designatur, minoribus

*) Ea ratione haec exposuisse videmur, qua dubitationi PP. Benedictinor. l. l. p. 52 (a) occurratur; etsi vulgo Achilles Stadius inter possessores codicis refertur. Ceterum male haec narrata sunt, si Galluzium audiamus (in *Storia del Gran Ducato di Toscana sul governo de' Medici*) lib. I, c. 12 et Ariolum prolegom. Sedulii p. 78. f. 147. Codex erat in cimeliis domus de Monte (de quo dubitare licet; a Rudolpho Carpenfi ad eam gentem perlatum eum esse probabilis fit); Iulius III ex ea gente oriundus codicem dono dederat Cardinali Innocentio de Monte, a quo 1568 muneris loco peruenit ad Cosinum.

litteris exaratus et ipse admodum vetus, Pierio iudice. *Pomponii Laeti* delicias eum olim fuisse, idem Pierius memorat ad Aen. V, 143. X, 186. 345. Georg. IV, 368, fitque mihi probabile, fuisse eundem, quem Episcopus Alerienfis in Ed. principe altera emendanda adhibuerat: de qua vid. inf. Adferuabatur ille in bibliotheca Vaticana, in qua tamen frustra eum quaerebat Bottarius praef. ad fragm. Vatic. p. V. Mirum est de eo nil memorari a viris doctis, quoties de claris Pomponii codicibus agunt, vt Persii, Pompeii Festi; ne Apost. Zeno quidem *Disf. Vossiane* p. 243 sq. Leuat tamen desiderium Pierii in eo adhibendo diligentia.

Codex Longobardicus Pierii, quem non piget euoluisse, vt ille de eo monet ad Bucolic. princ. A caractere nomen impositum, qui tamen qualis sit, ex nomine vix definire aufit aliquis, cum in scripturae notione definienda valde fluctuarint superiorum saeculorum critici.

Codex Mediceus Pierii: ab eo, quem Fogginius expressit, vtique diuersus, quod vel hinc colligas, quia in prima statim Ecloga a Pierio laudatur; Fogginianus vero ab initio mutilus est; etsi lectiones sunt quae cum illo conueniunt, inpr. Aen. XII, 221 *pubentes*, quod Mediceus a Fogginio excusus in litura habet. Eum inter emendatos esse, ad Bucolic. pr. Pierius testatur. Num ille etiamnum in magno illo codd. Virgilianor. numero, qui in Medicea seruantur, lateat, non dixerim.

Lectiones variantes ex iisdem libris modo memoratis, quibus Pierius vsus fuerat, ad editionem Iuntinam, forte ab ipsius Pierii manu, notatas habuit Heinsius, memorante Burm. in praef. ad Virgil., Pierius tamen praeter istos nonnullos alios manu versauerat. Ita Codicem *Portium*, Codicem *Bellunensem*, ad Aen. IV, 138 memorat, *Delphium* ad Aen. IX, 651, *Pala-*

tinum ad lib. X, 51. Etiam plures *Vaticanos* versavit manu: vid eum ad Aen. VII, 400. IX, 102.

Codicem veterem apud *Ianum Parrhasium*, et alium, in *Vaticana bibliotheca*, quem *Franc. Petrarchae* fuisse aiunt, testem producit Pierius ad Ge. III, 348. Hic quidem an in Vaticanis supra commemoratis lateat, definire non auserim; et an alter idem sit cum eo, qui a P. Burmanno sub *Parrhasiano* nomine excitatur, non minus difficile est pronuntiare.

VI. Alius Virgilius cum Seruii commentariis, membranaceus, in fronte figuris pictoris non ignobilis Simonis Senensis exornatus, notis et glossis a *manu Petrarchae* valde interpolatus, diuersorum virorum doctorum penu habitus, in bibliothecam Papiensem, eaque 1499 direpta a Gallofrancis ad Augustinum, et ab hoc ad *Fulvium Ursinum* peruenerat, vnde deinceps a *Frid. Borromaeo* Purpurato in *Bibliothecam Ambrosianam* aduectus fuit. Docet hoc P. Burmannus in praef. Virgilio, et praeter Montfauconium Diar. Ital. pag. 20. Bibl. Mss. T. I, pag. 530, aduocat Tomasin. Petrarch. rediuiu. cap. XV, pag. 87 *). Apud hunc pag. 85 Virgilius *Ant. Pirrhi*, nobilis Ticinensis, laudatur,

VII. Herc. *Ciofanus* ad Ouid. Met. VI, 117 loco a Burmanno in praef. notato multa de vetustissimo memorat exemplari *Ascanii Grandaeui*, ciuis Sulmonensis, quem Mureto miserat.

*) Ex *Ambrosiana* Codex Virgilio in papyro Aegyptiaca scriptus, cum Petrarchae annotationibus, a. 1791 Parisios translatus, nullus alius esse videtur, quam is, quem memoravi. Est alius Virgilio codex, quem nobilitauit Petrarchae manus, Laurae mortem memorans: de quo v. *Giov. Batt. Baldelli del Petrarca e delle sue Opere* (Firenze 1797 p. 177 sq.)

Idem in bibliotheca Vaticana *veterem* alium *Longobardicum*, qui an idem cum Pieriano libro sit, ex nominis ratione iudicium ferre non licet, et *aliud antiquum* vjdisse se narrat.

Eodem loco librum valde antiquum *P. Galefii*, alium satis veterem *Ludou. Lantis*, R. antiquissimum alium *Fulvii Vrsini* laudat. Fuit hic forte *Colotianus*, de quo vide paullo post.

VIII. *P. Bembi* liber passim memoratur; nec tamen is vnus idemque. Molestiam facit res ab iis, qui codices manibus versarunt, tam parum diserte exposita. Omnibus diligenter circumspectis et consideratis, *Virgilio* codices tres diuersos in eius supellectili libraria fuisse inuenio: *vnum*, nunc in Vaticana repositum, Aldo, Pierio, et Vrsino haud visum, qui fragmenta complectitur, quae Bottarius in lucem edidit: de iis supra actum; *alterum*, qui *Lusus iuueniles* cum *Bucolicis* et *Georgicorum* lib. I parte continebat: e quo *Culicem* correxit *P. Bembus*. v. praefat. nostram ad *Culic.*; *tertium*, quem *Vrsinus* cum altero illo domi suae habebat, et *quem*, vt ille ad *Ecl. VIII, 44* monet, *ex Academia Pontani, grandioribus litteris exaratum, habuisse Bembum dicunt*. Ex dictis his accuratius constitui poterunt ea, quae in praefat. *Anthol. Lat. T. I, p. LIII* de *Bembi* codd. disputata sunt.

Praeter tres hos codd. fuere duo alii, alter *Bucolica* complexus, cum notis, qui primum *Bern. Bembi*, deinde *P. Bembi* Cardinalis, fuerat, alter libros *Aeneidos* continens, itidem cum glossis, qui a *Modesto Polentone*, Sicconis f., ad *P. Bembum* Card. peruenerat; quorum vterque ad *Laur. Pignorium*, et ex eius testamento ad *Dominicum Molinum*, Senatorem

Venetum, transierat. v. Tomasinum *Biblioth. Patav.* pag. 85.

IX. *Codex Colotianus* Fulvii Vrsini, qui olim Angeli Colotii fuerat, quemque *Vrsinus* bibliothecae Vaticanae intulit, ubi nunc num. 1575 servatur. Vide de eo Vrsin. ad Ecl. VIII, 44 et Bottarii praefat. ad *Fragm. Vatic.* p. XI. Varietatem ex eo passim notavit Vrsinus in *Virgilio collat. Script. Graec. illustrato.* Consentit in multis cum Mediceo, vide v. c. Ge. III, 235. 236. Peruetustum eum appellabat Vrsinus; in fine tamen saec. XII scriptum censet Bottarius.

Habebat *Vrsinus* praeterea duo libros emendatissimos, de quibus ad Ecl. VIII, 44 memorat; scilicet Codicem *litteris Longobardicis exaratum*, h. e. vt suspicor, litteris minusculis passim admixtis; talem enim scripturam illo tempore ita appellare solebant; tum Codicem vetustissimum, qui fuerat *Franc. Philolphi.*

X. *Codex Barthii.* Habuit vir doctissimus tres Virgilitii codices, inter quos vnum vetustissimum, in cuius fine subscriptum erat: *Flavius Gennadius Felix Torquatus V. C. R. Romae D. N. Constantio P. F. C. P. P.* (Patrono Faciendum Curavit Propria Pecunia), quibus litteris siglisque quamvis ignotis hoc tamen constare putabat, esse codicem venerandae antiquitatis. Nisi vero alia opinionis suae firmamenta habuit, hoc quidem vnicum fallax et inane videri potest, quoniam in codice admodum recenti antiquiorum librorum subscriptio repeti potuit, vt supra iam alio loco animadvertum est. Emendationes ex hoc codice in Eclogam X proposuit Aduersar. XVIII, 16. XLI, 26.

XI. Memorauimus adhuc codices Mstos primum principes, tum quorum veteres critici mentionem faciunt. Subiungemus nonnullos, ad quorum fidem auctores *editionum criticarum et classicarum* recensionem suam instituisse feruntur. Et primas quidem editiones ex codicibus fluxisse vti certa res est, ita dolendum est non aequè liquere, e quibus codd. illae ductae fuerint. Principem quidem Romanam, post alios, nec tamen valde bonos, codices comparatos, ex *Pomponii Infortunati* (h. e. Iulii Pomponii Laeti) *codice* fuisse emendatam, tum a nobis monebitur, cum veterum editionum annales conficiemus; quo etiam ea differimus, quae de nonnullarum aliarum saec. XV editionum fontibus memoranda habemus. Praeclari fuere codices, ad quos *Naugerius* ed. Ald. tert. 1514 emendauit. Nec minus praeclari *Pieriani* 1521. Paullus Manutius *Mediceum* expressit, 1583, vti *Palatinum* Commelinus 1599. Recensionem *Io. Henr. Boeclerus* ad Ml. biblioth. *Argentensis* se instituisse in edit. Vlmenfi 1698 profitetur: parum tamen fructus inde ad Virgilium peruenit. Ex *Ge. Fabricii* castigatione et *Theod. Pulmanni* recensione, neutra tamen ad nouos codd. facta, fluxerant fere exemplaria vulgata omnia, quae vsque ad Nic. Heinsium manibus terebantur; Pulmanniana quidem lectio regnabat in Antwerpiensibus Elzeuirianis et ceteris Belgicis. In his a *Dan. Heinsio* profectae edd. maiorem adeo incuriam produunt. Bonum factum! successit *Nic. Heinsius*.

Codices Heinsiani.

XII. Triginta Nic. Heinsius annos Virgilio recensendo impendisse et fere XXX codices consuluisse narratur. Ex his a Burmanno in praef. ad Virgilium sequentes commemorantur:

Mediceus, et

Vaticanus, alter ille n. 3867, quem tamen ipse haud inspexisse videtur; verum laudat eum ex Pierianis Castigationibus.

Codices *Menteliani tres*, *Io. Mentelii*, Medici quondam Parisini, iique in antiquioribus habendi. Sunt illi, in primis prior, plerumque in partibus Medicei: v. c. Aen. II, 76.

Codices *Rottendorphii tres*, qui erant Bernardi Rottendorphii, Medici. Ex iis tertius plerumque cum Gudiano et Mediceo consentit. Videtur hic esse is, qui in apparatus Gudianum migravit. cf. inf. de apparatus Saxiano.

Leidenfis Bibliothecae itidem tres, a Io. Fr. Gronouio suppeditati, vetustatis nomine omnes ab Heinio laudati. Ab his diuersi fuisse videntur *duo Leidenfes*, quos ipse Burmannus contulit.

Codex *Montalbanus*, quem ab Ouidio Montalbano, Philos. Prof. apud Bononienses, dono acceperat Heinio, ante D abhinc annos (Saec. XIII) scriptum, quod in notis ad Aen. V, 522 eum indicasse Burmannus ipse obseruauit.

Codices *Menagiani duo*, ab Aegidio Menagio Heinio concessi, quorum alter recentioris fuit notae: Hein. ad Aen. V, 620; prior optimae notae.

Codex *Pugetianus*, qui Aeneidem complectebatur, ex bibliotheca Gul. Pugetii, in Senatu Tolosano quondam Consilarii Regii. Cuius variantes lectiones a Bern. Medonio ad Heinium missae Burmannianis notis insertae sunt, monente Burmanno iun.

Codd. *Balth. Moreti quatuor*: inter quos primus ex optimis habendus: cf. Aen. X, 861, etiam secundus melioris notae.

Codd. *duo Fossiani*.

Codd. duo *Ecclesiae Hamburgensis*: admodum praeclari, et alter quidem ad Mediceum fere exemplar descriptus,

Codex Sprotianus.

Codex Schefferianus.

Fragmentum Moretanum.

Fragmentum Vossianum.

Codex Venetus, quem Venetiis redemerat, recentior quidem, sed qui optimas suggereret lectiones.

Codex Bigotianus

et *Hugenianus*

inspecti tantum ab Heinsio fuere. Idem etiam Pieriana excerpta ad manus habuit, vt supra obseruatum est.

Tandem inter praestantiores Heinsii codd. fuit

XIII. *Codex Gudianus*, forma, quam nos in folio minore quadrato appellamus, membranaceus. Foliis LXXXVIII constat, multasque habet inter lineas, a variis quidem manibus, glossas allitas, inter praestantissimos tamen a Nic. Heinsio merito est habitus, quia ex optimo exemplari fuit transcriptus; quod aut Mediceum fuit, aut ex eodem fonte ductum, e quo Medicea lectio fluxerat; tam mirifice vtraque inter se consentit: Ita vt, quemadmodum Romanum codicem suam familiam ducere diximus, sic ab eadem stirpe procedant Mediceus, Gudianus, Rottendorph. tert., Mentelianus, Moret. pr. et sec. et Hamburg. pr. Nobis tamen in hoc codice diuersae manus occurrere visae sunt. Tractauimus enim et inspeximus Codicem e bibliotheca Guelpherbytana, in qua nunc inter Gudiana asseruatur, ad Collegam amicissimum, Kulenkampum missum; quando illud etiam aliquot foliorum comparatione cognouimus, summa diligentia ab Heinsio librum hunc excussum et excerptum esse, quem ille a Marqu. Gudio acceperat, quum is eum Lugduni in

Galliis redemisset. Illud forte monere non vanum et inutile fuerit, in Ge. I post v. 52 non esse hiatum, vt in margine adscriptum est, sed transpositionem versuum. Sequuntur enim versus 53 — 104 paullo post versus 105 — 130 male hic insertos. Porro Ge. II post v. 52 lacuna in oculos incurrit ad v. 260, quam explere voluit alia sed indoctior manus, nec tamen folii spatium plus quam a v. 52 ad 211 capiebat. At ab antiqua manu iam olim idem damnum factum esse deprehendimus in folio, quod male ad calcem, in-versa quidem facie, dum compingebatur liber, adsumtum est; quamquam nec hoc ulterius quam ad vers. 234 procedit; sed frons eius altera abrasa nugae ab recente manu recipere coacta fuit. Videtur Heinsius hoc sub fragmenti Gudiani nomine laudare ad Ge. II, 82; nam, quod ibidem pro Gudiani libri lectione venditatur, *mirata est quae*, in recentiore illo folio, quod ante memorabamus, legitur.

Ceterum infinitis in locis turbatum est in his variant. lectionibus, quod eae ad diuersas editiones enotatae et adscriptae erant; id quod per totum hoc variae lectionis genus, in aliis quoque scriptoribus, molestias facit innumeras, inprimisque fidem et diligentiam exscribentis haud raro in suspensionem adducit. Valde molestum et illud est, quod Heinsius non notavit, quam editionem, ad suam criticen emendatam, operis librariis excudendam tradiderit, aut quam ante oculos habuerit, dum *vulgatam* memorat. Vnam ex Elzeuirianis fuisse non dubito; probabile fit, patris Danielis fuisse. Interdum tamen Pierianam lectionem, quae erat Aldinae primae vel secundae, notae suae praefixit.

Codices Burmanni

XIV. *Codices*, quibus *P. Burmannus* vsus est, omnes fere sunt recentes nec magni momenti; omni-

noque ille lordes ab Heinſio ſpretas inani opera cum puluiſculo conuerſiſſe dicendus eſt.

Codex Regius, e bibliotheca Regia Pariſienſi, Heinſio conceſſus, qui poſt eius mortem in *Rykiana* ſupellectili, mox apud *Mafuicium*, qui editionem ſuam ad eum recensuiſſe videri volebat, hinc apud *Hulſium*, Conſulem Haganum, fuit, vnde ſub *Codicis Hulſiani* nomine laudatur, vt apud *Mafuicium ſub Pariſienſis*, et tandem *Bibliothecae Leidenſi* illatus eſt. Antiquus valde et egregius, et Seruii commentario inſtructus eſt. v. poſt *Mafuic.* praefat. *Burmannum* in praefat. ad *Virgil.* et patruſi *Admonitionem de Edit. Mafuic.* *)

Codex Parrhaſianus a poſſeſſore, quem olim habuit, Iano Parrhaſio, qui tum variantes et notas margini adſcripſerat, tum multa alia in *Virgilium* commentatus erat, quae a *Burmanno* praef. (p. 13) enarrantur. Hic *Codex* in bibliothecam *Henr. Adriani Markii* peruenerat, vnde a *Mafuicio* *Markianus* appellatur, ex hac in *Hulſianam* et tandem in bibliothecam *Leidenſem* tranſiit, conf. *P. Burmanni Admonit. de Edit. Mafuic.* Interpolationes ex eo memorari vidi plurimas.

Codex Francianus. *P. Francius tres Virgilii Codices* poſſederat. Ex vno vetuſtiore membranaceo varietatem lectionis a Iano *Broukhufio* excerptam et editioni *Commelin. 1646, 4.* adſcriptam cum *Burmanno* communicauerat *D' Oruillius*, penes quem etiam alterius *Codicis* membranacei *Franciani* fragmentum a medio *Aen. I* ad medium libri *VI* fuit. Tertius ſatis vetuſtus, qui *Aeneidem* complectitur, vtrum idem ſit,

*) Probabile mihi ſit, hunc eſſe codicem, quem nuper narrabant a *Gallofrancis* eſſe vindicatum et *bibliothecae Pariſienſi* iterum aſſertum.

qui nunc in Amstelaedamensi bibliotheca adseruatur, dubitatur a Burmanno Secundo. Omnino ad infimi ordinis codd. videntur Franciani esse ablegandi; quae enim ex iis laudantur, sunt mera plerumque vitia, aberrationes et indoctae interpolationes.

Codex Tollianus. Sub hoc nomine laudantur var. lect. in Georgica a Iac. Tollio ex Cod. papyraceo bibliothecae Teutoburgensis collectae et editioni Commelin. 1646 adscriptae, quam D'Oruillius Burmanno excerpendam commiserat. Nunc descripsit codicis habitum et variam lectionem enotauit diligenter H. A. Grimm in Withofii *kritischen Anmerkungen I Stück* pag. 120.

Codices Leidenses duo, quos ipse P. Burmannus contulit.

Codex Zulichemius.

Codex Vossianus, an vnus ex iis fuerit, quibus Heinsius vsus est, mihi non liquet.

Codex Graeuianus; qui admodum recens fuisse videtur.

Codex Oudartii.

Codex Vratislauenfis, bibliothecae Elifabethanae, e quo var. lect. editioni L. B. 1652 manu Iani Gebhardi adscriptas e scriniis Heinsonianis habuit Burmannus.

Codex Wittianus, e supellectili libraria Io. de Witt, Ciuit. Amstelaed. quondam Iudicis, cum Burmanno communicatus.

Codex D'Oruillianus, recentioris aetatis, e quo varietatem lectionis excerptam ad P. Burmannum miserat D'Oruillius. Fuit is ex inquinatissimis, nec dignus e quo mera librariorum vitia enotarentur.

Codex Wallianus, aut potius fragmentum codicis a libro Aen. II, 310 ad v. 150 libri VI, ab imperito et festinante librario perscriptum, et glossis plurimis

coinquatum, nec tamen spernendum; quod ab Hermanno van der Wall ad D' Oruillium transierat. Contulit illud Burmannus iunior cum edit. Mafuic.

Codex Claramontanus, membranaceus, Claramontii Ecclesiae Gallicanae olim ministri, e quo lectiones diuerfas Io. Arntzenius enotauerat.

Codex Lubecensis ad Aen. X, 50 laudatur. Ceterum ex his codd. multi aut non fuere integri, aut certis tantum in locis inspecti.

XV. In editione Edinburgensi ex recensione Alex. Cuninghami 1743 a Viro docto nescio quo curata varietates nonnullae e *tribus* codd. adnotatae sunt. Persuaferat sibi editor, Cuninghamum hos codd. inspectos contulisse. Enimuero *Waddelii codex est* nullus, sed sunt Ge. Waddelii coniecturae in Animaduerrff. criticis ab eo propositae. *Duo* autem codd. *Hulsiani* nulli alii sunt quam *codex Parisiensis Regius*, et *Markianus* seu *Parrhasianus*, de quibus paullo ante dictum est, e quibus varias lectiones in edit. Mafuic. excerptas ante oculos habuit Cuninghamus; quantum assequor, Codices non vidit. Neque ille edd. veteres 1472 et 1474 ipse inspexisse videri debet; prostant lectiones excerptae in edit. Martin. Scilicet

XVI. Io. Martinus (*Martyn*) in sua Georgicorum recensione 1741 et 1746 septem codicum a se comparatorum varietates habuit. Sed viro doctissimo, cuius alioqui laudibus nihil detractum velim, acumen fere criticum, omninoque hoc accuratioris eruditionis genus, defuit; itaque nec satis accuratam in iis libris excerptis, neque in antiquis editionibus, quas plures, admodum raro obuias, apud se habuit, excutiendis operam locasse videtur. Ita nec minus in notis,

inter plurimas egregias obseruationes, multa valde vulgaris operose exponi videas. Sunt autem codicum Martinianorum, e quibus tamen nihil, quod insignioris notae esset, prolatum memini, nomina in praef. ad Georgica nude enumerata:

Codex *Regius*, e bibliotheca Regia Londinensi.

Codex *Cantabrigiensis*, e biblioth. Regia Cantabrig.

Codex *Bodleianus*, e biblioth. Bodlei. Oxoniensi.

Duo *Arundeliani*.

Duo *Meadiani*; quos olim ab immortali Viro, Rich. Meadio, sibi oblatos P. Burmannus neglexerat, vt e praef. ad Virgil. apparet.

XVII. Sunt quoque editiones, in quibus variae lectionis apparatus apponitur non ex nouo et intacto fonte ductus, verum tamquam e diuersis venis in vnum alueum corriuatus. Eiusmodi filuula variae lectionis ex aliis edd. congestae subiecta est ad calcem edit. Knapton. Aliae in antiquioribus: vt in edd. Fabricianis et Basileensibus, tum in Henr. Stephani edit., porro in edd. Pulmann. Mox in Elzevir., vt 1622. 1636, subiectum video ad calcem animaduersionum libellum, in quibus loca, perpauca tamen, constituuntur, maxime e Florentis Christiani, Iosephi Scaligeri, Petri Scriverii et Dan. Heinsii critica.

XVIII. Praeclara aliqua et rari exempli humanitate ac beneuolentia b. Iul. Car. Schlaegeri, vsibus nostris oblata et ad nos missi sunt Codices e *Bibliotheca Gothana* tres:

Primus pergam. octonis cont. Bucolica, Georgica et Aeneidem. Ad calcem Calpurnii Eclogae septem; nitide scriptus, litteris initialibus auratis, recens tamen.

et vix ante saec. XV scriptus, ab indocto satis librario, e bono tamen libro, bonam enim plerumque lectionem exhibet.

Alter chartaceus, fol. admodum recens, nec ex optimo exemplari, habet tamen lectiones interdum vix alibi obuias. A recentiore manu glossae inter lineas adscriptae; multa etiam, modo in meliorem modo in deteriore lectionem, emendata. Praemissa et in primis paginis et sub principia librorum vulgaria in Virgilium carmina et argumenta, et sub calcem subiecta sunt Moretum et alia minora, quae sub Virgilii nomine feruntur, carmina, etiam nonnulla aliena, quemadmodum recentioris alicuius poemata funebria, quorum compilator adscriptus est: *Doctor hans Mellerstatt*. Tandem Seruius subiungitur, sed recentiore et horrida scriptura. Ad commentarii in Georgica calcem describitur: *Per Casparem Philippi de dresden anno dñi mccccLxi^o*. Idem nomen, sed sine anno, sub finem Commentarii in Aeneidem adscriptum; quem *Fabii Plantae de Fulgentio* (Fabii Planciadae Fulgentii) *Expositio philosophica Aeneidos Virgilianae* excipit. Est is notus libellus de continentia Virgiliana. Hunc Codicem memoratum videas in Cypriani Catal. Codd. Bibl. Goth. p. 82, n. CCXXXVI, et alterum, qui sequitur, p. 106, n. LIV.

Tandem *tertius* octonis forma oblonga, continet Aeneidem, multis scripturae compendiis, et valde vitiose exaratus, frequentibusque lituris et indoctis emendationibus passim interpolatus. Ad XIII tamen vel XIV saeculum adfurgere eius aetas videri potest. Hos tres codd. comparauit et lectionis varietatem ad marginem edit. Gotting. excerptit *Io. Ge. Meusel*, illo tempore (1766) iuuenis, Seminarii philologici sodalitis adscriptus, nunc in Academia Erlangensi Historiarum

Professor de litteris historicis meritissimus, Principi Marchioni Brandenb. a Conf. aul.

XIX. Obtulerat mihi exemplo humanitatis haud vulgari, nec appellatus, *Saxius*, conterraneus meus (nam in iisdem Chemnicienfis foli apud Misenos finibus, in quibus Ge. Fabricius natus erat, lucem vterque adspeximus), Virgilium varietate lectionis instructum, quam ex autographo Cortiano olim vir doctissimus adscripserat. Erat illa ex XV codicibus congeſta, quos tamen *Cortius* non omnes inspexiſſe videri debet, praeter Guelpherbytanos, quos ad se miſſos eum habuiſſe probabile ſit. Cortium Virgilio recensendo animum appuliſſe, ex Theſauro La Croziano noram Tom. I, pag. 88. Codices autem, quorum variantem lectionem conſcripſerat, hi erant:

- 1) Vetus *Gudianus* (de quo ſup. p. 411).
- 2) Alius *Gudianus* eiusdem aetatis et formae, niſi quod litterae vetuſtate attritae paſſim euanuerunt. Incipit cum Georg. IV, 70 et deficit Aen. X, 123. Notatur inter *Gudianos* No. 107 (66).
- 3) Etiam *Gudianus* No. 131 (164) olim Rottendorſii (adeoque inter eos, quos Heinſius comparauit) in membrana ſcriptus manu ſatis vetuſta, ita vt aetatem annorum quingentorum ferre videatur: habet omnia Virgilii.
- 4) Quartus *Gudianus* No. 109 (238) membranaceus, quaternionibus, continet tantum Georgic. libros.

Sequuntur e bibliotheca *Guelpherbytana* ſex:

- 1) No. 82, 10 membran. 12., qui Bucolica tantum habet, ſed vetuſtus.
- 2) No. 63, 5 duodenis oblongis. Bucolica et Georgica eiusdem aetatis.
- 3) No. 9, 11 membranac. in 4. ſed recentior.

4) No. 11, 3 membr. in 4. recentior, antecedente tamen antiquior.

5) No. 8, 14 membr. in 4. recentior.

6) No. 7 fol. chartaceus; in fine adscriptum, esse eum exaratum a. 1457.

Porro duo codd. *Petri Danielis*, qui nunc *Bernae* inter *Bongarfianos* adseruantur. Alter vetustior Georgica, tum Eclogas, tandem Aeneidem exhibet, sed in libro V deficit, alter recentior est. Sunt adeo ii, quos Io. Rud. Sinner in Catalogo Codd. Mss. biblioth. Bernens. memorat pag. 631, n. 184, pag. 633, n. 411, etsi diuersa ab istis narrari hic videntur. Idem Vir Cl. p. 626 — 635 codices Virgilii alios ex eadem bibliotheca commemorat; de codicum tamen bonitate iudicium inde facere vix licet, nisi quod satis recentes esse videntur.

Etiam *duorum Hamburgensium*, quos cum vulgata lectione Heinsius contulerat, varietatem adscripserat Cortius; tandem *Basileenses* veterrimas membranas in Eclogis, Georg. I et Aen. XII, 7 inspexerat. Diu haerebam animi dubius, quid his copiis facerem, cum iam in altero volumine Virgilii versarer, quando illae ad me peruenere, neque consultum videretur, in instituto aliquid mutare; mox vero, excusso illo opiparo apparatu, intellexi, si meo consilio in recensendo Virgilio obtemperare vellem, ne quidem apponi a me posse hanc variantis lectionis filuam; meliores enim ex iis membranis iam Heinsius diligenter comparauerat; ceterae fere recentiores sunt, et varietas hinc decerpta ad lapsus fere librariorum et errores sollennes redit, quorum enotatione Virgilium iam sic nimium oneratum videbam, nec fructum expectare poteram, quem inde percipere liceret, si, inprimis in lectione iam du-

dum recte constituta, nec dubia aut obscura, vulgares librariorum hallucinationes sexcenties recoquerem. Ita saepius taedio ac poenitentia victum me memini, quod lectionem librorum Gothanorum apponere institueram. Per totum enim Virgilium vix vnum locum noui melius ex iis constitutum. Persequendum tamen erat religiose, quod semel receperam. Inspexi itaque Cortianum apparatus tantum in locis salebrofis, atque adeo sic quoque humanitatis et gratiae meritum viri Praestantissimi in me esse summum profiteor. De Cortii conatu v. Harles Notitia litt. Rom. p. 248.

Bibliotheca *Academiae Iuliae* apud Helmstadienses duo seruat Virgilii exemplaria calamo scripta, sed et haec recentia, nec vlllo aut studio librariorum aut doctrina insignia. Liquido haec cognoscere licuit, quandoquidem I. C. Wernsdorfius, Professor de ea Academia praeclare meritus, Principi Duci Brunsvic. a Consil. aul., vtriusque codicis accuratam notitiam cum specimine perhumaniter ac beneuole ad me misit. Alter chartaceus est, pulcre exaratus, sed parum docte, Bucolica, Georgica, et Aeneidem complexus, subiectis inter Georg. et Aen. variis poematibus minoribus et catalectis: ad haec itaque lectionem ex eo notatam videas. Sub Georgicorum finem subnotatum: *laus deo henricus Hopf 1454* et ad calcem Aeneidis: *h. h. ich wart der Zeit 1454*, ad finem autem Catalectorum 1450. Alter membranaceus est in forma oblonga, Aeneidem tantum continens, spatio inter lineas et margine scholiis, sed vulgaribus et ieiunis, occupato. Membranas multo vlu attritas esse et sordidas narrabat vir doctissimus, ita vt etiam suspicaretur, ludi magistri

alicuius vsibus id exemplar inseruisse. Praemissa est Pseudopindari Thebani Epitome Homeri.

XXI. Peruenere ab illo inde tempore, quod in prima editione paranda consumseram, ad me nonnullorum codicum notitiae, virorum doctorum res nostras inuandi studio. Fuit in his codex bibliothecae Fridericianae apud *Erlangenses* chartaceus, alius membranaeus academiae *Gieffensis*, qui olim inter Vffenbachianos fuit (v. Biblioth. Vffenbach. P. IV, p. 222), prolusione academica descriptus ab Andr. Boehmio, Prof. et Biblioth. Acad. Gieff., alius membranaceus Onoldi, in bibliotheca Marchionis Sereniff. De Codice *Koehleriano*, quem aliquoties memorauimus, nuper in bibliothecam Georgiae Augustae illato, narrationem habemus a viro doctiff. I. G. Guil. Koehler, Adiuncto Philof. Ord. in Vniuers. Ienenf. (nunc sacri coetus Curatore in Dioecesi Ansbacensi), conscriptam 1771. Est ille e recentissimis et sub ipsa typographiae initia scriptus Romae sub Paulo II cum fide quidem, sed ab indocto homine, nec ex optimo exemplo. Ex lectionibus certe excerptis paucas vtilitatem criticam habere vidi (cf. *Gotting. Gelehrte Anzeigen* 1771, p. 1096).

XXII. Dudum mihi innotuerat Codex *Erfurtensis* e libraria supellectili Coenobii Portae Caeli, misso quoque ad me lectionis specimine, vnde intellexi ex eodem eum cum Gothanis fonte fluxisse. Audieram mox a viro doctiff. *Io. Frid. Degen*, A. M. Gymnasii Ansbacensis Collegio adscripto, repertum codicem, cuius descriptionem ipse dederat Progr. 1785. Ab eius humanitate facile impetraui lectionis varietatem, moxque animaduerti, esse hunc eundem codicem cum Erfur-

tenſi; ex clauſtro itaque ſuo peruenerat ille ad Illmoſ Comites de Schönborn, ſeruaturque nunc Gaybaci in tractu Franconiae Steigerwaldenſi. Criticus uſus codicis aut nullus aut exiguus eſt; cum indocte ſcriptus nec minus indocte correctus et interpolatus ſit a pluribus. Varians utique lectio e meris uitiis prauae ſcripturae conſtat; et, ſi qua eſt tolerabilis lectio, aut ex errore eam profectam eſſe facile intelligitur, aut iam ex aliis codd. illa eſt enotata. Inferui tamen potiora ſuis locis.

Oblitus ſum monere, etiam Brunckium tractaſſe codicem; *uetyſtas probaeque notae membranas* appellat ipſe, Seminarii Episcopalis urbis Argentoratenſis. Memorabiliorem aliquam lectionem ex eo proferri non memini.

Codicum Virgilianorum, qui *nondum cum uulgata ſcriptura comparati* in bibliothecis paſſim latent, incredibilis numerus e bibliothecarum catalogis uirorumque doctorum commentariis excitari facile poſſit. Maximam tamen partem vix digni ſunt, in quibus conferendis bonam horam perdas. Ad pueriles enim et ſcholasticos uſus plerique fuere ſcripti, inprimis Bucolicorum codices. Itaque nullus omnino fructus inde exſpectandus *). Indignum autem ſtudiis his, quibus iudicium et ſenſus acui debebat, ſtupores barbarorum monachorum religioſe enotare, et non tam variantium lectionum, quam ſordium monachicarum mole rem criticam onerare **). Itaque nemini facile auctor ſum,

*) Vide v. c. Var. Lect. e Cod. Dantiſcano ap. Lengnich. *Nachrichten zur Bücher- und Münzkunde* II. Th. 1782.

***) Praeclarus eſt locus Chphori Plantini praefat. ad Iul. Caefa-

vt Virgiliani codicis varietatem enotandam sibi sumat, nisi ante omnia paucarum paginarum comparatione facta constiterit, ex bono eos exemplari transcriptos esse; etsi Virgilii lectionem nunc ita constitutam esse arbitror, vt, quae ei vitia insident, nullius codicis auxilio tolli posse sperem; ex optimis autem codd., si qui adhuc forte supersint, si consulere eos licuerit, vix multas lectiones memorabiles nondum visas enotatum iri suspicer.

Bottarius in supra memorata praef. ad *Fragm. Vatic.* recensum XLII Codicum dedit Virgilii, qui in bibliotheca *Vaticana* seruantur, e quibus non nisi tres aut quatuor a viris doctis inspecti sunt. Apud *Montfauc. Biblioth. MSS.* p. 108. 152. 192 alii sub aliis numeris laudantur, qui an iidem sint, non constat. In bibliotheca *Medicea* ad XXXIII Codd. latere ex *Montfauc. Biblioth. MSS.* p. 318. 319 apparet, quorum recensum instituere et antiquiorum specimina subiicere volebat *Fogginius* in altero Vol. Virgilii *Medicei.* vid. praef. p. XIII. Sunt inter eos Codd. *Franc. Sarfetti*, *Guidant. Adincarii*, *Ge. Ant. Vespucii*; sunt nonnulli scripti a *Io. Carpense*, *Ciue Ferrariensi*, a *P. Pugliense*, a *Fratre Iac. de Vulterra.* In *Ambrosiana* XXIV volumina ad Virgilium spectantia a *Montfauc. Biblioth. MSS.* p. 524 B, in *Regia Parisiensi* supra XL in

rem a se editum: „Quae enim finis — quousque paginas omnes obsidebunt variae et vanae saepe lectiones? — Excutiuntur perfecto scriptores ipsi e manibus, dum auida iuuentus ad haec diuerticula abit et *πάρεργα* ista curat velut *Ἔργα*. Quam multam iam qui libros tantum legunt, vt emendent? vt illos meliores faciant, non vt sese? Itaque toti in voculis aut syllabis aliquot examinandis sunt; et segetem illam vberem rerum sententiarumque subter habent, paleis modo lectis.“

Catalogo MSS. Bibliothecae Reg. Paris. imprimis a n. 7925 sqq. ad 7970, in Biblioth. *Bernensi*, vt iam supra monui, a Sinnero XIV codd. memorari videas p. 626 sqq.

Apud *L. Concannon* Esq. Londini codicem Aeneidis e domo Medicea asseruari audieram, nitide scriptum. E specimine tamen ab amicissimo viro, *G. H. Nöhden*, misso intellexi usum eius criticum vix magnum esse posse.

In bibliotheca *Palatino-Bauarica Monacensi* codices asseruari noram. Eximia Ignatii Hardt, Presbyteri et bibliothecarii aulici, humanitate notitia eorum ad me allata est haec:

Codices, inquit, sunt numero quinque.

„Cod. LIX. membranaceus in folio: membrana mollis et candida, tituli miniati, et initialis prima colore et auro ornata, character nitidissimus Saeculi XV. Constat foliis 355. Praemissae sunt tres picturae triplici poetae operi adaptatae; quarum prima pascua, altera agriculturam, tertia bella exhibet.

„Cod. CCLXI. chartaceus in folio, charta candida et solida, scriptura nitida Saec. XV. cum glossis interlinearibus, et marginalibus; titulis et initialibus rubris; ex bibliotheca *Hartmanni Schedelii*, Doctoris Norimberg. qui notas marginales adiecit. Constat foliis 242.

„Cod. CCCV. membranaceus in fol. titulis et initialibus miniatis, caractere longobardico nitidissimo, vsu tritus, cum glossis interlin. et scholiis marginal. aetatis fere eiusdem, atramento flavescente. Constat foliis 223. Saec. XI.

„Cod. CCCXIX. membranaceus, in fol. membrana subtili, titulis et initialibus miniatis, auroque distinctis, cum notis marginalibus et interlinearibus *Hartmanni Schedelii* Norimberg. Saec. XV. scriptus a Nic. Anastasio de Bucellis de Florentia. Constat foliis 205.

„Cod. DXXIII. membranaceus, membrana vetere et mucida, in quarto oblongo, caractere minuto nitido, initialibus miniatis, scriptura abbreviata, cum nonnullis breuib. notis. Saec. XIII. Constans foliis 73 vsu tritus, male conseruatus, ita vt desiderentur Ecloga I. IV. V. VIII. IX.

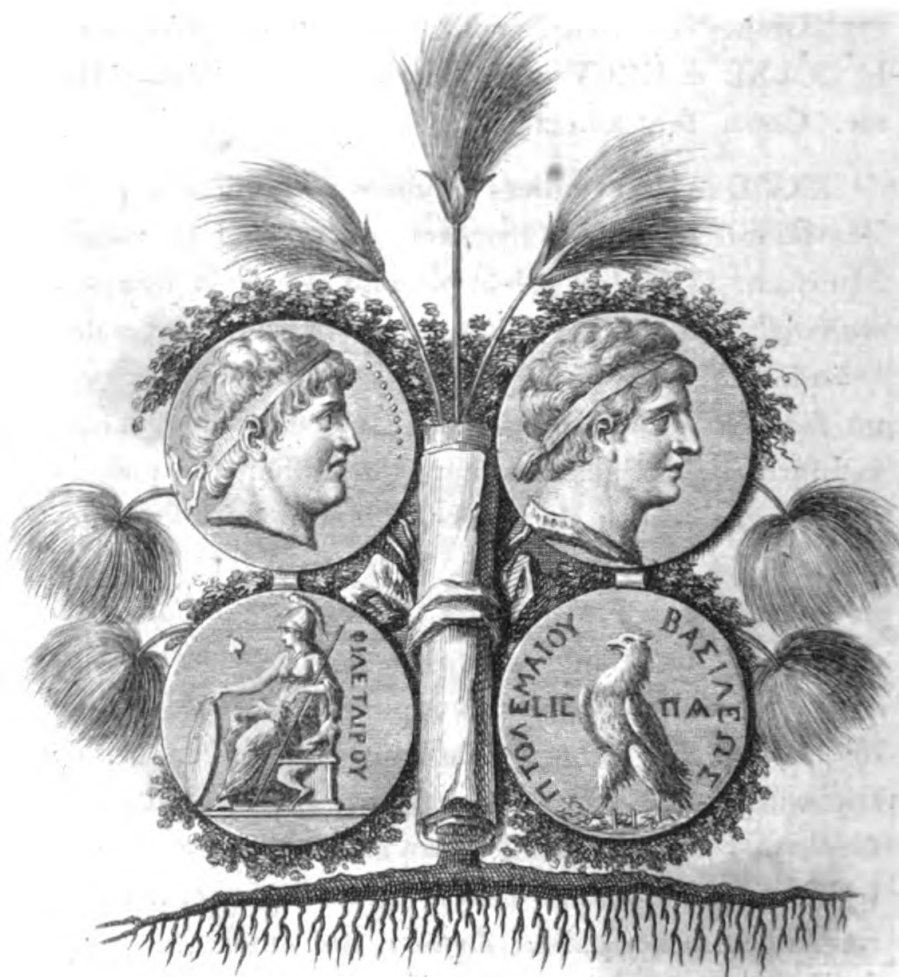
„Omnes continent Bucolica, Georgica et Aeneidem. In CCLXI. et CCCV etiam Moretum. Maecenas. Dirae. Copa. sunt adiecta.“

XXV Duo sunt Codices omnium vetustissimi ac praestantissimi, quorum tamen non nisi exigua fragmenta supersunt. Vnus est celebratissimus ille *liber Sangermanensis* n. 1287, in quo antiquioris scripturae erae et inductae, dum ei Catalogus Viror. illustr. Hieronymi saeculo VII superscriptus est, vestigia passim Commentarium Aspri in Virgilium antiquissimo ac pulcherrimo capitali plane caractere produnt. vid. PP. Benedictinos N. Tr. de Diplom. T. III, p. 152: Alterum est *fragmentum Pithoeanum*, litteris capitalibus grandioribus, quales nullos vlllo in Codice videas. Eius specimen dedit Ruinartus in app. inserta Mabillonio de Re Dipl. p. 637. 635, vnde repetitum in N. Tr. de Diplom. T. III, p. 41, tab. 34. In bibliotheca *San Gallensi* codicem esse audieram rescriptum, in quo veteri Virgilii scripturae deletae superscripserat alia manus Augustini nonnulla. Dederat hoc amori suo in me

426 DE VIRGILII CODICIBVS MSS

vir humanissimus Christophorus Girtanner, M. D., vt particulas aliquot antiquae lectionis restitueret; vnde comperi scripturam esse valde antiquam capitalem Romanam; nihil tamen occurrere, quod non dudum e codd. teneamus.

Sed satis de Codicibus scriptis. Etiam de editionibus nonnulla monenda sunt. Verum antequam accedam ad eas, subiiciam Indicem eorum codd., qui in Var. Lect. passim laudantur; vocum compendiis plerumque memorati.

 NOTATIO CODICVM

 QVI IN VAR. LECT. LAVDANTVR

<i>Aproniana</i> lectio	-	vid. sup.	403
<i>Arundeliani</i> duo Martin.	-	vid. pag.	416
<i>Barthii</i>	-		408
<i>Basil.</i> Cort.	-		(419)
<i>P. Bembi</i> codd.	-		407
<i>Bigotianus</i> Burm.	-		411
<i>Bodleianus</i> Martin.	-		416
<i>Boecleri</i>	-		409
<i>Bongarsii</i> duo	-		419
<i>Burmanni</i> codd.	-		412
<i>Cantabrigiensis</i> Martin.	-		416
<i>Claramontanus</i> Burm.	-		415
<i>Colotianus</i>	-	408	(407)
<i>Cortii</i> var. lect.	-		418
<i>Cuninghamsi</i> var. lect.	-		415
<i>Erfurtensis</i> nunc Schönborniensis	-		421
<i>Erlangensis</i>	-		421
<i>Francianus</i> Burm.	-		413
<i>Gießensis</i>	-		421
<i>Gothani</i> tres	-		416
<i>Graenianus</i> Burm.	-		414
<i>Gudianus</i>	-	411	(418)
<i>Guelpherbytani</i>	-		418
<i>Hamburgenses</i> duo Heinf.	-	411	(419)
<i>Heinsii</i> codd.	-		409
<i>Helmstadiensis</i>	-		420
<i>Hugenianus</i> Heinf.	-		411
<i>Hulfianus</i> , idem Regius et Parisiensis	-	415	(et 413)
<i>Koehlerii</i>	-		421
<i>Leidenses</i> tres Heinf. 410, et duo Burm.	-		414
<i>Longobardicus</i> Pierii	-	405	(407)
<i>Lubecensis</i> Burm.	-		415
<i>Markianus</i> , idem qui Parrhasianus. Burm.	-		413
<i>Martini</i> codd.	-		415
<i>Meadiani</i> duo Martin.	-		416
<i>Mediceus</i> , antiquiss.	-		400
<i>Mediceus</i> Pierii	-	405	(410)

<i>Menagiani</i> duo Heinf.	- -	pag. 410
<i>Menteliani</i> tres Heinf.	- -	410
<i>Montalbanius</i> Heinf.	- -	410
<i>Moreti</i> quatuor Heinf.	- -	410
<i>Moretanum fragmentum</i> Heinf.	- -	411
<i>Naugerii</i> codd.	- -	409
<i>Oblongus</i> Pierii	- -	404
<i>D' Oruillianus</i> Burm.	- -	414
<i>Oudartii</i> Burm.	- -	414
<i>Palatinus</i>	- -	400
<i>Parisiensis</i> , idem qui <i>Regius</i>	- -	415 (415)
<i>Parrhasianus</i> Burm., qui et <i>Markianus</i>	- -	406 413
<i>Pierii</i> codd.	- -	404
<i>Pomponii</i> codd.	- -	409
<i>Pugetianus</i> Heinf.	- -	410
<i>Regius</i> Burm., idem <i>Hulf.</i> et <i>Parif.</i>	- -	413
<i>Regius Londinensis.</i> Martin.	- -	416
<i>Romanus</i> Pierii	- -	398
<i>Rottendorphii</i> tres, Heinf.	- -	410
<i>San Gallense</i> fragmentum	- -	425
<i>Saxii</i> Var. Lect.	- -	418
<i>Schefferianus</i> Heinf.	- -	411
<i>Schoenbornensis</i> : qui <i>Erfurtenfis</i>	- -	422
<i>Sprotianus</i> Heinf.	- -	411
<i>Tollianus</i> Burm.	- -	414
<i>Variæ Lectionis</i> siluulæ	- -	416
<i>Vaticanus</i> seu <i>Romanus</i> Pierii	- -	396
<i>Fragmentum Vaticanum</i>	- -	398
<i>Venetus</i> Heinf.	- -	411
<i>Vossiani</i> duo. Heinf.	- -	410
<i>vnus Voss.</i> Burm. <i>fragmentum</i>	- -	414
<i>Vossianum</i> Heinf.	- -	411
<i>Vratislaviensis</i> Burm.	- -	414
<i>Fulvii Vrsini</i> Colotianus	- -	408
<i>Waddelii</i> emendatt. non codex	- -	415
<i>Wallianus</i> Burm.	- -	414
<i>Wittianus</i> Burm.	- -	414
<i>Zulichemius</i> Burm.	- -	414

* * *

Edd. *Veneta* Maitt. et Burm. est 1472.
Mediolanensis eorundem est 1474.

DE VIRGILII EDITIONIBVS

Editionum elenchos instituere res est tum omnino valde difficilis et molestiae ac taedii plena, tum multo magis in Virgilio, qui a typographicae inde artis initiis nullo non anno, et interdum ter quaterue, typis excusus fuit. Quod operae genus, quamquam non tam morosi sumus, ut cum P. Burmanno in *Admonitione de Masuic. edit.* plane aspernemur, ne tum quidem, cum nihil feceris aliud, quam ut editionum vndique titulos vnum in locum congefferis; habet enim haec ipsa res cum ad historiam litterariam, qua nulla facile eruditionis liberalioris pars carere potest, tum in ipsa re critica ad editionum origines et propagineſ indagandas vtilitatis plurimum; et honestum studium quis neget poni in rei typographicae incunabulis et incrementis cognoscendis? nec tamen nos id consilium nunc quidem sequuti sumus, ut, quod nemo facile in se receperit, lectori

omnes Virgilio editiones adnumeraremus. Verum, cum criticam in aliquem auctorem vix satis feliciter ac tuto exercere possis, nisi lectionis vulgatae rationes et causas, ortum, fata ac vicissitudines non plane ignores; cumque in poetarum principe, in quo multa maiorem etiam diligentiam ac subtilitatem siue requirunt siue excusant, quam si in quouis alio auctore verferis: accuratiorem talem notitiam multo minus tamquam vanam et inutilem aspernari licet. Tum vero illud tolerandum esse non videbatur, quod contextus quidem Virgiliani, ad illud vsque tempus, quo ab Nic. Heinio integritati suae, quantum quidem per libros, quos habemus, licet, restitutus est, tota ratio, origo ac propagatio tantum non ignoratur. Quod itaque in nullo non vetere scriptore admodum vtile et necessarium atque etiam cognitu iucundum esse arbitrabamur, primos vulgatae lectionis seu textus fontes, eorumque riuulos, tenere et in promptu habere, vnde ea ducta, quousque progressa sit, quando cursum mutauerit aut inflexerit, quoue tempore nobilior aliqua editio successerit, quam tamquam ducem vulgares reliquae sequerentur; idem institutum in Virgilio si quis sequendum sibi esse credidisset, verendum ei non esse putabamus, ne inutilem et vanam operam locasse videretur. Iam cum consilii huius exsequendi duplex ratio iniri possit, aut vt omnes omnium temporum editiones in manibus habeas, earumque comparatione cognationes et stemmata singularum editionum intelligas, aut vt aliorum fidem sequaris, et ex iis, quae siue a criticis et editoribus, siue a vris doctis, qui veteres et rariores editiones commemorarunt, de singulis editionibus prodita sunt, ratione, iudicio seu coniectura elicias atque expisceris, ad quam tamquam stirpem vnaquaeque editio referenda sit: prior illa via et ratio haud dubie tutior erat et melior; in Virgilio tamen nullo modo iniri poterat, cum neque vllam bibliothecam adhuc audierimus esse, quae vel sextam editionum Virgilianarum partem contineat; neque exspectari posse existimamus, vt maiorem saltem earum partem in vnum locum congestam aliquis videat; altera autem satis quidem lubrica, diffi-

cultatibus, impedita et erroribus obnoxia videri debebat. Cum tamen optimum et vtilissimum consilium aliter perfici nequiret, ab alio autem ne tentari quidem posset, nisi qui in Virgilio interpretando versaretur, et publicae alicuius bibliothecae litterariis copiis instructus esset; cumque vel sic aliquatenus progressus esse tibi videri possis, modo fundum aliquem posueris, cui inaedificare, et, quod tibi contingere non potuerat, rem a te inchoatam perficere, aliis in promptu sit: neque sic operam hanc defugiendam esse arbitrati sumus. Si enim semel editionum stirpes ac familias vel pinguiore, vt aiunt, Minerua descriptas habuerimus: vnique, qui editionem nobis aut non visam et cognitam, aut non satis accurate et explore descriptam, sub manu habuerit, facile et expeditum erit, dispicere ac definire, ad quod editionum genus, ad quam classem, ea sit referenda, quodque adeo pretium ei sit statuendum, quaeue ex ea siue ad rem criticam siue ad interpretationem vtilitas sit exspectanda. Ita tandem si plures ea, quae ipsi animaduernerint, diligenter et accurate tradiderint, sperare licet, alium post nos eo peruenturum esse, vt accuratiorem Virgiliani carminis historiam pertexere et pleniores editionum annales condere possit. Quo itaque vsque cum per ingenium nostrum, quod alias ab hac rei litterariae subtilitate et sollicitudine abhorret, tum per otii nostri rationem licuit, eo progressi sumus, et quandoquidem, vt fata et vicissitudines Virgilianae lectionis cognoscere possemus, editionum aliquis recensensus nobis conficiendus fuerat, cum haec ipsa res aliquantum vtilitatis habere videretur, subiunximus et hunc, quamquam eo consilio non pertextum, vt ita proponeretur. Itaque nec mirum videbitur, si *in recentioribus, huiusque inprimis saeculi*, editionibus recensendis minus diligentes quam in antiquioribus forte visi erimus; non enim ad consilium nostrum spectabat, omnes editiones, sed eas commemorare, vnde aliquid siue ad Virgilianum contextum auxilii siue ad eius contexti historiam praesidii exspectari posset *).

*) Egregiis ab illo inde tempore accessionibus locupletata est historia libraria, inprimis a Denifio et Panzero viris praestantissi-

SAEC. XV, 1467 — 1500.

Editio Virgilii princeps est Romana, sub auspiciis Pauli II in domo Petri de Maximo per Conradum et Arnoldum Teutonicos (Conr. Sweinsheim et Arn. Panartz) excusa, sub annum, qui expressus tamen non est, (1467 vel) 1469.

(Eadem paullo post repetita: Romae 1471
Vt adeo sit Romana I et II.)

DL exemplaria, scilicet prioris CCLXXV et totidem alterius, prelo exiisse, e nota illa Epistola Episcopi Alerienensis ad Sixtum IV 20 Mart. 1472 scripta constat. Memorarunt hanc editionem Orlandi *Origine e Progressi della Stampa* p. 68 et 428. Maittaire *Annal. typogr.* T. I, p. 14, sed is eam non viderat; et Fontaninus *Hist. litt. Aquilej.* pag. 40. Accurate de ea egit Card. Quirinus *de opt. script. edd. ad Pauli II Gesta* p. 191 sqq., vbi ex epistola Io. Andreae, episcopi Alerienensis, docet, duplicem ab eo editionem fuisse adornatam; P. Franc. Xau. Laire in *Specim. historico Typographiae Romanae* (Rom. 1778, 8.) p. 147 sqq. tres adeo editiones sibi visas esse putabat; verum errorem eius seuerè castigauit Io. Bapt. Audiffredi in *Catalogo hist. crit. Romanarum editionum saeculi XV* (Romae 1783, 4.) p. 22 sq. 79 sq. Atque in hoc iudicio acquiescimus; quod facit quoque sagacissimus iudex Panzer qui de vtraque egit *Annal.* Vol. II, p. 411, 19 et p. 425, 60. Idem vir doctus priorem anno 1469 alteram 1471 assignat. Iterum copiose de priore egit de Bure (in *Catalogue des Livres du Duc de la Valliere* T. II, P. I, p. 78 sq. e qua exemplar 4101 L. fr. venisse narratur.) Nemo tamen ex his critico acumine instructus interiorum libri aestimationem fecit aut facere potuit. Est autem epistola Ioannis Andreae ad Pomponium Infortunatum scripta alteri editioni praefixa, ita tamen, vt epistola prioris

mis. Annotauit cum ex his, tum ex aliis scriptoribus, quae quidem ad Virgilium spectare videbam.

editionis ad Paullum II eidem ab initio praemissa sit. In eadem epistola, *quidquid*, inquit, *Maronis scriptorum indepti sumus, quantum quidem fuimus intelligendo in tanta tamque mendosa exemplariorum raritate, multorumque eiusmodi prope desuetudine, immo vero inter-necione, in corpus vnum omne compegimus*; vnde codices non admodum frequentes ac bonos ei ad manus fuisse apparet. Liquet etiam illud, *Culicem*, etsi valde vitiose, vt multa nec Aleriensis intelligere posset, et alia, quae Virgilii nomen mentiuntur, poematia (Sunt *Dirae, Copa, Est et Non, Vir bonus, Rosae, Moretum, Priapea, Epitaphia*, et alia) in ea editione exhibita esse, praeter *Cirin*, quod ex Fontanino l. l. intelligas. Alteram editionem idem vir meritissimus, Episcopus Aleriensis, susceperat, cum vt commissos in priore operarum errores plurimos emendaret, tum vt e Pomponii Infortunati codice antiquissimo, maiusculis characteribus scripto, quo Eclogae, praeter primam, Georgica Aeneisque absoluta continebantur, poetam castigatorem exhiberet; id quod etiam in poematiis, Aetna, Ciri et Catalectis, alio Pomponii libro adiutus, fecerat. Ceterum *Pomponius* ille *Infortunatus* nullus alius est quam *Iulius Pomponius Laetus*, etsi illud nomen apud eos, qui de eius vita scripserunt, memorari vulgo non video; praeterquam apud Angelum Zavarronium in Bibliotheca Calabria p. 59, qui eum alias *Iulium Fortunatum*, et post mortem Paulli II, P. M. Maecenatis sui, *Infortunatum*, appellatum tradit; hactenus vtique perperam, quod Paullum II nominavit, cum Pium II memorare debuisset, cui carus fuit Pomponius; a Paulo contra in capitis periculum adductus. Recte itaque Apostolus Zenus (in *Dissertationi Vossiane* p. 232) pro fortunae conditione Pomponium nomen subinde mutasse monuit. (Adde p. 245 f.) Primis annis nomen Iulii Pomponii Sabini sibi imposuerat.

Neutra harum editionum ad Virgilium emendandum in consilium vocata est; restatque adeo hic beneficii in Maronem locus, si quis in eas incidat, vt de lectione excerpanda cogitet. Ad poetam ipsum inde magnum fructum

haud exspecto; nam repetita fuit illa editio ab editoribus infrequentibus; in priore excudenda non admodum bonis codicibus editor erat instructus; in altera *Pomponii librum* adhibuerat; atqui is nullus alius fuisse videtur, quam *Oblongus Pierii*. vid. sup. de his codd. *)

1470.

P. V. M. Bucolica, Georgica et Aeneis. Venetiis per Vindelinum de Spira fol. 1470.

Veneta prima. Versus in fine subscriptos vid. apud Orlandum p. 20. Maittairium Annal. T. I, p. 290, et in Bibliotheca Smithiana p. D., e qua hic liber in Bibliothecam Regis Britanniarum Aug. migravit. Exemplar alterum in Biblioth. Colbertinae supellectili, anno 1728 Parisiis vendita, ad nescio quem transiit. vid. Burius *Bibliographie instructive* n. 2659. **) Nuper iterum multis de hac editione egit Creuenna (in *Catalogue raisonné de ses Livres* Tom. III, I P. pag. 189 sq., nullo cum fructu ad te, qui indolem libri et usum criticum volebas resciscere. Add. Panzer Annal. Vol. III, p. 65, 8. Si vera narrant editores Edinburgenses, Cuninghamus eam inspexit, sub principis nomine ab eo laudatam.

1471.

P. V. M. Opera ex recognitione Io. Andreae et cum duplici huius praefatione — per Conradum Sweynheim et Arnoldum Pannarz Romae f. a. sed circa 1471.

*) Ex binis his edd. duas editionum fluxisse familias censebat Reviczki, a priore eas, quae carent vsf. XXII de Helena Aen. II, 567. ex secunda eas, quae vsf. habent. Pupugit hoc animum, et inquisivi morosius; tum vero vidi, fundum idoneum inuento haud subesse. A nulla enim editione antiquiore abesse vidi versus, praeterquam ab Egnatiana recensione Venetiis 1507 et inde expressa 1520. tum ab ed. Basil. Henricopetr. 1551, in quibus criticis de rationibus versus sublatis sunt.

**) Venierat illud 581 libris gallofranc. Iterum Parisiis 1779 libris 2308. et 1780 libris 2270. Fuit quoque exemplar in manu Reviczki, vnde in bibliothecam Com. Spencer migravit. Adscribo haec, quia sunt qui sibi placent in notitiis his helluationis nepotum librariorum.

Est haec altera Romana Andreae: de qua v. sup. 1469 vbi de priore. Panzer Annal. Vol. II, p. 425, 60.

P. V. M. Bucol. Georg. Aeneis cum XIII libro Maphaei Vegii f. l. (*per Adam Rot*) (Venetiis) fol. 1471.

Magnifica ac praestantissimi artificii editio, cuius auctorem *Adamum* fuisse, ex subscriptis ad finem versibus intelligas. Iam autem *Adamum Rot*, Clericum Metensem, circa hunc annum Romae typographiam condidisse satis constat. Huic itaque eam attribuerunt, adeoque Romae excusam esse tradiderunt viri docti; in his bibliologus *Burius Bibliogr. instr.* n. 2660, qui eam Parisiis vidit, nec tamen de critico eius vsu sollicitus fuit; externam tantum speciem describit. Ab illo tamen *Adamo Rot* librum profectum esse, *Laire spec. Typograph. Rom.* p. 169. 170 dubitabat, *Audiffredi* p. 91. 92 omnino negat, cum Romanus typographus deteriore multum caractere vsus sit. At fuisse alium *Venetiis Adamum Rot*, cuius opera *Virgilius* hic exaratus sit. *) Haec est *editio Romana*, quam *Maittaire* memorabat T. I, pag. 309, *Catal. des Livres de Mr. Boze* n. 923, p. 179. *Audiffredi Catal. Rom. Edd.* p. 91. *Add. Panzer. Annal. To. III*, p. 83, 72.

P. V. M. Opera (Bucol. Georg. Aen. cum libro illo XIII et Opusculis, quae sunt: *Culex, Dirae, Copa, Est et Non, de Rosis, Moretum et Priapeia*) *sine loco et typographo* fol. 1471.

Maittaire. T. I, p. 307. Editionem praestantem et nitidam appellat *Burius*, qui de ea agit sub n. 2661 eamque superiori *Adami Rot* simillimam ab eodem artifice, sed ex alio exemplari, descriptam esse existimat, quoniam orthographiae ratio diuersa est. Maluissimus eum lectiones poetae comparasse. Exemplar eius in Bibliotheca Regia Parisiensi se vidisse narrat; quod adeo aliud esse debuit, quam

*) Etiam huic libro infano studio pretium Librarum 449. 19 S. fuit statutum in sectione publica Parisiis apud *Gaignat* 1769. Ex tabat liber in copiis librarius *Com. Reviczki*.

id, quod modo memoraturi sumus. *) Add. Panzer Annal. Vol. IV, p. 5, 18.

Seruium hoc anno 1471 primo in lucem prodiiſſe ſatis conſtat; et quidem plus ſimplici vice. In diſcernendis tamen editionibus his magna eſt difficultas, bibliographis parúm docte de his plerumque diſputantibus. Accuratius quam ceteri de iis egit Abb. Baruffaldi *Tipografia Ferrareſe* pag. 14 ſq. *Prima eſt Veneta Baldarferi Ratiſbonenſis*:

Seruii Mauri Honorati Commentarii in Virgilium per Chriſtophorum Baldarfer Ratiſponenſem (Venetiis) fol. 1471.

Vid. Maittaire T. I, p. 92, et Baruffaldi p. 17. Eadem in Biblioth. Smith. pag. CCCXXXIX memoratur, ſed admixtis erroribus, quos Baruffaldi refellit. Ex verſibus ſub finem ſubiectis intelligitur, *Seruium* a *Bapt. Guarino* olim emendatum, a filio autem in lucem editum eſſe.

Eodem anno *altera* prodit, eiſdem Baldarferi impenſis, *Seruii editio Venetiis a Ludouico Carbone emendata*, vt ex diſticho adiecto intelligitur: vid. Maittaire p. 303, et Tom. I, p. 92. Orlandi p. 23, de Bure n. 2671, et qui primo loco conſulendus, Baruffaldi p. 19. Sunt in Panzeri Annal. Vol. III, p. 79, 59. 60. Alterutra ex his ſeruatur in bibliotheca Spenzeria ex copiis Reviczki. **)

Male paſſim, etiam a Fabricio, *Editio Seruii huius anni Ratiſponenſis* memoratur, a Typographi patria errore orto.

Tertia eſt Ferrarienſis:

*) Venit eius ed. exemplar 249 L. 19 S. Pariſis 1725. apud Du Fay, et 1738 e bibliotheca Comitum de Hoym 150 L. item 1761 apud de Selle 120 L.

**) Alterutra intelligenda quoque erit in Catalogo Bibl. Reg. Pariſ. (*Catalogue des Livres imprimés de la Bibliothèque du Roi. Belles Lettres* n. 808. 809) vbi legitur: *P. V. M. Opera Venetiis f. 1471 Seruius in Virgilium f. 1471*. Probabile fit, *Seruium* ſolum in eo volumine haberi, et temere creditum eſſe, comprehendi quoque eo volumine ipſum poetam.

Mauri Seruii Honorati Grammatici ad Virgilii Opera diligens Interpretatio, per Andream Gallum. Ferrariae fol. 1471.

Orlandi *Orig. della Stampa* p. 137. Baruffaldi *della Tipografia Ferrarese* p. 9. Soli Orlandio visa; itaque de ea dubitatur: Panzer *Annal*, Vol. I, p. 393, 3.

Quarta est Romana Vdalrici Han.

Mauri Seruii Honorati Grammatici in tria Virgilii opera expositio incipit, et primo in Bucolica. Romae per Vdalricum Gallum (Panzer Vol. II, p. 422, 52.) fol. f. a.

Nulla poetae carmina adiecta sunt, quod perperam viri docti tradidere; in errorem abrepti a de Bure n. 810. Est liber in Biblioth. Reg. Par. item in Bibliotheca Spence-ria. Idem de Bure n. 2970 cum Maittaire, eum librum circa annum 1470 excusum esse coniectabat; de Laire a. 1469. Seruium solum memorat Maittaire To. I, p. 292. Etiam Mafuicius, qui ea editione vsus est, solum Seruium habuit. Rem omnem diserte exposuit Audiffredi pag. 71. A Io. Ant. Campano an emendatum fuerit exemplar, quod Laire affirmavit, non satis constat.

Alium Seruium antiquum f. a. l. et typographo laudat Maittaire, T. I, p. 752.

Restat *quinta* Seruii editio Florentina; male vulgo pro editione ipsius Virgilii venditata; accurate nunc descripta ab Audiffredi p. 258 *Specim.* et inde repetita a Panzero *Annal.* IV, p. 298, 1. cum ex vulgari ratione, quam et ipse olim sequutus eram, memorata esset Vol. I, p. 404, 1.

M. Seruii Honorati Commentarii in tria Virgilii Opera, Bucolica, Georgica et Aeneidem. In fine Aeneidis eiusdem Seruii libellus de natura syllabarum ad Aquilinum. Florentiae per Bernardum et Dominicum Cennini Florentinos 1471. et 1472.

Egerant de hac, tamquam poetae ipsius editione, Orlandi *Orig. et Progr. della Stampa* p. 130. 131, et 428 Maittaire T. I, p. 320. Abb. Mehus praef. ad Vitam Ambrosii Camald. p. 55. Fuit is primus liber Florentiae a Cen-

ninis expressus, et hac ipsa de causa satis clarus. P. Cen-
 ninus, Bernardi f., emendauerat, *cum antiquissimis mul-
 tis exemplaribus contulerat*; inprimisque illi curae fuerat,
*ne quid alienum Seruio adscriberetur, neu quid recide-
 retur aut deesset, quod Honorati esse peruetusta exem-
 plaria demonstrarent.* Initium excudendi factum VII Nou.
 1471, et finis V Octob. 1472. Burius n. 2672 de hac edi-
 tione Maittairii fidem sequitur; ipse Parisiis eam inuenire
 non potuerat. Eandem P. Burmannus Sec. praef. Virg.
 memorat et ex Ms. Mediceo maximam partem expressam
 aut restitutam ait.

1472.

P. V. M. Opera (Bucolica, Georgica, Aeneis). Veneti-
 is per Leonardum Achatem (Basileensem.) f. 1472.

De ea Orland. p. 25. Maittaire T. I, p. 314, vnde de
 Bure n. 2662. Idem eandem, quantum intelligo, cum anno
 1473 laudat in *Catalogue de Mr. le Duc de la Valliere*
 P. I, Tom. II, p. 83. venditam 1784 libris Franc. 166.
 Varietatem lectionis ex ea exhibuit Maittaire in fronte edit.
 Virgilii Tonson. 1715, vnde in var. lect. sub nomine parum
 concinne a Burmanno imposito venit *ed. Ven.* Hac eadem
 lectionis varietate vsus Cuningham. Add. Panzer. Annal.
 Vol. III, p. 91, 101.

P. V. M. Opera (Bucolica, Georg. et Aeneis cum reli-
 quis opusculis et cum Priapeis et lib. XIII Aen.) Venetiis
 per Bartholomaeum Cremonensem f. 1472.

De ea Orland. p. 25. Maitt. p. 314. De Bure n. 2663,
 qui eam in Bibliotheca Regia Paris. seruari testatur, vt sit
 forte illa, quae in Catalogo sub n. 811 memoratur. Pan-
 zer. Annal. Vol. III, p. 91, 99. In XIX foliis, quae in
 fronte praefixa sunt, tabula librorum, Vita Virgilii cum
 versibus in eius laudem praemittitur. Quae omnia, olim
 sigillatim exprimi solita, nunc collecta in hac editione pri-
 mum memorari meminimus.

P. V. M. Opera (cum opusculis et Priapeis) *sine loco
 et artifice impressionis*, nisi quod B. H. subnotatum sub

finem est. *Benedictus Hercules* in iis latere creditur, typographus Ferrariensis. Vulgo tamen ab *Ant. Zaroto Mediolani* esse confecta creditur. Laire *Philippo Lavagnia* assignat; et conuenit inscriptio alterius editionis infra a. 1474 f. 1472.

De ea Orland. p. 428. Maitt. p. 320, et Biblioth. Smith. p. D., secundum quos de ea egit de Bure n. 2664. Laire Ind. I, p. 291. Panzer Annal. Vol. II, p. 13, 9. Hanc editionem, sed rarissimam, in primis cum vulgatis comparari vellem, quoniam *post Romanam Venetamque ab ipsis propriis Maronis exemplaribus, quae Romae in uede Diui Paulli reposita sunt, integrum, purum nitidumque opus hoc effluxisse* in subscriptione dicitur. Extat haec editio in copiis Com. de Reyiczki, ad Comitem Spencer editionis iure perlatis.

P. V. M. Opera — cum supplemento Maphaei Vegii — per Iacobum, Baptistam et Alexandrum Fivizani f. 1472.

Adduxerat hanc editionem in hominum notitiam Laire Ind. I, p. 292 tamquam Venetiis a Fivizanis curatam; sed in oppido Fivizani, ditionis Toscanae, haud longe a Lunae finibus, exaratam esse docuit *Fossi* Catal. Codd. biblioth. Magliab. Tom. II, p. 797 et inde Panzer. Vol. IV, p. 296, 1.

Seruium in Bucolica hoc anno laudat de Bure *Bibl. du Duc de la Valliere* P. I, T. II, p. 87, sed videtur esse fragmentum editionis integrioris.

1473.

P. V. M. Opera. Subiunguntur Aeneidi opuscula: *Moretum. Priapeia. Copa — Culex. Dirae. Aetna. Ciris. Catalecton. Romae per Vdalricum Gallum et Simonem de Luca.*

Haec iam paullo frequentior superioribus illis editio, nota etiam Fabricio. Memorat eam post Orlandum Maittair. T. I, pag. 326, de Bure *Bibliogr. instr.* n. 2665, apud quos subscriptam notam editoris vide; imprimis vero Audiffredi p. 137, qui eam *tertiam Romanam* appellat post primam et secundam 1469 et 1471. Praemittitur Vita Vir-

gillii cum versibus etc., vt in Veneta 1472 factum memora-
bamus. V. Panzer. Vol. II, p. 440, 22.

Aliam *Venetam* per *Leonardum Achaten* a. 1473
vid. ad a. 1472. nam videntur diuersae esse, et altera re-
petitis operis esse expressa. Sic quoque statuere video vi-
rum sagacissimum, qui in hoc genere regnat Panzer. Vol.
III, p. 97, 128.

P. V. M. Bucolica. Georgica. Aeneis—Brixiae expressa
Presbytero Petro Villa iubente d. XXI. Apr. 1473. f. 1473.

Erat ap. Com. Reviczki, nunc ap. Com. Spencer. v.
Denis Supplem. p. 32. Harles breuior Notitia litt. Rom.
p. 235. Panzer. Annal. Vol. I, p. 243, 1. Est primus liber
Brixiae prelo excusus.

1474.

P. V. M. Opera (cum Maphei suppl., Copā, Moretum,
Dirae, Epigrammata, Culex, Priapeia), Mediolani per *Phi-
lippum de Lavagnia* f. 1474.

Eam memorant Orlandus p. 102. Maittaire Tom. I,
p. 335. de Bure n. 2666. *Boninus Mombritius* eam cura-
verat. Fontanini *Hist. litt. Aquilei.* p. 40, qui Cirin ab-
esse monet. Variantes lectiones ex ea excerptas praefixit
editioni Lond. 1715 *Maittaire*, hinc eae translatae sunt
in apparatus a Burmanno sub nomine *Edit. Mediol.* Pan-
zer. Vol. II, p. 15, 21.

1475.

P. V. M. Opera. Praecedunt: vita poetae variaque
illi supposita opuscula. Venetiis per *Nic. Ienson.* f. 1475.

Memorat eam Orlandi p. 428 et 18, Maitt. T. I, p. 349,
et ex eodem fonte de Bure n. 2667. In hac edit. Cirin
primum prodiisse Fontaninus *Hist. litt. Aquilei.* p. 40 me-
morat; non viderat adeo Romanam alteram; et ignorabat
in hac Cirin iam esse vulgatam. Panzer. Vol. III, pag.
106, 182.

P. V. M. Opera cum Commentariis Seruii. Venetiis
per *Iac. Rubeum Gallicum* f. 1475.

Maitt. Tom. I, p. 349, post Orlandum p. 27. Panzer.
III, p. 110, 205. Pro prima Seruii editione falso olim,

etiam a Fabricio, habebatur. Dicendum erat, esse primam Seruui Maronis carminibus subiuncti. Est haec ea, quam nonnullis in locis excitauit Martyn ad Georgica, vt III, 25. 26. De Io. Rubeo (*de' Rossi*) vid. *Supplement à l' Histoire de l' Imprimerie de Prosper Marchand* 1775, 4. p. 185.

P. V. M. Opera — accedunt *Copa. Moretum. Dirae. De est et non est. Vir bonus. de Rosis. Culex. Priapeia.* Mediolani. *diligenter impressa ab Antonio Zarotho Parmensi* 1475. octauo Kalen. Sextilibus f. 1475.

Denis Suppl. p. 700. et Panzer. Vol. II, p. 20, 45.

Diuerfa a *Virgilii* editione Mediolanensi h. a. per Zarottum est editio *Seruui* per eundem etiam *Mediolanensis* h. a.

Mauri Seruui Honorati Commentarii in Bucolica, Georgica et Aeneidem Virgilii. Praecedit vita Virgilii — *Anton. Zaroti* Mediolani f. 1475.

Est haec ea, de qua Maittaire memorat T. I, p. 349. Denis Suppl. p. 57. et alii v. Panzer. Annal. Vol. II, p. 21, 48. Eadem occurrit in Biblioth. Smith. p. 439 sine nomine impressoris et in Biblioth. Harlej. Vol. I, p. 177. Nec alia est, quam Reviczki possidebat, etsi Virgilii opera cum Seruio memorat p. 42.

Hanc quoque necesse est esse eam, quam de Bure notauit in *Catalogue du Duc de la Valliere* P. I, T. II, p. 84 vnde illa veniit 250 Libr. gall. a 1784 et aliud exemplar L. 192. male prodita sub tit. Virgilii Opera cum Seruui Commentariis. Adeo litteratores hi cupedinarii ne quidem primas saltem libri paginas inspicere solent.

Nuper innotuit per Morellium et per Fossium in Catal. codd. Saec. XV impress. in biblioth. Magliabech. T. II, p. 800 ed. Virgilii Mutinensis; vnde repetiit notitiam Panzer. Vol. II, p. 146, 1. et Vol. IV, p. 366, 1. cum notatione anni 1474.

P. V. M. Opera — Subiiciuntur *Copa. Moretum. Dirae. De est et non est. Vir bonus. de Rosis. Culex. Priapeia* Mutinae impressum per Magistrum Ioannem Kurster de Campidona f. 1475.

P. V. M. Bucolica et Georgica per Ioannem de Paderborne in Westfalia. Louanii min. f. 1475:

Subscriptio in fine haec habetur: *Bucolicorum, Georgicorum et quorundam tractatulorum opus insigni Virgilii poetarum principis Ioannes de Paderborne in Westfalia alma in vniuersitate Louanienfi residens suo proprio signo consignando feliciter consummauit anno incarnationis dominicae 1475 mensis nouembris die vicesima nona. v. ad a. sequ. (Nunc Panzer. Vol. I, p. 512, 8.*

1476.

P. V. M. Opera omnia et opuscula — diligenter emendata et accurate impressa sunt Mediolani ab Ant. Zaroto Parmensi XIII. Kal. Octobr. f. 1476.

Maitt. T. I, pag. 366. Saxe p. 566. Est repetita anni superioris editio. Videtur et haec et illa ad exemplum Lavagnianae 1474 expressa esse. In vtraque certe Ciris omissa. Fontanin. *Hist. litt. Aquilei.* pag. 40. Non diuersam ab hac esse puto Mediolanensem a. 1475 cum Seruio, quam de Bure notauit in *Catalogue du Duc de la Valiere* P. I, T. II, p. 84.

P. V. M. Opera cum Catalectis et Priapeiis — per Ioannem de Vienna. Vincentiae f. 1476.

Maitt. ibid. post Orlandum p. 174, qui caractere nitidissimo expressam esse eam editionem testatur. Add. Panzer. Vol. III, p. 510, 19.

Venetam huius anni laudat Martinus ad Georg. III, 468, quae forte eadem est cum Veneta superioris anni, aut repetita est hoc anno editio per Nic. Ienson. quod colligo e catalogo Constantiensi. Editionem eiusdem anni confuisse fertur Cuninghamus, teste Edit. Edinburg. praef. Nec Panzero plura innotuere: Vol. III, p. 121, 163.

Virgilii Opera, (verius tantum Aeneis h. a.) Louanii per Ioan. de Paderborne in Westfalia f. 1476.

Hanc nusquam alibi laudari videram praeterquam in Biblioth. Harleiana T. I, pag. 176. Ab eo tempore notitia eius editionis plenior data est Programmatae Academiae

Kiloniensis 1785, vnde discere licet anno superiore, 1475, prodiisse Bucolica et Georgica, (v. paullo ante) hoc anno Aeneidem per Ioannem de Paderborne in Westfalia *mensis Aprilis die octava*: fol. min. Exemplar vtriusque codicis est in copiis librariis Christiani Professoris et Regi Daniae a Consil. Iustitiae. Audieram in bibliotheca Comitum de Tott Hauniae eandem editionem seruari; ex eodem tamen Programmate didici haud vera mihi esse nuntiata: Vidi tamen postea in Catalogo biblioth. Tott. Tom. VII, p. 87. eam memoratam esse in recensu. Ceterum Georgicis subiecta sunt: *Copa. Est et Non est. De institutione boni viri. De rosis nascentibus. Moretum*, et in pag. extr. variantes lectiones nonnullae, de quibus editor adhuc ipse ambigebat. Similis pagina Aeneidi adiecta. In subscriptione ad calcem Aeneidis typographus narrat se inter versus spatium reliquisse glossulis inferendis — *non parua data opera vt eum (poetam) aliis emendatiorem et melius punctis distinctum redderem.* (Panzer. Vol. I, p. 512, 10 et Vol. IV, p. 347, 10.)

1478.

P. V. M. Opera cum epistola Phil. Beroaldi nec non vita poetae. Parisiis, *Vdalricus Gering* f. min. 1478.

Diligentissime castigata esse in subscriptione dicitur. De Bure n. 2669 et ante eum praeter Orlandum Maittaire hanc editionem memorauerat T. I, p. 387. add. Laire Ind. I, p. 452. Panzer. Vol. II 280, 55. Operam in emendando locauerat *Paullus Malleolus Prof. Eloqu. Paris.*, sed ob characteris deformitatem et immensam erratorum copiam ipse eam reprobauerat. Itaque mox a. 1498 noua editio Parisiis fuit adornata, de qua v. inf. h. a.

P. V. M. Opera. Mediolani. *impensis Magistrorum Leonardi Pachel de Engelstadt et Vlrici Scinzenzeler* f. 1478.

Saxe p. 569. Denis Suppl. p. 99. Panzer. Vol. II, p. 33, 124.

1479.

P. V. M. Opera — Sequuntur *Copa. Moretum. Di-rae. De est et non est. De Rosis. Culex. Priapeia. de*

Herculis laboribus. de littera y. de Fortuna. de Orpheo.
opera et impensis Andreae Portiliae. Parmae

f. 1479.

Orlandus p. 147. Maitt. T. I, p. 398. Affò p. 68.
Panzer. Vol. II p. 352, 13.

P. V. M. cum Seruii commentariis. Sub finem prae-
fat. Seruii. „*Hoc opus exactissime cura et eruditione Io-*
annis Calphurnii viri doctissimi recognitum, Leonardus
de Basilea *Vincentiae diligentissime impressit.*“ Vicentiae

f. 1479.

Est ea, quam Maitt. T. I, p. 398 excitat. Certiora de
ea tradere licuit, quum ea in bibliotheca praeclara Kulen-
kampi, Collegae, seruaretur, vnde nunc in bibliothecam
academicam est translata. Adhibita ea est a Burmanno in
Catalectorum recensione; Conuenit ad verbum et paginam
cum ed. Ven. 1486, nisi quod minora carmina de alio ex-
emplo sunt descripta. Praefixa est Io. Calphurnii epistola
ad Hieronymum Portensem, ex qua patet, operam eius
fuisse inprimis in Seruio collocatam, quem *valde mendose*
factum, et a quodam eius temporis homine erudito
ineptiis additis coinquinatum purgasse. Videtur Vene-
tam 1475 respicere. Erant ei duo exemplaria mirae ve-
tustatis. Add. Panzer. Annal. Vol. III, p. 522, 33.

1480.

P. V. M. cum Comment. Seruii. Venetiis arte *P. Piasii*
Cremonensis, Barthol. Blauii de Alexandria et Andreae
Torefani de Asula die prima Augusti f. 1480.

Maitt. T. I, p. 407. Orland. p. 32. Add. Panzer. Vol.
III, p. 157, 453. Adhibita a Burmanno Sec. in Anthologia;
vt adeo minora carmina eam complecti necesse sit.

P. V. M. Opera cum Comment. Seruii. Adest etiam
Vita poetae, et l. XIII Maphaei Vegii — Per Iac. Ru-
beum, natione Gallicum 1480. m. Ianuario f. 1480.

Denis Supplem. p. 125. Panzer. Vol. III, p. 154, 437.

1481.

P. V. M. Volumina diligenter emendata. Mediolani.
per Antonium Zarotthum, opera et impendio Iohan-

*nis Legnani. anno Domini MCCCCLXXXI, die XX
Ianuarii Finis* f. 1481.

Maitt. T. I, P. II, p. 422, Panzer. Vol. II, p. 41, 182
repetita forte ex edit. 1475 aut 1476.

P. V. M. Opera et Opuscula cum Priapeiis. — Volumina haec summa cum cura emendata Leonardus Pachel vna cum Vdalricho Scinczenceller, etus socio, impressit anno Domini MCCCCLXXXI, IX Kal. Sept. Mediolani f. 1481.

Maitt. T. I, P. II, p. 422. Panzer. Vol. II, p. 43, 193.
Venibat illa ap. Osborn. anno 1764. Martinus eam ad Georgica bis terue excitat; etiam Burmann. Sec. Anthol. Lat. T. I, pag. 99, sed anno 1480 praescripto. Est haec secunda editio; prior erat 1478 et aliae erunt inf. 1487. 1490.

1482.

P. V. M. Opera cum Seruii Honorati Commentariis. Praecedit eiusdem poetae vita: Venetiis impressa per Magistrum Renaldum Nouiomagio Theotonicum 1482, die XXVII Septembris. Venetiis f. 1482.

Orland. p. 31. Maitt. T. I, P. II, p. 432, et iam Fabric. B. L. pag. 208. Seruatur in bibliotheca Soc. Lat. Ienens. Subiecta habet Catalecta et Maphei lib. XIII. Sequi eam lectionem vulgatam superiorum editionum deprehendi in iis, quae inspexi et comparavi. v. Panzer. Vol. III, p. 179, 595.

P. V. M. Opera et Opuscula — Volumina haec summa cum diligentia emendata Mediolani Anthonius Zarothus imprimi curauit impensis Iohannis Legnani anno Domini MCCCCLXXXII, VIII Kal. Maias f. 1482.

Maitt. ibid. p. 435. Saxe p. 577. Panzer. Vol. II, p. 44, 205. Est tertia Zarotti. Nil in ea factum videtur, quam vt editionis superioris anni exemplar exscriberetur. Vix allequi licet, quo emtorum studio in eadem vrbe intra duo annos ter flagitari potuerit Virgilius.

P. V. M. Bucolicon liber ad C. Asinium Pollionem — Ge. Aen. — Adhaerent et Opuscula. Regii Lepidi cura et impensis Alberti de Mazalibus Regiensis 4. 1482.

Denis Suppl. p. 160. Reviczki Suppl. p. 11. Panzer. Vol. II, p. 393, 5.

P. V. M. Opera c. comment. Seruii f. 1482.

Sine loci nota. Panzer. Vol. IV, p. 28, 206.

1483.

P. V. M. Bucolica, Georgica, Aeneis, cum Comment. Seruii, et eiusdem Opuscula; cum enarrationibus Domitii Calderini; P. V. Maronis ad Priapum, et Priapeia cum aliis: impress. die XV Decembris, per Baptistam de Tortis. Venetiis f. 1483.

Maitt. ibid. p. 445. Typographum adscripti e Catalogo Io. de Neaulme. In hac editione Domitii enarratio primo occurrit, in Opusculis min. scilicet: ad Culicem, Cirin et alia. (Panzer. Annual. III, p. 197, 714.

1484.

P. V. M. cum Seruii Commentariis. Impressum Venetiis per Tomam de Alexandria MCCCLXXXIII, die XXIV Dec. f. 1484.

Maitt. ibid. pag. 459. Seruatur in Biblioth. Gotting. ex biblioth. Thomafiana. Nihil eam a vulgari ceterarum editionum cum Seruio lectione recedere vidi. Subiecta sunt carmina minora. (Panzer. III, p. 206, 769. IV, p. 436, 76.)

P. V. M. Opera cum Seruii commentariis. Brixiae per Boninum de Boninis de Raguxia Octobris die VII f. 1484.

Panzer. Vol. I, p. 245, 19.

1485.

P. V. M. Opera (etiam Carmina minora) cum Commentar. Seruii. Brixiae per Iac. Britannicum Brixianum die XXII Augusti f. 1485.

Denis Suppl. p. 206. Panzer. Vol. I, p. 247, 31. qui me docuit duas esse huius anni Brixianas. B. G. Eandem Burmannus Sec. praef. ad Virgil. laudat, ex cuius bibliotheca in nostram academicam migravit. Conuenit cum ceteris, inprimis Venetis, quae Seruium habent. Haec est illa, quam ex le Long. Maittairius memorabat T. I, p. 459.

An editio Florentina 1485 prodierit, v. ad a. 1487.

1486.

P. V. M. Opera (cum lib. XIII Aen. et Opusculis, inter quae et *Ciris*) cum *Comment. Seruii et Vita Virgilii*, per Antonium Bartholomei, impressorum discipulum, mense Octobris. Venetiis f. 1486.

Maitt. pag. 474. Orland. pag. 25. Fontanini *Hist. litt. Aquilei.* p. 40. Gōzius in *Memorab. Bibl. Dresd.* T. II, n. 288. Museum Britannic. et Biblioth. Gotting. add. Panzer. Vol. III, p. 236, 959. Fossi p. 805. Annum 1476 Martinus ad Georg. III, 288, vbi lectionem eius auctoritate confirmat, memorat, sed vitiose, vt apparet. Descripsit eam copiose Eckhardus Gymnasii Ifenacensis director (*Nachrichten von seltenen Büchern der Bibliothek des Gymnasii* p. 144). Est ea sane ex nitidissimis; verum ad verbum et ad paginam expressa est ex edit. Vicentina 1479.

Hoc a. 1486 primo prodiisse asserueram

Pomponii Sabini opus in Virgilium, editum per Dan. Gaitanum Cremonae:

Nunc video me praefationis subscriptioni temere nimium tribuisse. Vide a. sequ.

1487.

Pomponii, doctissimi viri, interpretatio in *Aeneide* Virgilii — Brixiae per Boninum de Boninis de Ragusia anno X. M. CCCC. XLXXX. (sic) die V. mensis Februarii.

Pomponii grammatici eruditissimi in Culicem Commentarium: quod sequuntur Commentaria in alia eiusmodi poemata Virgilio tributa; cum *Comment. in opus Bucolicorum*, ac postremo in opus *Georgicorum*. — Brixiae per Boninum de Boninis de Ragusia 1487. die XVIII. m. Febr. f. 1487.

Audiffredi Specim. edd. Ital. p. 157. Fossi Catal. biblioth. Magliabech. T. III, p. 95. Panzer. Vol. IV, p. 257, 46.

Iidem commentarii repetiti a Iunta a. 1519. 1536, et ap. Oporinum 1544, inserti quoque editioni Basil. Henricop. 1561. Lucii 1613. Mediarum aetatum Grammaticum perperam eum esse habitum, bene docuit P. Burmannus Secundus in praef. ad Virgil.; esse autem eum eundem cum

Pomponio Laeto (de quo sup. egimus p. 409) Vossius subodoratus est de Histor. Lat. p. 191, ex praefatione Gaitani ad Petrum Mannam datam ex vrbe Cremona pridie Kal. Ian. 1486. repetita in edit. Oporina; eique debent iudicium suum in hac caussa alii viri docti, Niceronius, et Auctor Obsl. in Vossium (in *Giornale de' Letterati d' Italia* T. XXII, p. 366, recoctae hinc adiecto auctoris Apostoli Zeni nomine in *Dissertationi Vossiane*) etiam Fabric. in Biblioth. medii aevi. Accedit, quod Pomponius Laetus in Epistola ad Augustinum Maffeum (in eius Opp. sub fin.) conqueritur de Glossulis in Virgilium sibi suppositis; *si glossulas, inquit, in Virgilium legeris sub titulo meo, oro ne fidem praefertes; neque temerarius sum, neque audax, neque eam expositionem vnquam tentavi; ille quisquis est, qui falsum epigramma posuit, sentiet quid profuerit, me tanto mendacio prouocasse.* Est itaque statuendum, has glossulas esse eadem commentaria Sabini; mirum vero, Gaitanum illum tantum audaciae habuisse, vt viuente Laeto, qui 1498 decessit, eius opus e suis schedis ederet: nisi ex Laeti praelectione illa fuere excepta. Si tamen hoc ita se habet: ex ipsa Laeti professione intelligitur, eum auctorem commentariorum horum nec fuisse nec haberi voluisse. Neque ipsum commentandi genus a Pomponio Laeto alias frequentatum vidimus. Occurrunt praeterea nonnulla, quae in eum vix cadere videntur, vt Iter in Scythiam, quod aliquoties commemoratur in Commentariis, v. c. in Ge. pag. 51 ed. Oporin. pag. 59 de fibris: *Haec, inquit, antiqui scribunt, et nos in Scythia animal vidimus, et Itinerario nostro descripsimus;* et in Culic. p. 582 apud Sarmatas et Scythas e vicinis fieri vinum narrat admixto melle: *quod ego in Scythia saepissime bibi;* paullo ante in Germania *se vidisse* ait *platanos aerias et opacas.* Add. p. 75. 76. 176. 184, vbi Vgros memorat, 197. 198. 236. Scripsisse se in Tacitum, Liuium, Silium Italicum aliosque passim memorat: Sallustii non meminit, cuius tamen recensio a Laeto facta inprimis celebritatem habuit. Ceterum tota interpretatio, in Aeneidem saltem, maximam partem

ex Servio concinnata est, quem auctor interdum locupletio-rem habuisse videtur, vti etiam Probum in Bucolica. In-serta quoque passim loca ex Dionysio Halic., Diodoro et Strabone, latine versa; haud raro nullo auctoris nomine appposito, vti et e Plinio multa intulit; et omnino multa doctrinae pro iis temporibus reconditae vestigia animaduertere licet. Atqui Laetum nec graeca calluisse, nec, prae-ter latinas, alias litteras tenuisse satis constat: vt adeo is pro commentariorum horum auctore nullo modo haberi posse videatur. Manet itaque res multis adhuc difficultati-bus implicita, quas bene vidit doctiss. Saxius Onomast. litt. T. II, p. 491. Laudari in iis Commentariis lectionem Apro-nianam atque etiam Apronianum, supra vidimus p. 401 et 403. Interea mirari licet, non saepius eos in sequioribus Virgilio editionibus esse repetitos; in iis quidem, qui vario-rum operas recoxerunt, melius suum locum tuitus esset Pom-ponius, quam viceni alii Commentatores.

P. V. M. Opera cum Commentariis Seruui Mauri Honorati et Christophori Landini. (Adiuncta quoque sunt carmina minora, vltimo loco Moretum. In Aeneide quoque epitome Donati est inserta de qua v. mox sub 1489.) *impress. XV Cal. April.* Florentiae f. 1487.

Maitt. p. 486. Orlandus p. 136. Bure *Bibl. du Duc de la Valliere* T. II, p. 85, 2439. omnes parum accurate. Melius Audiffredi Specim. p. 304. Fossi p. 806. Panzer. Vol. I, p. 414, 89. Fontaninus *Hist. litt. Aquilei.* p. 40, 1485 Florentiae *per Chph. Landinum* curatam Virgilio editionem memorat, cui Ciris esset inserta. Errorem numeri notati esse mihi nunc probabile fit. Huius editionis suspicor repetitionem esse editionem per Ligam Boariam s. a. de qua v. inf. inter edd. s. a.

P. V. M. cum Seruui commentariis. Carmina minora, Venetiis *per Baptistam de Tortis* 1487, *die XXIII Maii* f. 1487.

(Biblioth. Acad. Gotting.) repetitio, vt probabile fit, editionis 1483, sine Domitii tamen commento. (Panz. Vol. III, p. 242, 996.)

P. V. M. Opera cum Seruii commentario Venetiis per Bernardinum Benalium f. 1487.

Ex biblioth. Roloff. p. 65. Panzer. *Annal.* Vol. III, p. 243, 1005.

P. V. M. Opera c. comment. Seruii. Mediolani per Leonardum Pachel et Vldericum Scinzenzeller f. 1487.

Post Sax. p. 583. Denis *Supplem.* p. 237. Mittarell. *Biblioth. S. Michaelis* p. 476. Panzer., *Annal.* Vol. II, p. 55, 282. Vid. ante ad 1481.

1488.

P. V. M. Bucolica: Dauentriae 4. 1488.

Fabric. *B. Lat.* Vol. II, p. 231. Notiores sunt edd. cum Com. Torrentini 1492. 1494. 96. 98. Videtur ad eandem officinam spectare: *Moretum. Vir bonus. De Rosa. De Vino et Venere. Dauentriae* in officina Alberti Pafraet f. a. 4.

Creuenna Catalogue Vol. III, P. I, p. 199.

Et *Bucolica cum Georgicis* per Richardum Pafraet *Dauentriae* 1489 habet Bibliotheca Academica nostra. Eadem aliquoties repetita, vt a. 1496. 1498. 1500.

Virgili opera (et Carmina minora) *cum Seruii Commentariis*; ad cuius calcem legitur: *Impr. hoc opus Venetiis per Magistrum Andream de Palthascichis Catharensensem* 1488, *Kal. Sept.* f. 1488.

Biblioth. Acad. Gotting., item *Biblioth. Elect. Dresd.* Est eadem, de qua Maitt. p. 781, et *Indicis App.* p. 560 nullo typographi nomine addito. Conuenit illa cum Veneta 1487. Subiecta quoque Carmina minora. Add. Panzer. *Annal.* Vol. III, p. 251, 1068.

1489.

P. V. M. Bucolica, Georgica, Aeneis, cum Comment. Seruii, Donati, Landini et Calderini; Vegii lib. XIII Aen. Catalecta, cum Comment. Calderini, Venetiis per Georgium Arriuabenum Mantuanum. V. Cal. Quinctil. f. 1489.

Maitt. *ibid.* p. 508. Orland. p. 47. Panzer. Vol. III, p. 274, 1215. Credideram in hac editione Donati commen-

tarios, inepti hominis opus, cum totus in eo sit, vt poetam ad rhetorica praecepta exigat, primum in lucem exiisse, sed, vt ex ipsius Landini professione intelligitur, in epitomen ab ipso contractos; Nam et huius viri docti commentum in hac editione reperio. Nunc autem video praecessisse iam editionem Florentinam 1487. ad quam vide. Plenior Donatus prodiit 1535. et 1551. Ceterum ab hoc inde tempore *genus editionum* procedere videas *cum Landini commentariis*, adiectis mox *Mancinelli in Bucolica et Georgica commentariis*, qui 1490 *primum* prodire, tandem etiam *annotationes Beroaldi* et copiosiores *Badii Ascensii* accessere. In his adeo semper idem fere contextum poetae repetitum est.

P. V. M. Opera; a paulo adelocē: exactissime emendat. parisiisque in vico sorbonico impress. MCCCCLXXXIX, XII Cal. Decemb. Parisiis 4. 1489.

Maitt. *ibid.* p. 509. Panzer. Vol. II, p. 292, 171. cf. ad 1494.

Phil. Beroaldi Bononiensis Annotationes in Comment. Seruii, Virgiliani Commentatoris, Florentiae impr. Ant. Mischominus 4. 1489.

Ad an. 1488. retulit Maittaire. Sed v. Audiffredi Specimen p. 313 et Panzer. Vol. I, p. 415, 104.

1490.

P. V. M. Opera cum Comment. Seruii, Donati, Landini et Calderini. per Vldericum Scinzenzeller. Mediolani f. 1490.

Orland. p. 105. Maitt. *ibid.* p. 521. Panzer. Vol. II, p. 62, 335. Vide sup. ad a. 1481.

P. V. M. Bucolica et Georgica cum Commentariis Ant. Mancinelli Veliterni. — per Eucharium Silber, alias Frank. — Romae f. 1490.

Maitt. *ibid.* p. 524. Audiffredi Catal. Edd. Rom. pag. 297. Quantopere litterarum studia apud Romanos per sequentes aetates refrixerint, discas vel ex hoc, quod, cum antea non nisi tres edd. Romae prodierint, 1469. 1471. 1473. ab hac inde editione, anni 1490, per saec. XVI et

XVII vix vna facta est alia Romae Virgilii editio. Panzer Annal. II, p. 499, 459.

1491.

P. V. M. cum comment. Seruii, Donati, Landini et Calderini. Impensis et diligentiori cura Lazari de Sauliano. Venetiis f. 1491.

Maitt. ibid. p. 533. Orland. p. 50. Biblioth. Schwarz. P. II, n. 530. Schnitzer *Neustadt an der Aisch Kirchenbibl.* III, p. 45. Panzer. Vol. III, p. 307, 1430.

Alia huius anni cum Comment. Seruii et in minora poemata Domitii Calderini: praemissa est praefatio Chph. Landini, Venetiis per Bartholomeum de Zanis de Portesto: Catal. Biblioth. Reg. Paris. p. 1. n. 817. add. Denis Supplem. p. 318. Panzer. Vol. III, p. 303, 1404. Repetita est haec editio 1493. 94. 95. 1505.

Est *tertia* a. 1491. *Vergilius cum quinque Commentis* — Venetiis per Philippum Pintium. De hac v. laudd. a Panzer. Annal. Vol. III, p. 307, 1425. Quinque illa Commenta, saepius hinc repetita, sunt *Seruii, Donati, Landini, Mancinelli, Domitii Calderini*. Atque haec est illa, non ed. 1492 vt putabam, quae ordinem ducit editionum cum quinque Commentis. cf. ad 1489.

P. V. M. cum comment. Donati, Landini et Seruii, impensis Francisci de Gerardenghis de Papia, labore et industria Ant. Lambillionis Non. Nou. Venet. f. 1492.

Orland. p. 51. Maitt. ibid. p. 545. Panzer. III, p. 325, 1568.

Alia Veneta 1492 cum quinque Commentis extat, cuius exemplum in bibliotheca Erlangensi Academica seruari narrat Harles. V. C., typographi nomine non memorato; Esse eandem cum edit. 1491. probabile facit Panzer. III, p. 307, 1425 et p. 329, 1593. vtraque repetita, quantum intelligo, ex Veneta 1489.

Editionem *Venetam* huius anni et alteram 1497 *in secundam Donati editionem* memorat Fabricius B. L. p. 208, sed in eo fallitur vir doctiss., dum haec ad Virgilium re-

fert: sunt enim Commentaria, quae sub Serui nomine feruntur, in secundam Donati Artem seu editionem, quae etiam in Putschii vett. Grammaticis habentur.

P. V. M. (et Carmina minora) cum comment. Seruii, Donati, Landini et Calderini. impensis Antonii Koberger. Noribergae f. 1492.

Satis frequens Editio, de qua v. Maitt. ib. p. 546. Orland. p. 141, et Eckhard loco sup. laud. p. 158. Panzer. Annal. II, p. 210, 208 et in *Aelteste Buchdruckergeschichte Nürnbergs* p. 24. Seruatur eadem in Biblioth. Acad. Gotting. Est mera repetitio Venetae 1489. cum Landini commento.

P. V. M. cum variorum commentariis Lipsiae f. 1492. Panzer. Annal. Vol. II, p. 478, 46.

P. V. M. Bucolica. Dauentriae 4. 1492.
(Vid. sup. ad a. 1488) Orlandi p. 429. Maitt. T. I, p. 786, et Ind. App. p. 560. Panzer. I, p. 360, 64.
1493.

P. V. M. opera cum commentariis quinque — Venetiis per Bartholomaeum de Zanis de Portesio f. 1493.

V. laudd. Panzer. Annal. Vol. III, p. 339, 1670 et Fossi p. 807—9. Est repetitio a. 1491.

1494.

P. V. M. cum comment. Seruii. per Damianum de Mediolano. Venetiis. f. 1494.

Maitt. Tom. I, p. 575. Orland. p. 54. Panzer. III, p. 361, 1843.

P. V. M. Opera cum commentariis P. Seruii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati et Domitii, cum Catalectis. Venetiis 1494 die ultimo Septembris (f. n. typogr.)
f. 1494.

Laudatur a de Bure *Biblioth. du Duc de la Valliere* P. I, T. II, p. 85, typographi nomine non apposito; alios v. in Panzer. Annal. III, p. 365, 1881.

Ab hac editione diuersa est alia h. a. similis apparatus;
Virgilius cum commentariis quinque — Catalecta c. Domitii Calderini Comment. Venetiis per Bartolomeum

de Zanis de Portesio sub a. domini MCCCCCXIII. (leg. XCIII) *die octavo Octobris* f. 1494.

Panzer. *Annal.* Vol. III, p. 355, 1803. Extat in biblioth. Gotting. ex bibliotheca Dauiana in eam illata. Est ed. rep. anni 1491 et 1492.

Parisinam in 4to editionem huius anni laudat aliquoties Martinus ad *Georgica* III, 256. 435. IV, 391. Est ea sine dubio *Georgicorum* tantum; vti alia 1495 octonis (f. quaternis minoris formae) laudatur a Martino ad *Ge.* III, 468. *Bucolica cum commento familiari* Paris. 1495 memorari video in *Bibl. Harleiana* T. I, p. 177. Scilicet ab hoc inde tempore saepius repetita carmina Virgiliana modo seorsum, modo coniunctim, Parisiis; nullum ad criticum usum.

P. V. M. Bucolica cum comment. per Iacobum de Breda. Dauentriae f. 1494.

Orland. p. 150. Maitt. *ibid.* vide ad a. 1488. Commentum hoc *Herm. Torrentini* est; quod, quamuis ieiunum et ineptum, saepius ab hoc inde tempore repetitum per Arnoldum de Colonia et alios. Etiam *Georgica* c. commentario *Hermanni Torrentini* paullo post prodire *Dauentriae* 1496, 4. Saepius repetitum vtrumque opus. Nihil tamen valde fructuosum ex his edd. expectare licet.

P. V. M. libri Georgicorum. Lipsiae per Arnoldum de Colonia 4. 1494.

Annal. Typogr. Lips. et iam *Fabric. B. L. T.* II, p. 234. Panzer. *Annal.* I, p. 481, 75. Est *Aeneis* *ibid.* eod. a. (Panzer *ibid.* n. 76) et *Bucolica* 1495 (Panzer. *ibid.* p. 484, 100.)

1495.

P. V. M. Opera cum commentariis quinque, viz. Seruii, Landini, Mancinelli, Donati, Domitii: impress. per Bartholomaeum de Zannis de Portesio. Venetiis f. 1495.

Maitt. p. 595. Rossi p. 72. Panzer. Vol. III, p. 374, 1939. *Bibl. Gott.*

Est etiam huius anni Editio Pinciana: *Virgilius cum commentariis quinque: videlicet Seruii, Landini, Ant.*

Mancinelli, Donati, Domitii. Seruii item errores suis locis castigati. Acc. Carmina minora. Venetiis a Philippo Pincio Mantuano anno domini MCCCCXCV die octavo Augusti. cum privilegio ne quis audeat imprimere vsque ad annos decem sub poena in eo contenta . . . f. 1495.

(B. A. G.) Sane et haec et illa prior Veneta repetitiones merae sunt duarum Venetarum 1491. Pinciana autem mox aliquoties repetita: 1499. 1505. (Panzer. III, p. 376, 1952.)

Georgica Parisiis anno 1495 octonis expressa; vnde Panzer. II, p. 310, 363. Alia ibid. Vol. IV, p. 287, 106. v. sup. ad 1494, et *Dauentriae* 1496. Panzer. Vol. I, p. 364, 106. v. ad a. 1494. cf. Denis Suppl. p. 400.

1497.

Virgilius cum commentariis quinque, vid. Seruii, Landini, Mancinelli, Donati, Domitii. Venetiis per Simonem Papiensem dictum Bevilaqua 1497 die XX Febr. . . . f. 1497.

Denis Suppl. p. 436. et iam Maitt. p. 655. Panzer. III, p. 412, 2198.

De *Seruii Commentariis iuxta secundam Donati editionem* Venet. ap. Simonem Papiam f. 1497 expressis, atque Fabricio B. L. p. 208, et ex Maittario T. I, p. 655 memoratis, supra ad a. 1492 diximus.

1498.

P. V. M. Opus per Paulum Malleolum Andelacensem iterata diligentia plane recognitum; per Vdalr. Gering. et Berthold. Rembolt socios in vico Sorbon. quam terfissime impressum. 9 Calend. Iulii. Parisiis f. min. 1498.

Maitt. p. 662. Orland. p. 87. Panzer. Vol. II, p. 319, 447. Ex Paris. 1478 et 1489 expressum, sed emendatius. In Epistola praefixa P. Malleolus cum de aliis typographorum multorum fraudibus queritur, tum de nonnullis praevaricatoribus chalcographis — qui *vt numerum augerent interpretum, nec tamen plus assumerent papyri, Ant. Mancinellum in Bucolica Georgicaque adiicientes, et Seruium, et Donatum, et Landinum, probatissimos in-*

terpretes, per vniuersum opus laceros, mancos et exanimis, reddiderunt. ap. Maitt. T. I, p. 60. 61. Haec quorsum pertineant, non facile est dicere; forte tamen ad Venetam 1495 referenda.

Georgica et Bucolica cum nouo commento Hermannii Torrentini (Dauentriae per Rich. Pafraet) 4. 1498. 1499.

Biblioth. Gott. Acad. v. Panzer. Annal. I, p. 365, 120. 121. IV, p. 288, 121. *b.* v. ad a. 1488. 1494.

P. V. M. Georgica Lyptzk per Baccalarium Wolfgangum Monacensem 4. 1498.

Denis Suppl. p. 457. Panzer. Vol. I, p. 490, 166.

1499.

P. V. M. cum comment. quinque Seruii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati, Domitii. Seruii item errores suis locis annotati a Philippo Pincio Mantuano. Venetiis f. 1499.

Orland. pag. 50. Maitt. pag. 688. Alii ap. Panzer. Vol. III, p. 457, 2500. Multi passim hanc edit. Pincianam memorant, et satis obuia ea est; ducta illa ex edit. Pincii 1495. Est eadem porro recusa 1505.

P. V. M. Opera cum Commentar. Seruii, Donati et Chph. Landini. Venetiis Iacobus Zacchius f. 1499.

Tantum ex Maittaire p. 688 innotuit, nec aliam norat fidem Panzer. Vol. I, p. 556, 224.

P. V. M. aliquot opuscula. In Colonia 1499. Denis Supplem. p. 477. Panzer. Vol. I, p. 320, 328. v. ad a. 1501.

Ibid. *Bucolica et Georgica*: v. laudd.

1500.

V. cum Commentariis quinque. Venetiis a Lucantonio Florentino anno domini MCCCC. die XXVII Augusti cum priuilegio f. 1500.

(Panzer. Vol. III, p. 478, 2654. Totus liber ad verbum, et cum ipso titulo, expressus ex Pinciana 1495. Seruatur exemplum in re libraria Gymnasii Arnstadiensis, vnde descriptionem diligentiore[m] mecum communicauit Lindnerus, vir doctiss. Gymnasii Rector. Lucantonius debet

esse Lucas Antonius Junta, a quo editiones cum variorum commentariis 1519 et seqq. annis aliquot Venetiis sunt excusae.

P. V. M. Bucolica et Georgica cum Comment. Seruii et Iod. Badii Ascensii. Lutetiae Iohann Petit f. 1500.

(Hinc Panzer. Vol. II, 335, 613.)

P. V. M. Aeneis cum Seruii Comment. Phil. Beroaldi annotat. — Donati enodat. Iod. Badii Ascensii elucidatione atque ordinis contextu — a Thielmanno Keruer compressa. Venundantur Parisiis a Ioanne Paruo.

f. 1500.

Vid. Maitt. p. 713, vbi inscriptio libri verbosissima expressa est. Bucolicorum editionem non memorat, quam Aeneis sequuta est. Anno sequenti etiam *Culex cum reliquis Poematis* prelo eodem exiit, atque haec est *prima Ascensiana*, quam tot aliae sequutae sunt. *Vniuersa Virgilit carmina huius anni cum Comment. Seruii apud Io. Paruum et Io. de Confluentia*, Orlandus p. 96 memorat. (Panzer. Vol. II, p. 333, 595.)

P. V. M. Opera Nic. Erythraei opera restituta additis eiusdem scholiis. 8. 1500 per Franc. Rampazetum. Memoratur in Cat. Biblioth. R. Paris. n. 818. Effet haec itaque *prima Erythraeana* saepius deinceps repetita, sed non nisi medio saec. XVI (1539, 1555 al.). Erythraei industria, etiam Henr. Stephano in praef. damnata, fere intra subtilitates grammaticas et rhetoricas substiit. Index nulla plane consilio ac iudicio confectus est.

Hoc anno *Herm. Torrentini Commentarium Coloniae* typis excusum fuisse, apud Fabricium B. L. T. I, p. 213 memorari video. (in *Bucolica et Georgica*. Denis Supplem. p. 477) cf. ad 1494, et *Georgica* cum eius Commentario Dauentriae v. sup. ad e. a. etiam *Opuscula* (Denis Supplem. ibid.)

Subiiciemus nonnullas edd. huius saeculi sine temporis aut loci notatione excusas: de quibus tamen non sine cautione pronuntiare licet; quandoquidem plerumque

extrema pagina et indicibus deslituta exemplaria in hunc censum veniunt.

P. V. M. Opera

fol. f. l. et a.

Memorata et descripta secundum externam formam a *de Bure* in *Catalogue des Livres du Duc de la Valliere* P. I, T. II, p. 80, proposito quoque litterarum specimine, quae neogothicae et barbarae sunt. Veniit Libris Gall. 756. 19 S. et est nunc ap. Com. de Spencer. Ad annum 1471 eam refert de Bure.

In Bibliotheca Smithiana pag. D Editio *Virgilianorum Operum* memoratur, *Eclogae, Georgica et Aeneis*, fol. f. l. a. et typographi nomine; esse tamen perpulcram et characteris litterarum ad Vindeliniā accedentis.

P. V. M. cum comment. Seruii, Donati et Landini.
Ad calcem: *Impressum Venetiis per Ligam Boariam, X Kal. Iun.* fol. f. a.

B. G. memoratur ab Orland. 62. 428. Maitt. T. I, P. II, p. 748. Ind. App. p. 560, et in Catal. Biblioth. Barberinae p. 529. Panzer. Vol. III, p. 498, 2813. Descriptionem eius dedit vir doctiss. Sam. Beni. Reichel, Prodirector Gymnasii Altenburgensis in Progr. 1774. Extat quoque nunc eadem editio in Biblioth. Acad. Gotting. quo tanto certius mihi nunc constat, esse eam repetitionem, non tam Venetae, quam Florentinae 1483 vel 1485, adiectis quoque inde *carminibus minoribus*. Praefixum est, ex eadem vtique editione, Chphori Landini Florentini prooemium ad Petrum Medicem, Magni Laurentii filium. Memoratur in eo inter alia coniuratio in Mediceam familiam et Laurentii reditus in urbem: quo ipso patet non nisi post a. 1478 et 1479 et ante 1492 illud scriptum a Landino esse.

P. V. M. Opera vna cum Seruii Honorati Grammatici commentariis Venetiis fol. l. et a.

Maittaire p. 749. et Ind. App. p. 560. Biblioth. Harl. Tom. I, p. 176. Accurate descripsit Helmschrot *Drucke des Stifts Fuesen*, II Th. p. 82 (181) cf. Meusel *hist. u. litter. Magazin* 7 Stück p. 154. Add. Panzer. Vol. III,

p. 498, 2815. Est haec eadem quam descripsit Fossi p. 803—5. vnde etiam disco subiecta esse carmina minora.

P. V. M. Opera—lib. XIII Maphæi Vegii—diuersa carmina. Priapeia. Copa. Est et non est. Vir bonus. Rosæ. Culex. Dirae. Aetna. Ciris. Catulecton.

f. l. et a. char. Rom. fol.

Maittaire p. 766. Braun Biblioth. ad SS. Vdalr. et Afram T. I, p. 108. Morellus in Biblioth. Pinell. II, p. 386. et Panzer. Vol. IV, p. 208, 1277.

P. V. M. Opera.—adhaerent: Copa. Moretum. Dirae. Est et non est. Rosæ. Culex. Priapeia.—char. lat. circa 1480. fol. forte Venetiis.

Gemeiner Nachrichten v. Regensburg. Stadtbiblioth. p. 65. Rossi p. 72 et Panzer. Vol. IV, p. 208, 1278.

Mauri Seruii Honorati Commentarius in Virgiliæ Opera. char. lat. fol.

Maittaire p. 752. de la Valliere, Helmschrot et Panzer, quem v. Vol. I, p. 76, 415. inter libros Argentoratenses.

P. V. M. Bucolica char. Goth. rudi f. a. et l.

Ex Pinelli et Denis Panzer. Vol. IV, p. 208, 1279.

P. V. M. Eclogae. Brixiae per Thomam Ferrandum f. a.

v. Panzer. Vol. IV, p. 263, 147.

Veterem *Londinensem* editionem Martinus aliquoties memorat: forte respexit *Bucolica f. a. per Rich. Pynsonum*, qui intra 1493 et 1528 typographiam Londini exercuit. Titulum libri v. apud Amesium *Old English Printers* p. 130. At nunc video a viro doct. Lud. Guil. Brüggemann (in *View of the English Editions of the Greek and Latin Authors* p. 535 ex *Herbert's typographical antiquities*,) laudari *P. V. M. Opera cum Commentar. Ferrandi Londini Rich. Pynson* 8. f. a.

Ex tanto editionum saeculo XV vulgatarum numero antea vix tres aut quatuor, nunc aliquanto plures, a viris

doctis critica cum cura et subtilitate excussae sunt; unde fit, ut nec satis exploratum sit, sitne aliquid ex nonnullis earum utilitatis et fructus ad Virgilium expectandum, utque nec accurate definiti possit, quaenam ex iis inter principes et ex membranis descriptas habendae sint, aut quae aliarum familias duxerint. Etsi, si quidem ex iis licet iudicare, quas ipse inspexi, iusta opinandi causa subest, ut nunc habemus Virgilium ad codd. constitutum, parum aut nihil bonae frugis inde ad nos rediturum esse; quae ipsa res reuocauit me, quo minus in iis, quae ad manum erant, excutiendis essem nimis sedulus. Quantum tamen adhuc curatiora opera ac studio perspicere potui, a *Venetis cum Seruii commentario* exaratis primo Virgiliana lectio fuit constituta, ut per plures editiones continuaretur. Nam conueniunt fere inter se ad eandem lectionem propagandam Venetae cum Seruii tum cum Landini aliorumque Commentariis vulgatae. Cum iisdem consentire visae sunt edd. *Kobergeriana* 1492, *Argentina* 1502, utraque inter meliores referenda. *Dauentrienses* et *Parisienses* in scholarum usum paratae esse videntur. *Priorem Romanam* ex parum emendato codice profectam esse supra vidimus; *alteram* emendatam ex Codice Pomponii, qui, ut probabile fit, idem erat cum Oblongo Pierii. Inde quae *cum Seruio* prodire, fieri non potuit quin ex hoc ipso constituerentur aut interpolarentur. Ad *Mediceum* codicem emendauit poetam Cenninus Florentiae. Codices *Vaticanos* adhibitos esse in Mediolanensi Zarotti 1472 testatur subscriptio. Si tamen altera Mediolanensis 1474 inde fuit expressa, lectionem eius excerptam habemus in Var. Lect. apparatu. *P. Malleolus* bis ad emendandum Maronem accesserat 1478 et 1498. Non tam in poeta, quam in *Seruo* emaculando operam collocarant plerique, in his Io. Calphurnius in edit. Vicent. 1479. Prorsus inde a critica opera deflexum ad *interpretandi studium*. Primo video Domitium Calderinum enarrasse Opuscula 1483. Prodiit 1486 Pomponii Sabini Commentarius e Seruio et Probo potissimum collectus. Inde Donati excerpta, et Landini

Comment. 1487. 1489. Ant. Mancinelli 1490. Paulo post quinque Commentarii iunctim prodi coepere; inque hoc fere substitit virorum doctorum studium.

Dicendum nunc est de *Aldinis editionibus*, quas in prima editione nondum ad manus habebam. *Prima Aldina* 1501 mera est superioris alicuius editionis repetitio, etsi in praefatione promittitur Virgilius emendatus, atque etiam ad calcem orthographiae suae defensionem cum quinque locorum correctione subiicit Aldus (exigui profecto momenti illa correctio: *Lauinia* pro, Lauinaque Aen. I, 2. VI, 33 *protinus omnia* pro, omnem. VI, 464 *aquai* pro, aquae vis. VIII, 402 *potest electro* pro, potestur electro. IX, 9 *petit Euandri*, pro petiuit E.): *Alter*a est repetita ex priore. Successit *tertia* ex *A. Naugerii emendatione*, praecleara et inter praestantissimas facile editio: quam qui factum sit vt sequentes editores non sequerentur, sed plerumque ad priores Aldinas redirent, non assequor. Pleraque enim, ab Heinio e melioribus codd. constituta, leguntur iam in Ald. tertia. Habuere tamen eam in manibus viri docti, saltem Pierius, qui nihilominus priores sequitur. Heinio et Burm. laudant Ald. et Iunt. in Var. Lect., sed spectat hoc ad priores. Repetiere quidem editionem tertiam Aldinae 1527. 1540. 1545, nec tamen satis fideliter; in multis ad priorem rediere. *Paulus* autem *Manutius*, qui adnotationibus ad marginem appositis instruxit Virgilium, ad suum iudicium ex aliis edd. multa in textu nouavit in edd. 1555. 1558. 1560. Ad *P. Bembi* et *A. Naugerii exemplarium* fidem emendationem factam praeferunt alia exempla, Venetum 1525, Iuntinum 1552; fluxere adeo illa ex Ald. tert. Aliae praeferunt eandem professionem tantum in Culice, vt Lugd. 1537. Paris. 1538. Multo tamen maior numerus est eorum editorum, qui tertiam deseruere, et ad priores Aldinas rediere, vt Gryphianae, Rob. Stephani al.

Nouam recensionem adornasse videri voluit *Io. Bapt. Egnatius* in ed. Ven. 1507. Verum substitit eius opera

maxime intra *Seruium*, quem ex dimidiato integrum se fecisse profitetur; adiecit et *Probi* commentariolum, seu fragmenta. E codd. quos iactat pauca vidi mutata, bonam tamen interdum lectionem repositam; versus de Helena Aen. II, 567 sq. sustulit. In ratione scribendi multa se ad veteris consuetudinis normam direxisse ait; in plerisque antiquioribus potius auctoribus, quam recentibus grammaticis, adstipulatus.

Iuntina prima, a *Philippo Iunta* expressa, est a. 1510, postquam iam Eclogas, forte et alia, separatim prelo subiecerat, repetita 1529, quam diligenter inspexi. Est in his, saltem in altera, fundus editio Aldina prior, verum emendata illa est a *Nic. Angelio*: quod tamen non ita accipiendum, ac si novos codd. adiubuerit. Praefixae sunt *Benedicti* in Virgilium annotationes, a quo codices inspecti sunt: v. inf. ad a. 1520; hanc tamen editionem cum Egnatiana a viris doctis neglectam esse video, nisi quod 1554 ex Egnatio Basileensis Io. Walderi repetita est. Diuersae ab his sunt edd. Lucae Ant. Iuntae, de quibus statim dicemus, cum de Ascensianis pauca monuerimus.

Prima Ascensiana, h. e. Iod. Badii Ascensii commentariis instructa, quantum quidem constat, 1500 prodiit. Nihil equidem de re non inspecta affirmare ausim; eam tamen cum reliquis editionibus Ascensianis a Venetis supra memoratis, vti 1495, 1499, a quibus vulgatam lectionem deductam suspicor, nihil discedere vidi, vt adeo ipse Badius in textu nihil emendationis attulisse videatur. Criticae adeo opis ex iis omnibus nihil est expectandum. Sunt autem Ascensianae notabiliores Parif. f. 1505. 1507. 1512. 1514. 1515. Lugdun. f. 1517. 1528. 1529. Inter haec per familiare Commentum Herm. Torrentini, subinde repetitum, depressa est Virgilii lectio ad puerile verborum et phrasium studium.

Mature Ascensianum commentum in *Venetis* edd. migravit, interdum ad verba diuersi contexti; vnde nec dubito lectionis varietatem et interpolationem ab eo tempore promiscue per vulgatas esse grassatam. Post editionem

a. 1500 ex Pinciana ductam *Lucas Ant. Iunta*, Ascensianarum edd. exemplo, onerare ac variorum commentariorum tamquam eluuiæ aliqua inducta, submergere poetam, coepit: f. 1519. 1533. 1537. 1542. Idem institutum tenere alii librarii Veneti, et in edit. 1522. Harum editionum omnium nulla esse potest dignatio. Etiam Iuntinas modo dictas sequuntur aliae Venetae: vt ap. de Tortis 1541: ap. Hieron. Scotum 1544 et ap. Bonellum 1558 et ipsa Velutelli 1534.

Inter haec *Pierius* praestantissimis codicibus adhibitis (de quibus v. sup. p. 404) castigauit Virgilium, et quidem Castigationibus seorsum editis 1521: acceptae ac repositae sunt in edit. 1529 Paris. et 1532 Rob. Stephani. Vfus est *Pierius* Aldina prima et secunda; etsi tertiam semel memorat ad Aen. III, 43. Adoptauit et breuiter excerptit *Pierii* castigationes sub nomine *lectionum varietatis* appositae, *Alex. Velutellus* in Ven. 1534, 8. Item Hieron. Scotus Ven. 1544, quam excipit alia Veneta ap. Io. Mar. *Bonellum* 1558, f. nitidissima editio, et, quod viri docti fidem faciunt, cum ipsi titulo libri forte fidem haberent, emendatissima. Sed typographica peccata ipsi animaduertimus, et indocto homini concinnandae editionis curam mandatam fuisse, ex eo suspicati sumus, quoniam varietas lectionis in margine omissa est.

Vnde factum sit, vt editio *Veneta* 1583, 8. e *MS. Carpenfi*, h. Mediceo Codice, expressa a posterioribus editoribus plane negligeretur, difficile est dicere. Ita nec *Commelinianae*, similiter e Cod. *Palatino* expressae 8. 1603, vlla ab editoribus ratio est habita. Sed, quod saepe et alias vidimus, casu haec potius et fortuna, quam consilio, geruntur.

Iam a. 1500 *Virgilius Nic. Erythraei*, h. e. Io. Victorii Rossii (v. Anti-Baillet T. I, c. 8), opera restitutus cum eius scholiis et indice prodierat apud Franc. Rampazetum; hinc iterum per Sabium recursus 8. 1539 et 1555, vnde transcriptae editiones Francof. 1583. Hanou. 1603. 1608 et castigata per Io. Obsopoeum et Fr. Sylburgium 1613. 8.

Indicem Erythraei Ant. Mar. Bassus aliquis ad versuum et librorum numeros instruxerat Venet. 1586. Sed tota fere Erythraeana opera nec consilium nec fructum habet. Inter ea nulla est Virgilii editio, quae frequentius repetita a librariis fuerit.

Similem fortunam inuidere licet editionibus cum *Ioannis a Meyen* scholiis Ven. apud Aldum: 1576. 1580. 1587 etc. Nihil enim illis est ieiunius. Repetita tamen illa a Francofurtensibus 1599. 1616. 1629, tum in Parisinis et in Venetis edd.

Vnde *Rob. Stephanus* editionem suam 1532 duxerit, curiose inquisuimus. Satis nunc nobis constat, Aldinam priorem seu Iuntinam ab eo fuisse expressam. Robertus ipse ex Seruio laudis summam aucupatus esse videtur; eum enim, antiquorum exemplarium ope, inter quae vnum Fr. Syluii memorat, integritati restituisse gloriatur; de ipso Virgilio silet. Successere editioni Rob. Stephani maiori reliquae *minores*, in quibus Aldinae tertiae praefationem praemisit; attamen poetae lectio ad alias, etiam Aldd. priores, edd. est mutata. Sunt eae 1533. 1537. 1540. 1549, iam a Maittairio in Hist. Stephanor. commemoratae; nec dubito *Henrici Stephani* tres editiones 1577. 1583 et 1599, 8. ex iisdem ductas esse.

Editio *Parisiensis* 1600 cum tota sua familia Geneuensi, Seruii commentariis a *P. Daniele* emendatis non vllis in ipsum poetam meritis commendatur.

Quae *P. H. Suffannaei* diligentia in Virgilio emendando, 1539. 1540. 1541 Parisiis fuerit, mihi non constat; nec tamen tam criticam, quam typographicam eam industriam fuisse suspicor.

De fonte editionum *Sim. Colinaei* 1526. 1531. 1540. 1542 forma minore, et *Gryphianarum* mihi hactenus liquet, quod edd. Aldinis prioribus, et Iuntinae inde ductae respondent. Iam inde ab a. 1538. 1545 Franc. Gryphius Parisiis Virgilium excudendum curauerat; tum e Franc. Goueani, clari ICTi, et vel ex magni Cuiacii laude satis nobilis, castigatione, falso tamen iactata, eum vulgavit Lug-

duni Seb. Gryphius forma minore 1542. 1544. 1546. 1547. 1550. 1555. 1556. 1560.

Ab anno inde 1530 et hinc 1537. 1538 Virgilius *cum Phil. Melanchthonis scholiis* Parisiis vulgatus, et Lugduni 1537, deinceps autem Tiguri 1564. 1570. 1581. 1585, Basileae 1546 et al., Moguntiae 1554, Coloniae 1597 repetitus est. Habent neque hae editiones usum criticum; mirum tamen illud, qui factum sit, vt Parisiis primum Melanchthonis scholia frequentarentur. Etiam Melanchthonis praelectiones in Georgica, Basileae 1544 vulgatae, statim 1548 iterum fuere recusae.

Lipsiae ab initio inde saeculi XVI modo Bucolica, modo Georgica, etiam Aeneis, fuerant excusa; ista fere cum *Herm. Torrentini* Comment. Nec tamen ex iis edd. quicquam beneficii aut fructus in Virgilium expectari posse videtur, ne ad interpretationem quidem. Est enim huius Torrentini familiaris, vt vocat, expositio, sub finem saeculi XV vulgata, illis quidem temporibus condonanda, non tamen digna, quae toties Lipsiae, Argentorati, Dauentriae, Londini et alibi repeteretur. Si tales edd. non plane negligimus, historiae typographicae forte prodest opera nostra, Virgilio nihil.

Postquam *Ge. Fabricius*, Chemnicienſis, accuratioris doctrinae vir, quam nunc vulgo ad viri docti nomen consequendum in hoc litterarum genere requiri solet, ex Italia Neapolitanum exemplar Commentariorum *Donati* in Aeneidem reportauerat, inque iis et *Seruii* Commentariis emendandis operam per multos annos assiduam collocauerat: eius fructus in publicum produxit primum editio *Henricopetrina* f. 1551, repetita illa mox, et variorum interpretum Commentariis locupletata, seu onerata et obruta, f. 1561. 1575. 1586 et Lud. Lucii studio 1613. Quod exemplum Henricopetri operis librariis exprimentum traderit, nusquam memoratur. Mihi cum Iuntinis fere et alijs Venetis conuenire ea editio visa est. Postquam Fabricius exemplar suum prelo parauerat, et, tamen nullo codice vsus esset, tamen illud operarum erroribus purgauerat:

Ioach. Camerarius illud descriptum Lipsiam secum attulit. Hinc Virgilius excusus 1546. 1548. 1551. 1556. Tum *Fabricius lectionis varietatem* adiecit nescio an primum in edit. Argent. an. 1557. Hinc *ex Fabriciana recensione* saepius répetitus Virgilius 1568. 1591. 1598 et forte alias.

Interea Lipsiae prima *Ge. Bersmanni* 8. 1581 prodiit, bona editio, sed quae criticis vsibus non admodum inferuiat. Saepius ea sub prelum reuocata est.

Taubmanniana editio Viteb. 1618, 4. *Henr. Stephani* editionem secundam sequitur, vt in praefat. diserte memoratur.

Cerdanae editiones in textus ratione vix quidquam immutarunt, nec multum praesidii ad eam rem in iis est; Tanto maior earum vtilitas est ad interpretationem; modo quis litteras, iudicium et vsum afferat. Vnde tamen expressae sint, nondum assequi potui.

Antwerpienses ex officina *Plantiniana* editiones non vnus sunt generis. Prima fuit e *Theod. Pulmanni* recensione et emendatione 8. 1546, repetita deinceps 1564. 1571. 1580. 1588. 1589. 1592. 1596. 1604. 1625. 1634. Doceri cuperem, de prioribus saltem, an inter se diuersae sint; ipse in praefatione ed. 1564 ex collatione exemplarium cum manuscriptorum tum typis impressorum poetam se restituisse profitetur. Idem *Chph. Plantinus* f. 1575 Virgilium nitide exprimendum curauit cum *Germani Valentis Guellii* Commentationibus pereruditis, quarum tamen tantum in interpretatione ratio haberi potest. Tandem etiam Aldinae editiones 1558 aut 1560 cum *Paulli Manutii* adnotationibus admarginalibus ab eodem Plantino sub prelum a. 1566 reuocatae sunt.

Vulgares editiones, quarum ingens numerus commemorari posset, hic non curamus. Inde ab a. 1622 procedunt *Elzeuirianae* L. B. e doct. viror. castigatione. Acc. *Animaduerff. liber.* Ex eodem genere est illa, cui praefatus est *Dan. Heinsius*, 1636 *P. V. M. Opera nunc emendatiora.* Non tamen apparet, quidnam operae vir doctus adhibuerit. Est enim haec cum aliis hinc repetitis inquina-

tissima et sine lectionis dilectu. Ad tergum praefationis appictus est numus cum Virgilio capite, quo sibi fraudem fieri passus est vir doctus.

Tandem *Nic. Heinsius*, diuino quodam beneficio poetis Romanis sospitator datus, ad Virgilium constituendum accessit: cuius editiones ap. Elzeuirios 1664, 12. 1671, 1676. 1688 saepius repetitae et ab sequentibus editoribus fere omnibus, etiam a Ruaeo in edit. secunda, tamquam regula acceptae sunt, ad quam Virgiliana lectio exigeretur. Postquam tamen P. Burmannus scrinia Heinsiana recuperaverat, eius diligentia noua saltem variae lectionis filua, et critica in nonnulla loca strictura subnata est.

Inter haec commentandi et illustrandi ratio et ipsa inter varias vicissitudines fluctauit. Post *quinque Commenta*, quae sub saeculi XV exitum prodierant, saepius repetita in edd. saeculi XVI, regnauit *Ascensiana elucidatio*, grammatica fere ac rhetorica, et ad Seruii exemplum instituta. Ipse *Seruius* non modo assidue legebatur, verum et commentatores suos erat nactus; ipse tamen vitiis coinquinatus, donec recentioribus virorum doctorum studiis emendaretur. *Probi* commentariolus, 1507 ab Egnatio vulgatus, non magni vsus esse poterat. *Donati* non nisi fragmenta habebantur inde a 1489, donec plenior Donatus prodiret Neap. 1535, repetitus a Fabricio 1551 Basileae, poetam ad rhetorica praecepta exigens. *Iulii Sabini* Commentarios 1486 editos minus frequentatos esse ex paucitate repetitorum exemplarium colligo. Serius accessit *Philargyrius* 1587 et 1600. In *Scholis Torrentini* familiaris expositio ingenia puerorum corrumpit, singulis fere annis inde a 1496 repetita. Substituta iis inde a 1539 *Erythraei* scholia cum indice sexcenties excusa; tum *van Meyen* scholia inde a 1576. Ex his triumuiris plerumque doctrina scholastica pependit, e qua adeo diuinae poetices omnisque venustatis et pulcritudinis sensus et ex lectione voluptas sublata esse debuit. Ad puerilia depressa fuit *Rami* opera in *Buc. et Ge.* 1551, ad quae duo carmina omnino plus studii attulere homines, quia puerilis institutio

in iis maxime occupata erat. Hinc subnae *Philippi Melanchthonis* adnotatiunculae 1531; *Willichii* scholia 1535 et 1559; *Lucii Viuis* in Buc. interpretatio 1537, qui et allegoriis indulgit; *Camerarii* 1556, tum *Nicod. Frischlini* paraphrasis 1580. 1602. Serius ad *Aeneidem* peruentum, primum in *Hartungi* Annotat. 1551, tum *Nannii* et *Hortensii* 1559 et *Nascimbaeni* 1596. Non carent illi docta subtilitate; verum iudicium et sensus elegantia ab illis abest. Cumulantur quoque partim vulgaria, partim rhetorica a genio et indole poetices aliena. Grammatica ratio intra verba et formulas subsistens, melior tamen et castigatior, fuit in normulis ex his, tum in *Paulli Manutii* adnotationibus marginalibus 1558, (quae etiam in Plantinianis sunt receptae 1566, mox meliores ipsis substitutae ab Henr. Stephano 1577,) et selectis virorum doctorum notis a *Ge. Fabricio* 1546. 1551. 1557, tum a *Bersmanno* 1581. Laudatur *Pontani* opera 1599. Ad *Graeca* reuocauerat animum iam olim Eobanus Hessus 1529, et Theocriti Hesiodique loca comparauerat. Maiore cum apparatu hoc exsequutus est Fuluius Ursinus 1568, cuius vestigiis insistens 1575 Germanus Guellius Valens Virgilium e Graecis illustrauit; nimium sane, vt natura humana fert, in inuento sibi indulgens, vt tamen erigeret animos ad meliora. Inde disertissimos, eruditissimos, et luculentissimos commentarios condidit *La Cerda* Madriti, primum in singula Carmina 1608. 1612. 1617, tum vero hoc ipso anno 1617 iunctim editos. Si subtilitatem et iudicium in delectu desideres: aetatis vitium forte illud est, non viri. Quod praevideri potuit, vt ex largissimo fluuio riuulos sibi aperirent alii, euenit, et exorti sunt plures, qui selectas ex superioribus interpretibus notas Virgilianis carminibus adderent: qui fere omnes peccarunt in hoc, quod non ipsi iudicium suum aduerterunt, videruntque quae illustrationem sibi postularent, verum id vnice sequuti sunt, vt ex aliorum iudiciis toti penderent, apponerentque ea, quae inuenirent notata ab aliis, prouti casus, aut studium, aut stomachus offerret. Non vacat his vitiiis *Taubmanni* com-

mentarius 1618, multo minus *Farnabii* opera 1634 et *Minellii* 1674. Intellectum sane est a viris doctis, desiderari in Virgilio interpretando genus aliquod scholiorum seu commentationis perpetuae; nam, ut vnum alterumque locum egregie illustratum videas, id ad perpetui carminis lectionem doctiorem non satis facit; peccatum tamen est in eo, quod excerptis ac selectis aliorum notis id effici posse putarunt. *Schreuelii* opera inde a 1657 in edd. grassata per notas selectas oscitantiam et leuitatem iudicii vbique prodit; nec magis probanda *Emmenessii* opera 1680. Interea studium excudendi auctores classicos cum integris virorum doctorum commentariis per *Batauos* reuixerat; quo sane sublata est molesta illa ratio indiligenter et indocte excerptendi ac mutilandi aliorum diligentiam; altera tamen ex parte non minus ignaviae editorum consultum fuit in hoc, quod sine vilo animi iudicio et acumine cumularunt ea, quae ab aliis erant prodita; itaque vulgaria quaeque bis terue enuntiata apposuerunt, relicta lectori molestia, ut, si quid vellet, id ipse erueret. Inter haec vulgata est *Burmanni* editio 1746, in qua vix intelligas, quodnam certum animi iudicium ille sibi proposuerit. Si *Heinsiana* in lucem edere et critica curare voluit: non videas, quorsum *Seruiana* et alia interpretationi inferuentia addiderit. Sin interpretationem consilii partem constituerat: tum nulla opera ieuior et magis manca adhiberi potuit; *Seruius* enim in paucissimis locis satis facit, admixta habet innumera aliena, falsa, indocta; quae vero ipse aut *Heinsius* affert, singularum interdum vocum illustrationes per congesta loca et exempla, possunt ea forte vni et alteri loco lucem afferre, ad summam lectionis et interpretationis parum inde proficias.

De summa carminis et de summa operae, quam illud postulat, acutius iudicarunt viri docti a Criticis improbat, *Ruaeus*, *Catroeus*, *Trappius*, *Martinus*. Viderunt hi, partim se in poeta versari, adeoque grammaticam operam nihil aliud quam fundum melioris interpretationis et veri e lectione fructus esse habendam, partim carmina esse opera

singula, quorum cuique argumentum ingeniose descriptum et pertractatum subiectum est; non posse poetam cum voluptate legi, si tantum in criticis haeris, aut si philologicas obseruationes ad singulas voces et phrasas cumularis: itaque de sententiis, de poetica vi, de oratione poetae solliciti fuere. Latus praebuere aduersariorum ictibus in hoc, quod ipsi nec critica nec grammatica subtilitate imbuta satis ingenia habuerunt.

Et haec quidem hactenus. Iuuat nunc editionum annales subiungere, vt de iis, quae vniuerse dicta sunt, ex singulatim facta enumeratione melius constet.*)

1501 — 1601.

1501.

Virgilius cum commentariis quinque, videlicet Seruii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati, Domitii. Venetiis sub anno domini 1501 die 9 Iunii. Venetiis fol. 1501.

Vid. Goezii Memorabil. Biblioth. Dresd. T. II, n. 291. Sequitur autem sine dubio edd. Venetas 1495. 1499.

Virgilius. Venetiis ex aedibus Aldi. Romani Mense Aprili MDI. Venetiis 8. 1501.

De hac iam ante dictum est. Typis minoribus, quos *italicos, currentes, et Aldinos* vocant, primus omnium librorum expressus. Adiecta est ad calcem epistola de orthographiae ratione. Est etiam huius edit. repetitio sine anno.

P. V. M. aliquot opusculorum cum familia rissima elucidatione pro tyruncolorum in arte poetices institutione insigni vt vides caractere in sancta Colonia exaratorum opera atque impensis prouidi viri Henr. Quentell. anno post iubileum primo. Coloniae 4. 1501.

*) Digesserunt haec in certas editionum aetates Bipontini: I. natalis. II. a. 1500—1546 Ascensio - Aldino - Egnatiana. III. 1546—1636 Pulmanno - Fabriciana. IV. 1636—1717. Heinliana I. V. 1717—1784. Heinliana II.

Vix memoratu dignum iudicasset, nisi viderem in fraudem titulum inducere posse. Continentur: Vir bonus. Est et non. De y littera Pythagorea. De rosa. Elegia de obitu Maecenatis. Habemus opusculum in manu, et idem ipsum ex ed. priore, e Biblioth. Acad. Gotting., vbi post *Quentell* subiicitur: *ciuis eiusdem. Faustus adest finis. In eius celebritate, qui deo dicatis coniugium interdixit Anno virginis partus ante iubileum centesimum.* Vnde hoc vnum assequor, 1499 id esse exaratum. Idem esse videtur quod sine anni nota expressum memoratur in Biblioth. Schwarz P. II, n. 878. Est alia editio antiqua litteris neogothicis s. a. et l. in 4to inscripta: *P. V. M. poetarum Achillis minutiora opuscula seu mauius lusus et lectione et imitatione dignissimi.*

Interea ex Harlesio disco eod. a. apud eundem *Quentell* Coloniae expressa Bucolica et Georgica c. Comm. Herm. Torrentini esse. v. Panzer. Vol. VI, p. 348, 7. et ibid. p. 351, 28 et 38. iterum 1506. ibid. p. 359, 110. item 1510. ibid. p. 369, 198.

1502.

P. V. M. opera (et Carmina minora) *cum quinque Commentariis, expolitissimisque figuris atque imaginibus per Sebast. Brant superadditis. Impress. Argentor. ordinatione, elimatione ac relectione Sebast. Brant, operaque et impensa non mediocri Magistri Io. Grieninger. anno milles. quingentes. secundo quinta Cal. Septembres die. Argentorati* f. 1502.

Commentarii sunt iidem, qui in Venetis edd. 1495. 1499. 1501, vt non dubitem, quin ipse poeta ex iis expressus sit. Ceterum ex hac Argentina figuras, quae Ascensianas fere, Iuntinas, et alias Venetas ornant dicam an ornatui officiant, ductas esse apparet. Est haec editio in Biblioth. Acad. Gotting. ex penu Duuiano.

P. V. M. Georgicorum liber cum nouo commentario Hermanni Torrentini. Dauentriae industriae Iacobi de Breda 4. 1502.

De his Comment. v. ad 1494. Succellere *Bucolica* 1503. *Georgica* rep. 1514.

1503.

P. V. M. Georgicorum liber, cum nouo commentario Herm. Torrentini. Impressum Lyptzk per Melch. Lotter 4. 1503.

Biblioth. Acad. Gotting.

P. V. M. Bucolica. Lipsiae per Martin. Herbipol. f. 1503. Eiusdem *diuina Aeneis in XII libros discreta, quibus singulis hypothesis siue argumentum a Phil. Beroaldo, Rhapsodorum principe nostra aetate, conscriptum praemittitur.* per eundem fol. 1503. *Georgica acri cura emendata, cum argumentis Beroaldi ad singulos libros appositis.* per eundem. Ge. Schiltel curante. Lipsiae f. 1503.

Annal. Typograph. Lipsf. pag. 80. Beroaldi epistolam supra in edit. Paris. 1478 appositam esse vidimus. Per eundem Martinum Herbipolensem *Culex* separatim fuit excusus 4. f. a. vide ibid. p. 101.

1504.

Mediolanensem huius anni apud *Alex. Minutianum* impressam primi in notitiam adduxere Socii Bipontini e Biblioth. Heideggeri Reip. Turicensis tribuni. Aliamque per *Bartholomaeum de Zannis de Portesio* Venetiis repetitam nunc et 1507. 1510 ex 1495.

Eclogae Virgilii, Calphurnii, Nemesiani, Franc. Petrarchae, Io. Boccaccii, Io. Bapt. Mantuani, Pomponii Gaurici. Impressum hoc opus Florentiae opera et impensa Philippi de Giunta, bibliopolae Florentini. Florent. 8. 1504.

Apud Maitt. Annal. Ind. p. 329. Typograph. Iuntin. II, p. 11.

1505.

P. V. M. omnia opera (cum Carminibus minoribus) *cum figuris nuper additis* (ex edit. Argentina) *et expositioribus Seruio, Landino, Donato, Ant. Mancinello, Domitio.* Annotationes item in *Seruium* suis locis po-

sitae (Philipp. Beroaldi.) Venetiis a Phil. Pincio Mantuano f. 1505.

B. G. Ex Pinciana 1499 expressa, vt res ipsa testatur; habuimus enim vtramque in manibus.

Virgilius. Venetiis. M. D. V. Mense Decembri (ex aedibus Aldi.) 8. 1505.

Est repetitio prioris minus emendate facta. Accedunt tamen in hac edit. secunda Carmina minora. Apud Crevennam 150 flor. veniit: tam intelligentes habemus bibliophilos!

Ascensiana Editio. Parisiis f. 1505.

Secundum ed. a. 1500 haud dubie. Memorat eam Masuic. praef. ad Virgil.

P. V. M. Opera iterum Augustini Camynadi exactissima cura castigata argumentis et annotamentis paullo frequentioribus illustrata, ac Magistri Io. Philippi Alemanni, diligentissimi formulatoris impendio atque industria nuperrime nitidissimis excusa characteribus Parrhisii 8. 1505.

(B. A. G.) Inscripta est Nic. Benferado.

P. V. M. Bucolicum decem aeglogarum opus: tertium ac extrema opera castigatum ab Herm. Torrentino familiariter expositum. Lipsiae per Melch. Lotter 4. 1505.

Biblioth. Acad. Gotting. vid. inf. 1508, 1516. et iam sup. ad 1500 et 1494.

P. V. M. Aeneis. Lipsiae per Iac. Thanner 4. 1505.
1506.

P. V. M. Georgica per Iac. Thanner. Acc. Est et Non est. Lipsiae 4. 1506.

Biblioth. Acad. Gotting. Saepius repetita sunt haec exemplaria in scholarum vsum per Thanner et Melchiorrem Lotter.

1507.

P. V. M. Opera cum comment. varior. ex offic. Ascensiana impendio Io. Parui f. 1507.

Ap. Maittair. T. II, p. 184 et accuratius in Memorab. Biblioth. Dresd. T. II, p. 292. Expressa ex edit. 1505, vnde praefatio Badii praefixa.

Buc. Ge. Aeneis cum Seruii Commentariis accuratissime emendatis, in quibus multa, quae deerant, sunt addita. Graecae dictiones et versus ubique restituti. Sequi. Probi, celebris Grammatici, in Buc. et Ge. Commentariolus non antea impressus. Ad hos Donati fragmenta, Chph. Landini et Ant. Mancinelli Commentarii. Venetiis Io. Bapt. Egnatius Venetus emendauit (cum figg.). In fine: Venetiis excusi M. D. VII die ultimo Iunii — Bernardinus Stagninus impensam fecit, 4. (quaternis duplicatis) 1507.

Nimis magnifice de hac editione senseram, antequam illa mihi inspecta esset; meliora apposui supra p. 461. Seruatur in Biblioth. Gotting. Acad. e supellectili libraria Duuii. Fragmenta *Probi* hic primum prodeunt e codice vetustissimo Bobii quondam a Georgio Merula inuento. Repetita est 1520. Add. 1527. Est quoque h. a. repetita editio Veneta per Bartholomaeum de Zannis fol. haud duhie ex edit. 1494 et 95.

1508.

P. V. M. Bucolica cum commentario Hermanni Torrentini. Argentinae per Io. Knoblauch 4. 1508.

Sic quoque *Georgica* eod. a. Porro

1509.

P. V. M. Aeneis cum familiari expositione. Ioh. Knoblauch, ciuis Argentinensis impressit V. Kal. Aprilis anno salutis Christianae MdIX Argentinæ 4. 1509.

Io. Schottus Argentinensis praefatur, quem adeo suspicor, ad Torrentini modum, de quo v. ad 1494, 1500. simili ieiuna commentatione Aeneidem interpretari voluisse. Eodem anno 1509 *Georgica* iterata prelo sunt, et hinc 1516. In nostro Aeneidis exemplari *Bucolica* a. 1512 et *Georgica* 1513 expressa praemissa sunt. *P. V. M. Opuscula cum familiari expositione* a. 1509 ab eodem Knoblauch excusa

sunt. *Aeneis* autem iterum 1515. 1525 et Opera 1520
cf. Panzer. Vol. VI, sub his annis.

1510.

Opera et Opuscula. Copia. Priapeia — praeuio monito
Mariani Tuccii. *impensa Philippi de Giunta Florentini*.
MDX, VI. Cal. Decembris (Florentiae) 8. 1510.

Maitt. Annal. Ind. p. 327. Eam non inspexi; esse ta-
men eam ex Aldina prima vel secunda expressam non du-
bito: cum hoc idem mihi de altera, ex ea repetita 1520,
constet: vid. inf. h. a. Et hoc ita se habere, didici ex Iunt.
Typograph. Annal. II, p. 37.

Opera cum Comment. Seruui etc. Impress. Venetiis per
Bartolomeum de Zannis de Portesio MDX. die XX Iunii.
Venetiis f. 1510.

Maittair. Annal. Ind. p. 328. Repetita sine dubio ex
edit. 1495.

P. V. M. Opuscula cum familiari expositione. Por-
cae 4. 1510.

In Biblioth. Hulfiana T. II, p. 501. Vide ad a. 1509.

*Annotationes Phil. Beroaldi Bononiensis, in Commen-
tarios Seruui*. Phorce sine typographo 4. 1510.

Biblioth. Bunau. p. 305. Biblioth. Acad. Gotting.
Vulgatae illae erant iam 1489. vt supra vidimus h. a.

1511.

*P. V. M. — et minora: cum Seruio, Probo, Sulpi-
cii Verulani annotationibus in sex priores Aeneidis
libros. Tum Phil. Beroaldi Seruui, vt ipse inscripsit,
errores, cum Domitii Calderini in Iuuenilia huius poe-
tae commentariis*. Mediolani per Leonardum Vegium
M. D. XI. die XXV. Augusti. f. min. 1511.

Innotuit mihi beneficio Martini, Rect. Lycei ad S. Ni-
col. apud Lipsienses. Est repetita ex aliqua editione Ve-
neta. „Vegii gratia Alexander Minutianus, socer, Probi
Grammatici in Buc. et Ge. interpretamenta eruditissima ad-
didit, apposuit quoque suis in locis Sulpicii Verulani
annotationes in sex priores Aeneidis libros.“ Primo
itaque nunc illae editae? et „tres celeberrimos Gram-

maticos excussit, Priscianum, Nonium, Macrobius cum Gellio —“

P. V. M. Georgica c. Comment. Herm. Torrentini
Antwerpiæ 4. 1511.

E biblioth. Tott. Panzer. Vol. VI, p. 5, 13.

1512.

P. V. M. Opera. Ex officina *Ascensiana* prodire hoc anno Venetiis fol. Extat ea in Biblioth. Duc. Sax. Gothana. Memoratur in Biblioth. Schwarz. Est alia *Ascensiana* Parisiis: de qua olim dubitavi: nunc a viro docto, qui eam manu versavit, edoctus sum, eam prorsus convenire cum ceteris *Ascensianis*, esse quoque iisdem *Commentariis* instructam.

Bucolica cum commento familiari (Herm. Torrentini)
Londini per Wynandum de Worde 4. 1512.

Ames's *Old English Printers* p. 92, qui *Wyncken* appellat, Palmer's *Hist. of Printing* p. 346. Maittair. *Annal. Ind.* p. 330. Eadem editio repetita 1514, 1516, 1533.

Bucolica cum verborum contextu in poetices tyrunculorum subleuamen per Herm. Torrentinum *triviali stilo familiariter discussa.* Impr. Argentinae per Io. Knoblauch 4. 1512.

Vide ad a. 1509.

P. V. M. Aeneis. Lipsiae per Io. Thanner 4. 1512.

Recusa ed. 1505. *Annales* tamen Typogr. Lips. de ea tacent. Alia impensis *Melch. Lotter* 1513. 4. adest in B. G. 1513.

P. V. M. Georgicorum liber cum nouo absolutissimoque comm. Herm. Torrentini *multo accuratiori opera nuper recogniti.* Argentinae per Io. Knoblauch, quo potuit, *exactiori studio elaboratum.* MDXIII. Argentinae 4. 1513.

Vide ad a. 1509.

Bucolicum, sine nomine typogr. Viennae 4. 1513.

Denis Nachtrag zu seiner Buchdruckergesch. Wiens
p. 39.

1514.

Virgilius. Venetiis in aedibus Aldi et Andreae soceri anno MDXIII Mense Octobri. Venetiis 8. 1514.

Est haec classica editio, vt supra iam dictum p. 461 post Aldd. priores 1501 et 1505. auxilio Naugerii emendata. " Huius, vt et primae Aldinae, vsus beneuolentiae Kulenkampi Collegae debeo; (migravit ea inde in B. G. A.) ex ea de lectione Virgiliana multo melius mihi constitit quam antea diuinare licuerat. Promittit Aldus in praefat. ad Bembum, „se lusus Virgilii, quos ille (Bembus) habeat correctissimos, tum editurum esse, si eos acceperit.“ Quod tamen ipse non praestitit morte praeventus; perfecit tamen Franc. Asulanus socer 1517. De Andrea Naugerio eiusque in Cicerone et Ouidio collocata opera leguntur nonnulla in eius Vita a Vulpio praefixa editioni Operum 1718, de Virgilio nihil; tam ieiuna est illa narratio.

P. V. M. Opera omnia ornata figuris, cum Seruii, Donati, Probi, Domitii, Landini et Ant. Mancinelli Comment. Venetiis f. 1514.

(vide Ven. 1507)

Bucolica cum Comm. familiari. (Hermannii Torrentini) Londini per Wynandum de Worde 4. 1514.

Herbert's *typograph. Antiqu.* et ex iis Bruggemann View of the English Edd. of G. and R. Auth. p. 536. (vide supra a. 1512.)

Georgica cum Comm. Herm. Torrentini. Dauentriae 4. 1514.

1515.

P. V. M. Opera quaecunque exstant, et in haec Annotationes Commentariaque complurium doctissimorum virorum. In Buc. et Ge. Seruius, Donatus, Mancinellus, Beroaldus; In Aen. Seruius, Domit. Calderinus, Aug. Dathus, Beroaldus, Ascensius. Venetiis. in aedibus Alex. Paganini f. 1515.

Biblioth. Bunau. T. I, p. 300. Ascensianis in auxilium vocatis, nunc Venetis anterioribus 1507 et 1514 noua classis editionum succedit, tantum commentariorum ratione habita.

*Opera et Opuscula Virgiliana diligenter ab Ascensio
exposita et impressa.* ad Kal. Nouembr. MDXV. in Parrhi-
siorum Academia 8. 1515.

Maittair. Annal. Ind. p. 327.

*Opera Vergiliana cum Comm. Seruii, Donati, Man-
cinelli, Probi, Aug. Dathi et Domitii Calderini, item-
que Iodoci Badii Ascensii.* Parisiis per Franc. Regnault.
f. 1515.

Catal. Bibl. Reg. Paris. *Poetes* n. 822. Ducta sine du-
bio ex edit. Ascens. 1507.

Georgicorum libri quatuor et Rosae. Argent. ex aedi-
bus Schurerianis. 8. 1515.

Ex iisdem aedibus *Aeneis* eod. a. prodiit: v. Panzer.
Vol. VI, p. 74, 398. vbi et de altero, p. 75, 406. Repe-
tita *Aeneis* 1520.

Aeneis 4. 1515.

Maittair. T. II, p. 270. et disertius Panzer. Vol. VI,
p. 70, 363.

1516.

Bucolica. repetita edit. Londin. per Wynandum de
Worde 4. 1516.

Ex edit. 1512. 1514.

*P. V. M. Mantuani Bucolicum decem aeglogarum
opus tersum ac extrema opera castigatum: ab Herm.
Torrentino familiariter expositum.* Venundatur Lypsi.
apud Melchiorum Lottherum in regione foeni 4. 1516.

Biblioth. Acad. Gotting. repetitum ex edit. 1505.

Georgica cum Comm. H. Torrentini. Argent. 4. 1516.

v. ad 1508.

P. V. M. Aeneis cum aliis carminibus. Dauentriae
4. 1516.

Beroaldi epistola praefixa. Esse tamen Aeneidos lib-
ros ex Aldino exemplari castigatos et recognitos, Carmina
autem minora ex antiquissimo exemplari multorum saeculo-
rum recognita, ipsa praefatio docet inserta Maittair. Annal.
T. II, p. 288. (Nec plura compererat Panzer. Vol. VI,

p. 487, 33.) Iac. Faber aliquis recognitioni horum carminum praefuisse memoratur ibid. in Epistola ad Murmellium.

1517.

Opera Virgiliana a Seruio, Donato, Mancinello et Probo; cum adnotat. Beroaldi, Aug. Dathi, Calderini, Badii. Opuscula ante Aeneidem — Excusit in officina sua litteraria Iac. Sacon; impensas autem protulit Bibliopolarum optimus, Ciriacus Hochperg. Lugduni, 2 Voll. f. 1517.

Duobus Tomis — cum expolitissimis figuris et imaginibus: ait Maittair. T. II, p. 303, quae nullae aliae sunt quam a Sebastiano Brant profectae ed. 1502. Est autem repetitio Ascensianae: id quod comparatione facta intellexi (Biblioth. Acad. Gotting.). Solet et Aeneis separatim circumferri.

Hoc anno 1517 *Venetam cum Commentariis fol.* memorari vidi, sed suspecta fide.

Diuerforum veterum poetarum in Priapum lusus. P. V. M. Catalecta. Copu. Rosae. Culex. Dirae. Moretum. Ciris. Aetna. Elegia in Maecenatis obitum et alia nonnulla, quae falso Virgilii creduntur. Argumenta in Virgilii libros et alia diuerforum complura. Venetiis in aedib. Aldi et Andreae foceri. Mense Decembri 8. 1517.

Haec classica est editio minorum carminum, e P. Bembi codice constituta. vid. praef. ad Culicem et Cirin.

1519.

Opera, cum Comm. Badii Ascensii, Iulii Pomponii Sabini, Domitii Calderini. Venetiis apud Luc. Anton Iuntam f. 1519.

Coepit nunc Iunta, Paganini exemplo 1515, Ascensianarum edd. commentarios e Parisinis inferre: cf. sup. p. 463. De Pomponio Sabino vid. sup. p. 433.

Vulgata quoque hoc anno sunt minora carmina, vt ex Breitkopf. Catal. p. 388 intellexi.

1520.

Virgilius. (cum minoribus Opusculis) Florentiae per haeredes Philippi Iuntae nono Kal. Aug. 8. 1520.

TOM. V

G g g

Curavit eam *Antonius Francinus Varchicensis* (est is *Antonio Francini il Vecchio*. v. *Negri Istoria - de' Fiorentini Scrittori* p. 60), vsus iudicio *Nicolai Angelii Bucinensis* (de hoc v. *ibid.* p. 420 et *Iuntin. Typogr. I.* p. 50 sq.). Comparatione instituta intellexi, cum Aldina prima et secunda eam conuenire; cum autem expressa sit ex edit. Iuntae Florent. 1510, (de qua v. supra h. a.) videtur exemplum huius ab Angelo emendatum, nec tamen in multis locis, esse librariis operis traditum. Praefixae porro sunt: *Benedicti philologi* (*Benedetto il filologo* v. *Negri ibid.* p. 92 et *Iunt. Typogr.* p. 60.) *viri peritissimi, in Virgilium annotationes*. Sunt eae paucae numero, grammaticae fere subtilitatis, sed pro illis temporibus non contemnendae, et a me singulis locis memoratae in *Var. Lect.* Respiciunt eas aliquoties viri docti, et receptas ex iis lectiones impugnant, vt *Ecl. VIII, 77 Necte, Amarylli, nodos*. Peruenit haec editio ad *Biblioth. Acad. ex auct. Askewiana*. De Francino et Benedicto adde *focios Bipontin.* p. 356. *Iunt. typogr. Annal. II,* p. 154.

Opera, cum Seruii Comment. accuratissime emendatis — Probi commentariolus etc. — Venetiis in aedibus Ge. de Rusconibus suis impensis excusi et per *Bapt. Egnatium Venetum* emendati 4. 1520.

Ex editione Venet. 1507, iisdem typis litterarum et eodem foliorum numero. Memoratur etiam *Maittaireio T. II,* pag. 600 (*Biblioth. Acad. Gotting.*).

Virgilius. typis *Michaelis Leschinger. Paris.* 4. 1520.

Maitt. Ann. Typ. T. II, p. 599.

P. V. M. Opera, Opuscula et Priapeia. Argentinae in aedibus *Io. Knoblauchii*, aere communi *Paulli Goez.* mense Octobri MDXX* 8. 1520.

Maitt. in Indice p. 327. *Conf. a.* 1509.

P. V. M. Aeneis. Ex aedibus *Schurerianis. Argent.* 4. 1520.

(*Biblioth. Acad. Gotting. e copiis Duuianis*) vide supra 1515 *Argentin.*

1521.

Virgilius. in chalcographia Guilelmi Huyon Impressoris seduli. Lugduni 8. 1521.

Maitt. Ann. T. II, pag. 617.

P. V. M. Andini bucolicum decem aeglogarum Opus nulli non utile ab Herm. Torrentino scholiis illustratum, cui et Index vocum in fine accessit. Exc. Lipsiae in off. Melchioris Lottheri, 4. 1521. *Georgicorum liber cum Comment. Herm. Torrentini.* Lipsiae ap. eund. 4. 1521.

Biblioth. Acad. Gotting.

Castigationes et Varietates Virgilianae lectionis per Io. Pierium Valerianum. Impressit Romae Ant. Blades Asulanus. MDXXI: Mense Iunio f. 1521.

(B. A. G.) De Io. Pierio, praeclare de Virgilio merito, cf. Burmann. praef. Virgil. sub f. Habuit ante oculos lectionem Aldinae, et quidem secundae ex prima expressae: vid. ad Ecl. VIII, 34. cf. Aen. VI, 233. XI, 507. cf. sup. p. 463. Receptae hae castigationes in edd. inde a Paris. 1529.

1522.

Virgilius cum Comment. var. et figuris. Adiecta sunt Priapeia — Venetiis. Gregorius de Gregoriis f. 1522.

In Catal. Bibl. Reg. Paris. n. 823 memoratur; referenda sine dubio inter Venetas ex Ascensianis ductas.

Virgilius — ad exemplar Aldinum denuo recognitus a P. Vidouaeo 12. 1522.

Memoratur ab Harles p. 238. cf. mox 1529.

1523.

Virgilius. Basileae apud Io. Bebelium. 8. 1523.

E biblioth. Tott. Panzer. Vol. VI, p. 241, 510. Iterum 1528. ibid. p. 265, 707.

Caesaris Delphini, *ciuis Parmensis, in carmina sexti Aeneidos libri digressio.* Venetiis. Bernandinus de Vianis de Laxona 4. 1523.

Foscarilegia, in quibus multa Virgilii loca emendantur a Nic. Scelfio Michaelae Baroltano. Venetiis. Paullus Danza. 4. 1523.

Catal. Biblioth. Reg. Paris. *Poetes* n. 909.

1525.

P. V. M. Opera ad veterum P. Bembi et A. Naugerii exemplarium fidem castigata. Venetiis f. 1525.

• Ex Aldina 1514. Eod. a. repetita Argentina ap. Knob-
louch. v. sup. 1508.

1526.

Virgilius. per Sim. Colinaeum Paris. 8. 1526.

Prima, si bene memini, Colinaeana, ex Aldina aliqua
priori expressa.

*Virgiliana Quaestio per Franciscum Campanum Col-
lemem.* Bononiae in aedibus Io. Baptistae et Benedicti
Hectoris de Faellis 4. 1526.

Ex *Clement VI*, p. 176. Panzer. Vol. VI, p. 335, 140.
Dubito tamen an 1536 legendum sit. v. inf. ad a. 1540.

1527.

Virgilius. Venetiis in aedibus Aldi et Andreae Joceri
anno MDXXVII Mense Iunio 8. 1527.

Vide an. 1501. 1505. 1517. Est ex Aldd. pr. et tert.
conflata lectio.

Virgilius per Bernardum Stagninum Venetiis 12. 1527.

In bibliotheca Huberi Basil. Expressa sine dubio ex 1507.

Bucolica cum Commento Paris. 4. 1527.

Memoratur in Biblioth. Harlei. T. I, p. 177.

1528.

*Opera Virgiliana cum decem Commentis docte et fa-
miliariter exposita.* In fine: diligenti emendatione per
Iacobum Marechal al. Roland. excusa Lugduni 1527 d. XIX
Aug. c. figg. f. 1528.

Alter annus in fronte expressus. Nonnulla exemplaria
annum 1529 prae se ferunt. Editio ad Ascensianas in-
structa, proxime tamen ad Lugdun. 1517. Minora carmina
Vol. priora Georgicis adiecta sunt (Biblioth. Acad. Gotting.).
Decem illa Commenta sunt Seruius, Donatus, Mancinellus,
Probus, Beroaldus, Augustinus Dathus, Domitius Calderinus,
Iodocus Badius Ascensius, Pierius Valerianus.
Acc. Landini Enarrationes.

Eod. a. rep. Bebeliana edit. Vide ad 1523.

1529.

P. V. M. Opera cum decem Commentis (Seruii, Donati et aliorum) *docte et familiariter exposita* — *Addit.* (post Georgica) *praeter. opuscul. aliud, in priapi lusum, quod antea impress. minime reperit.* Lugduni in typographaria officina Io. Crespini, cum figg. f. 1529.

Apud Maitt. Annal. Ind. p. 329. Dubito an prior illa superioris anni ab hac diuersa sit.

Buc. Ge. Aeneis cum Seruii Comment. Add. Probi et Mancinelli Comment. et Donati — *cum Pierii Castigat. et Iod. Badii Ascensii explanatione* — *Opuscula Vergilii* (post Georgica) — Parisiis per Petrum Vidouaeum (*Gaudoul*) cum figg. f. 1529.

Biblioth. Bunau. T. I, p. 300; descripta ex Ascensiana 1515. (Biblioth. Acad. Gotting.) cf. modo 1522.

In P. V. M. Bucolica et Georgica adnotationes, ac loci omnes maxime Theocriti, tum etiam Hesiodi quidam, quibus vsus est Virgilius, latine redditi per Eobanum Hessum. E schola Norica. Haganoae, per Io. Seccerium 8. 1529.

Eobani adnotationes, saepe deinceps recusae, hic primum vulgatae esse videntur. Praefixa eius epistola ad Fridericum Norimb. apud D. Aegidii Abbatem data est Norimbergae mense Augusto 1528. (Biblioth. Acad. Gotting.)

1531.

P. V. M. Opera cum Phil. Melanchthonis adnotatiunculis. Et Virgilii alia opuscula cum Priapeis. Parisiis 8. 1531.

Vid. Maittair. T. II, p. 759. Primo hic exarata esse video Philippi scholia; idque Parisiis factum miror. Cui otii tantum superest, caussam facile expedire poterit, si ea, quae de eo viro scripta sunt, euoluerit. Saepissime hinc scholia illa in edd. repetita.

P. V. M. Opera. per Sim. Colinaeum. Paris. 12. 1531.

Vid. ad 1526.

— Venetiis per Bern. Stagninum 12. 1531.

Non dubito, ductam eam esse ex altera 1507.

1532.

P. V. M. Opera. Mauri Seruii Honorati in eadem Commentarii ex ant. exemplaribus integritati restituti. Castigationes et Varietates Virgilianae lectionis per Io. Pierium Valerianum. Ex off. Roberti Stephani. Parisiis f. 1532.

De ea supra dictum p. 463. (Biblioth. Acad. Gotting.) Castigationes Pierianae (de quibus v. ad 1521) iam 1529 sunt excusae et alterum Tomum constituunt, quo exemplaria nonnulla destituuntur.

Iuntina huius anni 1532 est eadem cum ea, quae anno sequenti commemorabitur.

1533.

P. V. M. Opera (cum Carminibus minoribus), accuratissime castigata, et in pristinam formam restituta, cum acerrimi iudicii virorum commentariis, Seruii, Donati, Mancinelli, Probi, Domitii Calderini. Quibus add. adnotationes Chph. Landini, Aug. Dathi, Phil. Beroaldi, Acc. Castigationes — per Io. Pierium — nunc iterum ab eodem recognitae — Graeca in veram lectionem reformata. In fine: Venetiis in aedibus Luceantonii Iuntae Florentini. A. D. MDXXXII. mense Septembri (At in fronte 1533 mense Ianuario) cum figg. f. 1533.

Vide a. 1519. (Biblioth. Acad. Gotting.)

Virgilius cum Comment. Seruii et expositionibus multorum virorum doctorum. Impress. Mediolani per Vincentium da Meda ad instantiam D. Nicolai de Gorgonzola anno MCCCCXXXIII. vigesimo Idus Iunii, Quint. XXXIII. Car. III. Mediolani f. 1533.

Memoratur a Maittaire Annal. Ind. p. 329. Ducta videtur ex Venetis.

P. V. M. Opera (cum minor. Opusc. ex 1517). Ex off. Rob. Stephani. Parisiis 8. 1533.

Praefixam habet ex edit. Ald. tert. praefationem. Poetae tamen verba passim ad alias edd., v. c. Ecl. X, 19 *bubulci*, mutata. (B. A. G.)

P. V. M. Bucolica cum Commento familiari. (Herm. Torrentini) Londini in aedibus Winandi de Worde 4. 1533.

Apud Maittair. T. II, p. 790. vide supra 1512. 1516.

Scholia ex Graecis et Latinis auctoribus in Bucolica — Lycobatis Anemoecii (Wolfgang Windheim?) Aug. Vind. 8. 1533.

Laudantur ab Heusing. ad Offic. Cic. praef. p. 34. Nec plura docere potuit Panzer. Vol. VI.

1534.

P. V. M. Opera cum Seruii Probiq̄ue Comment. ac omnibus lectionum variationibus in ant. codd. repertis, cura et studio Alex. Vellutelli emendata et propriis impensis in aedibus Petri de Nicolinis de Sabbio impressa, sub principe Andrea Gritti MDXXXIII. mense Septembri 8. 1534.

Memorant hanc parum frequentem editionem Fabric. B. L. T. I, pag. 209. Maitt. Annal. Ind. pag. 328. Bure Bibliogr. instruct. n. 2676. B. A. G. Ea inspecta patuit, spem me olim de ea suscepisse vanam; nam sequitur ea Iuntinas; lectionum autem varietas est e Pierian. Castigat. excerpta.

P. V. M. Opera ex recensione I. B. Egnatii cum Seruii Comment. Basileae per Io. Walder. P. I. II 4. 1534.

Maittair. T. II, p. 810 et ante eum Fabric. B. L. T. I, p. 208, vbi subiicitur: *qui* (Walder) *vetusto exemplari s̄o vs̄um esse ait.* Quod verebar, ne de Egnatio verba ista accipienda essent, ipsa res me docuit; est enim mera repetitio Egnatianae a. 1507. Add. Panzer. Vol. VI, p. 303, 991.

Repetita quoque *hoc anno* Catalectorum editio apud Aldum ex editione 1517. (Biblioth. Gotting. Acad.) cf. Burmann. Sec. praef. Anthol. Lat. pag. 58.

1535.

Virgilius. Phil. Melanchthonis adnotatiunculis illustratus. Parisiis apud Io. Paruum 12. 1535.

(Vide 1531.)

Virgilius cum Scholiis Phil. Melanchthonis. Acc. diversorum lusum in Priapum. Basileae 8. 1535.

Biblioth. Huberi Basil. et B. Gott.

P. V. M. Bucolica. Tiguri. apud Chph. Frofchhouerum 8. 1535.

Maittair. T. II, p. 829. cf. infra 1547. 1561.

Donati *in libros XII. Aeneidos, quae antea desiderabatur, absoluta interpretatio.* Impr. Neapoli per Io. Sulzbachium et Matthiam Cancer, quarto Idus Nouembres f. 1535.

Scipionis Capycii, Icti, ad quem e Bibliotheca Iouiani Pontani peruenerant, studio, Paulo Flavio curante, primum hoc anno Commentarii, *Donati* nomine insigniti, excusi sunt; quorum antea tantum excerpta in edd. erant prolata. v. sup. ad 1487 et 1489. Vtriusque praefationes v. in Leonardi Nicodemi *Addiz. alla Biblioteca Napolit. da Nic. Toppi* p. 127. 128. Donatum emendatiorem quatuordecim annis post in Germania vulgavit Ge. Fabricius.

Erudita Scholia in Bucolica Vergilii — per Iodocum Willichium. Argentinae apud Io. Albertum. In fine: M. Sept. MDXXXV. *primum* nunc prodire; saepe hinc aliis commentariis inferta. (B. A. G.)

1536.

P. V. M. Opera. cum Comment. Seruii et Pierii. Brixiae apud Ludouicum Britannicum f. 1536.

Maittair. Annal. Ind. pag. 329. Videtur Stephanianam a. 1532 aut Venetas ex iis interpolatas sequi. cf. inf. a. 1546.

P. V. M. Opera cum undecim Commentariis: Chph. Landini, Ant. Mancinelli, Io. Badii Ascensii, Seruii, Donati, Probi, Dathi, Iuli Pomponii Sabini, Beroaldi, Domitii Calderini. Venetiis apud Luc. Ant. Iuntam. II Voll. c. fig. f. 1536 et 1537.

Maittair. T. III, p. 273. Iunt. Typogr. Annal. p. 16. Vide 1519. 1533. Recusae hoc anno Eobani Hessi annotationes ex 1529. Coloniae. (B. A. G.) et a. 1525. ap. Panzer. Vol. VI, p. 433, 785.

1537.

P. V. M. apud Rob. Stephanum 12. 1537.

Vide 1533.

P. V. M. cum scholiis Melanchthonis et Culice ex P. Bembi recognitione. Lugduni 8. 1537.

Fabric. B. L. T. I, p. 212. Recognitionem, Culicis puta, ad P. Bembi librum petiit ex Aldd. Dinerfor. vet. poetar. luf. 1517 vel ex Dialogo Bembi de Culice 1530.

Lud. Viuis *in Bucolica Virgilii interpretatio.* Basil. 8. 1537.

1538.

Buc. Ge. et Aeneis. Parisiis apud Franc. Gryphium 4. 1538.

Bucolica quidem 1538, at Georgica 1535, et Aeneis 1537. vid. Maittair. Annal. Ind. p. 326. Videtur operis proposita fuisse editio Lugdunensis superioris anni. Est autem haec prima, quae Gryphianum nomen prae se fert. Quae quidem inspexi Gryphiana exemplaria, conueniunt cum Ald. pr.

P. V. M. Opera, Phil. Melanchthonis illustrata scholiis. Eiusdem Opuscula, Culex insuper, a P. Bembo recognita. Parisiis excudebat Io. Lodoicus 8. 1538.

Maittair. Annal. Ind. p. 329. Vide modo Lugd. 1537.

Paraphrasis in XVI. orationes Vergilii, quae quidem primo Aeneidos libro continentur. Per Gasparem Heldeinum, Ludimagistrum Lindauensem. Argentorati ap. Cratonem Mylium 8. 1538.

(B. A. G.)

1539.

P. V. M. Opera nunc demum Nic. Erythraei opera in pristinam lectionem restituta, additis eiusdem scholiis, nec non obseruatione diligenti cum licentiae omnium diligentiae Maronianae in metris, et indice copiosissimo. Venetiis per Io. Ant. Sabium, II Voll. 8. 1538. 1539.

Inani iactatione, quam Henr. Stephanus quoque subannat in praef. suae edit., in lucem edit Sabius ineptam

Erythraei opellam; de qua iam vidimus a. 1500. Memorant eam Maittaire T. III, p. 306. Catal. Bibl. R. Paris. n. 226. Bure n. 2678.

P. V. M. Opera omnia diligentia P. H. Suffannaei quam emendatissime excusa. Parisiis apud Io. Macaeum
4. 1539. 1540.

Maittaire T. III, p. 306. Catal. B. R. Paris. n. 829.

P. V. M. Bucolica, cum Io. Viuis Valentini in easdem allegoriis. Mediolani. per Minicium Caluum 8. 1539.

Maittaire T. III, p. 306. vide modo a. 1537; hinc saepe et alias Bucolica cum Viuis inutili commentario sunt repetita, vt Antwerpiae 1544, 8. et al.

P. V. M. Eclogae decem, Calphurnii septem, Nemesiani quatuor, Sannasarii quinque. Francof. apud Christ. Egenolfum 8. 1539.

Maitt. T. III, p. 306. cf. supra a. 1504.

Repetita quoque Georgica c. Willchii illustratione Basil. 8. 1540.

P. V. Maro. Ex off. Rob. Stephani. Paris. 8. 1540.
Vide sup. 1533. 1537.

— per Sim. Colinaeum. Paris. 12. 1540.
Vide 1526. 1531.

P. V. Maro. apud Franc. Gryphium. Excudebat Io. Lodoicus Filetanus. Paris. 4. 1540.

Maitt. Annal. Ind. p. 326. 330. Bucolica quidem annum exhibent 1542, Georgica et Aeneis 1541, sex tamen posteriores Aeneidos libri 1543.

Virgilius. apud Aldi filios. Venetiis 8. 1540.

Memorab. Bibl. Dresd. T. II, n. 309. Est, puto, eadem cum edit. 1541.

Franc. Campani *Quaestio Virgiliana s. Elucidationes in aliquot Virgilii loca.* Mediolani. Caluus 4. 1540.

Catal. Bibl. Reg. Paris. *Poet.* n. 910. Eundem libellum in manibus habemus inscriptum: *Franc. Campani Quaestio Virgiliana, per quam diligentissimus poeta negligentiae, quam Tucca et Varus ac ceteri hactenus obiecerunt, absolvitur, et sine qua multa in diuina Ae-*

neide ad hunc diem obscurissima loca, sed in secundo praesertim et sexto, intelligi non possunt etc. Parisiis apud Io. Foucher. 1541, 8. Totus libellus versatur circa XXII illos versus, quos Tucca ac Varus Aen. II sustulisse feruntur. Praefixa Campani epistola data X Kal. Mart. 1536 satis docere videtur, iam ante Bononiae eundem libellum prodidisse. v. sup. ad 1526.

In Bucolica Helii Eobani Hessi et Leonardi Kulmanni annotationes. Argent. 8. 1540.

1541.

Virgilius. Venetiis apud Aldi filios 1541. M. Ianuario 4. 1541.

Repetita ex superioribus Aldi.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis curis P. H. Sussannaei emendata. Parisiis apud Mich. Fezendat 8. 1541.

Maitt. T. III, p. 329. Alia exemplaria nomen *Oudini Parui* gerunt. Adde Burium n. 2679. Ducta ex Edit. 1539.

P. V. M. vniuersum poema, vna cum emendatissimis Comment. Seruii et Donati multo quam antea castigatissimum (et Carmina minora). *Addita sunt praeterea, quae in hoc ab Ascensio, viro non illiterato, scripta sunt.* Venetiis apud Aloysium de Tortis f. 1541.

Secundum Iuntinas expressa, vt supra obseruatum est. (Biblioth. Acad. Gotting.)

Bucolica, Georgica, Aeneis. Venetiis in offic. Eras-
miana 16. 1541.

1542.

*P. V. M. Opera cum Seruii, Donati et Asoensii Com-
ment.* Venetiis apud Iuntas f. 1542.

Pleniora dant Iunt. Typogr. Annal. II, p. 271. (Vide 1519.)

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis. apud Seb. Colinaeum.
Parif. 12. 1542.

Maitt. T. III, p. 340 (vide 1540).

Apud eundem in *Virgilii Moretum scholia* Io. Ruellii
per Hub. Sussannaem collecta Parif. 12. 1542 prodierunt,

Maittairio memorante T. III, p. 340. Ind. p. 331. Catal. B. R. Paris. n. 901 et eodem auctore, in Ind. p. 330.

Virgilii Tityrus, Ecloga, allegorica interpretatione illustrata per Io. Bellofilium 8. 1543 excusus est, quo equidem aequo animo careo.

P. V. M. Buc. Ge. Aeneis. Parisiis apud Petrum Gromorfum 1542.

Bucolica quidem cum Georgicis 1542. Aeneis autem 1545. vid. Maittair. Ind. p. 326. Videntur recusa esse ex editione per P. H. Sulfannaeum emendata 1540 et 1541.

P. V. M. opera ex castigatione Ant. Goueani. Lugduni ap. Seb. Gryphium 8. 1542.

Etiam a. 1541 nonnulla exempla exhibent. Habet praefixam Goueani epistolam: iactat tamen falso doctissimi viri castigationem. *Foedissimorum mendorum sentinam* appellat eam Henr. Stephanus in praef. suae edit.

Ad Virgilii opera Loci aliquot — a Ge. Leonberger. Ingolstadt 8. 1542.

Opera pro illo tempore non indocta, et cuius adhuc usus esse potest. Enotata sunt loca, cum veterum, Gellii, Macrobbii, et Grammaticorum, tum philologorum, in quibus aliquid in Virgilium est obseruatum (B. A. G.)

1543.

P. V. M. per Iuntas Florentiae 8. 1543.
v. Iunt. Typogr. Annal. p. 236.

Bucolica cum scholiis Phil. Melanchthonis, Willichii, Eobani Helli, Leon. Kulmanni. Antwerpiae ap. Io. Loe 8. 1543.

Maitt. Ind. p. 330. Etiam a Martino eam laudari memini. Eobani Helli et Kulmanni annotat. Vide a. 1540.

1544.

P. V. M. vniuersum poema, exactissime castigatum. Seruii integra expositio: Probi — Ioannisque Viuis Allegoriae, Iodoci Willichii super Ge. expl. etc. — etiam varietates lectionum cum a Io. Pierio tum ab aliis doctiss. viris hactenus obseruatae. Venetiis apud Hieron. Scotum f. 1544.

Expressa iuxta Ven. 1541 et 1542. In nostro exemplari Aeneis non desideratur. Subiecta sunt Carmina minima. Repetita 1558. 1562. 1585.

P. V. M. Opera cum opusculis. — omnia accuratius emendata. Lugduni. Seb. Gryphius 16. 1544.

Editionem *Basileensem* a. 1544 cum Seruii et alior. Commentariis Io. Bapt. Egnatii cura recensitis memorat Burmannus Sec. in praef. ad Virgil. Similem esse video editioni 1534. Basileae per Hieronym. Curionem exaratam e Sociis Bipontinis didici.

Scholia in Georgicorum P. V. M. libros III. doctissima, D. Phil. Melanchthonis, nunc primum in lucem edita. Adi. Eobani Hessi Adnotationes; adhaec brevis explicatio vocabulorum de agricolarum instrumentis per Iodoc. Willichium Refellianum. Basileae apud Bartholom. Westhemerum. anno MDXLIII. mense Augusto 8. 1544.

(B. A. G.) v. Harles notitia Script. Lat. T. II, pag. 282. 3. Non sunt haec confundenda cum Scholiis Philippi in edd. Paris. Io. Gastius Brisacensis, qui praefatur, esse ea ex Melanchthonis ore ab auditore quodam excepta, diserte narrat. De Willichio v. 1535.

Iulii Pomponii Sabini, *Grammatici, in omnia Virgiliti opera commentarii.* Basileae. Io. Oporin. 8. 1544.

Vide sup. ad a. 1486.

Adriani Barlandi *Annotationes in IV priores Aeneidos libros.* Antwerp. 1544.

1545.

P. V. M. Poemata. Parisiis apud Fr. Gryphium 8. 1545.

Vide 1538.

Virgilius. Venet. apud Aldi filios 8. 1545.

Vide 1540.

Virgilius Philippi Melanchthonis scholiis illustratus. Coloniae 8. 1545.

De his v. 1531.

1546.

P. V. M. Opera cum Maphei Suppl. et Phil. Melanchthonis annotat. Basileae per Nic. Brylinger 12. 1546.

Alia exemplaria a. 1545 prae se ferre videntur.

P. V. M. Opera cum comment. Serui et annotat. ex Doleti Comment. LL. apud Ludouicum Britannicum. Brixiae f. 1546.

Maittair. Annal. Ind. pag. 329. Similem edit. v. sup. a. 1536.

P. V. M. Partheniae Mantuani Opera, post omnes omnium edd. nunc demum reuifa et emaculatiores redita. Aelii Antonii Nebriffensis — ecphrases admodum familiares — Apud Inclytam Granatam 4. 1546.

Vide specimen Biblioth. Maianf. p. 37. De fonte editionis mihi non liquet.

P. V. M. Opera Theod. Pulmanni Annotatt. illustrata. Antwerpiae per Plantinum 16. 1546.

Memoratur tum aliis, tum Burio *bioblioth. instr.* n. 2680. Probabile tamen mihi est, per errorem eam laudari: anno male exarato pro 1564, ad quem a. vide.

P. V. M. Opera cum Opusculis — Lugd. per Seb. Gryphium 16. 1546.

Biblioth. Smith. p. D. Repetitur edit. 1542.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis cum adnotationibus. Lipsiae per Valentinum Papam 8. 1546.

A *Phil. Becchio*, tum adolescente, posthaec Professore Basileensi, conscriptae sunt adnotationes hae, quae fere *sub Ge. Fabricii nomine* venire solent. vid. Gesneri Biblioth. per Frisium p. 689. Easdem commendat Ioach. Camerarius in Epistola ad Ge. Fabricium, VII Kal. Octobr. sed nullo anno adscripto data, et huic ipsi, si recte auguramur, editioni primum, deinceps et aliis, praefixa. In eadem epistola Camerarius profitetur, se descriptum ex Fabricii Mspto Virgilium Lipsiam asportasse et excudendum curasse. Quod Msptum nullum aliud potuit esse, quam exemplar, quod Fabricius prelo subiiciendum parauerat; nam scriptos codices Fabricius habuit nullos. Haec ad nubem Schrebero in Vita Ge. Fabricii p. 205 obiectam dispellendam valebunt.

1547.

P. V. M. Phil. Melanchthonis adnotationibus illustratus. Tiguri per Froschhouer 4. 1547.
Vide 1531.

P. V. M. Opera cum Opusculis. Lugduni. Seb. Gryphius 12. 1547.

Erant nonnulla, quibus olim adducebar, vt *Basileensem primam* et ad hunc annum a nonnullis referri solitam hoc anno excusam (vide 1551) putarem. Sed suspicionem hanc idoneis argumentis destitui nunc video.

1548.

P. V. M. Opera notis et argumentis et scholiis illustrata. Lugduni apud Seb. Gryphium 8. 1548.
Creuenna Tom. III, pag. 193.

Huius anni editionem laudari vidimus Lipsiensem 8. 1548 inscriptam: *P. V. Opera indubitata cum reliquis et dubiis*, quo titulo edd. fere e Ge. Fabricii recensione insignitae sunt. Forte tamen annus male laudatur, pro a. 1568.

A P. Burmanno in Admonit. de Edit. Masuic. editio Brixienfis 1548 cum Pierii castigationibus narratur: quae adeo ex edit. 1546 repetita est.

P. V. M. Georgicorum libri IIII. Phil. Melanchthonis scholiis illustrati. Parisiis per Th. Richardum 4. 1548.

Maittaire T. III, p. 410. Exscriptus liber ex ed. Bas, 1544. Hoc eodem anno 1548 et 1549 Richardus *Aeneidem* et a. 1550 Bucolica excudenda curauerat. Vnde fit, vt edd. Virgilii Parisinas horum annorum passim laudari videas. vid. Maitt. Annal. Ind. p. 330.

Repetita hoc anno *Bucolica cum Torrentini Comento* Antwerp. 8. *Willichii scholia posteriora* in P. V. Basileae 12. Etiam *Io. Lud. Viuis in Virgilii Bucolica interpretationem potissimum allegoricam* 4. 1548 Parisiis Richardus vulgauerat.

1549.

P. V. M. Ex off. Rob. Stephani 12. 1549.
(B. A. G.) Vide 1533. 1537. 1540.
Etiam Basileensis h. a.

1550.

P. V. M. Opera cum Opusculis — Lugduni apud Seb. Gryphium 8. 1550.

(B. A. G.) Vide 1547.

De editione Paris. apud Th. Richardum 4. 1550. vide ad a. 1548.

1551.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis (et Carmina minora cum Commentariis). *nunc cum veris Commentariis* Tib. Donati et Serui Honorati *summa cura editis et diligenter emendatis* (per Ge. Fabricium). *Acc. his Io. Hartungi Annotationes in libros Maronis Aeneidos ab ipso auctore diligenti cura collectae; item Bonfinis super locum Aeneid. IV.* — Basileae. Henricopetri f. 1551.

Si *Donatum* et *Seruium* curae habueris, hactenus inter classicae editiones erit referenda. *Donatum* Neapoli secum attulerat Ge. Fabricius, h. e. editionem ibi vulgatam a. 1535. In ipso poeta nihil operae tum quidem collocasse videtur, certe nullos MSS. consuluisse. Epistola ad Valent. Grauium praefixa iam a. 1547 data est, vt adeo per quatuor annos sub prelo sudasse Virgilium necesse sit. (B. A. G.)

Alia est *Editio Lipsiensis* huius anni per Valentinum Papam curata 8. 1551 (cum Carmin. minor.), sed ex ed. Lips. 1546 expressa. vid. Gesneri Biblioth. per Frisium p. 268 b., vnde intelligere mihi videor, Virgilio a Ge. Fabricio emendato tum primum lectionis varietatem eiusdem viri accurate docti industria accessisse. Quod etiam Ge. Fabricii Epistola ad Ioach. Camerarium VIII Cal. Februar. 1551 scripta confirmat, quae in edd. Lips. ante Culicem praefigi solet.

P. V. M. Bucolica cum Comm. Herm. Torrentini. Antwerpiae. Exc. Io. Verwithhagen 8. 1551.

Vide apud Maittaire T. III, pag. 605.

Dialysis quatuor librorum in Ge. Virgilii: auct. D. Iodoco Will. (Willichio) Ruselliano. Signorum prognosticorum de tempestatibus aeris physica explanatio eod.

auct. — Francofurti ad Viadr. in off. Io. Eichhorn 8. 1551.

De consilio et scopo Aeneidos — eod. auct. ibid. 8. 1551.

De Willichio vide ad 1535. (B. A. G.)

1552.

P. V. M. Opera ad vet. P. Bembi et A. Naugerii exemplarium fidem castigata, cum Seruii, Donati, et aliorum Comment. Venetiis. Iuntae f. 1552.

Vide ed. 1525. Catal. B. R. Paris. *Poet.* n. 837.

1554.

P. V. M. Opera c. n. Melanchthonis et Hegedorphini. Moguntiae 8. 1554.

Vide Paris. 1531 et al. Tigur. 1547 etc.

P. V. M. Bucolica cum Commentario Rich. Gorraei *Parisiensis.* Lugduni apud Gul. Rouillium 8. 1554.

Maitt. T. III, p. 648. Museum Britannic.

P. V. M. Opera (vna cum opusculis) *nouis argumentis et scholiis illustrata, denuoque ad fidem exemplarium quam diligentissime restituta.* cum figg. Lugduni apud Seb. Gryphium 8. 1554.

(B. A. G.) Vide 1550. 1542. Praedicat in praefat. (nescio an ea iam superioribus edd. praefixa sit) Gryphius castigandi interpungendique diligentiam; noua argumenta apposita et scholia, quibus loca, inprimis ex Graecis poetis, adscripsit, quae Virgilius imitatus est.

1555.

P. V. M. Opera cum Nic. Erythraei scholiis et indice. Venetiis apud Io. Ant. Sabium 8. 1555.

Repetita editio Ven. 1539. 1540. Alia per Hieronymum *Scotum* repetita hoc anno. Biblioth. Schwarz. n. 1009.

P. V. M. Bucolica, P. Rami praelectionibus exposita. Paris. per And. Wechelium 8. 1555 et *Georgica* 1556, saepius deinde recusa; vt 1564, tertium 1572, 8., quintum Francof. 1590. Sed ne pueris quidem in manus daremus has praelectiones.

P. V. Maro. Aldus. Corrigente Paulo Manutio Aldi filio. Venetiis 8. 1555.

Virgilii poema emendatum a se etiam in praefatiuncula pronuntiat. Ita v. c. XII, 221 primus induxit *tabentesque genas*. Annotationes nondum in hac edit. apparent. confer a. 1558. (B. A. G.)

Seb. Corradi *Commentarius, in quo P. V. M. liber primus Aeneidos explicatur*. Florentiae excudebat Laurent. Torrentinus 8. 1555.

Apud Maitt. T. II, p. 669. (B. A. G.)
1556.

P. V. M. Opera, cum supplem. Maphei et Opusculis, nouis et argumentis et scholiis illustrata, denuoque ad fidem castigatiss. exemplarium quam diligentissime restituta. Lugduni per Seb. Gryphium 8. 1556.

Maittair. Annal. Tom. III, pag. 684. Vide modo de edit. Gryph. 1555.

P. V. M. Opera una cum Opusculis, quae eius nomine circumferuntur, omnibus. Antwerpiae. Exc. Mart. Nutius 12. 1556.

(Biblioth. Acad. Gotting.) Hoc etiam anno *Editionem Fabricianam* Lipsiensem post 1546 et 1551 *Lipsiae esse* repetitam inuenio, qui tradant.

P. V. M. Bucolicorum textus — Lugduni apud Theobaldum Paganum 8. 1556.

Vide apud Maittaire Tom. III, pag. 685.

P. V. Bucolicorum explicatio per scripta de commentatione Camerarii: cum indicatione et interpretatione locorum Theocriti Eobani Hessi; Io. Sturmii in priores tres eclogas commentariolus. Argentorati per Blasium Fabricium 8. 1556.

(B. A. G.)

Martini Crusii *scholia in I. II. et III. Virgilii eclogam*. ibid. eod.

1557.

P. V. M. Operum maiorum Tomus I. minorum: Culex etc. Tomus II. ex recognitione Ge. Fabricii, cuius Observationes Virgilianae lectionis accessere. Argent. apud Rihelium 8. 1557.

Vide paullo ante ad a. 1546. 1551. 1556. Haec est illa editio, de qua Ge. Fabricii epistola in Vita per Schreberum conscripta p. 206 est accipienda, Fabricianarum quodammodo princeps.

P. V. M. Opera una cum Opusculis — Lugduni ap. Theob. Paganum 8. 1557.

Confer a. 1556.

1558.

P. V. M. uniuersum poema (et Carmina minora) *cum Seruui et Iod. Badii Ascensii interpretatione; Probi Ioannisque Viuis Allegoriae* — Venetiis apud Io. Mariam Bonellum f. 1558.

Ad edit. Ven. 1544 excusa, vt supra diximus, et vulgo pro accuratissima habita. (B. A. G.)

P. V. Maro Pauli Manutii adnotationibus in libri margine adscriptis illustratus. Venetiis ap. P. Manutium, Aldi f. 8. 1558.

Pleraque e Seruio hausta. Alia admixta non magni momenti, etiam a seqq. editoribus. Sugillat haec scholia Henr. Stephanus in praef. suae edit.

P. V. M. Opera cum scholiis Phil. Melanchthonis. Parisiis ap. Richardum 4. 1558.

Vide supra a. 1548.

1559.

Eadem Francof. rep. 8. 1559.

P. Nannii, *Alcmariani*, in *P. V. commentaria*, nunc primum edita. Basileae per Io. Oporinum 12. (1559.) (Biblioth. Acad. Gotting.)

Lamb. Hortensii *Montfortii Enarrationes in sex priores libros Aeneidos et adnotationes in sex posteriores cum textu.* Basil. f. 1559.

(Conf. 1570. 1577. 1596.) B. A. G. Sunt vtique satis copiosae; verum pro more istorum temporum congesta sunt plurima ad singulas voces, sententias et loca, quae ad poetam nihil faciunt; quae monitu opus erat, frustra quaeras; v. c. statim I Aen. 8 *quo numine laeso*; interpres ne odoratur quidem difficultatem in verbis.

1560.

P. V. M. Opera. P. Manutii Annotationes, et Homeri loca magis insignia, quae Virgilius imitatus est, in margine notata. Venetiis apud P. Manut. Aldi f. 8. 1560.

Vide modo a. 1558.

P. V. M. Opera una cum Opusculis — Lugduni apud her. Seb. Gryphii 12. 1560.

Vide paullo ante 1556. Verum, quod Bipontini Socii docuere, noua haec est recensio Ant. Gryphii, filii, qui, *undique conquirendis multis exemplaribus, quae calamo et stylo exarata ipsa vetustate probarentur ipsi, neque sumtibus neque labori pepercisse se profitetur.* In primis praedicat D. L. Fabricium I. V. C. Mediolanensem, qui e codice suo vetustissimo suppleuerit versum Aen. VI, 775 *Laude pudicitiae*; sed in hoc pro thesauro carbones. vid. ad e. l.

1561.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis cum veris Donati et Seruii et Probi Commentariis a Ge. Fabricio emendatis: notis item recent. Pomponii Sabini, Phil. Beroaldi, I. Hartungi, Iod. Willichii, Ge. Fabricii, Bonfinis, Viuis, Caelii Rhodigini, Barlandi, Scopae, Constantii Campani, Crucii et al. Basileae ap. Henricop. f. 1561.

Eius fundus editio 1551.

Editionem *Venetam cum Comment. Seruii et Variorum* a. 1561 f. memorari vidi: quam nullam aliam esse arbitror, quam mox memorandam Ven. 1562.

P. V. M. poemata, quae extant omnia, Phil. Melanchthonis annotatiunculis illustrata, adiectis figuris ligno incisus et doctiss. virorum scholiis et annotationibus. Tiguri Chph. Froschh. 8. 1561.

Cat. B. R. Paris. n. 841. Sequitur sine dubio edd. 1547. cf. 1564. 1567. 1570. Edita curante Io. Frisio Tigurino, qui contextum ipsum collatis optimarum editionum exemplaribus quam diligentissime correctum et emendatum in Epistola ad Chr. Froschlouerum affirmat. Idem anno-

tationes breues in Buc. et Ge. ex variis interpretibus, inprimis P. Rami praelect., item difficilium vocabulorum interpretationem Germanicam adiecit. Acc. *Chph. Hegedorplini* in Ge. annotatiunculae. Ex *Steph. Doleti* de LL. Commentariis in Aen. decerptae annotationes. Repetita a. 1567.

P. V. M. Opera Theod. Pulmanni studio correctae, cum Maphei Vegii Aeneid. libro XIII. Antwerp. 8. 1561.

Dubito an annus recte adscriptus sit. Vide a. 1564.

1562.

P. V. M. Opera cum Comment. Seruui et Variorum, Venetiis apud Io. Mariam Bonellum f. 1562.

Nitida editio: c. fig. Est repet. 1558. Accesserunt Lud. Coelii Rhodigini, Io. Scoppae, Iac. Constantii Fanensis, Franc. Campani, Iac. Crucei — lucubrationes. Subj. Maphaei Aen. XIII et Carmina minora. (B. A. G.)

P. V. M. Bucolica cum verborum contextu, per Herm. Torrentinum triuiali stylo familiariter discussa. Antwerpiae per Io. Latium 8. 1562.

1563.

Repetita *Manutiana* anni 1560, 8. Creuenna T. III, p. 194 (B. A. G.) Basileensis ap. Nic. Bryling. 8. ad Gryphianam 1554 exacta, vt docent Bipont. Sodales. *Reguli* explicationes vide ad a. 1565.

1564.

P. V. M. Opera cum Phil. Melanchthonis et aliorum notis. Tiguri 8. 1564.

Vide paullo ante 1561.

P. V. M. Opera, Theod. Pulmanni studio correctae. Paulli Manutii annotationes. Homeri loca, quae Virgilius imitatus est. Ge. Fabricii obseruationes. Antwerp. 12. 1564.

Typis nitidis eleganter expressus liber. Princeps, quantum assequor, edd. Pulmannianarum. Pulmannus in epistola ad Casp. Schetum Coruinum V. Id. Octobr. 1563 data exemplaria, cum manuscripta, tum typis impressa, se comparasse profitetur. conf. sup. pag. 466. Nam in illa memorat „ea, quae ex collatione exemplarium cum

manuscriptorum, tum typis impressorum restituta emittit.“
Repetita ea editio singulis fere annis.

P. Bembi de Virgilii Culice et Terentii fabulis libellum Florent. 4. 1564 prodiisse legi; nec tamen tum primum vulgatum. vid. Ald. 1517.

1565.

P. V. M. Opera ad Nic. Erythraei recensioem Venetiis apud Franc. Rampazetum, expensis Melch. Sellaë 1565.

Memoratur a Sylburg. praef. edit. Francofurt. 1583. f. 1582.

P. V. M. Georgica breuibus P. Manutii et aliorum annotationibus illustrata. Antwerpiae per Chph. Plantinum 8. 1565.

Eodem modo *Bucolica* separatim esse excusa, nec non *Opuscula minora*, ex praefat. edit. 1566 intelligitur.

Varia Lectio in Virgilium a P. Gabiano collecta. Brixiae 1565.

E Cod. Mediceo, vt supra monuimus: p. 404.

Seb. Reguli *in I. Aen. librum ex Aristotelis de Arte poet. et rhet. praeceptis explanationes.* Partes duae. Bononiae per Io. Rubeum 4. 1563 et 1565.

(Biblioth. Acad. Gotting.) Ad Aristotelis praecepta, quo quidem modo illa tum accipi solebant, Aeneis exigitur; propositum esse poetae, tolerantissimi et fortissimi principis et perfecti viri simulacrum effictum ostendere; et sic alia a rerum veritate aliena. Reliqua ad subtilitates rhetoricas sunt exacta a poetices indole alienas.

1566.

P. V. M. Opera ad Nic. Erythraei recensioem. Venetiis ex offic. Franc. Laurentini 1566 memorantur Fr. Sylburgio in praefat. edit. Francofurt. 1583.

P. V. M. Opera (cum Opusc. minor.). *Paulli Manutii annotationes in margine adscriptae: Homeri loca insignia, quae Virgilius imitatus est; Ge. Fabricii Chemn. Obseruationes Virgilianae lectionis.* Antwerp. ex offic. Plant. 8. 1566.

Nihil aliud egit Plantinus, quam vt Manutianas editiones 1555. 1558. 1560 repeteret. Ipse in praef. se exemplar Venetum, et, quod ex Veneto deinde editum sit, Lugdunense (Gryphianum?) rectitudine et veritate superasse profitetur. (B. A. G.)

Bucolicorum Virgilio simplex et dilucida metaphrasis
— *Auctore M. Mentone Gogreuio. Vitebergae per hered.*
Ge. Rau 12. 1566.

1567.

P. V. M. e Nic. Erythraei recensione. Lugduni,
Voll. II 8. 1567.

Nec dubito, iam aliam similem Lugdunensem superioribus annis praecessisse.

P. V. M. poemata quae extant omnia. adiectis figg.
— *et doctiff. viror. scholiis ac annotatt.* Francof. ad
Moen. apud Ge. Coruinum Feyerabend et her. Wigandi
Galli 8. 1567.

B. G. A. Est repetitio Tigurinae 1561.

1568.

P. V. M. e Ge. Fabricii recensione. Lipsiae per here-
des Valentini Papae 8. 1568.

Repetita etiam est hoc anno *Antwerpiensis Plantini*
anni 1566.

Virgilius collatione scriptorum graecorum illustratus,
opera Fuluii Vrsini. Antwerp. Chph. Plantinus 8. 1568.

Est hic libellus Leouardiae 1747 recusus cum nonnullis
Valkenari opusculis. Doctrinam facile agnoscas; iudicii sub-
tilitatem in multis, quae comparata sunt, desideres.

1569.

Eclogae cum argumentis siue rhetoricis dispositioni-
bus Phil. Melanchthonis, et Paraphrasi ac scholiis Steph.
Ricci. Gorlichii. Exc. Abr. Fritsch 8. 1569.

1570.

Virgilius Londini. per Henr. Bynneman 8. 1570.

Apud Amef. Old English Printings. et Herbert's ty-
pogr. Antiqu. vnde Brüggemann l. c. p. 536.

P. V. M. c. n. Melanchthonis et alior. Tiguri 8. 1570.
1573.

(Vide 1564.)

P. V. M. — c. n. Pauli Manutii et Ge. Fabricii h. a.
quae rep. Londini 1617. 8.

In P. Virgilii Bucolica Commentarii Mich. Barb.
Lipsiae apud Io. Rhamba 8. 1570.

(B. A. G.) An 1575 repetiti sint, non dicam.

1571.

P. V. M. Opera indubitata — Magdeburgi per Mat-
thaeum Gifeken 8. 1571.

(B. A. G.)

Adiecta tamen minora carmina c. praef. Camerarii 1551
ex edd. Lipf. Tum Varietas lectionis, et Annotationes in
Buc. Ge. Aen.

Antwerpiensem a. 1571 et *Theod. Pulmanni Virgilia-
nas Lectiones* a Foggino praef. ad Virgilium Mediceum p.
IV memorari video. Certe *Antwerpiensem* a. 1572 ex
1566 repetitam in manibus habeo. (B. A. G.) Etiam Af-
censiana Veneta, et editio Parisina h. a. memoratur apud
Sodales Bipontin., verum incerta fide.

1573.

*P. V. appendix — Acc. Ios. Scaligeri in eandem com-
mentarii et castigationes.* Lugduni per Gul. Rouillium
8. 1572 et 1573.

Vide inf. 1575. 1595. 1617. Catalecta Virgilii iam
prodierant Vincent. 1479, Venet. 1480 et 1484, f. Brix.
1485, Ald. 1517 et 1534 hinc ad calcem Edd. Iunt. et aliar.
Tigurina rep. h. a. vid. 1570. 1564. 1561.

1574.

P. V. M. Opera cum Comm. Seruii et Var. Ve-
net. f. 1574.

(Conf. 1562.) Forte eadem quam 1571 ab aliis me-
morari vidimus.

*Commentarii docti, breues ac succincti in P. V. M.
quatuor libros Georgicorum, clariss. viri et poetae cele-
berrimi Io. Stigelii studiosae iuuentutis gratia in lucem*

editi 1574 (per Henr. Thilonem Mag. Ecclesiae Schmollensis Pastorem vulgati) Mulhufii. Exc. Ge. Hantzsch 8. 1574.
(B. A. G.)

1575.

Editio *Henricopetrina* (repetita post 1551. 1561) ex offic. Henricopetrina f. 1575.
(B. A. G.)

Virgilius et in eum Commentationes et Paralipomena Germani Valentis Guellii. Eiusd. Virgilii *Appendix cum Ios. Scaligeri Comment. et castigat.* Antwerp. ex offic. Chph. Plantini f. 1575.

Commentarii Valentis, non infimae notae, nouum editionum genus constituunt, at in textu poetae nihil operae posuit. (B. A. G.)

1576.

Buc. Ge. Aen. P. V. M. Mantuani doctiff. virorum notationibus illustrata opera et industria Io. a Meyen Bergizomii Belgae. Venet. apud Aldum (iuniorem) 8. 1576.

Saepius repetita, quia scholarum vsibus inseruiit; at in criticarum editionum censum non venire potest. Expressa est ex edit. Manut. 1558. (B. A. G.)

Inclyta Aeneis — in regiam Tragicomoediam, seruatibus ubique heroicis versibus non minori industria quam labore concinne redacta: a Io. Lucienburgio Iuris Candidato. Francofordiae Moeni 4. 1576.

In decem actus deductam vides Aeneidem. Quantumvis absurdum hominis consilium oculis tamen subiicere potest, quantopere *dramatica narratio* regnet in carmine epico; quam multa ex dramatis natura ei insint, et quam facile primi tragici in id incidere debuerint, vt in Iliade plurium tragoediarum argumenta inesse intelligerent.

1577.

P. V. M. Opera. Londini per I. Kingston 1577.

Apud Amef. l. l. Herbert. Bruggemann l. c.

P. V. M. Poemata (Buc. Ge. Aen.) *nouis scholiis illustrata, quae* Henr. Stephanus *partim domi nata, partim e virorum doctorum libris excerpta dedit;* Eiusdem

H. Stephani schediasma *de dilectu in diuersis apud Virgilium lectionibus adhibendo*. typis Henr. Stephan. 8. (1577.)

Est prima Stephaniana scholiis marginalibus instructa post Manutium, maxime ex Seruio. Plura in Maronem meditabatur vir doctus; vid. praefat. Multa bona complectitur schediasma, nec tamen noua.

Virgilius. Frf. ex offic. hered. Chr. Egenolphi 8. 1577
Schreberi Vita Ge. Fabricii pag. 203. 204.

Lamb. Hortensii *Montfortii Enarrationes doctiff. atque utiliff. in XII. libros P. V. M. Aeneidos. His acc. Nascimbaeni Nascimbaenii in priorem P. V. Epopoeae partem — explanatio* etc. Basileae ex offic. Henricopetrina f. 1577.

(Vide 1559.)

1578.

P. V. M. Poemata, quae extant, omnia. adiectis figuris egregie depictis et doctiff. viror. scholiis ac annotat., partim antehac, partim nunc primum publicatis. Francof. apud Ge. Coruinum, impensis Io. Feyerabend 8. 1578.

Vide Memorab. Biblioth. Dresd. T. II, n. 319. Sequitur a. 1567.

1580.

P. V. M. Opera, Theod. Pulmanni studio correcta. Acc. Paulli Manutii etc. (vt in ed. 1566) Antw. Chr. Plantinus 8. 1580.

P. V. M. Opera cum scholiis Io. a Meyen. Venet. ap. Aldum Paulli fil. 8. 1580.

Vide a. 1576. (B. A. G.)

P. V. M. Bucolica et Georgica paraphrasi exposita. Auctore Nicod. Frischlino Alemanno. Tubingae apud Alex. Hockium 8. 1580.

(B. A. G.) Quam rationem sequi voluerit in interpretando, expositum ab eo est in Epistola ad Ge. Burckhardum in *Philolog. Epistol. Centuria e bibliotheca Goldasti* (Frf. 1600. 8.) p. 279 sq.

1581.

P. V. M. Opera cum schol. Phil. Melanchthonis et alior. Tiguri 8. 1581.

(Vide 1564. 1570.)

P. V. M. cum notis Ge. Bersmanni (etiam Catalecta). Lipsiae 8. 1581.

Saepius deinceps repetita editio, etiam cum varietate lectionis ex Fabricianis. Sunt scholia in margine apposita, ex aliorum annotatt. collecta. Veteri MS. vsum se esse ait a Ioach. Camerario accepto.

P. V. M. cum notis marginalibus. Lugduni 12. 1581.

1582.

P. V. M. ad N. Erythraei recensioem. Venet. ap. Rampazeti et Sessae heredes (repetita secundum superiores 1565. 1566) 1582.

Vide Sylburgii praefat. ad edit. Frf. 1583.

1583.

P. V. M. poemata nouis scholiis illustrata. Editio Henr. Stephani altera. Conf. Maitt. T. III, p. 787. (v. 1577) 8. 1583.

P. V. M. e Ms. Carpenfi (cod. Mediceo v. sup. inter Codd.) *c. n. Paulli Manutii* (vide 1566) Venetiis 8. 1583.

Buc. Ge. Aen. Nic. Erythraei opera in pristinam lectionem restituta, additis eiusdem scholiis et indice — cum duplici epistola Fr. Sylburgii. Francof. ap. hered. A. Wechelii 8. 1583.

Sylburgius in praef. se cum Io. Opsopoeo Erythraei Virgilium cum Indice ab innumeris naeuis librariorum seu typographorum negligentia illatis repurgasse ait, quae inprimis edd. Venetas 1565. 1566. 1582 foedauerant. Igitur ad edit. 1539 omnia recensuisse videtur. Mirari tamen licet, virum doctum operam Erythraei nugatoriam curis suis dignam habuisse. (B. A. G.)

P. V. M. Pollio Ecloga quarta graecis versibus expressa ab Eusebio Pamph. — Lutetiae ap. Fed. Morellum 4. 1583.

Biblioth. Acad. Gotting. Vide Argum. Eclogae quartae.

1585.

P. V. M. — Venetiis ap. Io. Gryphium f. 1585.

Nouissima, quantum assequor, editionum Venetarum huius generis; repetitio enim est ed. Ven. ap. Scotum 1544. et ap. Bonellum 1558.

P. V. M. cum figg. notis varior. et praefat. Phil. Melanchthonis. Coloniae 8. 1585.

Conf. 1578. Alia Lugdunensis memoratur c. annotatt. Pauli Manutii et Ge. Fabricii. Similes alias iam ante vidimus.

P. V. M. Georgicorum libri IV — germanice redditi et editi a M. Stephano Riccio seniore. Erphordiae 8. 1585.

1586.

P. V. M. cum Comment. Tib. Donati et Seruii a Ge. Fabricio collectis et c. n. Var. Basil. Henricop. f. 1586.

(Vide 1561. 1575.)

P. V. M. e Theod. Pulmanni recensione 16. 1586.

P. V. M. cum Erythraei Indice ad numerum versuum accommodato ab Ant. Mar. Basso Cremonensi. Venetiis per Damianum Zenarium 8. 1586.

Titulum integrum v. in Catal. B. R. Paris. n. 845.

P. V. M. Georgicorum post omnes omnium Commentationes non contemnenda enarratio — edita studio Ge. Bersmanni Annaebergensis. Seruestae. Exc. Bonau. Faber 8. 1586.

Est ea enarratio poetae in Academia Lipsiensi publicis lectionibus facta. Bersmannus tum Gymnasio Seruestano illustri praeerat, cum hanc ederet partem primam in lib. Ge. I et II. (B. A. G.)

1587.

P. V. M. Opera cum scholiis Io. a Meyen. apud Aldum 8. 1587.

Vide 1580.

Iunius Philargyrius in *Buc. et Georgica Virgilii*, primum prodiit adiunctus *Fulvii Vrsini notis ad Catonem, Varronem et Columellam.* Romae 8. 1587.

Notat in praefat. ipse Vrsinus, id quod res docet, non esse integrum Iunii Philargyrii commentarium, sed excerpta tantum quaedam ex eo, quae cum legisset ille inserta fragmento vetustissimo Seruiano (quod olim ipsi litteris Longobardicis exaratum dono dederat Paulus Manutius fauente Aldo filio), nullius autem interposito auctoris nomine discreta, sed a Seruianis expositionibus tantum his notis seiuncta, *Et aliter*, reperit deinde in margine codicis Virgiliani exscripta manu Angeli Politiani, et quidem diserte sub Iunii Philargyrii nomine; eodemque nomine ab Angelo in Miscellaneis laudata. Adiunctae pag. 281 eiusdem Vrsini Notae ad Seruium in Buc. et Ge. secundum Socios Bipontin. p. 356 iam 1543 a Busdrago Lugdun. excusae esse debent. Diuersae sunt notae Vrsini in Collat. Gr. scriptor. c. Virgil. 1568. Ex utrisque excerpta inseruit Commentariis suis Burmannus.

1588.

P. V. M. e Th. Pulmanni emendatione — (repetita 1580) Antwerp. Plant. 8. 1588.

Eiusd. a. Bersmann. rep. ex 1581.

1589.

P. V. M. Opera olim a Pierio Valeriano MSS. ope restituta, nunc denuo vetustissimo cum exemplari collata. Acc. antiquarum lectionum liber, Fabii Planciadis Fulgentii liber de allegoria Virg. et alia nonnulla. (Iulius Philargyrius. Vrsini notae ad Seruium. Velius Longus de Orthographia et Cassiodorus de Orthographia) in Offic. Sanctandreana 8. 1589.

Catal. Bibl. R. Paris. *Poetes* n. 847. Burmann. de Edit. Virgilii Masuic. p. XLIX. Vrsini notas modo vidimus cum Philargyrio a. 1587. De Pierio vide 1521. 1532.

Eodem anno, nisi forte iam 1587, Commelinus ex codice Palatino Virgilium ediderat, repetitum mox 1599, ad quem a. vide; cui adiunxit *Fulgentii Expositiones Virgilianae continentiae, Philargyrii Commentariolum, Fuluii Vrsini Notas in Seruium, Velium Longum de Orthographia, Cassiodorum de Orthographia*, Heidelbergae, 8.

In titulo subiicit: „Ex his Fulgentius nunc primum editus est“, et in praef. duobus exemplaribus se usum esse ait, quorum alterum Petrus Veckmanus, alterum F. Modius ex bibliotheca Fuldensi descriptum communicauerat. Videtur adeo eodem anno Commelinianam operam repetiisse officina Sanctandreaana.

P. V. M. Opera a Th. Pulmanno emendata. Antw. ex off. Plant. 8. 1589.

Paullo ante 1588.

Bucolica et Georgica cum paraphrasi Nicodemi Frischlini Francof. 1589, 8. (B. A. G.) *Nathanaelis Chytraei in Virgilium Prolegomena. Et in eiusdem Eclogum primam Collectanea.* Rostochii. Exc. Steph. Myliander, 1589, 8. (B. A. G.)

1590.

Ciris et Elegia ad Messalam. Parisiis 8. 1590.

1591.

P. V. M. e castigatione Ge. Fabricii. Lipsiae 8. 1591. Fabric. B. L. T. I, p. 214 repetita ex superioribus 1546. 1551 et al.

P. V. M. Opera omnia (etiam Carmina minora) *adiectis figuris egregie depictis et doctissimorum virorum scholiis, annotationibus ac nouis argumentis ex variis interpretibus congestis* — Coloniae ap. P. Horst 8. 1591.

(B. G. A.) In marg. sunt breues annotationes et Var. Lect. Adi. Annot. Io. Frisii et ex Doletto in Aeneidem. Videtur Tigurina aliqua expressa esse. v. 1561.

P. V. M. Londini per Francis Coldock 4. 1591.

Vide Amel. pag. 315.

P. V. M. Bucolica serio emendata cum scholiis Franc. Sanctii *Brocensis* — Salmanticae apud Didacum a Cussio 8. 1591.

Vide Specimen Biblioth. Maianf. pag. 96. Repetita in Sanctii Opp. Tom. II, pag. 151.

Nic. Grimoaldi, *viri doctiss.* in *P. V. Maronis quatuor libros Georgicorum in oratione soluta Paraphrasis elegantissima.* Oxonii in aede Christi, anno Sereniss.

regis Edouardi sexti secundo confecta. Londini. Excud. Ge. Bifhop et Radulph. Newbery 8. 1591.

(B. A. G.) Est profecto elegantiffima Paraphrafis. Libelli neminem adhuc praeter Martinum mentionem facere vidi. De *Grimoaldo* v. Wood Athenae Oxon. Vol. I, p. 178. Add. nunc Brüggeman View of Englifh Edd. of Gr. and Lat. Auth. p. 536.

1592.

P. V. M. Opera a Theod. Pulmanno emendata. Lugd. Bat. ex offic. Plant. 12. vel 8. 1592.

Vide 1589 et 1566.

Est quoque Gryphiana h. a. rep. e Manutio 1555. Infunt carmina minora. (B. A. G.)

1595.

P. Virgilii appendix — Acc. Iof. Scaligeri caftigationes et commentarii aucti, curante Frid. Lindenbruch, cuius et notae additae. L. B. ap. Rapheleng. 8. 1595.

P. V. M. Opera e Theod. Pulmanni emend. L. B. ex offic. Plantin. apud Rapheleng. 8. 1595.

Cum Appendice a. 1596 (vid. edit. 1592). Plures Raphelengianae hinc prodire.

1596.

P. V. M. Opera ex edit. Ge. Bersmanni. Lipf. 8. 1596.

Sed talium editionum repetitas enulgationes plures recensere piget.

P. V. M. Opera indubitata (ineft tamen Culex et alia) *e recens. Ge. Fabricii Chemn.* (repetita ex superioribus) Lipsiae impensis V. Voegelini. Imprimebat Mich. Lantzenberger 8. 1596.

(B. A. G.)

Wecheliana 1583 repetita Frf. Wechel 8. 1596.

(B. A. G.)

— *Hortensii* enarrationes in Aeneidem repetita editio ex 1577 per Seb. Henricp. f. 1596.

et Nascimbaenii explanationes in Aeneidis libros V priores. Basileae fol. 1596.

1597.

P. V. M. cum figg. not. var. et praef. Phil. Melancthonis (suppresso eius nomine) Coloniae per Groswinum Culenium (ex 1585.) 8. 1597.

— *Opera Chr. Seganolphi* Francof. 8. 1597.

1598.

P. V. M. Georgicorum libri IV enarrationibus, quae commentarii in loco esse possunt, illustrati a Federico Ceruto Veronensi. Veronae per Ang. Tamum 8. 1598.

Rob. Titii *ad Georgica Virg. praelectiones quatuor.* Bononiae per heredes Io. Rossii 4. 1598.

1599.

P. V. M. Opera ex vetustissimo eoque accuratissimo Bibliothecae Palat. MS. exemplari nitogi pristino restituta; cum Indice Erythraei — Addita Fulgentii Planctiadis Virgiliana continentia cum aliis nonnullis ad huius poetae intelligentiam necessariis. E bibliopolio Commeliniano 8. 1599.

Repetita est editio ex alia, quae praecesserat, 1589 et curata a Iuda Bonutio Hier. Commelini sororio et inscripta Paulo Melisso. De cod. Palatino vide sup. inter codd. Verum Fulgentius et reliqua vix iterum recusa sunt, sed exemplaria prioris editionis subiuncta. Saltem in nostro exemplari (B. A. G.) Fulgentius a. 1589 praefert. Repetita est haec editio 1603.

P. V. M. Poemata Henr. Stephani *scholiis illustrata* (Editio tertia, secundae [1583] per omnia confirmata); Excudebat Paullus Stephanus 8. 1599.

(B. A. G.)

P. V. M. Opera doctiss. viror. notationibus illustrata opera Io. a Meyen. Francof. ex offic. Io. Saurii 8. 1599.

Alia aut eadem forte a. 1597 laudatur.

Symbolarum libri XVII. quibus P. V. M. Buc. Ge. et Aen. ex probatiss. auctoribus declarantur, comparantur, illustrantur per Iac. Pontanum S. I. Aug. Vind. ex offic. Io. Praetorii f. 1599.

Eas valde probari audio; est quoque adiecta paraphrasis lib. I, II, III et X, XI, XII Aeneidis. (B. A. G.) Ingens libri moles me deterruit, quo minus eo vterer.

1600.

P. V. M. Opera et in ea Mauri Seruii Honorati Commentarii ex antiquiss. exemplaribus longe meliores et auctiores. Ex bibliotheca P. Danielis I. C. Acc. Fabii Planciadis Fulgentii liber de continentia Virgiliana auctior e MS. cod. et Iunii Philargyrii Comment. in Buc. et Georgica. Paris. Seb. Nivelles f. 1600.

(B. A. G.) Nobilissima editio propter Seruii commentarios, quos sequentes fere edd. hinc expressere, sed alia aliis vitiosius. Historiam *Codd. P. Danielis v. in Voyage litt. de deux Benedict. Tom. I, pag. 65.*

Editiones huius saeculi s. a. sunt:

Manuale Vergilianum — Iodoci Badii Ascensii sententiarum dilucidatione inornata obl. 8. f. l. et a.

(B. A. G.) Totus titulus libelli expressus iam in Catal. B. R. Paris. Poef. n. 821. Praefatus Ludou. Hohenwang Elchingensis. Character litterarum est neogothicus et ingratus.

Editio Colinaeana s. a. in Biblioth. Reg. Paris. n. 828 et in Biblioth. Smith. pag. DI, quam a Maittairio in Hist. Typograph. Paris. notatam non video; at in Annal. T. III, p. 318. T. II, p. 401 de ea agit.

Editio Henr. Stephani prima s. a. sed ad 1577 referenda.

P. V. M. Bucolica et Georgica cum Commento familiari. (Herm. Torrentini) Paris. impressa per Felicem Balligault f. a. 4.

Biblioth. Bunau. T. I, pag. 302. Etiam in Biblioth. Hulfiana et aliis laudari videas.

Editionem s. l. et a. cum Aldi Manutii epistola, Italico caractere, viderat Maittairius Annal. Typograph. T. II, pag. 149, quam a Barth. Trot, Lugdunensi typographo, excusam esse putabat. Habui eam posthaec in ma-

nibus, vidique ex Ald. pr. expressam ac repetitam esse nec pro eadem habendam: ita v. c. p. I, lin. extr. *Mulus ego* exaratum. (B. A. G.)

Aeneidos libri VI sine titulo, 4. memorantur Maitairio in Indice Annal. p. 331.

Culex cum aliis f. a. 8 mai.

Georgii Alexandrini (Merulae) *Emendationes in Plinium et Virgilium*: subiectae eius in Librum de Homine Galeoti Oper. 4. f. a. in Goezii Biblioth. Dresd. T. II, p. 207.

P. V. M. Opera cum Erythraei indice. Commelin. 8. 1601.

(ex Venetis, omissis tamen Erythraei Obfl.) Est etiam h. a. Geneuensis c. n. Paulli Manutii et Ge. Fabricii.

Operum Cl. V. Nicodemi Frischlini — Pars paraphrastica, qua cont. P. V. M. Bucolica ex Plauto et Terentio, Georgica ex Catone, Varrone, Columella et Plinio, Aeneidos libri duo priores ex Liuiio, Caesare et Cicerone etc. Frf. ad M. typis et sumpt. Io. Spiessii et heredum Rom. Beati 8. 1602.

Idem libellus iam 1580 expressus, praeter paraphrasin in lib. I et II Aeneidis, quae nunc primum accessit.

P. V. M. Opera ex Cod. Palat. antiquissimo. Commelin. 8. 1603.

De ea vide ad 1589. 1599.

Alberici Gentilis, *I. C. Professoris regii, Lectionis Virgilianae variae liber ad Robertum filium. Nunc primum in lucem editus.* Hanouiae apud Guil. Antonium 8. 1603.

(B. A. G.) Sunt scriptae ad filium octennem, criticae tamen ac philologicae cum multa exspatiatione in Ius Romanum. Nec tamen ultra Bucolica procedunt.

P. V. M. Opera cum scholiis N. Erythraei et indice. Hanou. typis Wechel. 8. 1603.

Ex ed. 1601. 1596 et al. ducta.

Hoc anno excusus quoque in Corp. Poet. Lat. Geneu. et iterum 1611 et 1627.

P. V. M. ex offic. Plant. Rapheleng. 1604.

Symbolarum libri XVII quibus Virgilii Buc. Ge. et Aen. ex probatis auctoribus declarantur, illustrantur per Iac. Pontanum. Lugduni. Io. Pillehotte f. 1604.

(Vide 1599.) Catal. Biblioth. R. Paris. n. 849 A.

Edit. *Commelin.* 1601 recusa. *Commelin.* 8. 1608.

et *Wecheliana* ex edit. Fr. *Sylburgii* 1583 recusa Lugduni.

P. V. M. cum scholiis Io. a Meyen. Francof. 8. 1608.

P. V. M. Bucolica et Georgica argumentis, explicationibus et notis illustrata a Io. Lud. de la Cerda Toletano. Madriti f. 1608.

(Vide 1612. 1617. 1628. 1642.) Omnis viri docti opera in commentando versatur; lectionis cura nulla; saepe ea interpolata.

P. V. M. Ciris. In eam Commentariolus Casp. Barthii. Ambergae ex typograph. Schoenfeldiano 8. 1608.

P. V. M. cum Seruii commentariis. Parisiis f. 1609.

Catalogue of the Libraries of Squire 1767, p. 8.

P. V. M. Culex. a Fr. Taubmanno. Vitebergae 8. 1609.

Vtraque in B. A. G.

P. V. M. cum Seruio P. Danielis. Col. Allobr. 4. 1610. Ex edit. 1600.

P. V. poemata — c. libro Suppl. Maphaei Vegii, Epigrammata etc. cum annotationibus breuibus ex variis interpretibus collectis et difficultium vocabulorum interpretatione germanica opera Io. Frisii Tigurini. Francof. Nic. Hofmann 8. 1610.

Catal. B. R. Paris. n. 850. Est repetitio ed. Francof. 1567.

Excusus etiam Poeta in Corp. Poet. Lat. Geneu. 4. 1611 et in ceteris Corporibus Poet. vett., sed haec monere super sedemus.

Commentarii Io. Lud. de la Cerda in VI priores libros Aen. Madriti f. 1612.

(Vide 1608.)

P. V. M. cum Comment. Donati et Seruii. Acc. Probi Grammatici, Pomp. Sabini etc. adnotationes (etiam Carmina minora cum Commentariis) studio Lud. Lucii Basil. Acad. Prof. (post Ge. Fabricii recens.) Basil. per Seb. Henricpetr. f. 1613.

Seruii recensio in hac edit. admodum probatur Burmanno praef. ad Virgil. Est tamen totus liber expressus ex edit. 1551. Fabricii notae ab iis, quae in reliquis edd. sunt excusae, diuersae esse feruntur; sunt scilicet pleniores. (B. A. G.)

P. V. M. Opera cum N. Erythraei schol. et ind. castigata per Io. Obsopoeum et Fr. Sylburgium. Francof. 8. 1613.

(ex 1603) post tot alias Erythraeanas.

Selecta quaedam veterum poetarum opera — cum Scholiis Franc. Sanctii. Salmanticae 8. 1613.

In his Eclogae Virgilii. (B. A. G.)

Introductiones oeconomicae simul et politicae — sive Virgilii bucolica et georgica paraphrasi perpetua illustrata a Nicod. Frischlino. Francof. per H. Porcium 8. 1614.

(Vide 1602.)

P. V. M. Opera cum scholiis Io. a Meyen. Francof. ap. Nic. Hofmannum 8. 1616.

Repetita forte ex 1610.

Est etiam huius anni Bersmanniana; et e Pulmanni correctione Parif. 24.

Catalecta Virgilii et alior. Poetar. Latinor. vet. Poematia cum Comment. Ios. Scaligeri (item, notis Frid. Lindenbruch) L. B. Rapheleng 8. 1617.

(Rec. titulo 1595.)

Io. Lud. de la Cerda Comment. in VI posteriores Aen. libros. Madriti f. 1617.

(Vide 1608. 1612.)

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneidos libri argumentis, explicationibus, notis illustrati a Io. Lud. de la Cerda S. I. Lugduni sumtibus Horatii Cardon. III Voll. f. 1617.

Nunc demum iunctim editi in Virgiliana carmina diligentissimi commentarii. (B. A. G.)

P. V. M. Opera omnia B. G. et A. Ciris et Culex cum comment. Fr. Taubmanni, curante et edente Christiano Taubmanno Frid. f. (Witteb.) Zach. Schurer 4. 1618.

Editio Henr. Stephani semper fere pro regula fuit sub finem praefat. — „Ciris textum ex Scaligeri, Barthii, et parentis lectionibus restitui. Culicem duorum exemplarium (noli de Mff. cogitare) a parente emendatorum auxilio correctiorem reddidi.“

Pulmanniana. Amstelod. 24. 1619.

P. V. M. cum Seruio Danielis. Genev. 4. 1620.

(ex 1600) vitiosissima, iudice P. Burmanno ad Ecl. VIII, 92.

Tarqu. Gallutii Sabini e S. I. Virgilianae Vindicationes et Commentarii tres de Tragoedia, Comoedia, Elegia. Romae per Alex. Zanettum 4. 1621.

(B. A. G.) Si otio abundarem, percurrendum mihi hunc librum putarem; accessio enim, vt nunc intelligo; magna fieri posset ad Excurf. extr. libri XII, et inesse video acumen haud contemnendum in locis Virgilianis seu vindicandis seu reprehendendis; etsi iudicii subtilitatem et sensus elegantiam in iis, quae legi, desiderabam.

Est anni 1622 Elzeuiriana editio Lugduni Bat. 12. (B. A. G.)

Pauli Benii Eugubini in P. V. M. Aeneidem Commentarii (operosi sed parum subtiles). Venetiis apud Io. Guerilium f. 1623.

(B. A. G.)

P. V. M. Opera G. Bersmanni Editio sexta ab eodem correctata et figuris ornata. Lipsiae 8. 1624.

(Vide 1581.)

P. V. M. Opera studio Theod. Pulmanni correctata. Amst. 8. 1625.

P. V. M. Opera indubitata omnia — ad Iac. Pontani castigationes (vid. 1599) accuratissime excusa c. indice eius locupl. Coloniae. Exc. Henr. Krafft 1625.

P. V. M. Opera ad Iac. Pontani castigationes. Sedan typis Io. Iannoni 24. f. 32. 1625.

Editio litterarum formis minoribus nobilis, quae ab ea nomen Sedanensium accepere. De Bure *Bibliogr. instruct.* n. 2683. Alia fertur esse 1628. De Iac. Pontani opera vide ad 1599 et 1604.

P. V. M. cum Cerdæ Comment. Coloniae f. 1628.

Vide Lugd. 1617.

Aeneae peregrinationes h. e. libri sex priores Aeneidos analysi simplicissima enodati a Melch. Steinbruck. Coburg. 16. 1628.

P. V. M. Opera cum scholiis Io. a Meyen. Francofurtana 1616 recusa Frf. 8. 1629.

Memoratur quoque Colonienfis huius anni forte ex 1591. ducta.

P. V. M. Opera clariff. virorum annotationibus illustrata: opera Ioan. a Meyen, Paris. Io. Libert 8. 1630. (Ex Ven. 1580.) Catal. B. R. Paris. n. 854.

P. V. M. Opera. In gratiam iuuentutis poetices studiofae. Hispali apud Franciscum de Lyra 12. 1630. (B. A. G.)

P. V. M. Aeneis c. comment. N. Abrami. Mussiponti 8. 1632.

(B. A. G.) Eadem Rothomagi 8. 1633. tum *Bucolica et Georgica* Mussiponti 1635. 8. (B. A. G.) tandem opera omnia Tolosae 1644. (B. A. G.) iterum Rothomagi 1637 et 1648.

P. V. M. Opera notis admarginalibus illustr. a Th. Farnabio. Londini. Felix Kingston 8. 1634.

Saepius repetita. Singulas notare, operae pretium non est.

P. V. M. Opera, studio Theod. Pulmanni correctæ. Amsterdami 12. 1634.

Repetita ex 1625.

Virgilius Dan. Heinsio recensente nunc emendatior. Ad calcem animaduersionum libellus e doctor. viror. obser-

vationibus (iam in edd. Fabric. obuius), L. B. ex offic. Elzeuir. 12. et 16. 1636.

Cum huius editionis faciem plures aliae mentiantur subditiae, ad pagg. 1 et 91 respiciendum esse, vbi paucae litterae characteribus miniatis expressae esse debent, non atris, de Bure *Bibliogr. instruct. n.* 2684 docet: Tam paruae res sunt, in quibus hi bibliographi deliciantur. Referatur sane illa, si ita placet, inter rariores Elzeuirianas; interioris tamen indolis bona habet nulla.

P. V. M. cum Comm. Seruui P. Danielis. Geneu. 4. 1636.

(Vide 1600. 1610. 1620.)

P. V. M. Opera. Parisiis e typogr. Regia f. 1641.

Splendidum Volumen: vnum ex IV poetis Latinis excusis prelo Luparenfi. (Reliqui sunt Terentius, Horatius, Iuuenalis et Persius.) (B. A. G.)

Vitgilius e recens. Dan. Heinsii. (repetitus Elzeuir. 1636) 1641.

P. V. M. Opera cum Comment. Cerdae (recusa ex edit. 1628). Colon. Agripp. III Voll. f. 1642 et 1647.

P. V. Copa, cum commentariolo Io. Weitzii et Spicilegio in Moretum Septimii Sereni. Francof. 12. 1642.

P. Virgilius cum veterum omnium Commentariis et selectis recent. notis. Noua Editio inscripta Georgio Valkenier. Ex offic. Abr. Commelini. Amst. 4. 1646.

Seruius ex exemplari editionis P. Danielis (1600) a Cl. *Salmasio* multis locis emendato expressus. Vfus etiam est *Commelinus exemplari Nic. Heinsii*, qui varias e Mss. lectiones annotarat. Notas viror. doctor. excerpfit *Corn. Schreuelius.* conf. praefat. (B. A. G.) Post meliores Heinsii editiones huius quidem non magnus vsus est.

P. V. M. Opera nunc emendatiora. Amst. per Lud. Elzeuirum 16. 1649.

Virgilius Dan. Heinsii 1636 repetitus ex offic. Elzeu. 1652.

Alia c. n. Farnabii, et varior. a Schreuelio curata; saepe hinc repetita.

P. V. M. Aeneidos liber primus. Parisiis apud Seb. et Gabr. Cramoisy 4. 1653.

P. V. M. Aeneidos liber duodecimus ibid. eod. Maitt. Annal. Ind. p. 329.

P. V. M. Opera, c. n. selectiff. variorum, opera Corn. Schreuelii. apud Franc. Hackium 8. 1657.

Curata haec ad exemplum reliquarum in Batauis cum not. Var. exaratarum; sine iudicio, delectu et diligentia. Notae adscriptae non quas res postulabat, sed quae calamo se offerebant.—

Clavis anterioris Aeneidos, itinera Aeneae notis et tabulis referans, opera M. Ios. Seizii. Halae Sueuor. per Io. Reinhard 4. 1657.

Subiicitur *Analysis libri secundi Aeneidis — Troiam — delineans. Analysis libri tertii, Exilium Aeneae ab Oriente — libri quarti, Didoni — ortam — αυτοχειριαν libri quinti Ludos Aeneae — Tum tandem: Centrum — Virgilianae Aeneidos, siue Analysis libri sexti descensum Aeneae ad inferos — delineans.* Halae 1656. Inesse possunt in ineptis his subtilitatibus grammaticis et rhetoricis nonnulla, quae ingenium forte acuant: si quis otio abundet. (B. A. G.)

P. V. O. per Io. Ogiluium edita et sculpturis aeneis adornata. Londini typis Th. Roycroft f. 1658 et 1663.

Cum 120 tabb. et cum charta geogr. Volumen magna impensa, et quantum illa aetas ferebat, non sine arte, curatum. Delineandis et incidendis figuris operam dedere clari artifices *W. Hollar, W. Faithorne, P. Lombard,* et alii. Idem Ogiluius Anglicis versibus redditum excudi fecerat Londini 8. 1650. (B. A. G.)

P. Sebast. de Matienzo, Burgenfis, S. I. commentationes selectae ethicae et politicae in Virgilio Aeneidem. Lugduni per Horat. Boissat et Ge. Remens. 4. 1662.

Sunt argutationes fere ad Donati exemplum effusae, deterioris tamen venae. (B. A. G.)

P. V. M. accurante Nic. Heinsio. Elzeu. 12. 1664.

Nobilis editio, e qua melior demum Virgilio lux afful-
sit. (B. A. G.)

P. V. M. c. n. Nic. Abrami *S. I. et Farnabii.* Parif.
Io. Henault 12. 1669.

Iuncta nunc primum opera duorum horum virorum.

Vide 1633 et 1634.

P. V. M. Opera (Adi. Culex et Ceiris) *accurante Nic.*
Heinsio. Ex offic. Hackiana 16. 1671.

(B. A. G.) Vide 1664.

P. V. M. c. scholiis Io. Minellii. Roterod. 8. 1674.

Saepius abhinc recusa 1694. 1697. 1700. 1703 etc.

P. V. M. Opera. interpretatione et notis illustravit
Carolus Ruaeus, *in vsum Delphini.* Parisiis 4. 1675.

Iure suo Ruaeus inter meliores Virgilii interpretes re-
fertur, idemque inter ceteros, qui in Delphini vsum com-
mentati sunt, cum Huetio inter meliores.

*P. V. M. Opera: editio nouiff. summa cura recog-
nita et multis mendis purgata. adiectae sunt* Tan. Fabri
et nonnullorum aliorum notulae et emendationes. Sal-
muri. If. et H. Desbordes 12. 1675.

Adiectae sunt Notulae ex eius aduerfariis collectae; tum
Animaduerfionum libellus, qui et in Fabricianis edd. occur-
rit. (B. A. G.)

P. V. M. accurante Nic. Heinsio Dan. fil. Amst. ex
offic. Elzeuir. 8. et 12. 1676.

Similis ed. 1671, sed acc. animaduerfionum libellus
modo memoratus. E vulgari fama habetur pro emendatiffi-
ma editione. (B. A. G.)

P. V. M. Opera in tres Tomos diuifa. c. n. integris
*Seruii, Philargyrii, nec non I. Pierii Var. lect. et selec-
tiff. plerisque Comment. Donati, Probi, Nannii, Sabini,
Germani, Cerdæ, Taubmanni et alior. Quibus acc.*
obferuat. Iac. Emmenelfii *cum Indice Erythraei.* L.
B. et Amst. ex offic. Hack. 3 Voll. 8. 1680.

Absoluta a Masuicio, in pretio et dignitate habita ab
indoctis bibliographis. Expreflus contextus ex Elzeuir. Nic.
Heinfii 1676. (B. A. G.)

P. V. M. Ruaei editio altera. (emendata ex fide N. Heinsii) Parisiis 4. 1682.

Saepe hinc repetita editio Paris. et Londini.

P. V. M. Opera. Nic. Heinsius Dan. F. e membranis compluribus iisque antiquissimis recensuit. Lugdun. Bat. typis Iac. Hackii 12. 1684.

Est iam ex edd. Heinsii perfectioris operae. (B. A. G.) Memorantur aliae 1685. 1688, rec. Lond. 1695.

Virgilii Opera ab ipso primum edita, scil. Epigrammata, Poematia, fragmenta — cum Comm. et Obss. cumque paraphrasi italico metro concinnata ab Octavio Scarlatino. Bononiae. P. Maria de Montibus f. 1697.

Virgilii Opera. Io. Henr. Boeclerus quondam ex Ms. Biblioth. Argent. recensuit et annot. in quibus Servii Commentarii illustrantur, suppeditavit. Ulmae. Io. Wollg. Beuerlin 8. 1698.

Digna mihi visa erat editio, quae accuratius inspiceretur. Nunc compertum habeo, nil nisi vulgaria vitia, lapsus et variationes reperiri. Habui collationem Ecl. X. Ge. I. Aen. VI. in quibus ne vna quidem lectio bona varians paullo memorabilior occurrebat: nisi quod Aen. VI, 188 numero legitur. Memoratam videram in Catal. B. R. Paris. *Poetes* n. 872. cf. Harles p. 241.

Supplementum ad Aeneida, seu Aeneidos liber XIII. auctore C. S. Villanoua. Paris. per Aubouyn 8. vel 12. 1698.

1700.

P. V. M. Buc. Ge. Aen. ad optimorum exemplarium fidem recensita per H. Loughton Cantabrigiae. Impensis Tonson 4. mai. 1701. Eadem 8. 1702, rep. 1707. 1711.

Ex Emmenensiana expressa.

P. V. M. c. n. Chr. Iunckeri. Lips. 8. 1703.

Similes alias edd. praetermittimus.

P. V. M. Opera. Nic. Heinsius e membranis compluribus iisque antiquissimis recensuit. Ultraiecti apud Guil. van de Water 12. 1704.

Ex Heinſiana 1676 religioſe expreſſa; curante *P. Burmanno*, niſi quod lectionum nonnullarum, quas e cod. Mediceo Noriſius in Cenotaph. Piſ. adnotauerat ab Heinſio praetermiſſas, ratio habita eſt. (B. A. G.)

P. V. M. Opera ad meliorum codd. fidem emendata, cum argumentis lucidiſſimis, Vindocini (Vendome) Henr. Hyp. 12. 1706.

P. Virgilius Maro. Pariſiis apud Muſierium 12. 1707.

P. V. M. Opera c. n. ſelectis Abrami, Farnabii, Iuvenicii et aliorum, et omnium verborum indice. Rothomagi apud Lallemantium 1711.

(Vide Pariſ. 1669.)

P. V. M. ad exemplar, quod ex antiquiſſimis reſeruit membranis Nic. Heinſius, c. n. Th. Farnabii. Amſt. apud Ianſſonio-Waesbergios 12. 1712.

P. V. M. Operum Editio noua ceteris omnibus emendatior. Pariſiis apud Io. Barbou. 4. et 12. 1714.

P. V. M. Londini ex offic. Iac. Tonſon et Io. Watts 12. mai. 1715.

Per *Mich. Maittaire*, a quo Var. Lect. ex edd. Ven. per Leon. Achatem 1472 et Medioli. 1474 praemiſſae ſunt. Noli tamen putare magnam Maroni lucem ex binis his edd. aſſuſſiſſe. (B. A. G.)

P. V. M. per Guil. Binaldum cum accentibus. Dublin et Amſt. 12. 1716.

Editio *Catroeana*. 6 Voll. Pariſ. 12. 1716.

P. V. M. Opera cum integris Comm. Seruii, Philargyrii, Pierii. Acc. Scaligeri et Lindenbrogii Notae ad Culicem, Cirin, Catalecta. Ad Cod. MS. Regium Pariſienſem reſeruit Pancratius Maſuicius II Tomis Leouardiae. Exc. Franc. Halma 4. 1717.

Satis obuia editio, ad Heinſianam expreſſa, et *P. Burmanni* conuiciis proſciſſa, cuius *admonitio* editioni Virgilio eſt praemiſſa, qua ad Emmenellii vel Schreuelii edd. excuſam eſſe Maſuicianam contendit. Varias lectiones notabiliores poſt Erythraei indicem ex Cod. Pariſienſi (Regio) et Markiano (Parrhaſiano) ſubiectae ſunt.

Benedicti Aueranii disertationes in Virgilium XLV.
in eius Opp. Florentiae 1717. fol. To. I. vulgaria intolerabili
prolixitate recoquit. Substitit ad Aen. I, 49.

P. V. M. c. n. Var. Rothomagi 8. 1723.

*Commentarii in P. V. M. nunc primum iuxta ordinem
verborum, post tamen vberioribus notis locupletandi.*

Tomus I. II. III. Scriebat D. *Gaspar Pinto Correa* Theo-
logus Lusitanus, Garaialensis Barcellorum Collegiata Cano-
nicus Poenitentiarius. Vlyssipone occidentali 4. 1726.

In puerorum vfum scripti. (B. A. G.)

Catroeana. noua edit. Parif. chez les Freres Barbou.
4 Voll. 8. 1729.

*The Works of Virgil translated into English blank
Verse, with large explanatory Notes and critical Ob-
servations by Ioseph Trapp DD.* 3 Voll. London. for I. Bro-
therton etc. 8. 1731.

Aeneis iam 1718 et 1729 II Voll. excusa fuerat. Bo-
nus Trappius iudicii acumine et elegantia parum se com-
mendat, peccatque forte copia rerum ac verbositate, si viris,
non ephebis, scripsit. Sunt tamen in eo plura vtiliter mo-
nita, quam in multis valde doctis notis.

P. V. M. cum annotat. Minellii a Ios. Ant. de Sylva.
Vlyssipone occidentali 8. 1735.

(B. A. G.)

Mafuiciana repetita Venet. per Io. Bapt. Paschalium
2 Voll. 4. 1736.

P. V. M. e recens. N. Heinsii. Patauii per Ios. Comi-
num 8. 1738.

Iuxta Heinsii Elzeu., ratione tamen habita Amsteloda-
menfis 1704.

*Antiquissimi Virgiliani Codicis fragmenta et picturæ
ex Bibl. Vaticana* etc. Romae f. 1741.

Vide sup. inter Codd.

P. Virgilii Maronis Codex antiquissimus — Mediceus
editore P. Franc. Foggino. Florentiae 4. 1741.

Vide sup. inter Codices.

P. V. studio et opera T. Cooke. Londini 8. 1741.

(B. A. G.) Ruaei Operam emendandam sibi fupfit. In magna aequalium exiftimatione librum habitum effe video.

P. V. M. Georgicorum libri IV. The Georgics of Virgil with an English Translation and Notes by John Martyn, Prof. of Botany in the University of Cambridge. London for the Editor by R. Reily 4. 1741.

Splendida editio. Martinus VII codices comparaffe fe memorat, de quibus v. fup. Praecipua dos, qua fe commendat Martini opera, eft, quod rei rufficae et botanicae intelligentior ille fuit ceteris commentatoribus. *Altera* editio curata eft 1746. 8 et *tertia* 1755. 8.

P. V. M. Buc. Ge. et Aen. Ex recens. Alex. Cuninghami Scoti, cuius emendationes subiiciuntur. Edimburgi apud G. Hamilton et I. Balfour 12. 1743.

Ex fchedis eius et iis, quae ad marginem edit. Elzeu. 1676 alleuerat, post eius mortem vulgata. Variantes Lectiones ab aliis e Codd. notatas, et edd. vett. 1470. 1472. 1474 et 1476 excufferat, e quibus pauca excerpta hic fubiecta funt vna cum eius coniecturis, quae importune fatis in contextum faepe receptae funt. *) (B. A. G.)

P. V. M. Opera ad fidem optimorum librorum accurate recensita. Gottingae ex offic. Acad. A. van den Hoek. 12. 1743.

P. V. Maro ex editione Nic. Heinsii et P. Burmanni. (praefatur P. Burmannus iunior) Amft. apud Iac. Wetstenium 12. 1744.

P. V. M. Opera. Londini typis I. Brindley 12. 1744. (B. A. G.) *alia* 1753. 2 Voll. 8. (B. A. G.) ad Mafuicij editionem caftigata.

P. V. editio ab Hawkins curata. Dublini 8. 1745.

*) *An Effay on Virgil's celebrated Gates of Sleep — by Theodore De la Faye.* Lond. 8. 1743; verbosiffima difputatio, qua tamen quid effectum fit non ftatim aflequi licet; *portam eburneam* videtur referre ad fomnia matutina, quo tempore mox euigilant et ad vitam quali redeunt homines; *falfa infomnia* effe vifa ludentia, effi veriora funt alioqui venientia mane fomnia; *corneam*, qua defcenfus fit animarum ad inferos; at quis hunc *exitum* dixerit?

P. V. Parisiis apud Constelier 3 Voll. cum figg. Cochlin.
eod. a.

P. V. M. P. Burmanni. 4 Voll. Amstel. 4. 1746.

De iis, quae in hanc editionem congesta sunt, vide
praef. Burmanni Sec.

*P. V. collatione Scriptorum Graecorum illustratus
opera et industria Fulvii Vrfini. reuisa ex Plantin. 1568
cum tribus opusc. Lud. Casp. Valkenaeri. Leouardiae ex
offic. Gul. Coulon 8. 1747.*

Poterat sane fructuosior esse haec opera, si ad ipsum
Vrfinum emendandum vel ornandum aliquid conferre
maluisset vir doctissimus.

*P. V. M. Opera cum notis breuioribus. Ad usum scho-
larum. Parisiis. Apud Defaint et Saillant (B. A. G.)
12. mai. 1748.*

*P. V. M. Bucolicorum Eclogae decem. The Bucoliks of
Virgil, with an English Translation and Notes by I. Mar-
tyn. Lond. printed by R. Reily for T. Osborne 4. mai. 1749.*

et eod. a. Edit. sec. 8. tertia 1750. 8. Expectabatur
ab eodem viro docto Aeneis. Nec tamen vidimus prae-
terquam: *Dissertations and critical Remarks upon the
Aeneid of V. by the late John Martyn. Lond. 1770, 8.
(B. A. G.)*

*P. V. M. Buc. G. et Aen. illustrata, ornata, et accu-
ratissime impressa. (cum figuris ex ant. monumentis ex-
pressis) T. I. II. Londini impensis I. et P. Knapton et Gul.
Sandby 8. mai. et in 12. 1750.
(B. A. G.)*

*The Works of Virgil in Latin and English. The ori-
ginal Text correctly printed. The Aeneis translated
by Chp. Pitt, the Eclogues and Georgics with Notes by
Jof. Warton. with several new Observations by Mr. Holds-
worth, Spence and others. 4 Voll. London. Printed for
R. Dodsley 8. 1753.*

Elegantium hominum conatus. Ab Holdeswortho alia
plura in Maronem ab amicis expectabantur. Eo autem
morte erepto prodire: *Remarks and Dissertations on*

Virgil, with some other classical Observations. By the late Mr. Holdsworth. Published with several Notes and additional Remarks by Mr. Spence. London 4. 1768. Et si pauca sunt doctrinae alicuius exquisitae; inest tamen orationi color aliquis vrbani et liberalis ingenii. (B. A. G.) Recusa est haec editio 1778.

P. V. M. Opera. Argumentis et chrestomathia illustravit Io. Pet. Miller. Berolini 8. 1753.

P. V. M. Opera ex antiquis Monumentis illustrata, cura, studio et sumptibus Henrice Iustice. 4. Voll., quibus pro quinto Vol. Monumentorum docta explanatio Saxii, Viri Cl., studio accessit 8. 1753 — 1765.

Potest sane voluptas honesta quaeri e splendore et ex figuris scita ac molli manu factis. (B. A. B.)

P. V. M. Opera, T. I — III. curis et studio Stephani Andreae Philippe. Lutetiae Parif. typis Iosephi Barbou 8. min. 1754.

(B. A. G.) Ex Bipontinor. Sociorum Notitiis intelligo, iam 1745 factam editionem praecessisse. Codicem Medicum sequutus esse videri vult Philippus; etiam varietatem lectionis a viris doctis notatam et editiones diuersas conquisiuisse. Nec tamen ultra Ruaeum, Emmenessium ac Masuicium eius studium processisse videtur. Ex hoc quidem variae lectiones, quas subiecit, plerumque descriptae sunt. Est alia typis Barbou 1767.

P. V. M. Buc. Ge. et Aen. Ad optimor. exemplarium fidem recensita. Edinburgi ap. G. Hamilton et G. Balfour. 2 Voll. 8. 1755.

Nitide expressa. (B. A. G.)

P. V. M. Bucolica, Ge. et Aeneis. Birminghamiae. Typis Io. Baskerville 4. mai. 1757.

Splendidissimum opus et characterum peculiari nitore commendatissimum in charta laeuigata. Fuit ea inter exempla prima luxus huius litterarii: quo ab animo et ingenio voluptas ad oculos traducta est. (B. A. G.) Alia 1766, 8. (B. A. G.)

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis ex Cod. Mediceo-Laurentiano descripta, ab Ant. Ambrogi Florentino, S. I.

italico versu reddita, adnotationibus atque var. lect. et antiquissimi Cod. Vaticani figuris pluribusque aliis veterum monumentis aere incisis et Cl. Virorum disertationibus illustrata III Tomis. Romae. Exc. Io. Zempel Venantii Monaldini sumtibus f. 1763. 1764 et 1765.

Ambrogius Virgilii poemata italicis versibus expressa iam 1758 — 1762 Romae 4 Voll. vulgauerat, et hic forte subsistere debuerat; rei enim criticae parum peritus magnis sumtibus valde inutilem splendidae editionis molem emisit.

P. V. M. Opera varietate lectionis et perpetua adnotatione illustrata a C. G. Heyne. Lipsiae sumt. Casp. Fritschii. 4 Voll. 8. mai. 1767. 1775.

Critical Observations on the sixth Book of the Aeneid. Lond. 8. 1770.

Vide Excurf. extr. ad Aen. VI.

Geographie de Virgile — Par Mr. Helliez. Paris 8. 1771.

Non absurdi ingenii consilium!

P. V. M. Opera tabulis aeneis olim a Io. Pine, sculptore regio defuncto, illustrata. Opus paternum in lucem profert Robertus Edge Pine. Londini 2 Voll. 8. mai. 1774.

Sane multa ex antiquitate ingeniose ad Virgilium accommodata; pleraque longius petita, communia omnibus poetarum locis eandem rem verbo attingentibus, et vulgaria. Ad poetam vsus inde promitti potest aut nullus aut exiguus. Ad delectationem tamen facere possunt figurae plurimum; modo delineatoris peritioris opera et caeli vsus subactior accessisset.

P. V. M. Opera. Parmae e regio typographeo 8. 1779.
(B. A. G.)

P. V. M. Opera in tironum gratiam perpetua adnotatione nouis curis illustrata a C. G. Heyne. Tom. I. II. Lipsiae sumt. Casp. Fritschii 8. 1779. 1780.

P. V. M. Opera perpetua adnotatione illustrata in vsum scholarum Daniae et Norvegiae. Edidit M. Iac. Baden in Vniuers. Haun. Prof. Eloq. P. O. Hauniae Tom. I. II. (opera nostra a viro docto suis consiliis attemperata) 8. 1780.

P. V. M. Opera. Acc. M. Manilii Astronomicon. cum notitia litteraria studiis societatis Bipontinae. Biponti 2 Voll. 8. 1783.

Nitore suo simplicique elegancia commendata editio. Notitia litteraria docte ac diligenter elaborata distributa est in aetates quinque, quas supra sub initium annorum adscripsi.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis. Ad optimorum codicum fidem recensuit Rich. Franc. Phil. Brunck. Argentorati sumtib. bibliopolii Academici 8. mai. 1785.

Nitore typographico et cura in vera lectione reddenda commendanda editio; de qua supra actum. Audimus quoque nec sine voluptate, aliam editionem eamque multo splendidiorum a viro doctissimo parari.

Georgicorum P. V. M. libri IV. graeco carmine heroico expressi notisque perpetuis illustrati studio et labore Eugenii de Bulgaris — Petropoli f. 1786.

Vide *Götting. Gel. Anz.* 1787, p. 1263. Conatus similes graece vertendi Bucolica habebamus iam olim Alsworthi et aliorum v. ap. Socios Bipont.

Sunt aliae editiones, quae non nisi seu nitore seu splendore se commendant, vt Glasguensis 1778. f.

Succefferat his editio nostra *altera emendatior et auctior* sumtibus Casp. Fritschii 1788. 8. mai. Voll. IV. ornamentis aere sculptis insignita. Cum librarii Londinenses id agerent, vt, nec appellato redemtore, ipsi eam editionem typis iterarent, vix in viri optimi gratiam a B. et J. White obtinui, vt exemplaria prioris editionis pretio, de quo conuenerat, redimerent; tum ipsi nouis litterarum formis Virgilium recuderunt 1793. IV. Voll.

Sub idem tempus ad praescriptum Equitis d' Azara Parmae typis excusa Bodonianis prodiere *P. V. M. Opera In aedibus Palatinis* 1793. f. imp. Splendidissimum typographicae artis monumentum; ante oculos habita in poeta recensendo editio Lipsiensis.

Etiam Oxoniae e prelo Clarendonio 1795. exiere *P. V. M. Opera locis parallelis ex scriptoribus et annota-*

tionum delectu illustrata in usum iuventutis: acc. tabulae geographicae et index Maittairianus 2 Vol. 8. mai. Expressa est editio Lipsiensis.

Ex aliis commemorabo editionem criticam: *P. V. M. Opera: emendabat et notulis illustrabat Gilbertus Wakefield A. B. Coll. Ies. Cant.* nuper socius Vol. I. II. Londini impensis Kearsley 1796. 8. Plaudimus ingenio viri doctissimi, et ex iis, quae seu acute perspexit seu fidenter coniecit, vtiliora aut veriora passim in hac nouissima editione enotauimus. Praecesserat 1788. Georgicorum editio simili modo adornata.

Me in recentioribus editionibus non pari diligentia quam in antiquioribus esse versatum, facile lector potuit animadvertere. Non enim consilii mei rationibus hoc conueniebat. Repetitiones edd. omisi. De his adeat qui volet Bipontinos.

Ita quoque de ceteris, quae siue ad litterariam rem, siue ad varios philologorum et criticorum libellos spectant, ad Bibliothecam Fabricio-Ernestinam et ad Harlesii diligentiam remitto eos, quorum interest ea cognoscere.

Versiones Virgilii variarum linguarum varias commemorare multo minus seu otii seu consilii nostri erat. De Gallicis consuli potest Abb. Goujetus *Bibliothèque Française* Vol. V, chap. 4, et *Catalogue des Livres imprimés de la Biblioth. du Roi. Poetes* n. 922 sqq. de Italicis *Quadrio della Storia e Ragione d' ogni Poesia* et *Fontanini Biblioteca dell' Eloquenza Italiana con le Annotazioni dell' Apostolo Zeno* cap. V, it. *Catalogo della Libreria Capponi* p. 389 sqq. de Anglicis autem nunc habemus operam docte et sollerter nauatam a viro eximio *Lud. Gul. Brüggemann* in *View of the English Editions, Translations and Illustrations of the ancient Greek and Latin Authors with Remarks* Stettin 1797. 8. Prostant quoque libri Schumelii et Degeni, in quibus recensentur versiones teutonicarum. Eminent in his *Io. Henr. Vossii* versio Georgicorum et Bucolicorum metrica, summa cum arte facta, adiectis quoque notis multa doctrina refertis. Adiecit nuper noua editione ipsum poetam vir doctissimus. Et videri pos-

sunt super Verff. Socii Bipontini. Omnino mihi et animus et otium defuit ad versiones euoluendas et cum poeta comparandas, etsi in nonnullis, popularium inprimis, quos ingenio et doctrina satis instructos noram, conatibus non sine fructu me id facturum esse intelligebam.

De antiquis Virgilii interpretibus.

De antiquis Virgilii Interpretibus diligentius agere cum constituiissem, fregit impetum, quod audieram, viros doctissimos inter Belgas cum maxime eum lapidem voluere. Ne profus expectationem destituam, nomina saltem, quae mihi se obtulere, apponam.

Cum de temporum, quibus vixere Grammatici, rationibus parum aut nihil constet, ad alphabeticum ordinem eos memorabimus; omnino illud praefati, si diligentius inquiras, paucissimos esse, quos data opera in Virgilium commentatos esse constet. Plerique in libellis suis grammaticis verba ex Virgilio laudant et illustrauerunt, male propter haec in numerum Commentatorum relati. Praeieuerat in plerisque Ge. Fabricius in Auctorum a Seruio laudatorum Catalogo Seruianis praefixo. Add. Burmann. Sec. praef. (p. 39.) et Harles Notit. litt. Rom. p. 233.

Parum subtili iudicio inter Grammaticos referuntur *Tucca* et *Varius*, amici poetae, quibus negotium ab Augusto datum esse fertur, ut Aeneidem emendarent. v. Vit. Virg. sub f. Donatus V. V. f. 52 sq.

Adamantius Martyrius: quo iure inter Virgilii commentatores habeatur, ignoro; nam, quae de Orthographia apud Cassiodorium ex eo excerpta sunt, nihil eiusmodi produnt.

Aemilius: apud Pompon. Sab. ad Aen. XI, 696., vbi v. verba in V. L. Nihil de eo aliunde constat.

Alexander: in Seruianis ad VIII, 330., vbi Seruius ipse eum sequi dicitur; quod et ap. Pompon. Sab. p. 399 extr. affirmatur de VI, 100. Add. ap. eund. p. 393 extr.

p. 400. 401. 402. 404. Male de Alexandro Polyhistoro cogitant viri docti. Probabilius est, fuisse eum, quem Maro puerum amasse et grammaticum dimisisse narratur in Donati Vita V. f. 20. 21.

L. Annaeus Cornutus. Aliquoties memoratur apud Seru. ad Aen. I, 45. 150. 488. IX, 348 et 675. et ad Ge. I, 277, vbi recte ille vetat, contra Probum, aspirationem in *Orcus* addi, vt sit *Orchus*. Apud Gell. II, 6, vbi de loco Ecl. VI, 75 „*Nonnulli grammatici aetatis superioris, in quibus est Cornutus Annaeus, haud sane indocti neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium composuerunt.*“ Ne tamen proprie hoc dictum putes, alter locus eiusdem vetare videri potest: IX, 8 *sed Annaeus Cornutus, homo sane pleraque alia non indoctus neque imprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius verecundiae laudem (Coniugis infusus gr. Aen. VIII, 404 (sq.) insulsa nimis et odiosa scrutatione violauit. Nam — membra tamen, inquit, paullo incautius posuit.* Potuere igitur et reliqua in hoc vel simili opere apposita esse. Add. Macrob. Sat. V, 19. Verum tamen Charif. Instit. gr. I. Putsch. pag. 100, 37 „*Ciuitatium. Annaeus Cornutus ad Italicum de Virgilio lib. X.* — et p. 102, 25 „*L. Annaeus Cornutus in Maronis commentariis Aeneidis X.* — Conf. Burmann. praef. (p. 40), vbi Scalig. ad Euseb. p. 197 laudatur.

Apronianus (de quo v. sup. de Virgil. Codd. f. IV.) inter Grammaticos, qui in Virgilium commentati sint, pluribus locis refertur a Pomponio Sabino; quo iure, non allequor.

Arusianus Messius; nobilis Grammaticus seu verius rhetor, saec. V. cf. Saxii Onomast. T. I, p. 511, vbi v. qui laudantur, inpr. Burm. praef. in Virg. (p. 41) Sunt eius *Elocutionum exempla* ex Virgilio, Sallustio, Terentio, Cicerone, per litteras digesta.

Asconius Pedianus, qui sub Claudio et sequentibus annis vixit, an Commentarium in Virgilium scripserit,

valde dubito. Fuit eius libellus contra obtrectatores Virgilii: teste Donato in V. V. f. 64, e quo petita esse videntur, quae in Seruio et Philargyrio habentur ad Ecl. III, 105, IV, 11, et in Vita Virg. f. 21. 64. 65.

Asper: saepius ille in partes vocatus a Seruio, etiam a Philargyrio. Ad Aen. VII, 648 *Contemptor diuum*. Eum laudat Macrobius III, 5. Est *alius* antiquior, a Charisio, Prisciano, et aliis laudatus, *alius* iunior. De neutro quicquam ad liquidum perductum. Pomponius Sab. p. 153 in Aen. I, 88 *Eripiunt subito nubes caelumque diemque*: „Aemilius Asper in hoc loco ait: Haec membra natura sic solet iungere.“ Alius apud eundem locum est p. 400 ad Aen. VI, 114; item p. 401 et 419. Forte utroque loco leg. Velius Asper, idem qui Velius Longus. Benedictini Auctores Artis Diplom. Tom. III, p. 153, fragmenta Aspri in codice rescripto detexerant, et quidem siglis scripta; ex iis, quae inde apposuere, vix magnum fieri potest desiderium amissi operis. Posuerat grammatica et poetica observata vel praecepta, subiectis pro exemplo Virgilianis verbis vel phrasibus.

Auienus. In Seruio ad X, 272 „Auienus —, qui iambis scripsit Virgilii fabulas“ et ad v. 388 „Auienus, qui totum Virgilium et Liuium iambis scripsit“ nullum fundum facit, cui aliquid superstruas. Ingeniose Wernsdorf. ad Poet. min. Tom. IV, p. 555 sqq. coniicit, Aeneidem contractam in breue carmen fuisse; alio autem loco, To. V. p. 673 ad Themata Virgiliana Auieni operam reuocat. Non magis dixeris, quo libro illa de Cometis tradiderit, quae ibid. ad v. 272 memorantur. Auienus est inter eos, quos Macrobius Saturnalibus suis interesse voluit; diuersus utique ab altero: vide Cannegieter. Disf. de Auiano c. 2.

Auitus. Donat. Vit. Virg. f. 63 „Sunt et Q. Octauii Auiti Ὀμοιοτελεύτων octo volumina, quibus annotantur, quos et vnde versus transtulerit.“

Baebius Macer: laudatur a Seruio ad Ecl. IX, 47, et Aen. V, 556. Ex neutro tamen loco commentatorem Maronis agnoscas.

Caluus vide *Titianus*.

Caper laudatur a Seruio ad Aen. VI, 545. IX, 709. X, 788. XII, 120; quo ultimo loco veram lectionem prodit *Velati limo*. Nullus tamen locus probat, Caprum singularem in Virgilium librum scripisse. Est autem Flavius Caper, cuius libellos grammaticos in Putschiana corpore habemus; alii periere.

Carminius. Eum in Virgilium scripisse, loca ap. Seruium ad Aen. VI, 638. 862. VIII, 406 vix probant; potuerunt omnia illa in libro *de elocutione* apposita esse, quem idem Seruius memorat ad Aen. V, 233. At *Carminius de Italia libro secundo, curiosissimus et doctus scriptor*, ap. Macrob. V, 19 videtur Granius esse, quod Meursius coniectauit.

Caruilius Pictor: cuius liber fuit *Aeneidomastix*. Donat. Vit. Virg. f. 62.

Casius Sacerdos: Eius *Paraphrasis super sex Virgiliti libris*, item, *Trium Eclogarum V. enarrationes*, cum aliis libris grammaticis fuere reperti in Cod. Bobiensi; testante Raph. Volaterr. Comment. Urb. IV sub f., vnde haec prodidit Fabric. B. L. Vol. III, p. 744. Forte Cassius Sacerdos verum nomen fuit.

Celsus, s. *Aruntius Celsus*, inter veteres Grammaticos est, quorum excerpta in Auctorib. LL. extant. Idem Plautum, Terentium, Virgilium, scholiis illustrasse fertur. Quae sub nomine Celsi laudantur, cum ad Georgica spectent omnia, in Cornelii Celsi libro *de re rustica* locum habere potuisse, vt nec neget, ita nec affirmes cum Bianconio Epp. de Celso: Ep. VII. Quae in Charisio occurrunt, p. 180 et 191, potuere in aliis libellis grammaticis occurrere.

Declamationes in Virgilium: Seru. in Aen. X, 532.

Ti. Claudius Donatus, recentior Aelio Donato, qui S. Hieronymi praeceptor fuit, Prisciano tamen et Seruio, qui eum laudant, antiquior, Grammaticus: de quo vid. apud Saxium. *Vita Virgilii*, quae ad eum refertur, si modo eum auctorem habet, foedissime a monachis est interpolata. *Commentarius in Aeneidem*, ad Ti. Claudium Maxi-

mum Donatum, filium, scriptus, partim et ipse interpolatus est, partim argutiis rhetoricis ad fastidium est refertus; quo factum adeo, vt pro suppositio habitus sit: cf. Burm. praef. (p. 37). Ferebantur in antiquioribus edd. fragmenta ex eo pauca, iam inde ab edit. Ven. 1489. Plenior e bibliotheca Iouiani Pontani eum vulgavit Scipio Capycius Neap. 1535, vnde, vix magno eum fructu ad iuuentutem, recudi eum curauit Ge. Fabricius Basil. 1551, rep. 1561. 1575. 1586. 1613. Multo pleniora exemplaria in bibliothecis seruari, a viris doctis affirmatur. vid. Burmann. praef. (pag. 38 sq.).

Eros librarius et libertus Virgilio. Donatus in Vit. Virg. l. 49.

Fabius Planciades Fulgentius de *allegoria libror. Virgilio ad Chalcidum Grammaticum*; siue de *expositione Virgilianae continentiae*. Primum ed. a Commelin. 1589, iterum a P. Daniele 1600, auctor e Cod. MS. et reclusus a Munckero et van Staveren in auctorib. *Mythographis Latinis*. Vix vllum ex eo ad Virgilium fructum speret aliquis, cum insulsiſſime detorqueat nominum et sententiarum rationes ad virtutis morumque occultas interpretationes grammaticus ineptissimus. Quando vixerit, parum constat, nec expedire potuit Muncker. in praef. ad eum, nisi quod Afer fuit, et Vandalis Africam tenentibus saeculo forte sexto vixit.

Glossariolum Virgilianum prisco Maronis codici subiectum tractauerat Casp. Barthius, vnde in *Aduers. XXXVII, 5* specimen proposuit. Comparando poterunt forte firmari nonnulla iam aliunde nota; alia sunt deprauata et interpolata.

Gnifo. M. Antonium Gniphonem, de quo Sueton. ill. Gr. 7 memorat, in *Georgica* scripsisse, a Charisio proditum esse (*Grammat. Putsch. p. 184, 3*) aiunt; nec tamen ille locus necessario hoc infert. Omnino eundem esse negat Burmann. praef. (p. 40). cf. Heinf. ad *Claudian. pag. 180*, vbi Schol. ad Ge. II, 119 MS. Leid. excitat.

„*Grillius* ad Virgilium de accentibus scribens“ apud Priscian. *Putsch. p. 560, 26*.

Hebrus. Seru. ad Aen. VII, 6 *Quierunt*: „Hebrus *quierant* legit.“ Ad e. l. Burm. „Parrhaf. Quaesit. per Epist. IV, 5 legit: Acron Helenius.“ Parum tamen probabile.

Herennius: vitia Virgilii contraxerat. Donat. Vit. Virg. f. 62.

Hyginus. Iulius Hyginus: inter Commentatores Virgilii vulgo refertur. Forte idem eius liber fuit, qui *de agricultura* laudatur. Gell. I, 21 de loco Ge. II, 246. 247 *Hyginus, non hercle ignobilis grammaticus, in commentariis, quae in Virgilium fecit, — (inuenerat amaror) et XVI, 6 Hyginus Iulius — in quarto librorum, quos de Virgilio fecit.* Exscripsit Macrob. VI, 9, vbi „in quinto librorum“ legitur. Est etiam locus in Aen. VII, 187, quem ille reprehenderat, Gellio teste V, 8; fieri tamen hoc potuit aliis in libellis, vt *de Urbibus Italicis, de Familiis Troianis*, quos Seruius nec minus laudat. Ex priore vtique libro petatum, quod in Seruio habetur ad Aen. I, 277 et 530. VII, 47. Nescio vnde petatum sit, quod in Seruio legitur ad XII, 120 et ap. Iul. Sabin. ad VI, 616, pag. 401.

Iunii Philargyrii, vel Philargyri, Scholia in Bucolica et Georgica ad Valentinianum; vnde colligere licet, si modo Valentinianus Augustus is est, Valentiniani Imp. aeuo eum vixisse. „Illud certe constare putabat Vrsinus, eum non longe a Seruii aetate absuisse et Virgilii chirographo vsu esse, vt ex eius commentario apparet, in quo multa proferuntur ex iis scriptoribus, qui temporibus non nisi antiquissimis extabant.“ Sunt multa quae aduersus haec disputari possunt; rem tamen in medio relinquimus. Extant ex eo excerpta fragmento vetusto Seruiano inserta et ab Vrsino exscripta. vide sup. Edd. 1587. 1589. Inde in ed. P. Danielis 1600 et a P. Burmanno repetita. Notata in eum sunt nonnulla a Iano Broukhusio Tcm. I edit. Burmann. add. eiusd. praefat. (pag. 34). et ante eum Ianum Rutgerf. Var. Lect. VI, 15.

Iulius Pomponius Sabinus. De hoc satis multa dicta sunt sup. ad Edd. 1486, vnde rep. 1519. 1544. 1561 et al. Basil.

Martius Salutaris a Charifio Putsch. p. 181, 18. 203, 46 ad verba Virgiliana excitatur. Sed potuit hoc in opere grammatico diuersi argumenti fieri.

Meliffus. Fuit vtique hoc nomine grammaticus: de quo v. Sueton. ill. Gr. 21. An vero in Virgilium commentatus sit, alia quaestio est. Quod apud Donatum Vit. Virg. f. 27 ille tradidit, Virgilium sermone tardissimum fuisse, in libris *Ineptiarum* scriptum esse potuit. Ad Aen. VII, 66 in Seruio est: Meliffus „qui de apibus scripsit“ hoc ab indocto interpolatore insertum esse arbitror.

Modicius a Pontano et Cerda passim ad Aeneidem laudatur; noli tamen inter veteres Grammaticos eum referre. Est Gulielm. Modicius saec. XVI exeuntis poeta et grammaticus, qui *Virgilium a calumniis vindicatum* scripsit.

Nigidium Seruius laudat; non vero tamquam grammaticum, qui in Virgilium commentatus sit. Eius *Commentarius grammaticalis* indefinite memoratur ap. Seru. ad I Ge. 120.

Nifus grammaticus passim laudatur in Opere Putsch. Quod inter Virgilii commentatores refertur, petitum est ex Vita Virg. Pseudodonati f. 60.

Perilius Faustinus furta Virgilii collegerat. Donat. Vita Virg. f. 62.

Pollio. In Seruianis ad Aen. VI, 554, vbi de aura ac vento in locis inferis agitur (conf. ad Ge. IV, 484) „De illo enim loco multi quaerunt: *quis tantus plangor ad auras?* Sed Pollio dicit Aeneae et Sibyllae, quas illi secum traxerant; cum constet etiam illic esse auras.“ Iul. Sabinus ad VI, 134 *Bis Stygios*. „Pollio admiratur, cum Aeneas esset futurus deus, cur dicat *bis*. Soluitur hoc, quia apud Homerum Vlysses vidit vmbram Herculis apud inferos.“ Similes itaque ineptias in Maronem contulerant, quales Porphyrii aliorumque fuere in Homerum.

Probus. *Valerius Probus* Grammaticus; qui sit inter varios Probos, disputantem vid. Burmann. Sec. praef. (p. 35) et Tom. I Anthol. pag. 739. Probum illum veterem ex Neronis temporibus bene nouimus ex Suetonii Ill. Gr. cap. 24; alter fuit saeculi Adrianei. Laudatur a Gellio IX, 9

eius iudicium de vers. Aen. I, 500 sq., aliud XIII, 20, vbi Georgicorum ms. autographum Virgiliti habuisse narratur. Saepe Seruio in Aeneidem, semel in Georgica, memoratur; etiam Donato in Comm. in Terent. et Macrob. V, 22. Commentarius eius in Bucolica et Georgica circumfertur, sed nomine tantum; sunt enim, vno vel altero loco forte excepto, tenuia et ieiuna excerpta, eaque interpolata, quae primus in lucem protulit Io. Bapt. Egnatius in edit. 1507 „quemadmodum illa ex codice vetustissimo ms. Bobii quondam a Georgio Merula inuento adnotauerat.“ Repetitus inde est a multis et Seruii, Donati, aliorumque commentariis fere adiectus.

Seruius Maurus Honoratus saec. V grammaticus. De eo vid. Burmann. praef. (p. 20 sq.). Alios, de eo qui egerint, vid. apud Saxium Onomast. Tom. I, pag. 471. add. Masuic. praef. De interpolationibus cf. Iusti Specim. Obs. crit. p. 35. Commentarium in Aeneidem prius exarauerat, tum in Eclogas, vltimo loco in Georgica; conf. Burmann. praef. (p. 22) et ad Ge. I, 208. Ex trinis his Commentariis habemus farraginem, bonis malisque, seriis ac nugis, adeo commixtam, vt, quid ad Seruii auctoritatem referre malis, interdum vix in promptu habeas. Vfus saltem eius ad interpretandum poetam esse potest exiguus aut nullus, nisi accesseris ad poetam ita iam litterarum peritia et vsu instructus, vt, quae tollenda an relinquenda sint, perspectum habeas. Sane multa inesse ex antiquioribus Interpretibus seruata, dubitare vix licet; nec minus tamen innumera a serioribus attexta. Habuit enim idem fatum Seruius, quod Graeci grammatici, vt essent, modo qui antiqua contraherent vel omitterent, modo qui excerptis alia, plerumque deteriora, admiscerent aut e margine insererent. Mirum hominis est studium reuocandi pleraque ad veteres Romanas religiones, Pontificias et Flaminias; nec multum abest, quin Aeneam Flaminis munere fungentem exhibeat. Nullus est codex, qui omnia, quae sub eius nomine habemus, complectatur. Quid? quod narrant adeo codices nondum inspectos extare ampliores iis, qui expressi sunt: v. Burmann.

praef. (p. 27); adde *de Broffes Salluste* Tom. III, p. 393. Primae editiones Seruii valde erant contaminatae; itaque per superiores aetates virorum doctorum incredibile fuit studium in congerendis vndique et amplificandis laciniis Seruianis. De editionibus quidem diligenter actum est in edd. Virgilio recensu. Primo statim impetu a. 1471 prodire edd. quinque. Emendarunt Seruium Phil. Beroaldus, Lud. Carbo, P. Cenninus, Io. Calpurnius, Io. Bapt. Egnatius, Rob. Stephanus, Ge. Fabricius, Fulu. Vrsinus, P. Daniel, Mafvicius, Burmannus.

Terentius Scaurus, clarissimus Grammaticus, quo iure inter Commentatores Virgilio referatur, non reperio.

Titianus. „Et Titianus et Caluus, qui themata omnia de Virgilio elicuerunt et conformauerunt ad dicendi vsum“ rhetores: Seru. ad Aen. X, 18. Idem ad Aen. IV, 42 eius *Chorographiam* laudat. Conf. de eo Cannegieter ad Auian. p. 278 et Wernsdorf P. L. M. To. V, p. 666 sq.

Trogus. Seruius ad Aen. VI, 783 *animos aequabit Olympo*. — „De hoc autem loco Trogus et Probus quaerunt.“ vid. ibid. Var. Lect. Laudatur Reines. Epp. ad Hofmann. pag. 660; nihil tamen ibi reperies praeterquam libertum Trogum ex marmore.

Velius Longus, nobilis grammaticus. Macrob. Sat. III, 6. „*saxo vetusta* Aen. III, 84 Velius Longus: immutatio est, inquit, epitheti; vult enim dicere vetustatem templi: hunc multi alii commentatores sequuti sunt.“ Charif. lib. II in Putsch. p. 153, 17 „*dixere* pro dixerunt — quam figuram alii duplicem existimant, de qua etiam Velius Longus in secundum Aeneidos satis commentatus est: *Conticuere omnes intentique ora tenebant*.“ In Seruianis ad Aen. X, 245: „Longus ait; deest *venerit*, vnde et ipse *spectabis* legit.“

Victorinus. Vnus Seruii locus ad Aen. V, 373 *In mare purpureum*. — „Vnde apparet Victorinum hoc loco errasse, qui *purpureum mare* rubrum esse dixit, quod est iuxta Indiam.“ Est is forte Fabius Marius Victorinus saec. IV rhetor, cuius libelli in Grammat. vet. habentur.

538 DE VIRGILII EDITIONIBVS

Virgiliomastix: apud Seru. ad Ecl. II, 22 et Aen. V, 521.

Vrbanus. Ad decem sunt loca in Ge. et Aen. ap. Seruium; vnde vix licet dubitare, eum in Virgilium commentarios scripsisse.

LIPSIAE MDCCXCVIII
EX OFFICINA DÖRRIA

CB

